

KULTURENS FRONTLINJER
SKRIFTER FRÅN FORSKNINGSPROGRAMMET
KULTURGRÄNS NORR

Människor och miljöer i Skelleftebygden under 1800-talet

2

Ulf Lundström

**Människor och miljöer
i Skelleftebygden
under 1800-talet**

KULTURENS FRONTLINJER
SKRIFTER FRÅN FORSKNINGSPROGRAMMET
KULTURGRÄNS NORR

54

ULF LUNDSTRÖM

Människor och miljöer i Skelleftebygden
under 1800-talet

Ett bidrag till Skellefteås historia

Del 2

Skellefteå 2008

I forskningsprogrammet **Kulturgräns norr: Förändringsprocesser i tid och rum** - som finansierades av **stiftelsen Riksbankens jubileumsfond**, och nu avrapporterats - har basbegreppet varit gräns. Dels granskade projektet kulturgränser som utgjorde sega, tidsmässigt djupt förankrade strukturer inom ett geografiskt rum, dels krafter som på olika sätt svept fram över rummet och ibland förmått uttradera en kulturgräns, men ibland lämnat en gammal gräns helt orubbad. För att detta tvärvetenskapliga forskningsfält med framgång skulle kunna genomlysas, samlade programmet forskare från åtta ämnen vid främst Umeå universitet och Sveriges lantbruksuniversitet.

Forskningsprogrammet utger skriftserien Kulturens frontlinjer. Seriens huvudredaktör är professor Lars-Erik Edlund, Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet. Huvudredaktören biträdades vid utgivningen av skilda medarbetare inom forskningsprogrammet.

Skrifterna kan beställas under adressen: Kulturgräns norr, Institutionen för språkstudier, Umeå universitet, 901 87 Umeå. Projektets hemsida: <http://www.umu.se/littnord/KGN>

Omslagsbild: Storbron över Skellefteälven i början av 1860-talet eller möjligen under 1850-talet när ännu träkistorna fanns kvar.

Foto: Skellefteå museum.

Formgivare: Stefan Burman, GEM-reklambyrå.

Typsnitt: Helvetica och Sabon

© Skellefteå museum, forskningsprogrammet KULTURGRÄNS NORR samt författaren

ISSN 1402 - 8506 (Kulturens frontlinjer)

ISBN 978-91-88466-68-6 (Kulturgräns norr)

ISBN 978-91-976487-3-8 (Skellefteå museum)

Tryckt av Livréna AB, Göteborg, 2008

Innehållsförteckning

Del 1

Förteckning över illustrationer

Ordförklaringar

Inledning

I. Kommunikationer

1. Åsarnas roll för samfärdsel
2. Vägar

II. Territoriella indelningar

1. Socknens indelning i mindre enheter

III. Näringar

1. Fiske
2. Jordbruk
3. Hantverk
4. Sjöfart
5. Skeppsbyggeri
6. Skogen
7. Sågverk
8. Ytterstfors glasbruk
9. Handel
10. Några binäringar

IV. Människor och samhälle

1. Samerna
2. Indelta soldater
3. Krig och ockupation
4. Skatter och avgifter
5. Utbildning
6. Sjukvård
7. Skellefteå blir stad
8. Läseriet
9. Föreningar
10. Livscykeln
11. Andra sociala relationer
12. Några personporträtt

Del 2

V. Några byar och gårdar	545
1. Finnfors	547
2. Furunäs	551
3. Gagsmark	557
4. Hjoggböle	567
5. Norrböle – en by i kraftig förändring	593
6. Norsjö	615
7. Prästbordet	617
8. Gästgivargårdar	651
9. Militärboställen	679
10. Några gårdar i Skellefteå socken	683
11. Torpbebyggelse	699

<i>Vi. Nybyggen</i>	711
1. Några nybyggen i Byske socken	713
2. Några nybyggen i Jörns socken	745
3. Några nybygge i Kågedalens församling, Skellefteå socken	815
4. Några nybyggen i Skellefteå socken	843
5. Några nybyggen i Norsjö socken	903
6. Några nybyggen i Bureå socken	955
7. Ett nybygge i Lövångers socken	959
Bilagor	961
Bilaga 1. Brandordning för Skellefteå kyrkstad	961
Bilaga 2. Brandsyn i kyrkstaden 1847	966
Noter	971
Källor	987
Sakregister	1001
Kulturens frontlinjer	1020
Abstract	1023

V. Några byar och gårdar

I

Finnfors

FINNFORS 1

Olof Svensson (1727-1813) från Rönnbäcken 1 blev ägare till Finnfors efter ett hemmansbyte. Han gifte sig 1749 med Elsa Jakobsdotter (1726-86) från Byske 3. Makarna hade barnen Sven Olofsson (1751-1785) som blev bonde på gården ett kort tag, Jakob Olofsson (1754-1823), Nils Olofsson (1757-1776), Magdalena Olofsdotter (1759-1809) som gifte sig med bonden Anders Andersson i Bjurvattnet, Olof (1760-1787), Jonas f. 1763, Stina f. 1764, Jonas f. 1766 samt Hans Olofsson (1768-1837). År 1795 delades hemmanet mellan bröderna Jakob och Hans. När Röjnoret utsynades som nybygge 1770, omtalades att redan då hade hemmanet i Finnfors delats. Sven Olofsson kan ha ägt en del av hemmanet. Gården var ursprungligen på 3/8 mantal, men efter delningen på 3/16 mantal.

Jakob Olofsson (1754-1823) var ägare från 1795. Han hade 1783 gift sig med Anna Larsdotter (1763-1823), som var född i Degerbyn men uppväxt i Rönnbäcken. Makarna hade barnen Olof (1785-86), Eva (1786-1799), Magdalena Jakobsdotter (1789-1866) som gifte sig med Jon Jonsson i Skråmträsk, Anna Jakobsdotter f. 1792

som gifte sig med soldaten Nils Nilsson Klockare som var nybyggare i Braxträsk, Katarina Jakobsdotter (1794-1864) som gifte sig med fältjägaren Gustaf Patron i Hedensbyn, dotter f. 1798, Olof Jakobsson (1798-1879), Lars (1801-1823), samt Eva Jakobsdotter (1807-1852) som gifte sig med bonden Gustaf Johansson Lundmark i Skråmträsk.

Sonen Olof Jacobsson (1798-1879) var ägare från cirka 1825. Han gifte sig 1823 med Eva Jakobsdotter (1801-68) från roten 103 Västerbottning i Storkåge. Makarna hade barnen Jacob Olofsson Lind (1824-1868) som blev nybyggare i Bodbacka och 1854 utflyttad till Svartlund i Norsjö socken, Anna f. 1826 som 1849 gifte sig med bondsonen Anders Lindahl i Ljusvattnet i Burträsk socken, Greta (1827-1829), Lars Olofsson Lind (1829-1896) som blev bonde på gården, Eva Olofsdotter f. 1830 som 1853 gifte sig med bondsonen Olof Andersson i Ljusvattnet i Burträsk socken, Greta Olsdotter f. 1835 som gifte sig med bonden Anders Furberg i Medle, Maria Olofsdotter f. 1836 som var piga och 1867 utflyttad till Burträsk socken, Matilda (1839-1839), Daniel Lind f. 1840 som blev bonde på gården och 1877 utflyttad till Burträsk socken, ett dödfött barn 1842, samt Eufrosyna Olofsdotter f. 1845 som gifte sig med Jonas Andersson från Krångfors som sedan blev bonde i Tjärn.

Jakob Lind lånade ut pengar till torparen Nils Andersson i Jonsträsk, som inte kunde betala tillbaka lånet. År 1850 sålde Nils Andersson en hel del saker till Jakob Lind för att täcka skulden.

Tabell 16. De saker som Nils Andersson sålde 1850.

Vara	Värde	
	Rd	sk
all tjärtillverkning	15	
3 får	3	
2 fällar	4	
2 kuddar	1	24
1 gammalt renskinn		24
2 nya fisklagnar om 10 famnar	2	24
2 täljxor	1	24
4 huggyxor	4	

1	nytt järnbesman	1	
2	malmgrytor	2	24
1	kastrull		18
1	gammal kaffepanna med brännare och kvarn	1	30
3	liar med skaft	1	24
5	saxar i sämre stånd	1	12
1	ny visare	1	
1	gammalt kärrhjul med flake	8	
1	stötting med järnlina och järnstänger	4	
1	gammalt seltyg	1	
1	skakel med tuga		24
1	målat skåp med 2 dörrar		24
2	slipstenar	4	12
2	porslinstallrikar		12
1	kruka av porslin		12
7	målade matfat	1	1
1	målad spinnrock	1	24
1	vävstol	1	24
1	gammal vävsked 12 pasmor		24
1	liten spegel		18
	tunnredskap 1 sträckbänk		12
4	hyvlar i sämre skick		24
3	nya stolar och 2 nya sängar	1	12
1	kista med lås av sämre skick		24
1	skrin med lås och beslag		12
7	skålpund garn	3	24
2	stöptråg av asp		36
	summa	73	4

Dessutom sålde Nils Andersson sin häst till Olof Marklund i Stenbäcken i Burträsk socken för 100 riksdaler.³⁷²

FINNFORS 2

Hemmanet fick sin gårdsplats vid fäbodarna som låg intill Finnforsbodträsket, som då kallades för *Stora Orrträsket*.

Hans Olofsson (1768-1837) var ägare från 1795. Han hade 1789

gift sig med Eva Olofsdotter (1769-1862) från Klutmark 9. Makarna hade barnen Olof Hansson (1790-1836) som blev nybyggare i Sörträsk och ett kort tag bonde i Hjoggböle, Eva Hansdotter (1792-1858), Kristina Hansdotter (1793-1829) som var piga, Sven (1795-96), Nils Hansson f. 1798 som blev nybyggare i Långselet och Loberget, Lisa (1799-1800), Johannes (1801-1802), Lisa Hansdotter (1803-1883) som var piga och sedan fattighjon, Greta Hansdotter (1806-1892) som gifte sig med Anders Jonsson från Burträsk socken som blev nybyggare i Sörträsk, samt Anna Hansdotter f. 1810 som 1835 gifte sig med drängen Nils Johansson från Bodberg i Norsjö socken där makarna bosatte sig.

Mågen Olof Andersson (1800-1842) från Granbergsträsk var ägare från cirka 1825. Han gifte sig 1825 med Eva Hansdotter (1792-1858). Makarna hade barnen Eva Olsdotter (1826-1857) som gifte sig med drängen Nils Petter Löfstedt från Lövångers socken vilken även var nybyggare i Blekänget, Anders Olofsson (1827-1869) som var bonde i Finnfors och inhyesesman i Bodbacka, Anna Olofsdotter (1829-1883) som bodde i Finnfors och Bodbacka och hade sonen Anton Renström samt Nils Olofsson (1835-1897). Efter Olofs död ägde änkan hemmanet fram till cirka 1860, då sönerna Nils och Anders tog över. Gården var på 3/16 mantal.

FINNFORS 2

Nils Olofsson Boman (1835-97) var ägare från cirka 1860. Han hade 1863 gift sig med Anna Andersdotter (1837-1887). Makarna hade barnen Olof Nilsson f. 1863, Greta Boman f. 1865, Eva (1866-1887), Anna (1869-1891), Sara (1871-1883), Ida (1873-1891), Anders (1875-1875), samt en son f. 1880. Gården var på 1/8 mantal.

FINNFORS 2

Anders Olofsson (1827-1869) var ägare från cirka 1860. Han hade 1852 gift sig med Johanna Jonsdotter (1827-1865). Makarna hade barnen Johan Andersson f. 1852, Johanna Andersdotter f. 1854, Olof (1857-1857), samt Olof Andersson f. 1860. Gården var på 1/16 mantal.

2

Furunäs

FURUNÄS 1

Johan Salomonsson (1729-1809), som var en son till förrre ägaren Salomon Johansson (1699-1749), var ägare till hemmanet efter sin fars död. Han gifte sig 1755 med Magdalena Larsdotter (1720-1794) från Östanbäck 10. Makarna hade barnen Barbro Johansdotter (1756-1844), Magdalena (1758-1758), Salomon Johansson (1759-1837), samt Lars Johansson (1761-1803). Johan gifte sig för andra gången 1797 med Lisa Jakobsdotter (1743-1809). Hemmanet delades mellan bröderna Lars och Salomon.

FURUNÄS 1A

Lars Johansson (1761-1803) blev ägare omkring 1800. Han hade 1790 gift sig med Kristina Olofsdotter (1764-1827) från Risön. Makarna hade fostersonen Jacob Carlsson (1788-1842) som var en son till Carl Andersson f. 1756 och Lisa (1752-88) från Källbomark. Lars Johansson och Kristina hade de egna barnen Stina Larsdotter (1796-1874), Magdalena (1796-1797), Magdalena f. 1799, samt Johannes (1799-1799). Efter Lars' död drev änkan Kristina hemmanet fram till cirka 1806.

Landbonden, avskedade soldaten Anders Östensson Trumpetare (1767-1847) från Innervik och roten 18 Trumpetare i Ursviken var ägare från cirka 1807. Han gifte sig 1794 med Brita Johansdotter (1775-1801). Makarna hade barnen Johan f. 1794, Anders f. 1796, Gustaf Wikström f. 1797, samt Johan Andersson f. 1798. Anders gifte sig för andra gången 1801 med Maria Olofsdotter (1775-1857). Makarna hade barnen Olof (1802-1806), Christina (1804-1804), Anders Andersson f. 1808, Stina Andersdotter (1810-1844), samt Greta Andersdotter f. 1813.

Jacob Perssson (1784-1863) var ägare från cirka 1818. Han gifte sig 1818 med Stina Larsdotter (1796-1874) som var en dotter till den tidigare ägaren Lars Johansson. Makarna fick inga barn.

Markus Johansson (1803-1873) arrenderade hemmanet från cirka 1828. Han gifte sig 1828 med Lisa Persdotter (1797-1871) och makarna hade dottern Maria Markusdotter (1840-1869). Gården var på 1/8 mantal.

FURUNÄS 1B

Salomon Johansson (1759-1837) blev ägare omkring 1800. Han hade 1790 gift sig med Lisa Henriksdotter Sjöman (1765-1819) från roten 44 Sjöman i Hjoggböle. Makarna hade barnen Magdalena Salomonsdotter (1791-1852), Stina Salomonsdotter f. 1796, samt Eva Salomonsdotter (1804-1871). Salomon gifte sig för andra gången 1820 med Lisa Andersdotter (1785-1866) från Innervik. Makarna hade barnen Lovisa (1821-35), Maria Salomonsdotter f. 1823, samt Johanna Salomonsdotter f. 1828. Efter Salomons död drev änkan Lisa hemmanet vidare. Hon sålde 1845 halva hemmanet till Nils Wiklunds änka. Gården var på 1/8 mantal.

FURUNÄS 2

Per Persson (1728-73) var ägare från cirka 1749. Han gifte sig 1752 med Katarina Andersdotter (1732-1790) från Bäck 4. Makarna hade barnen Per Lekatt (1753-1841), Anders (1756-1808), Gabriel (1758-1780), Beata (1759-1797), Nikodemus (1761-1824), Anna (1762-1809), Olof (1764-1841), Johan (1767-1831), Eva f. 1769, samt Lars (1772-1832). Hemmanet delades mellan bröderna Anders och Nikodemus under senare delen av 1780-talet. Gården var på 7/32 mantal.

FURUNÄS 2A

Sonen Nikodemus Persson (1761-1824) var nästa ägare. Han gifte sig 1784 med Brita Johansdotter (1755-1836) från Böle. Makarna hade sonen Carl (1792-1809) och en fosterdotter Anna Persdotter (1806-1888) som var en dotter till Nikodemus Perssons syster Anna Persdotter (1762-1809) och Per Olofsson (1748-1809) som bodde i Ursviken och på Kyrkobordet.

Brodern Lars Persson Viklund (1772-1832) var ägare en kort tid från 1824. Han bodde i Rönnbäcken och hade 1798 gift sig med Magdalena Ambrosiusdotter (1765-1820) från Fällfors. Makarna hade barnen Per Larsson (1799-1809), Johannes (1801-1809) samt Gustaf (1804-1804). Lars gifte sig för andra gången 1820 med Stina Larsdotter (1780-1835). Makarna hade barnen Lovisa Larsdotter f. 1822, Lars Larsson f. 1823, samt Karolina Larsdotter f. 1825.

Lars Andersson (1763-1833), som var bosatt i Degerbyn, var nästa ägare. Han gifte sig 1792 med Greta Jakobsdotter (1770-1840). Makarna hade barnen Anders Larsson f. 1793, Jacob (1794-1797), Lars Larsson f. 1797, samt Jakob Larsson f. 1799.

Anders Larsson (1793-1871) från Degerbyn 6b blev sedan ägare. Han flyttade till Furunäs 1830, och gifte sig 1831 med Lisa Eriksdotter (1799-1883) från Bäck. Makarna hade barnen Lars Degerstedt (1832-1894) samt Anton Degerstedt f. 1835. Gården var på 7/64 mantal.

FURUNÄS 2B

Anders Persson (1756-1808) var nästa ägare fram till cirka 1806. Han gifte sig 1782 med Anna Jakobsdotter (1762-1824). Makarna hade barnen Johan Andersson (1783-1860), Jakob (1785-1786), Jacob Andersson f. 1786, Pehr f. 1790, Pehr (1791-93), Pehr f. 1793, Anna (1793-1793), Anton Andersson f. 1794, Eva (1796-1797), samt Anna (1796-1798). År 1807 ägdes hemmanet av Erik Berglund.

Anders Perssons son Johan Andersson (1783-1860) blev sedan ägare. Han gifte sig 1815 med Anna Pehrsson (1785-1830). Makarna hade barnen Johan (1815-1816), Johan Johansson f. 1816, Anders Johansson f. 1818, Pehr (1819-1820), Anna Johansson f. 1821, Johanna Johansson f. 1823, Lars (1825-1826), samt Maria (1827-1829). Johan gifte sig för andra gången 1830 med Anna Östensdotter (1783-1843) och för tredje gången 1844 med Lena Johansson (1802-1881). Lena hade dottern Amanda Johansson f. 1830 med torparen Johan Petter Sundström (1799-1834) i Bergsbyn.

Johan Westerlund (1796-1880) från Drängsmark var ägare 1847-1858. Han gifte sig 1833 med Christina Forsberg (1805-1866) från Hjöggböle. Makarna hade barnen David (1833-1833), Olof Westerlund f. 1835, Lars Westerlund f. 1838, samt Charon Westerlund f. 1841.

Jonas Samuelsson f. 1831 var ägare från cirka 1858. Han gifte sig 1858 med Johanna Abramsdotter f. 1829. Makarna hade barnen Fredrika Markström (1858-1886) och Anna Markström f. 1867. Gården var på 7/64 mantal.

FURUNÄS 3

Jakob Nilsson (1721-1793) från Drängsmark 13 var hemmanets ägare. Han gifte sig 1750 med Magdalena Persdotter (1730-1815) från Frostkåge 1. Makarna hade barnen Nils som dog 1750, Marta (1750-1750), Martha Jakobsdotter (1751-1824) som ett kort tag var gift med fiolmakaren Carl Blåberg från Norge och hon hade många utomäktenskapliga barn och var bosatt på Kyrkobordet, Erik Jakobsson (1752-1834), dotter f. 1753, Per Jakobsson (1755-1809), Katarina Jakobsdotter f. 1756, Nikolaus (1758-1758), Ingeborg Jakobsdotter (1759-1839), Carl Jakobsson (1761-1818), Östen (1763-1763), Eva Jakobsdotter (1764-1809), Magdalena f. 1767, Magdalena f. 1769, samt Jakob (1772-1772).

Sonen Erik Jakobsson (1752-1834) ägde sedan gården. Han gifte sig 1782 med Catharina Larsdotter (1757-1811). Makarna hade barnen Magdalena Eriksdotter f. 1783, Lisa Eriksdotter f. 1786, Carl f. (1788-1788), Eva Eriksdotter f. 1789, Stina Eriksdotter f. 1790, Carl (1793-1793), Lars Eriksson (1794-1872), Erik Eriksson f. 1794, Anna (1796-1798), Jakob (1798-1799), samt Carl Jacob Lindgren (1799-1874) som blev skomakare på Kyrkobordet.

Sonen Lars Eriksson (1794-1872) var ägare från cirka 1820. Han hade 1818 gift sig med kusinen Eva Persdotter (1791-1872) från Innervik. Makarna hade barnen Karolina (1818-1818), Fredrika (1818-1818), Stina Larsdotter (1819-1891), Erika Larsdotter f. 1822, Per Larsson Lindgren (1824-1893), Eva Larsdotter (1826-1897), Lars Larsson (1828-1879), Anton Lindgren (1830-1886) som blev mössmakare och buntmakare (körsnär) på Kyrkobordet,

samt Lovisa Larsdotter (1833-1898). Hemmanet delades mellan bröderna Per och Lars. Gården var på 3/32 mantal.

FURUNÄS 3A

Per Larsson Lindgren (1824-93) var ägare från cirka 1860. Han hade 1847 gift sig med Anna Westman (1821-1893). Makarna hade ett barn f. 1848, Maria Lindgren f. 1849, Oskar Pettersson f. 1851, samt Carl (1869-1869). Gården var på 3/64 mantal.

FURUNÄS 3B

Lars August Larsson Lindgren (1828-1879) var ägare från cirka 1860. Han hade 1850 gift sig med Mariana Martinsdotter f. 1827. Makarna hade barnen Vilhelm Larsson f. 1850, Kristian Lindgren f. 1851, Johan Lindgren f. 1853, Robert f. (1855-1857), Leonard Lindgren f. 1856, Amanda Lindgren f. 1859. Robert Larsson f. 1863, Maria (1865-1867), Oskar Lindgren f. 1868, Carl (1872-1873), samt Maria f. 1873. Gården var på 3/64 mantal.

3

Gagsmark

GAGSMARK 1, NOLBYSS (NÖLBÖISS)

Anders Larsson (1726-1804) från Drängsmark 2 var ägare från 1753. Han gifte sig 1753 med Elisabet Eriksdotter (1731-76) från Fällfors 3. Makarna hade barnen Jakob (1755-1790) som var soldat på roten 119 Frimodig, Brita (1757-1847) som blev gift i Falmark, Anna (1758-1842) som flyttade till Källbomark, Erik (1761-1814), Lars f. 1764, Jonas Dyr (1766-1790) som var soldat på roten 58 Dyr, Anders (1768-1836) som flyttade till Lundfors, Lisa (1769-1809) som blev gift i Kinnbäck, Lars (1771-1839) som blev bonde i Norrlångträsk, Margareta f. 1773, samt Östen Andersson (1776-1841) som bodde i Gagsmark.

Sonen Jakob Andersson Frimodig (1755-1790) var näste ägare. Han gifte sig med Greta Olofsdotter (1766-1809) från Boviken 2. Makarna hade dottern Lisa (1790-1874) som blev gift i Boviken.

Jakobs broder Erik Andersson (1761-1814) var ägare från cirka 1790. Han hade 1788 gift sig med Lisa Jonsdotter (1761-1845) från Fällfors 4. Makarna hade dottern Lisa Eriksdotter (1789-1864) som bodde på gården.

Erik Anderssons måg Stora Jonas Jonsson (1782-1852) från Rönnbäcken 2 blev ägare cirka 1810. Han gifte sig 1810 med Lisa Eriks-

dotter (1789-1864). Makarna hade barnen Lovisa (1811-1893) som flyttade till Finnträsk, Jon (1812-1890), Erik Norberg (1814-1860), Jakob (1815-1896), Karolina (1816-1891) som var ogift och bodde i Gagsmark under senare delen av sin levnad, Gustaf (1819-1851) som var ogift och bodde i Gagsmark, Johan f. 1821, Östen f. 1822 som var gift och bodde i Gagsmark, Fredrika (1824-1827), Amanda (1825-1897) som blev gift i Fällfors, Johanna (1827-1868), Anders (1828-1830), Mikael (1830-1885), Anders (1833-1833), samt Enok (1835-1836). Jonas Jonsson hade 1832 en salpeterlada som var anlagd 1830, och som fick urin från gårdens två hästar och åtta kor.

Sonen Johan Jonsson f. 1821 var ägare från cirka 1850. Han gifte sig 1859 med Lovisa Eriksdotter (1836-1883) från Gagsmark 6. Makarna hade barnen Jonas f. 1860, Carl f. 1862, Johan Norberg f. 1864, Augusta f. 1866, Nils Norberg f. 1869, Olof Norberg f. 1872, Magnus Norberg (1874-1896), Frans (1877-1884), samt Andreas f. 1880. Johan sålde omkring 1855 1/16 mantal till brodern Östen och 1/8 mantal till brodern Jakob. Kvar blev då 2/64 mantal. År 1860 var gården på 13/128 mantal. Johan Jonsson flyttade sedan till Piteå stad. Gården var ca 1860 på 21/64 mantal.

GAGSMARK 1B

Östen Jonsson f. 1822 var ägare från cirka 1855. Han hade 1851 gift sig med Erika Jonsdotter f. 1833 från Finnträsk. Makarna hade barnen Alfred (1852-53), Jonas (1854-1865), Elisabeth (1857-1865), Erika Norberg f. 1859, Ida (1860-1861), Ida (1861-1884), Johan (1864-1864), Mikael Norberg f. 1865, Albert Norberg f. 1868, Elisabeth f. 1871, Katarina (1874-1874), samt Katarina f. 1875. Gården var ca 1855 på 1/16 mantal och 1860 på 13/128 mantal.

GAGSMARK 1C

Jakob Jonsson (1815-1896) var ägare från cirka 1855. Han hade 1845 gift sig med Maria Gabrielsdotter f. 1815 från Fällfors. Makarna hade barnen Helena (1846-1895), Lovisa f. 1847, Matilda f. 1850, Gustaf f. 1852, Anna f. 1855, Jacob Norén f. 1858, samt Andreas Norén f. 1861. Gården var på 1/8 mantal.

Foto 90. Noréns gård i Gagsmark i början av 1900-talet.

GAGSMARK 2

Olof Jonsson (1705-1790), son till förre ägaren Jon Larsson Sund (1678-1718), var ägare från 1725. Han gifte sig 1738 med Kerstin Persdotter (1715-1794) från Gagsmark 5. Makarna hade barnen Katarina f. 1738 som gifte sig med Per Johansson i Hortlax i Piteå socken, Jon (1742-1820), Per f. 1744, Stina (1745-1821) som var bondhustru på Falmark 7, Margareta (1747-1830) som gifte sig på Yttervik 4, Olof f. 1749, Maria (1752-1818) som blev gift på Drängsmark 10, Brita (1753-1811) som blev gift på Byske 5, Magdalena f. 1756 som flyttade ut ur socknen 1778, samt Olof f. 1757.

Sonen Lilla Jon Olofsson (1742-1820) blev ägare efter sin fars död. Han gifte sig 1777 med Kristina Eriksdotter (1755-1798) från Boviken 3. Makarna hade barnen Kristina (1779-1793), Katarina (1785-1785), Maria (1786-1809), Olof (1789-1790), samt Jon f. 1795. Han gifte sig för andra gången 1799 med Margreta Andersdotter f. 1749 som var änka efter soldaten Nils Eriksson Sundbom (1762-1789). Margreta hade barnen Anders Wikström f. 1775 utom

äktenskapet med smeden Manasse Wikström, samt Sara Nilsdotter (1787-1823) med Nils Eriksson. Omkring 1815 delades hemmanet mellan sonen Jon Jonsson och Östen Andersson från Gagsmark 1. Jon Jonsson hade 1832 en salpeterlada som var anlagd 1830, och som förädlade urin från gårdens två hästar och sju kor. Gården var på 11/32 mantal.

GAGSMARK 2A

Sonen Lilla Jon Jonsson (1795-1875) var ägare från cirka 1815. Han gifte sig 1814 med Lena Danielsdotter (1783-1819) från Böle 6. Makarna hade barnen Jonas (1814-1816), Kajsa (1815-1815), samt en son (1816-1816). Han gifte sig för andra gången 1819 med Britta Andersdotter (1796-1859) från Lundfors. Makarna hade en dotter (1819-1819), Amanda (1820-1882) som blev gift i byn, Jonas f. 1822, Kristina Jonsdotter f. (1823-1875) som blev gift i byn, Olof Öqvist f. 1824 som bodde på Gagsmark 2b, Anders f. 1825, Lovisa f. 1826 som var gift i Finnträsk, Anna (1828-1832), Lisa (1829-1831), Anders Jonsson f. 1830, Jonas Lundberg f. 1832, Mikael (1834-1834), Magdalena (1835-1866) som var gift i Blåfors, Johanna f. 1836 som var gift i Brännäs och Tväråfors och flyttade 1890 till Piteå socken, Johan Jonsson (1837-1868) som bodde i byn och i Källbomark, Brita (1839-1890) som var gift i Blåfors och Norra Båtfors, samt Mikael f. 1841 som var gift i Blåfors. Omkring 1845 sålde Jon 3/32 mantal till Jon Jonsson f. 1812 från Gagsmark 1.

Sonen Anders Jonsson f. 1830 blev ägare före 1860. Han gifte sig 1861 med Magdalena Andersdotter f. 1833 från Gagsmark 6. Makarna hade barnen Helena f. 1862, Maria f. 1864, Erika f. 1867, Nils f. 1871, samt Frans f. 1874. Gården var ursprungligen på 3/16 mantal, från cirka 1825 11/32 mantal och från cirka 1845 1/4 mantal.

GAGSMARK 2B

Östen Andersson (1776-1841), från Gagsmark 1 var ägare från cirka 1815. Han gifte sig 1812 med Maria Jonsdotter (1787-1817) från Finnträsk. Makarna hade inga barn. Östen sålde tillbaka hemmanet till Jon Jonsson mellan åren 1820-25, och bodde kvar som inhysesman på gården.

Jon Jonsson (1812-1890), son till Jonas Jonsson från Gagsmark 1, var ägare från cirka 1845. Han gifte sig 1838 med Lona Augustinsdotter (1811-1892) från Åbyn. Makarna hade barnen Jonas (1839-1855), Lisa f. 1841 som bodde i byn och hade sonen Daniel f. 1880, Erik f. 1843 som bodde i byn, Lovisa f. 1846 som var gift i byn och hon flyttade 1896 till Piteå socken, Johanna f. 1849 som var gift i Brännäs och utflyttad 1897 till Piteå socken, Helena (1853-1855), samt Jonas (1857-1866).

Olof Öqvist f. 1824 som var en son till Jon Jonsson f. 1795 från nr 2A var ägare från mitten av 1850-talet. Han gifte sig 1851 med Lovisa Johansdotter f. 1828 från Åbyn. Makarna hade barnen Ida (1852-1855), Jonas f. 1854 som var gift i byn och 1897 flyttade till Piteå socken, Ida (1856-1863), Petter f. 1859 som bodde i byn och 1897 flyttade till Piteå socken, Carl (1861-1865), Olof Öqvist f. 1864 som var gift i byn, samt Johan (1866-1872). Gården var på 3/32 mantal, efter 1845 på 5/32 mantal.

GAGSMARK 3

Gården låg på ett berg i centrala delen av Gagsmark, och från berget har släktnamnen Bergmark och Lundberg tagits.

Moses Mosesson Junkare (1715-1779) från Storkåge 16 var ägare från 1756. Han hade 1745 gift sig med Marta Mosesdotter (1710-1785) från Storkåge 4. Makarna hade barnen Britta f. 1746 som blev gift på Gagsmark 5, samt Moses (1750-1809).

Sonen Moses Mosesson (1750-1809) blev ägare efter sin fars död 1779. Han gifte sig 1780 med Katarina Larsdotter (1755-1845) från Hedensbyn 4. Makarna hade barnen Lena Mosesdotter (1781-1854) som flyttade till Finnträsk, Moses Bergmark (1783-1857) som flyttade till Ersmark 13, Lars Bergmark (1786-1850), Karl Bergmark (1789-1871) som flyttade till Storkåge, Britta (1792-1893), samt Anna (1795-1809).

Sonen Lars Mosesson Bergmark (1786-1850) blev ägare efter sin fars död 1809. Han gifte sig 1811 med Katarina Jakobsdotter (1794-1871) från Finnträsk. Makarna hade barnen Katarina (1812-1862) som blev gift på Gagsmark 4b, Lars Bergmark (1814-1839)

som bodde i byn, Margareta (1818-1859) som var gift i byn, samt Johan Lundberg f. 1820. Lars Mosesson hade 1832 två salpeterlador som var anlagda 1829, och de förädlade urin från gårdens tio kor.

Sonen Johan Lundberg f. 1820 övertog gården efter sin far, och var ägare åtminstone 1846-1860. Han gifte sig 1843 med Lovisa Larsdotter (1822-62) från Rönnbäcken, och makarna hade barnen Emma Lundberg (1844-1880) som var gift i byn, Johan (1845-1867), Lovisa Lundberg f. 1847 som var gift i byn, Johanna (1849-1861), Helena (1850-1855), Karl Lundberg (1853-1876) som var gift i byn, Lars (1856-1873), Nils Lundberg f. 1858 som bodde i byn och var gift samt flyttade 1897 till Piteå socken, Helena (1860-1861), samt Johanna (1862-1865). Johan Lundberg ägde 1846 en bit ur Gagsmark 4. Gården var på 5/32 mantal.

GAGSMARK 4

Olof Ersson (1728-1815) blev ägare efter sin far Erik Johansson Stål (1695-1768) Han gifte sig 1752 med Brita Eriksdotter (1726-1806) från Kinnbäck 1. Makarna hade barnen Erik f. 1753, Johan f. 1754, Erik Olofsson (1756-1817), Johannes f. 1758, Sara f. 1759, Isac Olofsson f. 1763, Abraham (1763-1798), Isak (1763-1843), Magdalena f. 1766 som blev soldathustru på roten 39 Falk, samt Jakob (1768-1844). Hemmanet delas före år 1800 mellan bröderna Erik och Jakob.

GAGSMARK 4A

Erik Olofsson (1756-1817) blev ägare före 1800. Han gifte sig 1785 med Katarina Olofsdotter (1763-1852), som hade flyttat in 1785 från Piteå stad. Makarna hade barnen Olof (1786-1786), Britta (1787-1877), Katarina (1788-1833), Olof (1791-1872), Sara (1793-1877), Johan Eriksson f. 1796, Erik (1797-1869) som blev bonde på Gagsmark 6, Isak Ersson (1800-1877), Abraham f. 1800, Jonas (1802-1809), Eva (1804-1809), samt Gustaf f. 1810.

Sonen Olof Ersson (1791-1872) blev ägare efter sin fars död 1817. Han gifte sig 1817 med Brita Jacobsdotter (1793-1866) från Gagsmark 4b. Makarna hade barnen Erik (1817-1818), Katarina (1819-1874), Britta (1821-1880), Eva (1824-1824), Eva (1825-1896), Mag-

dalena (1828-1828), Magdalena (1829-1873), Jakob (1831-1889), Erik f. 1833, samt Gustaf (1836-1882). Familjen flyttade till Ålund 1833, och for sedan till Hednäs och Hedfors. Brodern Erik Eriks-son hade 1832 en salpeterlada som var anlagd 1830, och där urin från gårdens häst och tre kor förädlades.

Johan Ulrik Johansson Åström (1808-1886) från Åbyn och Erik Eriksson ägde gården tillsammans 1846-58. Gården var på 9/32 mantal.

GAGSMARK 4B

Jakob Olofsson (1768-1844) blev ägare före 1800. Han gifte sig 1793 med Brita Andersdotter (1771-1815) från Frostkåge 5. Makarna hade barnen Brita Jakobsdotter (1793-1866) som blev gift på Gagsmark 4a, Olof (1795-1795), Sara (1796-1809), Jon (1800-1800), Jakob (1802-1802), Johannes (1805-1809), Anna (1808-1809), samt Sara Jakobsdotter f. 1812. Jakob gifte sig för andra gången 1818 med Stina Olofsdotter (1796-1859) som hade flyttat in 1816 från Piteå stad. Makarna hade barnen Johan (1819-1867), Jakob (1821-1879), tvillingarna Olof (1824-1895) och Anna (1824-1824), Isak (1825-1880), samt Abraham Lind f. 1828. Jakob Olofsson hade 1831 en salpeterlada som hade uppförts året innan, och på gården fanns fyra kor.

Johan Nilsson Wikström f. 1811 från Stensjön/Åviken ägde gården åtminstone 1846-1858. Han flyttade in till Gagsmark 1828 och gifte sig med Katarina Larsdotter (1812-1862) från Gagsmark 3. Makarna hade barnen Sara f. 1835, Lena f. 1837, Johanna (1843-1863), samt Johannes Wikström (1846-1883). Gården var på 1/8 mantal.

GAGSMARK 4C

Jakob Jönsson hade 1832 en salpeterlada som hade anlagts 1831, och på gården fanns tre kor.

GAGSMARK 5, FRAMGÅRDS

Jon Olofsson (1745-1817) var ägare till gården från cirka 1776 till cirka 1805. Han gifte sig 1776 med Britta Olofsdotter (1743-1809) från Kinnbäck 3. Makarna hade barnen Olof (1776-1831), Britta

(1778-1778), Britta (1779-1780), Britta (1782-1782), Jonas (1782-1793), Per (1783-1849), Johan f. 1785, Eva (1787-1816), samt fosterdottern Stina (1794-1874).

Sonen Per Jonsson var ägare till gården år 1810 och var ägare till sin död 1849. Han gifte sig med Ulrika Jönsdotter (1785-1850) från Frostkåge och makarna hade barnen Jonas (1812-1873), Margareta (1813-1869), Jöns (1816-1889) som blev bonde på Gagsmark 6, Per (1818-1856), Olof (1820-1867), Abraham (1822-1869), Magdalena (1825-1825), Johan (1826-1879), samt Magdalena (1827-1865).

Per Jonssons broder Olof Jonsson blev cirka 1820 ägare till halva hemmanet som han ägde till sin död 1831. Vardera hemmansdelen var nu på 3/16 mantal. Efter Olof Jonssons död ägde Per Jonsson hela hemmanet. Per Jonsson hade 1832 en salpeterlada som hade uppförts 1831, och där urin från gårdens sex kor förädlades. År 1846 var hemmanet delat i två delar på vardera en tunna och fyra skäl i skatt. Från 1846 ägde Per Jonsson halva hemmanet, och han efterträddes 1849 av sonen Johan Persson. Den andra halvan ägdes 1846-1858 av Per Jonssons söner Abraham och Olof. År 1855 ägdes hemmanet av sönerna Johan, Jon, Per och Olof. År 1860 ägde även Abraham Persson en hemmansdel. Gården var på 3/8 mantal.

GAGSMARK 6A, BERGET

Johan Jonsson (1773-1841) var ägare till hemmanet 1800-1825. Han var gift med Katarina Johansdotter (1771-1844), från Ostvik och makarna hade barnen Britta (1796-1887), Anna (1798-1799), Jonas (1799-1862), Eva (1800-1867), Anna (1801-1881), Lisa (1803-1888) som blev bondhustru på en del av hemmanet, Johan Petter (1804-1880), Lovisa (1805-1888), Ulrika (1807-1896), Anders f. 1808, Regina f. 1811, Johan f. 1812, samt Johanna (1815-1815). Mellan åren 1815-1820 delades hemmanet och en del togs över av Nils Petter Nilsson, (se under Gagsmark 6c, nedan). Vartdera hemmanet var på 5/32 mantal. Efter 1825 delades hemmanet som övertogs av sönerna Johan Petter (1804-1880) och Jonas (1799-1862). Beträffande Johan Petters hemman, se under Gagsmark 6b, nedan. Vartdera hemmanet var på 5/64.

Jon Johansson hade 1832 en salpeterlada som uppförts året innan,

och där urin från tre kor förädlades. Jon Johansson var ägare fortfarande 1858, och hemmanet bestod av fem skäl i skatt.

GAGSMARK 6B

Johan Petter Johansson ägde hemmanet åtminstone från 1830, och 1832 hade han en salpeterlada där urin från gårdens häst och fyra kor förädlades. Johan Petter Johansson flyttade 1836 till Brännlund och kallade sig senare för Sandström. År 1835 var Anders Olofsson (1804-1855) från Kinnbäck ägare till hemmanet. Han var gift med Regina Johansdotter från gården, och makarna hade barnen Magdalena f. 1833, Anders f. 1835, Lovisa f. 1838, Olof f. 1841, Johan f. 1845, samt Maria (1841-1855). Regina Johansdotter ägde hemmanet 1860.

GAGSMARK 6C

Nils Petter Nilsson (1790-1865), som hade flyttat in från Piteå 1819, ägde hemmanet 1819-1840. Han var gift med Sigrid Ersdotter (1795-1885) och makarna hade barnen Magdalena f. 1817 som flyttade till Piteå socken 1841, Nils f. 1818 som flyttade till Piteå stad 1839, Stina f. 1821 som flyttade till Piteå stad 1840, Johanna f. 1824 som flyttade till Piteå stad 1839, Anders f. 1826 som flyttade till Stavsjön, Erik f. 1828 som flyttade till Piteå stad 1846, Britta f. 1831 som flyttade till Piteå stad 1848, Fredrika f. 1834 som flyttade till Piteå socken 1863, Johan f. 1836 som flyttade till Storkåge, Mikael f. 1839 som flyttade till Islandsbäck, samt ett barn f. 1842. Nils Petter Nilsson hade 1832 en salpeterlada, där salpeter från en häst och fem kor tillverkades.

Jöns Persson (1816-1889) från Gagsmark 5 ägde hemmanet 1845-1860. Han var gift med Lisa Olofsdotter (1806-1889) från Frostkåge och makarna hade barnen Johan Markström (1841-1869), Lena f. 1844, samt Oskar (1846-1849). Lisa Olofsdotter hade före äktenskapet sonen Olof Markström (1839-1890), och Jöns Persson fick med pigan Lovisa Jonsdotter f. 1846 sonen Anders Markström (1870-1889) medan hustrun ännu var i livet. Efter 1850 delade Jöns Persson hemmanet som nu blev på 5/64 mantal.

Erik Eriksson (1797-1869) från Gagsmark 4 blev ägare på den nya delen. Han var gift med Lisa Johansdotter (1803-1888) från

Gagsmark 6a, och makarna hade barnen Johanna (1824-1826), Erik (1826-1881), Johanna f. 1827, Olof (1829-1838), Johan (1833-1896), Lovisa (1836-1883) som blev gift på Gagsmark 1, Margareta (1839-1891), Magdalena f. 1842, Fredrika (1844-1884), Helena (1846-1878), samt Josefina (1852-1860). Gården var på 5/32 mantal.

OBESUTTNA

Inhysesmannen Johan Persson hade 1832 en salpeterlada, där han tillverkade salpeter från sina fyra kor.

4

Hjoggböle

Uppgifterna om personerna i byn kommer från Elof Lindmarks bok *Tre sekel ur Hjoggböle bys historia* från 1979. Sedan har dessa uppgifter kompletterats.

HJOGGBÖLE 1 VÄSTRA HJOGGBÖLE

Per Jonsson (1724-1790), som var en son till förre ägaren Jonas Olofsson Lång, var ägare till hemmanet 1762-1780. Han gifte sig 1751 med Greta Margareta Olofsdotter (1730-1824) från Degerbyn 1. Makarna hade barnen Margareta f. 1753, Jon (1753-1839), Katarina f. 1756, Anders f. 1757, dotter f. 1757, Sara f. 1759 som gifte sig med Jakob Nikodemusson i byn och efter hans död flyttade hon ut ur socknen, Stina (1762-1826) som gifte sig med Per Larsson i Falmark, Olof (1766-1833) som blev bonde på Hjoggböle 2, Anna f. 1769 som flyttade ut ur socknen 1791, samt Brita (1773-1784).

Sonen Jon Persson (1753-1839) var ägare 1780-1812. Han gifte sig 1781 med Anna Larsdotter (1759-1811) från Falmark 2. Makarna hade barnen Margareta (1781-1786), Per (1782-1864) som blev bonde på en del av hemmanet, Lars f. 1784, Greta (1785-1866) som tillsammans med sin man tog över en del av hemmanet, Olof (1787-1794), Jonas (1789-1794), Anna (1792-1874) som gifte sig med Johan Hällström från Gummark, Sara (1793-1794), Olof Lokatt (1796-1861) som blev soldat på roten 41 Lokatt i Falmark, Jonas (1798-1800), Lars (1799-1800), samt Lars f. 1802 som var

sågverksarbetare i Åbyn ett kort tag och sedan flyttade till Burträsk socken. Sonen Per arrenderade halva hemmanet åren 1810-1812. År 1812 köpte Per ena halvan och hans syster Greta den andra halvan, 51/256 mantal vardera.

HJOGGBÖLE 1A, VÄSTRA HJOGGBÖLE.

Jon Olofsson (1781-1867) från Hjoggböle 4 var ägare från 1812. Han gifte sig 1813 med Greta Jonsdotter (1785-1866) från gården. Makarna hade barnen Anna (1815-1885), Barbro (1819-1884) som gifte sig med mjölnaren Nils Morén och makarna bodde i Sunnanå, Stämninggården och vid Lejonströms sågverk, Lisa f. 1821 som bodde i Stockholm 1839-1841 samt från 1842, Olof (1823-1840), samt Jonas Burman f. 1826 som flyttade till Gummark.

Per Jonsson Lundgren (1810-1884), som närmast kom från Kyrkobordet men var född i Burträsk socken, var ägare från 1843. Han hade 1840 gift sig med Anna Jonsdotter (1815-1885) som var en dotter till Jon Olofsson. Makarna hade barnen Greta Lundgren (1840-79) som gifte sig med Johan Andersson från Lövångers socken och makarna bodde i Hjoggböle, Per Lundgren f. 1843, Jonas Lundgren (1844-1883), Olof Lundgren f. 1848 som var dräng vid Lejonströms såg och sedan bonde i Hjoggböle, Anna Lundgren f. 1849 som gifte sig med Daniel Löfgren från Innervik och makarna var bosatta i Bureå och Ostvik, Emma Lundgren (1852-1883) som var småskollärlarinna i hembyn, Lars (1854-1854), Vendla Lundgren f. 1856 som gifte sig med fältjägaren Anders Georg Holm på roten 35 i Bodan, samt Johan (1859-1861). Hemmanet delades sedan mellan sönerna Per och Jonas. Gården var på 51/256 mantal

HJOGGBÖLE 1AA, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Per Persson Lundgren f. 1843 var ägare från 1869. Han gifte sig 1872 med Margareta Andersdotter f. 1845 som var en dotter till Anders Andersson på Hjoggböle 3. Makarna hade barnen Per (1872-1873), Anna Lundgren f. 1874 som var piga och utflyttad 1899 till Klara församling i Stockholm, Hulda Lundgren f. 1878 som var piga i Hjoggböle, Per Lundgren f. 1881, Maria Lundgren f. 1884 som flyttade till Bureå 1899, son f. 1887, samt Jenny f. 1888. Gården var på 51/512 mantal.

HJOGGBÖLE 1AB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Jonas Persson Lundgren (1844-1883) var ägare från 1877. Han hade 1874 gift sig med Anna Boström f. 1845 från Burträsk socken. Makarna hade barnen Kristina Lundgren f. 1875, Per (1878-1881) samt Anna (1882-1897). Jonas Persson Lundgren var soldat på roten 47 Flinkfelt i Ragvaldsträsk 1865-1893, och han blev korpral 1876. Gården var på 51/512 mantal.

HJOGGBÖLE 1B, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Per Jonsson (1782-1864) var ägare från 1812. Han gifte sig 1811 med Stina Nilsson (1792-1880) från Burträsk socken. Makarna hade barnen Anna (1816-1895) som gifte sig med bonden Anders Andersson i byn, Maja f. 1817 som flyttade till Burträsk socken 1847, Per f. 1821 som 1853 flyttade till Burträsk socken, Jonas (1825-1825), Lars Anton Persson Burman (1826-1889), Nils Burman (1829-1887) som blev bonde i Tjärn och var gift med Fredrika Falk och Mariana Marklund, samt Olof Burman (1832-1853) som var dräng i Tjärn där han drunknade 1853. Hemmanet delades 1850 mellan sönerna Per och Lars Anton. Gården var på 51/256 mantal.

HJOGGBÖLE 1BA, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Per Persson Burman f. 1821 var ägare från 1850. Han hade 1848 gift sig med Johanna Nilsson f. 1826 från Burträsk socken. Makarna hade sonen Johan f. 1851. Familjen flyttade till Burträsk socken 1853.

Erik Ulrik Andersson f. 1825 från Hjoggböle 3BA var ägare från 1856. Han gifte sig 1849 med Helena Oldsson f. 1822 från Medle. Makarna hade barnen Helena (1851-1853), Mikael Burman f. 1853 som blev soldat på roten 49 Träff, Leander Eriksson (1856-1940), Johannes Eriksson (1859-1883), Erik Eriksson (1862-1893), samt Olof Eriksson f. 1868. Gården var på 51/512 mantal.

HJOGGBÖLE 1BB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Lars Anton Persson Burman (1826-1889) var ägare till hemmanet 1850-1877. Han gifte sig 1849 med Anna Esaiasdotter (1823-1869) från Avan 2. Makarna hade barnen Matilda Burman f. 1851 som flyttade till Burträsk socken, Per Anton Burman (1851-1939),

Esaias (1853-1874), Fredrika f. 1856, Nils Ludvig Burman f. 1859 som utvandrade till Amerika 1893, samt Lars (1862-1863).

Sonen Per Anton Burman köpte hemmanet av fadern 1877, men sålde 1881 17/512 mantal av hemmanet till brodern Nils Ludvig, som 1893 åkte till Amerika. Per Anton Burman brukade en del ur hemmanet, och blev sedan gästgivare och nämndeman. Gästgivar-rörelsen var i gång några år in på första världskriget. Han ansågs vara ett stort original. Gården var på 51/512 mantal.

HJOGGBÖLE 2A, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Olof Persson (1748-1798), som var en son till Pär Olofsson (1725-1772), blev ägare till halva hemmanet 1769. Han gifte sig 1768 med Maria Persdotter (1745-1814) från Hökmark 6 i Lövångers socken. Makarna hade barnen Johan (1771-1824) som var dräng i byn, Per f. 1774 som flyttade till Piteå 1811, Olof (1775-1844), Britta (1777-1839) som gifte sig med Anders Persson i Tåmeträsk, Anna (1778-1839) som gifte sig med bonden Per Johansson i Gummark, Jonas (1779-1837) som blev nybyggare i Flocktjärn, Katarina f. 1782 som gifte sig med Elias Lövvall i Burträsk socken, Anders (1784-1784), samt Magdalena (1786-1854) vilken gifte sig med bonden Nils Nilsson i Gummark.

Sonen Olof Olofsson (1775-1844) var ägare cirka 1798-1826. Han gifte sig 1801 med Kristina Olofsdotter (1780-1822) från Hjoggböle som hade en son från tidigare gifte, Anders Eriksson (1800-1879). Olof Olofsson gifte sig för andra gången 1823 med Elsa Olofsdotter (1776-1848) från Burträsk socken

Anders Eriksson (1800-1879) var ägare från 1826. Han gifte sig 1826 med Stina Olofsdotter (1805-1850) från Vallen i Lövångers socken. Makarna hade barnen Stina f. 1826 som 1854 gifte sig med Per Lindgren i Lappvattnet i Burträsk socken, Britta (1828-1860) som var piga i Hjoggböle, Eva f. 1829 som var piga i Hjoggböle, Olof (1832-1884) som var bonde i Hjoggböle, Anna f. 1833 vilken var piga i olika orter i Skellefteå socken, Anton Lundqvist f. 1835 som bodde i Hjoggböle men flyttade till Burträsk 1899, Gustava (1837-1867) som gifte sig med arbetaren Johan Fahlgren i Gärdsmark, Fredrika (1840-1841), Lars Andersson f. 1842 som

var sågverksarbetare vid Lejonströms sågverk och senare ägare till ett småbruk i Degerbyn, Emma f. 1844 som gifte sig med smeden August Lindqvist vid Lejonströms sågverk och makarna flyttade 1883 till Amerika, Emerentia f. 1844 som var piga och 1864 utflyttad till Burträsk socken, samt Salomon f. 1850 som var inhysesman i Hjoggböle.

Olof Wilhelm Andersson (1832-1884) var ägare från cirka 1866. Han hade 1862 gift sig med Stina Andersdotter f. 1842 som var en dotter till Anders Andersson f. 1816 på Hjoggböle 2. Makarna hade barnen Anders Olofsson Lindqvist f. 1863 som var bonde i Hjoggböle, Kristina (1866-1866), Amalia (1869-1873), Olof Holmstedt f. 1872 i Hjoggböle, Ludvig Holmstedt f. 1874 som också bodde i Hjoggböle, Anna f. 1876 som blev 8 dagar, Selma f. 1879, samt Anna f. 1882 som blev fyra dagar. Anders Olofsson Lindqvist f. 1863 köpte 1883 faderns hemman. Gården var på 51/256 mantal.

HJOGGBÖLE 2B, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Johan Persson (1748-1805) bodde ett tag på faderns hemman. Han gifte sig 1771 med Maria Andersdotter f. 1733 från Gummark 6. Makarna hade barnen Pehr Johansson (1773-1817) som blev byasmed i Hjoggböle och Brita (1776-1777).

Olof Olofsson (1733-1811) från Sunnanå 3 var ägare 1770-88. Han gifte sig med Margareta Eriksdotter (1734-1766) från Lund 3, och makarna fick barnen Johan f. 1760, Eric f. 1761, Sara f. 1763, samt Olof (1764-1787). Olof Olofsson gifte sig för andra gången 1769 med Anna Lindström f. 1731 som hade varit piga på Åbyn 1 och som hade sonen Anders (1757-70) före äktenskapet.

Per Eriksson f. 1752 från Östanbäck 2 var ägare 1788-1791. Han gifte sig 1788 med Anna Olofsdotter f. 1765 från Ostvik 8. Makarna hade barnen Eric f. 1789, Anna f. 1792, Margareta f. 1793, Dorothea Pehrsson f. 1795, Anders f. 1797, samt Pehr f. 1798. Familjen flyttade sedan tillbaka till Östanbäck, och blev 1799 nybyggare i Sandträsk i Arvidsjaur's socken.

Olof Persson (1766-1833) från Hjoggböle 1 var ägare från 1791.

Han hade 1790 gift sig med Katarina Sundbom (1773-1800) från Burträsk. Makarna hade barnen Olof Olofsson (1791-1868), Anna Olsdotter (1793-1858) som gifte sig med Mats Nilsson vilka övertog en del av hemmanet, Per (1794-1794), Lars Olofsson f. 1796 som 1831 flyttade till Burträsk socken, samt Per Lindström (1797-1864) som gifte sig med Lisa Nilsson från Hjöggböle 3. Olof Persson gifte om sig 1801 med Maria Johansdotter (1772-1851) från Burvik 2. Makarna fick barnen Stina (1801-1802), Johan Lindström (1803-1888), Sara Olofsdotter (1805-1888) som gifte sig med Gustaf Eriksson i Hjöggböle, Christina (1808-1808), Jon Ögren (1809-1877) som blev bonde i Tjärn, Stina (1811-1828), Eva Olsdotter f. 1812 som var piga och 1841 utflyttad till Stockholm, samt Charlotta Olsdotter f. 1817 som gifte sig med Abraham Renberg i Burträsk socken. Omkring år 1820 köpte sonen Olof 1/16 mantal och sonen Johan resterande 35/256 mantal vid faderns död. Gården var på 51/256 mantal.

HJOGGBÖLE 2BA, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Johan Olofsson Lindström (1803-1888) "Jan-Orssa-Pääl" ägde fastigheten från cirka 1833. Han hade 1830 gift sig med Lisa Persdotter (1811-1896) från Hjöggböle. I äktenskapet föddes barnen Olof Lindström f. 1831, Johan Lindström f. 1833, Lars (1835-1844), Mariana Lindström (1836-1898) som gifte sig med sågverksarbetaren Teodor Norman vid Bureå såg, Johannes Lindström f. 1838 som blev bonde i Hjöggböle, Anna Lindström f. 1840 som gifte sig med bonden Salomon Hedström i Hjöggböle, Jonas Lindström f. 1842 som 1870 flyttade till Burträsk socken, Charlotta Lindström f. 1844 som var piga bl.a. i Skellefteå stad, Kristina Lindström f. 1847 som gifte sig med bonden Salomon Bjurman i Bodan, Lars Lindström f. 1849 som var arrendator i Häggnäs och senare arbetare i Bureå, samt Fredrik Lindström f. 1851 som blev bonde i Gummark. Omkring 1875 delades hemmanet mellan bröderna Olof och Johan som vardera fick 35/512 mantal. Gården var på 35/256 mantal.

HJOGGBÖLE 2BAA, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Olof Lindström f. 1831 var ägare från cirka 1875. Han gifte sig 1875 med Anna Greta Nilsson f. 1834 från Bjurån. Makarna hade en dotter, Elisabet f. 1879. Gården var på 35/512 mantal.

HJOGGBÖLE 2BAB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Johan Lindström f. 1833 var ägare från cirka 1875. Han gifte sig 1870 med Lovisa Hedberg (1848-94) från Ragvaldsträsk. Makarna hade barnen Maria Lindström f. 1870 som var piga, Johan f. 1871, Anders (1872-1873), Anna Lindström f. 1874 som arbetade som piga, son f. 1878, Andreas Karlman f. 1879 som 1901 blev fältjägare på roten 71 Karlman i Klutmark, Eva f. 1880, Per f. 1882, Nina f. 1884, Karl f. 1887, dotter f. 1889, dotter f. 1890, samt en son som föddes 1892. Gården var på 35/512 mantal.

HJOGGBÖLE 2BB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Olof Olofsson (1791-1868) ägde fastigheten 1820-1839. Han gifte sig 1817 med Anna Nilsdotter (1795-1863) som var en dotter till Nils Jonsson på Hjoggböle 3. Makarna hade barnen Maria Olsdotter (1818-1881) som gifte sig med bonden Jakob Karlberg i Ersmark, Olof Anton Burman (1820-1897) som bodde i Orrliden och Skråmträsk, Nils Petter Burman f. 1823 som bodde i Orrliden och Skråmträsk, Anna Olofsdotter f. 1825 som var gift med fältjägaren Nils Petter Kling på roten 82 i Ersmark, Lars Johan Holmgren (1828-1890) som bodde i Orrliden och Skråmträsk, Gustava Olofsdotter f. 1832 som var gift med Nikanor Karlsson som var nybyggare i Djupliden och senare var familjen bosatt på Kyrkobordet, Lovisa Olofsdotter f. 1835 som var gift med Olof August Lindgren och familjen bodde i Orrliden och Skråmträsk, Gustaf (1838-1839), samt Johanna Olofsdotter f. 1840 som var gift med bonden Jakob Karlsson i Bjurfors. I familjen fanns även fosterdottern Greta Kling f. 1846 som var en dotter till Anna Olofsdotter och Nils Petter Kling. Olof arrenderade 1/8 mantal på Hjoggböle 3. Familjen flyttade 1839 till Burträsk och 1843 till Orrliden.

Matts Nilsson (1788-1865), som tidigare hade bott på Hjoggböle 5, var ägare från cirka 1839. Han var född i Burträsk socken, och hade 1818 gift sig med Anna Olsdotter (1793-1858) som var en dotter till Olof Persson på Hjoggböle 2B. Makarna hade barnen Lena Mattsdotter (1820-1886) som gifte sig med bonden Karl Johan Hedlund i Ragvaldsträsk, Nils Petter Stenlund (1823-1900) i Hjoggböle, Olof Anton Mattsson Stenlund (1825-1889), Lars Stenlund f. 1828 som bodde i Hjoggböle, Ragvaldsträsk och Lövånger, Johanna Mattsdotter (1831-1887) som var gift med Jonas Gustafs-

son i Ragvaldsträsk, Anna (1832-1832), Anna Mattsdotter f. 1835 som gifte sig med bonden Ludvig Fahlgren i Falmark, samt Charlotta Mattsdotter f. 1841 som gifte sig med skomakaren Gustaf Åström i Ragvaldsträsk och makarna flyttade senare till Skellefteå stad och Jörn.

Sonen Olof Anton Mattsson Stenlund (1825-1889) var ägare från cirka 1855. Han gifte sig 1855 med Anna Nilsdotter (1829-1864) från Ragvaldsträsk. Makarna hade barnen Anton Stenlund f. 1856 som flyttade till Burträsk socken 1879, Nikanor Stenlund f. 1858 som flyttade till Böle, Anna (1860-1870), samt Matilda (1863-1863). Olof Stenlund gifte sig för andra gången 1865 med Ulrika Gadd f. 1844 som var en dotter till Olof Gadd på Gamla Falmark 3. Makarna fick barnen Ulrika Stenlund f. 1865, Olof Stenlund f. 1867, Adam Stenlund f. 1869, Nils (1872-1872), Anna (1873-1873), Anna Stenlund f. 1877, Emma f. 1880, Kristina f. 1884, samt Johan f. 1887. Familjen flyttade 1885 till Furunäs. Hemmanet såldes 1885 till Per Johansson Lundgren f. 1854. Gården var på 1/16 mantal.

HJOGGBÖLE 3A, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Jon Israelsson (1733-1830) var ägare till gården 1765-70. Han gifte sig 1758 med Anna Nilsdotter (1734-1793) från Bureå 7. Makarna hade barnen Katarina Jonsdotter f. 1760 som blev gift med Per Nikodemusson på Hjoggböle 9, Margareta Jonsdotter (1762-1793) som blev gift med Per Andersson på Falmark 14 i Sjöbotten, Nils Jonsson (1765-1829), Anna Jonsdotter (1767-1834) som gifte sig med Östen Sundbom i Gärdsmark, Israel (1769-1789), Stina f. 1772 som 1798 flyttade ut ur socknen, samt Jon Jonsson (1776-1855) som var soldat på roten 3 Dahlbäck i Burvik 1811-1823 och därefter bosatt i Bureå, Burvik och Gummark. År 1770 delades hemmanet, då Jons bror Anders köpte halva hemmanet eller 37/128 mantal.

Sonen Nils Jonsson (1765-1829) var ägare från cirka 1800. Han gifte sig 1794 med Anna Olofsdotter (1771-1853) som var född i Burträsk socken. Makarna hade barnen Anna Nilsdotter (1795-1863) som gifte sig med Olof Olofsson på Hjoggböle 2 och makarna flyttade senare till Orrliden, Lisa Nilsdotter (1797-1850) som

ingick äktenskap med Per Lindström på Hjoggböle 2, Jonas Nilsson (1802-1886), Stina Nilsson (1804-1872) som gifte sig med Johan Lind från Högheden som var sågverksarbetare på Lejonströms sågverk och senare bonde i Hjoggböle, Olof Nilsson (1806-1895) som blev bonde i Tjärn och nybyggare i Mullbacka, Eva Nilsson f. 1808 som var piga och 1837 utflyttad till Stockholm, Ulrica f. 1811, Nils Nilsson (1812-1891) som blev bonde i Hjoggböle, samt Johan Nilsson (1814-1840) som var dräng i Hjoggböle.

HJOGGBÖLE 3AB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Mågen Olof Olofsson f. 1791 från nr 2BB arrenderade denna del från cirka 1823 till 1830, när han överlät till Johan Persson Lind (1805-1870) som 1831 köpte av sin svärfar Nils Jonsson.

Johan Persson Lind (1805-1870) från Högheden som varit sågdräng på Lejonströms sågverk vid Skellefteå kyrka var ägare från 1831. Han gifte sig 1830 med Stina Nilsson (1804-1872) och makarna hade barnen Nils Johansson Lind f. 1831 som övertog hemmanet, Johan Johansson Lind f. 1833 som var bonde i Falmark, Carl (1836-1838), Matilda Lind f. 1838 som gifte sig med Gustaf Hedlund från Lövånger och makarna blev torpare i Ragvaldsträsk, Olof Lind f. 1841 som var skraddargesäll och utflyttad till Stockholm 1863, Lovisa Johansson Lind f. 1843 som var gift med skomakaren Wilhelm Widmark i Gummark, samt Emma Lind f. 1846 som gifte sig med bonden Anton Lundqvist i Hjoggböle som var född i Burträsk socken. Johan Persson Lind köpte 1859 5/128 av Jonas Anton Jonsson (1826-1868) hemmanet Hjoggböle 3AA 13/128. Hemmanet blev nu på 21/128 mantal. År 1866 köpte sonen Nils Lind 1/8 mantal. År 1871 köpte Carl Carlander på nr 3AA återstoden av hemmanet. Gården var på 1/8 mantal.

HJOGGBÖLE 3AB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Nils Petter Johansson f. 1831 var ägare från cirka 1866. Han gifte sig 1856 med Brita Andersdotter f. 1832 som var född i Burträsk socken och som tidigare hade bott i Sidtorp. Makarna hade barnen Anna Lind f. 1857 som var gift med torparen Johan Johansson vilken var född i Burträsk socken, Johan (1859-1860), Karl Anton Lind f. 1861 som blev bonde på hemmanet, Lovisa Lind f. 1863 som var piga, Frans Lind f. 1866 som var dräng och boende på

Sunnanå på 1890-talet, Maria Lind f. 1868 som var piga, Nils Lind f. 1871 som var arbetare i Bureå, samt Jenny Lind f. 1874 som 1893 flyttade till Jörn. Gården var på 1/8 mantal.

HJOGGBÖLE 3AA, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Jonas Nilsson (1802-1886) som var född på hemmanet blev ägare till denna hemmansdel från cirka 1823. Han gifte sig 1825 med Cajsa Jonsdotter (1801-1847) från Lövångers socken. Makarna hade barnen Jonas Anton Jonsson Walberg (1826-1868), Anna Jonsdotter f. 1827 som gifte sig med bonden Olof Anton Lundgren i Degerbyn, Nils (1830-1839), Johan Jonsson f. 1833 som var dräng och han flyttade 1857 till Burträsk socken, August Jonsson Wahlberg f. 1835 som blev bonde i Medle och Myckle, Fredrika Jonsdotter Wahlberg f. 1838 som var ensamstående och sysslade med att baka finbröd i Degerbyn, samt Brita Jonsdotter f. 1844 som gifte sig med handlaren och bonden Joakim Bergkvist i Medle. Jonas Nilsson sålde 1833 1/16 mantal till Anders Eriksson Lundström f. 1803 på Hjoggböle 3 BB. Den övriga marken köpte sonen Jonas Anton Jonsson Walberg (1826-1868). Gården var på 21/128 mantal.

HJOGGBÖLE 3AA, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Jonas Anton Jonsson Walberg (1826-1868) var ägare från 1851. Han gifte sig 1850 med Cajsa Ulrika Pärdsdotter (1826-1883) från Hjoggböle 2. Makarna hade barnen Lovisa Vahlberg f. 1851 som gifte sig med Anton Burman från Gummark, Maria Wallberg (1853-1884) blev hustru till August Rönnqvist i Kusmark, Kristina Wahlberg f. 1854 som gifte sig med sin sväger August Rönnqvist i Kusmark, Antonia Vahlberg f. 1857 som var piga eller arbeterska och hon flyttade 1897 till Byske socken, Emma Vahlberg f. 1859 som var piga eller arbeterska, Anton Vahlberg f. 1862 som var dräng i Hjoggböle, Greta (1864-1866), samt Selma (1868-1868). Jonas Anton Jonsson Walberg sålde 1859 1/16 mantal till Carl Carlander och 5/128 till Johan Persson Lind, (se nr 3AB 1/8). Gården var på 13/128 mantal.

HJOGGBÖLE 3AA, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Carl Olofsson Carlander (1826-1900) som var född i Innervik, var ägare från 1859. Han gifte sig 1851 med Maria Carlsdotter f. 1832 från Ragvaldsträsk. Makarna hade barnen Emma Carlander

f. 1851 som gifte sig med bonden Anders Andersson i Hjoggböle, Johan (1854-1857), Maria Carlander f. 1856 som gifte sig med sjömannen Olof Robert Andersson i Falmark, Carl (1859-1865), Johan Carlander f. 1861 som var bonde och bosatt ett tag i Böle, Anna Carlander f. 1864 som gifte sig med bonden Lars Anton Eriksson i Ragvaldsträsk, Tekla Carlander f. 1867 som bodde i Stockholm ett drygt år och sedan bosatt i Skellefteå stad och Böle samt gift med Albin Wahlberg från Burträsk socken, Helena (1871-1885), samt Karl f. 1873 som blev bonde på hemgården. År 1871 köpte Carl Carlander 5/128 mantal av Johan Persson Linds arvingar. Nu blev hemmanet på 13/128, det vill säga lika stort som före 1859. Gården var på 1/16 mantal.

HJOGGBÖLE 3B, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Anders Israelsson (1746-1826) var ägare 1770-1815. Han gifte sig 1772 med Magdalena Eriksdotter (1748-1786) från Yttervik 2. Makarna hade barnen Nils Andersson f. 1773 som bodde i Hjoggböle men familjen flyttade 1811 till Bygdeå socken, Catharina (1775-1775), Erik Andersson (1776-1850) som blev bonde på gården, Anders (1779-1783), Israel (1781-1783), samt Anders f. 1784 som troligen dog samma år. Anders Israelsson gifte om sig 1786 med Lisa Svensdotter (1759-1832) från Hjoggböle 6. Makarna fick barnen Magdalena Andersdotter f. 1789 som gifte sig med Anders Persson i Vebomark i Lövångers socken, Anders Andersson (1791-1845) som blev bonde på gården, Sara (1792-1794), Kajsa Katarina Andersdotter (1796-1895) som var gift med Jon Jonsson Rönström från Frostkåge som var sågdräng vid Klintfors såg men senare blev garvarlärning och nybyggare i Dalliden, samt Sven f. 1800 som flyttade till Lövånger 1819. Sonen Erik köpte halva hemmanet cirka 1810 och sonen Anders den andra halvan cirka 1815. Gården var på 37/128 mantal.

HJOGGBÖLE 3BA, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Anders Andersson (1791-1845) var ägare från cirka 1815. Han hade 1813 gift sig med Catharina Andersdotter (1793-1831) från Vebomark i Lövångers socken. Makarna fick barnen Anders Andersson (1816-1898), Lisa Andersdotter (1818-1892) som gifte sig med bonden Per Stefansson Lindqvist i Ragvaldsträsk, Nils Andersson (1819-1896) som blev fältjägare på roten 120 Strand

i Byske 1839-1869, Aron Andersson f. 1820 som flyttade till Burträsk socken 1839, Lars Fahlgren (1822-1893) som flyttade runt men var bosatt en längre tid i Medle, Pehr Tjernlund f. 1824 som var soldat på roten 104 Tjernlund i Tjärn och sedan bosatt i Medle, Ulrik Andersson f. 1825 som blev bonde på Hjoggböle 1AB, Anna (1828-1828), samt Kristina Andersdotter (1829-1901) som blev gift med Gustaf Lundström som var född i Burträsk socken. Anders Andersson gifte sig för andra gången 1831 med Stina Gabrielsdotter (1791-1871) från Ragvaldsträsk.

Sonen Anders Andersson (1816-1898) var ägare från cirka 1840 Han gifte sig 1841 med Anna Persdotter (1816-1895) från Hjoggböle 1. Makarna hade barnen Stina Andersdotter f. 1842 som var gift med bonden Olof Wilhelm Andersson på Hjoggböle 2, Margreta Andersdotter f. 1845 som var gift med bonden Per Lundgren i Hjoggböle, Anders Anton Andersson f. 1847, Anna (1849-1869), barn f. 1851, Maria Andersdotter f. 1852 som gifte sig 1884 med Nils Gustaf Jonsson i Tjärn i Burträsk socken, Emma Andersdotter f. 1855 som gifte sig med Johan Edvard Vahlberg som var född i Burträsk socken, samt Johan Andersson (1858-1884).

Sonen Anders Anton Andersson "Anton-Annersa" f. 1847 var ägare från cirka 1876. Han gifte sig 1876 med Emma Karlander f. 1851 från Hjoggböle 3AA. Makarna fick barnen Anna f. 1877, Karl f. 1880, Vilma f. 1883, Andreas f. 1886, Emma (1889-1891), samt Edla f. 1892. År 1880 köpte brodern Johan 3/64 mantal av hemmanet. Hemmanet togs senare över av de båda bröderna i sambruk. Gården var på 37/256 mantal.

HJOGGBÖLE 3BAB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Per Johan Andersson (1858-1884) var ägare från 1880. Han gifte sig 1881 med Anna Abrahamsdotter (1857-1883) som var född i Burträsk socken. Makarna fick sonen Johan Andersson f. 1883. Modern dog i samband med födseln, och fadern dog innan Johan fyllt 1 år. Johan uppfostrades av Per Johan Burman med hustru Matilda Larsdotter f 1851 på Hjoggböle 1. Hemmanet köptes 1885 av Jonas Bergström och hans hustru Anna Karolina Nilsson, vilka i sin tur sålde 1886 till Carl Gustav Andersson f. 1837 med hustru Matilda Johansdotter f. 1837. Gården var på 3/64 mantal.

HJOGGBÖLE 3BB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Erik Andersson (1776-1850) var ägare från cirka 1810. Han hade 1803 gift sig med Brita Johansdotter (1775-1843) från Storkåge 4. Makarna hade barnen Anders Lundström (1803-1872) som var bonde på gården, Gustaf Eriksson (1804-1879) som bodde i Hjoggböle, Erik (1806-1807), Erik Eriksson (1809-1855) som blev bonde på hemgården, Moses Eriksson (1814-1893) som blev torpare i Gärdsmark, Nils (1814-1815), samt Magdalena Ersdotter (1816-1899) som gifte sig med slaktaren Erik Lindgren från Hjoggböle och makarna flyttade till Skellefteå stad. Gården var på 37/256 mantal.

Anders Eriksson Lundström (1803-1872) köpte hemmanet cirka 1835. Han gifte sig 1835 med Britta Olofsdotter (1810-1897). Makarna hade barnen Britta (1835-1835), Britta Lundström f. 1836 som gifte sig med bonden Nils Hällgren i Hjoggböle, Erik Lundström f. 1838 som blev bonde på gården, Johanna Lundström (1841-1887) som gifte sig med bonden Anton Degerstedt i Degerbyn, Fredrika Lundström (1844-1870) som var piga och utflyttad 1869 till Burträsk socken, Olof Lundström f. 1846 som var bonde och smed i Böle och Skellefteå stad, Emma Lundström f. 1849 som gifte sig med bonden Nikanor Lindqvist i Ragvaldsträsk, Anders (1851-1852), Eva (1853-1856), samt Carl Lundström f. 1857 som var arbetare och utflyttad 1883 till Luleå. I familjen fanns styvdottern Stina som var född 1833 och som drunknade 1843. Hennes far var okänd. Anders köpte av Jonas Nilsson Hjoggböle 3AA 1/16 och lade det till hemmanet. Totalt ägde han nu 69/512 mantal.

HJOGGBÖLE 3BB, VÄSTRA HJOGGBÖLE

Sonen Erik Lundström f. 1838 var ägare från cirka 1865. Han hade 1864 gift sig med Anna Nilsson f. 1834 som var en dotter till Nils Persson och Britta Svendsdotter i byn. Makarna hade barnen Carl (1865-1874), Brita (1867-1870), Wilhelm (1870-1873), Maria f. 1872, samt Olof (1875-1883). Enda barnet som överlevde barnåren var Maria, som 1896 gifte sig med Gustaf Edvard Karlsson f. 1873 som var född i Skellefteå stad. Han stod som ägare till gården från cirka 1905. Gården var på 69/512 mantal.

HJOGGBÖLE 4, ÖSTRA HJOGGBÖLE

Sonen Olof Eriksson (1738-1793) var ägare från 1770-1793. Han hade 1768 gift sig med Barbro Olofsdotter (1748-1827) från Risön och makarna hade barnen Christina (1769-1775), Anna f. 1771 som blev nybyggare i Sörselet i Arvidsjaurs socken, Catharina (1772-1773), Catharina f. 1773 som blev gift med Erik Nilsson i Mjödvattnet i Burträsk socken, Erik Olofsson (1775-1858) som tog över halva gården, Olof Olofsson (1776-1821) som tog över den andra halvan av hemmanet, Christina (1778-1779), Christina Olofsdotter (1780-1822) som gifte sig med Olof Olofsson i byn, Jonas Olofsson (1781-1867) som gifte sig med Greta Jonsdotter på Hjoggböle 1 och blev bonde där, samt Lars (1783-1783). Efter Olof Erikssons död behöll änkan hemmanet till cirka 1802, när bröderna Erik och Olof tog över en del var. Gården var på 13/32 mantal.

HJOGGBÖLE 4A, ÖSTRA HJOGGBÖLE

Erik Olofsson (1775-1858) var ägare från cirka 1802. Han hade 1801 gift sig med Beata Larsdotter (1777-1826) som var inflyttad från Burträsk socken. Makarna hade barnen Olof (1802-1804), Lars Ersson Lidström (1803-1888) som bodde i Hjoggböle, Barbro Ersdotter (1805-1892) som blev gift med torparen Jonas Persson Lundström från Hjoggböle, Olof Ersson (1807-1852) som var dräng och inhysesman i bl.a. Bureå, Anna Ersdotter (1809-1864) som blev gift med fältjägaren Johan Petter Markström Dahlqvist på roten 45 i Hjoggböle, Erik Lindgren f. 1811 som blev slaktare i Skellefteå stad, Greta Ericsson (1812-1848) som var gift med soldaten Jon Dahlbeck från Burvik som senare tog sig namnet *Dahlqvist* och familjen bodde i Burvik och Hjoggböle, Jonas Ersson (1814-1834) som var dräng och bosatt i Hjoggböle, Anders Ersson Lindgren (1816-1886) som gifte sig med Katarina Karlsdotter från Burträsk och makarna bodde i Burträsk socken 1848-1882 där Anders var bonde, Pehr Ersson Renlund f. 1818 som var sågdräng vid Johannesfors sågverk i Klutmark och gift med Anna Andersdotter från Byske, Nils (1820-1823), samt Eva (1823-1823). Erik Olofsson gifte om sig 1827 med Greta Jonsdotter (1791-1875) från Lövångers socken. Makarna hade barnen Eva Lindgren f. 1829 som var piga och bosatt i Hjoggböle och Böle, Beata (1833-1833), samt Fredrika Lindgren f. 1837 som gifte sig med Anton Lindmark

från Bjurån och familjen bodde i Hjoggböle men flyttade 1882 till Norrböle där man blev bönder. I familjen fanns även barnbarnet Stina Larsdotter f.1832 som var en dotter till Lars Ersson Lidström f. 1803 och Greta Eriksdotter f. 1810.

Erik Eriksson Lindgren f. 1811 var ägare från cirka 1845. Han hade 1838 gift sig med Anna Johansdotter (1818-1849) som var född i Häggdal. Makarna hade barnen Lovisa Lindgren f. 1838 som blev gift med extra stadstjänaren Olof Petter Nilsson i Skellefteå stad, Anna Lindgren (1841-1893) som blev gift med sjömannen Wilhelm Westerlund i Furunäs, Erik Lindgren (1843-1901) som var skräddare och torpare i Hjoggböle och Furunäs, Pär (1845-1845), samt Anders (1847-1857). Erik gifte om sig 1849 med Magdalena Ersdotter (1816-1899) från Hjoggböle och makarna fick barnen Brita Lindgren f. 1850 som gifte sig med stadstjänaren Johan Magnus Löfstedt från Bäck och makarna flyttade till Skellefteå stad, Per Lindgren f. 1853 som blev murare i Skellefteå stad, Beata (1855-1856), Olof (1857-1857), Anna Lindgren f. 1858 som gifte sig med arbetaren Karl Vikman i Storkåge, samt Ida Lindgren f. 1862 som gifte sig med Fredrik Nyström från Lövånger som blev sågverksarbetare och snickare i Sävenäs och Skellefteå stad. Ida Lindgren och Fredrik Nyström bodde 1891-1898 i Amerika och flyttade tillbaka dit år 1900. Erik Eriksson Lindgren med familj flyttade 1862 till Skellefteå stad, där Erik var slaktare. I mitten av 1800-talet delades hemmanen 4 och 5 i ett flertal små delar, med ett ännu större antal ägare med korsvis ägande och med kort ägandetid. Gården var på 26/96 mantal.

HJOGGBÖLE 4B, ÖSTRA HJOGGBÖLE

Olof Olofsson (1776-1821) var ägare från cirka 1802. Han gifte sig 1802 med Margreta Larsdotter (1779-1812) som var inflyttad från Burträsk socken. Makarna hade barnen Barbro (1804-1822) samt Anna Greta Olsdotter (1807-1871). Olof gifte om sig 1813 med Christina Pehrsdotter (1784-1868) från Yttervik 5. Makarna hade barnen Stina (1814-1814), Christina (1816-1816), Christina (1817-1820), samt Eva Olsdotter (1820-1857) som gifte sig med Anton Lindström som var inflyttad från Burträsk socken.

Efter Olof Olofssons död gifte änkan Christina Persdotter om sig

med Herman Larsson (1786-1868) från Mjödvattnet i Burträsk socken som var ägare från 1823. Makarna fick inga gemensamma barn.

Målaren och tullvaktmästaren Anders Fällman (1806-1865) från Lövånger var ägare från 1831. Han gifte sig 1831 med Anna Olsdotter (1807-1871), och makarna fick barnen Michael Fällman (1832-1895) som bodde i Hjoggböle, Albertina Fällman f. 1835 som 1856 gifte sig med Carl Olof Boström från Burträsk socken vilken blev bonde i Hjoggböle och Hedåker, Anna (1837-1839), Lovisa Fällman f. 1839 som gifte sig med sågverksarbetaren Jonas Vikström från Burvik och makarna flyttade till Sävenäs, Andrea Fällman f. 1841 som gifte sig med tullvaktmästaren Ulrik Lundgren från Storkåge och makarna bosatte sig i Ursviken, Emma Fällman f. 1844 som gifte sig med Johan Stenlund från Bölesvik som blev bonde i Sandviken, Eva Fällman f. 1846 som var piga i Hjoggböle, Ursviken och Skellefteå stad samt utflyttade 1875 till Svartviks kapell i Njurunda församling, tvillingarna Anders f. 1849 som var arbetare och bosatt i Bölesvik och Anna f. 1849 som var piga och utflyttad 1871 till Sundsvall, samt Matilda (1852-1857).

Mågen Carl Olof Boström f. 1826 var ägare 1856-1875. Han gifte sig 1856 med Albertina Fällman f. 1835. Makarna hade barnen Anna Boström (1857-1896) som gifte sig med fältjägaren August Persson Pihl-Lång-Björk på roten 121 i Byske, Ida f. 1859, Ida Boström f. 1860 som gifte sig med Valfrid Pettersson från Falmark och makarna bodde bland annat i Hedåker, Carl (1862-1864), Maria Boström f. 1866 som gifte sig med bonden Johan Fahlman i Falmark, Emma Boström f. 1869 som gifte sig med bonden Oskar Lundmark i Falmark, samt Klara Amalia Boström f. 1874 som var piga och bosatt i Hjoggböle, Bureå och Ursviken. Under den här tiden delades hemmanen 4 och 5 i ett flertal små delar, med ett ännu större antal ägare och korsvis ägande med korta ägartider. Gården var på 13/48 mantal.

HJOGGBÖLE 5, ÖSTRA HJOGGBÖLE

Johan Jonsson (1764-1831) från Yttervik 6 var ägare från cirka 1790 till 1820. Han gifte sig 1790 med Magdalena Olofsdotter (1759-1850) som var en dotter till den tidigare ägaren Olof Olofs-

son. Makarna hade barnen Jon Johansson (1790-1871) som var bonde ett tag på Morön 3b och sedan inhysesman i byn, Olof (1792-1793), Cajsa Johansdotter (1794-1829) som gifte sig med bonden Anders Aronsson i Ostvik, Christina (1796-1809), Anna Johansdotter (1798-1863) som gifte sig med soldaten och korpralen Erik Burstedt på roten 6 i Bureå, Johan (1800-1816), samt Lisa Johansdotter (1802-1875) som gifte sig med Anders Rönmark från Östanbäck som blev sågdräng vid Ytterstfors sågverk. Hemmanet övertogs 1820 av Olof Olofsson f. 1776 från Hjoggböle nr 4. När han dog 1821 delades hemmanet i flera bitar. Under denna tid delades hemmanen 4 och 5 i ett flertal små delar, med ett ännu större antal ägare. De ägde hemmansdelar från olika hemman och ägartiderna var korta. Gården var på 11/32 mantal.

HJOGGBÖLE 6, ÖSTRA HJOGGBÖLE

Sven Persson (1732-1792), son till förre ägaren Per Persson (1687-1774), var ägare 1755-1792. Han gifte sig 1755 med Sara Andersdotter (1728-1817) från Mjödvattnet i Burträsk socken. Makarna hade barnen Per f. 1756, Catharina f. 1757, Lisa Svendsdotter (1759-1832) som gifte sig med Anders Israelsson på Hjoggböle 3, Catharina f. 1761, Pehr f. 1762, Catharina Swensdotter (1764-1845) som blev gift på Hjoggböle 8, Per Svensson (1768-1855) som tog över hemmanet, Greta Svendsdotter (1772-1855) som gifte sig med Jon Jonsson Slumpare och familjen bodde i Hjoggböle, Nyholm och Dalliden, samt Sara f. 1777 som flyttade till Burträsk socken 1805.

Sonen Per Svensson (1768-1855) var ägare från 1792. Han gifte sig 1793 med Anna Persdotter (1772-1849) som var inflyttad från Lövångers socken. Makarna hade barnen Per (1795-1795), Sven Persson (1796-1879), Per Persson (1799-1848), Sara (1802-1803), Anna Pehrsdotter (1803-1868) som gifte sig med bonden Jon Persson i Hjoggböle, Sara Hedman (1805-1891) som gifte sig med bonden och kronolänsmannen Anders Danielsson Hedman och makarna bodde bland annat i Hedensbyn, Christina (1808-1809), Lisa (1810-1811), Lisa Persdotter (1811-1896) som gifte sig med bonden Johan Lindström i Hjoggböle, dotter f. 1814, Lena Persdotter (1815-1883) vilken gifte sig med Johan Häggström från Häggdal som blev bonde i Hjoggböle, samt Anna (1817-1818). Gården var på 11/32 mantal.

Hemmanet delades mellan bröderna Sven och Per samtidigt som man utökade arealen med 2/64 mantal genom köp ur hemmanet Hjoggböle (Sjön) nr 8. Detta innebar att bröderna fick 3/16 mantal vardera.

HJOGGBÖLE 6A, ÖSTRA HJOGGBÖLE

Sven Persson (1796-1879) var ägare från 1824. Han gifte sig 1826 med Anna Ersdotter (1806-1879) från Falmark. Makarna hade barnen Anna Svensdotter (1826-1872) som gifte sig med torparen Erik Johan Andersson från Lövångers socken och makarna bodde i Hjoggböle, Stina (1829-1861), Eric (1831-1832), Helena Svensdotter f. 1832 som gifte sig med bonden Olof Abrahamsson Fahlgren i Falmark, Maria (1835-1838), Eva (1838-1864), Amalia (1840-1866), Emma Svensdotter f. 1843 som gifte sig med Anders Hedström från Lövångers socken som flyttade till Hjoggböle, Joakim (1848-1848), samt Amanda Svensdotter f. 1850 som gifte sig med skolläraren Erik Salomonsson Liljekvist eller Lindqvist från Långberget och makarna bodde i Hjoggböle, Klintforsliden och Bjurfors. Vid tidpunkten för Sven Perssons och Anna Ersdotters död delades hemmanet i flera små enheter varav en var torpet Nytorp. Gården var på 3/16 mantal.

HJOGGBÖLE 6B, ÖSTRA HJOGGBÖLE

Per Persson (1799-1848) var ägare från 1824. Han gifte sig 1825 med Anna Persdotter (1804-1841) från Falmark i Sjöbotten som dog i barnsäng. Makarna hade barnen Anna Persdotter f. 1826, Per Persson (1827-1896) som var småskollärare, Anton (1829-1830), Johan (1830-1830), Jonas Persson (1830-1900) som övertog en del av hemmanet, Anders (1831-1831), Olof Persson (1833-1890) som var dräng och arbetare samt bosatt i Burträsk socken och i Ursviken, Christina f. 1834, Johan (1834-1835), Sven (1835-1838), Eva (1836-1845), Johan Persson f. 1838 som blev bonde i Falmark, Carl (1840-1841), samt Lena (1841-1841). Per gifte om sig 1842 med Lena Persdotter (1815-1892) från Bureå. Makarna hade barnen Anton Pettersson f. 1843 som övertog en del av hemmanet, Maria Persdotter f. 1845 som gifte sig med bonden Sven Hällgren i Hjoggböle, samt Salomon Nyström f. 1847 som blev bonde på en del av hemmanet. Per som dog 49 år gammal lämnade sin hustru och åtta levande barn varav den yngste var mindre än ett år.

Änkan drev hemmanet med sina barn som hjälp fram till cirka 1874, då det delades mellan tre av söner, Jonas f. 1830, Anton f. 1843 och Salomon f. 1847. Gården var på 3/16 mantal.

HJOGGBÖLE 7, SJÖN

Per Johansson (1733-1771) från Bureå 2 var ägare från cirka 1758. Han gifte sig 1758 med Anna Eriksdotter (1736-1811) som var en dotter till förre ägaren Erik Nilsson. Makarna hade barnen Magdalena Persdotter f. 1759 som flyttade ut ur församlingen 1801, Johan (1761-1761), Anders f. 1762, Maria (1763-1765), Erik (1764-1765), Katarina (1766-1766), Maria f. 1767, Johan f. 1768 som blev nybyggare i Baktsjaur i Arvidsjaurs socken 1791, Brita (1769-1769), samt Per Persson (1770-1836) som sedan övertog hemmanet.

Änkan Anna Eriksdotter gifte sig för andra gången 1772 med Jon Olofsson (1725-1777) från Tuvan. Jon hade i sitt förra äktenskap barnen Olof Jonsson (1750-1805) som en tid bodde på Sunnanå samt Katarina Jonsdotter (1757-1803) som gifte sig med Per Jonsson i Falmark. Anna Eriksdotter och Jon Olofsson hade barnen Jonas Jonsson f. 1774 som bodde i Hjoggböle och Falmark och flyttade ut ur socknen 1818, samt Eva Jonsdotter (1775-1846) som gifte sig med handelsbetjänten Johan Wallmark på Kyrkobordet som flyttade till Hjoggböle. Änkan Anna Eriksdotter gifte sig för tredje gången 1779 med Olof Andersson (1747-1816) från Bäck. Makarna fick dottern Anna Olofsdotter (1780-1840) som gifte sig med guldsmedsgesällen Jonas Landstedt i Hjoggböle.

Per Johanssons och Anna Eriksdotters son Per Persson (1770-1836) var ägare från 1795. Han gifte sig 1795 med Anna Nicodemidotter (1771-1838) från Hjoggböle. Makarna hade barnen Per (1795-1798), Nils Persson (1796-1868) som tog över halva hemmanet, Anna Greta Persdotter (1798-1878) som gifte sig med Johan Persson Sehlstedt från Selet som tog över halva hemmanet, Eva Persdotter (1800-1876) som gifte sig med bonden Per Persson i Falmark, Per (1801-1810), Johan Lindahl (1803-1872) som var inhysesman i Hjoggböle, Jon Persson (1805-1879) som blev bonde i Falmark, Olof (1807-1810), Gustaf (1810-1810), Gustaf Sjögren (1811-1890) som bland annat var hyttdräng vid Ytterstfors glasbruk och skogvaktare och under en längre tid bosatt i Tvärån, samt Per (1815-

1816). Gården var på 19/64 mantal. Per Persson sålde cirka 1819 3/16 mantal till sonen Nils, och 1822 sålde han resterande delen av hemmanet till mågen Johan Persson Sehlstedt.

HJOGGBÖLE 7A, SJÖN

Per Perssons och Anna Nicodemidotters son Nils Persson (1796-1868) var ägare från cirka 1819. Han gifte sig 1827 med Brita Svendsdotter (1804-1857) från Bureå 1. Makarna hade barnen Sven (1828-1828), Anna (1830-1831), Nils (1831-1832), Brita Hällgren f. 1832 som var piga och hon flyttade 1884 till Ragvaldstråsk, Anna Nilsson f. 1834 som gifte sig med bonden Erik Andersson Lundström på Hjoggböle 1, Nils Hällgren (1835-1896) som gifte sig med Britta Lundström på Hjoggböle 3, Johan August Hällgren (1836-1894) som blev bonde i Falmark och torpare i Hjoggböle, Sven (1838-1839), Carolina (1839-1858), Carl Nilsson (1840-1861), Matilda (1843-1857), samt Sven Hällgren f. 1845 som blev bonde på en del av hemmanet. Gården var på 3/16 mantal. Efter 1860 delades hemmanet mellan sönerna Nils Hällgren och Sven Hällgren, vilkas delar var vardera på 3/32 mantal.

HJOGGBÖLE 7B, SJÖN

Johan Persson Sehlstedt (1796-1875) som var en son till Per Persson i Selet vid Byske, var ägare från cirka 1822. Han hade 1821 gift sig med Anna Greta Persdotter (1798-1878), en dotter till Per Persson på Hjoggböle 7. Makarna hade barnen Per Johansson Sehlstedt (1822-1894) som blev bonde i Falmark, Anna Johansdotter (1824-1866) som gifte sig med bonden Olof Fahlgren i Falmark, Margreta Johansdotter f. 1825 vilken blev gift med bonden Lars Gustaf Fahlman i Falmark, Eva (1827-1830), Johanna Sehlstedt f. 1829 som gifte sig med bonden Anton Olofsson i Falmark, Eva (1832-1832), Eva Johansdotter f. 1833 som bodde i Hjoggböle, Maria (1835-1857) i Hjoggböle, Johannes (1837-1838), Lovisa Johansdotter f. 1839 som bodde i Hjoggböle, Eliana (1841-1841), Eliana (1845-1854), samt Johan Sehlstedt f. 1847.

Sonen Johan Sehlstedt f. 1847 var ägare från cirka 1871. Han gifte sig 1872 med Emma Mosesdotter (1847-1875) från Hjoggböle. Makarna hade barnen Anna Sehlstedt f. 1873 som gifte sig med Johan Strömberg från Jörn, samt Johan Sehlstedt f. 1875 som år

Foto 91. Lars Nordmarks gård i Sjön 1920.

1900 flyttade till Gällivare. Johan Sehlstedt f. 1847 gifte sig för andra gången 1877 med Brita Enqvist f. 1855 från Jörn. Makarna hade barnen Per (1878-1889), Hulda f. 1879, Helena f. 1881, Emma f. 1882, Oskar f. 1884, Gustaf f. 1886, Nanny f. 1888, Adolf f. 1890, Johanna f. 1891, Anselm f. 1893, Karl (1898-99), samt Märta f. 1899. Gården var på 7/64 mantal. Hemmanet övertogs 1902 av sönerna Johan Sehlstedt f. 1875 som fick 1/32 mantal, samt Oskar f. 1884 och Anselm f. 1893, som delade på resten av hemmanet.

HJOGGBÖLE 8, SJÖN

Nils Nilsson (1732-1811) från Bureå 5 var ägare från cirka 1758. Han hade 1757 gift sig med Catharina Eriksdotter (1727-1809) som var en dotter till förra ägaren Erik Nilsson. Makarna hade barnen Christina f. 1760, Maria f. 1761, Anna f. 1763, Maria f. 1764, Eva f. 1766, Nils f. 1768, Catharina f. 1770, samt Johan Nilsson f. 1771.

Nils Nilsson bytte hemman 1773 med Per Larsson (1721-1790)

från Risböle 2 i Lövångers socken. Per Larsson gifte sig med Anna Svensdotter f. 1733 och makarna hade barnen Anna (1755-1795), Margareta Persdotter f. 1756, Lars Persson (1759-1832), samt Erik Persson (1765-1841) som var i Lycksele socken 1784-94 men flyttade tillbaka till Hjoggböle. År 1810 flyttade han till Lidsträsk i Lycksele socken som senare flyttades över till Norsjö socken. Han gifte sig 1796 med Kristina Andersdotter från Burträsk socken.

Lars Persson (1759-1832) var ägare 1790-1808. Han hade 1786 gift sig med Catharina Svensdotter (1764-1845). Makarna hade barnen Pehr (1787-1787), Anna f. 1789, Greta Larsdotter f. 1791, Sara (1793-1795), Sven Larsson f. 1795, Lars Larsson f. 1798, Stina f. 1801, samt Sara f. 1804.

År 1808 kom en familj från Avan nr 1 vid Byske på grund av de ryska truppernas framfart i norra delen av Västerbotten. Fadern i familjen hette Per Andersson (1753-1835), och hade 1776 gift sig med Catharina Svensdotter (1756-1830), dotter till Sven Persson på Yttervik nr 5. Makarna hade barnen Elsa (1776-1777), Lars f. 1777, Catharina (1778-1778), Anders (1779-1795), Sven f. 1779, Sven Persson f. 1780, Anna Persdotter f. 1783, Catharina (1787-1788), samt Per Persson f. 1790. Gården var på 19/64 mantal. Sven och Per blev senare ägare till hemmanet.

HJOGGBÖLE 8A, SJÖN

Sven Persson (1780-1851) från Avan vid Byske var ägare från 1808. Han gifte sig 1806 med Anna Nilsson (1783-1868). Makarna hade barnen Cajsa Svensdotter f. 1808, Per Svensson Hägglund (1812-1898), Nils Svensson Hällgren (1817-1869), Sven Sjöström f. 1821 som var snickare i Böle, samt Eva Svensdotter f. 1824 som var gift med Anders Wall i Hjoggböle. Sven Persson sålde 1/64 mantal till Hjoggböle 6, och sedan köpte han en del från nr 8B. Hemmanet fick till slut 3/16 mantal. Gården var på 19/128 mantal. Hemmanet delades cirka 1850 mellan bröderna Nils Svensson Hällgren (1817-1869) och Sven Sjöström f. 1821.

HJOGGBÖLE 8AA, SJÖN

Sonen Nils Svensson Hällgren (1817-1869) var ägare från cirka 1850. Han hade 1841 gift sig med Brita Olofsdotter (1813-1868)

från Burträsk socken. Makarna hade barnen Anna Nilsson f. 1842, Emma Nilsson f. 1843, Olof Hällgren f. 1845, Nicanor Nilsson f. 1847, Amanda (1849-1850), Carolina (1851-1868), Karl Hällgren f. 1853, Eva f. 1855, samt Lovisa Hällgren f. 1858. Gården var på 1/8 mantal. Omkring 1866 såldes en del till Olof Olofsson Lindgren f. 1817, och 3/32 såldes cirka 1874 till Salomon Hedström f. 1835. Efter detta delades hemmanet ett flertal gånger.

HJOGGBÖLE 8AB, SJÖN

Sven Svensson Sjöström f. 1821 var ägare från cirka 1850. Han hade 1845 gift sig med Anna Olsdotter (1824-1891). Makarna hade barnen Anna Sjöström f. 1847, Nikanor Svensson f. 1850, Johan (1852-1868), Brita Sjöström f. 1854, Olof Sjöström f. 1856, Pehr (1859-1860), Ida Sjöström f. 1861, Emma Sjöström f. 1864, samt August (1869-1873). Sven med familj flyttade 1870 till Skellefteå. Hemmanet såldes då till Daniel Andersson Hedman f. 1839 från Hedensbyn (3/64 mantal), och troligen också till hans syster Sara Margareta Andersdotter f. 1831 (1/64 mantal) som bodde på hemmanet. Gården var på 2/16 mantal.

HJOGGBÖLE 8B, SJÖN

Per Persson (1790-1875) från Avan utanför Byske var ägare från 1808. Han gifte sig 1811 med Lisa Nilsson (1790-1869) från Yttervik. Makarna hade dottern Lisa Norlund (1815-1838) som gifte sig med Johan Svensson (1801-1870) från Myckle.

Lars Johansson (1778-1859) var ägare från 1813. Han hade 1800 gift sig med Anna Hansdotter (1780-1871). Makarna hade inga barn. Gården var på 19/128 mantal. Vid ägarbytet 1813 såldes 1/64 mantal till Hjoggböle 6.

HJOGGBÖLE 8B, SJÖN

Olof Olofsson (1790-1829) var ägare från 1816. Han hade 1815 gift sig med Greta Persdotter (1792-1880). Makarna hade barnen Olof Olofsson f. 1817, Stina Olsdotter f. 1818, Pehr (1820-1820), Brita Olsdotter f. 1821, Margreta Olofsdotter f. 1823, Johan Olofsson f. 1825, Pehr (1826-1827), samt Eva Olofsdotter f. 1828. Efter Olofs död drev änkan gården med hjälp av en måg som bodde på gården

till dess att äldste sonen tog över 1846. Olof sålde cirka 1825 en del av hemmanet till Sven Persson som var bonde på nr 8A.

Olof Olofsson (1817-1878) var ägare från cirka 1846. Han gifte sig 1848 med Maria Andersdotter f. 1827. Makarna hade barnen Eva Olofsdotter f. 1849, Maria Olofsdotter f. 1852, Anna Olofsdotter f. 1854, Amanda Olofsdotter f. 1857, Olof Olofsson f. 1860, Johan (1863-1864), Johan Lindgren f. 1865, samt Ferdinand Lindgren f. 1869. Hemmanet delades mellan bröderna Olof och Johan cirka 1890. Gården var på 17/128 och senare på 5/64 mantal.

HJOGGBÖLE 9, FORSEN.

Jon Nikodemusson (1688-1773), son till den tidigare ägaren Nikodemus Jonsson f. 1656, var ägare från cirka 1722. Han gifte sig 1722 med Karin Nilsson (1693-1757) från nr 7. Makarna hade inga barn.

Systersonen Nikodemus Jakobsson (1736-1814), som var en son till Britta Nikodemusdotter och hennes make Jakob Olofsson Kock, var ägare från cirka 1760. Han hade 1756 gift sig med Anna Persdotter (1724-1807). Makarna hade barnen Jacob Nicodemusson (1757-1784), Per Nicodemusson (1758-1839), Jonas Landstedt (1760-1839), Brita f. 1762, Nicodemus f. 1763, Anders f. 1765, Nicus Nicodemusson (1766-1852), Margreta (1768-1783), samt Anna Nicodemidotter (1771-1838). Cirka 1790 delades hemmanet mellan sönerna Pehr och Nicus. Gården var på 3/8 mantal.

HJOGGBÖLE 9A, FORSEN

Nicus Nicodemusson (1766-1852) var ägare från cirka 1790. Han gifte sig 1791 med Christina Carlsdotter (1770-1829). Makarna hade barnen Christina (1792-1806), Carl (1794-1807), Anna (1795-1795), Anna (1796-1798), Eva (1798-1798), Jonas Nicodemusson f. 1801, Anna (1802-1803), Anna (1803-1807), Brita Nicodemusdotter f. 1805, Anna (1808-1808), Carl Nils Nicodemusson (1809-1853), Fredrik Nicodemusson f. 1811, samt Jacob Nicodemusson f. 1814.

Carl Nils Nikodemusson (1809-1853) var ägare från 1829. Han gifte sig 1831 med Stina Ersdotter (1803-1856). Makarna hade

barnen Stina Carlsdotter f. 1832, Anna Carlsdotter f. 1835, Carl (1838-1839), Lisa Nikodemusdotter f. 1841, Johan Carlsson f. 1843, Nicanor (1847-1847) samt Nikanor Karlsson f. 1849. Gården var på 3/16 mantal. Carl Nils Nikodemusson sålde cirka 1835, 1/32 mantal till Per Olofsson Lindström. Nikodemusson var ägare bara några år, eftersom hemmanet cirka 1835 delades i två delar.

HJOGGBÖLE 9AA, FORSEN.

Olof Hansson (1790-1836) som varit nybyggare i Sörträsk var ägare 1835-1836. Han hade 1821 gift sig med Anna Persdr (f. 1/4 1794). Makarna hade barnen Olof Olofsson f. 1822, Eva Olsdotter f. 1824, Anna Olsdotter f. 1825, samt Lovisa Olsdotter f. 1827. Gården var på 3/32 mantal. Se vidare under slutkommentaren om Hjoggböle 9.

HJOGGBÖLE 9AB, FORSEN

Lars Andersson Nyberg (1776-1844) från Innervik var ägare från 1830-1836. Han gifte sig 1796 med Anna Johansdotter (1770-1843). Makarna var barnlösa. Gården var på 1/16 mantal. Se vidare under slutkommentaren om Hjoggböle 9.

HJOGGBÖLE 9B, FORSEN

Per Nicodemusson (1758-1839) var ägare från 1790. Han hade 1785 gift sig med Cajsa Jonsdotter (1760-1843). Makarna hade barnen Anna (1788-1788), Nils (1789-1807), Jonas Persson (1790-1856), Anna Persdotter (1792-1858), Cajsa Persdotter (1794-1890), Per Persson f. 1796, Jacob Slumpare (1798-1847), Anders Persson Lundgren (1800-1831), Johannes (1802-1803), Anna f. 1803, Johannes (1804-1805), samt fostersonen Jon Jonsson (1809-1884). Gården var på 3/16 mantal. Cirka 1830 såldes hemmanet och delades mellan drängen på gården, Jonas Sjögren f. 1805, som köpte 3/32 mantal och Per Olofsson Lindström f. 1797 som köpte 3/32 mantal.

HJOGGBÖLE 9BA, FORSEN

Jon Persson (1805-1879) som var en son till Per Persson på nr 7 var ägare från cirka 1830. Han gifte sig 1830 med Anna Persdotter (1803-1868). Makarna hade barnen Nils Lundgren (1831-1868), Anna Jonsdotter (1832-1868), Jonas (1834-1834), Jonas (1835-

1835), Lena (1836-1840), Johannes Jonsson (1838-66), samt Jonas (1841-1841). Familjen flyttade 1843 till Falmark. Gården var på 3/32 mantal. Se vidare under slutkommentaren om Hjoggböle 9.

HJOGGBÖLE 9BB, FORSEN

Per Olofsson Lindström (1797-1864) var ägare från cirka 1830. Han gifte sig 1822 med Lisa Nilsson (1797-1850). Makarna hade barnen Per Lindström f. 1823, Caisa f. 1823, Cajsa Persdotter f. 1826, Maria Persdotter f. 1829, Anna Persdotter f. 1832, Olof Lindström f. 1835, Carolina Persdotter f. 1839, Nils Lindqvist f. 1843, samt Emma Persdotter f. 1846. Gården var på 3/32 mantal. Per köpte cirka 1835 1/32 mantal ur Carl Nils Niccussons hemman, och ägde då 1/8 mantal ur nr 9. Se vidare under slutkommentaren om Hjoggböle 9.

HJOGGBÖLE 9

Ägarförhållandena förändrades mycket snabbt efter 1830. Hemmansdelarna köptes in i varandra och bytte ägare tätt, så det är svårt och tidsödande att följa utvecklingen på hemmanen.

FÖRFATTARE I HJOGGBÖLE

Under 1900-talet kom flera författare från Hjoggböle, bland annat Per Olov Enquist, Kurt Salomonson och systemn Anita Salomonson samt Hjalmar Westerlund. Även i början av 1900-talet går det att finna författare eller skribenter som har sina rötter i Hjoggböle. Kurt och Anita Salomonson(s)ons anor finns på Hjoggböle 4, och går tillbaka till fänriken Lars Jakobsson Klockare i början av 1600-talet. Hans son var länsmannen och riksdagsmannen Erik Larsson. På 1800-talet flyttade syskonen Salomonson(s)ons anor över till Hjoggböle 2. Till samma släkt som syskonen Salomonsson(s)ons anor hörde Lars Andersson som flyttade till Degerbyn vid Skellefteå och blev far till journalisten och författaren Axel Andersson (1884-1956). På Hjoggböle 1 fanns släkten Burman sedan början av 1600-talet. Nils Burman flyttade till Tjärn i mitten av 1800-talet, och blev far till journalisten Petrus Burman.

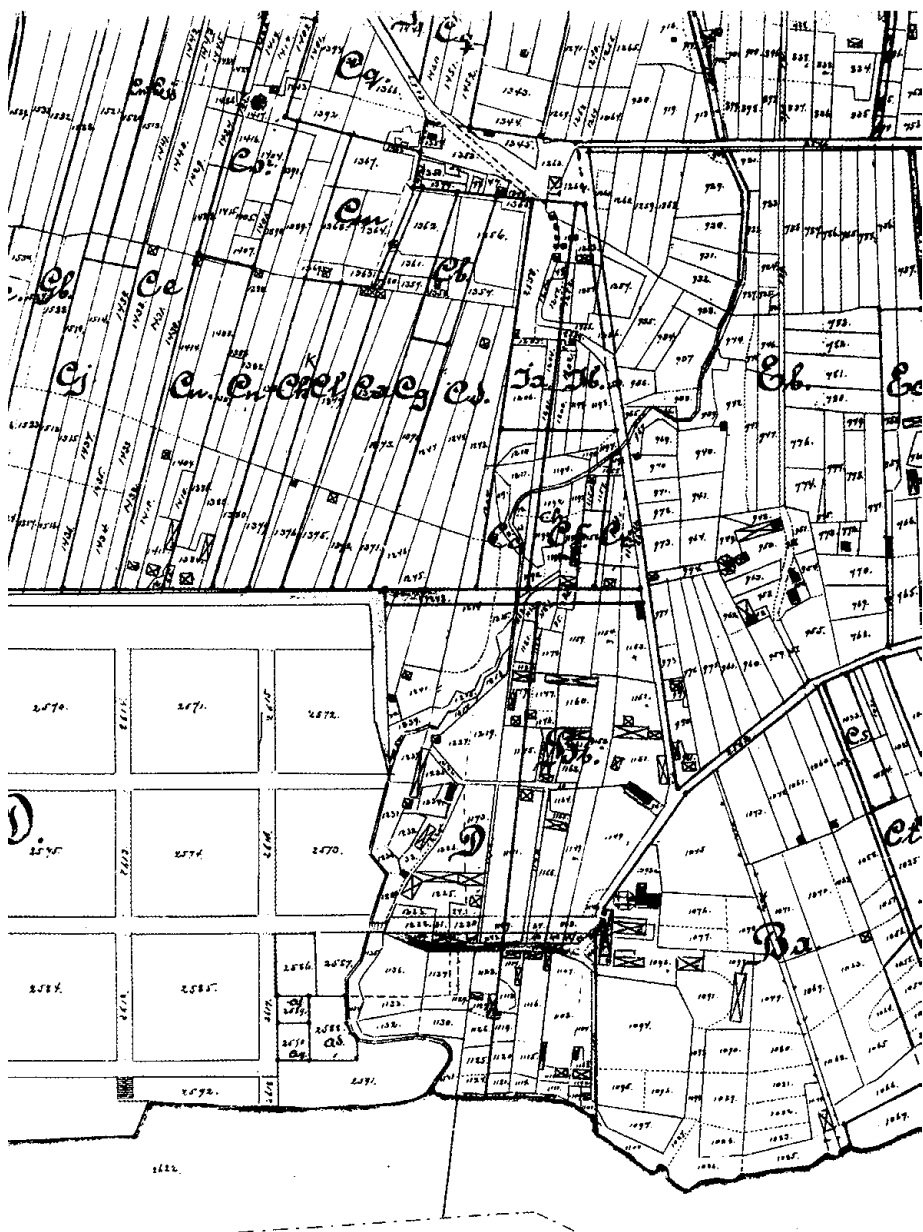
5

Norrböle – en by i kraftig förändring

UTVIDGNING AV SKELLEFTEÅ STAD

När laga skiftet inleddes i Norrböle 1880, var staden indelad i kvarter från Tjärhovsgatan fram till Boströmsbäcken. Bebyggelse hade även etablerats på Norrböle bys mark norr om kanalen eller nuvarande Kanalgatan. Hemmanen i byn hade delats i allt fler lotter. Dels hade stadsbor förvärvat mark till sina jordbruk inne i staden, och dels var det folk från byarna (eller från Norrböle) som kunde livnära sig på en allt mindre jordlott. Närheten till staden gjorde att man kunde kombinera ett litet jordbruk med andra näringar såsom stenhuggeri, åkerinäring, skeppsbyggeri eller olika hantverk.

I samband med laga skiftet fick staden marken från Boströmsbäcken och fram till herrgården Strömsör. I stället lämnade staden ifrån sig mark från Norrböle 6 och 8, som låg utanför stadskärnan. Vid skiftet skulle cirka 13 gårdar i området flyttas ut, och däribland skulle stamhemmanen nr 5 och 7 flyttas till området norr om staden. Staden fick betala flyttningen av dessa gårdsplatser. Bebyggelsen i området norr om Skellefteå stad eller Norrhammar expanderade kraftigt åren efter laga skiftet. Byanamnet *Norrböle* kom att flyttas över på området. Redan före skiftet hade Norrböle by en byplats som var samfällt ägd i närheten av den nuvarande korsningen Norrbölegatan och Hägglundsgatan. Där låg byns två soldattorp, som hade legat där åtminstone sedan senare delen av 1700-talet. På 1880-talet byggdes byns skola på platsen.

Karta 21. Området öster om Boströmsbäcken. laga skifteskartan över Norrböle 1880-1884, LMV Z24 nr 33:20. Vid D på kartan, öster om Boströmsbäcken, låg Norrböle 5 och vid Bb Norrböle 7 (snett upp till höger från D). August Öhrlunds gård låg till höger om Bb, alltså strax väster om nuvarande S:t Olovs kyrka. Alla byggnader som fanns på dessa två skiften, D och Bb, flyttades vid skiftet till Norrhammar norr om staden.

Mellan laga skiftets avslutande 1886 och 1920 uppstod ett antal tomter på Norrböle genom så kallad avsöndring. En mindre del av ett hemman avskildes från fastigheten, utan att man delade upp mantalet. Ägaren av den avskilda delen fick inte någon andel i byallmanningen eller i byns oskiftade fiske. År 1881 kom en lag som tillät avsöndring av upp till en femtedel av ett stamhemmans areal. Den avsöndrade delen kallades lägenhet, och fick som regel ett eget namn.

Ett område där tomter avstyckades var marken norr om kanalen. Snickaren och byggmästaren Nikanor Sjöström köpte 1893 ur det Stenbergiska hemmanet en tomt som fick namnet *Oskarstorp*, som troligen namngavs efter äldste sonens namn, som var just Oskar.

AXEL ÖHLUNDS GÅRDSARKIV

Följande skildring bygger på Axel Öhlunds gårdsarkiv, som välviligt ställts till förfogande av ättlingen Kjell Eriksson.³⁷³

Johan Persson Öhrlund (1790-1865) var född på Böle 12, det hemman som senare fick namnet *Älvslunda*. Åren 1813-1815 bodde han i Finnträsk, 1817-1818 i Piteå, samt 1818-1821 i Byske. Han var torpare på Norrböle, och sysslade bland annat med fiske och hade sin fiskeplats i Skataudden vid Boviken och Sandviken på Kågnäset. När bouppteckningen över hans hustru skrevs, titulerades han fiskare.

Johan Perssons föräldrar Per Jakobsson (1743-1834) och Marta Nilsson (1751-1811) upplät 1809 halva hemmanet av Norrböle 12 eller 21/128 mantal till sonen. Köpesumman var 122 riksdaler, tio skilling och åtta runstycken. Köpet uppbjöds på tinget tre gånger, för att släktingar skulle kunna protestera. Johan Persson skulle även fullgöra de villkor som hade satts upp vid en boavvittring som hölls 1809. Per Jakobsson hade köpt hela hemmanet Norrböle 12 av sin far Jakob Nilsson år 1776. Den andra halvan av hemmanet övertogs av Johan Perssons bror Jakob. År 1812 bytte de bägge bröderna hemman med Lars Persson Wiklund i Finnträsk. Johan Persson bodde i Finnträsk ett tag, men kom efter några olika drängtjänster tillbaka till Norrböle.

Johan Persson Öhrlund gifte sig 1821 med Margareta Kristina Eriksdotter (1794-1859) från Norrböle 10. Margareta Kristina hade före giftermålet dottern Carolina Johansdotter (1819-1896), som gifte sig med kyrkvärden Johan Nyberg (1812-1888). Johan Öhrlund och Margareta Kristina Eriksdotter fick barnen Johan Öhrlund (1821-1887) som blev bonde i Fällbäcken och han var gift med Johanna Furtenbach, Erik Öhrlund f. 1823 som var bonde och fiskare, Nils Petter Öhrlund (1825-1893) som var sjöman, mäs-terlots och torpare i Boviken och inhysesman i Fällbäcken, Carl Olof Öhrlund f. 1827 som var lots, Nikanor Öhrlund (1829-1899) som var bonde i Fällbäcken och gift först med Britta Boström och därefter med Margareta Andersdotter, August Öhrlund f. 1833 som var bonde och gift med Anna Hedberg, Rickard (1835-1835), samt Matilda Öhrlund f. 1837 som gifte sig med Olof Boström och makarna flyttade 1883 till Amerika.

Johan Persson Öhrlund hade en stuga och en fiskebod i Sandviken på Kågnäset, och den sistnämnda byggnaden delade han med sonen August Öhrlund. Vid Skataudden i Boviken hade han en stuga och en bod, och stugan delade han med sonen Nikanor Öhrlund. Tillsammans med August hade han hälften i en strömmingssköt, vidare nio stycken strömmingsskötar, hälften i en havsnot, hälften av en sältina, en fjärdedels sältina, två tinstänger, en skötbåt med tillbehör, en mindre skötbåt med tillbehör, en mast och segel, ett sämre segel, två fiskkar i Sandviken, en riptunna, en salttina, samt hälften i ett gammalt större tråg.

I Norrböle hade Johan Persson Öhrlund ett mindre jordbruk, och djuren han hade bestod av en häst, en ko, tre getter, en höna, en hund samt en gris. År 1860 uppgick boets tillgångar till 1 805 riksdaler och 5 öre.

År 1823 arrenderade Johan Persson Öhrlund och Jonas Ransberg Skarprödingen av Öhrlunds svågrar Erik och Nils Petter Eriksson på Norrböle 10. Arrendet gällde på 50 år, och arrendesumman var 100 riksdaler riksgälds, som skulle erläggas då jorden tillträd- des. Arrendatorerna hade rätt att sätta upp ett hus på marken, och om arrendatorerna skulle avlida skulle byggnaden övergå till deras arvingar. Till tomten lämnade bönderna på Norrböle 10 fri och

tillgänglig väg över hemmanets mark. Dessutom skulle ägarna tillåta en sex alnar bred väg, som kunde brukas som vinterväg och som väg för fädrift sommartid. Området låg vid hemmanets östra rälins och var 59 famnar brett och 100 famnar långt. Arrendatorerna skulle få bruka marken utan andra avgifter än arrendesumman. Öhrlund och Ransberg skulle få använda hemmanets skog för att ta virke till gårdsgårdar, men inte till att ta ved. Om arrendatorerna skulle vilja överlåta arrendet till någon annan, hade hemmansägarna rätt att lösa igen arrendet. Hemmansägarna ansvarade för gårdsgårdar vid en del av arrendemarken som samtidigt var rå för hemmanets mark. Efter arrendetidens slut skulle marken återgå till hemmansägarna med allt nerlagt arbete, utan någon ersättning till arrendatorerna. På hösttinget samma år togs arrendekontraktet in i Skellefteå häradsrätts in-teckningsprotokoll. In-teckningen förnyades sedan vart tionde år.

År 1831 titulerades Johan Persson Öhrlund inhysesman. Under 1830-talet var det under tio års tid missväxt nästan varje år. År 1831 hade staten lämnat undsättningsspannmål till Västerbotten, och Johan Öhrlund hade tagit ut 24 kappar korn och två lispund rågmjöl. För uttaget lämnade bonden Olof Olofsson Dahlberg i Norrböle borgen. För borgen lämnade Öhrlund till Dahlberg en fjärdedels tunna strömning, som var värd fyra riksdaler riksgälds. År 1832 överlät Johan Öhrlund till Dahlberg 13 riksdaler riksgälds, som han hade inestående hos kronofogden Moritz. Men sedan hade staten beslutat att de fattigare personerna i länet inte behövde återbetala spannmålen. På tinget 1842 krävde Öhrlund tillbaka de pengar och strömning som han hade gett till Dahlberg. Olof Olofsson Dahlberg menade att han hade betalat tillbaka pengarna och kunde visa upp ett kvitto på 17 riksdaler och 28 skilling riksgälds som han betalat för undsättningsspannmål. Kvittot var undertecknat A.G. Lindberg och Lars Fahlgren. Öhrlunds ombud invände att Dahlberg hade tagit ut spannmål för hela Norrböle by, och kvittot rörde inte Öhrlunds del. Öhrlund ville ha uppskov för att styrka sin sak, vilket beviljades av domstolen.

År 1851 genomförde A.G. Lindberg och förre nämndemannen Jonas Lundstedt en syn på Johan Öhrlunds torp under Norrböle 10. Uppdraget gällde att syna, värdera och uppmäta den odling

som Öhrlund lagt ner på torpet. Området som användes till åker uppgick till 931 kvadratfamnar. Intill den större åkern uppmättes en mindre plan som uppgick till 96 kvadratfamnar. Den var inte odlad, och odlingskostnaden beräknades till en riksdaler riksgälds per famn. Kostnaden var hög, vilket berodde på att marken var stenbunden. Odlingskostnaden skulle uppgå till 1 027 riksdaler, vilket innefattade uppbrytning av sten, bortforsling samt rensning av marken. Norr om gården fanns en plan av samma beskaffenhet, men mindre stenbunden, som var på 1 026 kvadratfamnar. Odlingskostnaden på det arbete som var nedlagt beräknades till 24 skilling per kvadratfamn. Summan slutade på 513 riksdaler riksgälds.

År 1856 sålde Johan Öhrlund med hustruns råd och samtycke hemmansdelen till sonen August Öhrlund. Hemmansdelen som låg under Norrböle 10 uppgick till 3/128 mantals skatt. I köpet ingick inga åbyggnader. Ägorna tog sin början vid kyrkvägen vid västra rået till fätået. Dessutom ägde man ett skifte i Norr i Änglet på västra sidan. Johan Öhrlund hade köpt marken 1852.

Den 22 september 1859 köpte August Öhrlund av fadern följande ägor: den arrendejord som Johan Öhrlund hade på 50 år och som kallades *Skarpråningen*. Även den jorden låg under Norrböle 10. I upplåtelsen ingick den åbyggnad som fanns på jorden. I köpet ingick även en sjättedel av Fällbäcken, eller 5/384 mantal, som Johan Öhrlund hade köpt av Johan Dahlberg på Norrböle 8 år 1850. August Öhrlund skaffade lagfart på hemmansdelen i Fällbäcken först 1894. August Öhrlund skulle föda och sköta föräldrarna under resten av deras levnad och tillhandahålla en kammare, och dessutom skulle föräldrarna få vistas i köket. August skulle varje år ge en halv tunna råg och en halv tunna korn till föräldrarna. Dessutom skulle han vartannat år ge fyra alnar tovat vadmal. Vidare skulle föräldrarna årligen få två skjortor, två par skor, två par ullstrumpor, 12 skålpund kaffe, fyra skålpund socker, tio skålpund snus, en halv lispund smör, och två lispund höstströmming eller sik. Köpesumman var 800 riksdaler riksmünt. Egendomen skulle tillträdas den 14 maj 1860. År 1863 skrevs ett nytt köp, där August Öhrlund köpte Norrböle 10 om 3/128 mantal, där även åbyggnaderna på hemmanet ingick. Till hemmansdelen hörde ett

torp på 50 år som låg vid *Skarpråningen*. Köpesumman var 500 riksdaler riksgälds. Köpet bjöds upp tre gånger på tinget.

År 1853 avled Margareta Kristina Eriksdotters syster, pigan Kajsa Emerentia Eriksdotter Dahlström (1782-1853) efter en ”vådlig händelse”. Skellefteå tidning skriver att hon drunknade vid Kågeälvens utlopp. Kajsa Dahlström hade en längre tid sysselsatt sig med fiske, och var nu ute på en fiskeresä trots att hon var 71 år gammal. Hon var ensam i båten, som var försedd med ett sprisegel. Båten och alla hennes saker hade påträffats, medan hon själv och seglet saknades. Skellefteå tidning förmodade att hon ställt sig upp i båten för att ta ner masten och seglet, och då tappat balansen och fallit överbord. Fallet kan ha berott på ålderdomssvaghet men även att hon skulle ha styrkt sig med starka drycker.³⁷⁴ Kajsa Dahlström hade en gistvall och en halv bod i Sandviken. Vidare hade hon en gammal båt och tre gamla ståndtunnor i Boviken. I sin ägo hade hon vidare en halv tunna vårströmming, en och en fjärdedels tunna höstströmming, fem strömmingsskötar, två trasiga strömmingsskötar, en siklagn (det vill säga siknät) samt en sämre siklagn. Johan Öhrlund fick hämta hennes egendom från flera olika ställen i Boviken. Tillgångarna i boet uppgick till 64 riksdaler och 45 öre, medan skulderna var 71 riksdaler och 17 öre.

År 1856 sämjodelade Johan Pettersson och Johan Öhrlund hemmanet Norrböle 10. Hemmanet var på 13/128 mantal och av hemmanet hade Johan Öhrlund köpt 3/128 mantal. Jordens fördelning bestämdes slutgiltigt, och gårdsgårdarna fördelades på de bägge hemmansägarna efter skattetalet. Johan Pettersson skulle underhålla 809 och en halv alnar gårdsgårdar och Johan Öhrlund 160 och en halv alnar.

Johan Öhrlund avled 1865, och efter arvskifte fick vardera barnet ärva 90 riksdaler riksmünt. August Öhrlund betalade summan genom reverser till alla sina syskon, och han ägde därmed all egendom som Johan Öhrlund hade haft. August Öhrlund övertog 1865 Ransbergs andel i *Skarpråningen* mot en årlig arrendesumma av 30 riksdaler riksmünt. Avtalet gällde till 1873, då arrendetiden på jorden skulle gå ut. Öhrlund fick även nyttja Ransbergs andel i en tröskloge som fanns på marken.

August Öhrlund gifte sig 1861 med Anna Hedberg f. 1841 som var dotter till fiskaren och inhysesmannen Nils Hedberg under Hedensbyn 15. Makarna fick barnen August Öhrlund (1861-1901) som var åkare och han flyttade 1885 till tomt 101 i staden, Karolina Öhrlund f. 1863 som gifte sig med sjömannen och ångbåtsförelaren Anton Antonsson Hedlund, Oskar f. 1865, Anna (1867-1871) som dog i difteri, Carl (1869-1871) som dog i difteri, Anna (1871-1871) som dog i difteri, Olof Wilhelm f. 1872 som var sjöman, Carl Öhrlund f. 1874, Nils Öhrlund (1877-1901), Axel Öhrlund f. 1880, samt Knut (1882-1885).

I början av nödåret 1867 var August Öhrlund skyldig handlaren Per Bergström i Skellefteå stad 41 riksdaler riksmünt. Han förband sig den 11 februari samma år att betala summan inom fem månader till 8 % ränta. Den 3 augusti hade inte Bergström fått igen pengarna, varför han skrev till länsstyrelsen och bad att de skulle förpliktiga Öhrlund att betala och i annat fall skulle han sättas i fängelse, så kallad bysättning. Länsstyrelsen utfärdade en resolution med det innehållet den 29 augusti.

I april 1869 sålde August Öhrlund hemmansdelen under Norrböle 10 som var på $\frac{3}{128}$ mantal till hemmansägaren Johan Pettersson på Norrböle. Marken saknade åbyggnad, och köpesumman var 600 riksdaler riksmünt. Den 10 september 1870 betalade August Öhrlund 13 riksdaler och 50 öre riksmünt till handlaren Per Bergström. August kallar sig nu Öhlund, vilket han fortsättningsvis kallar sig med något enstaka undantag. Men andra personer fortsätter att skriva Öhrlund. I kvittot står hans boendeort som Boviken. År 1872 lånar August Öhlund 20 kronor av sin svärfar Nils Hedberg på Tuvan. På reversen står Boviken som Öhlunds boendeort. August betalar summan 1878, men då har räntan blivit sju kronor och 20 öre, och en lagsökningsavgift är på tre kronor och 50 öre. Den kvarvarande skulden är då tio kronor och 70 öre.

August Öhlund köpte år 1874 av Anders Hedqvist på Morön hemmanet Norrböle 7, en fastighet som tidigare hade ägts av Öhlunds svåger Johan Nyberg. År 1874 lånade Öhlund 1 000 kronor av kronolänsmannen G.P. Schönfeldt, som gjorde en inteckning i fastigheten. Inteckningen förnyades 1884. (Se vidare om fastigheten Norrböle 7)

Den 10 april 1875 lånade August Öhlund 300 kronor och ställde ut en revers. Gustaf Jonsson Burström på Morön och brodern Johan Öhlund i Fällbäcken gick i borgen för honom. År 1877 lånade August Öhlund ytterligare 1 000 kronor av kronolänsmannen Schönfeldt, och fastigheten in-tecknades som säkerhet för lånet. In-teckningen förnyades 1887. År 1880 lånade Öhlund 250 kronor från Skellefteå sparbank mot 6 % ränta. Han fick borgen från bröderna Johan och Nikanor i Fällbäcken, A.L. Norlund i Morön samt O.W. Boström i Boviken. Den 24 oktober 1881 lånade Öhlund 135 kronor av handlaren Carl L. Sjöström i Skellefteå stad. Sjöström lagsökte Öhlund i december 1883 på 97 kronor och 50 öre. Den 1 april 1883 lånade August Öhlund 500 kronor av affärskvinnan Britta Christina Hedqvist och 1884 2 000 kronor av henne. August Öhlund tog fler lån hos B.C. Hedqvist: den 1 april 1885 lånade han 120 kronor, den 22 januari 1886 tog han ett nytt lån som uppgick till 65 kronor och den 14 september 1886 lånade han 93 kronor. I november 1885 ville handlaren Carl L. Sjöström ha tillbaka 4 000 kronor samt ränta och lagsökningskostnader. Han lagsökte August Öhlund genom länsstyrelsen i Umeå.

En ny lagsökning fick August Öhlund 1889, när handlaren Alfred Levin i Skellefteå stad ville ha tillbaka 14 kronor och 50 öre. När nämndemannen Anders Hedqvist på Morön skrev sitt testamente 1891, noterade han att den fordran som Britta Christina Hedqvist hade på August Öhlund skulle nämndemannens son Anders överta, och detta skulle kvittas mot en fordran som Anders Hedqvist hade på Britta Christina. År 1892 lånade August Öhlund 72 kronor av handlaren Carl L. Sjöström i Skellefteå stad.

Samma år köpte Öhlund till ett gravöl varor som uppgick till 122 kronor och 87 öre. Samma år köpte han även spillning från Ortman i Skellefteå stad för nio kronor.

Den 1 oktober 1883 var August Öhlund på auktion och ropade in ett par jordskacklor, en fjäderkärra för 120 kronor, två kuddvar och två kuddöverdrag. Möjligen var det auktion efter svärfadern Nils Hedlund, eftersom inropet är under-tecknat av Nils Hedlund, som kan vara identisk med August Öhlunds svåger.

År 1897 ägde August Öhlund fyra kvarntimmar per vecka i kvarnen Lillbrattan vid Orrbyströmmen i Stämninggården. Han sålde andelen samma år till Johan Westermark i Stämninggården.

August Öhlund avled den 14 juli 1905. När han avled, hade han ett sto, två kor, två svin samt två getter. Öhlund hade en fiskestuga och bod på ofri grund. Dessutom hade han två fiskebåtar, tio bättre och sämre skötar, en storryssja, ett laxnät samt diverse fiskkärl. August Öhlund var skyldig Karl Hedmark i Hedensbyn 2 416 kronor samt 96 kronor i ränta. Dessutom var han skyldig sin son Oskar 2 514 kronor samt 297 kronor i ränta och sin son Axel 200 kronor som var lön som han hade inestående hos fadern. Auktion efter August Öhlund hölls den 9 mars 1906.

Efter August Öhlund finns en ekonomisk redovisning för januari 1887. Den 24 januari betalade August Öhlund 24 kronor och 42 öre i ränta på in-tecknade 500 kronor. Röntan avsåg en period av nio månader och 23 dagar. Han fick även ge ut 97 öre för ”hafde besvär”. August betalade 61 kronor och 50 öre till sin bror Johan Öhlund i Fällbäcken. August Öhlund fick även betala 100 kronor för en revers. Utgifterna var 186 kronor och 89 öre. Inkomsten var lika stor under månaden och bestod av odlingsersättning från Skellefteå stad. Pengarna var troligen en ersättning för att Öhlund varit tvungen att flytta ut vid laga skiftet, och skulle täcka flyttkostnader och fördyringar för uppodling.

NORRBÖLE NR 7

Gården kom till genom delning av Norrböle nr 7 cirka år 1800, och förste ägare var Anders Nilsson Granström 1800-1805. Brodern Olof Nilsson ägde gården 1805-1833, och han efterträddes av fanjunkaren Nils Petter Åman från herrgården Stenbacka i Stämninggården som var ägare till sin död 1838. Skeppsbyggmästaren Nicanor Sandström på Strömsör övertog gården som han ägde till 1841, då Johan Gabrielsson Nyberg köpte den.

Johan Gabrielsson Nyberg (1812-1884), från Lövvattnet i Lövångers socken, flyttade till Skellefteå 1841. Han arbetade då åt brukspatron Olof Forssell från Sävar som hade en handelsgård på Kör-ran. När staden anlades 1845, uppförde Forssell en större fastighet

på tomten 93 intill stadens torg. Forssell ägde även hemmanet Norrböle nr 5, som var på nio skäl och låg vid Boströmsbäcken.³⁷⁵

Johan Nyberg var gift för första gången med Johanna Elisabeth Lindström (1811-1856) från Sävar. Han gifte om sig 1862 med Carolina Johansdotter (1819-1896), som var en dotter till Margareta Kristina Eriksdotter från Norrböle 10. Johan Nyberg hade i första äktenskapet barnen Johannes (1841-1842), Anna Johanna Nyberg (1843-1918) som gifte sig med trädgårdsmästaren Erik Säfström i Norrböle, Thilda Maria Nyberg (1845-1919) som gifte sig med Robert Lindberg i Norrböle, samt Johannes Nyberg (1848-1873). I andra äktenskapet föddes dottern Sofia Nyberg (1863-1944) som gifte sig med bonden Konrad Holmlund i Hedensbyn.

Johan Nyberg fick fasta på Norrböle 7 den 4 maj 1847. Hemmanet var då på 9/64 mantal. År 1854 fick han fastebrev på hemmanet Hedensbyn nr 6, som var på 1/16 mantal. I februari 1857 upprättades bouppteckning efter Nybergs hustru Johanna Elisabeth Lindström, och 1861 blev det arvsskifte. Johan Nyberg fick då 3/32 mantal i Norrböle 7 och 1/24 mantal i Hedensbyn 6. Barnen Johan(nes), Anna Johanna samt Thilda Maria fick vardera 1/64 mantal i Norrbölehemmanet och 1/144 mantal i Hedensbyhemmanet. År 1873 dog Nybergs son Johan(nes) Johansson (1848-1873), och vid arvsskiftet fick fadern 1/128 mantal i Norrbölehemmanet och 1/288 mantal i Hedensbyhemmet. Johans systrar fick vardera 1/256 mantal i Norrbölehemmanet och 1/576 mantal i Hedensbyhemmanet.

Mågen Erik Säfström, som var trädgårdsmästare, fick 5/256 mantal ur hemmanet, och uppförde en gård vid Skellefteälven strax väster om Strömsör. Platsen kallade han Strömsörs udde, och där anlade han en handelsträdgård. Trädgården och byggnaderna flyttades i samband med laga skiftet år 1888.

Johan Nybergs andra måg, Robert Lindberg från Ragvaldsträsk, ägde 5/256 mantal, och gården byggdes troligen väster om Erik Säfströms gård. Även Lindbergs gård flyttades i samband med skiftet 1888.

År 1861 lät Nyberg brandförsäkra byggnaderna på gården. Där fanns då en mangårdsbyggnad av furutimmer som var sex och en halv meter bred och 15,3 meter lång. Byggnaden var 4,13 meter hög och hade tak av röte, näver och takved. Byggnaden, som var fodrad och målad, innehöll fyra rum och förstuga. Vidare fanns en bagarstuga, en bod, stall med foderlada, fähus med port och foderlada, redskapshus och vedhus, redskapsbod, vistbod, samt hälften i en långloge. Alla husen var av timmer, utom redskapsboden samt redskaps- och vedhuset. Alla byggnaderna hade tak av näver och takved. Byggnaderna upptogs till ett värde av 2 720 riksdaler.

Johan Nyberg sålde den 11 juni 1874 Norrböle 7, som var på 13/128 mantal, samt Hedensbyn 6 om 13/288 mantal till förre nämndemannen Anders Hedqvist i Morön. Köpesumman var 1 500 kronor, och köpet innefattade alla åbyggnader med lador, gårdsgårdar, kvarn med kvarnplats, fiske och fiskevatten, hässjevirke, snesar och spillning. Johan Nyberg och hustrun Carolina Johansdotter skulle få undantagsförmåner, i vilka ingick det rum som låg längst i väster i mangårdsbyggnaden, som skulle förses med ved samt en bod på gården.

Johan Nyberg skulle få mat vid bordet, eller om det behövdes skulle maten bäras in i undantagsrummet. Undantagsfolket skulle förutom den dagliga maten årligen få tre fat råg, tre fat korn, ett får att slakta och klippa varje höst, ett lispund och tio skålpund kaffe, 16 rullar långtobak, tio skålpund smör, 15 kronor i kontanter, ett par gråa vadmalsbyxor, tre stycken skjortor samt ett par bättre kängskor. Vartannat år skulle Johan Nyberg och hustrun få en grå vadmalströja och ett par ullstrumpor. Till kvinnokläder skulle Carolina Johansdotter årligen få en klänning i halvulle, 13 alnar bomullslärft, sex alnar randigt bomullstyg, en bomullshalsduk, ett par kängskor samt ett par ullstrumpor. Johan Nyberg och hustrun skulle vid behov få skjuts med häst, och när de dog skulle de få en begravning efter ortens sed.

Om Johan Nyberg och Carolina Johansdotter fann att de ville ha ett eget matlag, skulle köparen årligen ge en tunna råg, tre tunnor korn, två tunnor potatis, ett lispund nötkött, ett lispund fårkött, två lispund smör, två lispund strömming, två lispund saltad sik

samt 20 kronor i kontanter. De skulle dagligen få en kanna söt-mjök. Som en säkerhet skulle Johan Nyberg söka en inteckning i hemmanet.

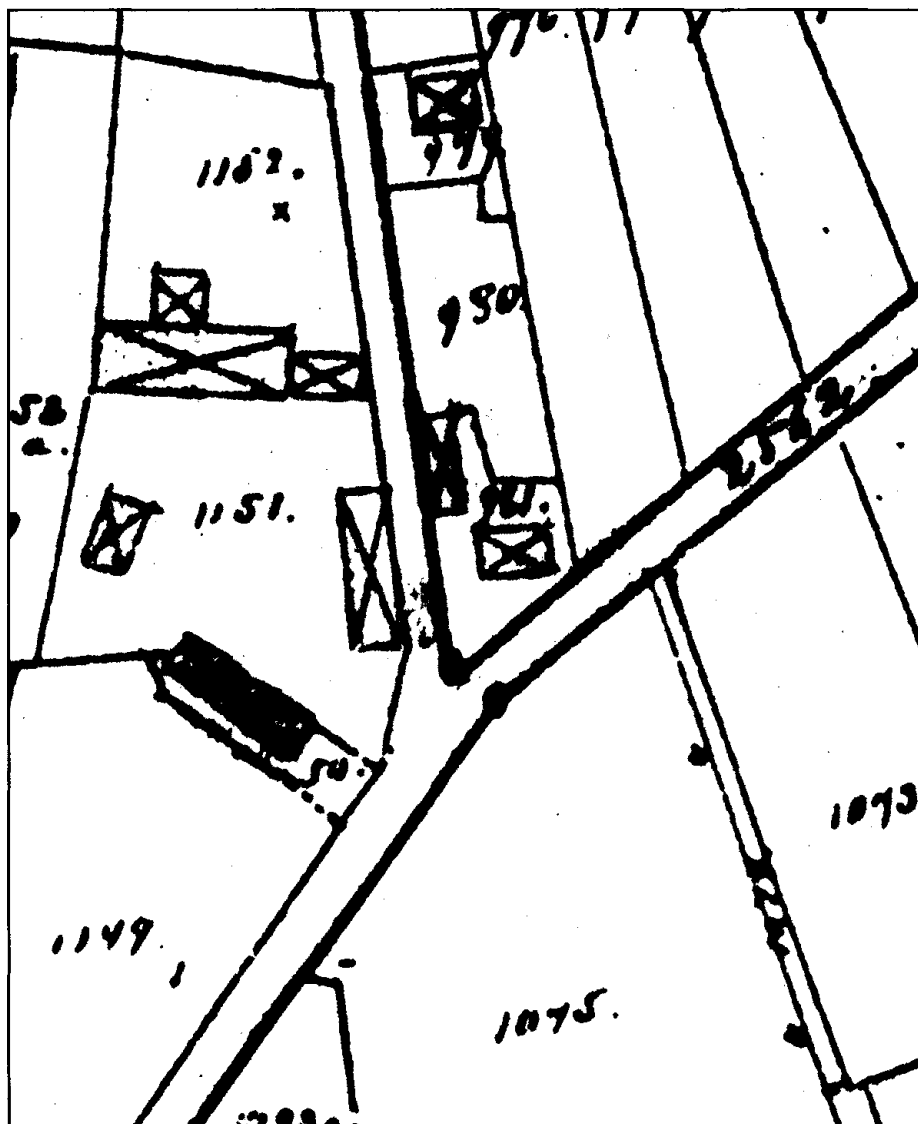
Den 30 juni samma år sålde Anders Hedvist hemmanet till Johan Nybergs svåger August Öhlund, vars boendeort angavs vara Bovi-ken. Hemmanet bjöds upp tre gånger på tinget, och sista gången den 6 september 1875. Ett fastebrev utfärdades den 29 november 1875. Hemmanets taxeringsränta var 1873 för Norrbölehemmanet 3 755 kronor och 56 öre, och för Hedensbyhemmanet 1 227 kronor och 77 öre.

Johan Nyberg lät våren 1875 bygga till ett rum vid gårdens västra ände samt en förstuga. Nyberg sålde dessa rum till August Öhlund den 24 juni samma år för 75 kronor. Johan Nyberg och hans hustru skulle få nyttja rummen under sin levnad, och efter deras död skulle dottern Sofia Carolina få nyttja dem så länge hon var ogift och ville bo kvar.

Gården låg vid nuvarande Sankt Olovs kyrka. När laga skiftet genomfördes i Norrböle 1880-1886, bestämdes att gårdsplatsen skulle flyttas till ett läge norr om Skellefteå stad. Vid skiftet 1883 gjordes en beskrivning av alla gårdar i byn. Syftet var att få ett underlag för att bestämma vilka gårdar som skulle flyttas ut. De gårdar som var i sämst skick flyttades som regel, men i Norrböle flyttades sannolikt även gårdar för att skapa ett utrymme för en expansion av staden mellan Boströmsbäcken och Strömsör. August Öhlunds manbyggnad var 19,8 meter lång och 6,6 meter bred samt 4,3 meter hög. Den timrade gården var brädfodrad och rödmålad, samt hade spåntak. Byggnaden innehöll förstuga, kök med mur, två kammare med tegelugn och en kammare med kakelugn. Två av kamrarna hade tapetserade väggar.

Vidare fanns en bryggstuga, som var 9,9 meter lång och 6,8 meter bred samt 4,3 meter hög. Byggnaden, som var brädfodrad och rödmålad, hade nävertak. Byggnaden innehöll förstuga, kök med bakugn samt en kammare med mur som hade tapetserade väggar. På gården fanns en stenkällare samt en ladugårdsbyggnad som var 16,1 meter lång, 7,4 meter bred och 3,2 meter hög. Byggnaden,

som hade nävertak, innehöll fähus med mur, port och foderlada. På norra sidan av ladugården fanns ett tillbyggt svinhus som hade spåntak. Vidare fanns en vedbod och sängbod av resvirke. Byggnaden, som hade spåntak, var nio meter lång, 7,8 meter bred och 3,2 meter hög. På gården fanns även en stallbyggnad som innehöll

Karta 22. August Öhlunds gård låg före laga skiftet strax väster om nuvarande Sankt Olovs kyrka.

stall och foderlada, en bod och en uthusbyggnad som innehöll fyra bodar. På gården fanns en brunn. Gården ägde del i en långloge som var 38 meter lång, 5,9 meter bred och 3,2 meter hög. I den ägde alla hemmansdelar av Norrböle nr 7 andelar, sammanlagt nio stycken.

Flyttningen ägde rum 1888, och staden betalade 1 300 kronor för flyttningen. Vid flyttningen var gården 19,8 meter lång. I familjen finns traditionen att gården ursprungligen var flyttad till läget vid nuvarande Sankt Olovs kyrka från en av byarna vid Skellefteälven. Man har gissat att den kom från Klutmark. Bagarstugan var märkt 1701, och mangårdsbyggnaden var sannolikt från samma tid. Gården övertogs sedan av August Öhlunds son Carl, som var född 1874. Gården fanns kvar 1958 då Öhlund var 84 år gammal, men försvann troligen kort tid därefter. Gården hade då adressen Gustavsvägen 5 och låg i kvarteret Rehnsköld.³⁷⁶ När E4:an drogs om i Skellefteå 1967, försvann bebyggelsen från området.

Foto 92. August Öhlunds gård på det nya läget efter laga skiftet. Gården syns uppe till höger i bilden. Bilden är tagen från kyrktornet som senare byggdes nära den plats där gården stod tidigare.

Vid laga skiftet fick August Öhlund liksom de övriga gårdarna på Norrböle fyllnadsmark intill Långsjön i Byske socken. Marken låg cirka tre mil från Norrböle.

ALHEM

År 1842 köpte lantmätaren Jonas Olof Widestedt 1/64 mantal ur Norrböle nr 7 som kallades *Alderrödningen*. Han köpte den i sin omyndige 15-årige sons, Olof Walfrids, namn. Säljare var bonden Anders Kantlund, som sålde jorden för 263 2/3 riksdaler banco. Olof Walfrid Widestedt fick fastebrev på marken 1851, och tvingades sälja den 1860 för en skuld. Widestedt hade problem med intrång på fastigheten, och vidtog juridiska åtgärder för att få bort de personer som slagit sig ner på marken. Han ansökte om att en kronobetjänt skulle avhysa personerna och flytta byggnaderna på intränglingarnas bekostnad. Personerna var inhysesmännen Jon Persson och Anders Svensson som hade hus och gårdsgårdar, samt Johan Hansson som hade en åbyggnad.³⁷⁷

Olof Walfrid Widestedt tycks tidigt ha bedrivit jordbruk på fastigheten. År 1844 arrenderade han Bäckänget från P.E. Renlund på Morön nr 3 för en summa av åtta riksdaler riksgälds. Widestedt titulerades då lantmätareleven.

UTBRYTNING AV TOMTER UR NORRBÖLE 7

August Öhlund sålde 1888 en tomt till stenarbetaren C. O. Pettersson ur hemmanet Norrböle 7. Lägenheten skulle benämnas Carlsbo, och var 29,5 meter i fyrkant. Köpesumman var tio kronor. Tomten gränsade i väster till konsul O. Häggboms skiftesväg, och i norr mot Häggboms skifte. Årligen skulle en avgäld av en krona läggas till stamhemmanets innehavare.

År 1891 sålde August Öhlund en tomt till drängen Johan Olof Johansson. Tomten var belägen i den så kallade Drängstuguhägnaden på norra sidan om stenhuggare Petterssons gårdsplats. Köpesumman var 100 kronor, och dessutom skulle en krona erläggas årligen som avgäld till stamhemmanets innehavare. Gårdsplatsens namn skulle bli Anderstorp. Om en gårdsgård skulle behövas runt tomten, skulle Johansson stå för den.

NORRBÖLE NR 12, ÄLVSLUNDA

På gården bodde 1836-1859 lantmätaren Jonas Olof Widestedt, som flyttade till Skellefteå socken 1833 från Svartlund i Norsjö. De första åren bodde familjen på Morön, men flyttade 1836 till Norrböle. Lantmätare Widestedt köpte hemmanet sistnämnda år av landskanslisten Carl Olof Westermark.

År 1840 brandförsäkrades byggnaderna, och i handlingarna anges att manbyggnaden hade uppförts 1818 och var 25 meter lång, 6,2 meter bred och 6,8 meter hög. Huset bestod ursprungligen av en våning, men hade sedan påbyggt med en våning. På bottenvåningen fanns en förstuga, kök, kökskammare, sal och förmak. I salen hade man franska tapeter med bård. Den övre våningen bestod av förstuga med tambur, övre salen, övre förmaket, rummet ovanför köket samt kammaren utanför. Hela huset, som var rödfärgat, hade 23 fönsterluster. Under huset fanns en välvd källare av gråsten med en stentrappa från den stora förstugan.

Vidare fanns en flygelbyggnad som var flyttad och "omsatt" föregående år. Man hade satt in åtskilligt nytt timmer i byggnaden som var 14,6 meter lång, sju meter bred och 20 timmervarv hög.

Foto 93. Älvslunda gård eller Norrböle 12. Till vänster ses flygelbyggnaden, som enligt uppgift var uppförd 1796.

Byggnaden var indelad i förstuga, brygg- och bagarstuga, förstugukammare, inre kammare och drängstuga. Till vinden gick en trappa. Flygelbyggnaden hade nyligen blivit rödfärgad. Runt gården och kryddgården fanns ett rödfärgat staket med grindar. Vidare fanns ett hemlighus av resvirke och bräder, och ett fähus med port och foderlada som var uppfört 1828 och var 36,7 meter långt, 7,4 meter brett och 13 varv högt. Byggnaden, som var rödfärgad, hade en urinlår under fähusgolvet och vid norra änden av fähusladan en flaggstång som var 21 meter hög samt försedd med en flöjel. Vidare fanns ett vedlider av resvirke och bräder, ett vagnslider, samt en byggnad som innehöll stall, foderlada och magasin. Byggnaden, som var 13,3 meter lång, 6,8 meter bred och 20 timmervarv hög, hade tre spiltor i stallet. På gården fanns dessutom ett fårhus med foderlada, ett sämre hemlighus, svinhus, en överbyggd brunn, samt en bod med dubbel botten och ytterligare en bod. Lantmätare Widestedt hade även en långloge som hade flyttats för tre år sedan, och som var 34 meter lång, 4,4 meter bred och 16 timmervarv hög. I änden av logen fanns en storhässja som benämndes sädeshässja. Byggnaderna värderades till 5 340 riksdaler och 19 skilling.³⁷⁸

I samband med att Skellefteå fick stadsrättigheter 1845 inköptes en del av hemmanet nr 12 i Norrböle med gårdsbyggnaderna av borgaren Lorentz Lundgren som var bosatt i Stockholm. Lundgren, som var gift med lantmätare Jonas Olof Widestedts syster Anna Carolina, flyttade aldrig till Skellefteå. Han sålde hemmanet före 1850 till grosshandlaren Lars Magnus Swartling i Norrköping. Swartlings bror Olof Henrik flyttade till Skellefteå och uppförde ett hus i kvarteret Geten. Under hans tid fick gården namnet *Älvslunda*.

TORPET NORBORGSGÄRDAN

Till Norrböle nr 12 hörde torplägenheten Norborgsgärdan, som ingick i brandförsäkringen från 1840. Manbyggnaden var uppförd cirka 1810 och bestod av förstuga, kök och förstugukammare, det vill säga en enkelstuga. Byggnaden hade måtten 8,9 meter lång, 6,3 meter bred och 15 timmervarv hög. Gavlarna och främre långsidan var rödfärgade. I förstugan fanns ett mjölkskåp som kallades "contor", och en trappa gick upp på vinden. I köket, som även kallades "stufvan", fanns bland annat ett väggfast omålat skåp,

och rummet hade två fönsterlufter. I förstugukammaren fanns bland annat en mindre vitlimmad kakelugn av tegel ”uti nisch”. På vinden fanns sågspån som fyllning.

Bryggstugan som var ”omsatt” hösten innan var 4,4 meter lång, 4,1 meter bred och 13 timmervarv hög. Byggnaden, som var rödmålad, innehöll en spisel med bakugn. I en länga fanns fähus, port och foderlada, och byggnaderna beskrevs som gamla. Fähuset var 3,5 meter i fyrkant och 9 timmervarv högt och innehöll två bås. Porten var 3,5 meter lång, 1,8 meter bred samt 9 timmervarv högt. Foderladan var 4,1 meter i fyrkant och 13 varv hög. På gården fanns en brunn med överbyggnad som hade en 4,7 meter lång järnlina. Brunnen gav vatten alla tider på året. På gården fanns en ny brandstege. Torpet låg 1806-1807 vid sydöstra delen av Mullberget intill Boviksvägen och helt nära gränsen mot Morön.

Ägare till torpet var trumslagaren Efraim Norborg (1773-1830) från Prästbordet som var gift med Beata Jakobsdotter (1767-1850) från Norrböle 12. Makarna hade dottern Johanna (1800-1871) som var piga men blev sedan småskollärlarinna. Hon hade utom äktenskapet med förre soldaten Olof Hansson Nordendahl i Norrböle sonen Johan August Nordendahl Dahlqvist f. 1825 som blev fältjägare på roten 45 i Hjoggböle och sedan var bosatt i Klöverberg. Olof Hansson Nordendahl (1796-1863), som var född i Lillkågeträsk, var soldat på roten 103 Norrlänning i Böle 1815-1820. Han tog sedan upp Klöverbergs nybygge i Jörns socken tillsammans med sin son Johan August, som fick sitt ena efternamn efter fadern. Både Olof Hansson Nordendahl och Johanna Norborg bodde i Böle 1825 och var ogifta. Ingen av dem kom att gifta sig. Johan August Nordendahl flyttade 1872 till Klöverberg i Jörns socken, där han bosatte sig. Han ägde nybygget redan före flyttningen.³⁷⁹ Beata Jakobsdotter titulerades fattighjon efter makens död.

SKJUTSNING

G. R. Ignberg fick den 6 oktober 1879 skjutsningen i Skellefteå stad på entreprenad under tre års tid. Han undertecknade kontraktet inför magistraten. Viktor Lagerlöf ställde borgen för halva Ignbergs skjutsskyldighet. Men i maj 1881 kunde Ignberg inte fullfölja sitt åtagande, eftersom han saknade hästar. Detta hade lett till en

rad klagomål. Lagerlöf hade i egenskap av borgenär skyldighet att fullgöra skjutsningen, och den 13 maj 1881 skrev han kontrakt med August Öhlund och i närvaro av dennes äldste son August att fadern skulle ta på sig skjutsningen under resten av 1881 samt 1882. Han skulle fullfölja det kontrakt som Ignberg undertecknat. Öhlund skulle uppbära hälften av entreprenadbidraget under perioden. August Öhlund d.ä. titulerades gästgivare under mitten av 1880-talet.

STENHUGGERI

Grundläggningen av staden medförde att nya hantverkare efterfrågades. Ett sådant hantverk var stenhuggeri. Många av stenhuggarna tycks ha bott och verkat i Norrböle. På byns ägor fanns Vitberget, som under lång tid använts som stenbrott. Redan på 1820-talet omtalas stenhuggeri i källorna. På 1830-talet hade Lars Fahlgren ett stenbrott på Sörböle.

År 1824 tog man sten från Vitberget i Lund. Lars Samuelsson Degerman i Degerbyn hade genom drängarna Olof Brandt och

Foto 94. Stenhuggare nedanför stadsparken, ca 1910.

Anders Forsberg tagit sten och lastat den på en kärra. Sedan kom bröderna Lars och Anders Hansson i Myckle dit, och de sade till Brandt att denne skulle komma på tjuvpallen för sitt tillgrepp att ta stenen. Bröderna lät sedan lasta av stenen. Brödernas far Hans Larsson i Myckle menade att Lars Samuelsson Degerman hade brutit upp sten som Hans Larsson hade fått tillstånd att bryta. Degerman lät då stämma Hans Larsson och sönerna för våldsverkan och okvädingsord som hade riktats mot Degerman och hans dräng. Hans Larsson stämde i sin tur Degerman för att han utan lov tagit sten på berget. Målet sköts upp till nästa ting, och då skulle Brandt visa att han inte hade tagit mera sten än han hade tillstånd till. Parterna gjorde sedan upp i godo.³⁸⁰

När staden grundades, behövdes mycket sten till husens grunder. På 1850-talet började man även uppföra stenbroar. Några år efter stadens tillblivelse ändrades vägen mellan Skellefteå kyrka och staden, och en bro som var delvis av sten anlades över Körrbäcken eller Klockarbäcken strax öster om Bonnstan. I staden uppfördes en liknande bro över Boströmsbäcken vid Storgatan åren 1855-1856. Senare byggdes även en stenbro där Nygatan passerade Boströmsbäcken. Brobyggena diskuterades 1854, och i diskussionen berättade sockenfullmäktige Lars Hansson att byggnadserfarna män hade upplyst att det var bäst att bygga broarna i sten, eftersom markens beskaffenhet var sådan att man hur som helst var tvungna att bygga ett stenvalv i botten, och även om resten gjordes i trä skulle kostnaden ändå bli betydande. Men sockenborna ville ändå att broarna skulle byggas av trä. Stadsborna genom hovkamrer Clausén erbjöd sig då att bryta och föra fram 1 000 lass sten till broarna samt lägga 500 riksdaler banco. Nils Clausén lovade ansvara för att 5 lass av 100 eller totalt 50 lass skulle vara huggen sten som skulle användas till valven över bäckarna. Bredden på broarna skulle uppgå till 12 alnar (7 meter). Sockenstämman beslutade senare att bron över Körrbäcken skulle byggas av trä, men möjligen kunde en del byggas i sten, om det skulle behövas. Bron mellan Fredriksgården och staden skulle byggas i trä, och övriga broar mellan staden och Ursviken skulle byggas av trä och sten. År 1858 skickade stadsborna klagomål till länsstyrelsen mot bron över Körrbäcken, och menade att bron var förfuskad.

Stenhuggarna hade mycket arbete under slutet av 1800-talet, när laga skiftet genomfördes i byarna. I Norrböle skulle 15 gårdar flyttas ut vid skiftet, och antalet byggnader per gård kunde variera från en till fem.

År 1888 fanns stenhuggaren Carl Otto Pettersson på Norrböle och 1900 Karl Ulrik Engman, Karl Johan Andersson och Gustaf Jonsson. Karl Johan Andersson var född i Ransberg i Skarabergs län, och Gustaf Jonsson i Västra Torsås i Kronobergs län.

6

Norsjö

I detta kapitel presenteras två bydelar som fick fast bosättning under slutet av 1700-talet.

FINNÄS

Stället, som tidigare var en fåbod under Norsjö by, fick fast bosättning 1785 då Anders Gabrielsson delade Norsjö 8 och bosatte sig i Finnäs. Han hade ett hemman som var på 3/32 mantal. Gården togs över 1790 av Olof Andersson, och Anders Gabrielsson blev sedan nybyggare i Lainejaure i Malå nuvarande kommun. Hemmanet i Finnäs ägdes 1810 av Johan Andersson som hade 3/32 mantal. Vid denna tidpunkt hade Gabriel Gabrielsson f. 1755 på Norsjö 11 delat sitt hemman i två delar, varav den ena delen låg i Finnäs. Gabriel Gabrielsson var en bror till Anders Gabrielsson. Enligt folktraditionen blev sonen Gabriel Gabrielsson Finnberg f. 1781 bosatt på hemmanet i Finnäs som var på 7/64 mantal.

Vid avvittringen 1785 nämns Finnäsfåbodarna, som väl fortfarande var i drift trots att ett permanent hemman bildats på platsen.

HEDEN (KLUBBLIDEN)

Gården Norsjö 10 delades cirka 1753, och det nya hemmanet Norsjö 9 fick sin gårdsplats i Heden. Förste ägare var Zackarias Jakobsson (1728-1814), vars hemman var på 9/64 mantal. Han var bonde på gården ännu 1790. Vid delningen av inägorna i Norsjö 1774 skrev lantmätaren att Zackarias Jakobsson bodde på uppodlingar som gjorts på hemmanets mark i Klubbliden och bodde på

ett fullt skattehemman. Men man kom överens om att inte dela hemmanet vid lantmäteriförrättningen, utan man skulle påföra Nils Jakobsson på Norsjö 10 ägor och skatt för bägge hemmanen.

År 1810 hade Zackarias Jakobssons söner tagit över hemmanet och delat det. Då fanns det två bönder i Heden, nämligen Jacob Zackrisson som hade ett hemman på 1/8 mantal och brodern Jon Zackrisson som hade ett hemman på 5/64.

Foto 95. Den Nordströmska gården i Norsjö som revs 1958. Foto: Ernst Westerlund/Skellefteå museum.

7

Prästbordet

År 1838 stadfästes av Kungl. Maj:t att Kaplansbordet och Klockarbordet hade brutits ut ur Prästbordet.

SKATBO

Sockenkopparslagare Anders Lindgren (1796-1879) från Umeå stad bodde på Prästbordet 1824-54, och flyttade sedan in till Skellefteå stad. Han var gift med Marta Jonsdotter Lundmark (1799-1829), som var en dotter till urmakaren Jonas Lundmark. År 1829 hade Anders Lindgren en egen gård på Prästbordet, och bodde sannolikt på herrgården Skatbo. Mangårdsbyggnaden bestod av två rum som var i det närmaste färdiga samt en vind ovanpå som inte var färdigt inredd. Vidare fanns en bryggstuga med förstuga och förstugukammare, samt verkstad och ett litet skafferi på norra änden. Här fanns även ett litet fähus med foderlada och en port emellan. På gården stod en liten bod som nyttjades som visthus. Dessa byggnader bestod av timmer som tagits ur äldre hus. Byggnaderna värderades till 200 riksdaler.

I kopparslagarverkstaden fanns en pust (dvs. en bälg), flera sorters städ, hammare och andra verktyg. Anders Lindgren tog kopparen från Avesta kopparbruk, och han hade skulder där på 562 riksdaler och 13 skilling banco. Anders Lindgren gifte om sig med Kristina Elisabet Falberg (1802-41) från Falmark. Anders Lindgrens tredje hustru var Anna Brännström (1810-73) från Nysätra socken.

Foto 96. Herrgården Skatbo år 1905 med familjen O. Lundström.

År 1852 hade Anders Lindgren köpt en stuga på Kläppen av fjärdingsmannen Berglund. Kyrkoherde Nils Nordlander ville nu avhysa Anders Lindgren, som klagade hos landshövdingen. I landshövdingens utslag hänvisas till det kungliga brevet av den 6 maj 1817, men innehållet i det brev som refereras i utslaget gäller utslaget från 1835 att kyrkstugorna fick stå kvar på Kläppen, Brännan och Löten så länge de var brukbara, men inga nya fick uppföras och stugorna fick inte säljas. Detta tyder på att stugan var en kyrkstuga.

Guldsmedsmästare Carl Johan Forsberg (1815-1878) från Luleå stad var bosatt på herrgården Skatbo 1844-1847. Han flyttade 1847 till Skellefteå stad, och uppförde en fastighet där han bodde till 1860. Familjen flyttade senare till Haparanda, men återkom och bodde i Skellefteå 1865-1880, då Forsberg även var källarmästare. Familjen flyttade 1880 till Luleå. Åren 1848-1854 bodde på Skatbo handelsmannen Nils Wikström (1806-1883), som var född i Ursviken, men som hade varit skomakare i Stockholm. År 1854 flyttade han in till Skellefteå stad, och hade en affär på Strandgatan.

HÄLLAN, KLOCKARBERGET

Daniel Hedenström (1742-1818) från roten 42 Falk i Hedensbyn bodde på Hällan intill Klockarberget åren 1802-1818. År 1807 hade Daniel Hedenström en liten gård på Prästbordet som var gammal, en mycket gammal kammare på Lövlunds krononybygge samt ett gammalt sommarfåhus i Lövlund som knappt var dugligt till bränsle. Husen var värderade till 66 riksdaler och 32 skilling. På gården fanns tre kor, en årsgammal kviga, tre får samt en get.

Daniel Hedenström gifte sig för andra gången 1813 med Anna Margareta Sundström (1774-1851) som var en dotter till fältväbeln Jonas Sundström. Makarna hade barnen Anna Fredrika (1814-1814) samt Nils Hedenström f. 1816. Anna Margareta gifte om sig 1819 med soldaten Axel Forsman (1786-1830) från Medle 8, och familjen bodde 1830 på Hällan. Nils Hedenström flyttade 1838 till Drängsmark.

När Daniel Hedenström dog 1818, blev det en tvist om arvet. För enligt ett testamente från 1807 skulle Daniel Hedenström och hans första maka Brita Laestander sitta i orubbat bo under sin livstid efter den ena partens död. Daniel Hedenström hade även inbördes testamente med sin andra maka, men nu ville barnen från det första äktenskapet ha ut arvet. Änkan Anna Margareta Sundström menade att hon skulle disponera egendomen fritt under sin livstid. Två av döttrarna i första äktenskapet var gifta, Anna Magdalena med bonden Johan Löfgren i Degerbyn och Brita Caisa med sockenskräddaren Jonas Marklund på Kyrkobordet. Bägge döttrarna hade fått bröllopet av sina föräldrar och för vardera hade det gått åt en tunna och ett halvt skäl korn, 15 kannor brännvin, två lispund smör, ett halv lispund talg, två fårkroppar, inköp för nio riksdaler och 32 skilling kontant, bröllopgåva om 11 riksdaler riksgälds, samt en ko som var värd åtta riksdaler riksgälds. Döttrarna Marta och Eva Christina var oförsörjda, och om det fanns något kvar i boet skulle de få lika mycket som deras systrar fått. Marta gifte sig sedan med sockenskräddaren Lars Johansson Tjärngren i Tjärn.

Enligt ett testamente från 1817 skulle Daniel Hedenströms andra hustru och sonen Nils ärva hälften av egendomen. Hustrun skulle sitta i orubbat bo, tills hon gifte om sig. Om hon gifte om sig,

skulle hon föda sonen Nils på egen bekostnad tills han blev 20 år gammal. Om Nils dog före nio års ålder skulle döttrarna från första äktenskapet ärva hälften av Nils' andel, och Anna Margareta Sundström tre fjärdedelar. Om Nils skulle dö efter nio års ålder, skulle döttrarna inte få något mera. Som ett minne skulle de dock få faderns gångkläder, som var tillverkade under det första äktenskapet.³⁸¹

Sockenhattmakaren Per Forsman (1803-1870) från Falmarksforsen (Falmark 12) bodde på Prästbordet 1831-1870. Han hade tidigare bott i Piteå stad och i Stockholm. Han hade en gård vid Hällan intill Klockarberget. Han var gift med Anna Katarina Dahlberg (1812-1881), som var en dotter till sågverksarbetaren Jon Olofsson Dahlberg från Böle, som även varit soldat på roten 32 Berg. Makarna hade barnen Helena (1832-1833), Wilhelmina (1834-1856) som var piga, Johan (1836-1837), Leonard f. 1838 som var skraddargesäll och 1864 flyttade till Piteå stad, Ludvig f. 1840 som först var repslagare och sedan faktor och inspektor vid Lejonströms sågverk, samt Matilda f. 1843 som titulerades arbeterska och 1872 flyttade till Sundsvall. Anna Katarina Dahlberg fick år 1866 tillstånd att bedriva handel.

Foto 97. Gammelstaden med Hällan i bakgrunden som skimtar vid Klockarberget. Utsikt från kyrktornet.

LÖTEN – GAMMELSTADEN

Carl Vesterberg (1781-1857), som var en son till häradsskrivaren Jöns Andersson Vesterberg från Lövångers socken, var garvare och bodde på Prästbordet 1786-1801 samt 1807-1809. Han flyttade in från Umeå stad 1807, och bodde i Böle 1810-57.

Änkan Britta Maria Linder bodde på Prästbordet 1786-1809 tillsammans med sonen Johan Anders (1783-1877), som blev kapellpredikant i Norsjö och komminister i Umeå landsförsamling. Britta Maria Linder hade år 1800 ett gårde som hon brukade. År 1810 beskrevs huset som en liten gård, och det värderades till 60 riksdaler. Huset låg vid nuvarande Bolidenvägen genom Prästbordet, där Gammelstadsvägen ansluter till Bolidenvägen.

Sockengarvaren Per Holmlund (1810-1867) bodde i det hus, där Britta Maria Linder bott. Huset är idag flyttat till Kyrkholmen. Per Holmlund bodde 1829-1832 i Nysätra socken. Han var gift med Margareta Nygren (1816-1879) från Burträsk socken. Per Holmlunds far med samma namn (1779-1850) var inflyttad från Bodan, och bodde från 1810 på Kyrkobordet, där han var dräng, skräddare och inhysesperson. Han var gift med Kajsa Höjer (1767-1847) från Lövångers socken. Per Holmlund den äldre titulerades 1830 arbetare och bodde i en egen gård, som sannolikt är samma gård som sonen Per Holmlund bodde i.

Per Holmlund den äldre arrenderade 1813 av Olof och Per Nilsson på Böle en del av Häggglunden under en tid av 50 år. Arrendesumman var 66 riksdaler och två skilling riksgälds. År 1845 ville Anders Kantlund, som då ägde Norrböle 7, ha tillbaka jorden och var beredd att betala 250 riksdaler riksgäldssedlar för det arbete som Holmlund hade lagt ner. Skiftet var på 1/8 mantal skatt. På platsen hade Holmlund en kornlada.³⁸²

Per Holmlund den yngre efterträddes som garvare av garvaresäl-len Pehr Hansson Marklin (1817-1884) från Yttervik 4 som bott i Uppsala 1838-1842. Han var verksam på Kyrkobordet 1843-1855 men flyttade 1855 till Lycksele, där han var verksam som garvare och kyrkvaktare i Lycksele kyrkby. (Se vidare om Pehr Hansson Marklin under kapitlen *Läseriet* samt *Några personporträtt*).

Foto 98. Den gamla garvargården som flyttades 1964 till Kyrkholmen. Gården är uppförd 1748, och har en tillbyggd införkammare från 1835. Rummet ligger innanför köket.

Huset och garveriet övertogs 1855 av Gustaf Andersson (1825-1894) från Nysätra socken. Han flyttade 1859 till Skellefteå stad och inlöste svågerns karduanmakaren Carl Hæggströms gård vid Storgatan. Andersson hade tidigare varit lärling hos Pehr Hansson Marklin, och sedan utbildat sig till garvarmästare i Stockholm, Gävle och Uppsala. Han fick burskap i staden 1853 och invaldes i Skellefteå fabriks- och hantverksförenings styrelse och var sedan ordförande i föreningen under 24 år. Garvare Andersson arrenderade ännu på 1860-talet mark från Prästbordet och betalade tom-tören.

Gabriel Andersson Nordström (1799-1836) var sockenkakelugnsmakare och bodde på Prästbordet 1831-36. Han flyttade in till socknen 1823 från Umeå stad, och bodde den första tiden i Innervik. Han var gift med Fredrika Larsdotter (1803-1848) från Lövångers socken. Makarna hade barnen Anna Nordström f. 1827 som var piga, Anton (1829-1834), Fredrika Nordström som gifte sig med Johan Nilsson Stenberg från Stämninggården och som

änka öppnade hon Stenbergs café i Skellefteå stad, Johan f. 1834, samt Emma Nordström f. 1836 som var piga.

Arbetaren Nikanor Andersson f. 1836 från Falmarksforsen bodde på Prästbordet från 1856. Han gifte sig 1863 med Eva Stenberg f. 1838 från Stämninggården som var sömmerska. Nikanor Andersson var reparatör vid Lejonströms sågverk.

Skomakaren Jonas Ransberg (1729-1801) bodde i en stuga som låg vid östra delen av nuvarande Fältjägarvägen. År 1801 bodde han i en liten gård, och han hade två kor och en get. Han brukade år 1800 en gärda som hade tagits upp av skräddaren Falk men överlåtits på Ransberg 1768. Han titulerades avskedad besökare, det vill säga tulltjänsteman. Änkan Stina Wikberg (1754-1830) ägde sedan gården. Jonas Ransberg hade barnen Johan f. 1758, Salomon Ransberg (1761-1809) som var gift och bodde på Kyrkobordet och i Medle där han var verksam som skomakare och bosatt på en kläpp norr om Korsibacken, Per f. 1763, Katarina Ransberg (1766-1844) som var piga i hela sitt liv och flyttade runt i socknen, Stina Ransberg (1789-1842) som gifte sig med Fredrik Dunder och makarna var en tid bosatta i Drängsmark, Britta Ransberg (1792-1865) som gifte sig med Jonas Rudholm på Kyrkobordet, samt Jonas Ransberg (1794-1864).

Jonas Rudholm (1791-1861) betecknades 1828 som hälftenbrukare, och han hade två kor samt en salpeterlada som varit i drift i ett år. Rudholm var tvungen att köpa urin till anläggningen. Rudholm gjorde 1851 16 mans- och 16 kvinnodagsverken till kyrkan för rätten att bruka marken. År 1852 låg antalet på vardera åtta dagsverken, men då inräknades inte dagsverken i kryddgården. Jonas Rudholm hade även varit förstärkningskarl och sågverksarbetare.

Stina Ransberg fick 1812 dottern Cajsa Kågeman (1812-1846) med Johan Larsson Kågeman från Stämninggården. Kågeman gifte sig 1815 med Sofia Katarina Benzelberg från Prästbordet. År 1818, när Kågeman hade avlidit, stämde Sofia Katarina Benzelberg sin svärfar bruks- och sågverksägaren Lars Johansson Kågeman för att han skulle betala kostnaden för barnet Cajsa. Kågeman gick med på detta, eftersom Stina Ransberg inte ville lämna ifrån sig

barnet. Cajsa Kågeman gifte sig sedan med pumpmakaren Johan Axel Wåhlberg, och makarna bodde på Norrböle vid nuvarande Strandgatan i Skellefteå stad.³⁸³

Nils Petter Löfmark (1786-1839) var född på Prästbordet och en son till sågkarlen Johan Löfmark som 1824 arbetade på Klintforslids såg i Stämninggården och barnmorskan Maria Andersdotter. Nils Petter Löfmark arbetade åtminstone 1813-1819 som sågverksarbetare på Lejonströms sågverk. Han hade en gärda som han hade förvärvat av Fredrik Larsson i Degerbyn, men han förlorade den vid storskiftet i Degerbyn 1818. Under perioden 1820 till 1839 titulerades Löfmark handlare. Nils Petter Löfmark var gift med Anna Fällman (1790-1865) från Fällan i Lövångers socken som före giftermålet titulerades handelspiga och jungfru. Makarna var barnlösa. Abraham Hæggström från Johannestorp var bjuden till Löfmarks tillsammans med sin familj på eftermiddagen den 16 februari 1836. Andra gäster var postmästare Johan Marcus Svedberg och färgaren August Reinius. Hæggström beskriver sammankomsten som "ganska muntert". Nils Petter Löfmark avled 1839, och den 2 maj var Abraham Hæggström där på gravöl. Han beskrev gravölet som ganska "hederligt".

Foto 99. Mössmakaren eller körnsnären Anton Lindgren var verksam i gården Backa som var uppförd på 1600-talet och riven 1928.

KLÄPPEN

På Kläppen fanns en kyrkstad fram till början av 1850-talet. År 1847, i samband med synen av en ny utfartsväg från Skellefteå kyrka, fanns på Kläppen 76 kyrkstugor ”kyrkobys boningar eller hus” samt fyra borggårdar.

Erik Olofsson Åström (1767-1841) från Åselet bodde på Kläppen 1802-1841. Han var torpare samt under perioden 1818-1836 fjärdingsman. Erik Åström var först gift med Anna Benzelberg (1776-1849) från Kyrkobordet och makarna hade barnen Olof Åström (1802-1874) som var arbetare på Lejonströms sågverk, Jakob Åström (1804-1841), Gustav (1805-1820), Lisa Åström (1807-1886) som gifte sig med Anders Wikström (1806-1856) som flyttade in till socknen 1812 och var arbetare på Lejonströms såg, Fredrika Åström (1809-1875), Anna Åström f. 1811, Carl (1813-1813), Carl Åström (1814-1851), Nils (1815-1815), Maria Åström (1817-1894), Lovisa Åström (1818-1883), samt Nils Åström (1819-1892). År 1841 bestod boningshuset av två rum och värderades till 20 riksdaler. På gården fanns även en bryggstuga med bod, fähus med foderlada, stall med foderlada samt en kornlada. Man hade en röd ko, en vit ko, en röd kviga samt ett får.

Lisa Åström och Anders Wikström bodde i en stuga på Kläppen och hade barnen Helena (1834-1834), Anna (1835-1852) som dog av strypsjuka (difteri, krupp), Greta Wikström (1836-1883), Anton Wikström f. 1839 som var dräng och träuppköpare, Lovisa Wikström (1841-1901) som var piga och arbeterska, Gustaf Wikström f. 1843 som arrenderade jord på Böle nr 5, Nils (1845-1846), Erik (1848-1852), samt Olof Wikström f. 1850 som var sjöman.

År 1844 var Anders Wikström torpare, och hade en skuld på 48 riksdaler till handelsmannen Anders Markstedt i Myckle. Han sålde därför årets kornskörd och höbärgning för den summan. Enligt ett utslag från länsstyrelsen 1846 hade han betalat skulden med denna åtgärd.³⁸⁴ Dottern Greta Wikström gifte sig med Gustaf Fredrik Renberg f. 1835 från Burträsk socken. Makarna bodde i en liten stuga på Kläppen. Gustaf Fredrik Renberg var arbetare på Lejonströms såg och blev sedan trävaruuppköpare åt den Markstedtska firman. Han var även fiolspelman och komponerade låtar,

varav den mest kända var Renbergsvalsen. Makarna hade barnen Gustaf Gustafsson (1858-1897) som var skrivare och landskanslist, Maria Renberg f. 1860 som var piga och utflyttad 1882 till Östersund, Jonas Renberg f. 1862 som var tingsskrivare och utflyttad 1890 till Umeå, Emma f. 1864 som var piga på Kyrkobordet och hade två barn utom äktenskapet, Anton Renberg (1866-1937) som var skomakare och bosatt på Kyrkobordet samt senare uppförde en gård på Brännan och arrenderade mark från Prästbordet, Olof Algot (1869-1871), Anna f. 1871 som blev lärare och utflyttad 1890 till Norsjö där hon år 1900 var gift med banvakten August Leander Hällgren i Kattisträsk, Johanna Renberg f. 1874 som 1893 flyttade till Själevad och Örnsköldsvik, samt Johan Algot f. 1877 som var arbetare och spelman och utflyttad till Amerika. Familjen var en av de sista som bodde kvar på Kläppen. Anton Renberg blev faktor vid Grönnan, som var en stor brädgård intill nuvarande Kyrkholmen.

Ulrika Alatea Nordbom (1728-1815) som var änka efter sockenskrivare Per Appeldorf bodde i en stuga på Kläppen till sin död 1815. Hon brukade år 1800 ett gårde som hade tagits upp av hennes make. Makarna hade bland annat döttrarna Dorotea Magdalena f. 1776 som 1810 gifte sig med skraddaren Jöns Fredrik Vesterberg (1778-1857) på Kyrkobordet och Kristina Katarina (1767-1851) som hade dottern Ulrika Barbro (1786-1868). Dorotea Magdalena ärvde år 1800 av sin fostermor Helena Bjur förutom kläder och husgeråd även boken *Andelig duvoröst*, en grovbladig psalmbok, en silvermatsked, två silverteskedar, två guldringar, en liten tekanna av koppar, en gammal kaffepanna, en mortel av stål m.m.

Jöns Fredrik Vesterberg var en son till häradsskrivaren Jöns Andersson Vesterberg, som var inflyttad från Lövångers socken. Kristina Katarina blev genom testamente 1815 arvtagare efter sin mor Ulrika Alatea Nordbom och skulle få gården på Kläppen och allt lösöre. Kristina Katarina skulle ge sin mor en anständig begravning samt stå för skulder i boet. Ulrika Barbro Appeldorf sålde stugan 1867 till gästgivaren Per Forssell i Krångfors. Huset bestod av fyra rum, och till gården hörde även en bryggstuga.

Ulrika Alatea Nordboms syster Maria Kristina Nordbom försökte 1805 få ut pension efter sin far Jakob Nordbom (1684-1764), som hade varit räntmästare och tidigare anställd på Kammarkollegiet. Maria Kristina hade inte fått något arv från fadern, som hade levtt som inhyses hos mågen Per Appeldorf. I yngre år hade hon tjänat hos herrskap, men nu när hon var 70 år gammal var hon blind på grund av grå starr. Hon hade bott 17 år i församlingen och fört en anständig vandell.

Foto 100. Byn Kläppen som försvann under 1800-talet. I bakgrunden syns Degerbyn. Foto från 1850-talet eller början av 1860-talet, innan bron fick kistor av sten.

Sockenskrivaren Erik Schalén bodde på Kläppen till sin död 1794. Han hade tagit upp ett gårde, som år 1800 brukades av murmästaren Nikodemus Gabrielsson Karlman (1736-1826) från Myckle 1, som tidigare varit soldat på roten 71 Karlman i Klutmark.

Olof Svensson Kågberg (1732-1806) från Storkågeträsk 1 bodde på Kyrkobordet från 1770-talet. Han gifte sig 1778 med Britta Nilsdotter (1750-1819) från Boviken 5. Makarna hade barnen Margareta (1780-1817) som gifte sig med Olof Hansson i Falmark, Sven (1781-1881), samt Nils f. 1782. Olof Svensson Kågberg fick 1768 nyttja ett gårde på Kyrkobordet, enligt ett upplåtelsebrev som var undertecknat av kyrkoherde Pehr Högström.

Änkan Katarina Larsdotter bodde på Kläppen 1803, då hon blev anklagad för olaglig brännvinsförsäljning. Hon hade bland annat sålt varan på långfredagen, och priset var två skilling per jungfru (8,2 centiliter).

Gelbgjutaren Anders Falk (1787-1828) från Hallands län bodde på Kyrkobordet 1826-28, och hade tidigare bott i Furunäs. Han var gift med Anna Adamsdotter (1787-1840) från Piteå stad. Hon var först gift med Gustaf Olofsson Dahlberg f. 1784 från Böle som var soldat på roten 30 Berg.

Repslagaren Jakob Westerlund bodde på Kläppen 1828. Kyrkovaktmästaren Markus Sundströms son Jonas (1811-1873) hade arbetat hos Westerlund och hade inte fått någon lön. Markus Sundström stämde då repslagaren, och ville ha ut lönen åt sonen. En överenskommelse om lönen hade gjorts av Sundströms nu avlidna hustru, och Sundström tyckte att en summa på 14-15 riksdaler vore rimlig. Jonas hade arbetat mellan kyndelmässan och till Mikaeli. Jakob Westerlund sade att de inte hade kommit överens om någon lön, och han var inte nöjd med pojkens sätt att arbeta. Dessutom hade Jonas arbetat åt sin far 14 dagar under andtiden, dvs. slätter- och

Foto 101. Lejonströms sågverk och Storbron över Skellefteälven på 1860-talet innan bron fick stenkistor.

skördetiden. Jakob Westerlund och Markus Sundström förlikades, och Jonas fick nio riksdaler riksgälds och parterna skulle betala hälften var av rättegångskostnaderna.³⁸⁵ Jonas blev sedan fältjägarare på roten 17 Ursvall i Ursviken.

År 1856 bodde på Kläppen Carl Fredrik Bergman (1807-1886). Han annonserade i Skellefteå nya tidning den 23 januari att han hade hittat en yxa mellan Kläppen och kyrkan. Bergman, som även hade efternamnet Högberg, var dräng, sågverksarbetare, inhysesman och sedan fattighjon. Han var född i Hornsträsk, och kom till Prästbordet 1839.

BRÄNNAN

Färgaren August Reinius, f. 1799 i Stockholm, flyttade in till Kyrkobordet från Umeå 1824. Han var gift med Anna Brandt f. 1805 och makarna hade barnen Lisa Redlig f. 1824 som flyttade till Stockholm 1831 och 1840, Fredrika (1827-1830), Carolina f. 1829, Augusta f. 1831, Johan Reinius f. 1832, Elis f. 1835, Ernst f. 1837, Teresia f. 1839, Selma f. 1841, Anna f. 1843, samt Evelina f. 1844. Familjen bodde på Kyrkobordet 1824-1825, i Stämninggården 1825-1830, i Böle 1831-1836, på Kyrkobordet 1836-1848, i Morön 1848, och sedan flyttade familjen till Nordmaling. Huset låg strax nordväst om nuvarande Brännanskolan. Reinius var färgare 1824-1836, och blev sedan sockenfärgare. År 1833 hade han en tillverkning som uppgick till ett värde av 50 riksdaler banco. Omsättningen hämmades dock av de tre missväxtår som var före 1833.³⁸⁶ Färgeriet tycks ha legat på Brännan hela tiden, medan familjen har flyttat kortare sträckor.

Huset ägdes åren 1869-1889 av Nils Anton Sundström (1825-1889), som var född i Luleå stad. Åren 1849-1869 hade han färgeri på Strandgatan, var ordförande i hantverkarföreningen och var medlem av stadens drätselkammare. På grund av ett överdådigt leverne, med kortspel, drycker och deltagande i alla så kallade landshövdingemiddagar kom han på obestånd och fick gå från både färgeriet och fastigheten, som köptes av färgaren Moses Bergmark. Senare blev Sundström godtemplare och var helnykter de sista sju åren. Sundström hade en lärling, Adrian Renman, som erhöll gesällbrev 1877. Sundström var gift med Brita Greta Sand-

ström f. 1822 från Piteå. Makarna hade barnen Johan Sundström (1848-1868) som var sjöman och föll från stora märsrån under revning i storm i Engelska kanalen och dog, Nils (1852-1900) som var handlare och bosatt i Lappmarken, Frans (1855-1857), Elisabet (1858-1864), Frans Sundström f. 1860 som bodde i Anundsjö 1874-1876 och flyttade till Luleå stad 1877, samt Carl (1864-1864).

Sockensmeden Erik Magnus Holmstedt, f. 1825 från Piteå stad, bodde på Brännan 1849-1899. Han var gift med Erika Sundström (1820-1893), som var en dotter till kyrkväktaren Markus Jons-son Sundström. Makarna Holmstedt hade fosterdottern Anna Sundström f. 1843 som var en utomäktenskaplig dotter till Erika Sundströms syster Kajsa Sundström. Erik Magnus Holmstedt tillverkade hjul. Den 29 april 1858 annonserade han i Skellefteå nya tidning och bjöd ut schäshjul och lasskärrhjul.

Smeden Jonas Tjernqvist (1804-1869) var född och uppvuxen i Tjärn. Han var född utom äktenskapet av pigan Margareta Jonsdotter. Han tog sannolikt namnet Tjernqvist efter morbrodern Olof Tjernqvist, som var sockensmed. Sannolikt lärde han sig smedsyrket från honom. Åren 1818-1829 var han sockensvarvare, men tituleras efter 1834 smed. Jonas Tjernqvist gifte sig 1828 med Marta Nilsson f. 1805 från Sörböle. År 1834 flyttade han till Brännan inom Kyrkobordet, där han bodde kvar till 1862, då han flyttade in till Skellefteå stad. Jonas Tjernqvist hade åren 1840-1851 3/64 mantal jord ur Tjärn 3. Han köpte 1842 urmakarverktyg av urmakaren Lars Johan Dahlberg. Det är inte känt att han tillverkade klockor.³⁸⁷ År 1846 sålde han 48 handyxor till Theodor Sandström som tillhörde skeppsbyggmästarfamiljen Sandström på Karlgård. Theodor Sandström bodde 1846 i Nordvik i Nora socken i Ångermanland. Tjernqvist paketerade yxorna och lät sannolikt forsla dem med häst och vagn till hamnen i Storkåge. Därifrån gick yxorna med ångbåt till Nordvik. Priset var 72 riksdaler riksgälds, och i summan ingick 25 skilling för paketering samt forlön till hamnen i Storkåge. Den sistnämnda summan ville inte Theodor Sandström betala.³⁸⁸ Jonas Tjernqvist finns upptagen som borgare i Skellefteå i 1850 års mantalslängd. Gården låg mittemot nuvarande Brännanskolan.

Överstelöjtnant Carl Ulrik Schildt f. 1772 ägde en gård på Brännan år 1827. Han bodde på kaptensbostället Strömsnäs i Storkåge 1796-1812, och 1812-1815 på majorsbostället Nyborg på Kyrkobordet. Han var gift med Christina Hollsten f. 1774. Makarna flyttade till Piteå 1815 tillsammans med sonen Johan Ulrik Schildt (1793-1835).

Sonen kom tillbaka till Skellefteå 1818, och bodde på Sunnanå till 1832. Han var under den tiden löjtnant. Åren 1832-1835 bodde han på kaptensbostället Strömsnäs i Storkåge. Johan Ulrik Schildt var gift med Helena Ström f. 1792, som var en dotter till kyrkoherden Nils Ström. Makarna hade barnen Carl f. 1817 som flyttade till Umeå 1841, Julie f. 1818, Nils (1819-1819), Oscar f. 1820 som flyttade till Stockholm 1839, August f. 1822 som var provisor och utflyttad 1855 till Järvsö, Mauritz f. 1823 som flyttade till Umeå 1839, Ernst (1824-1843), Maria f. 1825 som flyttade till Hudiksvall 1849 och var gift med Nils af Schmidt, Helena f. 1826, Nils f. 1828 som flyttade till Umeå 1845, samt Conrad f. 1829 som 1847 flyttade till Umeå där han var handlare 1861. Helena Ström flyttade 1852 till Hudiksvall tillsammans med några av barnen.

År 1855 hade Ytterstfors bruk en gård på Brännan. Gården är sannolikt identisk med den gård som bolaget lät brandförsäkra på Prästbordet år 1847. Det sägs att gården ligger 440 m norr om Skellefteälven. Boningshuset var en kyrkstuga av timmer med brädfodring som var 8,25 meter lång, 5,3 meter bred och 3 meter hög. Byggnaden, som var uppförd 30 år tidigare, hade tredubbelt brädtak och en farstukvist av resvirke. Huset, som stod på knutstenar, hade fyra fönsterluffer med fyra glas i varje och med luckor för fönstren. I byggnaden fanns en köksspis med tillräckliga brandmurar, men en bakugn saknades. Dessutom fanns en kammarspis. Intill byggnaden fanns en stolpbod med dubbla bottnar som stod på knutstenar. Den var 5,9 meter lång, 5,75 meter bred samt 4,4 meter hög. Taket bestod av rote, näver och takved. Vidare fanns en uthusbyggnad som var indelad i stall, foderlada, vedlider samt hemlighus. Byggnaden som bestod av timmer och resvirke var 11,5 meter lång, 4,5 meter bred och 2,2 meter hög. I en brandförsäkring från 1848 sägs att huset används för glasförsäljning.

Foto 102. Gård på Brännan som var folkskollärare Emil Lindgrens barndomshem. Huset som bestod av ett par hopbyggda kyrkstugor revs på 1960-talet.

Trettio meter från denna gård hade handlaren Gustaf Ignberg (1805-1848) en gård. Han bodde 1841-1848 på Kyrkobordet och var inflyttad från Luleå, men var troligen född i Tryserums församling i Östergötland. Gustaf Ignberg köpte 1846 tomten 45 i Skellefteå stad, men hann aldrig uppföra något hus där.³⁸⁹ Gustaf Ignberg var bekant med bokhållaren och handelsmannen Anders Ohlsson, som också hade bott i Luleå. Anders Ohlsson bodde sedan på Strömsör och på Sunnanå.

Klockaren Markus Markusson Sundström (1740–1828) efterträdde fadern som klockare år 1776. Han hade 1766 gift sig med Elsa Dorotea Hedström (1735–73), som var kyrkoherdedotter från Burträsk. Makarna hade dottern Anna Dorotea (1772-1857) som först var gift med postmästaren Anders Svedberg (-1804) och sedan med postmästaren Gustaf Wallmark f. 1777 på Kyrkobordet. Sundström gifte om sig 1780 med Maria Elisabet Pil (1758-1834), som hade flyttat in till socknen året innan. Makarna hade barnen Britta Margareta (1780-1871) som var gift med sågverksinspek-

torn Johan Petter Westling, Carl Markus (1785–86), samt Jakob Magnus (1787–87). I hemmet fanns även fosterdottern Katarina Elisabet Hallin (1759-1782) som gifte sig med Per Jakobsson på Böle 12. Hennes bror hette Erik Hallin och var handelsman i Stockholm. Markus Sundström hade 1805 en gård på Brännan.

Länsmannen, fanjunkaren och kronfogden Carl Johan Moritz f. 1797 bodde på Kyrkobordet 1824-1842. Han var gift med Margareta Bergstedt f. 1801, och makarna hade sonen Johan f. 1826. Familjen flyttade 1824 från Nysätra, och återvände dit 1849. Åren 1827-1840 ägde Moritz hemmanet Stämninggården 2b, som han köpte för 1 000 riksdaler banco.

Jägmästare Hjalmar Grahl (1828-1911), som var född i Askersund, bodde i en gård på Brännan 1859-1876. Vid gården planterade han lärkträd och cembratallar. Hjalmar Grahl var gift med Emerentia Nordlander (1839-1916), som var en dotter till prosten Nils Nordlander. Makarna hade barnen Nils Gustaf (1868-1924) som blev överstelöjtnant i armén och major i Svea artilleriregementes reserv, samt Gustaf (1874-1875). Familjen flyttade 1876 ner till staden, och gården såldes 1877 till häradsskrivare Nyblad.

Sockenskrivare Johan Forssén (1764-1817) hade en gård på den plats där Klockargården står idag. När Forssén avled 1817, ägde han en kammare som var uppsatt på Klockarbordets mark med tillstånd från jordägaren. Det lilla huset värderades till 40 riksdaler.

GRÖNNAN

Under senare delen av 1800-talet hade den trävarufirma som ägdes av Olof Henrik Swartling (1810-1880) ett virkesupplag på Långholmen (våra dagars Kyrkholmen) och på norra stranden av Skellefteälven. Firman övertogs 1876 av Nils August Brännström (1839-1892) och R.F. Öhman. Swartling och Brännström ägde Klintfors finbladiga sågverk i Stämninggården, och det sågade virket från sågen forslades till denna plats som kallades *Grönnan*. Enligt en uppgift hade även trävaruhandlaren Edvard Billow (1842-1910) trävarufirma här. Ett 30-tal hästar ska ha använts i virkeskörningen, som ägde rum under vintern. Varje körare gjorde fyra

resor varje dag. Virket låg i staplar längs hela älvstranden samt ute på Långholmen. Vid brädgården fanns bland annat ett litet timmerhus som tjänstgjorde som kontor och matrum för de personer som arbetade på brädgården. Härifrån transporterades virket ned till hamnen i Ursviken för vidare transport ut i världen.

Virket transporterades på pråmar med fyra mans besättning, två som rodde och två som stod i för och akter och höll ut pråmen från land med långa spakar. Sedan älven började trafikerats med ångbåtar 1867, roddes pråmarna ned till stadens kaj vid bryggeriet, och därifrån bogserades pråmarna av ångbåtar ned till hamnen i Ursviken. Sedan tog ångbåtarna upp pråmarna till stadens kaj, och därifrån drogs pråmarna till Grönnan av flera personer. Detta arbete kunde vara hårt, särskilt om strömmen var stark eller vinden låg på från väster.

Lejonströms sågverk, som låg intill, var endast i gång under sommarhalvåret, men på vintern kunde arbetarna få anställning med att köra virke från Klintfors såg till Grönnan. Klintfors såg upphörde i början av 1920-talet. Även virket från Lejonström transporterades från Grönnan och ner till älvens mynning. Under slutet av 1800-talet förestods Grönnan av ett slags faktor som kallades C.O. Senare var Anton Renberg faktor på Grönnan. Intill förtöjningsplatsen fanns ett båthus. (Se hur virket transporterades vidare ut i världen i Gustaf Holmströms dagbok från 1867 under kapitlet "Skellefteå blir stad").

KYRKSTADEN

År 1780 klagades på en sockenstämma över

"det oväsen och oskick som i synnerhet af ungdomen blifwit i Kyrkostaden föröfwat om nätterna för Sön- och högtidsdagarna, som gått så långt, at Kyrkofolket i sina stugor oftast icke fått någon ro hela nätterna öfwer för stoj och buller, utom det at de icke en gång altid kunnat wara fredade i sina egna hus."

Sockenstämman beslöt att söka tillstånd för en soldatpatrull, eftersom den vakt som allmogen hade satt upp inte räckte till. Personer

som påträffades på krogar eller strykande kring gatorna en halvtimme efter det att trumman gått skulle tas fast av patrullen och sättas i sockenarresten, och stanna kvar där till morgonen därpå. Dessutom skulle de arresterade betala åtta skilling till soldaterna för deras besvär. Om personer ansågs sig ha blivit insatta i arresten utan skäl, kunde de klaga hos kyrkorådet för att bli befriade från böterna. Eller också kunde de föra saken till domstolen.

Chefen för Västerbottens regemente, överste Klingspor, var positiv till förslaget, men ville inte att arrestanter skulle kunna klaga hos kyrkorådet, eftersom det var naturligt då arrestanterna hyste agg mot soldaterna. Häradshövding Furtenbach var tveksam till att soldaterna skulle kräva in böterna, utan detta borde skötas av kronobetjänterna, som normalt hade detta uppdrag. Detta var ett mera rättssäkert sätt att sköta saken. Sockenstämman gick med på överstens förslag, men ville förhandla om huvuvida kronobetjänterna eller soldaterna skulle ta upp böterna. Dessutom underströk man att personer som var på gatan utan att vara störande inte fick sättas i arresten. utan detta gällde enbart oroliga och bullersamma personer.³⁹⁰

Abraham Hülphers beskriver området vid kyrkan i slutet av 1700-talet:

Kyrkstaden, eller vallen omkring kyrkan, var det, som gaf platsen sitt anseende, ty utom prostgården, boställen och magasin, funnos där öfver 300 små s.k. kyrkohus, bestående af stuga, bod och stall, indelad i gator och gränder, hvaraf allmogen betjänade sig vid framkomsten till kyrkan, en del långväga om lördagar, som ock där förvarade sina hälgdagskläder. I ägarnes frånvaro beboddes dessa kyrkohus af en hop löst och fattigt folk, som vårdade husen. I fredstider uppställdes här, såsom då var brukligt i vårt land, sockenkompaniet till parad och gingo patruller alla nätter.

Marknader höllos vid kyrkan i mars, september och december. Mot slutet av 1700-talet, då ej mindre än 50 bränvinskrogar blifvit upprättade inom socknen, funnos 5 vid kyrkan! Handlandena i Umeå och Piteå hade vid denna marknads-

*plats marknadshus samt höllo ansenliga nederlag af varor, som äfven mellan marknadstiderna af kommissionärer försål-
des och utborgades.*³⁹¹

Anna Maria Klingberg (1747-1826) bodde 1784 i en bondes stuga i kyrkstaden, och livnärde sig på vävande. Hon led av värk i benen.

Pigan Lisa Berg bodde 1806 i en kammare som tillhörde rustmästaren Salomon Furberg (1761-1808), som var bosatt i Tuvan. Huset som låg i östra delen av kyrkstaden, norr om Smedsgatan, var 4,4 meter långt och brett och 3,8 meter upp till väggbandet och 7,9 meter upp till taknocken. Tomten var 4,72 meter i kvadrat. Kammaren, som var uppsatt 1801 av moget furutimmer, bestod av en våning och en rymlig vind med vindslucka. Till vindsluckan gick en trappa. Huset stod på fyra knutstenar. Kammaren hade två fönster och ett vindsfönster. Byggnaden var värderad till 56 riksdaler och 32 skilling banco eller efter realisationsgrunden 85 riksdaler riksgälds. Kammaren stod 0,8 meter från vägen. Måttuppgifter om en kyrkstuga på Brännan finns i underkapitlet "Brännan" ovan.³⁹²

Magdalena Wikner (1755-1818) bodde 1810 i en kyrkstuga som tillhörde hennes kusin Nils Nilsson i Yttervik och Olof Persson i Hedensbyn. Hon betecknas som en ogift skraddardotter. Kyrkoherden Nils Ström ville att hon skulle flytta från kyrkstaden. Hon hade ett avtal med ägarna och betalade hyra, och hon hade enligt vittnen fått tillstånd sex år tidigare av kyrkoherden under sin återstående livstid. Vittne var bland annat klockaren och lantmätaren Markus Sundström. Magdalena Wikner uttalade att hon hyste förtroende för kyrkoherde Ströms ofelbarhet och hans hederslöfte. Hon beskrivs av vittnen som 53 år, och hon hade levt ordentligt, betalat sina utskylder och inte varit någon till förargelse. Magdalena Wikner hade tjänat i 20 år, dels i Österbotten och dels i Skellefteå. Hennes far, som nu var död, hade odlat upp ett tunnland på Prästbordet som hon hade förlorat utan ersättning. En fråga för domstolen att ta ställning till var om marken hon bodde på var Kyrkobordets eller Prästbordets mark. Vittnena menade att i saken även skulle vägas in att Magdalena hade tagit hand om sin avlidna systers och svågers värnlösa barn. Saken blev först uppskjuten, men sedan blev Magdalena Wikner ålagd att flytta inom

en månad. Hon anmälde dock missnöje med domen, och uppmanades att komma in med besvär inom två och en halv månader.³⁹³

Magdalenas syster var Britta Wikner (1761-1808), som var gift med Paul Strömberg (1748-1800), som var en handelsbetjänt från Borås. Makarna hade barnen Lena f. 1790 som flyttade till Gävle 1809, Carolina Pålsdotter Strömberg f. 1793 som flyttade ut ur församlingen 1818, samt Per Strömberg f. 1798 som flyttade ut ur socknen 1814.

Lars Kågeman i Stämmingsgården hade 1832 två boningsrum och ett stall i kyrkstaden med ”erforderlig inredning”. Huset var sammanbyggt med Olof Anderssons i Krångfors hus, och värderades till 17 riksdaler och 37 skilling.

I kyrkstaden fanns ett system med brandvakter där hela socknen var engagerad. Två personer gick brandvakt tillsammans under ett dygn. Under näst sista veckan i augusti 1832 gick byamännen i Boviken brandvakt i kyrkstaden.

21 augusti Anders Magnus Lidström och Per Jönsson

22 augusti Sven Markström och Gustaf Jönsson

23 augusti Johan Gustaf Larsson och Johan Åström

24 augusti Svarvaren Jon Larsson och Jon Wiklund

25 augusti Anders Larsson och Jon Ersson.

Den som uteblev från brandvakten skulle leja en ersättare till vilket pris som helst. Ordern till Bovikens byamän hade undertecknats av P. Fahlgren.³⁹⁴

Följande hus i kyrkstaden upptas 1830 som tillhöriga handlare: handlaren Erik Häggströms hus, avlidne rådman Barnars hus, Nils Holmqvists hus, handlaren Falks hus, brukspatron O. R. Meullers i Umeå hus. Egendomen för dessa personer uppgick till vardera 100 riksdaler. Rådman Abraham Skog i Piteå hade ett hus som

var värt 50 riksdaler. Handlaren O. Hedström (från Piteå stad) hade ett hus som var värt 150 riksdaler, precis som handlaren Lars Glaas (från Umeå stad). Handlaren Fredrik Markströms i Piteå marknadshus, handlaren E. A. Salanders marknadshus, handlaren J. Hammargrens i Piteå marknadshus var alla värda 100 riksdaler. Änkan Charlotta Kågeman hade hus som var värt 150 riksdaler. Charlotta Kågeman hade ett värdshus på Körran. År 1856 blev hon åtalad för olaga spritförsäljning på söndagar och vardagar.

Den centrala kyrkstaden, som låg öster om kyrkan och sockenstugan, brann ner i en förödande brand den 2 september 1835. Efter branden bestämdes att alla som ville bygga nya kyrkstugor och stallar skulle ha tillstånd från länsstyrelsen. För att få bygga nya hus i kyrkstaden skulle man bo minst en mil från kyrkan. Detta var ett beslut som kom i ett kungligt brev redan 1817 men inte hade genomdrivits. En mängd ansökningar gick in till länsstyrelsen, och alla som bodde inom föreskrivet avstånd från kyrkan fick sitt tillstånd. Där meddelades också att platsen för kyrkstugan och stallet skulle meddelas senare, när en reglering av kyrkstaden var genomförd.

Foto 103. Skellefteå kyrkstad, landskyrkan och brädgården vid älven 1903.
Foto: Generallotsdirektör D.U.W. Linder.

Den 6 oktober år 1844 antogs en brandordning för kyrkstaden, och den omfattade såväl den stora kyrkstaden som kyrkstugorna på Kläppen, Brännan och Löten. Varje kyrkstuga skulle nu få ett nummer, närmare bestämt samma nummer som fanns på kartan över kyrkstaden. Det är oklart till vilken karta som refereras.

År 1847 genomfördes en brandsyn vid kyrkstäderna öster om Kyrkan, på Brännan, Löten och Kläppen. Vid synen som genomfördes den 14-15 juni hade många kyrkstugor i den stora kyrkstaden ett nummer. De som genomförde synen var sockenombuden muraren A.G. Bohman och Lars Fahlgren på Sörböle. C Westermark skrev protokollet.

Först genomförde man brandsynen i den stora kyrkstaden öster om kyrkan. Frågan är om följande byggnader var gamla och bristfälliga på grund av hög ålder, eller om de alla var nyuppförda och att det rör sig om detaljer som inte var klara. Prosten Fellström skriver i sin bok *Från kyrkbacken* att en del byggnader klarade sig vid den stora branden i september 1835. Det var några stugor som stod på östra kanten av den stora backslutningen mellan nuvarande församlingsgården och Bonnstan samt stugor intill sockenstugan. En del byggnader tycks vara gamla, där murarna behövde lagas. Anders Jönsson i Hedåker blev ålagd att mura på kransen på skorstenen. Samma åläggande fick ägarna till den byggnad som inrymde kamrarna 596, 597, 599 och 612. Olof Jonsson i Flocktjärn fick åläggande om att spika för stenfoten på sin stuga. Flera kammarägare fick påpekanden att utvidga gluggen på vinden, ”på botten”, för att möjliggöra en uppgång med trappa. I gluggen skulle det sättas en lucka eller fönster. Ytterviks byamän och Marklund i Renbergsvattnet skulle förbättra muren i sin stuga, och Holmgren i Sjöbotten skulle mura på skorstenen så att den stack upp ovanför taket. Johan Lindberg i Storkåge skulle spika för gluggarna på ömse sidor av byggnaden. Gästgivare Lundmark i Frostkåge med flera skulle reparera muren ovanför taket. Hela protokollet finns återgivet i bilaga 1.

I kyrkstaden vid Löten fick Erik Olofsson i Bastuträsk påpekande om att reparera muren. I stugan, som ägdes av Jon Jonsson och Anders Nilssons änka i Åselet, dömdes muren ut. Även Nils Pet-

ter Wikström i Avan hade en bristfällig mur i sin kyrkstuga. Jon Brännströms i Kusmark stalltak fick beteckningen "casserat". Olof Östenssons i Kusmark stuga blev utdömd, och stalltaket skulle förbättras. Lars Erssons stuga i Hjoggböle utdömdes. Muren till Gabriel Gabrielssons i Tåme stuga ansågs som bristfällig, och Sara Larsdotters i Bergliden tak skulle "casseras".

I kyrkstaden på Brännan skulle följande saker ske:

Anders Olofssons i Mullberget kammare blev utdömd. Åbornas i Sandfors stall dömdes ut. Lilla Jon Jonsson i Gagsmark hade en bristfällig mur i sin kyrkstuga och ett bristfälligt tak på stallet.

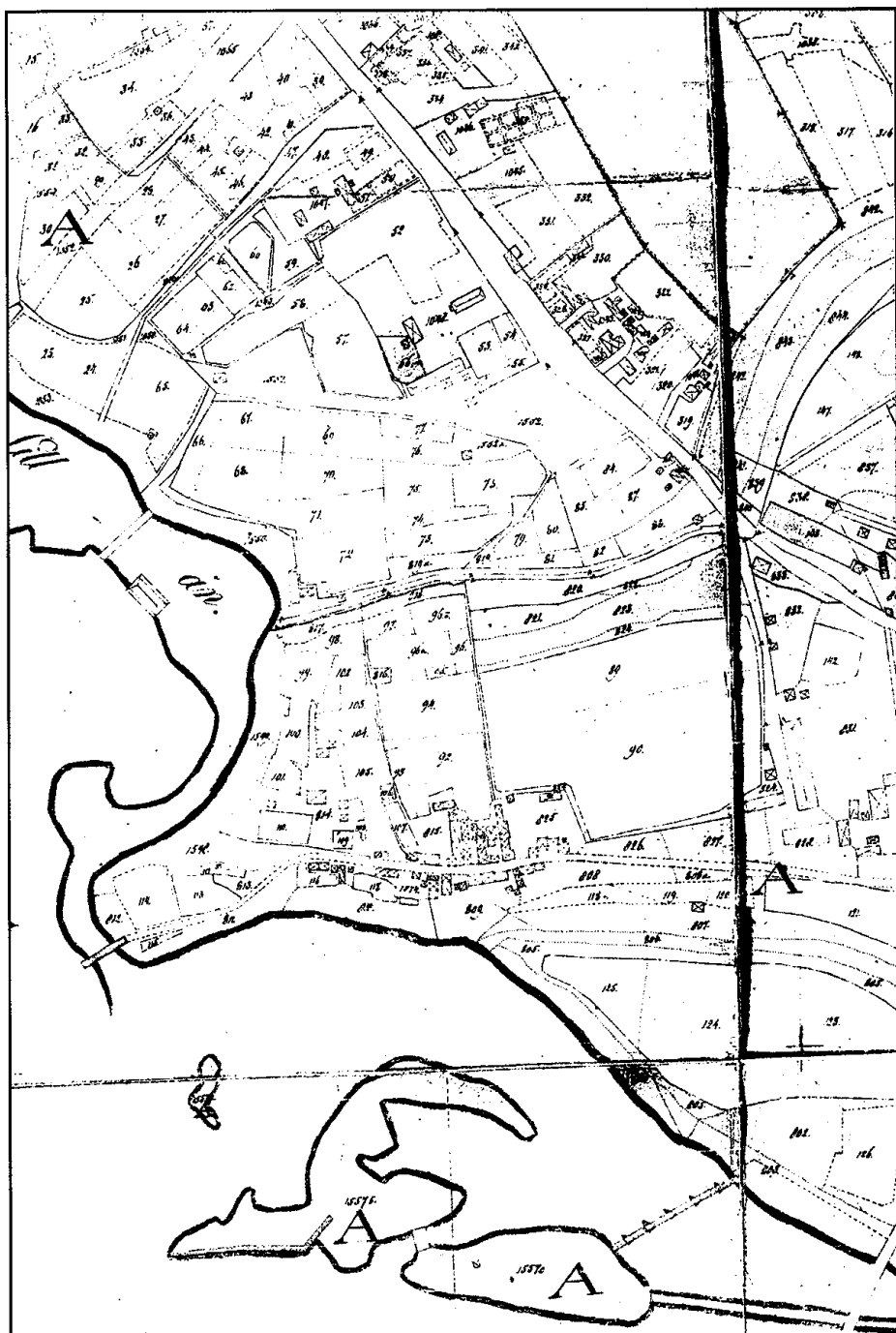
I kyrkstaden på Kläppen skulle ett fähus rivas. Muren skulle rappas i den stuga som ägdes av Per Larsson i Myckle med flera. Stallet som ägdes av Per Christierson med flera i samma by "cassrades". Anders Johansson i Varuträsk hade ett stalltak som skulle repareras.

Kyrkstugorna låg främst längs landsvägen västerut, och norr om vägen fanns ett kvarter i kvadratisk form där stugorna stod tätt.

Rivningar och reparationer skulle genomföras senast den 13 juli, och saker som inte var åtgärdade då skulle genomföras på ägarens bekostnad.

Landshövdingen kom med ett utslag den 21 juni 1852 rörande kyrkstugorna på Kläppen, Brännan och Löten som hade undgått 1835 års brand i kyrkstaden. Kronofogden Lars Nilsson Hällgren hade gjort en hemställan hos landshövdingen. I landshövdingens utslag påtalas att sockenmännen fått påstötningar att i kyrkstaden anställa en ordningsman som skulle se till att personer inte olagligen bodde i kyrkstugorna. Ett sätt att enkelt lösa problemet vore att flytta kyrkstugorna från Kläppen, Brännan och Löten till den nya kyrkstaden.

Landshövdingen hade efter branden 1835 kommit med ett utslag den 4 december samma år, där det sades att innehavare av kyrkstugorna på Kläppen, Brännan och Löten fick behålla sina kyrkstugor där, så länge husen var brukbara. Landshövdingen tolkade

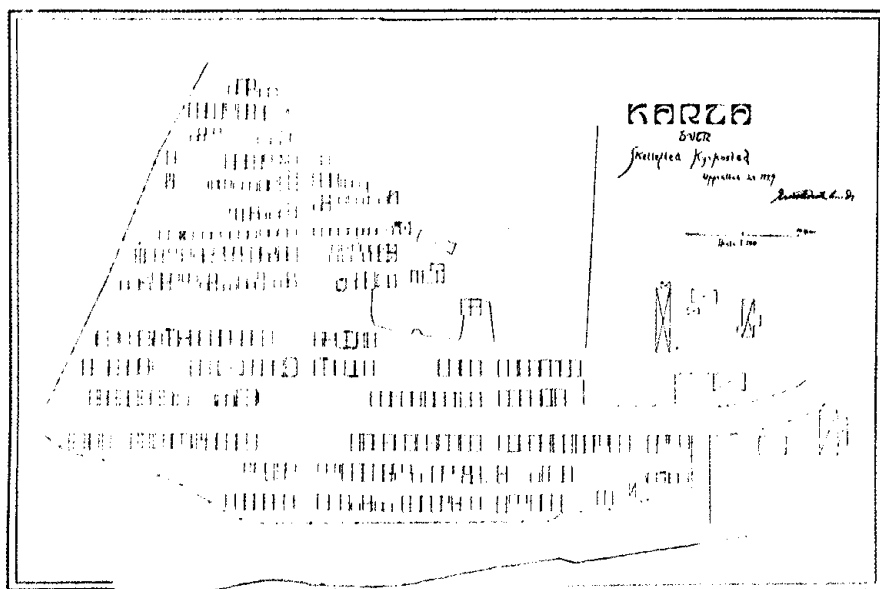
Karta 23. Kyrkstaden på Kläppen, detalj ur laga skifteskartan över Prästbordet åren 1835-1836. LMV Z24 nr 146:9.

nu det beslutet som att så snart husen fordrade större eller mindre reparationer, skulle de flyttas. I annat fall kunde husen stå kvar ytterligare 100 eller 200 år. Alla husen hade reparerats, och borde därför flyttas. Nils Nordlander hade yrkat att husen skulle flyttas bort från kyrkoherdeboställets mark, eftersom många stugor hade begagnats till olovliga boenden, varvid lönnkrögeri och oordning hade rått. Genom att flytta husen till nya kyrkstaden kunde man lättare upprätthålla ordningen.

Landshövdingen tolkade rättsläget sålunda: någon rätt att behålla kyrkstugorna på de nämnda platserna kunde inte längre anses gälla. Därför skulle husen vara bortflyttade före maj månads utgång år 1853. De hus som då stod kvar skulle flyttas av kronobetjäningen, och material från stugorna skulle säljas på offentlig auktion för att täcka kostnaderna. Personer som bodde i kyrkstugorna skulle vråkas, enligt kungörelse från den 1 december 1851 samt Kungl. Maj:ts brev av den 6 maj 1817.³⁹⁵

Den 9 oktober 1854 fick bönderna i Bodan, Johan Löfgren, C.A. Renström och Jonas Jonsson Lundberg uppmaning att flytta sina kyrkstugor från Kläppen till nya kyrkstaden. På det nya stället skulle de vardera få använda tomterna nr 151, 152 och 149.³⁹⁶ Renströms stuga låg på 1930-talet strax norr om landsvägen väster om torget och var en envåningsstuga med vind. Stugan revs på 1940-talet. Sannolikt var alla stugor som flyttades från Kläppen, Brännan och Löten envåningshus, medan de stugor som byggdes efter branden i den nya kyrkstaden var uppförda i två våningar.

Ägare till stugorna tycks ha bytts en hel del under 1800-talet och första halvan av 1900-talet. En orsak till detta är de många nya församlingar som bröts ut ur Skellefteå socken. Norsjö socken med kapellförsamlingen Jörn bröts ut redan 1834. Genom branden 1835 miste bönderna i detta område sina stugor och stallar i den centrala kyrkstaden. Sannolikt uppförde de aldrig några nya byggnader i kyrkstaden efter 1835. De verkar inte heller ha behållit stugor i de mindre kyrkstäder som klarade sig från branden. När en brandsyn genomfördes 1847, nämns inga ägare från byar i Norsjö och Jörns församlingar. Nästa församlingsdelning genomfördes i början av 1870-talet, när Byske fick egen kyrka.

Karta över Skellefteå kyrkstad, upprättad 1929 av E. Westerlund.

Karta 24. Karta över Bonnstan upprättad av Ernst Westerlund 1929.

Efter delningen sålde bönderna i Byske församling sina kyrkstugor och stallar till bönder i Skellefteå socken. Som ett exempel kan tas den kyrkstuga (kallades kyrkobyskammare) som hade uppförts av Lars Larsson på Östanbäck 7. Stugan såldes den 26 mars 1874 av barnen N. Lundström och Lisa Magdalena Wiklund till bonden Johan Larsson i Djupliden för 80 riksdaler riksmünt. Efterfrågan på kyrkstugor var troligen stor, eftersom folkmängden ökade och nya byar kom till på den tidigare kronoallmanningen. Under 1900-talets början blev det på nytt en stor förändring i ägarbilden, när Bureå blev egen församling 1922 och Kågedalen 1933. Så trots att befolkningen ökade kraftigt under 1800-talet, tycks inte kyrkstaden ha växt efter 1854, när de mindre kyrkstäderna flyttades in till den centrala kyrkstadplatsen, och orsaken är alltså församlingsdelningarna med försäljning av kyrkstugor som följd.

Redan före branden 1835 kunde bönder i en by ha kyrkstugor i de olika kyrkstäderna på Skellefteå prästbord. Flyttningen av kyrkstugor från Kläppen, Brännan och Lötén samt försäljningen av kamrar i samband med församlingsdelningar bidrog till att de

kyrkstugor som ägdes av bönder i en by inte låg helt samlade. Men en del byar tycks dock i stor utsträckning ha byggt sina stugor nära varandra. Några exempel är Kusmark och Ersmark, som hade sina kyrkstugor i den nordligaste längan väster om torget i kyrkstaden. De flesta av Kusmarks kyrkstugor brann vid eldsvådan den 30 juli 1937. Principen att bönder i en by skulle bygga sina kamrar i närheten av grannarna kan ha varit uttalad, när det bestämdes var varje bonde skulle få bygga sin kyrkstuga efter branden 1835. Denna så kallade reglering ägde troligen rum 1837.

Foto 104. Kyrkstaden före branden 1937.

Den numrering som omtalas från 1830-1850-talen stämmer inte med den numrering som funnits från 1929 och framåt i tiden. Det högsta numret på en kyrkstuga år 1929 var 436. Vid brandsynen den 14 juni 1890, som finns återgiven i Skellefteå nya tidning, omtalas ett nummer 579. Två år tidigare omtalas ett antal nummer, varav det högsta var 483. År 1891 efterlystes ägare till kamrarna 285 och 286, som båda låg i norra delen av kyrkstaden. Dessa nummer låg 1929 norr om huvudvägen i kyrkstaden,

något som kan vara ett indicium på att samma numrering rådde 1891 och 1929. Men numren 437 till 579 har då försvunnit mellan 1888 och 1929. Dessa kammare bör ha legat i den norra delen av kyrkstaden. Den 26 juni 1891 drabbades kyrkstaden av en eldsvåda, och det var anledningen till att ägarna till kamrarna 285 och 286 efterlystes. Det är oklart hur många stugor som drabbades av branden.

Sannolikt har numreringen gjorts om, sedan kyrkstugorna från Kläppen, Brännan och Löten flyttades till nya kyrkstaden. Vid brandsynen 1847 förekom numrering endast i den nya kyrkstaden, varför stugor som är flyttade till nuvarande Bonnstan bör ha fått en första numrering tidigast i början av 1850-talet, men numreringen har sedan ändrats vid ett tillfälle.

Ernst Westerlund upptecknade 1951 från kakelugnsmakaren Reinhold Lindström att predikanten Hällgrens far i Innervik, Gustaf Olofsson Hällgren (1816-1890), byggde ett hus med åtta kammare i kyrkstaden. Sedan huset var klart sålde han kammare till släktingar och bekanta. Lindström uppgav att detta tillvägagångssätt inte var ovanligt.³⁹⁷

Huset som innehåller kamrarna 150-157 sägs vara uppfört av bonden Olof Karlsson Lundmark i Lövlund på 1840-talet. Huset var förmodligen uppfört hemma på Lundmarks gård, och sedan nedmonterat och transporterat till kyrkstaden, där Lundmark sålde kamrarna.³⁹⁸

NYBORG, KÖRRAN

Johan Fredrik Carpelan var major på Nyborg på 1780-talet. Han verkar ha varit intresserad av jordbruket. Den 23 februari 1782 skriver han att han från Holland beställt en tjurkalv som han hoppas få till Bergsskäret och Bäck med ett fartyg som ska komma med tacklage till varvet.

År 1791 tillträdde bostället av majoren och riddaren av svärdsorden Ambrosius Magnus Bergman. Huvudbyggnaden var uppsatt 1764, och i salen hade det satts in en kakelugn av tegel i stället för spiseln. Mellan väggen och kakelugnen fanns ett litet bräd-

kontor som Johan Fredrik Carpelan hade låtit sätta upp. I norra kammaren hade en kakelugn satts in före förra synen (1786). En kakelugn hade satts in i västra kammaren 1795. I östra kammaren fanns en spisel. En drängstuga fanns från 1764, en källarbod finns omnämnd redan 1736, en mjölkbod uppfördes 1765, samt ett hemlighus byggt 1780-1786. Vid gården fanns en kryddgård.

Övriga byggnader på majorsbostället var stallet från 1765, fähuset som var byggt någon gång mellan 1780 och 1786, foderladan från 1769, fårhuset från 1769 samt ett förfallet svinhus som borde byggas nytt. Att ha svinen i ett "afbalkat rum i fähus Svalan" ansågs inte vara bra, eftersom det blev röta i väggarna för de hus som stod intill. Vidare fanns en bättre stolpbod, som före 1777 hade flyttats från Sunnanåhemmanet. En gammal stolpbod som var i gott skick hade satts upp 1726. Vidare fanns en byggnad från 1765, en bastu med mätkammare från 1765, samt en kornlada från 1768. Bostället hade haft en brunn norr om gården, men den gav varken gott eller tillräckligt med vatten. Carpelan hade låtit ta upp en ny brunn väster om gården, men när Bergman tillträdde fanns inget tillbehör med hink och stång. Bostället hade endast lite åker och äng på Körran. Carpelan hade låtit nyodla ett tunnland åker av tuvig mark. De flesta åkrarna och ängarna låg på boställets mark på Sunnanå.

År 1795 tilträdde Per Anton Fjellström, och han kom överens med Bergman att betala honom tre riksdaler och 32 skilling för de 44 våder tapeter i norra och västra kammaren som Bergman hade satt upp. I norra kammaren hade taket blivit vitlimmat sedan förra synen. Dörrar och fönster hade invändigt blivit målade. Från mjölkboden från 1765 gick en fem alnar lång svale ut mot stallbyggnaden. På kornladan från 1768 hade man lagt på ett halmtak i stället för det gamla taket som hade bestått av rote, näver och takved.

År 1808 tillträdde Claes Anders Ulfhielm (1758-1837), som var måg till överstelöjtnanten Fredrik Holmström på Fredrikslund, Lund 5. Per Anton Fjellström ville ha betalt för ett kontor i stora byggnaden, tapeter och kakelugnar samt kakelugn med mera i västra byggnaden. Dessutom ville han ha betalt för sängar i mang-

elboden. Gärdsgården runt kryddgården kunde inte anses vara laga hägnad, eftersom den bestod av vide och lövskog i stället för gärdsle. Kryddgården, där det växte bland annat vinbärsbuskar, var i dåligt skick och skulle åtgärdas med åtta dagsverken. Fähuset var i dåligt skick, och skulle behöva ersättas med ett nytt.

KÖRRAN

Johan Skog (1802-1861), som kom från Mårtensboda, hade tagit sitt efternamn Skog från byns dialektala namn Skogen. Han var sockenskomakare och gift med barnmorskan Anna Margareta Larsdotter Holmbom (1808-1881) från Falmark. Johan Skog arrenderade 1828 en jord på Norrböle som Maria Lisa Stålbröst hade arrenderat 1814 på 50 år av bonden Olof Olofsson. I arrendet ingick en mangårdsbyggnad och en hölada. Johan Stålbröst skulle flytta bort övriga hus. Efter Maria Lisa Stålbröst hade hennes man Johan Stålbröst övertagit arrendet. Johan Skog fick betala 350 riksdaler riksgälds. Johan Skog och Anna Margareta Larsdotter Holmbom bodde först i Dalkarlsleden, men flyttade sedan till Böle, där de bodde till 1842, då de flyttade till Körran. Marken införlivades med Skellefteå stad 1871. Gården låg där läroverket senare byggdes, den byggnad som idag innehåller Skellefteå museum.

ÄPPELBÖLE

Äppelböle var 1825 en oskattlagd lägenhet som innehades av kyrkoherden Nils Ström. Under Äppelböle fanns torparen Per Persson Renström (1790-1872) som bodde på Antholmen i Innervik. Han var inflyttad från Burträsk socken och bodde på Antholmen 1824-1825. Han var gift med Maja Carlsdotter (1802-1862), som var född i Innervik. Makarna hade sonen Carl Renström (1825-1862), som flyttade till Bodan. Lägenheten Äppelböle var anlagd på Prästbordets utmark samt på utjorden Antholmen i Innervik. Nybruket, som anlades 1753, hade haft 50 års frihet till 1803, men hade då förlängts till 1828.

KYRKOHERDEBOSTÄLLET

Kyrkoherdebostället var 1825 på 1 37/64 mantal. Kyrkoherde Nils Ström erhöll 1823 rätt till odlingslägenheten Stormyran, som var på 32 tunnland och ett kappland. Lägenheten var belägen på Prästbordets område. Tillståndet från Kammarkollegiet kom 1824,

och Nils Ström fick 50 års frihet. Odlingen skulle vara fullbordad före 1858 års utgång.

Nils Nordlanders tid som kyrkoherde utmärktes av en stor aktivitet på Prästbordet. Nordlander introducerade nya odlingsmetoder såsom översilningsängar. (Se vidare under kapitlet om jordbruket).

År 1848 planerade Nils Nordlander att uppföra en vadmalsstamp och en tullmjölkvarn i Klintforsån mellan Degerbyns och Prästbordets ägor, i den så kallade Hedlundsforsen. Han gjorde ett avtal med hemmansägaren Sven Norlund i Degerbyn om att betala en riksdaler per år för rätten att bygga en damm som berörde Norlunds hemman.³⁹⁹

ANDRA KOMMINISTERBOSTÄLLET

I september 1834 genomfördes en ekonomisk besiktning av det komministerboställe som innehades av komminister Pehr Eric Högström, vilken var en sonson till kyrkoherde Pehr Högström. Mangårdsbyggnaden som var i försvarligt tillstånd innehöll sal, salskammare, förstugukammare, köskammare, kök samt vindskammare. Andra byggnader på gården var bryggstuga, källarbod, stolpbod, långloge, redskapslider, vedhus, bastu, fähus med lider och foderlada, svinhus, stallbyggnad samt avträde. Gården hade en kryddgård vid mangårdsbyggnaden, och nära gården fanns en åker som kallades för *Herr Olofs gärde*. Gården brukade Körrgärdet där det fanns två lador, Andersgärdet samt Morbäcksgärdet.

År 1869 arrenderade komminister Mallmin ut jordbruket på andra komministerbostället till kyrkvaktaren H.P. Pettersson. När det gällde jorden, undantogs Grunnan (avser troligen Grönnan) och Stadsbacken, eller all den jord som låg söder om landsvägen som gick till staden. Den jorden hade Mallmin tidigare upplåtit till handlaren Olof Henrik Swartling under sin livstid. Sannolikt använde Swartling den här marken som plats för sitt virkesupplag.

På boställets mark fanns åtskilliga tomter och tomtjordar som hade upplåtits till åtskilliga personer, och dessa kunde Pettersson inte avhysa utan Mallmins samtycke. Pettersson skulle dock få arrendet från torparna, antingen i pengar eller i dagsverken. Mall-

min fick behålla kryddgården och hummelgården. Norrländningsgården var undantagen från kontraktet, eftersom drängen Gustaf Johansson hade rätt att bruka den under Mallmins livstid. Men Pettersson skulle få arrendesumman från Johansson. Från arrendet undantogs de två rummen på södra änden av mangårdsbyggnaden, salen samt vindskamrarna. H.P. Pettersson var förpliktigad att sköta bostället till hus, jord, lador och gårdsgårdar så att tillståndet på gården var acceptabelt vid den avträdessyn som skulle hållas när Mallmin skulle lämna bostället. Pettersson skulle inte få sälja foder från bostället, utan det skulle finnas kvar på gården. När Mallmin ville bjuda sina vänner på mat, skulle Pettersson ordna detta mot en billig ersättning.

När det gällde kreatur och körredskap gjordes en förteckning som innehöll värden, och när Pettersson lämnade arrendet skulle förteckningen stämmas av. I djurbesättningen ingick en häst som hette *Blacken* och var 13 år gammal, sex kor, en kviga samt ett svin. I körredskapen ingick två stycken seltyg, en åkerplog, en slipsten, en vindskäppa med hjul, en härva med järnstänger samt en långslåde med järnstänger. För djuren och åkerredskapen skulle Pettersson betala 6 % ränta årligen. Mallmin lånade dessutom ut tre tunnor sädeskorn till kyrkvaktaren, som skulle lämna tillbaka säden till hösten. Pettersson skulle hålla en fullt brukbar tjur i boställets lagård från den 1 oktober 1869 och två år framåt. Sedan skulle första komministergården hålla tjuren i två år, innan skyldigheten var tillbaka på andra komministergården.

Som betalning för arrendet skulle H.P. Pettersson hålla kost till Mallmin som skulle vara i enlighet med hans samhällsställning. Pettersson skulle hålla Mallmins rum eldade och städade. Vidare skulle Pettersson ombesörja tvättning, mangling, stärkning och strykning. Pettersson skulle ordna lyse i Mallmins rum, och en skicklig piga skulle passa upp Mallmin och ständigt finnas på bostället.

H.P. Pettersson skulle stå för boställets skatter och avgifter. Arrendet gällde under Mallmins livstid, men bägge parter kunde säga upp avtalet med två månaders varsel. Pettersson hade två borgensmän som borgade för åtagandet.⁴⁰⁰

8

Gästgivargårdar

Ett syfte med att studera gästgivargårdarna är att undersöka om dessa familjer ägnat sig mera åt företagande än andra.

KINNBÄCK 1

Erik Johansson Kinnman (1765-1850) var gästgivare och bonde på hemmanet. Han gifte sig 1795 med Lisa Andersdotter (1769-1809), som kom från Gagsmark 1. Makarna hade barnen Johannes (1796-96), Erik Eriksson Kinnman (1797-1867) som 1820 flyttade till Piteå stad och sedan blev brukspatron vid Stabergs bruk i Vika socken i Dalarna samt sedan ångbåtskommissionär i Sundsvall, gift 1827 med Kristina Charlotta Hedberg (1808-1884), Sara (1799-1842) som gifte sig med Johan Persson från Piteå stad och makarna bodde i Kinnbäck, Andreas (1800-1801), Elisabet Kinnman f. 1801 som bodde i Stockholm 1821-1828 och 1829 flyttade till Västerås samt var trolovad med kofferdiskepparen och borgaren Per Sandberg f. 1779, Anna Margareta Kinnman (1804-1874) som gifte sig med Carl Carlsson Åman (1813-1873) från Älvsbyns församling och makarna drev gästgiveriet i Kinnbäck, Britta f. 1805 som 1822 flyttade till Piteå stad, Eva f. 1806 som 1823 flyttade till Piteå stad, Magdalena (1807-1832), samt Lovisa (1808-1809). Erik Johansson Kinnman gifte om sig med Maria Andersdotter (1778-1866). Makarna fick dottern Lovisa (1813-1814). Maria Andersdotter gifte sedan om sig med Anders Jönsson från Tåme.

Enligt Friedrich Wilhelm von Schubert som besökte gården hade Erik Johansson Kinnman själv övertagit

”böndernas hela skjutshållsplikt, som han ombesörjer genom de fyra äldsta av sina sju döttrar. Flickorna köra mycket fort och bra, ehuru den fjärde endast är nio år gammal, och de bekräfta sålunda vad jag redan ofta har sagt om den skicklighet de kvinnliga skjutsbönderna i Norrland ådagalägga. Byn Kin[n]bäck består av endast tvenne bondgårdar. På söndagarna församlas byborna i gästgivargården eller i någon av de båda andra gårdarna i byn för att läsa i postillan och till sång och bön. Så äro de förenade i kärlek och fromhet och till och med krogen tjänar inte till helgdagens vanhelgande utan till dess helgelse. Ibland är det gästgivaren som läser, ibland hans hustru och ibland någon annan.”

Johan Wilhelm Zetterstedt fick den 7 maj 1821 ”qwällspisning och nattqwarter för 1 R:dlr R:gld och hwilade på köpet (enligt vad han själv trodde) i Norrbotten.”

Erik Johansson Kinnman, hade enligt Carl Johan Plagemann som undervisade allmogen i övre Norrland i lämpliga binäringar:

*”under några tiotal år, med serdeles hög nit och framgång idkat salpeterstillverkning och för 1½ år sedan öfverlätit sitt hemman och gästgifveri åt sin måg, Carl Carlsson [Åman] derstädes; emellertid öfvergeck en stor olycka den unge mannen, då eldsvåda utbröt d. 13 Julii sistledne år (1848), under det han med sitt folk var ute på slottern, och under kraftig blåst och torka lade hela gården, jämte tre stora där belägna salpeterlador, hvaraf en bestod i två étager, totalt i aska”.*⁴⁰¹

Branden påverkade enligt Plagemann den totala tillverkningen i Västerbotten. En salpeterlada återuppfördes 1849.

Gästgiveriet övertogs av dottern Anna Margareta Kinnman (1804-1874) och hennes man Carl Carlsson Åman (1813-1873) från Älvsbyns församling. Makarna hade en son (1836-1836), Maria Åman f. 1837 som gifte sig med Gustaf Persson i Kinnbäck, Britta Åman

(1838-1891) som gifte sig med Enok Lundqvist från Ålund, Matilda Åman f. 1841 som flyttade till Stockholm 1860, Anna Åman (1843-1894) som gifte sig med kolportören Frans Gyllengahm från Piteå stad och makarna bosatte sig i Drängsmark, Eva Åman f. 1845 som gifte sig med August Lindström från Piteå landsförsamling, samt Augusta Åman (1846-1888) som gifte sig med tullvaktmästaren Nils Lundström (1831-1877) från Åbyn och makarna bosatte sig i Avan. Augusta Åman gifte om sig med Johan Westerlund f. 1851 från Åbyn.

ÅBYN 1

Per Ersson (1737-1809) från Åbyn 3 bytte hemman omkring 1788 och blev ägare till Åbyn 1. Han var gästgivare 1788-1806. Sonen Erik Persson Lundström (1770-1825) var gästgivare 1806-1826. Han var gift med Anna Persdotter (1783-1850) från Avan 1. Makarna hade barnen Per (1803-1809), Nils Eriksson Lundström (1804-1860), fosterdottern Stina Jonsdotter f. 1806, samt Eva Lundström (1815-1886).

Sonen Nils Eriksson Lundström var gästgivare 1826-1844. Han gifte sig med Stina Larsdotter (1807-1889) från Östanbäck 8. Makarna hade barnen Erik f. 1829, Nils Lundström (1831-1877), Anna Lundström f. 1833, Per f. 1835, Fredrika f. 1837, Eva Lundström f. 1839, Helena Lundström f. 1844, samt Elisabet Lundström (1849-1886). Nils Eriksson Lundström och Olof Lundholm tog 1843 på entreprenad håll- och reservskjutsningsskyldigheten vid Åbyns gästgiveri under tio års tid.

Gustaf Johansson Lundholm (1790-1854) var gästgivare i Åbyn på 1850-talet. Han efterträddes av mågen Axel Johansson Wiklund (1827-1895) från Källbomark som var gästgivare 1862-1895. Han var gift med Britta Gustafsdotter f. 1823, och makarna hade barnen Britta f. 1823, Selma (1852-1894) som var sömmerska och en kort tid var gift med byggmästaren Karl Lundquist från Södra Kyrketorp i Västergötland, Helena f. 1853 som var gift med klockaren och folkskolläraren Gustaf Grundström från Nordmaling, Matilda (1855-1889) som gifte sig med Ludvig Lundqvist i Åbyn, Christina f. 1857 som gifte sig med Johan Marklund i Drängsmark, Lovisa f. 1860 som var gift med bonden Samuel Mikaelsson i Drängs-

mark, Anna f. 1862 som ingick äktenskap med smedslärlingen och bonden Hjalmar Wikström i Åbyn, Augusta (1865-1876), samt Annette (1869-1876) som dog av strypsjuka, det vill säga difteri. Algot Lindström drev 1903-1913 gästgiveriet som avvecklades sistnämnda året.

BYSKE 7

Samuel Olofsson (1754-1823) var gästgivare och bonde på Byske 7 1784-1811. Han var gift med Magdalena Nilsson (1761-1851) från Byske 3. Makarna hade barnen Olof (1785-85), Magdalena (1786-1841) som gifte sig med Jon Nilsson och var bosatt i Ålund och Norrfors, Nils (1788-1875) som blev bonde i Byske, Olof (1790-1791), samt Olof (1800-1865) som blev torpare i byn.

Johan Nilsson (1753-1830) från Innervik 6 var gästgivare 1811-1818. Sonen Per Johansson (1787-1868) övertog gästgiveriet som han innehade 1818-1833. Han var gift med Anna Nikodemusdotter Carlman (1783-1833) från roten 71 Karlman. Makarna hade barnen Kristina (1808-1888), Lovisa (1809-1888), Anna f. 1812, Johanna f. 1815, samt Petter f. 1818. Per Johansson gifte om sig

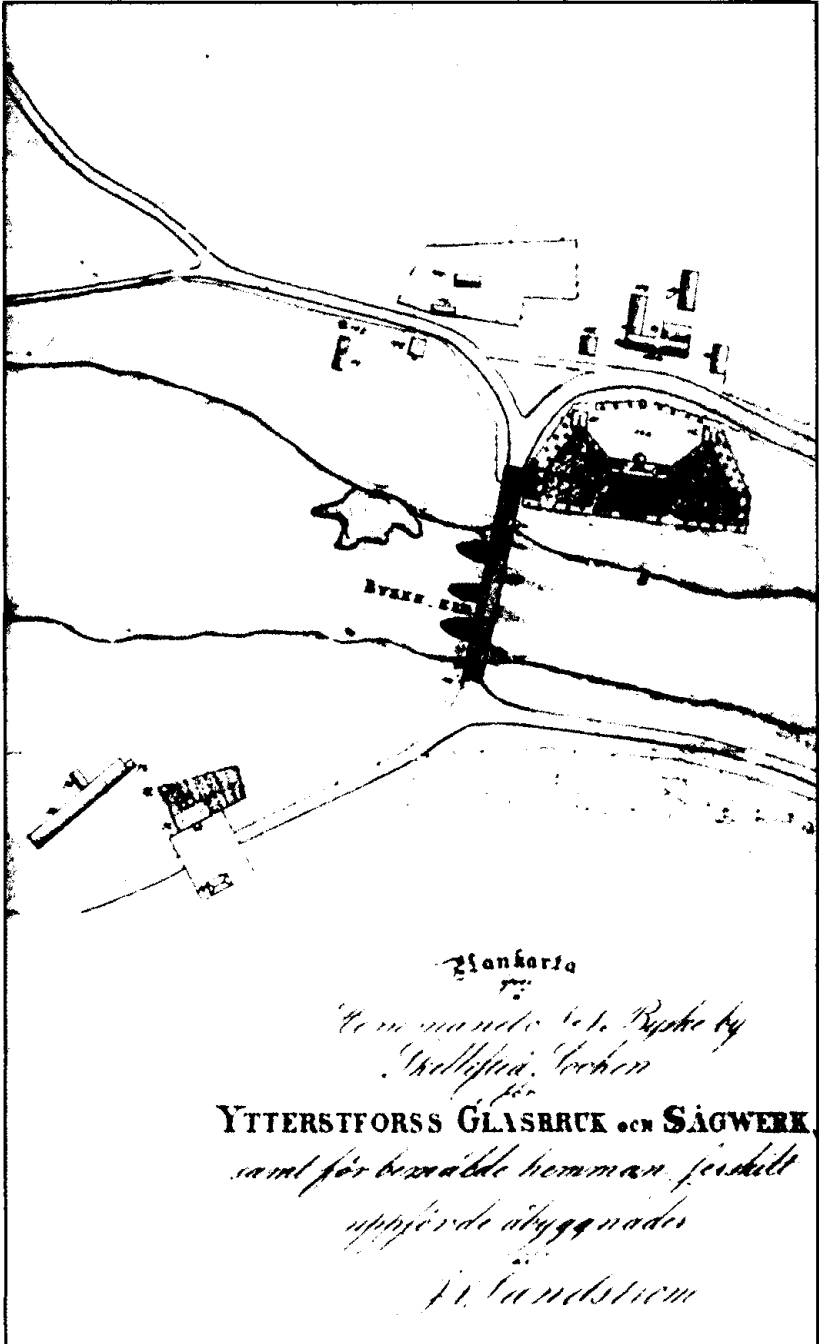
Foto 105. Byske gästgivargård tagen från kyrktornet år 1910. Foto: Algot Åström.

1835 med Anna Carlsdotter (1800-1844) från Ostvik. Makarna fick barnen Petter (1836-1860) samt Lovisa (1838-1869). Johan Andersson Normark (1794-1843) från Gummark 1 i Noret var gästgivare i Byske 1834.

Johan Lundström f. 1812 från Hemmingen var gästgivare i Byske 1838-1840. Han köpte 1838 från lantmätaren Johan Olof Widestedt Byske 7, som var på 1/8 mantal, en hemmansdel ur Byske 2 som var på 3/32 mantal, samt 1/8 mantal ur Byske 6. Köpesumman var 5 000 riksdaler. Lundström hade en borgensman, nämndemannen Lars Fahlgren på Sörböle, men han blev inte godkänd av häradsrätten. Johan Lundström tvangs 1840 sälja hemmanen på auktion. De inbringade endast 2 873 riksdaler, och han hade kvar en skuld på 3 238 riksdaler. År 1842 gjorde han en boupp-teckning och värdering på sin egendom för att kunna betala borgensmännen. Han ägde då gården Inre Ursviken nr 2, som var på 3/16 mantal. Av husdjur hade Johan Lundström endast en häst. Egendomen värderades till 2 400 riksdaler, men den totala skulden var före försäljningen 6 772 riksdaler. Efter försäljningen hade Johan Lundström en skuld på 4 519 riksdaler. Johan Lundström hade lånat en hel del pengar utanför Skelleftebygden. Han hade följande skulder 1842:⁴⁰²

	RsD
återstående betalning för Byskehemmanen	3455
C. Bjurling Stockholm	842
J. Wennerberg i Göteborg	319
F. Burman i Haparanda	118
A. Lindgren i Piteå	300
J.G. f Goering i Hamburg	876
Scharin i Umeå	17
P. Domeij i Umeå	18
Anders Jönsson i Åbyn	800
J. Lundmark å Brännan	10
Olof Jonsson i Ostvik	9
Anders Markstedt i Myckle	6

Gästgivarhemmanet Byske 7 övertogs sedan av gästgivaren Henrik Niklas Lagerlöf från Sunnanå, som även tog över driften av gästgiveriet som han drev till 1852.

Karta 25. Beskrivning av gästgivargården i Byske 1852.

Gästgivargården i Byske bestod av hållstuga med tre rum, varav en vindsammare. Byggnaden hade tre eldstäder. Mangårdsbyggnad med förstuga, tre rum, varav en vindsammare. Byggnaden hade fem eldstäder. Vidare källare, latrinhus, stall, ladugårdsbyggnad som bestod av fähus, stall, två foderlador, vagnslider, lider, gödselrum och latrinhus. Intill gården fanns en trädgård.⁴⁰³

FROSTKÅGE 13

Lars Larsson (1780-1836) från gården var gästgivare 1810-36. Han var gift för första gången med Britta Johansdotter (1791-1821) från Frostkåge 2. Makarna hade barnen Stina (1809-1867) som gifte sig med bonden Olof Larsson i Frostkåge, Margareta f. 1809, Lars Lidman (1811-1890) som var bonde i Frostkåge och död ogift, Johan Ulrik Lundmark (1815-1897), Carl Petter Brännström (1817-1841) som var styrman, Gustaf Lundmark Lidman (1818-1868) som var inhyesesman i Frostkåge, samt Salomon (1821-1821). Lars Larsson gifte om sig med Margareta Nilsson (1785-1849) från Tjärn 4. Makarna fick dottern Kajsa (1824-1854), som gifte sig med bonden Per Ersson i Frostkåge.

Lars Larssons son Johan Ulrik Lundmark tog över gästgiveriet, och var gästgivare och postförare 1839-1870. Han var gift med Margareta Nilsson f. 1811 från Frostkåge 3. Makarna hade barnen Karolina Lundmark f. 1840 som 1859 flyttade till Stockholm där hon gifte sig med murerarbetaren Karl Erik Andersson i Adolf Fredriks församling, Johanna Lundmark f. 1842 som gifte sig med Erik Lundmark från Lövlund som blev bonde i Frostkåge, August Lundmark f. 1844 som bodde ett tag i Drängsmark och 1880 flyttade ut ur socknen, Kristina Lundmark (1847-1890) som gifte sig med handlaren Leonard Öhman i Frostkåge, samt Emma Lundmark f. 1850 som 1867 flyttade till Stockholm.

Johan Persson Lindström (1812-1890) från Ersmark 4 var gästgivare 1834-1880. Han gifte sig med Anna Nilsson (1816-1892) från Frostkåge 11. Makarna hade barnen Carolina f. 1835, Lovisa (1837-1837), Johan (1838-1838), Nils Petter Lindström (1839-1925) som tog över gästgiveriet, Fredrika (1841-1841), Johan (1843-1843), Johan (1845-1845), barn f. 1846, Johan Lindström (1848-1886), Matilda (1854-1854), samt Matilda (1857-1857).

Nils Petter Lindström var gift med Maria Mikaelsson (1848-1885) från Storkåge. Makarna hade barnen Hugo f. 1873, Gottard (1875-1882), samt John f. 1879. Gästgiveriet upphörde 1919 och sköttes sista tiden av Nils Petter Lindströms son Hugo Lindström f. 1873 och hans maka Fredrika.

SUNNANÅ 1

Sunnanå nr 1 delades cirka 1788, och bägge hemmanen delade på gästgiveriet och postförändet.

Per Jakobsson Åman (1755-1809) från Tåme 1 var gästgivare och ägare till gården Sunnanå 1A 1788-1809. Han var gift med Katarina Mosesdotter (1756-1831) från Stämninggården 4. Makarna hade barnen Margareta (1784-1784), Magdalena (1785-1785), Jakob (1786-1787), Katarina f. 1788, Margareta (1789-1789), Anna Katarina Åman f. 1790 som gifte sig med lagmannen Per Adam Kjellerstedt i Avan i Lövångers socken, Margareta Kristina Åman f. 1792 som 1829 flyttade ut till Lövångers socken, Nils Petter Åman (1795-1847) som övertog gästgiveriet men 1829 flyttade till Innervik där han var bonde och handelsman, Eva (1797-1799), samt Johan Petter f. 1799 som flyttade ut ur socknen 1826. Änkan Katarina Mosesdotter ägde gården 1810-1817.

Sonen Nils Petter Åman var ägare till gården och gästgivare 1818-1826. Han var gift med Eva Maria Svensdotter (1797-1883) från Innervik 5. Makarna hade barnen Johannes (1819-1839), Katarina Åman (1821-1856) som gifte sig med bonden Johan Olofsson Marklund i Bergsbyn, Eva Åman (1823-1854) som gifte sig med Anton Normark i Innervik, Lovisa Åman (1825-1895) som gifte sig med Nils Nilsson Hedlund i Innervik och Tuvan som senare blev häradsdomare, Maria Åman (1828-1894) som gifte sig med Wilhelm Sandström (1829-1880) från Byske som blev ägare till Karlgård mellan Sunnanå och Sörböle, Klara Åman f. 1829 som 1849 flyttade till Lövångers socken och gifte sig 1854 med Henrik Bexelius i Mångbyn, Adam (1831-1831), Adam Åman (1833-81) som gifte sig med Karolina Normark i Innervik och blev bonde där, Per Åman (1835-1865) som blev bonde i Innervik, samt Fredrika Åman f. 1838 som gifte sig med Carl Normark i Innervik.

Familjen flyttade 1826 till Innervik 5. Nils Petter Åman och Nils Viklund ägde 1841 briggen Enigheten som var på 95 svåra läster och byggd samma år i Bureå. Skeppare var borgaren i Piteå Johan Petter Markström. Briggen ägdes 1845 av bryggaren Gustaf Wertmüller i Stockholm. Åman och Viklund hade 1834-1843 slupen Wänta litet som var på tio svåra läster. Fartyget såldes sistnämnda året till Robertsfors bruk. Nils Petter Åman tog 1843 på entreprenad Norets skjutsnings- och ombytningsställe under tio år.

Nils Clausén f. 1801 från Prästbordet ägde hemmanet 1826-1829. Henrik Niklas Lagerlöf (1804-1856) från Selånger köpte 1830 Sunnanå 1A, som var på 15/64 mantal. Han köpte i början av 1830-talet Sunnanå 1B, som även det var på 15/64 mantal. Han hade bott i Stämninggården 1828-1830. Lagerlöf var dessutom postförare och strandridare (tulltjänsteman). Han gifte sig 1828 med Sara Caisa Kågeman (f. 1801) från Stämninggården 3. Makarna, som senare skilde sig, hade dottern Clara Johanna Lagerlöf (1827-1915) som gifte sig i Stockholm 1851 med Johan Ernst Svartström, som var född i Malmö 1823. År 1853 flyttade Clara Johanna Lagerlöf och Johan Ernst Svartström till Skellefteå och bosatte sig på Sunnanå, men flyttade på hösten samma år till Kågemans hemman i Stämninggården.

Foto 106. Lagerlöfska gården på Sunnanå år 1923. Foto: Sundborg & Lindberg.

Sara Caisa Kågeman gifte om sig med färgaren Aron Sundström, som var född i Luleå stad 1814.

Henrik Niklas Lagerlöf gifte om sig 1836 med Sofia Westergren (1811-1888) från Umeå. Makarna fick barnen Viktor (1836-1899) som övertog gästgiveriet samt senare hade ett handelsstall i Skellefteå stad, Emma Amalia f. 1838 som flyttade till Stockholm 1856 men bodde i Skellefteå stad 1863-1867 men sedan flyttade till Umeå stad, Nils Henrik f. 1840 som var dräng och arbetade på Johannesfors såg i Klutmark samt flyttade ut ur socknen 1874, Beda Corona f. 1841 som flyttade till Nordmaling 1870 men som tidigare bott i Umeå stad, Stockholm och Örnsköldsvik, Leonard f. 1842 som var bokhållare och bodde ett kort tag i Skellefteå stad och på Lejonströms såg innan han 1860 flyttade till Nordmaling, Helena Sofia f. 1844 som titulerades demoiselle och flyttade 1883 till Söderhamn, dödfödda barn 1845 och 1846, Frans f. 1849 som var studerande och flyttade 1872 till Nordmaling, Eva Margareta f. 1851 som titulerades husmamsell och gifte sig 1880 med ångbåtsbefälhavaren Hans Eriksson f. 1837 och makarna flyttade samma år till Härnösand, samt Anna Charlotta (1851-1865).

Emma Amalia Lagerlöf fick 1866 tillstånd att idka handel, och hon avsåg att sälja varor i kyrkstäderna Burträsk, Lövånger, Nysätra och Bygdeå.

År 1839 tecknades en brandförsäkring för gästgiveriet, som då fanns på två hemman som ägdes av Lagerlöf. Hemmanen var vardera på 15/64 mantal eller tillsammans 15/32. Gästgiveriet låg 400 alnar från Skellefteälven och hade god vattentillgång hela året. Brandredskapen bestod av en trampspruta med läderslang, en handspruta av bleck, en brandho, en brandstege, en svabb samt ett järnbandat ämbar av trä som var oljefärgat.

Mangårdsbyggnaden var uppförd år 1800, var av gott furutimmer och bestod av tre våningar. Huset var 13,6 meter långt, 9,4 meter långt och 37 timmervarv eller 6,2 meter högt. Byggnaden hade två broar av timrade väggar. Undervåningen bestod av kök och kökskammare i västra delen av huset, en förstuga som gick tvärs genom byggnaden, samt tre kamrar i östra delen. I förstugan fanns

trappan upp till vinden, och under trappan låg en skrub. Andra våningen bestod av en sal i västra änden, en förstuga som gick över hela våningen, samt två kamrar i östra delen av huset och på samma sida som förstugan. En av dessa kamrar hade franska tapeter med bård. Andra rum hade tapeter av karduspapper, som var klistrade av vattenfärg. Längst upp fanns vindsbotten intill två gavelkamrar. Byggnaden hade två skorstenar, som förenades till en mellan vindsbotten och övre taket. Skorstenarna var byggda så att de inte gick genom någon vägg. Det ena dragröret gick från kökspisen och kammerspisen i nedre våningen och via salskakelugnen i den övre våningen. Det andra dragröret gick från kamrarna i nedre och övre våningarna.

Den västra flygelbyggnaden, som låg 6,5 meter från manbyggnaden, var 25 meter lång, åtta meter bred och 4,6 meter hög till takbandet. Gavelröstena var 1,7 meter höga. Byggnaden var uppförd 1829 av gott furutimmer. Nedre botten bestod av sex rum, varav två förstugor med broar, och i den norra förstugan fanns en trappa upp till vinden med en skrub under. I norra änden fanns salen som gick över husets hela bredd, sedan förmaket intill norra förstugan, sängkammare, köskammare, kök mot södra förstugan, samt barnkammare. På vindsvåningen fanns en vindskammare på norra änden, och resten utgjordes av en vind med golv. I salen fanns en större kakelugn med egen skorsten. De övriga rummen hade var sin kakelugn, i barnkammaren fanns en rund kakelugn av grönt kakel. I flygelbyggnaden var rummen tapetserade med karduspapper.

Den östra flygelbyggnaden låg 31 meter från den västra flygelbyggnaden och i vinkel mot huvudbyggnaden. Byggnaden var uppförd 1831 av gammalt och nytt timmer. Huset var 25,9 meter långt, 7,4 meter brett och 4,2 meter högt. Ena delen var timrad och var indelad i två kamrar vid den norra änden, sal samt i södra änden kontorsrum med förstuga. Till denna byggnad var en bod med tre bottnar byggd av resvirke. Från förstugan gick en trappa upp till vinden. Vid förstugorna fanns var sin bro med timrade sidoväggar. I kamrarna och salen fanns kakelugnar samt franska tapeter med bård. Samtliga bostadshus hade tak av rote, näver och takved.

Bryggstugubyggnaden var uppsatt 1807 och bestod av furutimmer i en våning, och byggnaden var 9,1 meter lång, 6,5 meter bred och 3,7 meter hög. Huset innehöll förstuga, bagarstuga samt ett boningsrum. Vid förstugan fanns en timrad bro.

Lagårdsbyggnaden, som var uppförd 1824 och tillbyggd 1839 med ett hus, var 25 meter lång, 7 meter bred och 2,5 meter hög. Byggnaden var indelad i fähus, port, foderlada samt svinhus. Fähuset innehöll 15 bås, och hade vattenrännor. Under fähuset fanns ett urinkar för uppsamling av urin, som skulle användas till salpeterframställning. Taket bestod av dubbla lager av bräder.

Intill fähusets gavel fanns en timrad brunn med hinkflygel, stolpe, stång och ämbar. Intill brunnen fanns en ränna som gick in i fähuset, så att man kunde hinka upp vatten vid brunnen och snabbt få vatten in till korna.

Västra spannmålsboden, som hade dubbla bottnar, var uppförd 1824 och bestod av gott talltimmer. Boden, som stod på knutstenar, var 4,4 meter lång, 4,1 meter bred och 3,4 meter hög. Östra spannmålsboden var uppförd 1784, och var 5 meter i fyrkant och 4,2 meter hög. Även den var försedd med dubbla bottnar.

Till gården hörde även en stall- och liderbyggnad som var uppförd 1819. Byggnaden var 7,1 meter i fyrkant och 3,8 meter hög, och innehöll stall, post och lider. Stallet innehöll nio bås, och hade ett urinkar under stallgolvet. Till byggnaden fanns en uppkörsbrygga av gråsten som gick till höskullen ovanpå stallet. Hit kunde man köra upp fodret. Man hade byggt ut byggnaden med ett hus av bräder som innehöll redskapshus och hemlighus. Hela byggnaden var 26,3 meter lång.

Vidare fanns ett vedhus, som var uppfört 1780, med måtten 6,9 meter långt, 6,2 meter brett och 2,9 meter högt. På gården fanns ett gammalt hållstall som var 6,2 meter långt, 4,1 meter brett och 2,6 meter högt. Intill byggnaden var ett brädsjul byggt. En långloge var uppförd 1794, och den hade måtten 37 meter lång, 5,6 meter bred och 3,5 meter hög. Intill logen var en storhässja byggd. Gården hade även en åttakantig loge som var byggd 1827, och den

var 13,6 meter i diameter. Cirka 60 meter från den övriga gården låg en bastu som var uppförd 1819. Den var 7,8 meter lång, 5,9 meter bred och 2 meter hög och hade en svale intill byggnaden, samt innehöll en mur med skorsten.

På gården fanns dessutom två källare som var byggda av välvda gråstenar. Runt gårdsplanen fanns ett staket. Alla byggnader på gården var brädfodrade och rödmålade, utom vedhuset, hållstallet, långlogen, rundlogen och bastun. Byggnaderna på gården värderades till 5 109 riksdaler och tre skilling banco. Gården gränsade i öster till bonden Nils Sundqvists gård och i söder till Skellefteå och Norsjö socknars tingsplats samt till häradsfängelset.⁴⁰⁴

Henrik Niklas Lagerlöf hade 1839 galeasen Juno, som var på 56 läster, och han fick skatta för fartygsvinst. År 1850 hade Lagerlöf en haxe som var på åtta läster, det vill säga en liten skuta eller en öppen storbåt. Han var även delägare i Sunnanå skeppsvarv, som var verksamt i slutet av 1830-talet och början av 1840-talet. Lagerlöf drev från 1843 på tio år skjutshället vid Byske och Frostkåge gästgivargårdar. År 1843 hade en tioårig entreprenad på skjutsar löpt ut och därför ingicks många nya kontrakt detta år. Lagerlöf var även gästgivare i Byske. Henrik Niklas Lagerlöf hade på 1840-talet Sunnanå tullkvarn, som 1852 blev skattlagd till en tunna och 12 och en fjärdedels kappar, 1/6 råg och 5/6 korn. Kvarnen hade två par stenar och kunde mala grovt och siktat mjöl. Skattläggningen skulle gälla retroaktivt från 1846.

Den amerikanske skriftställaren och diplomaten Bayard Taylor tog in på gästgivargården i julveckan 1856. Han skriver följande om gården:⁴⁰⁵

Kylan var så skarp att vår skjutsbonde körde friskt, och vi voro framme i Sunnanå vid Skellefteå älv redan vid sextiden. Här blevo vi hänvisade till ett stort rum, som liknade en lada och som var så kallt att vi voro tvungna att taga på oss våra överrockar och sätta oss vid spisen. Tjänsteflickan väckte oss strax efter klockan 5 (på morgonen) och gav oss kaffe, medan vi ännu lågo till sängs. Sådan är seden här i Norden.

Viktor Lagerlöf (1836-1899) stod skriven för gästgiveriet 1857 men drev det knappast eftersom han flyttade ut ur socknen 1856. Åren 1853-1855 var han kontorist hos handlaren E. O. Ignberg i Kåge. Viktor Lagerlöf bodde på Sunnanå 1855-1856, och flyttade sistnämnda året till Överluleå. Åren 1863-1868 bodde han i Skellefteå stad, och fanns på Sunnanå 1868-1876. Han bodde då på gården Älvsbacka, som han låtit uppföra vid Lejonströmsbrons södra ände. Sannolikt var gården flyttad från gästgivargården. Åren 1876-1888 bodde Lagerlöf på Hörnellgatan i kvarteret Lekatten, där han hade ett hyr stall. Viktor Lagerlöf gifte sig 1868 med Elisabet Eckhell f. 1839 i Gävle, och makarna hade som fosterbarn Viktors brorsdotter Elin f. 1884 i Bjurholm. Viktor Lagerlöf flyttade sedan till Kåge, där han bodde på kaptensbostället Strömsnäs. I Kåge hade Lagerlöf skeppshandel på kajen. Därefter flyttade han till Frostkåge.

Gästgiveriet flyttades sedan till Skellefteå stad. År 1897 låg gästgiveriet vid torget, och innehades av Johan Berglund.

SUNNANÅ 1B

Klockaren Markus Sundström (1740-1828) ägde hemmanet 1786-1799. Han var gästgivare och postbonde. Familjen presenteras i kapitlet "Prästbordet" och underkapitlet "Brännan".

Lars Persson Hedman (1766-1823) från Hedensbyn 1 ägde hemmanet 1799-1812. Han hade 1790 gift sig med Margareta Nikodemidotter (1766-1820) från Bergsbyn 7. Makarna hade barnen Margareta (1790-1790), Per Hedman f. 1792, Nikodemus Hedman (1793-1848), Lars Hedman (1794-1875), Gustaf Hedman (1797-1868), Johan Hedman (1801-1731) som var sjöman och omkom på sjön under hemresan från Stockholm, Carl Magnus Larsson (1803-1848), Sara Lovisa Hedman f. 1805 som gifte sig 1834 med Johan Samuelsson Westerlund f. 1808 från Piteå och makarna flyttade samma år ut ur socknen, Samuel Hedman (1807-1889) som blev bonde i Gärdsmark, Margareta Ulrika Hedman (1810-1887) som gifte sig med Johan Wallström (1809-1869) från Lövånger som blev bonde i Rönnbäcken, samt Britta Larsdotter f. 1814 som var piga och flyttade till Piteå stad 1839.

År 1803 bodde Daniel Danielsson Hedman i närheten och han hade insynat en del av Stenkläppen som låg söder om Lars Hedmans gård. Lars Hedman stämde sin granne 1803, och ville se till att han inte skulle insyna mera av kläppen än vad som bestämts vid storskiftet. Lars Hedman tänkte sätta upp hus på stenkläppen. Daniel Hedman stämde i sin tur Lars Hedman och sade på tinget att stenkläppen gick mot hans gårdstomt på norra sidan, och han ville antingen dela marken eller också att Lars Hedman avstod den och flyttade bort sin bastu. En bastu placerades på ett visst avstånd från gårdsbyggnaderna, eftersom elden kunde komma lös och hota eventuella hus. Bastun stod nära Daniel Hedmans tilltänkta hus. Sedan stämde gästgivare Åman som bodde på Sunnanå 1 de bägge Hedmännen, och ville att ingen av dem skulle få insyna kläppen. Han ville ha öppen väg för sina kreatur till allmänna landsvägen. Han ville ha marken till kreaturshage och plats för bastu.

Daniel Danielsson Hedman (1768-1841) från Hedensbyn 12, som varit soldat på roten 94 Hedman i Storkågeträsk och sedan inhyssesman på Sunnanå 2, köpte hemmanet 1812. Han gifte sig med Anna Olofsdotter (1772-1809) från Sunnanå 2. Makarna hade barnen Kajsa Hedman (1794-1862) som gifte sig med Jonas Nilsson Boström (1792-1824) från Boviken, Anna Margareta Hedman (1795-1857) som titulerades jungfru, Daniel (1796-1798), Olof (1796-1809), Britta (1798-1799), Daniel Hedman (1799-1869) som blev gästgivare och tullvaktmästare och var gift med Katarina Lundberg (1805-1840) från Nysätra, Anders Hedman (1800-1854) som var kronolänsman och bosatt bland annat i Hedensbyn, Britta Lisa Hedman (1803-1844) som var gift med Johan Tjernlund (1799-1876) från Tjärn, Jonas Hedman (1806-1867) som blev sågverksarbetare och bonde och var bland annat bosatt i Bergsbyn och Tuvan, samt Ulrika (1808-1808).

Sonen Daniel Hedman (1799-1869) blev gästgivare på Sunnanå från 1825 till cirka 1832, men blev sedan tullvaktmästare. Han gifte sig med Katarina Lundberg (1805-40) från Nysätra och makarna hade barnen Adam (1822-1823), Per f. 1823, Anna (1824-1824), Maria Hedman (1825-1859) som var gift med drängen Per Anton Björk från Piteå stad, August (1827-1827), Kajsa (1830-1832), Carl (1835-1835), samt Katarina (1840-1840). Hemmanet köptes i bör-

jan av 1830-talet av gästgivaren Henrik Niklas Lagerlöf på Sunnanå 1a.

INNERVIK 11

Martin Nikodemusson (1768-1860) från Bergsbyn 7 gifte sig med Stina Olofsdotter (1771-1837), som var dotter till gästgivaren Olof Hansson. Martin Nikodemusson var gästgivare cirka 1802-39. Makarna hade barnen Sara (1791-1853) som var piga och bodde på olika ställen, bland annat i Finland ett par år, Margareta (1792-1871) som gifte sig med skepparen Efraim Johansson Viklund f. 1808 från Hökmark i Lövångers socken och makarna var bosatta i Innervik, Stina (1793-1875) som gifte sig med Anders Jonsson (1791-1876) från Drängsmark och makarna bodde i Bergsbyn och Tuvan, Magdalena (1794-1795), Ulrika (1795-1796), Nikodemus (1797-1797), Olof (1798-1799), Britta (1800-1801), Marta (1802-1887) som gifte sig med Johan Mikaelsson i Ersmark, Martin Holmlund (1806-1879), Lovisa f. 1810 som flyttade ut ur socknen 1835, samt Gustaf Holmlund (1814-1874) som blev bonde i byn. I familjen fanns även styvsonen Martin Holmström.

Barnen till Stina och Anders Jonsson tog sig namnet Holmström, och flera av dem var aktiva som redare och sjömän. Martin Holmström var delägare i galeasen Libertas tillsammans med kusinen Martin Holmlund, och flyttade sedan till Gammelbyn i Lövångers socken. Gustaf Holmström var styrman på skonerten Fanny, briggar Junior och Charlotta och har skrivit en bevarad dagbok. Se vidare om Gustaf Holmström i kapitlet "Några personporträtt". Namnet Holmström var taget från Bergsholmen, varifrån Martin Nikodemusson kom.

Martin Holmlund (1806-1879) var gästgivare från mitten av 1840-talet. Han var gift med kusinen Marta Kajsa Nikodemidotter från Bergsbyn 7 och makarna hade barnen Oskar (1849-1857), Viktor (1852-1852), Valfrid Holmlund (1853-1912) som blev gästgivare, Maria Holmlund f. 1856 som gifte sig med bonden och handlararen Nikanor Lundqvist från Östanbäck, Viktor Holmlund (1859-1880), samt Lovisa (1861-1864). Martin Holmlund hade tagit namnet Holmlund efter Bergsholmen, varifrån hans far och hustru kom. Martin Holmlund var 1847 huvudredare för galeasen Liber-

tas på 24 svåra läster som var byggd 1844 och Innerviks byaskuta 1844-1847. Martin Holmlund var även skeppare på skutan.

Sonen Valfrid Holmlund (1853-1912) efterträdde sin fader som gästgivare på 1880-talet. Han gifte sig med Eva Åman f. 1860 från Innervik och makarna hade barnen Elisabet f. 1884, Knut f. 1886, Eva f. 1889, Josef f. 1891 som övertog gården, Sigfrid f. 1893, Bror (1895-1895, dotter f. 1898, samt son f. 1901. Gästgivargården, som fortfarande står kvar, byggdes 1755 av Anders Hansson enligt en inskription i taknocken. Tidigare var gården lång, men Valfrid Holmlund lär ha kapat gården och lyft upp ena delen som blev en övre våning. För att hålla timret på plats har man stoppat in gamla liar i väggarna.⁴⁰⁶

INNERVIK 12

Jon Jonsson Normark (1765-1813) från Gummark 1, Noret, var gift med Margareta Olofsdotter (1773-1833), som var en dotter till gästgivaren Olof Hansson. Jon Normark blev sedan gästgivare. Makarna hade barnen Anna (1793-1793), Katarina (1794-1800), Olof (1796-1797), Jonas (1797-1798), Anders (1799-1850), Anna (1803-1803), Britta Nordmark (1804-1829) som gifte sig med

Foto 107. Innerviks gästgivargård.

Johan Andersson (1798-1862) i Bureå, Anna Normark (1807-1850) som var gift med Nils Burman (1808-1847) i Bureå som 1834 var skeppare på galeasen Försöket, samt Sofia Normark (1811-1879) som var gift med Jonas Burman (1807-1860) i Bureå,

Sonen Anders Jonsson Normark (1799-1850) blev gästgivare och riksdagsman. Han var riksdagsman åtminstone 1839. Han gifte sig med Greta Markusdotter (1802-1841) från Innervik 14. Makarna hade barnen Anton Normark (1824-1883) som blev bonde och handlare, barn f. 1826, Eva Normark (1828-1875) som gifte sig med bonden Gustaf Lundström (1823-1897) i Yttervik, Anna (1830-1875) som gifte sig med bonden Johan Persson Lundström i Gärdsmark, Fredrika Normark (1832-1870), Karolina Normark (1836-1892) som gifte sig med bonden Adam Åman (1833-1881) i Innervik, samt Carl Normark (1838-1888) som gifte sig med Fredrika Åman f. 1838 från Innervik. Anders Normark skattade 1830 för öl- och svagdricksförsäljning. Han tog på entreprenad håll- och reservskjutningskyldigheten i Innervik och Bureå under tio års tid.

BUREÅ 8

Olof Nilsson (1748-1817) från Innervik 17 var gästgivare från 1802. Han var gift med Lena Andersdotter (1765-1850) från Dalfors och från roten 74 Varg i Medle. Makarna hade barnen Sara Burström f. 1792 som gifte sig 1815 med bruksinspektorn Gustaf Häggström f. 1790 från Robertsfors, Olof Burström (1793-1844) som övertog gästgiveriet, Anders Burström (1795-1834) som också blev gästgivare, Per f. 1797, Britta Burström (1800-1876) som var ogift, samt Lars (1804-1804). En ny gästgivargård, som ännu står kvar, uppfördes 1808. Fredrika Christina Linder skrev följande om Bureå i sin dagbok från 1813, när hon och maken Johan Albert Linder åkte från Lövånger mot Skellefteå:

Här är en rätt briljant Gästg[ivare] gård. Byggningen, som är ny har 6 vackra rum på botten, och 2:ne vindsrum. Min A[lber]t har, under väntning på hästar, gått at hälsa på Bruks-Patron S[undbaum] i grannskapet, och höra efter om våra saker anländt från Stockh[olm]. Jag har i stället satt mig at conversera med Er. Nyss kom Värddinnan in, och præsenterade mig, ganska fryndtligt, vin och bakelse!⁴⁰⁷

Foto 108. Äldsta dottern till gästgivaren i Innervik, 1849. Det bör vara Eva Normark (1828-75). Teckning av K J A Skogman, Stockholms stadsmuseum.

Efter Olof Nilssons död drevs gästgiveriet vidare med hjälp av sonen Olof Burström (1793-1844) som stod för gästgiveriet från 1820. Han gifte sig med Margareta Andersdotter (1793-1862) från Bureå 6. Makarna hade barnen Olof Burström (1819-1890), Erik Gustaf Burström (1821-1862), Gabriel Anton (1822-1842), Helena Burström (1825-1896) som gifte sig med Lars Olof Norqvist i Bureå, Carl (1827-1827), Petter f. 1829, samt Albertina Burström som gifte sig med Petter Berggren från Lövångers socken med vilken hon bosatte sig i Bureå.

Brodern Anders Burström (1795-1834) var också gästgivare. Han gifte sig med Kristina Sikström f. 1799 från gästgivargården i Rickleå i Bygdeå socken. Makarna hade barnen Helena Carolina f. 1833 samt Ulrika Kristina f. 1835. Änkan och barnen flyttade 1840 ut till Bygdeå socken.

Gästgiveriet arrenderades av Olof Åberg (1815-1869) från Morön 1, som även varit bokhållare och inspektor. Han var gift med Margareta Ulrika Stenberg (1819-1898) från Burträsk socken. Makarna hade barnen Olof Åberg f. 1840 som var inspektor i Bureå och vid Sävenäs, Nils Valfrid f. 1846 som flyttade till Själevad 1864, Ulrika Concordia Åberg f. 1848 som var bodjungfru och 1884 flyttade till Umeå stad, Ida Åberg f. 1849 som titulerades mamsell och 1880 flyttade till Umeå stad där hon bodde hos systemen Clara Johanna, Johan Conrad Åberg f. 1851 som blev torpare i Bureå, Clara Johanna Åberg f. 1853 som 1877 flyttade till Umeå stad och gifte sig med bagaren Johan August Gustafsson, Evelina Åberg f. 1856 som bodde i Umeå stad 1877-85 samt från 1889 och var gift med kanslivaktmästaren Johan Emil Åström, Edvard Åberg f. 1861 som flyttade 1877 till Härnösand, samt Viktor (1863-1872).

Ny gästgivare från 1854 blev Anders Johan Sellin (1817-1901) och hustrun Anna Sofia Johansdotter f. 1825 från Skogs socken i Ångermanland. De arrenderade Bureå 8 med gästgiveriet. Makarna hade barnen Johannes Sellin f. 1855 som flyttade till Holmsvattnet och gifte sig med Emma Holmlund f. 1856, Anna Sellin f. 1856 som gifte sig med Oskar Vikdal f. 1851 från Vikdal, Selma (1859-1861), Arvid Brynolf Sellin f. 1861 som flyttade till Amerika 1883, Selma Sellin f. 1862 som gifte sig med August Julin från Degerbyn

och makarna flyttade 1899 till Östersund, Tekla Sellin f. 1864 som gifte sig med Jonas Vikman från Bureå, samt Knut (1866-1868).

BÄCK 11

Moses Eriksson, som ägde hemmanet 11 i Bäck, tog omkring 1670 över ett tunnland jord från ett ödelagt hemman i Daglösten inom Lövångers socken som kallades Olof Svenssons hemman. Den gården verkar inte ha haft några egna gårdsbyggnader, utan den tidigare ägaren kan ha bott kvar på något av de andra hemmanen i Daglösten. De bägge hemmanen räknades som två hemman, men hade samma ägare. På Johan Persson Gäddas sockenkarta över Lövångers socken från 1661 låg gården Bäck 11 intill Lövångers sockenrå, men på Skellefteås sida av gränsen. Från år 1685 finns en karta över Bäck 11, som då ägdes av Moses Eriksson och Carl Olofsson. Den gården låg nära rået mellan Skellefteå och Lövångers, men ett stycke in på Skellefteås sida. Moses Eriksson och Carl Olofsson var postbönder 1685. På kartan över Daglösten från 1715 finns gården en bit in på Skellefteå sockens sida i Bäckens by. År 1754 ändrades gränsen mellan Skellefteå och Lövångers socknar, och gästgivargården hamnade inom Daglösten i Lövångers socken. Då bestod gården av fyra längor placerade i fyrkant.

Gården är gästgivargård i alla fall 1687, när bönderna i Bäck blev skyldiga att hålla gästgivaren Erik Mårtensson ett antal hållhästar. År 1711 blev furiren Jonas Berger i Skellefteå åtalad för att han hade gett gästgivaren Erik Mårtenssons hustru i Daglösten ett stulet tygstycke.

År 1812 delades hemmanet i Daglösten, och Johan Löfstedts son Per Löfstedt tog över den del av hemmanet som låg i Bäck. Han bosatte sig i Bäck och uppförde gårdsbyggnader. Gästgiveriet drevs gemensamt av Bäck 11 och Daglösten 3. Pers far Johan Löfstedt drev gästgiveriet i Daglösten, och efterträddes senare av sonen Erik Löfstedt. I Daglösten flyttades gästgivargården från närheten av sockenrådet och längre in på Daglöstens område. Gården fanns på sitt nya läge år 1870, men hade troligen flyttat tidigare. Möjligen kan flyttningen ha ägt rum redan efter 1813.

Per Löfstedt (1764-1860) var den förste gästgivare som bodde i

Bäck. Han var gift med Anna Katarina Gabrielsdotter (1789-1853) från Risböle 2 i Lövångers socken. Makarna fick barnen Johan Petter Löfstedt (1819-1889), Matilda Löfstedt f. 1821 som gifte sig med Mattias Löfstedt från Lövånger, Gabriel Nyman f. 1823 som blev fältjägare på roten 4 Nyman i Burvik, Erik Magnus Löfstedt f. 1826 som blev bonde i byn, samt Martin f. 1828 som flyttade ut ur församlingen 1843.

Fredrika Christina Linder skrev följande i sin dagbok från den 22 juni 1813, och då var gästgivargården kvar på sitt gamla läge:

Wi äro nu innom Skellefte Socken - vid förra Gästg[ivare] gården, Daglösten var jag på gränsen. Byggningen står på sjelfva Rå-linien. Så at man har till ordspråk om Folket derinne at de koka i Lövångers Socken och äta i Skellefteå, emedan Spiseln är på den ena, och Bordet på den andra sidan Linien.

I Lövångers prästegård, dit vi i god tid kommo i Morse, blefvo vi bemötta med obeskrif[lig] välvilja. Värdinnan bjöd oss först Caffé, sedan en tapper frukost, och sidst en Bål; och då Gumman drack vår välgångs-skål, föllo tårar i glaset - och hon nämnde mig kusin. Vår visit der blef korrt, emedan vi i dag ville hinna Skellefteå. Vi skildes derifrån med tacksamhet, och som gamla Bekanta. Nu anländer en vagn in på gården. En Herre kommer stigandes, jag stoppar mitt papper i portefeullen. Alb[ert] är äf[ven] här - adjeu.

*Skellefteå d. 23 Jun.*⁴⁰⁸

Gården ägdes sedan av Johan Petter Löfstedt (1819-1889). Han var gift med Maria Persdotter f. 1822, som flyttade in från Lövånger 1846. Makarna hade barnen Anna Löfstedt f. 1847 som gifte sig med bonden Albert Forsgren från Lövånger, Per Anton Löfstedt f. 1848 som blev bonde i byn, Ulrika Löfstedt f. 1850 som gifte sig med bonden Salomon Lundström i Gärde i Lövångers socken, Johan Magnus Löfstedt f. 1852 som flyttade till Skellefteå stad 1871 där han blev stadstjänare, Nils Valfrid Löfstedt (1855-1926) som 1874 flyttade till Hässjö församling och sedan till South Dakota i Amerika, Karl Erik Löfstedt f. 1857 som blev bonde i

Bäck, Gabriel Löfstedt f. 1859 som var bonde i Sandberg 1884-1890 och flyttade sedan till Lövånger, August Löfstedt f. 1861 som 1887 flyttade till South Dakota i Amerika, Konrad Löfstedt f. 1863 som var bonde i Bäck, samt Anders Löfstedt f. 1865 som övertog gården och gästgiveriet.

Den 31 januari 1844 färdades vice pastor Unaeus och kronolänsman Noring förbi Daglösten på väg mellan Skellefteå och Lövånger. De antecknade i gästgivarboken att vägen mellan Bureå gästgivargård till i närheten av Ljusvattnet inte var plogad på hela dagen, trots att det varit jämn nederbörd. Plogskiftet innehades av bönderna Jon och Sven Burman samt av Anders Johansson i Bureå. Uppgiften intygades av drängarna Gustaf Ludvig Eriksson i Burvik och Carl Magnus Lundgren i Bureå. Samma dag passerade kammarjunkaren von Wright Daglösten på resa mellan Kuopio i Finland och Stockholm. Han var en av konstnårsbröderna som illustrerade böcker med motiv som fåglar och fiskar. Avgiften mellan Bureå och Daglösten var 24 skilling och sex runstycken banco och mellan Daglösten och Selet 27 skilling banco.⁴⁰⁹

Under julveckan 1856 skrev den amerikanske skriftställaren och diplomaten Bayard Taylor följande mindre smickrande ord om gästgivargården i Daglösten. Sällskapet åkte i slädar efter kustlandsvägen.⁴¹⁰

I Daglösten, den tredje stationen, stannade vi en timme för att äta frukost. Det var ett mycket fattigt ställe, och vi kunde endast få litet fiskrom och salt fläsk. Alla människorna voro halvt imbecilla, t.o.m. den som skjutsade oss.

Anders Löfstedt, som gifte sig med Selma Andersson från Nysätra socken, blev den siste gästgivaren på gården, och var verksam som sådan fram till 1920-talet, när gästgiveriet avvecklades. År 1851 delades hemmanet, och den nya gården fick flytta ut från den gamla gårdsplatsen. Gästgivargården blev dock kvar på samma ställe.

INRE URSVIKEN

Ursvikens gästgiveri fanns i början av 1860-talet. År 1866 utredde häradsrätten om gästgivargården i Inre Ursviken skulle få utvidgad

Foto 109. Fritz von Dardels teckning från Ursviken den 8 augusti 1868. Nordiska museet.

skyldighet för skjutsning. Som tidigare nämnts i avsnittet om hamnarna fanns sommartid ett stort behov av resor mellan hamnen och Skellefteå stad. Det var kaptener som skulle resa till staden för in- och utklarering, affärsmän och andra som behövde resa till hamnen i Ursviken, samt alla resenärer som färdades med ångbåtarna längs kusten. Behovet av skjutsar var vida större än gästgiveriets skyldigheter, och detta hade drivit upp priserna. Visserligen skulle ångbåtstrafik komma i gång på älven 1867, men häradsrätten ansåg att det även fanns behov av ökade skjutsar under vintern. Sedan ansågs också ångbåtstrafiken inte vara tillräckligt betryggande för att säkra allmänhetens behov av transporter. Det nybildade bolaget kunde inte heller i lag åläggas att ombesörja persontrafiken mellan staden och hamnen. Därför godkände häradsrätten ansökningen att bönderna i Inre och Yttre Ursviken skulle åläggas att utgöra reservskjuts vid Ursvikens gästgiveri, både sommar och vinter. Jonas Lindström fanns här som gästgivare 1872.

KRÅNGFORS

År 1842 blev Johan Andersson Forssell (1777-1846) i Krångfors ålagd av länsstyrelsen att bli gästgivare i byn. Han efterträddes

av sin son Anders Johansson Forssell (1807-1855) som gästgivare. Efter Anders Johanssons död skötte hans änka Britta Magdalena Andersdotter (1806-1874) gästgiveriet. Men det gick dåligt, eftersom hon inte hade ekonomi att sköta rörelsen, samtidigt som hon skulle ta hand om nio barn. Hon begärde att bli befriad från sysslan, som överfördes till grannen Anders Olofsson (1818-1895).

Foto 110. Väntande tågresenärer på bron till Krångfors gästgiveri. Näst längst till höger sitter fröken Vilma Nilsson, som blomsterprydd av sina vänner skall resa söderut. Foto den 20 maj 1902. Reprofoto: Henry Lundström 1980.

Uppdraget att hålla gästgiveri-, håll- och reservskjuts vid gästgiveriet i Krångfors auktionerades ut år 1877 för perioden 1878-1881. Lägstbjudande var Per Andersson i Krångfors, som ropade in sysslan för 600 kronor. Per Andersson fick överta entreprenaden, eftersom han ansågs vara välfrejdad och pålitlig, och dessutom hade han ställt borgen för sitt fullgörande av avtalet. Avtalet godkändes först vid ett möte med alla skjutsskyldiga bönder vid gästgiveriet, och sedan bekräftades beslutet av länsstyrelsen. Per Andersson fick av de resande ta ut en avgift som uppgick till en krona och 60 öre per mil och per häst. Dessutom skulle han få 600 kronor om året,

sannolikt från de bönder som hade skjutsskyldighet vid gästgiveriet. Per Andersson skulle dagligen hålla en häst för skjutsningen.

Hedvig Wahlberg, som var dotter till disponenten vid Klemensnäs sågverk, beskrev besöken vid Krångfors gästgivargård:

”Sen kom ju den tid då man inte behövde åka mer än sex mil för att nå tåget. Då åkte man efter egna hästar i bekväm kursläde eller droska och behövde bara rasta en enda gång under resan, nämligen på Krångfors’ välrenommerade gästgivargård, där det alltid var fullt med resande och där gästgivaren själv den reslige och myndige Per Anders Forssell, tog emot en lika gemytlig och skämtsam, vilken tid på dygnet man än kom.

Om det inte var alltför sent, gjorde hans rara och duktiga döttrar varmt och hemtrevligt för den resande och dukade upp vad huset förmådde. Men det kunde ju också te sig något annorlunda.

Så som t.ex. när julferierna med alla bjudningar voro genomdansade och man skulle återvända till Stockholm. Då återstod vanligen en allra sista danstillställning den oåterkalleligen sista kvällen, som gjorde att man kom iväg alltför sent och fick tillbringa återstoden av natten halusovande i en släde för att hinna tåget på morgonkröken.

Nåja. Dessa nattliga färder i rasande fart genom vita skogar under bjällerklang och stjärnglans, sprakande norrsken eller fladdrande månsken, ett månsken, som gjorde den vita skogen till trolsk sagoskog, kunde vara så underbara, att man rakt inte nändes sova.

Men för all del, det kunde ju lika gärna vara full snöyra och svart som i en säck. När man då yrvaken tumlade av släden på Krångfors, snubblade över tröskeln in i salen och valhänt äntligen fick eld på en tändsticka, upptäckte man kanske som undertecknad en gång inte mindre än tre manspersoner snarkande i respektive sängar därinne. När jag då rådvill tog

till flykten och rapporterade förhållandet till gästgivarfar, svarade han bara illmarigt plirande: "dom ligger ju under täcke," och föste utan krus in mig igen. Jag smet emellertid på vinst och förlust in i kammaren, som också var full, fast lyckligtvis av det täckare könet. Där fick jag sitta i en gungstol ett par väntans timmar.

Ack ja, den gamla gästgivaregården! Den långa hemtrevliga rödmålade byggnaden med sina vita knutar, som låg på den branta älvstranden ovanför forsen och bron. Med sina stora rum, randade av hemvävda mattor och skinande av nymålade golv och välmåga. Med de högt uppbäddade, gustavianiska sängarna, den vackra bukiga byrån, som varje handelsresande år efter år bjöd tusentals kronor för utan att få, den höga, antika spegeln och på väggarna de något mindre antika oljetrycken.

Vilka minnen äro ej förbundna med den gamla gården! Inte bara resorna till och från tåget. Ånej då, ännu mer från sol och sommardag, när den var det efterlängtdade målet för lustresande familjer med barn och blomma och matkorgar. I droska med parhästar en lycklig lördagseftermiddag med en hel sommarsöndag i perspektiv. Vilken idealisk lekplats var inte den stora gröna gårdsplanen med de höga, vänligt susande asparna och björkarna, i vars skugga matborden dukades. Och hur härligt smakade inte maten efter lek och ras!

Och forsarna, de härligt vilda, vitskummande forsarna, av vilka de största voro Krångfors och Finnfors inte så långt från Strömfors, Klintfors och det nu så omtalade Boliden. Dessa min hembygds väldiga forsar där man så många gånger år efter år under en lycklig barndom undrande och hänförd lyssnat på forsfalllets sånger. Där man i ungdomens år sommar efter sommar drömde blyga drömmar om det liv man ingenting visste om, men hoppades så mycket av.

9

Militärboställen

STORKÅGE 1. STRÖMSNÄS. BOSTÄLLET.

År 1791 skedde en syn på bostället, när kapten Per Anton Fjellström avträdde och Eric G. Zveckfeldt tillträdde bostället.

SUNNANÅ 3. STRÖMSHOLM.

Under perioden var gården fänriksboställe, och mantalet var 1/8. År 1825 fanns torparen Johan Östensson under bostället.

Foto 111. Strömsholms militärboställe i början av 1900-talet.

SUNNANÅ 4. NYBORG.

Hemmanet hörde till majorsbostället Nyborg, som använde marken till åker och äng. Nyborg låg på Körran inom Prästbordet. Ännu vid synen 1791 fanns det kvar hus på gårdsplatsen på Sunnanå, men de flesta hus hade flyttats till Prästbordet eller sålts. Sunnanåhemmanets åker som låg i tegskifte, ansågs vara i någorlunda bruk och av medelmåttig beskaffenhet. Man konstaterar att på grund av brist på gödsel kan inte så mycket åker hållas öppen, om inte en del åker läggs i träda.

Under Nyborg och Strömsholm hade en soldatjord, Kockrotet, nyttjats under den tid som det inte funnits en soldat på roten 56 Kock. Nu skulle bostället befrias från att delta i soldatroten. Bostället hade ansvar för en 135 alnar lång sträcka i vägen mot Burträsk. Dessutom skulle man underhålla en del i bron över Kågeälven i Kåge. Majoren Christian Ulrich König, som avträdde bostället, hade 1790 låtit reparera bron över Skellefteälven med två dagsverken och åtta träd till en kostnad av en riksdaler, 21 skilling och fyra runstycken. Hemmanet var med i det fasta patafisket vid bron över Skellefteälven. König hade 1788 låtit bygga upp en brytare vid sikfisket. Men brytaren hade sedermera utgått ur fisket. König var skyldig att nyodla åker på hemmanet, och hade gjort uppodlingar i Stor- eller Söderrödningen.

År 1808 berättas att husen på Sunnanå förföll alltmer. På Sunnanå hölls en storskiftesdelning 1803, då åkern för Sunnanå 4 lades i ett enda skifte som uppgick till tre tunnland och 5 $\frac{11}{64}$ kappland. Åkern var mager och led brist på gödsel. Hemmanet hade mark i Innervik, och på en nyodling vid Präståkern i Innervik fanns en ny lada i gott skick, som hade satts upp av soldaten Per Wikblad. Han hade nu gått ut i kriget, och hade inte fått ersättning. Efter storskiftet gränsade hemmanets ängar mot Strömsholms ängar. Hemmanet ägde $\frac{1}{28}$ i skvaltkvarnen Grubbkvarnen i Orrbyströmmen i Stämninggården. Byggnaden var nyligen uppsatt och hade nya kvarnstenar. Hemmanet hade under tiden 1 oktober 1793 till 28 oktober 1803 för den nya kyrkan blivit påfört kostnader som uppgick till 62 riksdaler, tio skilling och sex runstycken riksgälds. Skyldigheten att delta i kyrkobyggnaden gällde pengar, byggnadsvirke, material och dagsverken. Hemmanet hade en skuld på 17

riksdaler, 38 skilling och tio runstycken. Hemmanet var 1825 på 11/32 mantal. Under bostället fanns tre torp, som beboddes av Nils Wikman, Johan Lundström samt Erik Eriksson.

IO

Några gårdar i Skellefteå socken

HERRGÅRDEN KARLGÅRD

Under perioden 1790-1850 uppfördes flera herrgårdar i närheten av sockencentrumet på Prästbordet och i Skellefteå stad. En av dessa var Karlgård. År 1792 köpte häradshövdingen Carl Fredric Furtenbach hemmanet nr 13 i Hedensbyn, som var på 25/64 mantal, och som hade ägts av förre soldaten Johan Johansson Knipa. Furtenbach var född 1766 i Stockholm. Vidare köpte Carl Fredric Furtenbach 1/16 mantal ur Sörböle nr 1, 1/32 mantal ur Tjärn nr 1, samt 1/64 mantal ur Sunnanå nr 5. Dessa fyra jordbitar fick Furtenbach slå ihop till ett hemman, som blev på 32/64 mantal skatt. Hemmanet fick beteckningen Hedensbyn 13. Furtenbach flyttade från Hedensbyn en gammal mangårdsbyggnad som var uppförd 1698 till en plats vid rågången mellan Sörböle och Sunnanå. Sedan byggdes gården ut och var klar 1799. Gården fick namnet *Karlgård* efter Carl Fredric Furtenbach.

Carl Fredric Furtenbach var en brorson till Skellefteås förste häradshövding Carl Jöran Furtenbach, som bodde på Strömsör inom Norrböle. Carl Fredric Furtenbach gifte sig 1783 med Anna Sophia Wedenberg, som dog 1812. Furtenbach gifte om sig 1814 med sin hushållerska Anna Sophia Colldin från Prästbordet. På gården fanns fyra pigor och två drängar.

År 1795 var Carl Fredric med och bildade Ytterstfors bolag i Byske.

Carl Fredric gjorde långa resor i lappmarken. På Karlgård fanns 1803 en köksträdgård, vilket framgår av följande fröbeställning av den 8 februari samma år: 5/8 kvintin spenatfrö, två lod morotsfrö, två lod palsternackor, ett lod rotpersilja, två lod bladpersilja, två lod rödlökar, två lod mejram, ett halvt lod huvudsallad, ett skålpund bondbönor, ett lod rödbetor, ett halvt lod vinterrättika, ett lod dillfrön, ett lod kålrotsfrön, ett halvt lod majrovor, ett halvt lod rädisor, samt ett halvt lod sockerrötter.

År 1809 ägde han en del kronotorp och nybyggen, bland annat Fjällbonäs i Arvidsjaur socken. Carl Fredric Furtenbach fanns kvar på Karlgård till 1816, då han sålde gården till skeppsbyggmästaren Johan Sandström från Hortlax i Piteå socken. Furtenbach flyttade till nybygget Fjällbonäs. Furtenbach lämnade tjänsten i Skellefteå, och tjänstgjorde i Lycksele vid Åsele domsaga. Han avled 7/7 1834, och är begravd i Arvidsjaur.

För åren 1808-1809 finns det från Karlgård en bevarad almanacka som förts av Furtenbachs tingsskrivare Bergqvist, enligt Börje Furtenbach.⁴¹¹ Uppgiften kan vara riktig, men någon Bergqvist finns inte skriven på gården den aktuella tiden. Det är dock tänkbart att han inte behövde skriva sig där, om han endast bodde där en kort tid. Den enda tingsskrivare som var skriven på gården 1808-09 var Olof Norén, som var född i Råneå 1786. Han hade flyttat in från Piteå stad 1807. Tingsskrivaren uppger i almanackan att han var svåger till Paul Juringius som dog i april 1808, 62 år gammal. Denne var pastor över Norrköpings kontrakt och kyrkoherde i Kimstad och Kullerstads församlingar. Juringius hade en svåger som hette Bergqvist.

Anteckningarna har förts tiden 5 februari 1808-18 februari 1809. I början av almanackan har skrivaren filosofiska tankar om ledningen, tankar som han hämtat ur böcker som Claude Savarys *Bref öfwer Egypten* från 1789 samt böcker av Madame de Maintenon. Några notiser skriver författaren på franska.

Häradshövding Furtenbach hade ett gigantiskt distrikt som domare: hela Västerbottens län och dessutom Arjeplog, Arvidsjaur och Jokkmokk.

Skrivarens uppgift är att sköta korrespondensen med Furtenbach under den tid han är ute och håller ting. Den 5 februari 1808 reste Furtenbach till Stockholm, och var framme den 17 februari. Dagen efter ankomsten skrev Carl Fredric Furtenbach ett brev hem som anlände den 25 februari. Brevet besvarades dagen därpå av barnen i familjen. Den 25 februari skrev Furtenbach på nytt från Stockholm, att han skulle resa direkt till Umeå, där han skulle hålla ting den 14 mars. Notarien Wide skulle möta Furtenbach där. I ett senare brev från Furtenbach får vi veta att resan mellan Stockholm och Umeå tog fyra dagar. Från Umeå skrev Carl Fredric den 16 mars ett brev som besvarades den 26 mars av dottern Anna Helena, och i brevet tog hon upp hushållsären. I samma brev skickades vidare ett brev till Furtenbach från Högsta domstolen i Stockholm. I ett senare brev från Furtenbach berättar han att han ska komma hem den 11 april, då det ska hållas ting i Skellefteå. Från Karlgård skriver man brev om "Stenvalls tillkännagivande angående det betingade höet". Tydligt ville Furtenbach köpa hö av lantmätare Steinwall.

Den 5 januari 1808 reste han till en extra tingsförrättning i Umeå, den 10 januari började tinget i Lycksele, den 21 januari i Arvidsjaur och den 28 januari i Arjeplog. Furtenbach hade med sin notarie Wide på resan till Umeå och Lycksele. Den 25 januari 1809 kom från Furtenbach och kyrkoherden Edin i Arvidsjaur, expressbrev som lämnades av lappmannen Hans Hansson, som hade åkt skidor hela vägen. Dagen därpå åkte Hans Hansson tillbaka med svaren. I brevet skriver Furtenbach att nästa brev skulle skickas till Jokkmokk. Breven skulle skickas under omslag till vice borgmästaren Erik Kråka i Luleå, som tydligen skulle se till att de kom fram till Jokkmokk.

Den 1 februari lämnades tre brev in på postkontoret på Sunnanå. Ett från tingskrivaren, ett från Furtenbachs dotter Anna Lena som var 13 år gammal, samt från hushållerskan Anna Sophia Colldin som sedan förlovade sig med Furtenbach och gifte sig med honom 1814. Den 14 februari var Carl Fredric Furtenbach tillbaka från tingsresan. Han hade blivit sjuk, och de återstående tingen i lappmarken, Jokkmokk och Gällivare skulle skötas av borgmästaren Svenstedt som förordnande av Svea hovrätt. Under ett år reste

Furtenback cirka 300 mil, något som måste ha slitit oerhört på kroppen.

Mellan den 7 och 8 maj 1808 reste de tre döttrarna i familjen Furtenbach till Risliden över sommaren. Natten därpå reste Carl Fredric till sina återstående tingsförrättningar i Burträsk och Lövänger.

Tingsskrivarens hälsa var tydligen inte den bästa. I januari började han dricka en enbärsdekot enligt Major Stael von Holsteins föreskrift. Holstein ledde Nasafjälls silvergruva i Arjeplogs socken. Tingskrivaren skriver:

”Et godt Spets glas på fastande mage.”

Skrivaren av notiserna i almanackan lät i februari 1809 sälja några gamla pipskaft och en gammal tobakspung av skinn på auktion. Av nämndemannen Stenlund, som tydligen fungerat som auktionist, fick han 34 skilling.

Anteckningarna i almanackan berättar även hur kriget 1808-09 påverkade livet på Karlgård. (Se under kapitlet ”Krig och ockupation”).

SÖRBÖLE 4

Gården såldes 1793 av Per Johansson och Elisabet Andersdotter till garvargesällen Anders Viklund (1759-1815) från Yttervik 4 och Anna Eriksdotter (1763-1844), från Ragvaldsträsk 1. Makarna hade barnen Lisa (1798-1879), Petter (1799-1799), Anders f. 1800, Per (1802-1816), Carl Viklund (1803-1841), Simon (1804-1805), Salomon Viklund f. 1807, samt Olof (1809-1809).

Anna Britta och Per Viklund i Bodan bytte 1814 bort sitt inköpta hemman i Sjön, Hjöggböle, till Anders Viklund som var bror till Per Viklund. Anna Britta Viklund f. Örnberg genomförde köpet för sig och sin man, och övertog Sörböle 4. År 1816 sålde änkan Anna Britta Viklund sitt hemman till skepparen Lars Fahlgren (1779-1864) och Maria Benjaminsdotter (1780-1816) i Yttervik. Lars Fahlgren var en son till soldaten Lars Eriksson på roten 38

Pil i Falmark. Maria Benjaminsdotter kom från Yttervik 2. Lars Fahlgren gifte om sig med Britta Olofsdotter (1791-1853) från Falmark 17. Lars Fahlgren hade barnen Kajsa Fahlgren (1813-1874), Stina Fahlgren (1814-1863), N f. 1825, Lovisa (1825-1827), Lars Fahlgren (1827-1887), samt Eva (1830-1831).

År 1817 köpte Lars Fahlgren hemmanet Kroksjön 2, som var på 1/8 mantal. Lars Fahlgren hade 1835 ett stenbrott i Smårödningen, som låg i södra änden av Strömmyran. Han var delägare i briggen Johan.

Sonen Lars Fahlgren var skyldig att tjänstgöra som beväring under fem år. I sitt ställe lejde han 1848 drängen Bernhard Markström (1821-1898) från Burvik för en summa av 33 riksdaler riksgälds. Halva summan skulle erläggas vid mönstringen, och halva summan före avtågandet till exercisplatsen. Skulle det bli krig, skulle Markström få 60 riksdaler för varje år det var krig.

År 1853 köpte Lars Fahlgren den yngre hemmanen Böle 4 och Kroksjön 2 av fadern. Hans svågrar, kapten Gustaf Wikdal och Nils Johan Söderlund, ägde vardera 1/32 mantal i hemmanet.

YTTERURSVIKEN 4

Johan Nilsson (1732-1823) var ägare till hemmanet från cirka 1761 till 1811. Han var född på Falmark 10, och gifte sig 1761 med Karin Jonsdotter (1736-1827) från Ytterursviken 4. Makarna fick barnen Marta (1762-1794) som gifte sig med bonden Nils Nilsson i Skråmträsk, Nils (1764-1827), en dödfödd dotter 1765, Stina (1766-1844) som gifte sig med bonden Per Johansson i Östanbäck, Jon (1767-1850), Katarina (1769-1809) som gifte sig med bonden Olof Olofsson i Kusmark, Johan f. 1771 som tidvis bodde utanför socknen och dog efter 1810, Magdalena (1772-1852) som var gift med bonden och landbonden Per Nilsson i Ursviken, Olof Vikström (1776-1813) som blev bonde i Storkåge, Lisa (1779-1823) som blev gift med soldaten Carl Olof Lax i Skråmträsk, samt Sven (1783-1783).

År 1811 sålde Johan Nilsson halva hemmanet till sonen Nils Johansson (1764-1827) och andra halvan till sonen Jon Johansson

Foto 112. Gården där Johan Petter Wikström bodde är uppförd 1751, men hemmanet finns omnämnt redan 1539.

(1767-1850). Köpesumman för vardera delen var 333 riksdaler och 16 skilling riksgälds mynt. Nils Johanssons kontrakt med föräldrarna finns bevarat i gårdsarkivet, men sannolikt såg Jon Johanssons kontrakt likadant ut. Nils Johansson skulle som en förgångare mat och ordentligt med sovel samt nödiga kläder till sina föräldrar. Dessutom skulle han som förkovring ge sex skäl korn och två skäl råg av försvarligt god säd efter årgången. Vidare skulle han årligen ge ett slaktfår med lång ull, ett lispund saltad lax samt fem rullar tobak. Föräldrarna skulle som husrum få förstugukammaren i mangårdsbyggnaden och västra loftboden.

Nils Johanssons halva av båthuset skulle han nyttja tillsammans med föräldrarna. Köparen skulle ställa upp med hästskjuts till kyrkan, till bröllop och gravöl och till andra resor, när så fordrades. Föräldrarna skulle även ha ved och värme till undantagskammaren, samt till kyrkstugan vid kyrkan, "Kjörkbys kammaren". Nils Johansson skulle vid sidan om alla andra ägor även få använda

nybruket Öst i moran. Köpesumman skulle få stå kvar hos köparen, tills han fått ett fastebrev på hemmanet. Sedan skulle summan betalas vid anfordran utan ränta.

Nils och Jon Johansson ägde hemmanet tillsammans till 1819. De ägde vardera 3/16 mantal. Hemmanet delades den 4-7 oktober 1819. Lantmätaren Daniel Danielsson Engelmark kom till gården, och hade som utgångspunkt 1805 års karta över storskiftet i byn. Varje skifte som hörde till gården klövs i två lika stora delar, och sedan lottade man om vem som skulle få de olika skiftena. Åkern på den odelade gården uppgick till två tunnland och 26 kappland, och den slåttermark som fanns vid åkern och vid tre ängsskiften uppgick till sex tunnland och 18 kappland. Ängsskiftena var Storgranden, Mångmansgrunnan och Hålängen. Hemmanets största ängsmark bestod av gammal uppgrundningsmark på södra sidan av älven, väster om den nuvarande byn Stackgrönnen. Vardera av bröderna skulle få ett tunnland och 13 kappland åker och tre tunnland och nio kappland äng.

Nils Johansson fick vid lottkastningen västra sidan av gårdsskiftet och Storåkersskiftet, östra sidan av Storgrandskiftet, västra sidan av Mångmansgrunnan inklusive den västra lilla holmen samt norra sidan av Hålängesskiftet. Vardera hemmansdelen skulle tillika med övriga hemman i byn ha andelar efter sitt skattetal i uppgrundningarna i Norra grunnan och uppgrundningen vid Storgranden. Efter klyvningen hade vardera hemmansdelen två skiften i åker och tre skiften i äng. Bägge bröderna skulle ha rätt att obehindrat färdas över hemmanets gårdsskifte längs den väg som gick ner till stranden av Skellefteälven och ner till Östihägnaden, där det fanns nybruk. Rågångarna fördes in på kartan, och den 6-7 oktober utstakades de på marken. Om någon av bröderna hade något att klaga över, kunde de göra detta på nästa års höstting.

Den 7 oktober delades gårdsbyggnaderna, och Nils Johansson fick bo kvar på den gamla gårdsplatsen. Han fick mangårdsbyggnaden som var inredd med förstuga, två stugor med spisar samt på andra våningen två kamrar som hade spisar. Dessutom fick Nils Johansson en fiskbod och sängbod under ett och samma tak, halva trösklogen, den äldre och sämre sjöboden, källarboden och rökhuset.

Jon Johansson fick flytta till en ny tomt, och han skulle få bryggstugubyggnaden, som innehöll en stuga med ugn och en förstugukammare utan spis. Vidare skulle han få loftbyggnaden, som var inredd i fem bodar och en port, samt stallbyggnaden som bestod av tre rum, stall, hölider och vedlider. Jon Johansson skulle dessutom få en gammal fähuslada, ett gammalt stall, halva trösklogen, den nyare och bättre sjöboden, hemlighuset, samt en gammal bod som redan var flyttad från den gamla tomten. Bröderna skulle i fortsättningen bruka fäbodstugan tillsammans. De skulle även tillsammans flytta Jon Johanssons byggnader, och flyttningen skulle vara genomförd inom ett år. Under det kommande året skulle Jon Johansson med sitt gårdsfolk utan kostnad få bo i broderns hus.

Nils Johansson var gift med Christina Persdotter (1776-1856) från Tuvan, och makarna fick barnen Johan Petter Wikström (1805-1883) som övertog hemmanet och sedan blev kronolots, Nils Wikström (1806-1883) som var skomakarmästare i Stockholm samt handlare och senare borgare i Skellefteå, Stina (1808-1808), Jonas Nilsson Wikström (1809-1850) som var sjöman, Greta Nilsson f. 1812 som var gift med inhysesmannen Lars Lundström f. 1819 från Tuvan och makarna flyttade 1869 till Söderhamn, samt Stina Nilsson f. 1815 som gifte sig med sjömannen Johan Marklund i Bergsbyn som var född i Drängsmark.

Nils Johansson dog 1827, och en bouppteckning upprättades, där det framgick att han hade sålt hemmanet till sin son. På gården fanns en valackhäst, fyra kor, en kviga, en kalv, tre gumar eller bäckrar, nio gamla får, fem lamm, en bock samt tre getter. I trösklogen fanns åtta tunnor otröskat korn, en och en halv tunna otröskad råg, samt 11 skäl försvarligt korn i hemboden. På gården fanns ett stort antal fiskeredskap. (Se vidare under kapitlet om fisket) Nils Johansson och hustrun Christina Persdotter hade innan dödsfallet upprättat ett inbördes testamente, och orsaken var att Nils Johansson kände att hans krafter rann bort. Testamentet tillkännagav att om Nils Johansson dog, fick hustrun behålla all lösegendom.

År 1827 köptes Nils Johanssons hemmansdel av sonen Johan Petter Nilsson Wikström. Johan Petter var gift med Eva Johansson (1812-1878), som var en dotter till Johan Petter Bergstedt och

hans hustru Greta Olofsdotter från Bergsbyn. Makarna fick barnen Nils Petter Wikström f. 1833 som blev mästerlots och bonde på Ytterursviken 6, Johan August Wikström som blev mästerlots och bonde på Ytterursviken 4, Eva Johanna Wikström som gifte sig med fältjägaren och bonden Mauritz Ahlqvist i Nysätra, Kristina Wikström f. 1846 som var piga och bosatt i Ursviken, Edvard Wikström f. 1850 som var mästerlots och bonde på Ytterursviken 4, samt Lovisa (1855-1857). Johan Petter Nilsson Wikström köpte 1852 hemmanet Ytterursviken 6 av svågern Petter Bergstedt.

Foto 113.
Kronolotsen
Johan Petter
Nilsson Wikström
(1805-1883). På
fotot bär han
fyrmästarmössa.
Foto: Carl Franke.

Sonen Johan August Wikström köpte halva hemmanet som var på 3/32 mantal av sin far, och uppförde nya gårdsbyggnader intill den gamla gården. Han gifte sig med Maria Andersdotter Ahlqvist (1827-1868) från Nysätra. I äktenskapet föddes barnen Maria (1858-1858), Johan Wikström f. 1860 som 1883 flyttade till Cadillac i Amerika, Eva Wikström f. 1862 som flyttade till Stockholm 1882, August Junior f. 1864 som utvandrade till Sloan i Amerika 1883, samt Bror Wikström f. 1867 som utvandrade till Sioux City i Amerika 1888. Måkan Maria Andersdotter Ahlqvist avled 1868 i lungsot, och efter henne upprättades en bouppteckning. Hemmanet värderades till 2 000 kronor, och den tiondedel av briggen Charlotta som familjen ägde var värd 1 000 kronor. På gården fanns en häst och tre kor. Fisket var viktigt på gården, och av redskap fanns tio siknät, ett laxnät, 11 lakaryssjor, 1/16 i en not, samt ett ålljuster.⁴¹²

YTTERURSVIKEN 6

Abraham Nilsson och hans hustru sålde sitt hemman den 16 augusti 1841 till sjömannen Petter Bergstedt. Hemmanet var på 1/8 mantal och köpesumman var 800 riksdaler riksgälds sedlar. Med hemmanet följde årets gröda samt en ko. Petter Bergstedt skulle ge förgånga till säljarna. Den 24 februari 1852 sålde Bergstedt hemmanet till sin svåger, kronolotsen Johan Petter Nilsson Wikström, för 1 000 riksdaler riksgälds. Wikström övertog förgångskontraktet med Abraham Nilsson och hans hustru. I köpekontraktet bestämdes att Petter Bergstedt skulle få arrendera en tomt nere vid samfällda stranden, för att där sätta upp en stuga. Tomten, som var på tio famnar i kvadrat, kostade en riksdaler banco om året i arrende. Tomten skulle endast få nyttjas av Bergstedt i hans och hustruns livstid, och skulle efter deras död återgå till Wikström.

År 1859 köpte Johan Petter Nilsson Wikströms son Nils Petter och hans hustru Carolina Charlotta Jonsdotter Ytterursviken 6 om 1/8 mantal för 1 000 kronor riksmünt. De nya ägarna kunde

”nu genast tillträda, och områda såsom sin välfågna Egendom, att oqvald, nytja och bruka, både till Hus och jord fiske och fiskevatten qwarn och qwarnställe, eller alt hwad som undernämde hemman Lytt och legat eller framdeles tillwinnas kan”.

Nils Petter Wikström och Carolina Charlotta skulle som en förgånga ge säljarna två skäl råg, två skäl korn av försvarligt spannmål, ett får med ull att klippa och slakta, tio skålpund kaffe och socker, fem skålpund smör och tio skålpund fläsk årligen. Vidare skulle de varje år ge en och en halv tunna korn, en halv tunna råg, tio skålpund smör, samt ett lispund salt kött. Dagligen skulle förgångsfolket få en halv kanna oskummad mjölk. Wikströms föräldrar kunde välja om de skulle få maten till sitt eget hushåll, eller om de skulle inta måltiderna hos sonen och sonhustrun. Föräldrarna skulle även få ett uppvärmt husrum, samt skjuts till kyrkan och andra ställen.

YTTERVIK 7

Bonden Jonas Fredrik Stenmark (1810-1885) i Yttervik förde räkenskapsbok över inkomster och utgifter åren 1841-1846. Jonas Stenmark bodde på hemmanet Yttervik nr 7 som låg i Båtvik, vid Bodaträsket cirka två kilometer utanför bykärnan i Yttervik. Jonas Fredrik var en son till Fredrik Jonsson (1780-1841), som var född på gården. Modern hette Magdalena Andersdotter (1781-1855) och kom från soldatroten 14 Orre i Innervik. Makarna hade barnen Maria f. 1809 som dog som barn, Jonas Fredrik Stenmark, Anna (1812-1898) som gifte sig med bonden Salomon Hansson i Yttervik, Maja (1813-1880) som var gift med bonden och hälftenbrukaren Nils Nilsson Stenlund som var född i Gärdsmark, Fredrika (1815-1891) som var gift med drängen och bonden Olof Andersson Westermark i Gärdsmark, Gustaf Bergmark (1817-1901) som övertog halva faderns hemman och han var gift med bonddottern Greta Persdotter i Yttervik, Lovisa (1819-1880) som var gift med bonden Per Abraham Renström i Nyborg, Carl f. 1822 som dog som mycket ung, Eva f. 1822 som dog i späid ålder, Johanna (1823-1891) som var ogift och arbetade som piga, samt Eva (1825-1900) som blev gift med bonden Lars Normark i Gummark. I familjen fanns även fostersonen Karl Anton Nilsson Lundberg f. 1833, som var en son till Nils Lundberg från Lejonströms såg. Han blev sedan arbetare i Ursviken.

Fredrik Jonsson hade ägt ett hemman på 1/4 mantal där hemmanets gamla gård stod. Hans bror Aron Jonsson ägde ett hemman på 1/8 mantal, och han hade uppfört en ny gård. Jonas Fredrik

Stenmark blev ägare till halva faderns hemman, det vill säga 1/8 mantal, och på denna del fanns den gamla gården. Brodern Gustaf Bergmark blev också ägare till ett hemman om 1/8 mantal, men han fick uppföra nya gårdsbyggnader.

Jonas Fredrik blev gift med bonddottern Maria Forsberg (1809-1880), som var född i Hjoggböle, men som i barnaåren flyttade till Yttervik. Makarna fick barnen Fredrika Stenmark f. 1840 som gifte sig med Jonas Jonsson Lindahl från Falmark som blev bonde i Yttervik, Jonas (1842-1842), Fredrik Jonsson Stenmark f. 1843 som var gift med soldatdottern Amanda Nilsson och han flyttade till Storkåge 1880 där han blev bonde, Anton Stenmark (1845-1880) som bodde i Yttervik och dog ogift, Maria Stenmark f. 1848 som gifte sig med bonden Per Salomonsson Viklund i Yttervik, Jonas Stenmark (1850-1901) som blev bonde i Yttervik och var gift med bonddottern Maria Nilsson från byn, samt Olof Stenmark f. 1852 som blev bonde i byn och var gift med bonddottern Maria Hedlund från samma by.

Fadern Fredrik Jonsson dog i juni 1841. I april 1842 fick Jonas Fredrik tillbaka ett lån som han hade gett till fadern medan denne levde, ett lån som var på 33 riksdaler och 16 skilling banco. Det verkar som att Jonas Fredrik använt ungdomsåren för att tjäna ihop pengar som behövdes när han själv skulle sätta bo. Hans yngre systrar Lovisa och Eva, vilka tjänade som pigor, lånade honom pengar eller lämnade pengar i förvar hos honom.

BÄCK 10 I DAGLÖSTEN ELLER ÖVRE BÄCK

Gården ägdes sedan 1768 av bonden Nils Johansson (1738-1809). Han gifte sig 1766 med Stina Andersdotter (1741-1777). Nils Johansson gifte om sig 1778 med Marta Nilsson (1751-1828) från Medle 10. Nils Johansson hade barnen Britta (1768-1809) som blev gift med Jon Jonsson på Hökmark 8 i Lövångers socken, Johan (1769-1797) som bodde i Bäck och gifte sig med Katarina Andersdotter från Burvik, Anna-Maria (-1772), Hedda Kristina f. 1779 som var gift med soldaten Nils Nilsson Frimodig i Vallen i Lövångers socken, Fredrik (1782-1783), Nikolaus (1791-1792), Sara Margareta (1791-1792), samt Petter Anton (1795-1873).

Nils Johansson lät 1779 utsyna en ny gårdstomt inför en planerad klyvning av hemmanet. Gårdstomten lades strax norr om gården vid Fäbodgärdet. Gårdstomten var 140 alnar (82 meter) x 100 alnar (59 meter). Platsen var mycket stenbunden, och på platsen växte björk- och granskog som nyligen hade röjts bort. Här och där vid hemmanets gamla tomt fanns några hustomter, där gästgivaren Löfstedt som ägde Bäck nr 11 hade haft sina fäbodhus. Efter storskiftet i byn 1797 hade Löfstedt flyttat husen till ett annat ställe.

År 1790 stämde Nils Johansson på tinget i Lövånger bönderna i Daglösten inom Lövångers socken, vilka hade ägor som gränsade mot hemmanet. Nils Johansson yrkade att Daglöstenbönderna skulle upprätta en gårdsgård längs byagränsen, för att hindra att kreatur från grannbyn kom in och gjorde skada på hans betesmark. Redan 1778 hade en överenskommelse om en sådan gårdsgård träffats mellan parterna samt bönderna Lars Persson och Jakob Jakobsson i Kåsböle. Bönderna i Daglösten ville inte svara på stämningen, eftersom bönderna i Kåsböle inte var närvarande på tinget. Bönderna i Kåsböle skulle delta i gårdsgården. Rättens utslag blev att saken skulle tas upp på nästa ting, dit Daglöstenbönderna redan var stämnda, och att Nils Johansson även skulle stämma ovanstående bönder i Kåsböle, om han ville fullfölja saken. På vårtinget 1791 togs frågan upp på nytt, men nu hade bonden Erik Larsson i Daglösten hunnit avlida. Hans hustru var redan död, och eftersom man inte hade hunnit tillsätta en förmyndare för de minderåriga barnen, så kunde inte frågan avgöras nu heller.

Nils Johansson lät 1798 utsyna nybygget Kroknäs, som låg på den tidigare kronoallmanningen väster om Daglösten eller Övre Bäck. År 1800 lät han utsyna Drakaberget som låg strax norr om Kroknäs. Omkring år 1810 sålde Nils Johansson nybygget Kroknäs till soldaten Lars Brännare (1778-1836) från Östanbäck.

År 1811 upprättades en bouppteckning efter Nils Johansson. I uppteckningen av boet framgick att Nils Johansson inte hade någon häst, utan i stället hade han två köroxar. Han torde ha kört med tjurar, vilket förekom fram till i början av 1900-talet i Västerbotten. De kallades dock oxar, men var inte kastrerade. Mågen Nils Nilsson Frimodig skulle få bägge köroxarna, och när sonen Petter

Anton blev myndig skulle ha få den ena. På gården fanns i övrigt 11 kor, en kviga, en kvigkalv, 16 gamla får, sju ungfår, fyra getter, samt två killingar.

Hemmanet övertogs av Nils Johanssons måg Nils Nilsson Frimodig f. 1779, som senare tog sig namnet Brantman. När Frimodigs svåger Petter Anton (Per) blev myndig, skulle han ta över halva hemmanet.

Petter Anton Nilsson övertog sedan halva hemmanet. Hans del var på en tunna och fyra skäl. År 1835 brann Petter Anton Nilssons kyrkstuga ner i den förödande branden som drabbade Skellefteå kyrkstad den 2 september 1835. Den 9 november samma år ansökte Petter Anton Nilsson att få uppföra en ny kyrkstuga och nytt stall. Han hade över en mils väg till kyrkan, varför han hade rätt att uppföra kyrkstadshus. Platsen i kyrkstaden skulle lottas ut eller göras tillgänglig enligt en överenskommelse. Petter Anton Nilsson skulle inte få uppföra flera byggnader på tomten, och skulle han sälja husen måste han ha landshövdingens tillstånd. Kyrkstugan skulle vara obebodd mellan de tider som husfolket besökte kyrkan, och inga varor fick säljas i huset mellan marknaderna. Petter Anton Nilsson skulle visa upp landshövdingens resolution för pastor, innan han började bygga. Innehavaren av Prästbordet, det vill säga kyrkoherden, hade rätt till den gödsel som lämnades på tomten. Husägaren skulle även delta i kostnader för den vakthållning som kunde behövas i kyrkstaden mellan marknaderna. Petter Anton Nilsson visade upp handlingen för kyrkoherde Nils Nordlander den 14 oktober 1837 och för kronolänsmannen C.J. Moritz den 9 mars 1838.

Den 2 maj 1838 sålde Nils Brantman sitt hemman, som var på 1/16 mantal, till Johan Johansson i Innervik för 1 050 riksdaler riksgälds. Redan den 14 maj samma månad sålde Johan Johansson hemmanet till Petter Anton Nilsson.

År 1844 delades råhagen mellan byarna Bäck och Kåsböle. Den sistnämnda byn låg inom Lövångers socken. Rågängen utgjorde även sockenrå mellan Skellefteå och Lövånger. Per Nilsson, som hade ett hemman på två tunnor och tre skäls skatt, skulle uppsätta

och underhålla 274 alnar (161 meter). Fördelningen mellan byarna gjordes också efter skatt, så att Bäcks byamän tillsammans hade 30 tunnland och fem skäl, och Kåsböle byamän hade 13 tunnland och fyra skäl. Man fördelade vars och ens del i ordning efter hemmanens nummer i varje by. Man gjorde inte någon åtskillnad på om marken var hedland eller myr. Det var besvärligare att sätta upp gårdsgårdar på myrar, men i stället höll de längre. Från början var tanken att Risböle skulle ingå i delningen, men senare uteslöt man den byn från delningen. Delningen verkställdes av vice kommissionslantmätaren R. Sandström. Gårdsgården skulle vara klar inom ett år från våren 1845.

År 1857 delades hemmanet Bäck nr 10 mellan Per Anton Nilsson och sonen Erik Pettersson. Lantmätaren Erik Huss kom till gården och genomförde delningen i slutet av juni månad. Räkningen slutade på 72 riksdaler och 33 skilling banco. I reseräkningen togs upp resa till och från Lövånger, traktamente, samt kostnader för mätning och uträkning. Ägorna skulle även stakas och rörläggas, rotstenar och utliggare placeras efter rålinjerna.

II

Torpbebyggelse

Under slutet av 1700-talet började befolkningstalet att stiga, och allt fler personer blev utan jord att bruka. Trots många hemmansklyvningar blev en allt större grupp människor utan jord. Torp började anläggas under andra halvan av 1700-talet. Torparen upprättade ett kontrakt med markägaren, en enskild bonde eller hela byn. Han fick bruka ett stycke jord och uppföra nödvändiga hus. Rätten till torpet gällde i regel under innehavarens livstid. Antalet torp ökade starkt under 1800-talet. Torpen finns som regel utmärkta på de kartor som upprättades i samband med laga skiftet. Förutom torp under hemman fanns även torp under militärboställen.

BUREÅ

Bonden Jonas Jonsson antog 1804 sin bror Johan Jonsson (1771-1830) till torpare under Bureå 2. Han skulle få använda ett nybruk i Kvarngärdan till åker. Marken låg mitt på backen på norra sidan om groven (dike, dalgång). Till äng skulle han få nyttja Lillgräsmyran och Tranumyran, som betecknades som en rasmyra. Vidare skulle Johan Jonsson få nyttja en utsyning som hörde till hemmanet vid Rågsmora. Som en hjälp vid husbyggnaden skulle han få bruka Lars-Larsboden som stod på Jonssons gård. Han skulle få nyttja egendomen i sin och under en eventuell hustrus livstid. Sedan skulle marken återgå till hemmanet.⁴¹³ Johan Jonsson var åren 1810-22 nybyggare i Häggdal.

GUMMARK

Lars Boman (1787-1844) från Böle flyttade 1815 till Gummark. Han var tidigare sågkarl och sågställare vid Lejonströms såg intill

Skellefteå kyrka. I Gummark blev han sågställare vid Gummarks finbladiga såg. Lars Boman var gift med Britta Norenus (1789-1852) från Hedensbyn, som var en dotter till skolmästaren och rektorn Olof Norenus. Makarna hade barnen Lars Olof Boman (1815-1873) som var snickare i Gummark, Britta Boman (1818-1883) som var piga, Marta Boman (1820-1896) som var fattighjon i Gummark, en dödfödd dotter 1827, samt Johan Boman (1828-1869) som var snickare och torpare i Falmark. Den 13 november 1817 upprättade Lars Boman ett kontrakt med delägarna i Gummarks såg, varigenom han fick en gärda vid sågen och en äng söder om dammängen. Ägora som uppläts till makarnas livstid låg intill vintervägen. År 1840 fick sonen Lars Olof Boman ta över brukandet av marken. Han var gift med Britta Johansdotter (1817-1881) från Böle och makarna hade barnen Johanna Boman (1841-1894) som var piga, Britta Boman f. 1841 som gifte sig med Fredrik Johansson från Burträsk, Emanuel Boman (1842-1881) som var snickare i Gummark, Lars f. 1846 som var sjöman och försvann ur kyrkoboken 1880, Eliana Boman f. 1849 som gifte sig med vaktmästaren Nils Gustaf Boström i Skellefteå stad, samt Desideria Boman (1853-1888) som var sömmerska och sedan gift med fältjägaren och bonden August Stoltz i Myckle och Gummark.

Fredrik Andersson Högberg (1778-1864), som var född i Bjurvattnet, hade varit soldat på roten 51 Högberg 1810-1820. Han fick den 6 mars 1815 livstids förläning på ett område i Orrmyrsvedjan från rotens rotehållare.

Johan Petter Högberg (1799-1888) från Kyrkobordet var soldat på roten 50 Högberg 1820-1849. Han var en son till pigan Sara Helena Östensdotter Palmgren f. 1779 som var född i Medle. Johan Petter föddes i Ostvik och hans syster Johanna 1805 på Kyrkobordet. Modern flyttade 1809 till Ryssland med barnen, men sonen Johan Petter lyckades enligt egen utsago rymma från resan till Ryssland. Han fick senare i livet ett besök av sin syster, som då var generalska i Ryssland. Johan Petter Högberg gifte sig 1821 med Sara Jonsdotter (1799-1887) från byn. Makarna fick barnen Kristina Högberg (1822-1891) som gifte sig med Moses Johansson från Häbbersfors, en dödfödd son 1823, en dödfödd son 1825, en dödfödd son 1827 samt Anton Johansson (1829-1897) som var

inhysesman i byn. Byamännen upplät den 19 november 1836 till Högberg tre geometriska tunnland, öster om Hemvattnet på södra sidan bäcken. Marken låg nedanför kvarnarna.

Anders Jonsson Grönborg (1780-1851) tjänstgjorde på roten 69 Grönborg 1803-1830. I roten ingick hemman i Gummark och Gärdsmark, medan torpet låg i Gummark. Den 16 juli 1821 upplät hans rotehållare i Gärdsmark ett nybruk som låg söder om Gärdsmarksträsket och Valmyran. Upplåtelsen togs in i inteckningsprotokollet av den 23 november samma år. Dessutom fick han livstids nyttjanderätt till det nybruk som Lars Christoffersson hade låtit utsyna den 14 oktober 1805. Anders Grönborg gifte sig med Greta Andersdotter (1780-1862) från Drängsmark. Makarna fick barnen Sara Grönborg (1803-1842) som var piga, Anna Grönborg (1805-1868) som var piga och sedan fattighjon, Charlotta Grönborg (1805-1888) som gifte sig i Stockholm med sockenskomakaren Carl Landström som var född i Innervik och makarna bodde senare i Ursviken, Gustaf Grönborg f. 1806 som 1831 flyttade till Stockholm, Carl f. 1808 som 1831 flyttade till Stockholm, samt Johan f. 1811 som 1836 flyttade ut ur socknen.

Torparen Östen Norqvist (1821-1869) fick en trakt i Djupmyrsvedjan upplåten av brodern Jonas Östensson och Olof Andersson i byn. Östen Norqvist flyttade 1845 till Johannestorp och 1848 till Gärdsmark.

Erik Danielsson Sundberg (1779-1867), som bodde i Skråmträsk, fick den 17 september 1835 av byalaget rättighet att nyttja jord i Gummark nära gränsen till Skråmträsk. Avhandlingen togs in i ett inteckningsprotokoll den 2 december 1839.

Per Andersson Loo (1792-1849), som var inflyttad från Lycksele lappmarksförsamling och tidigare nybyggare i Brännvattnet, undertecknade med bonden Anders Dahl den 18 september 1841 ett torparkontrakt som gällde Hemvattsgården på 40 år. Per Andersson Loo skulle utföra fyra dagsverken årligen, samt uppfylla en del andra villkor.

Johan Johansson Vikström (1799-1869) från Innervik fick ett tor-

parkontrakt den 30 november 1826 med Olof Jonsson den äldre. Han gifte sig 1829 med Sara Andersdotter (1803-1889) från Gummark och makarna fick barnen Helena f. 1830 som gifte sig med Reinhold Andersson i Medle, Aron Vikström f. 1834 som blev bonde i Medle, Johan (1836-1852), ett dödfött barn 1839, Moses Vikström (1841-1897) som blev bonde i Gummark, Anna Vikström f. 1843 som gifte sig med torparen och handlaren Jonas Carlsson i Gummark, samt Lovisa (1848-1866).

INNERVIK

År 1784 fick drängen Johan Johansson tillstånd att ta upp ett torp i Innervik på byns ägor. Landshövdingen utfärdade en resolution den 20 februari. Torpet skulle få 40 frihetsår. Torparen ålades att under tiden bygga en stuga med förstuga som var nio alnar i fyrkant, ett litet foder- och fähus, samt en kornlada som skulle vara åtta alnar i fyrkant. Torparen skulle dessutom uppbruka och sätta i stånd de ägor och lägenheter som utsynats till torpet. Fänrik Petter Holmström som innehade majorsbostället Nyborg, Sunnanå nr 4, skrev att så länge han hade majorsbostället skulle torparen ha uppsyn över och freda boställets ängar samt underhålla gårdsgårdarna. Torparen skulle även se till att lador inte skadades av dåligt väder, och i förekommande fall utföra reparationer. Han behövde inte bygga nya lador och nya tak. Han skulle röja undan skog och buskar vid den mark som hörde till torpet.⁴¹⁴ Sannolikt låg torpet vid den urfjällsjord som majorsbostället hade i Hästhagen inom Innervik.

INNERURSVIKEN

Drängen Hans Olofsson, som länge troget och väl hade tjänat i byn, fick 1799 slå sig ner och bygga ett hus väster om Jon Perssons gård. Eftersom han nu hade gift sig, behövde han en utkomst. Rätten gällde under hans och hans nuvarande hustrus livstid. De skulle även få upparbeta den oländiga marken fram till Kalkhusberget och Ljusmyran till äng. Till åker skulle de få bruka den gamla svedjan på Klemmetsnäset. Efter makarnas död skulle ägorna gå tillbaka till hemmanen i Innerursviken. Klemmetsnäset har troligen fått sitt namn efter bonden Clemet Larsson, som var bonde på Innerursviken 3 under åren 1539-1585. Han tycks vara den enda personen med namnet Clemet som bott i området.⁴¹⁵

LUND

År 1842 antogs drängen Jonas Fredrik Lundgren till torpare på Lund nr 1, som uppgick till 5/32 mantal. Hemmanet ägdes av Jonas Grönlund och Maria Helena Andersdotter. Torparen skulle få utnyttja hemmanets utägor i Tjärn, och dessutom följande ägor i Lund, nämligen hägnaden söder om Björkberget och Sandgårdan som låg söder om gården på hemmanet. Vid Sandgårdan, som sträckte sig från en hässjegård vid gården och till en myr i söder, skulle Lundgren få uppföra ett bostadshus. Men vägen vid västra sidan skulle förbehållas hemmansägaren. Marken i hägnaden var 71 meter i kvadrat, och Sandgårdan var 50 meter i kvadrat. Allt kunde besås med två skäl säd.

I Tjärn skulle Lundgren underhålla gårdsgårdarna, och han skulle dessutom få nyttja ladan. Vid ägorna i Lund skulle hemmansägaren underhålla gårdsgårdarna. Som motprestation skulle Jonas Fredrik Lundgren göra ett dagsverke åt bonden i skördetiden varje år utan ersättning. Under tiden 1 maj till slutet av oktober skulle Lundgren arbeta två mansdagsverken varannan vecka och åtta kvinnodagsverken i andtiden eller skördetiden. Tillsammans 32 dagsverken. Dessutom skulle Lundgren under tiden november till februari arbeta åtta mansdagsverken på egen kost utan någon ersättning. Efter fyra år skulle torparen arbeta två dagsverken varannan vecka, vinter som sommar, vilka utgjordes till två delar av mansdagsverken och till tre delar av kvinnodagsverken. Dagsverken skulle ske på egen kost och utan ersättning, tillsammans 52 dagsverken per år. Lundgren skulle få nyttja hemmanets skog för att ta hustimmer, som helst skulle tas av vindfällan. Han fick även använda skogen till mulbete. Lundgren skulle få nyttja bondens bryggstuga, bastu och körloge utan ersättning. Dessutom använda hans häst för att forsla hem hö från utägorna i Tjärn. Under de två första åren skulle Lundgren få kost från hemmanet när han utförde torpararbetet. Han och hans hustru skulle få bo kvar i torpet under hela sin livstid. Torpet skulle få tillträdas den 1 maj 1843.

Jonas Fredrik Lundgren (1809-1886) var född i Lövånger, och flyttade 1833 till Skellefteå socken, där han hade drängtjänster under några år. År 1837 kom han till Lund som dräng. Han var torpare 1847-52, men flyttade sedan till Gummark. Lundgren gifte sig

1841 med Elsa Andersdotter (1816-1846) från Lövångers socken och makarna fick barnen Anton Lundgren f. 1841 som blev bonde i Kusmark, Fredrika Jonsdotter f. 1843 som gifte sig med bonden Lars Olof Sundqvist i Medle, samt Fredrik Lundgren (1845-1894) som blev bonde i Lund.

Jonas Fredrik Lundgren gifte om sig 1847 med Anna Johansdotter (1814-1897) från Lövånger. Makarna fick barnen Olof Lundgren f. 1856 som blev arbetare, Anna Lundgren f. 1859 som gifte sig med bonden Ludvig Melander i Medle, samt ett dödfött barn 1853.⁴¹⁶

MEDLE

Byamännen i Medle upplät 1806 mark till ett torp åt skomakaren Salomon Ransberg (1761-1809) norr om Korsibacken (skrivs Korsjö backen) på Kläppen norr om vägen. Tillståndet gällde under Ransbergs och hans hustrus livstid. De skulle arbeta åt byamännen för vad de skulle utfästa sig att betala, eller för gångbart pris. Ransberg fick inte göra åverkan på skogen, men hade tillstånd att som vedbrand få använda stubbar, kvist och vindfällan. Makarna skulle inte sprida skvaller och förorsaka oreda i byn. Överenskommelsen mellan makarna Ransberg och byamännen i Medle togs in i domboken för att den skulle få laglig kraft.⁴¹⁷

Salomon Ransberg från Kyrkobordet var gift med Helena Olofsdotter (1759-1831) från Bjurvattnet. Makarna hade barnen Jonas f. 1791 som 1814 flyttade till Luleå, Salomon (1793-1793), Kristina (1795-1795), Johan (1796-1796), samt Johan Ransberg (1798-1818) som var dräng 1818 i Brännfors när han krossades av ett fallande träd.

STÄMNINGSGÅRDEN

År 1824 fick arbetskarlen Johan Andersson Markström (1783-1859) från Degerbyn 5 och hans hustru Magdalena Christiansdotter (1775-1860) ett torpkontrakt under Lars Kågemans hemman, Stämninggården nr 3. Tidigare hade de haft en nyodlingsjord på sju år, men nu fick de ett kontrakt på livstid. De fanns i byn 1815-31 samt 1836-1860, och i Nygård åren 1831-1836. Som kompenstation skulle paret första året arbeta sju dagar i andtiden hos

Kågeman och få mat där. Sedan skulle de arbeta en dag mer för varje år, så andra året skulle de arbeta åtta dagar. Vid torparnas död skulle jorden återgå till hemmansägaren, och likadant om de inte fullgjorde sina skyldigheter. Så länge byaskogen var oskiftad skulle de få vedbrand, husbehovstimmer och vidjor därifrån. Sedan skulle de få denna rätt på hemmanets skifte, där hemmansägaren anvisade plats. Markström och hans hustru skulle först erbjuda sig till arbete hos hemmansägaren till gångbar dagsersättning, innan de sökte arbete hos någon annan.⁴¹⁸

Sannolikt låg torpet mellan Berget och nuvarande övre byn, längs nuvarande Bergsbackavägen. Där fanns ett torp på kartorna både år 1800 och 1825. Det låg på västra sidan av nuvarande Bergsbackavägen. År 1800 fanns vid torpet Olof Bjursgårdet. Så någon med detta namn torde ha brukat gården och innehaft torpet. Det kan röra sig om Olof Larsson Bjur, som var soldat på roten 1769-1774.

MAJORSBOSTÄLLET NYBORG

Majoren August Möller antog 1820 Johan Lindström till torpare på boställets ägor på Sunnanå. Kontraktet gällde under den tid som Möller var major på Nyborg. Lindström titulerades förre landbonden, det vill säga arrendatorn. Han skulle få nyttja den mark som låg mellan löjtnantsbostället och den väg som gick mellan Storröjningen och beteshägnan, och som uppgick till ett halvt tunnland och bestod av stenbunden mark. Dessutom skulle Lindström få bruka ett halvt tunnland av de utväxta lindorna (det vill säga åkermark som vuxit igen till äng) i Storröjningen samt Falkträskgården som gav en skrinda hö. Lindström skulle även få bruka den ängsmark i Präståkern som låg mellan Røjmyran och vägen som gick genom Präståkern. Ängen avkastade två skrindor hö. Som motprestation skulle Johan Lindström ställa upp med 20 mansdagsverken och tio kvinnodagsverken per år på egen kost. Dagsverkena skulle utföras på Sunnanå i samband med slåttern och skörden. Vidare skulle Johan Lindström underhålla ladan i Falkträskgården och ladan i Präståkern. Boställets skog skulle Johan Lindström få nyttja till bete för sina djur samt för att hämta ved. När Lindström hade brukat torpet i tre år, skulle han göra ytterligare åtta dagsverken på egen kost, fyra i mars och fyra i

oktober. Om Lindström skulle skaffa sig hus själv och marken var svår att odla, ville han ha odlingsersättning om boställsinnehavaren ville avhysa honom eller skärpa villkoren i kontraktet.

Vid samma tillfälle antog August Möller en torpare vid hemmanets hemman i Innervik, nämligen förre sågdrängen vid Bureå sågverk Erik Ersson. Erik Ersson skulle få nyttja 6/7 tunnland gamla lindor i Brånviken och ett och ett halvt tunnland av åkern. Dessutom skulle han få bruka de ängar i Präståkern som låg mellan bäcken och vägen och som gav två skrindor hö. Erik Ersson hade rätt att nyttja skogen till husbehov samt till mulbete. När Östen Anderssons änka hade dött skulle Erik Ersson få bruka de små jordtappor som hon hade brukat.

BOSÄTTNINGAR PÅ OFRI GRUND

Under 1800-talet uppkom ett stort antal bosättningar på ofri grund. De personer som bodde på dessa bosättningar kallas i Västerbotten för inhysespersoner, inhysesmän eller inhyseshjon. I övriga Sverige används beteckningen backstugusittare. Personerna redovisas i kyrkoarkiven, men det är mycket svårt att få veta var i byn bosättningen var belägen. Bostäderna redovisas inte på lagaskifteskartan, men i beskrivningen till kartan kan man ibland hitta uppgifter om upplåtelse av jord.

Per Jonsson (1795-1862) var inhysesman i Ursviken under första halvan av 1800-talet. Han var född i Burträsk, och familjen bodde sedan i Petikträsk, Storträsk, Granberg och Kusmark. Per Jonsson gifte sig 1820 med Greta Cajsa Andersdotter (1794-1843) som var en dotter till soldaten Anders Braf i Bergsbyn. Per Jonsson och Greta Cajsa Andersdotter fick barnen Hedvig (1821-1826), Maria Persdotter f. 1822 som var piga och 1844 utflyttad till Byske, samt Johanna Persdotter f. 1825 som gifte sig med bonden och inhysesmannen Gustaf Wallman.

Familjen flyttade 1828 till Ursviken, där de hade en enkelstuga eller sexknutbyggnad med förstuga. Greta Cajsa Andersdotter avled den 27 oktober 1843. Den 2 april 1844 upprättades en bouppteckning efter Greta Cajsa av Gustaf Hermansson och Anders Jonsson i Ytterursviken. Tillgångarna var endast 24 riksdaler och sex skil-

ling, medan skulderna uppgick till 56 riksdaler och 30 skilling. Det fanns alltså ett underskott i boet på 32 riksdaler och 24 skilling. Den 11 december 1843 blev bonden Johan Petter Nilsson i Ytterursviken förordnad till förmyndare till barnen Maria och Johanna. Han skulle vårda deras egendom.

OLAGA BOSÄTTNINGAR

Under 1800-talet börjar det förekomma olaga bosättningar, främst på kronomark. Följande redogörelse bygger på material som Per André i Skellefteå tagit fram.

Sedan avvitrningen påbörjats under mitten av 1800-talet, fick krononybyggen inte anläggas på det som troligen skulle bli kronomark.⁴¹⁹ År 1871 rapporterar jägmästaren i reviret till konungens befallningshavande i Umeå att följande personer ”nedsatt sig på” kronomark och att de genom vederbörande kronobetjäning bör avhysas:

Anders Andersson Varg (1821-1898) på Gomtjärnsberget, vid Karsbäcken inom Norsjö kommun. Varg bodde på Gomtjärnsberget redan 1851. År 1856 blev Anders Andersson Varg stämd av Jakob Lind i Svartlund för en skuld. Varg hade 1851 lånat 80 riksdaler av bonden Johan Jakobsson från Karsträsk i samband med ett hästköp. Senare under året betalade Anders Varg tillbaka 24 riksdaler så att skulden var på 56 riksdaler. År 1852 hade Anders Varg lånat 132 riksdaler, tio skilling och tio runstycken av Jakob Lind i Finnfors. År 1850 hade Jakob Lind fått lösegendom av Anders Andersson Varg som var värd 39 riksdaler och 27 skilling riksgälds, lösegendom som Lind hade sålt på en auktion. Skulden uppgick nu till 92 riksdaler och 37 skilling. År 1850 kallas Anders Varg för Anders Bergqvist. Rätten dömde Varg år 1856 att betala tillbaka 56 riksdaler på lånet från 1851 och 39 riksdaler, 29 skilling och tio runstycken på lånet från 1852, samt rättegångskostnader på sex riksdaler och 32 skilling. Den 28 juli 1858 utmättes Anders Vargs hela egendom och såldes på auktion och inbringade 46 riksdaler och 34 skilling.⁴²⁰

Anders Andersson Varg eller Bergqvist var en son till pigan Cajsa Ulrika Carlberg, som senare gifte sig med inhysesmannen Anders

Persson Bergqvist i Medle. Anders Andersson Varg (1821-1898) växte upp i Medle och gifte sig med Cajsa Ulrica Nilsson (1825-1894). Makarna hade barnen Anna Catharina Warg f. 1846, Hedda Eugenia Andersdotter f. 1848, Sara Johanna Varg f. 1849, Lars Anton Bergvall f. 1852, Nils Bergqvist f. 1855, Karl Anton Bergqvist f. 1857, Helena Andersdotter Varg f. 1861, Margareta Bergqvist f. 1863, samt Leonard Bergqvist.

Foto 114. Karsbäcken söder om vägen mellan Bastuträsk och Norsjö väster om Torpet. Foto: Ruben Stenlund.

Nils Petter Carlsson, norr om Petikån.

Gustaf Lejon, mellan Valbränna, Granbergsträsk och Nickusberg. Platsen ligger strax norr om torpet Tjärn, tydliga rester finns av hus och odlingar.

Jon Persson, söder om Bastuträsk.

Anders Gustaf Gers, i närheten av Kamsån. Om Gers finns att läsa

i *Skelleftebygden 2000*. Platsen för hans bosättning är väl känd. Domänverket byggde 1955 en skogsbilväg rakt över hans tomt. Det som återstår av bebyggelsen är nu några tegelstenar vid vägkanten. De små odlingar som lär ha funnits försvann under en grustäkt. En tjärdal som lär ha tillhört Gers finns kvar i närheten. Enligt husförhörslängden bor Gers i Granhult som inhyses.

Carl Johan Fjellström, som var same, bodde på en okänd plats i närheten av Kamsån. Husförhörslängden placerar Fjellström 1872-75 i Granhult. Kan han då ha bott i närheten av Granhult, vid Kamsån? I *Westin Skellefteå sockens historia* finns i Jörns socken ett ställe Rotliden, utan årtal, som skulle kunna tänkas ha varit Fjellströms eller Gers' nybygge. Landsarkivet i Härnösand har inte kunnat finna några handlingar om detta när de letat.

Nils Nilsson bodde norr om Byske älv, mellan Ribbfors och Blanksele. Platsen blev sedan troligen kronotorpet Nyfors.

Johan Lidman bodde väster om Högtjältn.

Revirförvaltaren föreslår att husen skall säljas för rivning utom följande, som genom sitt läge är särdeles lämpliga som bostäder åt bevakare: N P Carlssons, Nils Nilssons och Johan Lidmans. Han konstaterar också att Carl Johan Fjellström och Nils Nilsson varit dömda för skogsåverkan, den senare har återigen åtalats för saken.

Länsstyrelsen undersöker fallen, och bekräftar att de inte har laglig rätt att bo på kronomark. I ett utslag av den 23 december 1871 åläggde de att före juli 1873 utrymma lägenheterna.

När nybyggaren bor på en olaga bosättning syns prästen placera honom som inhyses på närmaste "lagliga bosättning" i husförhörslängden.⁴²¹

För personer som ville uppföra en olaglig bosättning var gränser en attraktiv plats. I Eggeliden, som ligger på gränsen mellan byarna Klutmark och Gummark, slog sig en samisk familj ner omkring 1815. (Se vidare under kapitlet "Samer").

VI. Nybyggen

I

Några nybyggen i Byske socken

Nedan presenteras ett antal nybyggen i de olika socknarna i norra Västerbotten. Syftet är att ge en inblick i hur processen med att anlägga ett nybygge gick till, men även att ge lite särskilda detaljer från de olika nybyggena. Att anlägga ett nybygge var ett komplicerat företag, där mycket kunde gå fel. I de flesta fall återges den utsyning av nybygget som föregick länsstyrelsens beslut. Där får man veta hur det såg ut på platsen för det tilltänkta nybygget och hur synemännen värderade ekonomiska tillgångar som åkermark, gräsväxt, skog, fiske och kvarnvatten.

Ett mindre antal nybyggen presenteras mera utförligt, och i dessa fall har gårdsarkivet för nybygget använts. Det måste betonas att det är endast några nybyggen som presenteras. Totalt anlades inom Skellefteå och Norsjö nuvarande kommuners områden cirka 500 nybyggen under den aktuella tiden, och i den siffran ingår inte Burträsk och Lövånger.

BACKA

Bonden Per Persson i Selet, som bodde i Bjurselet, ansökte 1814 att få inrätta ett nybygge på södra sidan av allmanningen innanför

Stensjöns nybygge. Länsstyrelsen hade utfärdat en resolution om syn den 24 april samma år. Synen genomfördes den 13 september 1815 av kronolänsman Nils Clausén med biträde av nämndemännen Samuel Nilsson i Stämmingsgården och Erik Ersson på Norrböle.

Tomt och bostad utsynades på Svedjebacken på norra sidan av Byskeälven, trots att marken låg inom Bjurselets område, eller formellt sett under Selet nr 1½. Åbon i Bjurselet hade lämnat tillstånd till utsyningen mot att han fick ersättning från kronoallmanningen. På marken växte gran- och björkskog, och jordmånen bestod av fin sandmo på fast botten. Åkern utsynades på södra sidan av Byskeälven, och började alldeles intill gränsen mot Stensjön, och sträckte sig sedan uppströms älven. Marken var på 13 1/4 tunnland och ansågs vara frostaktig beroende på myrar i närheten och på Byskeälven. Jordmånen bestod av finare och grövre sand med stadig grusaktig botten.

Ängar fanns vid uppodlingsmark nära bostaden samt väster om bostaden liknande mark som var på två och ett halvt tunnland. Görjmyran bestod av en naturlig slog och kunde ge två skrindor hö, och på Brattmyran kunde man bärga en och en halv skrinda. Kågslymyran beräknades ge en fjärdedels skrinda, och Södra Flarkmyran som bestod av naturlig slog och röjningsland fyra och en fjärdedels skrinda. Lilla Bergmyran beräknades ge två skrindor, och röjningslandet längs bäcken som gick från Bergmyran kunde ge en och en halv skrinda. Trindmyran och Smalmyran kunde vardera ge en halv skrinda hö. Ytterst på Stormyran kunde man bärga en skrinda, och på Stormyrkärret en halv skrinda. På Inre Bäckmyran kunde man slå en halv skrinda, och vid södra änden av Långmyran fanns ett röjningsland där man kunde få en skrinda. På Kläppmyran fanns en naturlig slog och ett röjningsland som uppskattades ge en skrinda hö. På andra sidan av Storlakamyran kunde man slå en halv skrinda hö, och morlandet vid Långmyrbäcken kunde genom röjning och uppodling bli en äng. Den totala tillgången på hö var 17 1/4 skrindor. Man kunde även bryta upp åkermark som sedan kunde läggas igen till ängsmark. Det var en kostsam metod att skaffa sig ängar.

Det fanns inget fiske på området och inget kvarnställe annat än i Selets by som låg en halv mil bort. Virke till husbyggnad och andra behov fanns tillräckligt. Avståndet till kyrkan var fyra mil, och till staden Piteå sex mil.

Det fanns inga invändningar mot nybygget, men åborna i Stensjön ville att Per Persson inte skulle få tillstånd att låta djuren beta på södra sidan av Byskeälven förrän fem veckor efter midsommar då de hade slagit sina ängar. Per Persson gick med på denna begäran.

Synemännen påpekade att de ansåg jordmänen vara mager och ängsmarkerna i minsta laget, men Per Persson hade fyra hemmavarande söner som under faderns ledning kunde genomföra arbetet med kraft. Hemmanet kunde därför utvecklas i framtiden, men det borde få 40 frihetsår från skatt på hemmanet. Landshövdingen beviljade Per Persson ett försök med nybygget på 12 år, och lyckades han skulle han få 40 frihetsår. De första 12 åren skulle Per Persson endast få bruka skogen till nybyggets behov, och han skulle inte få något understöd av spannmål under samma tid. Per Persson skulle visa upp landshövdingens utslag i samband med nästa års mantalsskrivning, så att nybygget fördes in i jordeboken under namnet Backa.⁴²²

BUTJÄRN

Nybygget hörde 1805 till Ytterstfors sågverk, enligt mantalsslängden.

FORSLIDEN

Gerhard Nilsson i Fällfors lät den 17 juni 1803 utsyna fler ängar under sitt krononybygge Forsliden. Han hade landshövdingens syneremiss av den 5 september 1800. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark med biträde av nämndemännen Lilla Jon Jonsson i Storkåge och hovinköparen Anders Norlund i Böle. Gerhard Nilsson överlät nu nybygget till soldaten Johan Klint och sin son Nils Gerhardsson. Vid synen närvarade från Fällfors bönderna Johan Svensson, Sven Johansson, Nils och Olof Ambrosiusson samt Nils Östensson. Johan Ersson hade dessutom gett fullmakt till sin dräng Johan Nilsson att företräda honom, men utan skriftlig fullmakt. Som fullmäktige för bataljonspredikanten herr

Johan Gustaf Borin inställde sig Olof Larsson från Drängsmark. Anders Ersson från Finnträsk och soldaten Per Frimodig var också närvarande.

Äng fanns på Våtmyran där man kunde slå en halv skrinda hö, och lika mycket fanns på Spikstarrmyran sydväst om bostaden. Lidmyran samt ett kärr mellan denna myr och Spikstarrmyran kunde ge en halv skrinda. Krokträskmyran och Kläppmyran beräknades avkasta vardera en fjärdedels skrinda. På Kläppkärret fanns en halv skrinda, och på Öbergsmyrans en skrinda hö. Svinhusdörrmyran och två små kärr beräknades ge en fjärdedels skrinda hö. Krokträsket kunde man dämna upp vid dess utlopp på nordöstra sidan. Genom en åtta famnar lång damm kunde sjöns yta höjas tre alnar. Vattnet kunde då stiga på flera mossaslyn på södra och västra sidorna av sjön. Avkastningen gick inte att bedöma. Syne­männen tittade på Krok­tjärnen, men bedömde det som olönsamt att dika ut tjärnen. Tjärnen var dock lämplig till fiskevatten.

Fällfors byamän gick emot utsyningen av Våtmyran, Krokträskmyran, Svinhusdörrmyran, Krokträsket samt Krok­tjärnen, och menade att de låg inom byns område. Lägenheterna fanns även med på avvitringskartan över Fällfors som liggande inom byn. Byamännen kunde inte visa upp kartan och inte heller byns rålinjer vilka inte var uppgångna. Johan Svensson bestred utsyningen av Öbergsmyrans som hörde till det nybygge han hade ansökt om. Sökandena Johan Klint och Nils Gerhardsson menade nu att avvitringskartan måste visas upp.

Nästa dag fortsatte synen av fler ängar. Nordväst om Forslidens bostad fanns Överstänget som bestod av åtta stycken kärr vilka hade bärgats sedan tidigare och var försedda med två lador. Marken kunde ge en och en halv skrinda hö. Röjningsland fanns mellan de tidigare omnämnda kärren och Byskeälven samt uppför älven till en holme. Området kunde avkasta en skrinda hö. Två holmar fanns i älven, varav den ena var förenad med fastlandet och till största delen uppräjd. På den övre holmen fanns en lada, och holmarna gav tillsammans en skrinda hö. Bjärnkärret gav en fjärdedels skrinda, och Ötjärnstränderna med de kärr som låg intill gav likaså en skrinda. Älvsbacken mellan tjärnen och älven

där visst arbete hade lagts ned och marken gav en fjärdedels skrin-
da. Mjölkselkärren kunde ge en halv skrin-
da hö. Slätterängarna kunde tillsammans ge nio och en fjärdedels skrin-
da hö. Fällfors byamän gick emot alla dessa utsynade ängar, och byamännen ville lägga ängarna under sitt nybygge Holmstrand. Det nybygget låg på andra sidan av Byskeälven. Forslidens nybyggare svarade att de var i största behov av ängarna på grund av den förestående delningen av nybygget. Dessa ängar var deras enda möjlighet att nå fram till Byskeälven.⁴²³

GRAVLUND (GRAVEN)

Den 17 juni 1794 kom landshövdingens förordning om att syna Anders Jonssons från Källbomark uppgivna lägenheter på kronoöverloppsmarken mellan Kinnbäck och Källbomark till ett nybygge. Befallningsmannen Erik Lindemark genomförde synen 28 oktober samma år, tillsammans med nämndemännen Per Eriksson från Åbyn och Johan Johansson från Frostkåge. Kinnbäcks byamän var närvarande vid synen.

Tomten och bostaden låg sju och en halv kilometer ost-nordost från Källbomark och en halv mil i väst-nordväst från Kinnbäck. Bostaden låg vid den så kallade Graven eller Gravlund. Mark för åker fanns intill bostaden, och bestod av god sandmylla med fast botten. Platsen var beväxt med grov och hög granskog. Åkern ansågs vara god och bärande, och arealen uppgick till fyra tunnland.

Ängar fanns på Långmyran som låg söder om gårdsstället. Där kunde fyra skrindor bärgas. Sydväst om tomten fanns Småmyrarna som beräknades ge tre skrindor hö. Medesmyran kunde ge två skrindor. I väst-nordväst från gårdsplatsen låg Våtänget, där det fanns flera små kärr, och efter röjning kunde området ge sex skrindor hö. I väster låg Kringsmyran och Stormyran som kunde ge sex skrindor hö i avkastning. I nordväst fanns Stöversjön som kunde ge lite sjöfoder, och på stränderna kunde bärgas en skrin-
da hö. I väst-sydväst låg Bocktjärnsänget som kunde ge fem skrindor hö. Brattmyran kunde ge fem skrindor. Alla myrarna kunde inte bärgas varje år, utan måste trädas. Men varje år kunde man slå det uppgivna antalet skrindor. De flesta myrarna hade bärgats av Kinnbäcks byamän, och de hade satt upp hässjor. På Brattmyran

fanns lämningar efter en gammal lada. Vid gårdsstället fanns röjningsland till minst två skrindor hö. Totalt kunde årligen bärgas 34 skrindor hö. Ängarna ansågs kunna bli bördiga och låg inte långt från gårdsstället.

Mulbete fanns intill ängarna. Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns i tillräcklig mängd och nära gårdsstället. Kvarnställe fanns i en bäck, och det kunde nyttjas höst och vår. Husbehovsfiske fanns i Stöversjön, Harrsjön och Finnträsket.

Kinnbäcks byamän gjorde anspråk på alla utsynade lägenheter, åtminstone till dess avvitringsrättens utslag hade kommit. Byn hade brukat marken av ålder, och marken hade tagits in under byns marker i samband med avvitringen.

Foto 115. Första egentliga bostadshuset i Gravlund. Foto: Ernst Westerlund, Skellefteå museum.

Om Anders Jonsson skulle få landshövdingens tillstånd till nybygget, föreslogs 25 frihetsår. De första fem åren skulle han röja tre tunnland skog, uppta 16 kappland åker (cirka en fjärdedels hektar), gräva tio famnar diken runt åkern och 40 famnar runt ängarna, samt sätta upp 300 famnar gårdsgårdar. Nybyggaren skulle sätta upp en stuga med förstuga, och fähus med foderlada. De följande fem åren skulle nybyggaren bland annat röja tre tunnland skog, ta upp ytterligare 16 kappland åker, gräva tio famnar diken runt åkern och sätta upp 350 famnar gårdsgårdar. Vid mangården skulle han sätta upp en bod och vid lagården ett stall samt en kornlada med loge.⁴²⁴

Nybygget blev inte av vid detta tillfälle. Den 29 juni 1801 lät drängen Johan Danielsson i Byske och soldaten Per Frimodig i Fällfors utsyna nybygget på kronoallmanningen vid Ristjälen, och sökandena hade tidigare landshövdingens syneremiss. Synen genomfördes av nämndemännen Johan Johansson i Frostkåge och Carl Stenlund på Sunnanå. Vid synen deltog bönderna Per Persson och Erik Johansson i Kinnbäck samt bruksbokhållaren Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk.

Tomt och bostad utsågs en halv mil i nordväst från Kinnbäck och sju och en halv kilometer norr om Åbyn. Tomten låg söder om Riskälen (skrivs tidigare i utsyningen Ristjälen) och öster om Vätänget och skulle kallas *Gravlund*. Åkermark fanns nedanför bostaden på ömse sidor om bäcken, den så kallade Södra Graven som bestod av sandmylla med grövre sandbotten. Marken var beväxt med grov granskog och uppgick till sex tunnland. Åkern ansågs kunna bli någorlunda bördig men kanske frostaktig.

Ängar fanns vid Bladakärret, där det fanns röjningsland som kunde ge två skrindor hö. De bägge Rängellmyrarna kunde ge två skrindor, och vid Gåstjärnsmyran, som låg söder om Kinnbäcks rå, fanns en myrslog som kunde ge en skrinda. På Källmoran fanns röjningsland som förväntades avkasta två skrindor, och röjningsland vid Björnbäckmoran kunde ge åtta skrindor. På röjningslandet vid Vätänget kunde man bärga tre skrindor, och på Vätängsmoran kunde man slå en skrinda hö. Rödmyrmoran kunde ge tre skrindor, och röjningslandet vid Harrsjömyrmoran kunde ge

en skrinda. Totala antalet skrindor beräknades bli 23. Dessutom kunde man få hö från området kring bäcken vid gårdsgården.

Kvarnställe fanns strax nedanför bostaden och mulbete vid de utsynade ängarna. Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns nära bostaden.

Bönderna i Kinnbäck gick emot utsyningen och ansåg att de hade rätt till marken före sökandena. Enligt avvittringskartan låg detta område bland Kinnbäck bys skatteängar på kronoöverloppsmarken. Skatteängarna riskerade att fördärvas av betande kreatur om nybygget skulle komma till stånd. Byamännen medgav att den utsynade marken aldrig hade nyttjats av byn. Byn hade heller aldrig sökt någon optionsrätt till marken. Bruksbokhållaren Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk ville att nybygget skulle läggas som ett bruksnybygge under silververket. Sökanden gick emot detta yrkande. Inspektorn vid Degerfors manufakturverk i Jävre, Fredrik Bergman, överlämnade en skrivelse från rådman Johan Degerman, där han menade att kronoallmanningen blivit anslagen under verket. Degerman gick emot nybygget och hänvisade till landshövdingens remissorialresolution av den 2 februari 1799, där han låtit Degerman syna alla nybyggeslägenheter som fanns på denna allmanning. Om de insynade lägenheterna skulle anses lämpliga till nybygge, hävdade Degerman sin förmånsrätt. Degerman menade att han år 1800 fått rätt av kronan att nyttja 25 man ur Piteå kompani under två månader om året i sex års tid till strömrrensning och uppodling. Dessa åtgärder skulle ha varit i onödan, om nybygget skulle bli av. Synemännen tog fram de åberopade handlingarna, där det framgick att Johan Degerman hade ansökt om att få inrätta ett nybygge på området, och att Erik Lindemark var förordnad att genomföra synen. Johan Danielsson, som nu hade löst ut Per Frimodig, förklarade att han inte kunde ge något yttrande i frågan.⁴²⁵

År 1805 ägdes nybygget av Erik Johansson i Kinnbäck som inte bodde på nybygget. År 1815 ägdes nybygget av Kinnbäckes byamän.

HOLMSTRAND

Bonden Olof Ambrosiusson i Fällfors fick landshövdingens syneremiss på ett nybygge i Holmstrand den 18 mars år 1800. En ny syneremiss utfärdades den 22 februari 1803, då sökandena var soldaten Per Frimodig i Fällfors och Anders Ersson i Finnträsk. Häradsrätten höll den 18 juni 1803 en syn på nybygget som leddes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Lilla Jon Jonsson i Storkåge och Anders Norlund i Böle. Till samma dag hade Forslidens nybygges syn över mera ängar blivit uppskjuten. Den omtvistade marken låg mellan Stryckfors och Hällfors, samt mellan Fällfors och Klubbfors. Vid synen närvarade bönderna Johan Svensson och Sven Johansson i Fällfors, som uppvisade sin syneremiss av den 31 januari 1802 som rörde anläggande av ett krononybygge. Vid synen deltog även Anders Andersson i Lundfors, Johan Jonsson i Blåfors, samt bönderna Nils Östensson, Nils Ambrosiusson, och Johan Ersson i Fällfors genom sin dräng Johan Nilsson, dock utan fullmakt. Besiktningen påbörjades först för Olof Ambrosiusson, som hade den äldsta syneremissen.

Tomt och bostad utsågs på Storön en halv mil nordväst från Fällfors, på norra sidan av Byskeälven och platsen kallades Holmstrand. På en svedja vid bostaden fanns jordmån som bestod av fin sandmylla utan botten, som var beväxt med gran- och björkskog. Marken uppgick till åtta tunnland. Åkern ansågs bli mindre bördig och frostaktig.

Ängar fanns vid Seldesmyran, som låg i ost till nordost, och kunde ge en fjärdedels skrinda hö. Ladumyran, där det fanns en lada uppsatt, samt intilliggande röjningsland beräknades avkasta två skrindor. På Lars-Ersamyrarna kunde man bärga en skrinda hö och på Lilla Vålmyran (Hwålmyran) en och en fjärdedels skrinda. Stora Vålmyran beräknades avkasta tre fjärdedels skrinda, och Illermyran med röjningsland tre skrindor. På Södra Rislandsmyran med ett kärr kunde man bärga en halv skrinda hö. Norra Rislandsmyran antogs kunna avkasta en skrinda, och Gräskärret med ett sly en skrinda. Röjningslandet mellan Rislandet och Stormyran med Björklund beräknades ge en skrinda. Stormyrhållet med röjningsland beräknades ge en fjärdedels skrinda, och Stormyrbäcken med röjningsland en halv skrinda. På röjningslandet Nymyrbäcken

kunde man bärga en skrinda, och på Norrslyet en halv skrinda. Nymyran med röjningsland kunde ge två skrindor hö, och Tjälmyran tre skrindor. Stenbäcksslyet med röjningsland ansågs kunna avkasta en halv skrinda, och Hässjemyrslyet tre fjärdedels skrinda. Rävellmyran (Räfwellmyran) kunde ge en halv skrinda, och Forshedkärret en halv skrinda. På Storvikmyran kunde man bärga en och en halv skrinda hö, och en röjningsmor mellan bostaden och Storvikmyran med några kärr kunde ge en halv skrinda. Totala höslåttern beräknades uppgå till 23 och en fjärdedels skrinda.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns nära bostaden. Kvarnställe fanns i Stadsmyrbäcken. Olof Ambrosiusson, Johan Svensson, Jon och Sven Johansson förklarade att de övriga grannarna Nils Östensson, Nils Svensson och Johan Ersson skulle delta i nybygget efter rök, alltså efter hushåll, där alla hade lika stor andel. Forslidens krononybygge liksom de övriga personer som närvarade vid synen hade ingenting att invända.⁴²⁶

LUNDÅKER

Drängen Aron Eriksson i Lidbacken ansökte 1842 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmänningen mellan Lidbacken, Mullberget, Norrlångträsk, Lillkågeliden samt Rörliden. Han överlät sedan hälften av rätten till sin svåger Anders Olofsson i Mullberget. En syn hölls den 26 juli 1842 av kronolänsmannen Johan Fredrik Enberg med biträde av extra nämndeman Arvid Gustaf Dahlberg från Dalbäck och skrivaren Gustaf Hedman.

Tomt och bostad utsynades på Lidståkabrännen, där marken lutade mot söder, och platsen var beväxt med gran- och björkskog. Jordmånen bestod av grövre sand- och lermylla som var mindre stenbunden, och marken ansågs kunna bli frostfri. Åkermarken uppgick till 12 tunnland.

Söder om bostaden fanns röjningsland, vilka sträckte sig mot Storlidmyran och kunde ge en skrinda hö. Väster om gården fanns ett myrsly som beräknades ge en skrinda hö. Intill det föregående slyet fanns Storlidsmyran som var ett röjningsland som kunde ge en och en halv skrinda hö. Nordost om bostaden fanns Olof Jönsmyrorna som kunde ge två skrindor hö. Ett röjningsland intill de föregående

myrarna sträckte sig mot Kallkällsmyrarna, och de beräknades avkasta en halv skrinda hö. Intill fanns ett annat röjningsland som också kunde ge en halv skrinda hö. Sydost om bostaden fanns ett röjningsland som låg vid södra delen av Godluktskyran och som sträckte sig mot Olof Jönskarret och Lidsträskmyran. Detta kunde ge åtta skrindor hö. Lillmyran, som bestod av en naturlig slog som låg på västra sidan av Kråkmyran, kunde ge en halv skrinda hö. Ett röjningsland intill den förra platsen kunde ge tre skrindor hö. Röjningslandet på norra sidan av Olof Jönskarret beräknades ge tre skrindor hö. Det totala antalet skrindor hö var 19 stycken.

Mulbete och skog fanns nära bostaden. Lägenheterna låg så till att de rymdes inom två skiften. Nybyggaren ville kalla nybygget Lundåker, vilket länsstyrelsen godkände.⁴²⁷

LÅNGSJÖN

Soldaten Jakob Västerbottning från Storkåge fick den 16 november 1799 och 15 januari år 1800 landshövdingens syneremiss på ett krononybygge vid Långsjön. Synen förrättades den 7 juli 1800 av befallningsmannen Erik Lindemark med biträde av nämndemännen Johan Johansson i Frostkåge och Lars Olofsson i Drängsmark. Till synen infann sig även samtliga byamän i Selet samt nybyggaren Per Östensson i Tvärån.

Tomt och bostad utsågs på norra sidan av Långsjön, 3/8 mil sydöst om Finnträsk och 3/8 mil norr om Selet. Åkermark fanns vid gården och nedanför denna, och bestod av gran- och björkskog. Jordmånen bestod av sand med lös botten och var av våt beskaffenhet. Arealen uppgick till tre tunnland. Platsen ansågs vara av svagaste beskaffenhet, frostaktig och skjenaktig.

Vid Storlakamyrbäcken från myren till Lillakamyrbäcken med kärr intill fanns ängar, som låg söder om bostaden och kunde ge 15 skrindor hö. Röjningslandet ovanför och söder om Jon Pärssons roddet vid Björntjärnmyrbäcken, söder om bostaden, beräknades ge en skrinda hö. En strand vid Långsjön väster om bostaden samt vid Tjärnmyrbäcken beräknades avkasta en halv skrinda hö. Lilltjärnmyran kunde ge en skrinda, och röjningslandet väster om Christier Josefssons äng på södra sidan av Flarkån kunde ge två och en halv

skrinda. Röningslandet norr om Christier Josefssons äng, norr om Flarkån, kunde ge sju och en halv skrinda hö. På Västmyran fanns en halv skrinda hö, och väster om Jon Pärssons äng på ömse sidor om Flarkån till mitt mellan Flarkänget och Finnträskkvarnen kunde ge en och en halv skrinda hö. Svinhårmyran beräknades avkasta en halv skrinda hö. Totala höavkastningen beräknades bli 30 skrindor. Ängarna ansågs vara någorlunda bördiga.

Nära bostaden fanns timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand. Mulbete fanns vid ängarna.

Ytterstfors sågverksägare hade till synen skickat ett memorial där de förklarade att bolaget hade stockfångstskog längs och bredvid Byskeälven. Enligt privilegierna hade bolaget även rätt att anlägga nybyggen på denna mark. Landshövdingen hade lämnat löfte att bolaget kunde få anlägga två nybyggen på sågens stockfångstområde efter Byskeälven, och i dessa fall gå före den person som sökte nybygget. Befallningsmannen informerade nu sökanden om sågverkets rätt. Sågverksägarna sade att man inte ville hindra personer att uppta så avlägsna nybyggen, på vilka nybyggaren kan finna sin bärgning av åker och äng, och där nybyggaren inte söker nybygget för att föröda skogen. Dessa nybyggen kunde inte bolaget självt upparbeta med fördel. Bolaget önskade att nybyggaren endast skulle få rätt att nyttja furuskog till att bygga hus, och inte till andra ändamål. Bolaget ville att nybyggaren skulle åläggas att arbeta åt bolaget med huggande av timmer och flottning mot årlig betalning.

Sågverksägarna hävdade att när sågen anlades hade sågen rätt att själv tillverka tjära av sågskogen. Men sågen ville inte förbjuda någon att tillverka tjära, utan endast förpliktiga den som fick tillstånd till tjärbränning att sälja tjäran till sågbolaget mot gångbart pris. Tjärbrännaren skulle inte heller få använda dugligt sågtimmer för att framställa tjära.

Sågverksintressenterna samt nybyggarna Per Östensson i Tvärån och Jon Persson i Selet, hade inga invändningar mot nybygget. Men Christier Josefsson i Selet gick emot samtliga insyningar med stöd av den optionsrätt som han trodde sig ha i egenskap av byaman i

Selet. Han och grannen Jon Persson hade landshövdingens syneremiss av den 8 och den 15 januari 1800, där de skulle få insyna de flesta av de nu utsynade lägenheterna under sina hemman, mot att de fick ökad skatt. Den 15 november 1800 skriver Christier Josefsson till rätten ett brev där han tar tillbaka sitt motstånd till nybygget. Han ville bara att Selets by skulle få behålla sina ängar vid Flarkån, som fanns med på byns avvitringskarta.

Lars Johan Wisell ville att nybygget skulle läggas som ett bruksnybygge under Nasafjälls silververk.⁴²⁸

Soldaten Jakob Persson Västerbottning (1767-1808) från roten 103 Västerbottning i Storkåge, som var född på Selet 1 bodde på nybygget 1805 enligt mantalslängden. Han var gift med Margareta Davidsdotter (1765-1844) från Byske och Storkåge. Makarna hade barnen Magdalena (1792-1793), Christina (1794-1798), Margareta (1796-1869) som gifte sig med bonden Erik Eriksson i Ursviken, Stina (1799-1871) som gifte sig med Per Andersson Holmqvist som var sockenskomakare, bonde och nybyggare i Stöverfors, Eva (1801-1868) som gifte sig med bonden Olof Jakobsson i Finnfors, samt Johan Westermark (1803-1866) som blev storbonde i Degerbyn, nämndeman och riksdagsman. Jakob Persson Västerbottning föll offer för fältsjukan (samlingsnamn på infektioner som drabbade krigsfolk) under kriget mot Ryssland 1808. Efter kriget flyttade änkan med barnen till en stuga i Degerbyn. År 1815 hörde nybygget till Selets byamän.

RÖSNÄS

Åren 1703-1704 var Rösnäs en fäbod som hörde till Östanbäck. Fäboden låg intill Rösnäsfjärden.

Nils Gerhardsson i Östanbäck ansökte 1829 att få inrätta ett nybygge på den del av allmänningen som tidigare varit anslagen till Östanbäck under optionsrätt. En syn genomfördes den 3 augusti 1829, och den 30 oktober samma år meddelade landshövdingen avslag på ansökan, eftersom området hade upplåtits till Östanbäcks by. Östanbäcks by fick tillstånd att nyttja området mot erläggande av penningränta, enligt ett utslag av den 11 november 1817. Byn protesterade också mot Gerhardssons ansökan. Nils Gerhardsson

överklagade till Kammarkollegiet och de vände sig till Östanbäcks byamän. Bönderna Olof Jonsson och Anders Persson i Östanbäck hade då gått med på att Nils Gerhardsson fick anlägga ett nybygge på marken, mot att byamännen blev befriade från räntan. Kammarkollegiet återvisade i ett utslag den 27 april 1830 ärendet till länsstyrelsen, som kunde fatta ett nytt beslut utan att hindras av det förra.

En syn genomfördes den 3 augusti 1829, då tomt och bostad utsynades på östra sidan av Rösnasträsket. Platsen låg trekvarts mil i nordväst från Östanbäck, en halv mil från Byske, och två och trekvarts mil från Skellefteå kyrka. Marken lutade mot söder och var beväxt med grov gran, tall och lite björk. Jordmånen bestod av grövre sandmylla, och marken var något stenbunden. Arealen uppgick till två tunnland, och dessutom fanns det ytterligare två tunnland på Butjärns område. Åkermarken hade ett frostaktigt läge.

På stränderna av Rösnasträsket fanns ängar där man kunde bärga tre skrindor hö. Genom att sänka sjön kunde man höja tillgången på slätter betydligt. Intill Butjärnen fanns ett röjningsland som kunde ge två och en halv skrinda hö. Stormyran, som var en naturlig slog, kunde ge två skrindor hö. En myrsträcka, som låg cirka 1 800 meter från bostaden bestod av naturlig slog, och beräknades ge fem skrindor hö. Den totala höavkastningen beräknades till 13 skrindor.

Mulbete och skog fanns till husbehov samt något fiske inom området. Kvarnställe fanns i Våttbäcken (skrivs Wåttbäcken). Landshövdingen gav sitt tillstånd till ett nybygge med namnet Rösna. Nils Gerhardsson skulle odla och bygga för minst 18 riksdaler banco om året. Östanbäcks byamän blev befriade från att betala ränta på marken.⁴²⁹

Nils Gerhardsson sålde 1845 Rösna till sin dotter Christina Catharina för 400 riksdaler. Hennes man Johan Granström sålde nybygget 1846 till sin sväger Per Nilsson för 266 riksdaler 32 skilling. Per Nilsson sålde Rösna 1853 till Ytterstfors bruks- och

sågverksägare för 2 000 riksdaler. På marken byggdes hamn- och sågverkssamhället Furuögrund upp.⁴³⁰

SEGERBERGET

Olof Segerstedt i Storbrännan ansökte 1842 om att få utsyna ytterligare mark till sitt nybygge i Storbrännan. Häradsrätten höll en syn 1843, och då konstaterades att marken låg på kronoallmänningen mellan Storbrännan, Klöverfors, Fällfors, Nyfors, Norrlångträsk och Åkerberg. Segerstedt ville lägga det här området till de utsyningar han lät göra 1839 och skapa ett nybygge av marken. Segerstedt hade tidigare sökt få den marken till ett nybygge, men länsstyrelsen hade avstyrkt 1842, eftersom marken saknade tillräckliga ängar.

Utöver den åker som hade tagits upp i den förra synen fanns åkermark som uppgick till åtta geometriska tunnland nordväst om Storbrännans rågång. Marken bestod av god åkermark som inte var stenig, och den låg i lutning mot syd och sydost. Marken var bevuxen med grov skog. Odlingskostnaden beräknades uppgå till 42 riksdaler och 32 skilling per tunnland vilket totalt innebar 341 riksdaler och 16 skilling. I närheten fanns lindor som kunde uppodlas till åker och som uppgick till sex tunnland. I ost till nordost från bostaden, på ett avstånd av 300 alnar, fanns mark som kunde användas till bättre lägdland och som uppgick till 18 tunnland. Uppodlingen beräknades kosta en riksdaler per kappland. I närheten fanns mer land som passade till åker och lägddor.

Ängar fanns 500 alnar sydväst från bostaden, och Norrsligruvan beräknades ge en skrinda hö efter en röjning som beräknades kosta tre riksdaler. Intill låg Nilsslyet som beräknades ge lika mycket. Flakabäcken borde enligt synemännen dämmas upp och ledas in på nyss beskrivna ängar samt på trakten vid bostaden. Efter denna åtgärd kunde området ge 15 skrindor hö. Dammygget och ett avloppsdike beräknades kosta 100 riksdaler. På ett avstånd av 600 alnar ost till nordost om bostaden låg Brännmyran som kunde avkasta tre skrindor, men efter en utgrävning kunde myren ge en betydligt större avkastning. Strax väster om Brännmyran mot körvägen till Fällfors låg Brännmoran, som med 162 dagsverken kunde röjas och då ge 18 skrindor hö. Kostnaden per dagsverke

var 16 skilling, vilket skulle göra en total kostnad av 54 riksdaler. Mellan Brännmoran och Storbrännan fanns en grov, det vill säga en dalgång som kunde ge en och en halv skrinda hö efter röjning som beräknades kosta två riksdaler.

På nordöstra sidan av Fällforsvägen, 1 200 alnar från bostaden, fanns flera myrslogar och gravar (hålur i marken) som dels var naturliga slogar och dels röjningsland. Marken var av god beskaffenhet och beräknades ge fem skrindor hö. Men man var tvungen att ta bort mindre träd, och till detta krävdes fyra dagsverken per skrinda, vilket skulle ge en kostnad av sex riksdaler och 32 skilling. På ett avstånd av 4 000 alnar nordväst om bostaden låg Gammelängesmyran som hade en damm och för närvarande avkastade fem skrindor hö. En del bestod av röjningsland, som krävde en kostnad av en riksdaler och 32 skilling. Sydväst om Gammelängesmyran på södra sidan av Tvärån fanns på Östra Näset en naturlig slog som gav en skrinda hö. På Västra Näset fanns två skrindor hö.

Segerstedt hade redan uppodlat och gödslat åkrar på allmänningstrakten till flera tunnors utsäde. Dessutom hade han lindor och hade röjt så mycket att detta år kunde han bärga åtta skrindor hö i en lada. På samma ställe fanns möjlighet till ytterligare odlingar, om tiden till detta räckte till. På marken kunde man få 32 tunnland åker och 60 och en halv skrinda hö.

Synemännen fann att det fanns de tillgångar på marken som krävdes för ett nybygge. Marken skulle även rymmas inom det antal skiften som författningarna krävde. Till nybygget fanns god skog till husbehov, gott mulbete samt ett kvarnställe i Tvärån. Från nybygget var det fyra och en halv mil till kyrkan och två och en halv mil till Frostkåge lastageplats. Av grannbyarna hade Storbrännan, Klöverfors, Fällfors, Norrlångträsk sina rålinjer bestämda genom avvitrningen. Nyfors och Åkerberg hade ännu inte sina gränser bestämda, men synemännen bedömde att Nyfors hade utrymme mot Aspliden och Degerliden. Degerliden låg så till att det inte kunde bli en tvist med Segerberget.⁴³¹

Jonas Andersson Lundqvist (1825-1896), som var född och upp-
vuxen i Fällfors, bodde i Segerberget 1860-1863. Åren 1871-1896
var han nybyggare i Bräntjälliden.

SICKELSLIDEN

Nybygget anlades 1797 av Ytterstfors sågverk, som hade rättighet
att anlägga två nybyggen inom bolagets stockfångstområde. Lands-
hövdingens tillstånd kom den 26 juli 1797. Häradsrätten hade haft
en syn den 17 oktober 1796. Den 6 december 1806 överläts nybyg-
get till Samuel Johansson i Frostkåge. Han överlät nybygget till
sonen Nils Samuelsson den 13 september 1808. Den 26 februari
1810 övertogs nybygget av Nils Davidsson på Stensjön 3, som fort-
farande 1815 var ägare till nybygget. Gården och åkern fanns vid
Källmyrkläppen.

STENSJÖN

Nils Davidsson från Stensjön lät utsyna ett nybygge den 3 sep-
tember 1804. Han hade landshövdingens syneremiss av den 30
januari samma år. Synen genomfördes av nämndemännen Johan
Johansson i Frostkåge och Carl Stenlund på Sunnanå. Vid synen
närvarade Anders Norlund från Byske, Per Persson från Bjurselet,
Jakob Nilsson från Drängsmark, samt Nils Davidssons grannar
från Stensjön Abraham Jonsson och Per Hansson. Nils Davidsson
hade ansökt om en fåbodförrättning eller att få inrätta ett nybygge
av marken vid Bergliden.

Tomt och bostad utsågs på norra sidan av Djupbäcken, trekvarts
mil väster om Stensjön. Där fanns även mark till åker som var
beväxt med grov gran- och björkskog. Marken var sumpig och
vattensjuk, och lutade mot öster. Norr om marken fanns kärr, vil-
ket gjorde marken frostaktig. Marken var av tillräcklig vidd, men
synemännen menade att marken inte var tjänlig till åker.

Vid Yttre Åstranden fanns åkermark där man efter röjning kunde
bärga två skrindor hö. Marken var upparbetad sedan lång tid och
var försedd med gårdsgårdar och en gammal lada. Platsen låg 3/8
mil öster om Stensjön och 3 000 alnar väster om Byske. Öster om
föregående plats vid Åstrandbäcken fanns röjningsland som kunde
ge en halv skrinda hö. Övre Åstranden med ett kärr kunde efter

röjning ge en halv skrinda hö. Spadaland som låg väster om föregående plats beräknades ge fyra skrindor. Röjningslandet på ömse sidor om Åstrandbäcken från Stensjöns rå och så långt landet sträckte sig beräknades ge en skrinda hö. Röjningsland efter Bjärnmyrbäcken beräknades ge en skrinda hö. Mellan Christiersmyran och Sternsmyran fanns röjningsland som kunde ge 1/8 skrinda. Röjningslandet på ömse sidor om Djupbäcken från byarået till Bodrådet beräknades ge sex skrindor hö. Bodrådet var till en del upparbetat, men kunde röjas ytterligare och då ge två skrindor hö. Längs Djupbäcken till Laduängesbäcken fanns vidare en sträcka, där man kunde slå två skrindor hö. Dessutom fanns röjningsland längs Djupbäcken så långt det sträckte sig, till Jönsdalen. Avkastningen beräknades till två skrindor hö. Platsen låg 5 000 alnar från bostaden. Efter Laduängesbäcken från Jönsdalen till bäcken kunde man få en halv skrinda hö. Räftemyran och intilliggande kärr kunde ge en skrinda hö. Christiansstranden på södra sidan av Byskeälven efter Christiansänget uppskattades avkasta en halv skrinda hö. På Dragselstranden på södra sidan av älven kunde man bärja en skrinda. På Holmforsstränderna, som låg på norra sidan av Byskeälven, kunde man slå en skrinda hö. Totala höavkastningen beräknades ge 21 ½ skrindor. Ängarna ansågs bli någorlunda bärande.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns nära den utsynade bostaden. De närvarande tillfrågades om de kunde visa på bättre åkermark, men alla nekade. Bonden från Drängsmark bevakade byns rätt, eftersom avvitrningen inte hade vunnit laga kraft. Men han hade inget att invända, i likhet med Per Persson från Bjurselet. Anders Norlund från Byske menade att Yttre Åstranden och Övre Åstranden hörde till Byske. Men Nils Davidsson var beredd att ge 14 riksdaler riksgälds till Byske som ersättning för nedlagt arbete, vilket accepterades, men gårdsgården skulle tillhöra Byske by. Nils Davidsson tillkännagav att hans grannar i Stensjön skulle ha lika del i nybygget, utom Per Hansson som inte skulle ha del i ängarna 1-7 samt nr 16. Grannarna i Stensjön ville nu lägga denna mark under sina gamla nybyggen, såvida de inte kunde få fram bättre åkermark till detta nybygge. Synemännen tillstyrkte detta, eftersom nybyggena i Stensjön led brist på ängar.⁴³²

SVARTBÄCK

Bonden Per Jonsson i Tåme, som ägde en femtedel av nybygget Tåmeträsk, lät den 5 juli 1800 utsyna några ängar som låg under nybygget till ett eget nybygge. Han hade landshövdingens remissorialresolution av den 4 juni 1799. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark med biträde av nämndemännen Per Eriksson i Åbyn och Johan Johansson i Frostkåge. Vid synen närvarade alla bönderna i Tåme, bonden Lars Nilsson i Byske och nybyggaren Per Persson i Tåmeträsk.

Bostaden utsågs en halv mil väster om Tåme på södra sidan av Svartsjön. Omkring bostaden fanns mark som bestod av sand med stadig botten av grus (öhr) som var lämplig till åker. Marken, som var beväxt med stor granskog, uppgick till ett tunnland. Åkermark fanns även öster om Per Perssons i Tåmeträsk föregående sommar gjorda insyning, 50 alnar öster om storstenen i älvsbacken. Platsen låg på norra sidan av Tåmeälven och var tilltänkt plats för en kvarn. Marken bestod av sand med någorlunda botten och var beväxt med granskog. Ytan uppgick till två tunnland. På södra sidan av älven fanns åkermark av samma beskaffenhet som uppgick till ett tunnland. Totalt fanns fyra tunnland åker, och den ansågs kunna bli av ”synnerlig bördighet”.

Äng fanns vid de bägge Svartsjökärren, och här kunde man bärga en skrinda hö. På Trutmyrkärren kunde man bärga en skrinda hö, och på de tre Vitsjökärren med stranden på södra sidan av Vitsjön fanns en och en halv skrinda. På Bjärnmyrarna i sydost till ost om bostaden fanns en halv skrinda hö, och på Tåletmyran söder om bostaden fanns en naturlig slog som kunde ge två och en halv skrinda. Degermyran med tillstötande kärr kunde avkasta två skrindor, och Simmergårdsmyrans kunde likaså ge två skrindor. Långmyrorna beräknades avkasta två skrindor, och samma antal kunde de sex Storstenkärren ge. Trindmyran väster om bostaden kunde ge en halv skrinda, och Östra Flarkkärret likaså en halv skrinda. Västra delen av Rödmosamyran kunde ge en skrinda hö. Totala antalet skrindor blev $16 \frac{1}{2}$, utom Per Jonssons del av Tåmeträsk nybygge som hade anlagts av Tåme byamän efter landshövdingens resolution av den 13 februari 1789. Nybygget hade 20 frihetsår. De övriga fyra delägarna i Tåmeträsk hade sålt sina andelar till nybyggaren Per Persson.

Bonden Lars Nilsson i Byske hade ingenting att invända mot insyningen. Nybyggaren Per Persson i Tåmeträsk gick emot att Per Jonsson skulle få grunda ett särskilt nybygge, eftersom Per Persson skulle lida förfång. Per Persson måste medge att de utsynade lägenheterna inte var utsynade tidigare, förutom åkermarken söder om Tåmeälven, som han menade hörde till hans nybygge. Men syne-
männen visade att åkern inte fanns upptagen i Per Perssons synebeskrivning från föregående sommar. Tåme byamän gick emot utsyningen av ett antal ängslägenheter som var numrerade från 3 till 11. De ville först studera en karta för att se om de låg under Tåme. Detta gick Per Jonsson med på. Tåme byamän ville ha området vid Svartsjöbäcken, vilket Per Jonsson gick emot. Per Jonsson ville ha frihet att placera bostaden vid den första eller tredje åkern, och syne-
männen menade att bägge platserna var lika lämpliga. Svagt mulbete fanns vid de utsynade ängarna och timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns vid åkermarken. Virket ansågs vara tillräckligt. Kvarnställe fanns i Tåmeälven.⁴³³

År 1805 ägdes nybygget av Lars och Anders Andersson i Tåme. De bodde inte på nybygget.

TVÄRÅFORS - HÖGFORS

Nybyggaren Johan Jonsson från Blåfors ansökte 1822 till länsstyrelsen att få utsyna odlingslägenheter på kronoallmanningen norr om Blåfors och Norra Båtfors nybyggen. Om tillgången på odlingsmark var god, ville han ta upp ett nybygge, i annat fall ville han använda marken under något av nybyggerna Blåfors eller Norra Båtfors. Häradsrätten höll en syn på området den 27 augusti 1823, och den leddes av kronofogden Nils Clausén med biträde av nämndemännen Carl Olofsson från Östanbäck och Sven Persson från Myckle.

Tomt och bostad utsynades på norra sidan av Tvärån (i dokumentet står det Åbyälven, men detta måste vara fel) 1/16 mil nordväst om nybygget Norra Båtfors. Vid tomten utsynades två tunnland åkerjord som bestod av sandmylla med stenig botten. Marken lutade mot öster. Odlingen ansågs kosta 128 riksdaler eller två riksdaler per kappland. Ett annat område som var dugligt till åker och lindor låg 1/16 mil från tomten, på södra sidan av Tvärån. Odlingsmar-

ken, som sträckte sig från Gagsmarks byarå till Åkroken, bestod av finare sandmylla som var beväxt med granskog. Området uppgick till 15 tunnland, och kostnaden beräknades till 640 riksdaler banco eller en och en tredjedels riksdaler per kappland. Av arealen kunde sju tunnland användas till lindor, vilka beräknades ge 28 skrindor om 30 lispund.

Röjningsland fanns en kvarts mil från tomten på ömse sidor om Tvärån, om man räknade från Åkroken vid Stenberget. Där kunde tio skrindor hö bärgas, och det krävdes tio dagsverken per skrindland. Kostnaden beräknades uppgå till 33 riksdaler och 16 skilling. Yttersta delen av Stor-Stenmyran som bestod av skog och röjningsland beräknades ge två skrindor. Stenmyran, som låg nordväst om det förra stället, uppskattades ge tre skrindor när Ålunds mark hade räknats bort. Röjningslandet mellan Tvärån och Ålunds mark på Stenmyran kunde ge en och en halv skrinda hö. På Åkrokmyran fanns en skrinda hö, och en plats en kvarts mil nordväst om den förra kunde efter utdikning ge fyra skrindor. Den sistnämnda platsen bestod av ett mindre myrsly och kärraktig mark. Dikningskostnaden beräknades till 50 riksdaler. Stränder och gravar längs Tvärån från Åkroken till västra änden av Stenliden beräknades efter röjning ge fyra skrindor hö. Röjningsland längs Stenlidtjärnbäcken ner till Tvärån förväntades avkasta två skrindor, och på norra och östra sidorna av Ålunds ängar fanns röjningsland som kunde ge tio skrindor. Totala antalet skrindor uppskattades till 37 och en halv, och tillskott från odlingsmarken kunde ge två skrindor per tunnland åker.

Åkermarken bedömdes som vanligt vid Åbyälven vara frostaktig. Skog fanns till husbehov och till mulbete, medan fiske saknades. Eftersom ingen protest fanns mot utsyningen, rekommenderade synemännen att nybygget skulle få sitt tillstånd under namnet Tväråfors. Nybygget borde njuta det högsta antalet frihetsår. Landshövdingeämbetet justerade ner odlingskostnaden till 728 riksdaler och 32 skilling banco.

Nybygget fick sitt tillstånd av landshövdingeämbetet, och antalet frihetsår sattes till 40 så att nybygget skulle börja skatta 1863. Nybyggaren skulle de första 20 åren utföra arbete som motsvarade

15 riksdaler om året och de senare 20 åren 25 riksdaler banco årligen. Nybyggaren skulle dessutom underhålla de arbeten som blivit utförda. En kronobetjänt skulle ha uppsyn över nybygget och hålla en syn vart tredje år.

År 1826 begärde inhysesmannen Carl Gustaf Nilsson från Gagsmark att få inrätta ett nybygge eller ett kronotorp av tjänliga lägenheter på kronoallmanningen väster om Gagsmark. En syn hölls 24 juli samma år av kronolänsmannen med biträde av nämndemännen Johan Augustinsson i Åbyn och Jonas Degerstedt i Degerbyn.

Bostad utsynades på norra sidan av Tvärån vid Höghedsforsen, och platsen låg mittemot Tväråfors nybygges bostad på 300-400 alnars avstånd. Platsen låg en kvarts mil i söder från Brännäs, från Gagsmark $\frac{3}{8}$ mil i väster och från Båtfors en halv mil i norr.

Vid bostaden fanns åkermark som lutade mot söder och öster samt gick ner till Tvärån och till Nykärrsbäcken (Nykers bäcken). Området var beväxt med gran-, tall- och björkskog och bestod av sand och lermylla. Åkermarken uppgick till tre tunnland och 16 kappland. Västerut från bostaden fanns mark som kunde spadas upp till åker, och som nu var beväxt med gran- och björkskog. Marken, som bestod av fin sandmylla, uppgick till två tunnland och 16 kappland. Även på östra sidan om bostaden fanns odlingsmark, som sträckte sig längs Nykärrsbäcken och uppgick till ett tunnland. Marken bestod av sandmylla.

Från bostaden till Nykärrsbäcken sträckte sig en röjningsmor där tre skrindor hö kunde bärgas efter röjning. Drölslyet, med ett litet röjningsland som låg sydost om bostaden vid nybyggets rågång, uppskattades ge tre fjärdedels skrinda efter röjning. Röjningsland fanns även från Nykärrsmyran och Nykärrsslyet längs två bäckar som rann ner i Tvärån. Efter röjning kunde området ge tre skrindor hö. Röjningsland fanns även efter Nymyrbäcken ned till Nykärrsmyran i öster från bostaden. Här kunde en fjärdedels skrinda bärgas. Nymyran intill Gagsmarks byrå samt Nymyrgrubban bestod av naturlig slog, där en skrinda hö kunde bärgas. Storrenen (Stor Rena), som var fyra myrslyn på rad med åtskiljande remsor emellan, beräknades ge en och en halv skrinda. Storrentjärnen som låg

norr om bostaden föreslogs till utdikning. Ett 40 famnars dike fordrades, och kostnaden beräknades till 16 skilling per famn. En damm behövdes för att behålla vattnet i tjärnen vid behov. Syne-
männen kunde inte beräkna avkastningen, men förmodade att satsningen skulle bli lönsam. En mindre myr nedanför tjärnen uppskattades kunna ge en fjärdedels skrinda, och lika mycket fanns på Högheden norr om bostaden som var en naturlig slog. En röjningsgrov från Tvärån till Brännäsvägen och vidare upp till Österkärret kunde ge tre skrindor hö. Området krävde 80 dagar att röja.

Området mellan groven och bostaden kunde fås bördigt genom uppodling och uppdämning. Avkastningen var svår att bedöma beroende på om man kunde bygga en damm till tillräcklig höjd. Dammen skulle vara 72 alnar lång och tio alnar hög samt bestå av tre väggar för sten- och gruskistor. Den skulle även förses med dammluckor. För att bygga dammen skulle det gå åt 60 dagsverken för att rensa upp och planera grunden, 25 mans- och tio hästdagsverken för att hugga och framföra 300 stockar som var 12-16 alnar långa. Dessutom 120 dagsverken med att timra upp väggarna, göra klara slussluckorna och bygga dammgolv. Till stening och grusning skulle det gå åt 300 dagsverken. Kostnaden för dammen skulle gå på 257 riksdaler och 24 skilling.

För att gården skulle kunna bebos krävdes en mangårdsbyggnad med tre rum förutom förstuga, bagarstuga med en liten kammare, bod, kornlada, bastu, visthus, stall, foderhus, fähus med foderlada, fårhus, vedhus, redskapshus samt avträde. Dessutom krävdes 15 hölador samt 3 000 famnar gärdsgårdar samt en husbehovskvarn. Marken kunde rymmas inom två skiften. Timmer fanns vid bostaden, och vidare fanns virke till gärdsgårdar, vedbrand och nävertäkt till husbehov. Kvarnställe fanns i Tvärån nedanför bostaden. Möjligheter till fiske saknades. Avståndet till kyrkan var fem och en halv mil, och kärrväg fanns under fem mil från Gagsmark. Carl Gustaf Nilsson ville kalla nybygget för Högfors.

Kronobonden Johan Jonsson i Blåfors, som innehade Tväråfors nybygge, infann sig genom drängen Erik Larsson Sund. Han protesterade mot utsyningen, men hade inga handlingar för att styrka sin sak. Olof Brännström från Brännäs protesterade mot insyning-

en av röjningen Tillfälligheten som hade insynats under Brännäs år 1796. Synemännen kunde inte rekommendera något beslut vid synen, utan uppmanade Johan Jonsson i Blåfors och Olof Brännströms i Brännäs förmyndare Jon Jonsson i Gagsmark att inom en månad komma in med bevis för sin sak, genom att lämna in bestyrkta avskrifter av sina handlingar.

År 1829 förvärvade Carl Gustaf Nilsson nybygget Tväråfors. Den 6 oktober samma år kom länsstyrelsens utslag över hans ansökan från 1826 om ett nybygge. Nilsson fick tillstånd till de ansökta markerna, som nu skulle ligga under Tväråfors. Slättermyren Tillfälligheten som Brännäs gjorde anspråk på undantogs från tillståndet.

Carl Gustaf Nilsson (1798-1878), som var född i Nyträsk, var den förste som bosatte sig på nybygget Tväråfors. Före bosättningen bodde han som inhysesman i Gagsmark. Carl Gustaf Nilsson levde ensam på nybygget till 1841, då han gifte sig med Eva Olofsdotter (1825-1896) från Ålund som var 27 år yngre än mannen. Makarna fick barnen Cajsa (1842-1856), Carl Erik Carlsson f. 1843 som blev bonde i Ålund, Britta Elisabet Carlsdotter f. 1844 som flyttade till Piteå socken 1860 och gifte sig sedan med bonden August Dahlgren i Sjulnäs, Fredrika Carlsdotter f. 1847 som flyttade till Piteå socken 1873 och samma år gift med arbetaren Johan Granström i Hemmingsmark, Johanna Carlsdotter f. 1849 utflyttade till Piteå 1870 och hon gifte sig sedan med handlaren Sven Eriksson Gyllenbåge, Magdalena Carlsdotter f. 1852 som gifte sig med Per Söderberg f. 1851 från Källbomark och makarna övertog hemmanet i Tväråfors, Ida Karlsson f. 1854 som var sjuk och bodde på gården, Nils Carlsson (1856-1876) som drunknade i Piteåfjärden, Gustaf Carlsson (1859-1936) som flyttade till Piteå 1882 med sin familj där han blev bonde i Svensbyn och tog sig efternamnet Hartman, Helena Lovisa f. 1862 som var ogift och bosatt i Tväråfors, Eva (1865-1867), samt Olof Daniel Carlsson (1868-1885) som var bonde och som dog i lunginflammation. Carl Gustaf Nilsson blev far till sitt sista barn när han var 70 år gammal. Sven Eriksson Gyllenbåge och Johanna Carlsdotter bodde 1880 i Piteå sockens fattiggård i Öjebyn, och de hade sonen Frans Adrian f. 1873. Sven Eriksson Gyllenbåge, som var från Bredaryd i Jönköpings län, titulerades hemmansägare.

År 1831 lyckades Carl Gustaf Nilsson få länsstyrelsen att utfärda en resolution om vite för dem som gjorde intrång på nybygget med timmerhuggning, nävertäkt, boskapsbete och tramp. Vitet sattes till sex riksdaler och 32 skilling banco. Resolutionen skulle läsas upp en gång varje år i Skellefteå kyrka.

Carl Gustaf Nilsson kom på 1850-talet i ekonomisk knipa, och stod sannolikt i skuld till handlaren Per Markgren i Källbomark. År 1856 sålde han en mängd föremål till Per Markgren: två bolstervar, två långullfällar med täcken, en harskinnsfäll, sju långullskinn, fyra kuddar med hår- och fjäderfyllning, en dragsäng, en tulubb (respäls eller pälskappa), två halvylleklänningar, två bomullsklänningar, två täljxor, två huggyxor samt en lumpyxa. Försäljningen gav 86 riksdaler riksgälds. År 1857 sålde han till Per Markgren ett sto, fem kor, ett föl, tio äldre och yngre får, ett kransåglblad, tre järnplogar (kallas "jern vältar"), en bättre slipsten samt en lastkärra med beslag. Försäljningen inbringade 510 riksdaler riksgälds. Carl Gustaf Nilsson tycks ha rätt upp den besvärliga situationen. Vid nödåren 1867-1868 finns han inte med bland dem som fick ekonomiskt understöd mot att de sålde föremål till nödhjälpskassan.

År 1858 fick Carl Gustaf Nilsson åborätt till krononybygget. Carl Gustaf Nilsson stämde på hösttinget 1858 Gagsmarks byamän för att de inte hade satt upp gärdsgårdar vid rågången mellan Gagsmark och Tväråfors. Han menade att Gagsmarks gräns mot den tidigare kronoallmanningen var gammal. Vid avvitringsberedningen hade synerätten föreslagit att Gagsmarks rålinje mot allmanningen skulle vara rågång mellan Tväråfors och Gagsmark. Rålinjen sträckte sig 2 740 alnar norr om Lillån eller Tvärån och passerade Drölslyet. Rålinjen gick 1 890 alnar söder om Tvärån, och gick över Persmyrslän. Gagsmarksborna menade att de inte kunde stänga rågången så länge Tväråfors' område inte var fastställt. När området blev fastställt, var Gagsmarks byamän villiga att inhägna området men bara halva gärdsgården. Nybyggaren i Tväråfors ville att arbetet skulle ske efter var och ens skattetal, något som skulle gynna Tväråfors. På första tinget blev beslutet att ett kronoombud skulle utses för att bevaka kronans rätt. Målet sköts upp till nästa ting.

På samma ting stämde Carl Gustaf Nilsson och nybyggaren Johan Eriksson Brännström i Brännäs Gagsmarks byamän för att de skulle bryta upp och sätta en väg i körbart skick över sina områden mot Tväråfors och Brännäs. Vägen skulle brytas på det ställe, där nybyggarna bekvämast kunde komma till vägen i Gagsmark. Byamännen i Gagsmark svarade att de redan hade väg så att de kunde köra med häst och kärra, och de var inte skyldiga att ordna väg åt nybyggarna i Tväråfors och Brännäs. Tydligt fanns någon form av väg redan, eftersom nybyggarna menade att vägen var ofarbar och farlig för hästarna som riskerade att bryta benen.

Frågan om vägen till Tväråfors togs upp igen på vårtinget 1859. Nu hade ett kronoombud utsetts, kronolänsmannen J.M. Ström som stödde Carl Gustaf Nilsson i fråga om vägen och råhagen. Carl Gustaf Nilsson kunde även lämna in en syn av vägen som hade besiktats av Nils Eriksson Lundström i Avan och Jonas Augustinsson i Åbyn. Vägsträckan från Gagsmark till rågången mot Tväråfors var cirka en kvarts mil. Vägen var endast en gammal gångstig eller ridväg som inte kunde kallas för körväg för hjuldon. Broarna bestod av gamla ruttnade kavelbroar som inga kreatur kunde färdas på, eftersom de skulle riskera att gå ned sig. Carl Gustaf Nilsson hade låtit bryta upp en ordentlig körväg från rågången och till sin gård. Han hade inte klar vägen på en 300 alnar lång sträcka över ett sly som låg nedanför gårdsgärdan. Han hade där börjat ta upp diken. Denna plats låg väster om det ställe där vägen till Brännäs tog vid, så det var endast Carl Gustaf Nilsson själv som drabbades av att vägen inte var klar.

På samma ting behandlades frågan om råhagen. Synemännen hade även besiktat råhagen, och berättade att Carl Gustaf Nilsson för cirka 20 år sedan hade satt upp en så kallad timmerhage längs rågången mellan Tväråfors och Gagsmark. Dessutom hade Nilsson tid efter annan inhägnat hela sitt nybygge, dels med timmerhage och dels med "ordentliga gårdsgårdar" som han själv måste underhålla för att freda sitt område från betande kreatur. I Gagsmark hade nyligen laga skiftet avslutats, och byborna hade inhägnat sina ägor på ömse sidor om byavägen. För att kreaturen i Gagsmark skulle kunna komma ut på kronoallmanningen var byborna tvungna att driva dem nära Tväråfors rågång, vilket hade

medfört att de nu oftare kom in på nybyggets område. Råhagen som Carl Gustaf Nilsson hade satt upp var nu mycket bristfällig. Synemännen menade att det var rättvist att Nilsson fick hjälp både med vägen och råhagen av Gagsmarksborna. Carl Gustaf Nilsson var en gammal man med sju minderåriga barn och hade mycket arbete med odlingar för att livnära sig och familjen. Synemännen avslutar sin skrift med att Carl Gustaf Nilsson hade lagt ner så mycket arbete på Tväråfors, både till hus och jord, att det fanns få ställen som kunde jämföras med detta även om de var dubbelt så gamla. Gagsmarksborna ville uppskjuta tvisten till nästa ting för att skaffa fram bevis.

Målet behandlades en tredje gång på hösttinget 1859. Rätten kunde inte bifalla Nilssons önskan, eftersom Tväråfors gränser ännu inte var fastställda genom avvitrting. Carl Gustaf Nilsson blev ålagd att gottgöra Gagsmarks byamän för deras kostnader i samband med tingssaken, som hade behandlats tre gånger. Nilsson fick betala tio riksdaler banco till Gagsmarksborna, samt två riksdaler och 24 skilling vardera till sina vittnen Nils Eriksson Lundström i Avan och Jonas Augustinsson i Åbyn. Nils Eriksson fick böta 10 daler silvermynt med tre riksdaler och 16 skilling banco för att han brukat förklenande omdömen om Gagsmarksbornas ombud, häradsdomaren och förre riksdagsmannen Olof Persson i Falmark.

På samma ting behandlades åter frågan om vägen. Vittnet Jonas Augustinsson i Åbyn menade att Gagsmarksborna hade nytta av vägen till Tväråfors och Brännäs vid färder till sina ängar. Kroombudet J.M. Ström menade att 1806 hade Gagsmarks byamän yrkat på att Källbomark och Åbyn skulle ta upp väg över sina områden, och Källbomark och Åbyn hade blivit ålagda av rätten att göra detta. Rätten beslutade ålägga Gagsmarksborna att bryta upp en kärrväg över sitt område och att underhålla den i framtiden. Vägen skulle möta den väg som Carl Gustaf Nilsson hade brutit upp. Vägen skulle vara så bred att kärror kunde mötas på vägen, men den skulle inte vara bredare än sex alnar. Uppbrytningen skulle börja omgående våren 1860, när tjälen hade gått ur marken. Vägen skulle vara klar inom ett år därefter. Gagsmarksborna skulle ersätta nybyggarna i Tväråfors och Brännäs med 20 riksdaler banco, en ersättning som nybyggarna fick använda för

att ersätta sina vittnen med två riksdaler och 24 skilling banco vardera. Rätten ansåg att Gagsmarksborna genom tredska hade åsamkat nybyggarna i Tväråfors och Brännäs skada.

År 1862 skattlades och avvittrades Tväråfors, som då hade två tunnland och 12 kappland åker, varav hälften var trädesjord. Det var alltså ett tunnland och sex kappland som ständigt brukades, och åkern var klassad till fjärde graden, vilket innebar 16 öre per tunnland. Värdet av åkern var alltså 19 öre. Hemmanet hade 19 och två tredjedels parmar (volymmått för hö) hö i första klassen, vilket räknades som sex öre per parm eller tre riksdaler och 22 öre. Gården hade $2 \frac{7}{8}$ parmar hö i andra klassen, vilket räknades för fem öre per parm eller totalt 14 öre och nio penningar. Det fanns $10 \frac{3}{16}$ parmar hö i tredje klassen eller tre öre per parm, vilket gav 30 öre och 13 och en halv penningar. Skog till husbehov räknades till tre öre för varje tunnlands utsäde, vilket blev tre öre och 13 och en halv penningar. Gott mulbete för fyra öre för varje tunnlands utsäde, vilket innebar fyra öre och 18 penningar. Totalt värderades hemmanets åker, äng och skog till fem daler, 30 öre och sex penningar silvermynt. Denna summa motsvarade enligt den skattläggningsmetod som gällde i Västerbottens län 19/64 mantal, som blev det skattetal som Tväråfors påfördes. Grundskatten eller grundräntan var en riksdaler och 47 skilling banco, eller två riksdaler och 97 öre riksmünt. Summan omvandlades till följande ränta i korn, smör och pengar: fyra kubikfot, 1,85938 kannor korn à en riksdaler och 91 öre per kubikfot, vilket motsvarade sju riksdaler, 99 öre och 51 penningar. Dessutom 16,3284 skålpund smör à 32 riksdaler och tre öre per centner, vilket värderades till fem riksdaler, 22 öre och 99 penningar. Vidare utgick räntan i pengar till en riksdaler, 60 öre och 61 penningar. Totala räntan uppgick till 14 riksdaler och $83 \frac{11}{100}$ öre riksmünt. Kronotiondet skulle rätteligen uppgå till fem och $\frac{1}{5}$ kappe korn. Kronotiondet räknades efter en tunnas utsäde på tunnlandet av hemmanets besådda åkerjord. Tväråfors hade ett tunnland och sex kappland i fjärde graden. Landshövdingen bestämde kronotiondet till jämnt fem kappar eller nio och $\frac{84}{100}$ kannor, som årligen skulle erläggas till Kungl. Maj:t tillsammans med årliga räntan. Tväråfors skulle börja skatta 1863, och då skulle nybygget räknas som ett hemman.

Tväråfors skulle få 2 500 tunnland mark per mantal. Inrösningsjorden, det vill säga åker, äng och betesmark, uppgick till 73 tunnland och 0,9 kappland eller 408 kvadratrevor, 95 kvadratstänger och 75 kvadratfot. Avrösningsjorden, det vill säga skogen, uppgick till 669 tunnland och 5,1 kappland eller 3 747 kvadratrevor, 29 kvadratstänger och 25 kvadratfot. Till detta kom impediment, det vill säga värdelös mark, som uppgick till 344 tunnland och åtta kappland eller 1 927 kvadratrevor och 80 kvadratstänger. Den totala arealen var 1 086 tunnland och 14 kappland eller 6 084 kvadratrevor och fem kvadratstänger. Marken fanns inom ett skifte.

Carl Gustaf Nilsson ansökte om att Tväråfors skulle överföras från kronohemman till skattehemman. Vid detta tillfälle gjordes en syn på nybygget. Odlingar hade utförts till ett värde av 2 704 riksdaler. Odlingarna och byggnaderna på hemmanet svarade mot full hävd och svarade mot det skattetal som hemmanet hade åsatts. Länsstyrelsen beviljade att hemmanet överfördes från krono till skatte. År 1864 avslutade lantmätaren C.A. Eriksson utstakning och rörläggning av hemmanets rågångar.

En roteringskattläggning skedde år 1869 då Tväråfors blev införd i femte klassen och tilldelat 81/512 rotemantal. Landshövdingeämbetet beslutade 1870 att hemmanet skulle betala en rotetfrihetsavgift till knekthållet i samband med att årliga räntan erlades. Hemmanet behövde alltså inte delta i en soldatrote, utan skulle betala för att man slapp denna börda. Beslutet fastställdes av Kammarkollegiet 1870.

Carl Gustaf Nilsson sålde 1873 hemmanet, som var på 19/64 mantal, till sönerna Nils, Gustaf och Olof Daniel. Sönerna fick 1/3 vardera av hemmanet. I köpet ingick all lösegendom förutom två uppbäddade sängar, Carl Gustaf Nilssons och hustruns gångkläder. Köpesumman var 1 500 riksdaler riksmünt. Köparna skulle föda, sköta och ge kläder till säljarna, samt ge dem en begravning. Makarna skulle få ett eldat rum vid gården samt en vistbod. De skulle vidare få fyra lispund av prima stålsiktat rågmjöl, lika stor kvantitet kornmjöl, 20 skålpund kaffe, tio skålpund socker, 20 skålpund smör, två får att klippa och slakta årligen, fem skålpund ljus och tre skålpund snus. Om hemmanet skulle säljas till andra,

skulle de varor som födorådstagarna hade rätt till fördubblas. Köparna skulle även underhålla sin syster Ida i hela hennes livstid. Hon skulle dock arbeta för hemmansägarna, då hennes hälsa så medgav. De andra minderåriga barnen Olof Daniel och Helena Lovisa skulle födas, klädas och underhållas i läsning, tills de blev 18 år gamla. Födorådstagarna skulle få skjuts till kyrka, bröllop och gravöl. Carl Gustaf Nilsson skulle även få förestå hemmanet så länge han själv ville, eller tills sonen Gustaf blev myndig. Däremot behövde köparna inte lägga köpesumman förrän de själva övertog ansvaret för hemmanet. Köparna gjorde en inteckning i hemmanet för att täcka köpesumman och villkoren i förgångskontraktet. Från den försålda löseegendomen skulle varje barn få 50 riksdaler. Carl Gustaf Nilsson skrev in i ett tillägg till köpekontraktet att om han skulle avlida innan sonen Gustaf blev myndig, skulle hemmanet skötas som en enhet och köparna skulle göra en specifikation över löseegendomen och se till att Olof Daniels lott förblev i samma skick som de mottagit den av fadern.

År 1874 hade Carl Gustaf Nilsson problem med att Gagsmarks byamän inte underhöll den del av utfartsvägen från Tväråfors som gick över Gagsmarks område. Länsstyrelsen i Umeå utfärdade en resolution, där kronolänsmannen fick i uppdrag att syna vägen och sätta den i stånd på Gagsmarksbornas bekostnad. Gagsmarks byamän hördes och förband sig att sätta vägen i stånd under hösten 1874.

Efter Nils Carlssons död 1876 köptes hans del i hemmanet av svågern Per Söderberg och hans hustru Magdalena Carlsdotter. Köpesumman var 733 kronor och 33 öre. Vid samma tillfälle upprättades en bouppteckning, och på gården fanns en häst, sex kor samt 15 får. Korna bar namnen Sköna, Norrland, Duva, Blomstu, Svanen samt Lyckan.

Efter Carl Gustaf Nilssons död 1878 fick döttrarna Ida och Helena Lovisa 120 kronor i arv. Till förmyndare för de omyndiga barnen utsågs Jakob Olofsson i Hednäs. Per Söderberg köpte 1882 Gustaf Carlssons hemmansdel som var på 19/192 mantal. Köpesumman var 500 kronor. Olof Daniel avled 1885, och Magdalena Carlsdotter ärvde 19/1536 mantal av brodern, samt fick i gåva av modern 19/3072 mantal. Samma år köpte Per Söderberg ut de övriga sysko-

nen från hemmanet. Hemmanet var nu åter på 19/64 mantal. Per Söderberg gjorde en in-teckning i hemmanet 1887 som säkerhet för 2 200 kronor som han lånat i Norrlands hypoteksförening. Detta kan ha varit pengar för att betala de andelar som Magdalena Carlsdotters syskon ägde. År 1888 gjorde Per Söderberg en ny in-teckning som säkerhet för förgångsförmånerna till Magdalena Carlssons mor Eva Olofsdotter. Summan uppgick till 2 142 kronor.

Per Söderberg och Magdalena Carlsdotter hade barnen Magdalena f. 1877, Johanna f. 1878, Lydia f. 1881, Per f. 1883, Ellen f. 1885, Gustaf f. 1887, Jenny f. 1889, Manne f. 1891, samt Knut f. 1894. Per Söderberg och Magdalena Carlsdotter sålde 1900 hemmanet till svågern och brodern Gustaf Hartman, som var bosatt i Svensbyn i Piteå socken. Köpesumman var 7 075 kronor. Från köpet undantogs två avsöndrade lägenheter från hemmanet, nämligen Fransberg som tillhörde Frans Wallon och Karlshem som tillhörde C. F. Risberg. Även en lägenhet där sågintressenterna hade en såg undantogs i köpet. Vidare skulle de nya köparna ge födoråd till Ida Karlsson enligt ett särskilt kontrakt. Gustaf Hartman var gift med Anna Olofsdotter Redutt f. 1862 i Piteå. Makarna hade barnen Syster Magdalena f. 1881, Elin Maria f. 1882, Gustaf Oliver f. 1885, Olof Gideon f. 1889, Artur William f. 1891, Edit Johanna f. 1893, Knut Elind f. 1894, John Gunnar f. 1896, Levi Georg f. 1900, samt Göran Benjamin.⁴³⁴

Enligt en tradition i släkten träffade Gustaf Carlsson en person från släkten Hartman i Renholmen och sade till honom: ”Det var ett vackert namn, det skulle också jag vilja heta!” Hartman hade svarat att det hade han ingenting emot, varpå Gustav Carlsson tog namnet Hartman.

TVÄRÅN

Nybyggaren Per Östensson i Tvärån lät den 13 juli 1804 utsyna fler ängar under sitt nybygge. Han hade landshövdingens förordnande av den 2 juni samma år. Synen genomfördes av likvidationskommisarien och länsmannen Gabriel Hedlund, med biträde av nämndemännen Lars Olofsson i Drängsmark och Stora Lars Andersson i Degerbyn. Vid synen närvarade bönderna Jon Persson och Christier Josefsson i Selet.

Vid en myrslog sydost om Selets Gengräsäng fanns ängar där man kunde bärga två och en halv skrinda hö. Tväråmyran kunde ge en och en halv skrinda, och ett näs på södra sidan av Tvärån där det fanns gammal äng kunde ge en skrinda. På ett näs på norra sidan av Tvärån fanns ett röjningsland som var beväxt med grov granskog och lövskog och som kunde avkasta en halv skrinda hö. Ett annat näs på norra sidan av ån kunde ge en skrinda. Där hade man nyligen fällt skogen på ett område av ett tunnlands vidd. Skogen hade bestått av gran, lövträd samt tall och var dugligt till timmer. På samma äng fanns en lada som tillhörde Christier Josefsson i Selet. Ett röjningsland som låg i syd till sydost från bostaden, på norra sidan av Tvärån, Selets byamäns bro och Byskeälven, kunde avkasta en halv skrinda hö. På södra sidan av Tvärån fanns ett röjningsland som kunde ge två och en halv skrinda hö. Marken var beväxt med gran- och lövskog. På Kvarnmyran, som låg väster om Selets byamäns skatteäng, kunde man bärga sex och en halv skrinda hö. Totala höslåttern var 16 skrindor. Christier Josefsson i Selet protesterade, och menade att näsen vid Tvärån samt Kvarnmyran var Selets skatteängar som hade tagits in vid avvitrningen och som hörde till hans hemman.⁴³⁵

2

Några nybyggen i Jörns socken

ANDERSTRÄSK

År 1814 fick Anders Eriksson från Storträsk tillstånd till nybygget Anderträsk. Anders Eriksson var född i Storkågeträsk. Sjön hette *Anderträsket* redan innan nybygget anlades.

År 1829 lät nybyggaren Johan Petter Persson utsyna mera mark under nybygget. En syn hölls den 20 juli samma år av kronolänsmannen C.J. Moritz med biträde av nämndemännen Anders Gerhardsson i Drängsmark och fjärdingsmannen Per Staflund. Vid synen deltog även bönderna Carl Olof Alexandersson, Anders Larsson och änkan Eva Stina Johansdotter i Ullbergsträsk för att bevaka sina rättigheter.

Sjön Stensträsket låg två och en halv kilometer väster om bostaden, befanns vara 0,70-1,8 meter djup och hade på tillräckligt djup en gytjig botten. Den östra delen av sjön var något stenbunden. Sjön kunde förvandlas till gräsbärande äng genom utgrävning och dämning. Grävningen skulle göras vid norra änden av sjön, där en liten bäck rann ut genom stenigt land. På drygt 240 meter hade marken en fallhöjd av cirka 1,8 meter. Kostnaden skulle bli 12 skilling per aln, det vill säga 0,59 meter. Cirka 30 meter från sjön utsynades platsen för dammen. Bönderna i Ullbergsträsk hade ingenting att invända mot grävningen och mot dammen, men Persson skulle se till att Ullbergsträsks ängar som låg nedanför den här platsen inte skadades.

På den del av Rörmyran som inte tidigare var utsynad under Storträsk och Anderträsk krononybyggen fanns en naturlig slog som kunde ge tre skrindor hö. Stränderna på ömse sidor om Långhultsbäcken från Stensträsket till Ullbergsträsks äng ansågs kunna ge en och en halv skrinda hö. Hässjegårdsmyran som gränsade mot nybyggets äng Tjälmyran, bestod av en naturlig slog som kunde ge en skrinda hö. Mellan Storträsk hemmans äng Norra Långhultmyran och Anderträsk äng med samma namn fanns ett röjningsland som hade gjorts fruktbart genom att Johan Petter Persson hade byggt en damm. Efter röjning ansågs området ge sex skrindor hö. Röjningslandet mellan Långhults- och Brännträskbäckarna kring nybyggets ängar hade genom dämningen blivit användbart för röjning. Området ansågs kunna ge två skrindor hö. Röjningslandet vid norra rået av nybyggets äng Långhultshalsen ansågs efter röjning kunna ge tre skrindor hö. Den totala avkastningen ansågs kunna bli 16 och en halv skrinda. Landshövdingen gav sitt tillstånd i en resolution av den 17 september 1830.⁴³⁶

I närheten hade nybygget Långhals (kallades senare för *Degervattnet*) ängar. I samma område fanns Storslymyran.

ASPLIDEN

Bonden Gustaf Zackrisson i Degerträsk ansökte 1842 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen mellan byarna Degerträsk, Långhals och Melträsk. Länsstyrelsen förordnade den 22 juli om en syn, som genomfördes den 2 september av kronolänsmannen Per Bjuhr med biträde av extra nämndemännen Gustaf Ferm från Klinträsk och Per Berg från Svartliden.

Gårdstomt och åker utsynades 3/16 mil norr om Degerträsk på Degerträskliden, där marken lutade mot söder. Platsen var beväxt med gran- och tallskog, och jordmånen bestod av någorlunda bördig sandmylla som var mer eller mindre stenig. Arealen uppgick till fyra tunnland.

Ängar fanns norr om tomten och bestod av ett röjningsland längs Grundträskbäcken som gick mellan Grundträsket och Grundvattnet. Efter röjning kunde området ge 15 skrindor hö. I närheten hade nybygget Långhals ängar. I samma område fanns Storslymyran,

där man kunde bärga två skrindor hö. I närheten låg Grundträsket som kunde grävas ut. Till en del var sjön uttorkad, men gav endast tre skrindor hö. Efter en utdikning kunde man bärga 20 skrindor hö. Efter Brattmyrbäcken mellan Grundträsket och Melsträsket fanns även röjningsland som kunde ge två skrindor hö. Även längs bäcken mellan Grundträsket och Grundträsktjärnen fanns röjningsland som beräknades ge en skrinda. Sydväst om tomten fanns ett röjningsland och myrslogar på ömse sidor om Skravelbäcken från Grundvattnet och upp till Långhals ägor. Området kunde ge åtta skrindor hö. Den totala höbärgningen var 51 skrindor.

Eftersom marken rymdes inom två skiften, tillstyrkte synemännen ansökan till nybygge. Synemännen föreslog att Gustaf Zackrisson skulle odla för 16 riksdaler och 32 skilling banco årligen. Landshövdingen gav sitt tillstånd till nybygge under namnet Aspliden.⁴³⁷

BASTULIDEN

Sven Nilsson i Bastunäs lät den 28 juli 1803 insyna ett krononybygge i Bastuliden. Han hade landshövdingens förordnande av den 2 mars samma år. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Samuel Nilsson i Stämninggården och Anders Norlund i Böle. Närvarande vid synen var nybyggaren Jon Persson i Bastunäs, bonden Anders Andersson i Bjurvattnet, Jon Olofsson i Kankberg samt Jon Gabrielsson i Nyholm som företrädde nybyggaren Erik Olofsson i Mulltjälen.

Tomt och bostad utsågs 3 000 alnar väster om Bastunäs på Bastuliden som låg på norra sidan av Bastuträsket. På platsen fanns åkermark till två och ett halvt tunnlands omfång. Jordmånen bestod av grov sandmylla och marken var mycket stenbunden. Åkern lutade mot söder och ansågs bli frostfri.

Ängar fanns vid Sandtomyran där man kunde bärga en skrinda hö. Lilla Mullbergsmyran beräknades avkasta en halv skrinda, och röjningslandet vid Røjmorhalsen en skrinda. På Grubbmyran kunde man bärga en skrinda, och på röjningslandet efter Långtjärnbäcken fyra skrindor. Vintervägsmyran norr om bostaden tillsammans med röjningsland beräknades avkasta en skrinda hö, samt Långmyran och en myr där intill beräknades ge en halv skrinda.

Röjningslandet norr om Rörmyran beräknades ge en skrinda, och röjningslandet på ömse sidor av Sandvikbäcken, från Bastumyran till Bastuträsket, samt Sandviksmyran antogs avkasta en halv skrinda hö. På södra sidan av Bastuträsket låg Mångfallbergsmyran, som med intilliggande röjningsland beräknades ge två skrindor. Kalldiksmysran med röjningsland kunde ge tre skrindor, och Björklundsmyran söder om Bastutjärn med röjningsland kunde ge två skrindor hö. En liten myr med röjningsland i sydväst kunde ge två skrindor hö. Röjningsland på ömse sidor om en bäck som gick från Anders Jonssons i Bjurvattnet äng och ner till Bastuträsket kunde ge en och en halv skrinda hö. Röjningsland på ömse sidor om Knaggängsbäcken till Knaggänget beräknades ge 1 skrinda. Totala höslåttern beräknades bli 26 skrindor.

Timmer, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns i Bastuliden, norr om bostaden. Husbehovsfiske fanns i Bastuträsket.

Jon Persson i Bastunäs anförde att hans granne Nils Gabrielsson i Bastunäs hade bärgat större delen av de utsynade ängarna under den tid han var ensam åbo på nybygget. Vid delningen av Bastunäs nybygge hade Jon Persson tilldelats en del av ängarna. Han ville nu ha hälften av de utsynade ängarna, och att de vid kommande skogsavvittring skulle hamna inom Bastunäs' byaområde. Jon Gabrielsson i Nyholm protesterade på Erik Olofssons i Mulltjälen vägnar mot utsyningen av Sandtomyran som låg nära Mulltjälen bostad, och han ville att ängen skulle förbli under Mulltjälen. Jon Olofsson i Kankberg protesterade mot utsyningen av ängarna vid Sandvikbäcken samt myren intill, men han kunde inte visa upp något syneinstrument. Anders Andersson i Bjurvattnet uppvisade landshövdingens resolution av den 5 oktober 1802 att få lägga ett nybygge i Bastuliden. Han gick emot alla utsyningar av ängar söder om Bastuträsket.⁴³⁸

BERGNÄS

År 1810 ville Olof Olofsson i Kankberg inrätta ett nybygge av åker- och ängslägenheter på allmanningen. Länsstyrelsen hade utfärdat en synremiss den 24 oktober 1807. Synen ägde rum den 2 augusti 1810 och leddes av kronolänsmannen Carl Olof Westermarck, med

biträde av nämndemännen Samuel Nilsson i Stämmingsgården och Per Larsson i Myckle.

Tomt och bostad utsynades på östra sidan av Myrtjärnen som låg en halv mil nordväst om Kankberg. Sökande ville kalla nybygget för Bergnäs med tanke på belägenheten. Norr och nordväst om bostaden fanns åkermark som bestod av röd sandmylla på ler- och stebotten. På platsen växte tall och något gran och lövträd. Jorden uppgick till två tunnland. Åkerjord fanns även vid Björkberget, som låg 1/8 mil öster om bostaden, och på platsen växte gran och tall. Jordmånen bestod av lite lerblandad svart sand som uppgick till sex tunnland. Totala åkerjorden uppgick till åtta tunnland.

Ängar fanns vid Orrtjärnsmyran, som låg 1/8 mil sydost om bostaden och som efter röjning och dikning kunde ge tre och en halv skrinda hö. Risbäcksmýran, som låg på södra sidan av Risbäcken, uppskattades ge en halv skrinda. Området på ömse sidor om Risbäcken från Kankbergs äng till Torrbergsängen samt Rismyran kunde efter röjning ge fyra skrindor. Den del av området från Risbäcken, längs Torrbergsbäcken och fram till Storbergsmýran som inte redan nu disponerades av Kankberg kunde efter röjning och dikning ge två skrindor hö. Hemmyran, som låg strax norr om bostaden, kunde ge en halv skrinda hö, och Bastumýran en och en halv skrinda. Röjningslandet som låg mellan Södra Bergmýran och Björkängen kunde ge fyra skrindor hö och Södra Bergmýran två skrindor. Röjningslandet norr om Södra Bergmýran samt Norra Bergmýran uppskattades ge två skrindor hö. Bergmýran med röjningsland kunde ge en och en halv skrinda hö. På Stormýran fanns tre och en halv skrinda hö, och väster om myren ytterligare en skrinda. Storbergsflyks kunde med andra lägenheter efter röjning och dikning ge en skrinda. Källmýran kunde ge en skrinda, och Norra Belstjärnsmyran ända fram till Myrträskmýran fem skrindor. Lilltjärnsmyran kunde ge en halv skrinda och sjöfoderslättern i Norra Belstjärnen och Myrtjärnen kunde ge två skrindor. Bägge sidorna av Myrtjärnsbäcken ned till Mossarotsmýran kunde ge två skrindor hö. Flarkmýran kunde efter dikning ge en halv skrinda hö. Ängarna kunde totalt efter röjning och dikning ge 33 skrindor.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns nära bostaden. Mulbete fanns kring de utsynade ängarna, och ett obetydligt fiske fanns i Myrtjärn och Belstjärnen. Ett dåligt kvarn-ställe fanns i Myrtjärnsbäcken.

Landshövdingen gav i en resolution av den 29 september 1810 sitt tillstånd till nybygget. Någon protest hade inte inkommit, och lägenheterna fanns i ett sammanhang vid bostaden. Ängarna var svaga och åkern frostaktig, varför nybygget fick 35 frihetsår.⁴³⁹

Olof Olofsson Häll (1776-1836), som var den siste skarprättaren i Skellefteå, var ägare till nybygget. Häll, som var född på Medle 5, var gift med Britta Johansdotter (1779-1856) från Varuträsk. Makarna hade barnen Olof (1799-1811), Johan Olofsson Lindström f. 1802 som flyttade till Jörns församling 1846, Britta (1804-1804), Erik Olofsson Häll (1806-1890) som var nybyggare i Bergnäs och från 1851 bonde i Falmark, Anna (1810-1811), Olof Olofsson Skilling (1812-1885) som var fältjägare och korpral i Varuträsk, Gustaf Olofsson Hällgren (1816-1890) som var bonde i Innervik, samt Lovisa Olofsdotter Häll (1819-1878) som blev gift med nybyggaren Per Johansson Fahlgren i Mullbacka. Olof Olofsson Häll var lantvärnssoldat under kriget 1809 och fick då sitt namn Häll. Familjen bodde 1810-1814 i Kankberg. I början av perioden vistades Häll i Göteborg, troligen en kortare tid. Familjen bodde 1814-1829 i Varuträsk och 1829-1834 i Bergnäs, 1834-1836 i Loholm samt en del av 1836 i Varuträsk.

BLANKTJÄRNSELET ELLER BLANKSELET

Drängarna Jon, Nils och Per Olofsson från Åselet ansökte 1802 att få ta upp ett nybygge vid Blanktjärnselet. Men kort efteråt överlät de två senare rätten till brodern Jon. År 1806 genomfördes en syn av platsen genom häradsrättens försorg av kronolänsmannen Gabriel Hedlund, med biträde av nämndemännen Johan Johansson från Frostkåge och Lars Persson från Drängsmark.

Nybyggaren begärde att nybygget skulle få namnet *Blanktjärnselet*. Tomt och bostad utsynades vid Blanktjärnselet på norra sidan av Byskeälven, omkring 5/8 mil väster om Ribbfors' nybygge. Runt bostaden fanns åkermark som uppgick till två tunnland och som

bestod av röd sandjord som var beväxt med gran-, tall- och björkskog. Lika mycket åkermark fanns på södra sidan av Byskeälven, så den totala åkern uppgick till fyra tunnland, och marken ansågs vara utsatt för frost.

Ängar fanns vid Södertjärn som låg väster om bostaden och som bestod av en naturlig slog och röjningsland som beräknades ge tre skrindor hö. På ömse sidor om Skintingsbäcken fanns röjningsland, små myrar och kärr som kunde ge fyra skrindor. Storflarktjärnen låg nordväst om bostaden och bestod av naturlig myrslog. På samma myr fanns två sjöar som kunde dikas ut för att främja gräsväxten och som kunde ge 12 skrindor hö. Grubbmyran, som låg 200 alnar öster om föregående ställe, beräknades ge två skrindor. Kåtabergstjärnen, som låg öster om Grubbmyran, bestod av naturlig myrslog och röjningsland och kunde ge sex skrindor hö. Violtjärnens stränder med röjningslandet vid Sälgräskbäcken uppskattades ge en halv skrinda. Renvallmyran, som låg i nordväst, bestod av naturlig myrslog. Där fanns två renvallar, och marken beräknades ge tre skrindor hö. Lillmyran, som låg i nordväst, kunde utan röjning ge en skrinda hö. Intill låg Potten, som utan röjning kunde ge två skrindor. Långmyran, som låg i väst-nordväst, bestod av naturlig myrslog och uppskattades ge två skrindor. Småkärromyror, som var fem till antalet, kunde tillsammans med ett litet röjningsland ge två skrindor. Namnlösträsket, som låg norr om bostaden, kunde tillsammans med ett litet kärr ge två skrindor hö. På Renbomyran kunde man bärga en skrinda. Det totala antalet skrindor uppgick till 37 ½.

Skog till husbehov fanns nära bostaden, kvarnställe i Långträskån och fiskevatten i Byskeälven och i Blanktjärnen.

Eftersom ingen hade något att invända mot utsyningen, gav landshövdingen tillstånd till nybygget, som fick 20 frihetsår. Nybyggaren skulle skatta för halva räntan efter 15 år. Nybygget skulle få 3/16 mantal.⁴⁴⁰

Jon Olofsson Åström f. 1778 gifte sig med Maria Andersdotter f. 1780 från Frostkåge. Makarna fick barnen Olof Jonsson f. 1806 som 1834 flyttade till Piteå, Anders Jonsson (1807-1881) som under

slutet av sitt liv bodde i Bäckfors, Jonas Jonsson f. 1808 som flyttade till Stryckfors, Per Jonsson f. 1811 som bodde i Blanktjärnselet, Lisa Jonsdotter f. 1813 som 1843 gifte sig med Jakob Westerberg från Piteå och flyttade dit, Britta Jonsdotter f. 1816 som 1835 flyttade till Piteå, Nils Jonsson f. 1819 som blev nybyggare i Strandfors, Carl Jonsson f. 1821 som 1841 flyttade till Arvidsjaur, samt Gustaf Jonsson f. 1826 som var dräng i Strandfors. Blankselet tillhörde Skellefteå socken fram till 1855, då byn överfördes till Jörns kapellförsamling.

DEGERNÄS

Nybyggaren Anders Berggren i Nyträsk lät utsyna marken till ett nybygge den 2 september 1801 på kronoallmanningen mellan Nyträsk och Stor-Degermyran. Han hade landshövdingens syneremiss av den 23 oktober 1800. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Per Ersson i Åbyn och Olof Persson i Kusmark. Anders Berggren ville till nybygget lägga de ängslägenheter han året innan hade utsynat under nybygget i Nyträsk. Vid synen närvarade bruksbokhållaren Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk samt nybyggarna Nils Jonsson i Jörn och Anders Jonsson i Nyträsk.

Tomt och bostad utsågs på sydöstra sidan av Risberget, vilket låg $5/8$ mil väster om Nyträsk. Sökanden ville att nybygget skulle kallas *Degernäs*. Åker fanns nedanför och vid bostaden. Marken hade tidigare varit bränd, och var nu beväxt med gran-, tall- och björkskog. Marken, som var stenbunden, bestod av röd sandmylla med stadig botten och uppgick till två tunnland. Längst i väster på Nyträskkliden, öster om bostaden och 800 alnar väster om Anders Berggrens nya kornlada, fanns åkermark. Marken var av samma beskaffenhet som den andra åkern och uppgick till tre tunnland. Åkermarken, som totalt uppgick till fem tunnland, ansågs bli bördig och åkern kunde bli frostfri.

Äng fanns på Slyet nedanför Orrmyran, och röjningsland fanns längs bäcken som rann från Stor-Degermyran så långt slylandet räckte åt öster och söder. Området beräknades avkasta tre skrin-dor hö. Röjningsland fanns längs föregående bäck från sistnämnda ställe till Stor-Degermyran, samt en röjningsmor vid östra änden

av myren där denna bäck började, 3/8 mils sträckning i söder. På området kunde man bärga åtta skrindor hö. På södra sidan av Degermyrbäcken fanns ett morland som var beväxt med gles granskog, och jordmånen bestod av svartjord och stenig botten. Marken låg söder om bostaden, och avkastningen kunde inte uppskattas. Flera små röjningskärr fanns öster och väster om föregående ängsmark. Området låg söder och väster om bostaden och beräknades ge två skrindor hö. Rörmyrslyet med röjningsland öster om Jörns Bärimyran beräknades ge en skrinda hö. Norr om Degermyrbäcken fanns en röjningsmor, som låg sydväst om bostaden, och den beräknades ge två skrindor hö. Nolamyran med röjningsland kunde avkasta två skrindor hö. Strax nedanför åkern fanns röjningsland som kunde ge en halv skrinda hö. Den totala höavkastningen uppskattades till 18 skrindor.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns nära bostaden. Mulbete fanns omkring de utsynade ängarna. Kvarnställe fanns i bäcken som rann från Lilla Degermyran.

Anders Berggren ville till nybygget lägga de nio skrindor hö som han sommaren innan hade utsynat under sitt nybygge i Nyträsk. Beträffande dessa ängar se under Nyträsk. Anders Berggren tvisade även med grannen Anders Jonsson i Nyträsk om några ängar som denne hade utsynat 1797. Vid en senare syn hade ängarna ökat i värde, och Anders Berggren ville själv ha dessa nio skrindor hö. De ängar som Anders Jonsson utsynat 1797 låg en halv mil söder och öster om bostaden vid Risberget. Anders Berggren menade sig vara närmare ägare till dessa nio skrindor, eftersom han hade en äldre synremiss. Anders Jonsson bestred kravet, och menade att han hade landshövdingens resolution från maj 1798. Han sade också att han inte var skuld till att värderingen hade ändrats på ängarna. Anders Jonsson gick emot utsyningen av åkern på Nyträskliden och menade att den hörde till Nyträsk. Anders Berggren visade nu utsyningshandlingen av Nyträsk, där åkern inte var upptagen annat än ett halvt tunnland som ännu inte var inskränkt.

Nybyggaren Nils Jonsson i Jörn hade ingenting att invända mot utsyningen. Bruksbokhållaren Lars Johan Wisell ville att nybygget skulle läggas som ett bruksnybygge under verket. Sökanden pro-

testerade mot Wisells yrkande. Synemännen påminde om att synen skulle granskas vid nästa ting.⁴⁴¹

En myr söder om Dalliden kallas idag för *Berggrenmyran* och har troligen sitt namn efter Anders Berggren.

År 1805 bodde Per Olofsson från Ragvaldsträsk på nybygget enligt mantalslängden. Han nämns även i 1807 års mantalslängd, men han verkar inte bo på nybygget. Per Olofsson sålde nybygget den 29 september 1810 till Jonas Christoffersson Brännström från Kusmark, som fick bli införd som ägare av landshövdingen den 9 oktober samma år. I köpehandlingarna framgår att Per Olofsson hade bott på nybygget.⁴⁴²

Per Olofsson (1771-1836) från Ragvaldsträsk 8 finns i kyrkböckerna som boende i Ragvaldsträsk till 1810, då han flyttade till Frostkåge. Han gifte sig 1822 med Maria Johansdotter (1775-1852) från Frostkåge 2. Jonas Christoffersson Brännström i Kusmark övertog 1810 nybygget. Degernäs låg öde 1810-1820, enligt mantalslängderna.

Ett nytt försök att insyna ett nybygge på marken gjordes 1826 av Jon Andersson Westerlund i Nyträsk. Denna gång avslogs ansökan, då det var oklart om marken rymdes inom två skiften. Dessutom hade Anders Andersson i Nyträsk protesterat mot utsyningen av vissa ängar som han menade låg under hans nybygge Lundbacka.⁴⁴³ År 1844 grundades nybygget Dalliden på markerna, och bostaden uppfördes på Risberget.

FALKSTRÖM

Förre soldaten Emanuel Falkman ansökte 1839 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen en fjärdedels mil från Djupfors. Länsstyrelsen förordnade i resolution den 24 januari 1839 om en syn vilken genomfördes den 25 september 1840 av kronolänsmannen Gustaf Höijer, med biträde av vice nämndemannen S. Lindström i Drängsmark och fjärdingsmannen Per Melander från Brännan.

Bostaden och åkerjorden utsynades en kvarts mil i väst, nordväst

från Djupfors, 3/8 mil i sydväst från Rörträsk, tre kvarts mil nordost från Stavaträsk och en mil i öster från Degerträsk. Platsen låg mellan fyra bäckar, och marken som lutade mot söder var beväxt med gran, tall och björkskog. Marken bestod mestadels av lermylla och var till största delen stenfri. Åtta tunnland kunde användas till åker och 17 tunnland till lindor.

Röjningsland som kunde ge höslätter fanns vid de fyra bäckarna. Den västra bäcken kunde ge fyra skrindor hö, och en annan bäck i samma väderstreck fem skrindor hö. Ytterligare en bäck beräknades ge sex skrindor, och en annan i samma väderstreck en skrinda. I avkastningen var inräknad ökad höavkastning på grund av dämningar i bäckarna. Näverbäcken beräknades ge tre skrindor hö, och morlandet och östra sidan av Fågelmýran kunde ge två skrindor. Frängsänget nordväst om bostaden beräknades ge sex skrindor hö. Några "rasmyror" i närheten beräknades ge en skrinda. Ett morland som låg intill Näverbäcken kunde efter dämning av bäcken ge en och en halv skrinda hö. Ett röjningsland intill bäcken kunde ge fem skrindor hö. Totala antalet skrindor uppgick till 68 och en halv.

Synemännen tillstyrkte nybygget, eftersom det kunde rymmas inom två skiften. Nybyggaren ville ha namnet Norra Strömfors. Länsstyrelsen godkände nybygget under namnet Falkström.⁴⁴⁴

FJÄLLBODA

Nybygget anlades 1823 av kronobonden Nils Andersson i Jörn. Bakgrunden till anläggningen av nybygget var att inhysesmannen Carl Gustaf Marklund i Högkålen år 1822 ville ta över nybygget Myrträsk och flytta bostaden och åkern till Fjällboliden (skrevs *Fjällobodliden*). Myrträsk ägdes av Nils Andersson i Jörn. Länsstyrelsen beslutade i en resolution den 10 januari 1822 att hålla en syn. Synen genomfördes den 26 augusti 1823 av vice länsman Nils Clausén, med biträde av nämndemännen Erik Eriksson från Norrböle och gamla Per Olofsson i Kusmark. När synen började, meddelade Marklund att han avstått rätten till nybygget till kronobonden Nils Andersson i Jörn, eftersom han tyckte nybygget var för svagt och han saknade medel att arbeta upp marken. Nils Andersson ville fortsätta nybyggesansökningen. Först gick man

Foto 116. Den äldsta gården i Fjällboda.

igenom ägorna till Myrträsk. (Se under Myrträsk). Sedan övergick man till att utsyna marken runt Fjällboliden.

Bostaden utsynades vid sydvästra änden av Fjällboliden vid kyrkvägen. Platsen låg tre kvarts mil öster om Jörn, väster om Häbbersliden, en mil norr om Kankberg samt en kvarts mil nordost om Myrträsk. Området var sedan gammalt avbränt, och där växte grövre och avtorkad tallskog. Jordmånen bestod av finare och grövre jordblandad sandmylla. Platsen var något stenig och besvärades av dälдер och grovor som lutade mot söder. Åkermarken uppgick till tre tunnland. Ett tunnland åkermark fanns vid Grådalen som låg i öster från bostaden. På platsen växte tall och gran.

Ängar fanns vid Bergmyran som låg nordost om bostaden och var utsynad under Jörns nybygge. Myren ansågs kunna ge sex skrindor hö. På Degermyran, som också var utsynad under Jörns nybygge, fanns tio skrindor hö. Vid myren fanns en mor, som efter sex dagars röjning kunde ge en halv skrinda hö. Vid östra änden av Norra Mellanmyran fanns en naturlig slog som beräknades

ge en och en halv skrinda hö tillsammans med ett röjningsland längs en bäck. Röjningslandet krävde tio dagars röjning. Norr om föregående myr fanns ett röjningsland som sträckte sig längs ett så kallat vattusåg, det vill säga grundvatten som sipprade fram. Efter 60 dagsverken med röjning kunde man få fem skrindor årligen. Nordost om bostaden fanns två sammanhängande morar, som tillsammans med ett röjningsland kunde ge två skrindor hö. Röjningslandet krävde 30 dagars röjande. Strax norr om Nymyrdalen fanns ett röjningsland, som efter sex dagars röjande kunde ge två tredjedels skrinda hö. Ett röjningsland fanns vid Mellanmyrbäcken som låg mellan Mellanmyran och Nymyrbäcken. Efter fyra dagars röjande kunde marken ge en tredjedels skrinda hö. Totala antalet skrindor hö var 26.

Till nybygget behövdes en manbyggnad med två rum, en bryggstuga, en bastu, en kornlada, två bodar, ett redskapshus samt vedhus. Dessa byggnader uppskattades kosta 170 riksdaler och 32 skilling att uppföra. Dessutom krävdes stall, fähus, får- och svinhus samt avträde. Dessa byggnader beräknades kosta 40 riksdaler. Efter som ängarna låg utsträckta, krävdes 21 hölador, och kostnaden för dessa uppskattades till 63 riksdaler. Gärdsgårdar krävdes runt gårdsgärdan, som skulle bli 1 500 famnar (2,6 kilometer). Gärdsgårdarna skulle kosta 62 riksdaler och 24 skilling. Röjningen på ängarna skulle kosta 66 riksdaler och 32 skilling. Totala kostnader för nybygget uppskattades till 841 riksdaler och 24 skilling.

På ett annat ställe i texten kallas platsen för bostaden *Fjällobodden* och den ligger intill Häbberslidbäcken. Platsen låg fem och en kvarts mil från sockenkyrkan och tre kvarts mil ovanför Kusmark. I området fanns virke till gårdsgårdar och vedbrand. Fiske fanns i Myrträsket och ett kvarnställe i Häbberslidbäcken där en kvarn kunde gå vår och höst. Däremot var nävertakten ganska ringa. Nils Andersson förklarade att om han fick tillstånd till nybygget ville han byta ängar med sitt nybygge i Jörn, för att kunna samla ängarna runt respektive nybygge.

I en resolution från den 6 oktober 1823 gav landshövdingen tillstånd till nybygget Fjällboda (skrivs *Fjälboda*) och att det gamla nybygget Myrträsk skulle ingå i området. Nybygget fick 35 fri-

hetsår. Nils Andersson skulle odla för minst 24 riksdaler banco årligen. Senast 1833 skulle en åbo ha slagit sig ner på nybygget. Nils Andersson flyttade till Fjällboda 1833.

GERVA

Johan Zackrisson i Fjällboheden ansökte den 15 november 1856 att få uppta ett nybygge på kronoallmanningen mellan Fjällboliden, Jörn, Klockträsk, Hornsträsk, Bergnäs, Gråtiden samt Fjällboheden eller Vikdal. I en resolution från länsstyrelsen av den 31 december 1856, efter det att länsstyrelsen hade fått ett utlåtande från styresmannen över avvitrningen i länet, förordnades om en syn som sedan hölls den 17 juni 1857. Synen genomfördes av kronolänsmannen J.F. Isaksson, med biträde av fjärdingsmannen Per Sjöström och byggmästaren Gabriel Svensson. Vid synen berättade Johan Zackrisson att han hade avstått ansökningsrätten till inhyesmannen Carl Erik Degerfeldt från Kusmark. Vid synen deltog grannarna Olof Jonsson i Kankberg, Per Andersson Forsman i Klockträsk, Johan Johansson i Hornsträsk, Johan Petter Persson i Jörn och Anders Gustaf Gustafsson i Hedträsk.

Bostaden och åkermarken utsynades på Hittsandheden, som låg en kvarts mil norr om Klockträsk, $\frac{3}{8}$ mil i öster från Hedträsk gård och en kvarts mil i sydväst från Bergnäs. Platsen låg på södra sidan av Vänträsket (kallas *Hedträsket* i handlingen) vid östra änden av samma träsk. På heden, som var jämn och saknade sten, växte tall, gran och något björk. Jordmånen bestod av grov sandmylla på fast botten. Åkerområdet uppgick till tio tunnland, men ett större område som kunde bli åker omfattade 20-25 hektar.

Äng fanns på Rismyran eller Hedträskbäcken som låg en kvarts mil väster om bostaden och som beräknades ge 18 skrindor hö. Denna äng hade upparbetats av Klockträsk byamän efter en resolution av den 8 november 1822. Stor-Röjmyran, som låg nordväst om bostaden, kunde ge tre skrindor hö. Intill denna myr hade Klockträsk och Näverlund utsynade ängar. På ömse sidor om Hedträskbäcken, som gick mellan Belstjärn och Hedträsket fanns även röjningsland och en uppröjd äng som tillsammans kunde ge en och en halv skrinda hö. Området kunde röjas ytterligare. Efter bäcken som löpte mot söder från Södra Belstjärn fanns röjningsland som

beräknades ge två skrindor. Nordost om bostaden samt öster om Vänträsket fanns även röjningsland som uppskattade ge tre skrindor hö. Även längs bäcken som gick från Norra Belstjärn och mot Pärldröms äng fanns röjningsland som kunde ge en och en halv skrinda. Området kallades *Hålmyran*. Ängar fanns på ömse sidor om bäcken som löpte från Myrtjärn till Norra Belstjärn. Det område som inte brukades av Jörn beräknades ge en skrinda hö. På östra änden av Åsmyran och i öster mot Bergnäs äng fanns två och en halv skrinda hö, och på södra sidan av myren fanns en myrhals som kallades *Hällhålet* och som kunde ge en skrinda. Vid myrhalsen fanns ett område som kunde avkasta en och en halv skrinda hö. Totala antalet skrindor uppgick till tio.

Nybygget saknade kvarnställe, och mulbetet var av sämre kvalitet. Skogstillgången var god, och marken rymdes inom två skiften. Inga ängar fanns längre bort än en kvarts mil från bostaden. Tillgångarna ansågs vara tillräckliga för ett nybygge som i framtiden kunde bli på 1/8 mantal. Ett lämpligt namn på nybygget vore Gerva eller också Östra Eriks Hedträsk.

Per Andersson Forsman i Klockträsk begärde att få behålla de tre första ängarna, som hade utsynats 1822 under Klockträsk, enligt länsstyrelsens resolution av den 8 november 1822. Carl Erik Degerfeldt menade att utslaget inte lade hinder i vägen för ett upplåtande till nyttigare ändamål, och att utsyningen från 1822 var villkorad. Därför borde Forsmans yrkande lämnas åt sidan.

Länsstyrelsens beslut kom i en resolution den 2 oktober 1857. Man menade att utsyningen från 1822 inte gav Klockträsk rätten att behålla marken, eftersom utsyningen var villkorad. Klockträsk fick nyttja marken mot ränta, tills marken kunde disponeras på något mer ändamålsenligt sätt. Därför fanns det inget hinder att lägga ängarna under Gerva nybygge. Degerfeldt fick tillstånd till nybygget, eftersom han ägde god frejd och hade ställt borgen för odlingsskyldigheterna. Borgensmännen var bönderna Jonas Karlsson och Per Anton Brännström i Kusmark. Degerfeldt skulle odla för minst 33 riksdaler och 16 skilling banco varje år. Han skulle ha bosatt sig på nybygget före 1862 års utgång.

Degerfeldt fick odlingsstöd för Gerva åren 1857-1859. Beslutet om nybygget överklagades av Per Forsman och Per Enqvist i Klockträsk samt Anders Gustaf Gustafsson Hedman i Hedträsk till Kammarkollegiet, som i ett beslut den 2 september 1858 återremitterade frågan till länsstyrelsen för ny prövning. Den 19 april 1859 ansökte ovan nämnda personer hos landshövdingen att Carl Eric Degerfeldt skulle åläggas att antingen fullfölja sin ansökan om nybygge eller också avstå företaget. Om Degerfeldt fullföljde sin ansökan, ville bönderna i Klockträsk och Hedträsk komma in med argument för sin sak. Länsstyrelsen antog en resolution, i vilken det stod att Degerfeldt skulle klargöra sin avsikt inom 14 dagar. Den 10 september 1859 sålde Degerfeldt nybyggesrätten till Klockträsk byamän för 250 riksdaler riksmünt. Klockträsk byamän anhöll om en ny syn av de lägenheter som utsynats under Gerva. Beträffande ärendets fortsatta handläggning, se under Vänträsk.

Enligt en uppgift bodde Degerfeldt sedan på Timmerkläppen söder om Klockträsk

GRANLUND

Nybyggaren Jon Andersson i Storträsk lät den 28 juni 1804 utsyna nybygget Granlund. Han hade landshövdingens syneremiss av den 18 oktober 1801. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Carl Stenlund i Sunnanå och Carl Olofsson i Innervik.

Tomt och bostad utsågs sydost om norra Storträsket och låg en kvarts mil öster och söder om Storträskis nybygge. Mark till åker fanns vid bostaden, och den var beväxt med gran- och björkskog och vette mot sydost och nordväst. Jordmånen bestod av grov sandmylla som var stenbunden. Arealen uppgick till två tunnland. På Gränudden mot Storträskis byarå fanns även åkermark där marken var avbränd. Marken hade samma jordmån som den förstnämnda åkern, och den uppgick till två tunnland. Den förstnämnda åkern ansågs bli frostaktig och föga bördig.

Vid röjningslandet mellan Norra och Södra Långhultmyrarna fanns ängar som kunde ge en skrinde hö. Äng fanns även på Norra Långhultmyran. Röjningslandet längs Långhultmyrbäcken

ned till "norra älven" (Störhusån) bedömdes avkasta åtta skrindor hö. Området på ömse sidor om "norra älven" med angränsande myrslogar och röjningsland, från den förra ängslägenheten ner till Klinträsks nybygges insyningar, beräknades avkasta fem skrindor hö. På ömse sidor om Storträskån, "Storträskelfwen", fanns röjningsland som bestod av myrar. Det gällde inte den del av Storklintmyran och Kvarnslyet som låg norr om ån vid den kvarn, som hörde till Storträsk. Detta område, som låg en kvarts mil öster om bostaden, beräknades avkasta nio skrindor hö. På Lidmyran kunde man bärga fyra skrindor hö. Ovanför Pjesebäckänget upp till Selet på ömse sidor om bäcken fanns röjningsland som kunde ge två skrindor hö. Området låg 1/8 mil söder om bostaden. Totala höslåttern uppgick till 30 skrindor.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns på östra och södra sidan om bostaden. Kvarnställe fanns i Storträskån en kvarts mil från bostaden, och fiske till husbehov fanns i Gåstjärnen och Myrträsket.

Jon Anderssons granne Anders Ersson kom nu till synen, och fick synen och syneremissen uppläst för sig. Han bestred utsyningen av röjningslandet vid Storträskån samt området ovanför Pjesebäckänget, och menade att de ovillkorligen borde höra under Storträsk nybyggen, från spängerna till och med Storklintmyran. Jon Andersson menade att ängarna inte fanns med på den nyligen upprättade kartan över Storträsk och därför borde höra till hans nybygge. Anders Ersson visade upp ett köpebrev av den 16 april 1783, där Jakob Svensson i Storträsk hade sålt hälften av sitt nybygge till Anders Ersson. Anders Ersson ville nu dela nybygget med Jon Andersson. Han berättade vidare att han den 5 mars 1803 lämnat en ansökan till landshövdingen om att få utöka ägora under sitt nybygge. Ansökan hade samma dag blivit remitterad till lantmätaren Lars Wallmark. Anders Ersson menade också att Gränudden hörde till Storträsk krononybygge, men gick med på att den utsynade delen av Gränudden inte fanns med på kartan. Frågan om nybygget skulle behandlas på nästkommande häradsting.⁴⁴⁵

HEDTRÄSK

Johan Persson från Klockträsk ansökte 1819 om att få inrätta ett

nybygge på kronoallmänningen mellan Klockträsk och Kankberg. Länsstyrelsen fattade den 3 februari samma år ett beslut om den syn som hölls den 5 augusti av kronolänsmannen Nils Clausén, med biträde av nämndemännen Carl Stenlund från Sunnanå och Samuel Nilsson från Stämninggården.

Tomten och bostaden utsynades norr om Klockträsk by, nära nybyggets södra rålinje vid södra änden av Klockträskberget, där även åkermark fanns. Marken var skogbeväxt, något stenbunden och lutande samt uppgick till två tunnland. På södra sidan av Hedträsket (nutidens Vänträsket), 1,3 kilometer (2 250 alnar) från tomten, fanns åkermark av samma beskaffenhet som uppgick till fyra tunnland.

Ängar fanns vid Belstjärnsbäcken från Hedträsket och till Klockträsk ängar. Området, som var ett röjningsland och kunde däm-mas upp, låg 4 000 alnar norr om tomten. Avkastningen beräk-nades till fyra skrindor. Ett röjningsland låg 2 250 alnar norr om bostaden, mellan Nyänget och Spikstarrängeshalsen, och kunde ge en och en halv skrinda hö. På östra sidan av Spikstarrmyran fanns ett röjningsland och en naturlig slog, vilka avkastade en och en halv skrinda. 3 000 alnar sydväst om bostaden från Svalamyran till Sjulstjärnbäcken fanns en naturlig slog som kunde ge två skrin-dor. Från Klockträsk's ägor till Sjulstjärnen fanns ett röjningsland där man kunde slå två skrindor hö. På myrarna mellan Sjulstjär-nen och Sjulsmyran fanns naturlig slog som kunde ge tre skrin-dor. På södra sidan av Norra Sjulsmyran fanns en naturlig slog som beräknades ge två skrindor, och på södra sidan av Sjulsmyran fanns ett röjningsland som uppgick till fyra skrindor. Detta gällde den del som inte var insynad av Klockträsk by. 5 000 alnar väster om bostaden fanns Hitre Slyet, som var ett röjningsland där man kunde bärga en skrinda hö. Svallmyran, som var ett röjningsland, beräknades ge två skrindor. Sydväst från bostaden från Storslyet till Gäddträsket fanns en naturlig äng och ett röjningsland som kunde ge två skrindor hö. Småmyrorna som låg söder om bosta-den var ett röjningsland och naturlig slog som beräknades ge tre skrindor hö. Sammanlagda antalet skrindor var 28.

Skog fanns till husbehov och fiske i Långtjärn och Hedträsket.

Kvarnställe saknades dock. Länsstyrelsens beslut kom den 7 oktober samma år. Landshövdingen gav tillstånd till nybygget, eftersom det inte fanns några invändningar. Namnet skulle bli Hedträsk. Johan Persson hade visat sig äga god frejd och hade ställt borgen för odlings skyldigheterna. Borgen hade ställts av Jon Persson och Per Jonsson i Svanfors. Antalet frihetsår sattes till 40. Det krävdes ett betydligt arbete med att odla upp röjningslanden, och nybyggen skulle odla och bygga till ett värde av minst tio riksdaler banco årligen.⁴⁴⁶

Bostaden låg på Klockbergets norrsida, trots det som står i utsyningen. När Johan Persson skulle börja odla, upptäckte han att stället var olämpligt: åkermarken var stenig, det fanns inget vatten vid tomten och den lutande marken gjorde alla transporter svåra. Johan Persson började därför helt självsvåldigt att odla vid sjön Långträsket (som idag heter *Hedträsket*).

En skattlägningsförrättning hölls 1821, och då konstaterade förrättningsmannen med nämndemännen att det utsynade stället var olämpligt. Läget komplicerades av att de två grannarna i Klockträsk hade begärt att få insyna platsen vid Långträsket. ”Sedan parterna något stridigt ordväxlat” lyckades förrättningsmannen få Klockträskborna att erkänna att de hade begärt en syn endast för att utestänga andra från att slå sig ner i deras närhet. Detta var inte tillåtet, och efter hot om rättegång fick han dem att återta synebegäran. Johan Perssons nya gårdsplats kunde nu utsynas, och det framkom att Johan Persson hade odlat tre kappland åker, hade byggt nytt fähus med foderlada och bod samt timrat sex varv på boningshuset. Bopplatsen låg bättre till i förhållande till slätterängarna än vad den gamla bopplatsen gjorde. Vid synen sägs att bostaden ligger ”helt nära allmänna fjällvägen kallad ner till Kyrkan”.

Vid flyttningen av nybygget följde namnet Hedträsk med, medan sjön tills vidare behöll sitt namn. Vid Hedträsket grundades 1860 ett nybygge som fick namnet Vänträsk. Senare övergick namnet Vänträsk till sjön. Bäckens från sjön behöll namnet Hedträskbäcken, trots att den ligger långt från det nuvarande Hedträsket. Väster om sjön behölls även namnen Hedträskmyran och Hedträskänget. Sjön Långträsket behöll länge sitt namn, så ännu i början av 1900-

talet på generalstabskartan. Men idag heter sjön Hedträsket efter nybyggets och byns namn.⁴⁴⁷

HEJ

Assessorn Carl Jacob Örnberg ansökte den 3 september 1832 hos länsstyrelsen att få anlägga fem nybyggen som understöd till Näsbergets järnverk. Länsstyrelsen utfärdade samma dag en resolution om syn vid dessa ställen, och uppdraget gick till kronolänsman Johan Petter Edin. Örnberg överförde sedan ansökan till samtliga intressenter i företaget, av vilka en var Johan Petter Edin. Eftersom Edin nu var jävig utsågs den 25 augusti 1834 kronolänsmannen Olof Bjuhr, med biträde av nämndemännen Anders Hansson i Myckle och Olof Degerman från Degerbyn. Synen genomfördes först den 3 september 1835. Vid synen deltog delägarna i Näsbergets gruva, Carl Olof Furtenbach i Norrböle och Erik Lundström i Tuvan.

Tomt utsynades på sydöstra sidan av Urikberget som låg en halv mil väster om Näsberget, en kvarts mil norr om Byskeälven och tre kvarts mil sydost om Kåtaselet. Intill gårdstomten fanns åkermark som lutade mot söder och var beväxt med tall-, gran- och björkskog. Jordmånen bestod av något stenbunden sandmylla på fast botten och var på tio tunnland.

Ängar fanns längs Mörttjärnsbäcken mellan bostaden, förbi Mörttjärnen och ned till Byskeälven. All ängsmark utsynades som inte tidigare var utsynad under Kåtaselets nybygge, och marken ansågs avkasta fyra och en halv skrinda hö. Nedströms Mörttjärnen kunde man leda vattnet med hjälp av en liten damm över en mosse som skulle kunna ge fyra och en halv skrinda hö. Norra Kvarnmyran, som bestod av en naturlig slog, beräknades ge en skrinda, och en slog intill en halv skrinda. Södra Kvarnmyran kunde ge en och en halv skrinda, och Kvarnmyrarna en fjärdedels skrinda. Fräkenholmen, som låg väster om bostaden, kunde tillsammans med röjningslandet vid Byskeälven ge två skrindor hö. Vid Flarkbergbäcken fanns fyra kärr som tillsammans beräknades ge tre skrindor hö. Wårrmyran kunde ge två och en halv skrinda, och Kvarnbackmyran en fjärdedels skrinda, samt Storurikmyran sydost om bostaden och norr om Mörttjärnen tre och en halv skrinda. Den

totala höavkastningen uppskattades till 23 och en halv skrinda.

Till gården behövdes en stuga med förstuga och kammare, källare, visthus med bod, redskapshus, hemlighus samt port och lider. Ladugården bestod av stall, fähus, fårhus och svinhus med nödiga foderrum, loge samt bastu.

En del av ängarna låg nära Kåtaselets ägor, och det skulle med fördel kunna bytas mot Kåtaselets skatteäng vid Urikbäcken. Lars Andersson, som var Kåtaselets ombud vid utsyningen, förklarade sig villig till detta byte. Nybygget Hej låg fyra och en halv mil från Jörns kapell och åtta och tre kvarts mil från närmaste laptageplats som var Kåge. Skog för husbygge samt mulbete fanns nära bostaden, fiske i Byskeälven samt kvarnställe i Urikbäcken. Uppodlingskostnaden för nybygget beräknades till 1 217 riksdaler och 32 skilling banco. Landshövdingen gav sitt godkännande till nybygget.⁴⁴⁸

Jonas Löfmark, f. 1819 i Dalliden och senare bosatt i Bjurliden, var nybyggare i Hej från 1858.

HEMBERG

Nybyggaren Anders Johansson i Kåtaselet lät den 14 juni 1800 utsyna ett krononybygge. Han hade en syneremiss av landshövdingen från den 13 februari 1800. Synen genomfördes vid Kåtaselet på lappmännen Sjul Jonssons och Nils Larssons lappskatteländ Kåtaselet. Den som genomförde synen var Olof Persson Lyckzell, med biträde av nämndemännen Nils Israelsson i Mårdsele och Anders Olofsson i Hornmyran. Synemännen trodde att platsen låg i Skellefteå socken. Anders Johanssons granne i Kåtaselet var kallad men kom inte.

Till tomt och bostad utsågs ett ställe 1/8 mil nordost om det gamla nybygget Kåtaselet, vid östra änden av Hemberget. Till åker fanns mark som bestod av grov sandjord med någon sten. Marken låg i en sluttning mot öster och sydöst och bestod av fem tunnland. Platsen var beväxt med stor gran-, tall- och någon björkskog. Marken syntes bli någorlunda bördig och frostfri.

Äng fanns vid Mörttjärnarna, på myren norr om norra tjärnen, vid tjärnen och vid bäcken som rinner från tjärnen till dess den faller ned i älven. På dessa ställen finns röjningsland som är beväxt med vide-, björk- och granskog, lite myr och även lite naturlig slog och myrar bredvid bäcken. Marken beräknades, efter röjning och efter det att bäcken blivit dämnd på fyra ställen, avkasta tio skrindor hö. Marken låg en halv mil sydost om bostaden. Vidare fanns äng vid älven från Storforsen, på båda sidor av älven ned till den plats där den tidigare beskrivna bäcken kom ned till älven. Marken bestod av små näs och stränder och var röjningsland som var beväxta med vide- och björkskog. Marken kunde ge två och en halv skrinda starrhö. Äng fanns även i Hurrikbergdalen som bestod av röjningsland, som var beväxt med vide och björk. Marken, som var belägen en halv mil sydost om bostaden, kunde ge en skrinda myrhö. Jockmåkkmyran med hela sin vidd beräknades avkasta svagt myrgräs till en skrinda. Myren var belägen lite över en halv mil öster om bostaden. Dåresmyran med hela sin vidd beräknades avkasta svagt myrgräs till tre och en halv skrinda. Den låg tre kvarts mil nordost om bostaden. Väster om Dåresmyran låg en björkmyr som bestod av röjningsland som kunde ge en halv skrinda. Ett röjningsland fanns söder om Dockettjärn som kallades *Noli Björken*, vilken beräknades avkasta en halv skrinda hö. Platsen låg tre kvarts mil öster om bostaden. Vidare utsynades Kjärnesmyran med hela sin vidd och myrhalsen som sträckte sig ned i myren. Området, som låg en halv mil nordost om bostaden, beräknades avkasta en och en halv skrinda svagt myrgräs. Ett röjningsland lite längre i nordost som kallades *Björkmyran* var beväxt med björkskog, och där kunde man slå en och en halv skrinda gott myrgräs. I samma väderstreck inom en halv mil var Abborrträskmyran belägen, och den beräknades ge en halv skrinda svagt myrgräs. Vid Vuvarbäcken (Hwuvarbäcken) nedanför bron med Lillmyran, fanns strax väster om bäcken mark som beräknades ge två och en halv skrinda myrgräs. Platsen låg en kvarts mil sydväst om bostaden. Vid Drölbäcken strax söder om Kåtaselet fanns röjningsland som beräknades avkasta en skrinda gott myrgräs. Marken var beväxt med björk- och videskog. Apemyran som var belägen en halv mil nordväst om bostaden beräknades ge en fjärdedels skrinda myrgräs. Levattsmyran var likaså belägen en halv mil i nordväst och beräknades avkasta en och tre kvarts skrinda myrgräs. Vid Kjärnesbäcken, mellan Levattnet och Kjärmesträsket, fanns ett röjningsland

som var beväxt med vide- och björkskog. Området som beräknades ge en skrinda gott myrgräs var beläget en halv mil norr om bostaden. Bredträskmyran, som var belägen lite över en mil i sydost från bostaden, nedanför Kaxberget (Caxsa berget), på västra änden av myren, beräknades avkasta tre skrindor gott myrgräs. Vid Knipstomvikbäcken, från älven upp till tjärnen, fanns röjningsland som beräknades ge en skrinda gott myrgräs efter det att man inhägnat och dämt upp det. I Dockettjärn och Grundtjärn fanns lite sjöfoder som kunde ge en skrinda. Totalt fanns på nybygget 34 skrindor hö.

Sju dagar efter synen kom grannen Sven Svensson i Kåtaselet till kyrkstaden i Arvidsjaur. Han ville ha del i åkerjorden, eftersom det var dåligt med åkermark vid gamla bostaden i Kåtaselet. Han ville dessutom ha hälften av Knipstombäcken. Anders Johansson gick emot hans krav.

Timmerskog, virke till gårdsgårdar samt ved fanns nära bostaden. Synemännen menade att om Anders Johansson fick landshövdingens tillstånd till nybygget skulle han få 30 frihetsår. De första sex åren skulle han röja sex tunnland från skog och uppta ett och ett halvt tunnland åker. Anders Johansson skulle sätta upp en stuga med kammare, fähus med foderlada, kornlada samt bastu. Han skulle sätta upp 300 famnar åkerhagar. Dessutom skulle han påbörja dämning och röjning vid Mörttjärnbäcken.⁴⁴⁹ På A.M. Strinnholms sockenkarta över Skellefteå socken från 1803 har Hemberget sitt samiska namn Jepukat Wari. Norr om det berget låg Kjalmas Wari.⁴⁵⁰

HOBERGSLIDEN (HOBERGET)

Nybygget fick sitt tillstånd år 1800, och förste nybyggare var Markus Larsson från Bodan.

År 1823 ägdes nybygget av Nils Olofsson, men den 24 februari samma år bytte han bort nybygget till Carl Vilhelm Lindskog och Gustaf Jakobsson från Storträsk. En syn genomfördes den 2 september för att utröna om nybygget skulle börja skatta 1824. Synen genomfördes av vice kronolänsmannen Nils Clausén, med biträde av nämndemännen Erik Eriksson från Norrböle och Mikael Olofs-

son från Lillkågeträsk. Vid synen redovisades följande handlingar: Den första insyningen av den 10 juni 1799 för inhysesmannen Lars Persson i Drängsmark och drängen Markus Persson som då bodde i Frostkåge. Synen hade genomförts av kronobefallningsmannen Eric Lindemark. Nils Olofssons införsel den 12 oktober 1820 som meddelades av landshövdingen. Samma dag hade Nils Olofsson låtit utsyna ytterligare några höslogar.

På nybygget fanns en stuga som var 9,4 meter lång, 4,7 meter bred samt 9,5 varv hög. Byggnaden, som hade nävertak med takved, var indelad i två lika stora rum, varav det ena var fullt inrett. Det andra rummet hade endast golv, dörr och fönster. Byggnaden var värd 16 riksdaler och 32 skilling. Vidare fanns på gården en kornlada som var 5,3 meter i fyrkant och 14 varv hög. Byggnaden innehöll loge och lad (avbalkning i logen). Vidare en bastu med svale som var 3,5 meter i fyrkant. Byggnaden innehöll en rökugn. Ett fähus som var 5,9 meter i fyrkant med en port som var 3,5 meter, och en foderlada som var 6,2 meter lång och 5,9 meter bred. Taket var täckt med näver, rote och takved. Fähuset rymde tio kor. Stallet var 5 meter långt och 3,5 meter brett samt inrett för två hästar. På gården fanns två brunnar som var två meter djupa.

Åkern uppgick till ett tunnland och 16 $\frac{9}{10}$ kappland och var uppbruten från en ganska svår och stenbunden mark. Åkern var genom vanskötsel besvärad av ogräs. Nybyggarna rekommenderades att lägga en tredjedel av åkern i träda för att åtgärda problemet. Av gårdsgårdarna var 195 meter (110 famnar) i gott skick och 142 meter (80 famnar) i sämre skick. Fyra hölador hade nävertak med takved, och en lada hade brädtak. Två av ängarna skulle röjas med sex dagsverken. När den tidigare nybyggaren hade röjt åker, hade han lagt stenarna i närheten och nu måste stenarna tas bort. Detta beräknades kräva 50 dagsverken med häst och karl.

Avståndet från Hobergsliden till kyrkan var åtta och en halv mil, till Piteå var avståndet 13 mil. Åkerjorden var ganska stenbunden och bestod av grövre sand med blandad jordmylla som var någorlunda frostfri. På nybygget fanns två hästar, sex kor och 15-20 får. Timmer, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns till husbehov.

Kvarn fanns i Hobergsbäcken, men fiske saknades. Nils Olofsson menade att stenarna vid åkern inte var hans skuld, utan hade brutits upp av företrädaren Jonas Manassesson i Småträsk. Nils Olofsson anmärkte att på nybygget var nedlagt arbete för 28 1/3 år.

Landshövdingens utslag kom den 7 oktober samma år och han menade att vanhävdén på nybygget skulle ordnas av Nils Olofsson, eftersom denne inte sökt få ersättning av sin företrädare. Han skulle antingen själv utföra det arbete som krävdes eller betala för det. Landshövdingen ville inte ge ersättning till Nils Olofsson för de 4 1/6 år över normen som blivit odlat på nybygget, eftersom arbetskyldigheten borde ha varit större, minst 15 riksdaler riksgälds om året. Landshövdingen ville inte ta upp frågan om tillökning av antalet frihetsår.

Nils Olofsson (1778-1836) från Norsjö 11 var nybyggare i Hobergs-liden 1820-1823 och flyttade sedan till Storträsk. Nils Olofsson var gift med Margareta Persdotter f. 1778 från roten Styv i Gummark och makarna hade barnen Olof f. 1802, Per f. 1804, Eva (1808-1816), samt Anders (1811-1886) som blev torpare i Ostvik. Margareta Persdotter hade före äktenskapet sonen Nils (1793-1805). Nils Olofsson drunknade 1836 i Storträsk.

HORNSTRÄSK

År 1731 togs två nybyggen upp i Hornsträsk. Nybyggerna skattlades 1774, och då upprättade lantmätaren Olof Clausén en karta. Ena nybygget ägdes då av Jakob Nilsson, och det andra av Robertsfors bruk. Lars Jonsson hade varit arrendator på brukets nybygge, men under de senaste två åren hade han bott som inhysesman på nybygget och brukat en del av detsamma. Resten av nybygget hade legat öde. Nybyggarna berättade att tidigare var nybygget ett enda, men 20 år tidigare hade det delats i två lika stora hälfter.

Eftersom de bägge nybyggena låg i tegskifte med varandra, kunde de inte mätas var för sig. Lars Jonsson drog sig undan all kostnad för mat till lantmätarna, och deltog inte i kostnaderna för skattläggningen. Därför låg alla kostnader och allt arbete på Jakob Nilsson. Förrättningen genomfördes under augusti och september 1774.

Gårdstomterna och åkern låg intill Skidträskån och var frostländiga på grund av en myr samt Kallkällbäckens och Skidträskåns kalla vatten. Åkrarna lutade mot sydväst. Bruksnybyggets åker var magrare och vanbrukad, och en stor del var lagd i linda.

På Näset hade man ängar och en tid hade man använt dessa till åker, men platsen var frostländig och bestod av lös mark. Därför hade marken lagts till linda och beskrevs nu som en god hårdvall. Skidträskroddet med holmen var en god starrvall. Väster om Sörviken vid Skidträskån låg Bjurhugget som bestod av starrvall. Intill låg starrängarna Holmen och Bjurhuggstränderna. Vid Myrträsket låg ängarna Myrträskstranden, Renänget och Ytterstänget som endast kunde bärgas till hälften varje år. I Myrträsket fanns även fräkenvass som kunde bärgas varje år. Lilludden och Storstranden vid Sörviken av Skidträskån bestod av starrvall. Samma markslag fanns vid Bjurstugustränderna. En starrvall var också Smålödja (skrevs även *Smålödjan*) vid Bjurstugträsket. Fler starrvallar fanns vid Skidträskåns inlopp i Bjurstugträsket. På Sjulsmyrans fanns givande starrängar som bärgades till hälften varje år. Den låg syd-

Foto 117. Första gårdsplatsen i Hornsträsk på kullen i bakgrunden. Foto: Ernst Westerlund, 1969.

ost om Bjurstugträsket. Där Skidträskån rann ut i Petikån (skrevs *Petticka älften*) fanns ett rodde som beskrivs som en starrblandad hårdvall. Samma markslag fanns på Lillholmen, Storholmen och Udden i Petikån.

Nybyggenas skog beskrevs som sämre och av smärre storlek. En och en halv mil i sydost stötte skogen mot Bjurvattnet, tre kvarts mil i söder mot nybygget Petiknäs, en och en halv mil i väster mot nybygget Granbergsträsk, och i norr stötte nybyggena mot allmanningen. Skogen kunde inte förädlas till avsalu, utan endast till husbehov. Nybyggarna fiskade till husbehov i Bjurstugträsket, Stavträsket, Grundträsket, Skidträsket och i halva Hornsträsket.

Mulbetet ansågs vara av medelmåttig kvalitet. På vardera nybygget kunde man föda en häst, sex kor och 10-12 får. Jakob Nilsson hade satt upp en liten fotkvarn i Kallkällbäcken (kallas idag Kvarnbäcken) som gick vår och höst. Missväxt inträffade ofta, och vid sådana tillfällen måste Jakob Nilssons hemman underhålla fyra personer. Jakob Nilssons hemman brukades ständigt till skillnad mot de andra hemmanet i byn. Nybyggarna hade fem och en halv mil till sockenkyrkan och sex och en halv mil till marknadsplatsen i Storkåge.⁴⁵¹

Jakob Nilsson på Hornsträsk 2 brukade 1782 även Hornsträsk 1, som ägdes av Robertsfors bolag. Bolagets intressen sköttes av Nasafjälls silververk som 1783 krävde Jakob Nilsson på ersättning för att han skurit åkern, slagit ängarna och flyttat en bod från bolagets hemman. Jakob Nilsson menade att han hade lov av majoren Johan Fredrik Carpelan vid silververket. Han hade endast sått två skälsland av åkern, och en stor del av ängarna hade stått under vatten, varför han bara kunnat bärga en del. Jakob Nilssons gård hade blivit förstörd av eldsvåda, och därför hade han flyttat en gammal taklös bod från Hornsträsk nr 1. Jakob Nilsson erbjöd sig att flytta tillbaka boden, men ville ha ersättning för en tunna korn som han sådde våren 1783 och som arrendatorn av hemmanet hade skurit på hösten.⁴⁵²

HÖGHEDEN

Anders Johansson i Kågeträsk ansökte 1781 om att få ta upp ett

nybygge på Högheden. En syn hölls den 26 juni 1782 av vice länsman Markus Sundström, med biträde av nämndemännen Christoffer Johansson i Kusmark och Per Jonsson i Storkåge. Åkermarken låg en och en kvarts mil sydväst om Stavaträsk på Högheden, och platsen var beväxt med tallskog och lägre björkskog. Jordmånen bestod av sandmylla, och marken var tillräcklig för ett nybygge.

Ängar fanns vid Långtjärnbäcken som låg 1/16 mil väster om åkern, och där fanns ett röjningsland som uppskattades ge en skrinda hö. Lika mycket kunde bärgas på Godamyran som betecknades som en naturlig slättermark. På ömse sidor om Bodträskbäcken fanns ett röjningsland som också beräknades ge en skrinda hö. Lika mycket hö fanns vid Gäddträskbäcken, som låg 1/8 mil söder om Högheden. Kus- och Sålsträskmyrarna kunde ge fem skrindor, och

Foto 118. Högheden från väster, 1953. Foto: Ernst Westerlund.

på röjningslandet på västra sidan av Sålsträsket fanns det slätter som gav två skrindor. Röjningslandet på Kuslidmyran samt Kusån beräknades ge sex skrindor hö, och på Stormyran som låg en kvarts mil från åkerstället fanns fyra skrindor. På Östra Stormyran kunde två skrindor bärgas, och vid Kusträsket sex skrindor. En del av Kusträsket kunde utdikas. Det totala antalet skrindor hö uppgick till 29 stycken.

Till nybygget fanns tillräckligt med timmer och annan skog, mulbete samt kvarnställe nära bostaden. Ingen hade något att invända mot utsyningen. Majoren Fredrik Holmström vid Nasafjälls silververk ville dock att nybyggaren skulle göra tjänst åt bolaget enligt deras privilegiebrev. Nybyggaren skulle få samma förmåner som andra nybyggen som hörde till silververket. Synemännen beslutade att Anders Johansson skulle lämna en ansökan till länsstyrelsen om tillstånd för nybygget.⁴⁵³

Vid skattläggningen 1821 sades att fisket i Kusträsket hade försämrats genom utdikningen och inte längre kunde räknas som en förmån, och nybyggaren kunde därför inte längre krävas på någon avgift från myndigheterna. Skogsmarken runt nybygget bestod av mager, stenbunden sandjord som var beväxt med sämre tallskog, lite gran- och lövskog. Nybyggets mark kunde i längden inte ge skog som var möjlig att förädla till virke eller tjära. Nybyggarens inkomst kom från boskapsskötsel och från nyttjande av kronomarker mot avgift för att bränna tjära. Tjärbränningen uppgavs särdeles bidra till varje hemmansbrukares utkomst i denna ”vanlottade landsort”.⁴⁵⁴

HÖGKÄLEN

Nybygget anlades 1800 av Erik Eriksson från Storkågeträsk.⁴⁵⁵ Jakob Nilsson (1749-1812) från Böle var nybyggare i Högkålen eller Högtjälån 1810-1812. Han var gift med Sara Eriksdotter f. 1761 från Ersmark och makarna hade barnen Nils (1783-1783), Anna Jakobsdotter (1784-1862) som gifte sig med Samuel Samuelsson Ögren från Piteå socken, Barbro (1785-1786), Sara Jakobsdotter (1787-1848) som var gift först med Per Persson (1781-1807) samt sedan med soldaten Josef Dunder (1788-1874) som var född i Finland, Marta Jakobsdotter (1788-1872) som gifte sig med Per

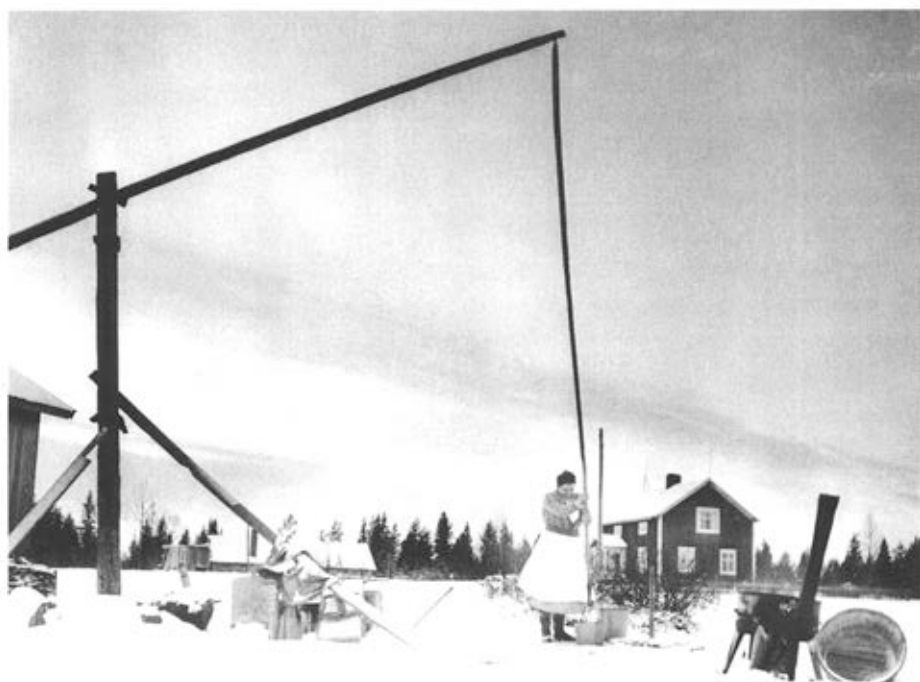

Foto 119. Tvätterska i Högkälén.

Olofsson från Stavaträsk och makarna tog över Högkälén, Maria (1790-1793), Erik Jakobsson (1791-1864) som blev nybyggare i Dalliden, Nils Jakobsson f. 1793 som flyttade omkring en hel del med sin familj, Johan Jakobsson f. 1795 som ofta flyttade mellan byarna, Eva Jakobsdotter (1796-1838) som gifte sig med sockenskomakaren Jonas Markstedt i Kusmark, Maja Jakobsdotter (1796-1874) som gifte sig med Gustaf Nilsson och makarna bodde i Skråmträsk och Boviken, Ulrika Jakobsdotter f. 1799 som gifte sig med Carl Gustaf Marklund som var nybyggare i Rönnberget och Rönnliden, Gustaf (1801-1801), Lovisa Jakobsdotter (1803-1883) som gifte sig med Martin Wik och makarna bodde en längre tid i Kusmark, samt Carl (1804-1809). År 1825 bodde lappdrängen Nils Andersson i Högkälén.

HÖGLIDEN - TVÄRÅLIDEN

Nybygget Tväråliden fick sitt tillstånd den 23 februari 1801 och

finns upptaget i 1802 års mantalslängd. Det låg då mellan Stavaträsk och Nyträsk i mantalslängden. Nybygget hade 1801 följande ängar enligt en syn från 1822: Södra Tväråmyran låg en kvarts mil från gamla bostaden och en halv mil från den nya. Myren gav tre skrindor hö. Norra Tväråmyran gav tillsammans med ett röjningsland tre skrindor hö. Tjällmyran gav tre skrindor, och röjningslandet vid Svartbäcken en skrinda. Intill fanns två myrar som gav en skrinda hö. Ett röjningsland på ömse sidor om Klintån som låg en kvarts mil från gamla bostaden och en halv mil i nordväst från den nya uppskattades ge 15 skrindor hö. På bägge sidor om Yttre Tvärån fanns ett röjningsland som kunde ge fem skrindor hö. Stränderna av Vitsidtjärnarna som var fyra till antalet samt röjningsland beräknades ge fem skrindor hö. Intill den förra myren låg Stora Fjällmyran som var en naturlig slog som gav fem skrindor hö. Små-Fjällmyrorna kunde efter röjning ge tre skrindor hö, och Bergmyran gav tre skrindor. Stora Halandersmyran tillsammans med ett röjningsland som låg efter en bäck som rann ut från myren, kunde efter röjning ge sex skrindor hö. Lilla Halandersmyran med ett röjningsland beräknades efter sex dagars röjning avkasta två skrindor hö. Halanderstjärn med stränder och myrar bedömdes ge fyra skrindor hö. En naturlig slog på Björnmyran kunde ge fyra skrindor. På en lång och smal myr 1/8 mil sydost om bostaden kunde man bärga en halv skrinda hö. Den totala höavkastningen uppgick till 90 och en halv skrindor.

År 1802 bodde Daniel Johansson och soldaten Isak Benjaminsson Medelström från roten 75 Medelström i Medle som var född i Åbyn på nybygget. Bägge var ogifta. Medelström fanns på nybygget fram till sin död 1808. Han blev skjuten till döds i "affären" (mindre strid, träffning) vid Vasa den 25 juni 1808. Margareta Andersdotter (1776-1830) från Bastuträsk 1 bodde i Tväråaliden 1810-12. Hon var änka efter Isak Medelström. Makarna hade barnen Anders (1805-89) samt Jakob f. 1807. Margareta Andersdotter gifte om sig med Carl Nilsson (1787-1816) från Röjnoret som fanns här 1811-1812. Makarna fick barnen Nils (1811-32) samt Carl f. 1815. Isak Medelström fanns i Tväråaliden 1805, enligt mantalslängden från samma år. Han nämns även i 1807 års mantalslängd. År 1808 fick han landshövdingens tillstånd till ytterligare lägenheter under nybygget, bland annat åkermark som låg 550 alnar norr om bosta-

den och norr om Lillån. 3/8 mil (cirka fyra kilometer) sydväst om bostaden fanns lämplig mark till ett fåbodställe.⁴⁵⁶

Johan Andersson (1772-1857) från Finnfors bodde i Tvärålidén åren 1812-1821, enligt mantalslängderna. År 1820 ägde han Tvärålidén men han bodde i Sandlidén. Enligt husförhörslängden bodde han med familjen i Tvärålidén 1812-18. Han var gift med Margareta Olofsdotter (1780-1872) från Svansede. Makarna hade barnen Anna f. 1801, Lisa (1803-1883), Olof (1804-1804), Sara (1806-1807), Johan (1807-1891), Olof (1808-1875), Marta (1810-1846), Sara (1812-1888), Magdalena f. 1814, Fredrika (1816-1816), Fredrika f. 1818, Johanna f. 1820, samt Britta (1822-1822).

Enligt en sagesman ska Östra Tvärålidén ligga i närheten av nybygget Ålund. Närmare bestämt intill Klintån på västra sidan av ån mellan Höglidforsen och Lapphållet på östra sidan av vägen. Platsen ligger ungefär mittemot Lidmansgårdan. Eventuellt kallas det också *Isaksgårdan*. Där finns en öppen plats, typ fotbollsplan.⁴⁵⁷

Den 10 mars 1821 flyttade Nils Nilsson från Svartlund till Tvärålidén. Han ansökte om att få ta upp en ny plats för bostad och åker, eftersom den gamla åkern var oduglig och inte hade brukats under sju års tid. Nils Nilsson fick tillfällig införsel på nybygget 1821 och fick definitivt besked i mars 1822. En syn hölls den 9 oktober 1822 av vice länsman Johan Westermarck, med biträde av nämndemännen Olof Persson från Norsjö och kronohemmansåbon Per Persson från Högheden.

Vid synen konstaterades att när Johan Andersson hade tillträtt 1812 hade det på nybygget funnits en mangårdsbyggnad som var uppsatt 1803 och som bestod av stuga, förstuga samt kammare. Den saknade stenfog, vilket hade lett till att ena delen hade sjunkit ner i jorden. Knutarna var avhuggna, vilket lett till att rötta kommit in i huset. Fåhuset var uppsatt 1804 och innehöll port och hölada. Vidare fanns en gammal, liten bryggstuga som hade sjunkit ner i den lösa jorden samt en bodstuga. Den odlade åkermarken uppgick till 19 kapland.

Åkermarken bestod av fin sand som var stenfri och låg i en dal

nedanför bostaden. Åkern lutade mot norr och var omgiven av frostländiga myrar, och detta hade lett till att ingen gröda hade kunnat skördas från åkern. Åkern hade under sju års tid legat i linda, men bar under denna tid inte ens gräs, vilket berodde på den svaga och bottenlösa jorden. Runt åkern fanns det uppsatt en rishage som var förfallen. Inga hölador var uppsatta, och ingen röjning av ängsmarkerna hade genomförts.

Synemännen hade svårt att bedöma hur mycket den tidigare ägaren skulle betala, eftersom han inte hade odlat så mycket som krävdes. Men hade han odlat mera, skulle ändå resultatet ha varit utan värde. De kom fram till att Johan Andersson skulle betala sex riksdaler banco. För att nybygget skulle kunna utvecklas krävdes en ny bostad och en ny åker.

Nils Nilsson hade funnit en ny bostad och åker på Högliden som låg 3/8 mil söder om gamla tomten och 3/8 mil nordost om nybygget Högheden. För att få veta markens egenskaper hade han odlat tre kappland, och marken visade sig bestå av rödaktig sandmylla som var någorlunda grov och något stenbunden. Marken lutade mot sydost och beräknades bli någorlunda bördig och frostfri. På platsen som var beväxt med tall-, gran- och björkskog kunde man få två och ett halvt tunnland åkermark. Skog till husbyggnad och andra behov fanns i närheten.

Nils Nilsson ville behålla den gamla gårdsplatsen som fäbod, och därför behövde inte byggnaderna flyttas till den nya tomten för nybygget. Synemännen bedömde att på den nya gårdsplatsen behövdes följande byggnader: mangårdsbyggnad, fähusbyggnad innehållande fähus, port och foderlada, stall med foderlada, kornlada med loge, spannmålsbod, bastu med ugn samt lavar av klovar (kluvna stockar), redskapslider och vedhus, hemlighus, mjölk- och jordkällare, fårhus samt 20 hölador. Runt åkergärdet krävdes 420 famnar gårdsgårdar.

Synemännen menade vidare att Johan Andersson hade struntat i odlingsskyldigheten och därför hade förverkat sin rätt till nybygget. Han skulle därför inte ha rätt till någon betalning för nybygget av Nils Nilsson. Nils Nilsson antogs till åbo på nybygget och fick

flytta sin gård till Högliden, som blev det nya namnet på nybygget. De flesta av höslogarna låg utanför det avstånd som skattläggningsmetoden stipulerade, så dessa kunde nybygget förlora efter det att frihetsåren var till ända. Men han skulle få ersättning för röjningskostnad och hölador, när detta skedde.⁴⁵⁸ Boplatsen fick ett nytt läge söder om Lillån, cirka en kilometer väster om Lillåns sammanflöde med Klintån. Samtidigt fick nybygget ytterligare 25 frihetsår. Nybygget låg längs den gamla Nasafjällsvägen mellan Stavaträsk och Avaviken. Nybygget hade ett utskifte cirka sex kilometer västerut, där Västra Högliden ligger idag.

Nils Nilsson f. 1763 som var född i Skråmträsk bodde i Högliden 1821-1826 med sin familj. Han var gift med Britta Jonsdotter f. 1758 som var född i Furunäs. Makarna hade barnen Nils Nilsson (1785-1808) som var lantvärnsskarl och troligen avliden under kriget 1808-1809, Carl Nilsson (1787-1816) som var sågkarl vid Bondhammars sågverk 1814-1816, Jonas Nilsson f. 1790 som flyttade till Norsjö socken 1818, Lars f. 1793 som bodde i Svartlund 1811-1818 och sedan överförd till Norsjö socken, Maria Nilsson f. 1795 som bodde i Svartlund, Aron (1796-1799), Lisa f. 1798 som var piga i bland annat Långträsk och 1836 överförd till Norsjö socken, Olof (1800-1803), samt Johannes f. 1803 som flyttade till Norsjö socken 1824. Familjen bodde i Röjnoret 1784-1809, Kvammarn 1809-1811 och Granbergsliden 1811-1818. Nils Nilsson och Britta Jonsdotter var föräldrar till Carl Nilsson som hade bott i Tvärålidan 1811-1812. Lantvärnsskarlen Nils Nilsson var soldat för Norsjö by och hade nr 87 Slup. Han dog den 6 december 1808.

Olof Olofsson, f. 1792 som var född i Bastuträsk, bodde i Högliden 1825-1831 tillsammans med familjen. Han var gift med Britta Zackrisdotter f. 1802 från Kågeträsk. Makarna hade barnen Olof (1821-1822), Olof f. 1823, Zackarias f. 1825, Greta f. 1828, Anton f. 1830, samt Maria (1833-1834).

KATRINEBERG

Kronotorpet anlades 1869. Vid avvittringen 1868-69 finns Katri-neberg med, och det sägs att torpet skattlades 1869 och då låg tre och tre kvarts mil från sockenkyrkan, åtta mil från Skellefteå stad och sex och en halv mil från närmaste lastageplats som var Frost-

kåge. Åkerjorden, som uppgick till ett tunnland, var frostaktig och odlingsmarken var av gott slag. Ängarna ansågs vara klena liksom skogen och mulbetet var medelmåttigt. Synemännen skriver att om en driftig ägare skulle driva nybygget kunde han hålla en häst, två till tre kor och några småkreatur. Boskapsskötseln var den viktigaste inkomstkällan. Husbehovsfiske fanns i Byskeälven, men nybygget saknade kvarnställ. Nybyggets totala areal var 2 500 tunnland. Katrineberg beviljades 36 års skattefrihet.

Foto 120. Bröderna Westin i Katrineberg hugger ved.

Nybygget grundades av Anders Gustaf Jonsson Slumpare (1796-1870), som var född i Rönnbäcken, och hans andra hustru Katarina Kristina Andersdotter (1797-1880) som var född i Strycksele. Makarna, som fanns från 1862 i Katrineberg, hade tidigare bott i Hobergliden och Myrheden. De hade tillsammans dottern Matilda f. 1839. I sitt första äktenskap var Slumpare gift med Anna Jonsdotter f. 1798 i Tåme och makarna hade barnen Anna f. 1817 som 1839 flyttade till Piteå, Magdalena f. 1818 som dog som barn,

Lovisa f. 1818, Johan (1820-1820), Britta Lisa Andersdotter Slumpare f. 1821 som blev nybyggare i Kaxliden och gift med samnen Carl Johan Fjällström, Johanna f. 1823, Jonas f. 1825, Amanda f. 1829, samt Maria f. 1830. Slumpare var straffad för renstöld till 28 par spö. Nybyggets namn var sannolikt givet efter nybyggargustrun. Men det kan på samma gång vara givet som en pendang till Ulriksberg som ligger i närheten.

Nybygget övertogs 1870 av Nils Bergman f. 1834 och hans hustru Britta Katarina Johansdotter f. 1822 som var födda i Piteå. Makarna hade sonen Johannes f. 1864. I familjen bodde även Katarina Kristina Andersdotter (1797-1880) som hade förgånga. Familjen bodde på nybygget 1870-1877 och flyttade sedan till Aspliden inom Byske socken. De arrenderade ut nybygget till Erik Eriksson f. 1842 i Kågeträsk och Sara Margareta Olofsdotter Svenskman f. 1851 i Piteå, vilka flyttade till nybygget 1879 och kom från Myrheden. Makarna hade barnen Olof (1873-1882) som drunknade i Långträskån, Anna Amanda f. 1875, Karl Johan f. 1878, samt Erik Algot f. 1880.

KAXLIDEN

Per Larsson från Ullbergsträsk som var dräng i Kåtaselet fick 1829 tillstånd till nybygget Högbacka som låg inom Piteå socken. Nybygget finns med i Jörns första husförhörsbok från 1834, men uppgifterna om Högbacka är överkorsade och det står att nybygget ligger inom Piteå socken. När Kaxliden utsynas år 1832, kallas nybygget för *Kaxliden 2*, och Per Larsson står som nybyggare i Kaxliden. Men troligen bor han på det intilliggande Ulriksberg som han köpte 1831 av sin bror Johan Larsson. Johan Larsson skulle få bo kvar på nybygget. Det kan tänkas att Ulriksberg har kallats Kaxliden i folkmun och att det nya nybygget på Kaxliden under en kort tid fick namnet *Kaxliden 2*.

Nybyggaren Johan Fredrik Björk i Näsberget ansökte den 10 december 1829 om att få inrätta Kaxliden 2. Häradsrätten höll en syn den 10 oktober 1832 som leddes av länsmannen Johan Petter Edin och nämndemännen Lars Wikström i Stämninggården och Per Sondell i Kåge.

Bostad och åker fanns i sydöstra änden av Kaxliden, och platsen var beväxt med tallskog och något björk. Jordmånen bestod av sandmylla och läget ansågs vara frostfritt. Åkermarken uppgick till fem tunnland. Ängsmark till 39 skrindor hö fanns inom området. Söder om bostaden låg Långmyran, som var en naturlig myrvalslog som kunde ge fem skrindor hö. Myren Galjedouk (kallas idag för *Gullidockan*), som låg 1/8 mil öster om bostaden, beräknades ge fyra skrindor. Röjningsland väster och sydost om föregående myr uppskattades kunna ge två skrindor. Storkaxmyran som låg öster om Galjedouk bestod av svaga myrar som beräknades ge fem skrindor hö. 1/8 mil norr om myren fanns en liten bäck där det fanns tre skilda myrslogar som tillsammans kunde ge en skrinda hö. Området norr om bäcken mellan Lilltjärn och Hedtjärn samt röjningslandet vid Lilltjärn beräknades ge tre skrindor. Genom att bygga två smärre dammar i bäcken kunde man höja höavkastningen till det dubbla. En uppdämning av Lilltjärn kunde ge sju skrindor hö.

Johan Fredrik Björk och Per Larsson sålde nybygget den 6 oktober 1834 till Näsbergs gruvbolag. Besittningsrätten togs sedan över av regementsskrivaren Lars Anton Wallmark i Degerbyn.

År 1845 ansökte hustru Katarina Kristina Andersdotter i Hobergliden att få ta upp nybygget Kaxliden, eftersom ingen nybyggare hade slagit sig ner på det nybygge som hade fått tillstånd 1833 eller nedlagt något arbete. Därför hade innehavaren förlorat all rätt till nybygget. Katarina Kristina Andersdotter överlät sedan sin rätt till styvdottern Britta Lisa Andersdotter Slumpare, som var gift med drängen och samnen Carl Johan Fjellström som var född i Stämninggården 1823. Britta Lisa Andersdotter Slumpare ansågs vara välfrejdad, vilket knappast gällde hennes man, som hade blivit dömd för att ha tjuvskjutit renar. Regementsskrivaren Lars Anton Wallmark avstod sina anspråk på nybygget som han hade yrkat på vid synen. Nybygget godkändes av landshövdingen, som bestämde att Britta Lisa Andersdotter Slumpare skulle ha bosatt sig på nybygget före 1850 års utgång.

Häradsrätten hade hållit sin syn på stället den 14 september 1844 genom länsmannen Per Bjuhr, med biträde av nämndemännen Carl

Johan Lundström i Hornsträsk och Per Berg från Svartliden. Bostaden låg på södra sidan av Storkaxberget (kallas även *Storkaxen*), och är samma plats som utsynades 1832. Åkermarken uppgick nu till sex tunnland. Äng fanns på Långmyran, Golid- och Stor Kaxmyran, vilka tillsammans uppskattades ge 26 och en halv skrinda. Norr om dessa myrar låg fem små myrslogar, som tillsammans med ett röjningsland beräknades ge två och en halv skrinda hö. Efter odling kunde området längs Hötjärnsbäcken mellan Lillträsket och Hötjärnen ge fyra och en halv skrinda hö. En myr på östra sidan av Stor Kaxträsket uppskattades ge en skrinda, och sjöfoder i samma sjö två skrindor. Genom utgrävning skulle man kunna höja avkastningen från Stor Kaxträsket. Det totala antalet skrindor hö var 36 och en halv.

Husbehovsfiske fanns i Byskeälven som låg 1/8 mil från tomt. Kvarnställe fanns i Långträskån, en halv mil från bostaden. Nybyggaren Johan Fredrik Björk kom till syneförrättningen som ombud för regementskrivaren Lars Anton Wallmark och gick emot utsyningen av lägenheterna, men kunde inte förklara på vilka grunder. Kronofogden L.N. Hällgren hade lämnat ett intyg, där han förklarade att något krononybygge med namnet Kaxliden inte fanns noterat i jordeboken. Synemännen tillstyrkte nybygget under namnet Kaxliden.⁴⁵⁹

Carl Johan Fjällström fick sedan landshövdingens tillstånd till nybygget. Fjällström sålde nybygget den 15 mars 1851 till hovkamrer Nils Clausén, som bland annat var delägare till Lejonströms såg. Köpesumman uppgick till 500 riksdaler riksgälds. Landshövdingen fattade beslut om införsel den 15 september 1853.⁴⁶⁰ En tjärn i Kaxliden heter Lappjärn, och där påstås en same vara dränkt.⁴⁶¹

KLINTÅ

Drängen Per Jonsson från Sandliden ansökte 1839 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen mellan Sandliden, Stavaträsk, Degerträsk och Tväråliden. Länsstyrelsen förordnade i en resolution av den 13 december 1839 om en syn som genomfördes den 16 september 1840 av kronolänsmannen med biträde av extra nämndemännen Gustaf Zackrisson i Degerträsk och Per Berg i Svartliden.

Gårdstomt och åker utsynades en kvarts mil söder om Sandliden på en kulle strax norr om Klintån. Marken var beväxt med tall-, gran- och björkskog, samt bestod av stenfri sandmylla på lerbotten. Åkerarealen uppgick till åtta tunnland. Strax norr om gårdstomten fanns liknande mark som uppgick till tre tunnland som kunde användas till lindor. Ängar fanns nordost om bostaden vid Gräsmoran där det fanns ett röjningsland som kunde ge sex skrindor hö. Intill fanns Knipmyran, där man efter röjning kunde få en skrinda. Röjningslandet efter Knipmorbacken samt Stormyran som låg intill beräknades avkasta tio skrindor hö. Väster om tomten fanns ett röjningsland, som efter röjning uppskattades ge en skrinda hö. I närheten fanns ett röjningsland som låg på norra sidan av Klintån ovanför forsen, och som kunde ge två och en halv skrinda hö. Den totala höavkastningen beräknades till 20 och en halv skrinda.

Kvarnställe fanns i Klintån i närheten av tomten. Nybygget hade husbehovsskog, och tillräckligt utrymme fanns norr och söder om tomten, men lägenheterna ansågs kunna bli otillräckliga för ett nybygge. Men synemännen ville ändå att Per Jonsson skulle få tillstånd till ett kronotorp och få chansen att arbeta upp ett nybygge fram till dess avvitringen skulle genomföras. Namnet föreslogs bli *Klintå*.

Länsstyrelsen gav tillstånd till kronotorpet, trots att Jakob Olofsson i Stavaträsk protesterade mot anläggningen. Han menade att kronotorpet låg för nära hans nybygge Stavalund. Kronotorpet skulle få namnet Klintå.⁴⁶²

KLOCKTRÄSK

Nybyggaren Adolf Olofsson i Klockträsk ansökte år 1800 om att få utsyna ytterligare ängar under sitt nybygge i Klockträsk. Den 17 november 1800 utfärdade landshövdingen en synremiss, och utsyningen hölls den 7 juli 1801 av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Johan Johansson i Frostkåge och Anders Olofsson i Krångfors. Vid synen närvarade bokhållaren Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk samt grannen Johan Larsson i Klockträsk.

Ängar fanns längs bäcken från Hedträsket (nuvarande Vänträsket) till Bergtjärnmyran eller där forsen slutar. Där fanns röjningsland som gav två skrindor hö. Röjningsland fanns även väster om Skåttmyran, där myren övergick i Sjulsmyrarna på ömse sidor om Sjulstjärnbäcken och Skåttbäcken. Marken beräknades ge sju skrindor hö. Väster om Sjulsmyran, som låg väster om bostaden, fanns röjningsland som kunde ge en halv skrinda hö. Ängarna gav totalt nio och en halv skrinda hö. Ängarna låg nära och mellan Adolf Olofssons sedan tidigare ägda ängar och ansågs nödvändiga för hans nybygge, som nyligen var klivet från det andra nybygget i Klockträsk. Marken bedömdes inte kunna bli ett eget krononybygge.

Grannen Johan Larsson menade att marken vid Skåttmyran var tidigare utsynad. Synemännen undersökte utsyningen från 1776, och där nämns Skåttmyran men inte röjningslandet intill. Bokhållaren Wisell ville att marken skulle läggas som ett bruksnybygge under Nasafjälls silververk. Adolf Olofsson gick emot detta anspråk ”på det högsta”.⁴⁶³

Johan Persson i Klockträsk hade 1814 en skuld till fältkamreren Lars Anton Wallmark i Degerbyn. För att täcka skulden tvingades Johan Persson sälja en del löseegendom. Han sålde tre kor, en gammal häst, sex får, två åkreden, det vill säga seltyg till hästar, två par stöttingar, två par skacklor med järntuga, två större grytor, en täljyxa, en handyxa, tre huggyxor, en kista, en koffert, en spann, sängkläder, samt mans- och kvinnokläder. Skulden uppgick till 63 riksdaler, och nu kunde Johan Persson betala av 20 riksdaler.⁴⁶⁴

MELSTRÄSK

Den 20 juli år 1800 genomfördes en syn över ängslägenheter som nybyggarna unga och gamla Jon Jonsson i Melsträsk ansökt om. Länsstyrelsen hade utfärdat syneremisser den 11 oktober och 24 december 1799. Nybyggarna ville på nytt utsyna alla ängar under nybygget. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Per Ersson i Åbyn och Johan Johansson i Frostkåge. Vid synen deltog även bokhållaren vid Nasafjälls silververk Lars Johan Wisell samt nybyggaren Per Jonsson i Stryckfors.

Nybygget hade följande ängar: Kvarnmyran nordväst om bostaden kunde ge en och en halv skrinda hö. Röjningslandet efter Finnträskbäcken från träsket till älven med en myr som låg västerut. Detta område kunde ge två skrindor. På myren fanns en lada. Selkärret kunde ge en halv skrinda. Östra Vintervägsmyren beräknades avkasta sex skrindor hö. Tre myrar som kallades *Hedmyrorna* beräknades ge tre skrindor, och Västra Vintervägsmyran likaså tre skrindor hö. Myren väster om Melsträsk kunde ge fyra skrindor hö, och Storflarkmyran från östra änden till två skogsuddar som fanns där, beräknades ge 14 skrindor hö. Myren väster om Lillträsket kunde ge fem skrindor, och Svanumyrarna beräknades likaså avkasta fem skrindor. Spångmyran kunde ge en skrinda hö. Sedan sköts synen upp till den 28 juli. Per Jonsson i Stryckfors invände mot utsyningen av Finnträskbäcken och Selkärret, som han menade hörde till Stryckfors, eftersom han hade tillstånd att gräva ut Finnträsket. Utgrävningen skulle ske längs Finnträskbäcken.

När synen återupptogs den 28 juli, var även nybyggaren Zackris Eliasson i Degerträsk med. Hagtjärn öster om bostaden kunde ge en halv skrinda hö, stränderna vid Svarttjärnen med Lilltrindmyran och Thoränget beräknades ge en skrinda. Stortallmyran söder om bostaden förväntades avkasta en skrinda, och Bäckänget en och en halv skrinda. Storflakamyran kunde ge en skrinda, och Spikstarränget med röjningsland likaså en skrinda. Hundtjärntjärnen på ömse sidor om Hundtjärnbäcken med röjningsland som låg intill beräknades ge en skrinda hö. Myren norr om Hundtjärnen kunde ge en halv skrinda, och myren söder om tjärnen en skrinda hö. Myren söder om tredje Hundtjärnen beräknades ge en halv skrinda, och lika mycket kunde Tväråbergsmyrans ge. Vid norra rået av Nymyrans fanns gräs som kunde ge en skrinda hö. Brattmyran kunde ge sex skrindor. Lövlund i sydost befanns vara ett svagt morland, som ansågs kunna förbättras men inte upptas till någon avkastning. Av Björklundkärren, som var fyra till antalet och låg i sydost från bostaden, var det västra upparbetat och försett med en lada. De övriga var inte upparbetade, och mellan dessa tre fanns också en lada. Kärren värderades till två skrindor hö. Lillträsket ansågs inte kunna förbättras genom dikning. Röjningsland fanns efter Svarttjärnsbäcken och det var beväxt med gran- och björkskog. Norr om marken och ända mot Per Jonssons i Stryckfors

inhägnade gårdsgärda på den så kallade Kläppen beräknades genom spadning förädlas till äng av ett tunnlands vidd och ge en halv skrin-da hö. Totala höavkastningen beräknades till 65 skrin-dor.

Åkermarken vid Melsträsket besågs, och den ansågs vara ganska stenbunden med sandjord. Marken var frostfri men till någon del skjen. Åkermarken uppgick till fyra tunnlands utsäde, och på nor-ra sidan av träsket fanns möjlighet att upparbeta ytterligare fyra tunnland geometrisk vidd av åker. Bostaden var belägen vid östra änden av Melsträsket och ovanför åkern. 5 000 alnar i sydväst låg Degerträsk.

Zackris Eliasson hade ingenting att invända mot insyningen, medan Gerhard Nilsson i Fällfors menade att ängsmarken mel-lan Hundtjärntjärnen och Tväråbergsmyrans samt Björklundkär-ren skulle upplåtas till hans kronony bygge vid Gammelbodliden, Tväråaliden och Ökberget. Gerhard Nilsson uppvisade syneremiss från landshövdingen av den 16 november 1799. Synen skulle för-rättas den 9 augusti år 1800. Gerhard Nilsson menade att han hade äldre syneremiss än Melsträsks nybyggare och därför borde få den omtvistade marken. Melsträsks nybyggare menade att de borde få behålla de ängar som de länge brukat. Ett bevis på deras brukande var lador och hässjor på marken. Per Jonsson i Stryck-fors gick emot utsyningen av Svarttjärnsbäcken och området vid hans gårdsgärda.

Ytterstfors sågverksägare informerade vid synen om bolagets rät-tigheter i sågens stockfångstområde. Sågverksägarnas information finns redovisad under nybygget Långsjön i Byske socken.⁴⁶⁵

MITTILIDEN

Den 8 augusti år 1800 hölls en syn på nybygget Mittiliden. Landshövdingen hade utfärdat en syneremiss den 17 mars 1800 till sökanden, som var nybyggaren Zackris Eliasson i Degerträsk. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Per Ersson i Åbyn och Johan Johansson i Frostkåge. Vid synen deltog även bokhållaren Lars Johan Wisell som ombud för Nasafjälls silververk samt grannarna nybyggarna

Olof Larsson i Lidbacken, Johan Danielsson i Rörträsk, Erik Öst-
ensson i Klöverfors, samt bonden Gerhard Nilsson i Fällfors.

Tomten och bostaden utsågs på Mittiliden, som ligger 3/8 mil väster till norr om Rörträsk. Åkermark fanns nedanför bostaden, på sydvästra sidan om liden, med stor gran- och björkskog. Marken var mycket stenbunden, och jorden bestod av sandmylla med stadig botten. Åkermarken uppgick till ett tunnland och 16 kappland. På södra sidan av Tvärålidan, nordost om bostaden, fanns samma typ av mark som uppgick till ett tunnland. Marken ansågs kunna bli bördig och var frost- och skjenfri.

Äng fanns vid röjningslandet Nymyrmoran, nordost om Nymyran. Detta område låg söder om bostaden och kunde ge två skrindor hö. Röjningsland fanns vid flera raviner, grovor, som låg på alla sidor om Mittiliden, och de beräknades kunna avkasta två skrindor hö. Från Rörträsk's nybyggares små myrar till Åselets kyrkväg fanns flera små kärr och myrar som kunde ge två skrindor hö. Detta område låg väster om bostaden. Röjningslandet på norra sidan om Tvärålidan beräknades ge två skrindor. Nordost om bostaden fanns röjningsland och ett sly söder om Klöverfors' ängar som kunde ge tre och en halv skrinda. Tväråträsk'slyet norr om bostaden beräknades avkasta en och en halv skrinda hö. Sjöfoderslåttern i Tväråträsk kunde ge två skrindor. Röjningslandet sydost om Trindmyran och mellan denna och Fällforsbornas ängar förväntades avkasta två skrindor hö. Totala antalet skrindor hö var 17 och en halv, förutom Tväråträsket, som enligt nybyggaren kunde förbättras genom utgrävning, vilket synemännen instämde i.

Tillräckligt timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand kunde hämtas på Mittiliden och Tvärålidan. Gott mulbete fanns intill de utsynade ängarna.

Gert (kallas även Gerhard) Nilsson i Fällfors gick emot utsyningen av röjningslandet vid Trindmyran, som han menade hörde till det nybygge han ansökt om på Tvärålidan och Gammelbodliden, enligt landshövdingens erhållna syneremiss av den 23 juli och 16 november 1799. Men Zackris Eliasson menade att ingen ansökan var gjord. Gert Nilsson gick även emot den del av sjöfoderslåttern

i Tväråträsket som låg nedanför Fällforsbornas ängar som vid avvitrningen skulle ha räknats under Fällfors.

Lars Johan Wisell menade med hänvisning till Nasafjällbolagets privilegier att nybygget skulle räknas som ett bruksnybygge och läggas under silververket. Sökanden gick helt och hållet emot detta anspråk.⁴⁶⁶

Jon Sundström bodde på nybygget Mittiliden 1805-1807, enligt mantalslängden. Han kom från Kyrkobordet och var född 1773 och son till trumslagaren Per Sundström f. 1735 och Marta Danielsdotter (1739-1797). Jon Sundström var gift med Margareta Jonsdotter (1762-1807) från Drängsmark 5. Jon och Margareta hade barnen Margareta (1794-1860), Per (1801-1801), Jonas (1803-1803), samt Carl Sundström (1804-1852). Jon Sundström var soldat och brovaktare, troligen vid Lejonströmsbron. Soldaten Jöns Tapper på roten 118 var ägare till nybygget 1807-1808, men sålde det den 10 april 1808 till Gabriel Nilsson från Bastunäs.⁴⁶⁷ År 1810 bodde Gabriel Nilssons änka på nybygget, men året därpå var Mittiliden öde, enligt mantalslängden. Mittiliden blev på nytt ett krononybygge enligt landshövdingens utslag av den 30 augusti 1860. Det nya nybygget var dock väsentligt mindre till ytan än vad det första nybygget hade varit. Mittiliden ligger nordost om Tvärliden och sydväst om Fällfors.

MYRHEDEN

Katarina Kristina Andersdotter i Hobergsliden ansökte att få bilda nybygge på kronoallmanningen norr och nordväst om Hobergsliden, men när länsstyrelsen gav sitt tillstånd i en resolution av den 14 mars 1842 hade hon flyttat över ansökan till styvsonen Jon Andersson i Hobergsliden. Länsstyrelsen hade i en resolution av den 11 oktober 1839 förordnat om en syn som genomfördes den 20-21 september 1841 av kronolänsmannen Per Bjuhr, med biträde av nämndemännen Nils Lindström från Björknäs och Per Berg från Svartliden.

Gårdstomt och bostad utsynades på Smalmyrheden, som låg 3/8 mil nordväst om Hobergsliden på norra sidan av Byskeälven. Marken lutade mot söder och var beväxt med tallskog. Jordmånen

bestod av fin sandmylla på fast botten som var obetydligt stenbunden. Arealen var fyra tunnland.

Cirka 355 meter söder om åkern mellan Byskeälven och Ålsån fanns ängar, där marken bestod av fin sandmylla som var beväxt med tall- och granskog. Marken, som omfattade åtta tunnland, kunde odlas upp till lindor och ge 12 skrindor hö. Lakamyran norr om gårdstomten beräknades ge två och en halv skrinda. I närheten låg Smalmyrtjärnen som nu var utdikad, och tillsammans med ett röjningsland gav den endast en skrinda hö. Längs Långträskån fanns röjningsland och de tillsammans med myrslogar vid flera myrsträckor på västra sidan av ån uppskattades ge 26 skrindor hö. Slogarna sträckte sig från Holmyrforsen upp till Hötjärnbäcken och längs den sistnämnda bäcken upp till Bredträsk kronohemmans ägor. Området vid Långträskån kunde förbättras betydligt genom en damm som nybyggaren tänkt anlägga vid Holmyrforsen. Dammen bedömdes bli 50 meter lång och 1,7 meter hög. En stor del av området vid Långträskån kunde då ställas under vatten och ge en fördubblad avkastning. Synemännen såg inga hinder mot en dämning. Den totala avkastningen hö var 44 och en halv skrinda.

Nybygget kunde rymmas inom två skiften och tillgångarna var fullt tillräckliga för ett nybygge, varför synemännen tillstyrkte nybygget.

Landshövdingen gav sitt tillstånd till nybygget, som skulle få namnet Myrheden. Nybyggaren skulle odla för minst 16 riksdaler och 32 skilling banco om året.⁴⁶⁸

Katarina Kristina Andersdotter och hennes man Anders Gustaf Jonsson Slumpare flyttade från Hobergsliden och blev nybyggare i Myrheden. Eftersom Slumpare var straffad för renstöld, kunde han inte ansöka om att ta upp ett nybygge, eftersom en nybyggare var tvungen att visa ”god frejd”. Anders Gustaf Jonsson Slumpare (1796-1870) var född i Rönnbäcken, och hans andra hustru Katarina Kristina Andersdotter (1797-1880) var född i Strycksele. De hade tillsammans dottern Matilda f. 1839. I sitt första äktenskap var Slumpare gift med Anna Jonsdotter f. 1798 i Tåme och makarna hade barnen Anna f. 1817 som 1839 flyttade till Piteå, Magda-

lena f. 1818 som dog som barn, Lovisa f. 1818, Johan (1820-1820), Britta Slumpare f. 1821 som blev nybyggare i Kaxliden och gift med samnen Carl Johan Fjellström, Johanna f. 1823, Jonas f. 1825, Amanda f. 1829, samt Maria f. 1830. Slumpare var straffad för renstöld till 28 par spö. Makarna fanns från 1862 i Katrineberg.

På 1850-talet ägdes Myrheden av kapten Conradsson i Kåge, medan de tidigare ägarna fanns kvar som arrendatorer.

MYRTRÄSK

Nybygget anlades år 1800 av Anders Larsson i Jörn som fick frihetsbrev av den 19 februari och då fick 25 frihetsår. År 1822 ville inhysesmannen Carl Gustaf Marklund i Högkälén ta över nybygget Myrträsk och flytta bostaden och åkern till Fjällboliden (skrivs *Fjälabodliden*). Myrträsk ägdes av Nils Andersson i Jörn. Länsstyrelsen beslutade i en resolution den 10 januari 1822 att hålla en syn. Synen genomfördes den 26 augusti 1823 av vice länsman Nils Clausén, med biträde av nämndemännen Erik Eriksson från Norrböle och gamla Per Olofsson i Kusmark. När synen började, meddelade Marklund att han avstått rätten till nybygget till kronobonden Nils Andersson i Jörn, eftersom han tyckte nybygget var för svagt och han saknade medel att arbeta upp marken. Nils Andersson ville fortsätta nybyggesansökningen. Han visade upp handlingarna som rörde Myrträsk, bland annat synehandlingen från den 10 september 1798, där Anders Larsson i Jörn lät utsyna ett antal lägenheter under namnet *Myrträsk*. Anders Larssons son Nils Andersson fick immission på nybygget den 27 februari 1810, vilket meddelades i en resolution från landshövdingen. Bland handlingarna fanns också landshövdingens utslag av den 13 juli 1820 på avskedade soldaten Johan Johansson Orres ansökan att få ta upp nybygget. Orre avstod från anspråk på nybygget, eftersom lägenheterna var för svaga och innehavaren hade försummat uppodling och hävd. I samband med behandlingen av Myrträsk nybygge 1820 förlorade Nils Andersson rätten till nybygget, och det skulle bjudas ut till hågade intressenter.

Bostaden var utsynad på nordöstra sidan av Myrträsket som låg en halv mil öster om Jörn. Vid bostaden hade synats ut åkermark som uppgick till fyra och ett halvt tunnland och som bestod av sand-

mylla på stadig botten. Åkermarken som fanns på södra, norra och östra sidan av sjön var omgiven av myrar och morar, vilka gjorde åkern utsatt för frost. Åkerjorden befanns endast bestå av grövre grusaktig sand med en högst obetydlig jordblandning. Synemännen ansåg marken vara otjänlig till åker. Vid bostaden hade inget arbete lagts ner vare sig på husbyggande eller på odling av åkern.

Äng fanns vid Svartbäcken på ett röjningsland som låg nordost om Myrträsket. Efter fyra dagsverken kunde marken ge en kvarts skrinda hö. Nymyran låg nordost om Myrträsket, och där fanns en naturlig slog samt röjningsland som efter röjning kunde ge två och en halv skrinda hö. Men genom att använda 20 dagsverken till röjning samt uppföra en damm i bäcken kunde man vinna några skrindor hö. På platsen fanns två lador uppsatta. Röjningsland fanns även öster om Nymyran på ömse sidor om Häbberslidbäcken ner till Kankbergs ägor. Området utgjorde 1/8 mil i längd. Efter tio dagars röjning kunde man bärga en skrinda hö. Hålmmyran, som låg norr om Myrträsket, bestod av en naturlig slog som beräknades ge en skrinda hö. Flarkmyrarna nordost om Myrträsket bestod av en naturlig slog som kunde ge en skrinda. På platsen fanns tre lador uppsatta. På Bäckänget, som låg nordväst om Myrträsket, kunde man likaledes bärga en skrinda. Totala antalet skrindor var sex och tre kvarts skrinda.

Synemännen konstaterade att av dessa lägenheter kunde det omöjligt bli ett nybygge. Åker saknades och ängarna var otillräckliga. De hade troligen tidigare gett mera hö, men eftersom de hade brukats under hemmanet i Jörn så hade ingen odling skett. Men tillsammans med de lägenheter som utsynats vid Fjällboda kunde det bli ett framtida hemman. (Se vidare under Fjällboda).

NYBÄCK

Nybygget grundades 1826 av Johan Johansson i Häbbersliden som var född i Kusmark. I slutet av 1800-talet fanns även en bebyggelse inom nybygget i Flakaberg. I en stuga bodde på 1890-talet pigan Eva Kåglund (1857-1899).

Lovisa Dahlkvist i Storkågeträsk berättar i sin dagbok att en person Per var och hälsade på Eva Kåglund i kammaren:

Eva Kåglund i Flakaberg "gette" dö. Strax före jul om en kväll kring klockan 9 eller 10. Per var dit i kammaren och såg på henne och hon såg ganska klen ut. Men han gick som förr in i stugan och lade sig att sova och bäst han somnat in väcktes han, det var som en hackspett skulle ha knackat på dörren. Då gick han ut för att se vad det var. Och då hade Eva "dödde". Och han tog och lade till henne och gick sen till nästa granngård och sade vad som hänt Eva. Och så sade dom, de är bäst du ligg här, men han sade det är nog bäst jag går hem till dem jag har där hemma och så gjorde han det. Och då dom lade henne i kistan så "täffte" "Nirslimodern" några slantar ini näven hennes Eva.⁴⁶⁹

Eva Kåglund fick alltså pengar till färjkarlen som skulle ta henne över till dödsriket.

Eva Kåglund var dotter till Johan Olofsson Kåglund (1814-1879) från Storkågeträsk. Han tjänade länge som dräng, och gifte sig 1845 med Maria Ersdotter (1821-1852) från Norra Bastuträsk. Familjen bodde ett tag i Norra Bastuträsk och sedan i Hedlunda. Makarna fick barnen Olof (1846-1849), Katrina (1849-1849) samt två barn födda 1850 och 1851 som dog kort tid efter födelsen. Maria Ersdotter dog 1852. Johan Olofsson Kåglund flyttade 1853 till Jörns socken, där han blev nybyggare i Nickusberg.

Johan Olofsson Kåglund gifte om sig med Sara Johanna Persdotter (1826-1891) från Granbergsträsk. Makarna fick barnen Johan Oskar Kåglund (1854-1891), Eva Kajsa Kåglund (1857-1899), Per Anton f. 1860, samt Jonas (1863-1864). Familjen bodde 1860 i Jörn.

NYTRÄSK

Nybygget inrättades 1791. År 1791 fanns på nybygget Nils Olofsson f. 1750 från Ostvik 1. Han gifte sig med Maria Jönsdotter f. 1750 från Ostvik 2. Makarna hade barnen Britta (1776-78), Olof f. 1778, Jöns f. 1780, Per f. 1783, Maria f. 1786, Natanael f. 1789, Erik f. 1791, Britta f. 1793, samt Carl Gustaf (1798-1878) som blev nybyggare i Tväråfors. Nils Olofsson med familj bodde i Nyträsk 1791-1800, och flyttade sedan ut ur socknen.

År 1797 fanns det två nybyggare i Nyträsk. Den andre nybyggaren var Anders Jonsson (1757-1830), som kom från Skråmträsk 2 och var gift med Katarina Larsdotter (1753-1806) från Skråmträsk 3. Makarna hade barnen Jon (1780-1866), Helena (1783-1851), Natanael f. 1785, Anders f. 1788 som 1820 blev nybyggare i Lundbacka, Sara (1791-1834), Britta f. 1793, samt Lars (1794-1845). Anders Jonsson gifte sedan om sig med Katarina Hansdotter f. 1767 från Kusmark. Anders Jonsson tog 1800 upp nybygget Häbbersliden.

År 1800 ägdes Nils Olofssons nybygge av soldaten Anders Berggren. Den 4 augusti 1800 utsynade han några nya ängslägenheter under sitt nybygge samt ville även ha en ny värdering på grannen Anders Jonssons enskilt utsynade ängar från år 1797. (Se vidare under Häbberslidens nybygge). Anders Berggren hade syneremiss av landshövdingen den 7 september 1799. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Per Ersson i Åbyn och Johan Johansson i Frostkåge. Vid synen deltog även bokhållaren Lars Johan Wisell som ombud för Nasafjälls silververk, samt grannen Anders Jonsson i Nyträsk och bonden Johan Ersson i Storkågeträsk.

Till ängar utsynades Bäckmyran som låg sydost till syd om bostaden och i framtiden beräknades i framtiden ge sex skrindor hö. Efter Bäckmyrbäcken öster och norr om föregående myr som var beväxt med stor granskog fanns det ett röjningsland som kunde ge en skrinda hö. Morlandet Lillbäckmorán, som låg sydväst om bostaden, bestod av röjningsland som var beväxt med liten björkskog. Området som var försett med två hässjor beräknades ge fyra skrindor hö. Röjningslandet Stor- eller Bäckmorán, som låg sydväst om bostaden, var beväxt med gran-, björk- och videskog. Efter upparbetning kunde området ge 15 skrindor hö. Totala avkastningen var 26 skrindor hö. Områdena 1, 3 och 4 hade vid synen 1797 åsatts värdet 16 skrindor, alltså en skillnad på 10 skrindor. År 1797 ägdes Anders Berggrens nybygge av Nils Olofsson. Han och Anders Jonsson hade gjort en förening där de ovan uppräknade ängarna skulle gå enskilt till Anders Jonsson, och Nils Olofsson skulle få behålla röjningslandet väster om "Fjälabodheden". Föreningen fastställdes genom landshövdingens utslag den 25 maj 1798.

Anders Berggren ville nu ha de 10 skrindor hö som ängarna ökat i värde sedan utsyningen 1797, och dessutom röjningslandet efter Bäckmyrbäcken som aldrig tidigare hade blivit insynat. Anders Jonsson hänvisade till landshövdingens resolution från 1798 och gick emot utsyningen av Bäckmyrbäcken. Anders Jonsson hade även landshövdingens syneremiss från 24 december 1799 om inrättande av ett nybygge i Björkliden eller Björkberget.⁴⁷⁰

Foto 121. Pastor Jonssons hem i Nyträsk, Norra Västerbotten 9/6 1936.

Anders Nilsson Berggren (1769-1841) från roten 79 Degerfeldt i Degerbyn var nybyggare i Nyträsk 1800-02, och flyttade sistnämnda år till Arvidsjaurs socken där han blev nybyggare i Glommerträsk. Han var gift med Magdalena Samuelsdotter (1770-1845) från Källbomark 4. Makarna hade barnen Nils f. 1794, Samuel (1795-1796), samt Samuel f. 1797. Anders Nilsson Berggren var soldat på roten 98 Berggren i Storkåge 1791-1802. Han var även skräddare.

RENFORS

Inhyesmannen Johan Nilsson i Bjurvattnet ansökte 1834 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen norr om Skellefte-

älven mellan Bjurvattnet och Petiknäs. Länsstyrelsen utfärdade en resolution om syn den 3 augusti 1834. En syn hölls den 8 augusti 1835 av kronolänsmannen Johan Fredrik Enberg, med biträde av nämndemännen Lars Johan Jonsson i Ostvik och A. Steinwall från Kåge.

Bostaden utsynades på en plats på norra sidan av Skellefteälven 1/3 mil väster om Bjurvattnet, 3/8 mil sydost från Renström och en mil söder om Klockträsk. Området lutade mot sydväst och var beväxt med tall, gran och björk. Jordmånen bestod av grövre och finare sand- och lermylla. Vid bostaden upptogs nio tunnland åker,

Foto 122. Renfors från södra sidan älven. 1959.

och 400 alnar därifrån ytterligare åtta tunnland. På södra sidan av älven utsynades två tunnland åker.

Ängar fanns vid myrslyet Ormslyet som kunde ge 1/8 skrinda hö. Kärret Starrhålet beräknades ge 1/6 skrinda, och ett höslog på Högkammyran två skrindor hö. På Storhallen söder om bostaden utsynades ett myrsly som gav tre fjärdedels skrinda hö. En uppgrundning vid älven söder om bostaden beräknades ge en halv skrinda hö. Bergtjärnen som låg norr om bostaden kunde efter utgrävning ge åtta skrindor hö. Kostnaden för grävningen och dammbyggnaden skulle bli 50 riksdaler. Väster om bostaden fanns ett röjningsland som ansågs kunna ge fem skrindor hö. Även på östra och västra sidan av Herkärrmyran fanns röjningsland som kunde ge två skrindor hö.

Nybygget, som nybyggaren ville kalla Renfors, låg fyra och en halv mil från Skellefteå kyrka och fem och en kvarts mil från närmaste lastageplats som var Kåge. Nybygget kunde rymmas inom två skiften. Skog för husbyggnad och mulbete låg nära bostaden.⁴⁷¹

Johan Nilsson var född i Tjärn 1800, och bodde i Bjurvattnet som inhysesman 1831-1837. Han bodde i Renfors 1837-1843, i Åkulla 1843-1869, och flyttade sedan till Mörttjärn i Norsjö socken där han blev torpare. Johan Nilsson gifte sig med Anna Jonsdotter f. 1811 i Bjurvattnet, och makarna fick barnen Stina f. 1831, Britta f. 1832, Anna f. 1835, Johanna f. 1838, Johannes (1841-1857), Jonas (1843-1854), Nils f. 1845, Maria f. 1846, Eva f. 1849, Sara f. 1851, samt Jonas f. 1854.

RENSTRÖM

Kronobonden Gabriel Jonsson i Petiknäs fick 1823 tillstånd till ett nybygge mellan Petiknäs och Skellefteälven. Länsstyrelsen hade förordnat om en syn enligt en resolution av den 11 september 1819. En syn hölls den 7 juli 1821 av expeditionsfogden Nils Clausén, med biträde av nämndemännen Carl Stenlund på Sunnanå och Sven Persson i Myckle.

Tomt och bostad låg en kvarts mil nedanför Petiknäs by på norra sidan av Skellefteälven vid Rengårdsudden. På platsen utsynades

fyra tunnland åker som bestod av fin sandmylla, och på marken växte gran, tall och björk. Nära tomten fanns ytterligare ett tunnland åker. Vidare utsynades ett tunnland och 16 kappland åker på Älgön, som låg mitt i älven.

På Storslyet som låg 1/8 mil norr om bostaden fanns ängar där man kunde få en skrinda hö efter sex dagsverkens röjning. På Categesmyran fanns en naturlig slog som uppskattades ge en skrinda årligen. På den del av Långbäcken som inte låg inom Rengårds nybygge kunde man få 20 skrindor hö efter röjning med 150 dagsverken. På Norra Stormyran, som låg mellan Petikån och Skellefteälven, fanns dels naturlig slog och dels röjningsland. Efter sex dagsverkens röjning kunde man få tre skrindor hö. Gabriel Jonsson anhöll om att få slå sjöfoder i Gäddträsket och även få fisket i sjön. Men Klockträsk hade tidigare haft nyttjanderätten till slåttern och Nils Andersson i Petiknäs betalade taxa för fisket, och han gick emot utsyningen. Synemännen menade också att den önskade utgrävningen av Gäddträsket sannolikt inte skulle ge något bra resultat och därför togs det inte med i utsyningen. På bägge Lidmyrorna fanns en naturlig slog som uppskattades ge en skrinda hö, och på Björnstutmyran kunde den naturliga slogen ge fyra skrindor. Längs Brännlidbäcken fanns ner till Petikån röjningsland som efter 20 dagsverken kunde ge två skrindor hö. På Björnstutlidmorån fanns dels naturlig slog och dels röjningsland som efter åtta dagsverken beräknades ge sex skrindor hö. På Norra Björnstutmyran fanns ett röjningsland som efter sex dagsverkens röjning kunde ge två skrindor hö.

På nybygget fanns sex tunnland åker, 40 och en halv skrinda hö. Odlings- och röjningskostnaden skulle uppgå till 390 riksdaler och 16 skilling. Men när byggnaderna var klara, skulle kostnaden uppgå till 579 riksdaler och 40 skilling. Nybygget låg fem och en kvarts mil från Skellefteå och 13 och tre kvarts mil från närmaste stad, Piteå. På nybygget fanns tillgång till timmer, vedbrand och virke till gårdsgårdar. Vidare fanns mulbete och något husbehovsfiske i älven. Synemännen tillstyrkte att ett nybygge skulle få inrättas mot högsta antal frihetsår, och namnet skulle vara *Renström*. De första sex åren skulle Gabriel Jonsson sätta upp en bagarstuga med spis och ugn, kammare och förstuga, samt ett fähus med

foderlada, kornlada och en stolpbod. Dessutom skulle han odla ett tunnland åker, röja 12 skrinmland äng och uppföra 100 famnar gårdsgårdar.

Länsstyrelsen avlog protesterna från Rengård på Långbäcken, men däremot kunde inte Gäddträsket upplåtas till Renström, eftersom Klockträsk hade nyttjat sjön. Antalet frihetsår sattes till 40. Nämndemännen vid synen borgade för Gabriel Jonssons åtaganden.⁴⁷²

Anders Andersson f. 1786 från Lund 4 bodde i Renström från 1836. Han var från 1808 gift med Britta Stina Larsdotter f. 1786 från Hornsträsk, och makarna bodde 1812-1836 i Räftekläppen. De fick barnen Anders (1809-1811), Lars Lindberg f. 1810 som bland annat var sågverksarbetare i Ytterstfors, Stina (1812-1843) som var gift med sågverksarbetaren Anders Melander vid Lejonströms såg, Anders Andersson Björk (1814-1869) som var nybyggare i Högstliden, Marta f. 1815 som 1836 flyttade till Norsjö, Sara f. 1817 som 1838 flyttade till Norsjö, Gustaf Lundström f. 1818 som var nybyggare i Steninge, Per (1820-1820), Per f. 1821 som bland annat var nybyggare och arrendator i Åkulla, Carl f. 1822 som bland annat bodde i Åkulla, Britta (1823-1901) som gifte sig med fältjägaren Johan Ulrik Tjernlund i Tjärn, Anna f. 1826, Maria f. 1827 som var piga och 1869 utflyttad till Jörn, Olof f. 1831, samt fosterdottern Cajsa f. 1802 från Nyholm som 1825 flyttade ut till Norsjö.

RIBBFORS (REBBFORS)

Nybygget grundades 1797. Per Olofsson f. 1771 från Åselet var nybyggare i Ribbfors 1797-1808. Han var gift med Margareta Olofsdotter f. 1775 i Yttervik, och makarna hade barnen Lisa f. 1801, Olof f. 1805, samt Margareta f. 1808. Familjen flyttade 1808 till Piteå.

Anders Larsson (1763-1826), som var född i Skråmträsk, bodde i början på 1800-talet i Åselet. År 1808 var han tydligen nybyggare i Ribbfors, för han fick odlingsstöd med en tunna korn av länsstyrelsen, eftersom han hade barn under 15 år. Han hade vid tillfället sex minderåriga barn. Anders Larsson var gift med Catharina Andersdotter (1762-1843) som var född i Frostkåge, och i famil-

jen fanns barnen Katrina (1790-1825) som gifte sig med torparen Nils Bergman i Ursviken, Lars (1791-1793), Jakob (1792-1794), Magdalena (1794-1794), Anders Andersson (1796-1865) som blev nybyggare i Djupfors, Greta Andersdotter (1797-1837) som gifte sig med bonden Per Jonsson i Falmark, Lars Andersson f. 1799 som blev nybyggare i Djupfors, Nils Andersson (1800-1835) som var nybyggare i Norrfors, Lisa Andersdotter (1801-1878) som gifte sig med nybyggaren Erik Christiansson i Kålfors, samt Samuel (1804-1820). Katarina Andersdotter (1790-1825) hade en medfödd kroppsskada som gjorde henne oförmögen till vanligt arbete, och hon var därför befriad från personskatter.

Anders Nilsson (1776-1840), som var född i Storkåge, fanns som åbo i Ribbfors 1808-1817. Han var gift med Margareta Jonsdotter (1786-1854), som var född i Piteå. Makarna hade barnen Margareta Andersdotter (1808-1842) som gifte sig med bonden Olof Olofsson i Åselet, samt Nils (1810-1812).

SANGLIDEN

Nybygget anlades år 1800 av Jon Nilsson i Melsträsk. Nybygget ägdes 1815 av Markus Larssons änka.

SELSLIDEN

Gabriel Gabrielsson från Strycksele ansökte 1842 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen mellan Jörn, Högheden och Långnästräsk. Länsstyrelsen hade i en resolution av den 30 januari samma år beslutat om en syn av platsen. Synen genomfördes den 12 september av länsmannen Per Bjuhr, med biträde av extra nämndemännen Johan Nilsson från Långnästräsk och Per Berg från Svartliden.

Gårdstomt och åkerjord utsynades tre kvarts mil öster om Strycksele och en halv mil norr om Jörns kapell på Selsmyrliden. Marken var jämn och beväxt med tallskog, och jordmånen bestod av mer eller mindre stenbunden sandmylla på fast botten. Arealen uppgick till sex tunnland.

Ängar fanns cirka 590 meter norr om tomten, vid en myrsträckning som gick mellan högsta spetsen av "Ostträskberget" (kallas idag

Selslidberget) till östra änden av Brännuddmyran. Marken kunde ge 13 skrindor hö. Inom detta område fanns Flarkmyran, Brännuddmyran och Selsmyran, som tillsammans gav fyra och en halv skrinda. Dessa myrar hörde till Höghedens kronohemman, som betalade smörränta för nyttjandet, enligt länsstyrelsens resolution av den 18 juni 1828. Åborna i Högheden Per Persson och Anders Jonsson gick emot utsyningen av detta område, till dess avvitrningen var genomförd i området. Vid Ostträsket, som låg 1/8 mil nordväst om tomten, fanns ett tunnland mark som passade att odlas upp till lindor. Marken var sumpig och nästan stenfri. Efter uppodlingen kunde man få fyra skrindor hö. Intill Ostträsket fanns en myrslog, och vid bäcken som gick från sjön fanns ett röjningsland som gick ner till en fors. Detta område samt Bäckänget som låg intill beräknades avkasta nio skrindor hö. Det totala antalet skrindor hö uppgick till 26.

Husbehovsfiske fanns i Ostträsket och i Selstjärnarna. Per Persson och Anders Jonsson från Högheden protesterade mot utsyningen, och berättade att de lade åtta mark i årligt avrad i smör till kronan för nyttjandet av ängarna. De anförde att ängarna var högst behövlige som understöd till deras svaga ängar. Åborna i Högheden hoppades att ansökan om nybygget skulle remitteras till avvitrningslantmätaren. Synemännen föreslog landshövdingen att nybyggaren under de tre första åren skulle odla för minst 16 riksdaler och 32 skilling per år.

Landshövdingen godkände att ett nybygge fick inrättas under namnet *Selsliden*. Antalet frihetsår skulle bestämmas, när nybygget vid allmänningsavvitrningen undergått avvitrning och skattläggning.⁴⁷³ Ostträsket, som idag kallas *Åsträsket*, nyttjades under slutet av 1700-talet av Mossarotträsk för fiske, enligt utsyningen av detta nybygge år 1780.

Gabriel Gabrielsson f. 1798 var född i Norsjö och senare bosatt i Strycksele. Hans söner Gabriel f. 1824 och Johan Ulrik f. 1826 delade nybygget och odlade upp var sin gård.

SKÄRUDDEN

Nybygget fick sitt tillstånd 1806 och anlades av Nils Andersson i Bjurvattnet som 1808 fick två tunnor korn i spannmålsunderstöd.

SNIPP

Snipp var ett av de nybyggen som ägarna till Näsbergets gruva lät utsyna. År 1832 ansökte assessorn Carl Jacob Örnberg om att få anlägga två masugnar vid Kaxfallet och Näsbergsfallet i Byskeälven, samt om att få anlägga nybyggen i närheten. De skulle vara ett stöd för gruvans och masugnarnas behov. Avsikten var att tillverka tackjärn av järnmalmen i Näsberget. Örnberg överförde 1833 sin rätt till intressenterna i Näsbergets järnmalmsanledning, som skickade en ny anhållan till länsstyrelsen 1834. Länsstyrelsen utfärdade den 25 augusti 1834, en resolution där länsmannen Olof Bjuhr blev förordnad att genomföra synen. Länsstyrelsen hade 1832 förordnat länsmannen Johan Petter Edin, men han var nu en av intressenterna i bolaget och därför jävig.

Synen genomfördes den 4 september 1835, och Bjuhr hade som biträden nämndemännen Anders Hansson i Myckle och Olof Degerman i Degerbyn. Gruvdelägarna Carl Olof Furtenbach i Böle och Erik Lundström i Tuvan var närvarande vid synen.

Bostaden och åkern utsynades på Kroktjärnliden, som låg 1/4 mil söder om Blankselet i Byskeälven, 3/8 mil sydost om Hoberget, 1 3/8 mil i samma riktning från Näsberget, 1,5 mil ost-nordost från Klinträsk och 1,5 mil i väst-nordväst från Degerträsk. Marken lutade mot söder, och där växte grov gran, tall och björk. Jorden bestod av frodig och bördig mylla, som var mer eller mindre stenbunden. Åkern uppgick till minst 12 tunnland.

På ömse sidor om Svartträskbäcken som rann mellan Svartträsket och Frängstjärnen fanns äng, som beräknades avkasta 12 skrindor hö. Genom att bygga tre dammar kunde man förbättra röjningslandet längs bäcken liksom myrar och för närvarande odugliga mossar som alla tillsammans kunde ge 30 skrindor hö. Väster om gården fanns en tjärn som kunde grävas ut och vattnet kunde rinna ner i Svartträskbäcken. Höavkastningen gick inte att uppskatta. Intill fanns ytterligare två tjärnar som kunde grävas ut, och de beräknades ge fyra och en halv skrinda hö. Totala antalet skrindor hö uppskattades till 47 stycken.

Synemännen kommenterade att Frängstjärnen kunde grävas ut

och att man därmed kunde öka avkastningen. Men tjärnen hade tidigare blivit utsynad under Ribbfors. Synemännen ansåg sig inte kunna göra något, utan antecknade förhållandet. Gruvdelägarna menade att om marken inte var utnyttjad skulle den räknas in under nybygget.

Synemännen menade att ett nybygge med namnet Snipp kunde anläggas och skulle svara mot 1/8 mantal. Det låg 2,75 från Jörns kyrkoplats, och skulle lyda under detta kapell. Närmaste lastageplats var Kåge, dit det var sju mil. Skog för husbygge och mulbete fanns nära bostaden, liksom kvarnstället som låg i Svartrräskbäck-en. Kostnaderna för nybygget uppskattades till 1 637 riksdaler och sex skilling banco. Synemännen föreslog att nybygget skulle få 35 frihetsår. Landshövdingen godkände nybygget. Gruvdelägarna hade prominenta personer som kunde ställa borgen för kostnaderna i samband med nybygget, nämligen greven, landshövdingen och riddaren av Nordstjärneorden Carl Sparre, herr assessorn Carl Jacob Örnerberg, herr hovkamrer Nils Clausén samt hemmansägarna Carl Olof Furtenbach och Eric Lundström.⁴⁷⁴

STAVALUND

Bönderna Jon Olofsson, Carl Olofsson samt Jakob Olofsson i Stavaträsk ansökte 1827 att få ta upp ett nybygge på norra sidan av Stavaträsket. Länsmannen Johan Petter Edin höll en syn den 26 september 1827, med biträde av nämndemännen Jonas Degerstedt i Degerbyn och Johan Andersson i Kågeträsk.

Bostaden utsynades vid Nyåkern, som låg på kronoallmänningen 4 400 alnar norr om Stavaträsk. Området var beväxt med smärre tall-, björk- och granskog, och marken var täckt med björnmossa. Jordmånen ansågs vara medelmåttig och bestod av finare och grövre sandmylla. Närmare träsket fanns lermylla som med fördel ansågs kunna odlas upp till lindor. Åkern som låg längre från träsket ansågs vara mindre säker som ständig åker, eftersom den var frostlänt. Åkern uppgick till två tunnland. Vidare fanns det ytterligare åkermark som uppgick till tio tunnland som sträckte sig västerut förbi Nötmyran. Totala åkerarealen uppgick till 12 tunnland.

Längs Backängesbäcken upp till Backänget fanns röjningsland som delvis var röjt, och efter mera röjning kunde området avkasta sju och en halv skrinda hö. Bäckänget, som låg i närheten och som gick i smärre krökningar, var en naturlig myrvall, som beräknades avkasta sju och en halv skrinda hö. Under nybygget utsynades även en fjärdedel av den ökade höavkastning som skulle bli resultatet av den dammanläggning i Stavaträsk som utsynades samma dag. Dammen skulle byggas, där Kågeälven rann ut ur Stavaträsket. Avkastningen uppskattades till 274 och en halv skrinda. Den totala höavkastningen uppgick till 289 och en halv skrinda.

Synemännen ansåg att nybygget rymdes i två skiften, av vilka det ena innehöll området vid bostaden och uppdamningsmarken. Nybygget låg $5 \frac{3}{8}$ mil från kyrkan och marknadsplatsen i Skellefteå, och det var $9 \frac{1}{8}$ mil till närmaste stad Piteå. Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar, vedbrand och gott mulbete fanns inom det utsynade området. I Stavaträsket fanns ett sämre fiske, och i Degerträskälven kvarnställe. Sökandena ville ha namnet *Stavalund*. Synemännen ville ge sitt godkännande till nybygget, trots att antalet skrindor hö var för lågt. Men dammanläggningen kunde medföra att höet blev tillräckligt. De ville föreslå 50 års skattefrihet, eftersom odlingskostnaden skulle bli så hög.

Länsstyrelsen tog ställning till nybygget i en resolution från den 18 oktober 1831, och man hade svårt att bedöma hur mycket hö dammanläggningen skulle ge. Företaget kunde ju misslyckas helt. Därför fick sökandena tillstånd till nybygget på försök under tio år. De skulle börja med att så snart det var möjligt sätta i stånd dammen under påföljande år. Nybyggets framtid hängde på hur dammen lyckades. Länsstyrelsen skulle yttra sig över nybygget efter dessa tio år. Nybyggets namn skulle vara *Stavalund*.⁴⁷⁵

STAVTRÄSK

Nybygget grundades 1810 av Johan Anderssons änka i Hornsträsk, men låg sedan öde. År 1848 ville Martin och Nils Andersson i Pärilström ta upp nybygget.⁴⁷⁶

STORBERG

År 1848 ansökte inhysesmannen Carl Petter Carlsson och bonden

Johan Carlsson i Ånäset att få upparbeta ett nybygge på kronoallmanningen mellan byarna Ånäset, Kåtaselet, Näsberget och Granberg. Länsstyrelsen beslutade i en resolution av den 12 september 1848 om en syn som hölls den 2 augusti 1849 av kronolänsmanen W. Lindahl, med biträde av nämndemannen Erik Eriksson i Norsjö och fjärdingsmannen P. Berg i Svartliden. Vid synen bodde Carl Petter Carlsson i Nässet eller Näsberget. Synen pålystes i Jörns kyrka och i Ytterstfors brukskyrka.

Tomt och bostad utsynades på sydöstra sidan av Storberget, som låg en kvarts mil norr om Ånäset, en kvarts mil nordväst om Granberg, tre kvarts mil sydväst om Nässet och tre kvarts mil sydost om Kåtaselet. Marken lutade mot söder och sydost. Området, som för flera år sedan drabbats av skogseld, bestod av frodig sandmylla som inte var så stenig. Det fanns tillräckligt med åkermark för ett hemman.

På Storbergsmyrans fanns ängar som bestod av naturlig slog som kunde ge en skrinda hö. På Gräsandselmyran mellan Gräsandselen och heden Löwenire (?), från yttre änden av Gräsandselen upp mot Långmyran, fanns naturlig slog som beräknades ge åtta skrindor hö. Storkärret kunde efter en utgrävning som skulle kräva fyra dagsverken ge en skrinda hö. På Brännmyran kunde naturliga slogar på flera grenar och halsar ge sex skrindor hö. Längs Skogträskbäcken fanns naturliga slogar och röjningsland på ömse sidor från Ånäsets område till bäckens krökning mot söder, där Svanträsk nybygge i Arvidsjaur tog vid. Efter röjning kunde området ge nio skrindor hö. Gräsandträskbäcken med naturliga slogar och röjningsland på ömse sidor om bäcken, från det ställe där Lilla Lappträskbäcken stötte mot Ånäsets äng vid Ålsån, kunde efter röjning ge fem skrindor hö. Stränder och röjningsland på norra sidan av Ålsån, mellan Ånäsets och Granbergs ängsmark, kunde efter röjning ge en halv skrinda hö. Det totala antalet skrindor var 30 ½.

Vid detta tillfälle i synen kom Svanträsk åbor i Arvidsjaur, och de gick emot utsyningen efter Skogträskbäcken för den del som låg ovanför tjärdalsgrubban på norra sidan av bäcken. De hänvisade till utslag från länsstyrelsen i Västerbottens län av den 19

februari 1823 och den 3 december 1824. Svanträsk hade utsynat två skrindor hö efter den aktuella sträckan. Sökandena kom överens med Svanträskborna att gränsen skulle gå vid tjärdalsgrubban, och avkastningen sattes ner till sju skrindor för Storbergs nybygge. Totala antalet skrindor hö blev nu 28 ½.

Synemännen tyckte att trots de små ängslägenheterna kunde ändå nybygget brukas upp till ett hemman, eftersom åkermarken var stor vid bostaden. Marken rymdes inom två skiften, skogen var tillräcklig och kvarnställe fanns i Ålsån nära bostaden. Fiskevatten fanns i Gräsandselen. Det fanns inga invändningar mot nybygget. Synemännen föreslog att nybyggets namn skulle bli Storberg, och odlingen och husbyggnaden skulle årligen uppgå till 13 ½ riksdaler banco årligen. Landshövdingen gav tillstånd till nybygget enligt resolution av den 20 november 1849. Odlingsskyldigheten fastställdes till 25 riksdaler banco årligen. En nybyggare skulle slå sig ner på nybygget senast 1854.⁴⁷⁷

Den som slog sig ner i Storberg var Carl Petter Carlsson f. 1817 och hans hustru Sara Erikdotter f. 1818. De fanns på nybygget 1852.

STRINNE

Lars Jonsson i Åselet ansökte 1839 om att få ta upp ett nybygge från allmanningen på norra sidan av Byskeälven, mellan byarna Åselet och Stryckfors. Länsstyrelsen hade beslutat om en syn i en resolution från den 4 januari 1837, och synen genomfördes den 14 september 1838 av kronolänsman Per Bjuhr, med biträde av nämndemannen Anders Backman från Granliden och godemannen Carl Johan Lundström från Hornsträsk.

Tomt och bostad utsynades på en kulle norr om Byskeälven, en halv mil öster om Åselet. Marken var beväxt av tall- och granskog, jordmånen bestod av god sandmylla på stadig grund, och marken var mer eller mindre stenig. Arealen uppgick till tre tunnor och 16 kappland.

Äng fanns vid tre myrslogar och intill Svanberget ett röjningsland vilka tillsammans beräknades ge fem skrindor hö. Jonmyrarna som låg intill kunde ge två skrindor, och röjningslandet vid Röd-

ningstjärnbäcken en skrinda. På Svanbergsmyran kunde man bärga två och en halv skrinda och två myrslogar, och ett röjningsland intill beräknades avkasta en och en kvarts skrinda. Kläppmyran och röjningslandet bredvid ansågs ge två skrindor, och Ankmyran en och en halv skrinda. I närheten fanns en liten bäck som efter odling kunde ge tre skrindor, och Rålidmyran uppskattades ge en skrinda. Bäckmyran tillsammans med ett röjningsland uppskattades ge två skrindor, och Stormyran strax intill fem skrindor. Stenmyran kunde ge en halv skrinda, och Eriks- och Vallmyrorna tillsammans fem skrindor hö. Röjningslandet vid Gräsmoran förväntades avkasta fyra skrindor, och Stora och Lilla Røjmyrarna tre skrindor. Den totala mängden hö uppgick till 38 och tre kvarts skrinda.

Landshövdingen godkände nybygget som skulle få namnet Strinne, som troligen är en uppkallelse efter ett bynamn från Ångermanland. Namnet kan möjligen vara givet av familjen Tiderstedt i Åselet, en familj som var inflyttad från Ångermanland.⁴⁷⁸

Lars Jonsson, f. 1800 i Kågeträsk och son till Jon Manassesson och Katarina Larsdotter, var dräng och inhysesman i Åselet. Han var första gången gift med Fredrika Östensdotter (1805-1830) från roten 128 Stål i Gagsmark. Makarna fick barnen Jonas Larsson (1828-1888) som var inhysesman i Holmstrand, samt Erika Larsdotter f. 1829 som gifte sig med Hans Långström i Norrlångträsk och makarna bosatte sig i Stryckfors. Lars Jonsson gifte om sig med pigan Anna Holm f. 1785 i Piteå som tidigare hade dottern Lisa Nilsson (1810-1847) som bodde i Furunäs och Ursviken och var gift med Nils Lindberg.

STRYCKSELE

Nybygget anlades 1796 av nybyggaren Nils Jakobsson f. 1760 från Mossarotträsk som var född i Hornsträsk. Från 1799 ägdes nybygget av soldatsonen Erik Andersson Dyhr (1771-1811) från Lund.⁴⁷⁹

SÄLGDAL

Samen och inhysesmannen Mats Nilsson i Kusmark ansökte 1828 om att få inrätta ett kronotorp eller ett krononybygge på allmänningen mellan Nyträsk, Kankberg, Brännkläppen, Höglund och

Fjällboda. Länsstyrelsen förordnade om en syn i en resolution av den 17 januari samma år, och synen genomfördes den 3 september av kronolänsmannen Carl J. Moritz, med biträde av nämndemännen Johan Andersson i Kågeträsk och Anders Gerhardsson i Drängsmark.

Tomt och bostad utsynades på södra sidan av Norra Sälgliden, en halv mil från Häbbersliden, en kvarts mil från Nyträsk, samt fyra och en halv mil från Skellefteå kyrka. Jordmånen bestod av sandmylla, och åkermarken som låg i en söderslutning mot Sälglidbäcken uppgick till sju tunnland. Av åkermarken borde två tunnland vara öppen åker, och den övriga marken kunde läggas igen till lunda (som kallades *lägda* i Västerbotten) och användas till höslätter. Den del som borde läggas igen till lunda var beväxt av granskog och utsatt för frost.

Äng fanns på den del av Sjurmyran som låg intill bostaden och som inte tillhörde Nyträsk nybygge. Ängen och ett röjningsland intill bestod av naturlig slog och beräknades ge fyra skrindor hö och efter röjning ytterligare en skrinda. På Yttre Brattmyrorna, som bestod av tre myrar längs en linje, fanns naturlig slog som kunde ge fyra skrindor hö. Myrarna låg 1 180 meter väster om bostaden. Den totala höavkastningen uppskattades till nio skrindor, och kronotorpet kunde rymmas inom två skiften. Synemännen ansåg att ett kronotorp till en början kunde inrättas på marken. Mats Nilsson ville att nybygget skulle få namnet *Sälgdal*. Syneprotokollet skrevs i Häbbersliden.

I en resolution av den 15 november 1828 godkände landshövdingen anläggningen av ett kronotorp. Mats Nilsson hade visat sig äga god frejd samt ställt upp med borgen för odlingskyldigheterna. Vid allmänna avvittringen skulle räntan, området och frihetsåren fastställas. Kronotorpet kunde dock före avvittringen förändras till ett krononybygge, och det visade sig att marken svarade mot 1/8 mantal skatt. Mats Nilsson skulle odla för minst 12 riksdaler banco årligen.⁴⁸⁰

Mats Nilsson bodde åren 1813-1815 i Häbbersliden. Han tycks ha lämnat kronotorpet inom ett års tid, och familjen bosatte sig vid

Mattesbäcken inom Kusmarks by, söder om Granå. Mats Nilsson var torpare vid Mattesbäcken och verkar ha sysslat med jordbruk. Åren 1832-1833 bodde familjen i Arjeplog.

ULRIKSBERG

Drängen Johan Larsson från Ullbergsträsk ansökte 1826 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen vid Näsbergets krononybygge. Länsstyrelsen utfärdade en resolution om syn den 19 oktober samma år. Synen, som hade kungjorts i kyrkan, genomfördes den 21 september 1827 av kronolänsmannen Olof Bjuhr, med biträde av nämndemännen Per Johansson och Lars Persson i Glommersträsk.

Tomt, bostad och åker utsågs en halv mil nordväst om Näsbergets nybygge, cirka tre kvarts mil norr om Byskeälven vid Urikberget. Marken lutade mot söder, och på platsen växte grov tallskog och lite granskog. Jordmånen bestod av mer eller mindre stenig sandmylla på fast botten och uppgick till sex tunnland. Åkern ansågs bli någorlunda frostfri.

Röjningsland fanns 1/8 mil nordost om gårdstomten efter Urikbäcken mellan Byskeälven och Kåtaselets område. Dessutom fanns röjningsland efter Kaxtjärnbäcken, från Urikbäcken till Stora Kaxtjärn samt stränderna vid tjärnen där det även fanns sjöfoder-slätter. Vidare fanns äng på en myr på södra sidan av tjärnen, och röjningsland längs bäcken som på östra sidan föll in i tjärnen. Det fanns även röjningsland efter en annan bäck som var belägen mellan Stora och Lilla Kaxtjärnarna och över lappmarken på Stormyran. Stormyran låg vid Lilla Kaxtjärn, där det fanns något sjöfoder. Alla dessa ängar låg i närheten av varandra, och efter röjning kunde marken ge 21 skrindor hö. I samma område, en kvarts mil från bostaden, fanns på Våtmyran två skrindor hö, och på sydöstra änden av Stormyran fanns två hässjeslogar som gav en skrinda. Stora Urikmyran, som låg 1/8 mil sydost om bostaden, uppskattades ge en skrinda, och lika mycket kunde några små ströängar vid bostaden ge. Totala antalet skrindor hö var 26.

Fiske till husbehov fanns i Kaxtjärnarna och i Byskeälven. Kvarnställe fanns i Urikbäcken. De utsynade lägenheterna ansågs kunna

ligga inom två skiften och ansågs vara tillräckliga för ett nybygge. Synemännen tillstyrkte ett nybygge under namnet *Urikberget* och bestämde att årligen skulle odlas och byggas för sex riksdaler banco. Landshövdingen godkände i en resolution av den 10 december 1827 nybygget, men att namnet skulle vara *Ulrikberg*, alltså inte Urikberg. Den årliga odlingen skulle motsvara minst 18 riksdaler.

VÄNTRÄSK

År 1857 fick inhysesmannen Carl Eric Degerfeldt från Kusmark tillstånd till nybygget Gerva, som låg vid Vänträsket. Beslutet om nybygget överklagades av Per Forsman och Per Enqvist i Klockträsk samt Anders Gustaf Hedman i Hedträsk till Kammarkollegiet, som i ett beslut den 2 september 1859 återremitterade frågan till länsstyrelsen för ny prövning. Den 10 september 1859 sålde Degerfeldt nybyggesrätten till Per Forsman och Per Enqvist i Klockträsk, vilka anhöll om en ny syn av de lägenheter som utsynats under Gerva. Länsstyrelsen utfärdade en resolution om syn den 3 augusti 1860, och synen hölls den 16 september samma år. Biträden vid synen var fjärdingsmannen Nils Johansson och förre nämndemanen Elias Burström i Norsjö.

Tomt, bostad och åker utsynades på Vistvallsheden, som låg tre kvarts mil norr om Klockträsk, 3/8 mil öster om Hedträsk's gård samt en kvarts mil sydväst om Bergnäs. Platsen låg på södra sidan av Vänträskets (kallas *Hedträsket* i dokumentet) östra ände. Heden beskrevs som ganska vacker, och mot söder var den jämnt lutande. Där växte tall, gran och något lövskog. Marken, som inte var stenbunden, bestod av sandmylla på god botten. Åkermarken förutom befintliga lindor upptogs till sju tunnland.

Naturlig äng fanns intill bostaden i sydväst, på östra sidan av Svenestormyran. Dessutom fanns en myrhals öster om den förra platsen och på dessa platser kunde man bärga en halv skrinda hö. Mellan föregående ängar och bostaden fanns röjningsland som kunde ge en och en halv skrinda hö. Öster om Vänträsket fanns en mossamyrsområde som var tjänlig till flåhackning och bränning. Någon avkastning kunde nu inte bestämmas, utan var beroende av nybyggarens idoghet. Nordost om bostaden och nära denna samt öster om Vänträsket fanns ett röjningsland som sträckte sig mot Hed-

träskmyran, Hedträskänget och Hedträsket. Dessutom fanns öster om detta morland flera myrhalsar som sträckte sig utåt. Detta område kunde ge en och en halv skrinda hö. Genom att gräva ett 700 alnar långt dike genom myrar och morar kunde Södra Belstjärn sänkas till två alnars djup. Tjärnen skulle i det närmaste bli torrlagd och kunna avkasta 12 skrindor hö. På ömse sidor om bäcken som gick mot nordväst från Norra Belstjärn och mot Pärldröms område kunde efter sju dagars röjning bärgas en och en halv skrinda hö. Området kallades för *Hålmyran*. På ömse sidor av bäcken som gick mellan Norra Belstjärn och Myrtjärnmoran, utom det område som tillhörde Jörn, fanns ängar som kunde ge en skrinda hö. Vid Brattmyrhalsen fanns en liten myr som kunde ge en halv skrinda hö. På östra änden av Åsmyran mot Bergnäs fanns en naturlig äng, som beräknades ge två skrindor. På södra sidan av föregående myr fanns en myrhals som kallades *Hällhålet* och som kunde ge en skrinda hö. På norra sidan av vägen, nära Hällhålet, fanns en granmor som var tjänlig till uppodling och som kunde ge en och en halv skrinda. När Södra Belstjärnen skulle dikas ut, kunde man sprida vattnet till åtskilliga myrar och morar, vilket skulle ge en ökad höskörd, men omfattningen var nu omöjlig att uppskatta. Stor-Röjmyran, som låg i väster från bostaden, var en naturlig slog som sträckte sig mot väster till Näverlunds nybygges äng i samma myr. I öster sträckte den sig mot Hedträsk och Klockträsk gamla ängar vid bäcken som gick mellan Vänträsket och Bergtjärnen. I detta område ingick även ett område mot öster som gick mot bäcken och innehöll flera myrhalsar, samt röjningslandet efter bäcken från Belstjärnen mot Vänträsket. Hela detta område kunde avkasta fyra och en halv skrinda hö. Storänget som låg väster om Vänträsket kunde ge en skrinda hö. Genom ett 800 alnar långt dike som skulle dras genom en sandbacke och ett morland kunde man sänka Vänträsket med två och en halv alnar. Genom sänkningen kunde man få 11 skrindor hö. Sydväst om Vänträsket hade åborna i Klockträsk en damm som låg ovanför Bergtjärn. Denna mark kunde göras gräsbärande, tillsammans med mark vid Kågeträsktjärnbäcken upp mot Näverlunds äng. För närvarande avkastade denna mark, förutom Klockträsk ängar, tre skrindor hö. Totala antalet skrindor hö var 43.

Inga invändningar fanns mot utsyningen, och nybyggets mark

kunde hållas inom ett eller två skiften. Hemmanet kunde i framtiden svara för 1/8 mantal. Skog fanns i närheten av bostaden för hustimmer, gårdsgårdsvirke och vedbrand, men inte för avsalu. Mulbetet var gott, och husbehovsfiske fanns i Klockträsket. Kvarnställe saknades. Nybyggets namn skulle bli Vänträsk.

Länsstyrelsen godkände nybygget och bestämde att senast i slutet av 1864 skulle en nybyggare ha slagit sig ner på nybygget.⁴⁸¹

ÅLIDEN (VÄSTRA ÅLIDEN)

Gabriel Gabrielsson från Strycksele ansökte 1842 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen mellan byarna Vargträsk, Granbergsträsk, Granliden och Mossarotträsk. Länsstyrelsen hade i en resolution av den 30 januari 1842 förordnat om en syn, som genomfördes den 12 september samma år av länsmannen, med biträde av extra nämndemännen Johan Nilsson i Långnästräsk och Per Berg i Svartliden.

Gårdstomt och åkerjord utsynades 2/3 mil väster om Stryckfors på Åliden. Marken lutade mot söder, och var beväxt med gran- och tallskog. Jordmånen bestod av god sandmylla på stadig botten, som var något stenbunden. Området ansågs bli frostfritt och bestod av sju tunnland.

Ängar fanns en kvarts mil nordost om bostaden, på Nymyran och Stormyran som bestod av röjningsland, Flarkmyran samt röjningslandet efter en drävja ned till Holmänget, vilket sammantaget uppskattades ge 20 skrindor hö. I samma område fanns ett röjningsland vid Nymyrbäcken upp till vägen mellan Vargträsk och Mossarotträsk, samt en myr norr om bäcken och ned till Stryckselets område. På området kunde man bärga 12 skrindor hö. Stränderna kring Fettjärnen och röjningslandet i västra änden av Myrträsket ansågs kunna ge en skrinda hö. Det totala antalet skrindor var 33.

Synemännen ansåg att ett nybygge kunde tillstyrkas och att ägorna rymdes inom ett eller högst två skiften. Avvittringen hade inte genomförts i trakten. Synemännen föreslog att nybyggaren skulle nyodla för minst 16 riksdaler och 32 skilling per år.

Per Bjuhr berättade att förre nämndemannen Anders Backman i Granliden 1840 hade fått tillstånd att ta stubbar, rötter, torra träd och vindfällan från den utsynade marken. För den rätten betalade han taxa till kronan. Anders Backman ville ha kvar sin rättighet som gällde i fem år.

Landshövdingen gav sitt tillstånd till ett nybygge under namnet Åliden. När avvitrningen genomförts, skulle frihetstiden bestämmas.⁴⁸²

Gabriel Gabrielsson f. 1798 var född i Norsjö och bodde senare i Strycksele. Hans söner Anders f. 1822 och Gabriel f. 1824 flyttade till Åliden och var nybyggare där. År 1849 var Nils Nilsson f. 1821 nybyggare i Åliden.

ÅLSLIDEN

Nybyggaren Olof Andersson Brännare från Stensträsk 1 lät den 13 juli 1811 utsyna nybygget Åliden, som låg en fjärdedels mil väster om Stensträsk. Synen genomfördes av länsmannen Per Asp-gren, med biträde av nämndemännen Olof Andersson från Tjärn och Olof Persson från Norsjö. Tomt och bostad utsynades på en hög kulle 1 000 alnar väster om Olof Nilssons gård i Stensträsk. Intill platsen fanns åkerjord till ett och ett halvt tunnlands vidd. Marken var mycket stenbunden och var beväxt med stor gran- och tallskog. Jordmånen som bestod av ör och rödjord ansågs kunna bli frostfri.

Ängar fanns $\frac{3}{8}$ mil i nordost vid bäcken som rinner norrut från Långträsket till Småmyran, där det fanns uppsatt ett gammalt hässjeled. På området kunde man åtminstone bärga en skrinda hö. På norra sidan av Långträsket fanns en naturlig slog som kunde ge en och en halv skrinda hö. En myrslätter väster om Långträsket beräknades likaså ge en och en halv skrinda. Det fanns ett röjningsland och tillfälle till uppdämning och utgrävning på ömse sidor om bäcken som rinner från Norra Myrträsket, utanför Torrberget, till dess en bäck från Järvtjärnen möter. Efter nedlagt arbete kunde området ge åtta skrindor hö. Efter utgrävning av Norra Myrträsket kunde man få två skrindor hö. På Långmyran på västra sidan av Södra Myrträsket, där Olof Nilsson på Stensträsk 2 insynat

ett område, fanns sju skrindor hö. Från Olof Nilssons hässjegård på Långmyran och västerut fanns på ömse sidor om en liten bäck röjningsland som kunde ge en och en halv skrinda hö. Innerst på Långmyran fanns en naturlig slog som kunde ge två skrindor hö. Även norr och väster om Ålstjärnsberget fanns en naturlig slog som beräknades avkasta två skrindor hö. Öster om Bredträsket fanns ett röjningsland som kunde ge en halv skrinda hö. På norra sidan av Stormyran kunde man av en liten myr få en fjärdedels skrinda hö. Vid Stormyran kunde fem skrindor hö bärgas. 3/8 mil söder om bostaden fanns en naturlig slog, samt röjningsland på västra sidan av Engräsmyran, på ömse sidor om en liten bäck, ett område som totalt beräknades avkasta fyra skrindor hö. Lidmyran, som låg 3/8 mil i sydost från tomten, på norra sidan av nya kyrkvägen, innehöll 25 och ett halvt tunnland god naturlig höslog som bestod av fräken, starr och missnegräs. Lidmyran beräknades avkasta 30 skrindor hö, men den kunde endast bärgas vartannat år. Antalet årliga skrindor blev 15, varav tre tillhörde Olof Nilsson. Totala antalet skrindor för nybygget var 50 och tre kvarts skrinda, efter fullbordad röjning och odling.

Kvarnställe fanns i Bredträskbäcken en fjärdedels mil i sydväst, samt fiske i Stenträsket, Bredträsket, Långträsket samt Södra och Norra Myrträskan. Till nybygget fanns gott mulbete, timmerskog samt det som behövdes till gårdens behov. Nybygget förslogs få 40 frihetsår, eftersom det låg långt från Skellefteå kyrka, Storkåge lastageplats och Piteå stad. Dessutom krävdes stora kostnader för att uppodla marken samt genomföra dämningar och utgrävningar.

Ingen hade något att invända mot utsyningen. Olof Nilsson hade tidigare utsynat för sig åkerstället och ängarna under nr 6 och 14. Han protesterade mot utsyningen av dessa, men synemännen menade att han inte hade lagt ner arbete på markerna, och han hade dessutom tillräckligt med ängar. Därför avslogs hans protest. Ullbergsträsks byamän fiskade under våren i Norra och Södra Myrträskan och betalade taxa till kronan. Om sjöarna skulle utdikas, skulle fisket gå förlorat, och de skulle avsäga sig taxan.

Landshövdingen godkände nybygget i resolution den 26 februari 1813.⁴⁸³ År 1816 slogs nybygget samman med Stensträsk. Bränna-

re som ägde Stensträsk 1 hade då avlidit, och varken barnen eller änkan kunde överta Stensträsk 1, som hade övergått till extra rote-ringssoldaten Jonas Nilsson Löf. Brännare hade under de senaste åren endast lagt ner fem till sex dagsverken på nybygget Ålsliden, och hade inte längre någon rättighet till detsamma. Åkerjorden var svag och nybygget låg mycket avlägset nära gränsen till lappmarken. Därför föreslog landshövdingen att Ålsliden skulle läggas ner och marken skulle tilldelas nybyggerna Stensträsk 1 och 2, så att varje nybygge fick lika mycket åker och äng. Tidigare hade Stensträsk 1 ägt 2/3 och Stensträsk 2 hade ägt 1/3 av marken.⁴⁸⁴

ÅLUND

Nybygget anlades 1845 av Per Jonsson från Sandliden. Gården utsynades på en plats Ålund på norra sidan av Klintån.

Inom nybygget Ålund fanns ett torp vid ett utskifte som hette Smöuwun. Platsen ligger väster om Stavaträsk, på slutningen av Vitsidan, nära Vitsidbäckens mynning i Kusån. Smöuwun ligger nära en plats där idag en skogsbilväg slutar. Ålund hade sannolikt detta utskifte för att kunna nyttja slätterängarna vid Vitsidbäcken. Knappt en kilometer från platsen ligger Smygtjärnarna, som möjligen innehåller samma ord som ingår i Smöuwun. Fem till sex kilometer åt nordväst ligger Smygheden. Namnet innehåller sannolikt det fornsvenska ordet *smugha* som har feminint genus och som betyder 'smyghål, hål varigenom man kan krypa eller tränga sig'.⁴⁸⁵ Marken ägdes senare på 1800-talet av Sävenäs AB, övertogs så småningom av Domänverket och senare av Sveaskog. Här bodde på 1800-talet inhysesmannen "Smöuwu-Jani", Johan Anton Johansson f. 1839 som var en son till Johan Fredrik Eriksson f. 1807 i Falmark och hans hustru Britta Cajsas Andersdotter f. 1810 i Österjörn som bodde i Småträsk. Johan Anton Johansson var gift med Britta Johanna Persdotter f. 1840, och makarna hade barnen Leander f. 1861, Johannes f. 1867, Per f. 1869, Maria Karolina f. 1873, samt Anton Johansson (1875-1950) som föddes i Ålund men senare flyttade till Gällivare där han arbetade vid järnvägen och som sedan var bosatt i Nordanås och Stryckfors i Jörns socken.⁴⁸⁶

3

Några nybyggen i Kågedalens församling, Skellefteå socken

BJÖRKDAL

Erik Nilsson i Kusmark begärde 1839 att få inrätta ett nybygge på kronoallmänningen norr om Högdal och väster om Rönnberget. Området sträckte sig i norr mot Lillträsket och i öster mot Lillträskbäcken. Länsstyrelsen utfärdade en remissorialresolution om syn den 11 oktober 1839. Synen genomfördes den 11 september 1844 av kronolänsmannen Johan Magnus Ström med biträde av nämndemännen Jon Persson i Kusmark och A.G. Dahlberg i Dahlbäck.

Tomt och bostad utsynades på sydvästra sidan av Björkberget. Där fanns åkermark som uppgick till tio tunnland och 17 kappland. Erik Nilsson hade uppfört åbyggnader bestående av manbyggnad med stuga och förstuga. Stugan var inredd på vanligt sätt med golv och tak av hyvlade bräder, köksspis, två fönsterlufter och dörr på gångjärn, fåhus, foder- och trösklada i en byggnad samt en liten bagarstuga för sig. På platsen växte grövre gran- och något tallskog. Jordmånen bestod av ler- och sandmylla som var mer eller mindre stenbunden. Erik Nilsson hade odlat upp 17 kappland åker och hade samma sommar skördat 50 skylar korn. Intill gården gick det att odla upp ytterligare två tunnland åker. Öster om bostaden fanns det åkermark av samma karaktär som uppgick till tre tunnland.

På ett morland öster om bostaden fanns ängsmark där man kunde bärga tre skrindor hö. Sydväst om gården fanns ett morland som var inhägnat. En del var avröjd och den andra delen var obearbetat. Området kunde ge sex skrindor hö. Norr om bostaden fanns en betydande mängd spadland som passade till lindor. Jordmånen bestod av sandmylla, och marken var beväxt med grövre granskog. På marken som uppgick till fem tunnland kunde man bärga 15 skrindor hö. Vid Bastumyrbäcken, som låg nordost om bostaden, och på sydöstra sidan av Lillträsket fanns ett röjningsland som gick mot Högdals område, och som efter röjning kunde ge fyra skrindor hö. Sydost om bostaden fanns ett röjningsland som efter röjning ansågs kunna ge tio skrindor hö. Den totala åkermarken var tio tunnland och sju kappland, och antalet skrindor hö var 38.

Norr och nordost om bostaden fanns skog till hustimmer, virke till gårdsgårdar och vedbrand. Mulbetet ansågs vara någorlunda gott. Platsen låg norr om Kågeälven cirka tre mil från Skellefteå kyrka och två och en kvarts mil från närmaste lastageplats som var Kåge.

Till nybygget fanns inga naturliga myrslogar, eftersom dessa redan hade blivit utsynade till nybyggen i närheten. Erik Nilsson hade visat flit och varit arbetsam under de fyra år han bott på nybygget och odat 17 kappland åker samt uppfört en åbyggnad där han rätt väl kunde klara sig. Med hjälp av skav (bark från lövträd) och lövtäkt kunde han föda två kor och några får. Dessutom hade han satt upp 755 famnar (1 343 m) gårdsgårdar. Därför yrkade syne-
männen att Erik Nilsson skulle få tillstånd till ett nybygge med namnet *Björkdal*.

Olof Olofsson i Högdal ville ha rätt att färdas över vissa lägenheter för att komma till några av sina ängar, vilket Erik Nilsson gick med på. Länsstyrelsen gav sitt tillstånd till nybygget.⁴⁸⁷

ERIKSDAL

Bonden Erik Brodin i Kusmark fick tillstånd till nybygget efter landshövdingens resolution den 23 september 1818. Nybygget skulle bildas av kronoallmanningen mellan Kusmark och Högdal.

Landshövdingen beslutade i en resolution den 25 juni 1817 om en syn, som genomfördes den 8 september 1818. Synen genomfördes av kronolänsmannen Nils Clausén, med biträde av nämndemännen Carl Stenlund på Sunnanå och Olof Johansson i Kusmark.

Tomt och bostad utsynades på Överstenäset tre kvarts mil ovanför Kusmark på norra sidan av Kågeälven (kallas *Kusmarks å*), mellan älven och kyrkovägen. På platsen fanns fem tunnland åker som bestod av finare och grövre sandmylla. Marken, som var stenfri, var beväxt med tall, gran och lövskog samt lutade mot söder. Åkern ansågs bli någorlunda frostfri. Norr om kyrkvägen fanns ytterligare åtta tunnland åker.

Äng fanns vid Ökängesdrävjan som låg intill gårdsplatsen och som efter röjning ansågs kunna ge tre skrindor hö. Något öster om gården låg Ökänget, där man kunde bärga en och en halv skrinda. Ytterligare ett stycke mot öster fanns Brännänget, som bestod dels av röjningsland och dels av naturlig slog. Den marken kunde ge en skrinda hö. Den totala höavkastningen var fem och en halv skrinda, och åkern uppgick till 13 tunnland.

Nybygget låg två och tre kvarts mil från kyrkan, och på nybygget fanns tillräckligt med skog till husbehov, men kvarnställe fanns endast inom Kusmarks byarå. Synemännen ville först inte tillstyrka nybygget på grund av de svaga ängarna, men eftersom bostaden var omgiven av ett ymnigt odlingsland och Erik Brodin var känd som en driftig och förmögen bonde som redan odlat upp nybygget Högdal, så begärde de hos landshövdingen att Brodin skulle få tillståndet.

Landshövdingen menade att anläggande av ett nybygge skulle bli ytterst kostsamt, men eftersom Erik Brodin hade ett gott rykte och hade ställt borgen för odlingsskyldigheterna godkände han nybygget. Ingen hade heller protesterat mot Erik Brodins ansökan. Erik Brodin fick ett försök på tio år med nybygget. Landshövdingen bestämde också att nybygget skulle kallas Eriksdal, men Erik Brodin skulle inte få någon rätt till uppodlingsbidrag eller att nyttja skogen till annat än husbyggnad, virke till gårdsgårdar samt vedbrand inom nybyggets område.⁴⁸⁸

Samma dag avgjorde landshövdingen en ansökan från nybyggaren Johan Johansson i Högdal, som ville utsyna några nya ängar. Det gällde slyet Lillbaskmyran som låg $\frac{3}{8}$ mil norr om bostaden i Högdal, och som beräknades avkasta tre skrindor hö, samt Mörttjärnmyrmyran som bestod av röjningsland och naturlig slog, vilken uppskattades ge två skrindor hö. Erik Brodin i Eriksdal menade att han behövde ängarna bättre, eftersom Högdal hade gott om ängar. Landshövdingen gick på Brodins linje och menade att Erik Brodin fått ett villkorligt tillstånd på grund av att han saknade ängar, så därför beslutade han att ängarna skulle gå till Eriksdal. Ängarna låg dessutom inom en kvarts mil från bostaden i Eriksdal.

ERIKSLIDEN

Nybygget utsynades 1827 av lappmannen och inhysesmannen Eric Persson från Häbbersliden. Han ansökte 1826 om att få inrätta ett kronotorp på allmanningen mellan nybyggena Häbbersliden, Björkliden, Höglund och Kvarnforsliden. Den 26 oktober 1836 utfärdade länsstyrelsen en syneremiss. Den 3 augusti 1827 hölls syn av kronolänsman Jorlén, med biträde av nämndemännen Per Salomonsson i Hedensbyn och Jonas Degerstedt i Degerbyn. Området låg öster om Häbbersliden, söder om Björklidbäcken, söder om Höglunds kronotorp, och väster om Kvarnforsliden. Närvarande vid synen var nybyggaren Nils Christoffersson och inhysesmannen Johan Johansson i Häbbersliden.

Bostaden utsynades invid Björkliden, 2 500 alnar nordost från Häbbersliden, på norra sidan av Björklidbäcken. Platsen låg $\frac{2}{3}$ mil söder om Höglunds kronotorp. Området hade varit beväxt med gran och björk. Jordmånen bestod av bördig sand- och lermylla som till största delen var stenfri. Arealen uppgick till två tunnland, och marken var frostfri. Ytterligare åkermark som kunde spadas upp, så kallat spadaland, fanns i närheten. Den var något mera lerblandad. Området som passade till lina omfattade 18 tunnland, men togs i synen endast upp för de två tunnland som krävdes för ett nybygge. Totala åkerarealen var fyra tunnland.

Ängar fanns på Lappmyran, som låg väster om bostaden, och där fanns en naturlig myrvall, som kunde ge en åttondels skrinda hö. På södra sidan av förra ängen på ömse sidor om Björklidbäcken fanns

ett röjningsland, som i öster stötte emot Häbberslidens område och i väster mot Nyträsk's område. Efter sex dagars röjning kunde en halv skrinda bärgas på marken. Längs Björklidbäcken fanns ett röjningsland, som vid en kommande avvitring kunde bytas bort mot Nyträsk's äga i området. Röjningslandet som låg ovanför Nyträsk's äga var tjänligt till uppodling, och beräknades efter 40 dagsverken kunna ge fyra skrindor hö. Röjningsland fanns även vid Björklidbäcken på norra sidan av Häbbersbäcken, en plats som låg söder om bostaden. Efter 36 dagsverken kunde tre skrindor hö bärgas. Totala antalet skrindor uppgick till sju och fem åttondels skrinda.

De utsynade lägenheterna kunde rymmas inom två skiften. Till nybygget fanns tillräckligt med husbehovsskog och mulbete samt kvarnställe i Häbbersbäcken. Nybyggaren ville kalla nybygget för Björkliden. Trots att nybygget hade lite ängar, ville synemännen godkänna ansökan till ett kronotorp, beroende på de rika och bördiga tillgångarna på spadaland.

Den 1 november 1827 kom landshövdingens utslag, där ansökan godkändes. Det hade inte varit några protester mot utsyningen, och tillgångarna var tillräckliga för ett kronotorp och även för ett krononybygge, om odlingsmarken lades igen till gräsbärande lindor. Eric Persson hade visat sig äga god frejd och kunde visa borgen på odlingsskyldigheterna. Kronotorpet skulle få namnet Eriksliden. Kronotorpet kunde i framtiden omvandlas till ett krononybygge, och då kunde nybyggaren få odlingsunderstöd. Odling och bygande skulle uppgå till minst tio riksdaler banco i värde årligen.⁴⁸⁹

GRAN

År 1807 lät nybyggaren Abraham Olofsson i Häbbersfors ansöka om att få bilda ett nybygge på Sandheden intill sitt nybygge. Sedan kom Johan Johansson i Sandfors med som medsökande. En syn hölls den 13 september 1807 av tillförordnade kronobefallningsmannen landskamreren R.M. Thelin, med biträde av nämndemännen Lars Persson i Drängsmark och Per Persson från Kusmark.

Tomt och bostad utsynades på norra sidan av Kusmarksälven, 1/8 mil från Häbbersfors och en halv mil från Storkågeträsk. Platsen

låg tre mil från Skellefteå kyrka. Runt tomten fanns i södersluttning åkerjord, vilken bestod av lermylla. Jordmånen var någorlunda bördig, men marken var frostaktig. Arealen var på åtta tunnland.

Runt gården fanns hårdvallsängar från åker som kunde läggas igen till äng, det vill säga lindor. Lindorna kunde ge två och två tredjedels skrinda. 1/8 mil sydost om gården fanns Bondmyrberget, där det fanns en trakt bestående av tre tunnland där skogen hade fällts. Genom odling och anläggande av lindor kunde man få två skrindor hö. På östra sidan av Mörttjärnen mot Bondmyran fanns ett röjningsland som beräknades ge en skrinda hö. På Bondmyrmoran som låg i närheten kunde man också bärga en skrinda. På ömse sidor om Lillträskbäcken fanns ett röjningsland som låg från den plats Högdals nybygge slutade till Sandfors äng. Där fanns redan två lador byggda, och marken uppskattades ge två skrindor hö. Öster om bäcken fanns ett mossland, som var bevuxet med gran- och björkskog och som efter röjning uppskattades ge tre skrindor hö. Holmen var en naturlig slog, som låg 3/8 mil sydost om gården, och den beräknades ge två skrindor hö. Lilla Överstnäset som låg intill Holmen bestod av ängsfläckar och röjningsland, och där kunde man bärga en skrinda. I närheten låg Nystrandkärret och Nystrand, där det fanns naturlig slog som gav en skrinda hö. Röjningslandet vid Lillklösan, som låg en kvarts mil sydost om gården, beräknades ge en skrinda, liksom Mörttjärnsbäcken som låg en kvarts mil i nordväst från bostaden. Väster om Tarsmyrbäcken på södra sidan om Kågeälven fanns ett mossland, som efter röjning kunde ge tre skrindor hö. Intill den sistnämnda platsen låg Stormyran, som också beräknades ge tre skrindor. Mellan Stormyran och Dalbäcken fanns flera smärre mossland, som uppskattades ge två skrindor hö. På ömse sidor om Dalbäcken nära Åkrokarna, en kvarts mil väster om bostaden, fanns ett röjningsland som gav en halv skrinda. Intill den sistnämnda platsen men framför Holmen fanns likaså en halv skrinda hö. En kvarts mil sydost från bostaden, på västra sidan av Klösmoran, fanns ett röjningsland som gav en skrinda. Vid Överstnäset, som låg 3/8 mil i sydost, fanns en gammal hölada, och den naturliga slog som fanns på platsen uppskattades ge en skrinda hö. Den sammanlagda tillgången på hö var 28 1/3 skrinda.

Skog till husbyggnad, virke till gårdsgårdar och vedbrand ansågs som medelmåttigt. Mulbetet ansågs vara svagt, och det fanns inget fiskevatten. Kvarnställe fanns i Åkroksforsen. I samband med utsyningen diskuterades Ökänget, som av ålder hade hört till Kusmark och fanns med på byns avvitringskarta. Vid avvitrningen hade Kusmark avträtt Holmen, Överstnäset samt Nystrandnäset med Nystranden för att främja anläggandet av nybyggen. Abraham Olofsson och Johan Johansson hade 1806 utsynat flera av ängarna i synen under sina egna nybyggen, men dessa ängar skulle nu höra till nybygget. I utsyningshandlingarna bestämdes inte något namn på nybygget, utan det verkar ha skett vid ett senare tillfälle. Landshövdingen godkände nybygget och bestämde antalet frihetsår till 20.⁴⁹⁰

GRANÅ

Jon Nilsson från Lillkågeliden ansökte om att få utsyna ett kronotorp på allmanningen mellan Kusmark och Eriksdal på ömse sidor om Kågeälven. Synen hölls den 30 september 1828 av länsmannen och fanjunkaren C.J. Moritz, med biträde av nämndemännen Jonas Degerstedt från Degerbyn och Jakob Nilsson från Skråmträsk. Tomten och bostaden utsynades på norra sidan av Kågeälven, väster om rågången mot Kusmark. Platsen låg söder om kyrkvägen från Häbbersfors, två och en halv mil från Skellefteå, en halv mil väster om Kusmark, samt en kvarts mil öster om Eriksdal och Kusliden. Odlingsmarken lutade mot söder och bestod av grövre och finare sandmylla på lerbotten. Marken, som var lämplig till åker och lindor, var bevuxen med tall-, gran- och lövskog. Arealen uppgick till sex tunnland.

Nedanföör det sistnämnda stället fanns längs älven ett röjningsland som sträckte sig från Kusmarks by till Brännänget, och som tillsammans med sankapartier, så kallade drävgor, kunde ge tre skrindor hö efter röjning. Åkermark och röjningsland fanns även på södra sidan av älven mittemot bostaden från Kusmark till Lillänget. Marken uppgick till fem tunnland. Nedanföör sistnämnda stället fanns röjningsland som beräknades ge tre skrindor hö. Den totala åkermarken uppgick till 11 tunnland, och ängarna uppskattades ge sex skrindor hö per år. Odlingsmarken kunde inrymmas inom två skiften, och synemännen bedömde att marken räckte till för ett kronotorp.

Inom området fanns skog till husbehov liksom mulbete. Nybyggaren Johan Rönqvist i Kusliden protesterade mot utsyningen, och han hade tillsammans med Jon Nilsson fört tvisten till domstol, varför landshövdingen inte kunde fatta något beslut i frågan. Den 18 december 1830 kom häradsrätten med sitt utslag, som innebar att Rönqvist inte kunde anses lida intrång av det nya kronotorpet, vars utsynade marker inte disponerats av någon annan. Först den 15 september 1831 kom landshövdingens utslag, där han beviljade Jon Nilssons ansökan om ett kronotorp. Jon Nilsson ansågs äga god frejd och hade ställt borgen för uppodlingen. Kronotorpet skulle få namnet Granå, ett namn som tycks vara givet av landshövdingen. När torpet hade blivit uppodlat, skulle det bli krononybygge och skulle åtminstone skatta för 1/8 mantal. Jon Nilsson skulle årligen uppodla minst åtta kappland åker, ett halvt skrindland hö samt uppföra nödvändiga hus. Dessutom skulle han gräva erforderliga diken och sätta upp gårdsgårdar.⁴⁹¹

Under 1700-talet nyttjades området vid Granå av Kusmarks by. Byn uppförde efter 1754 två grovbladiga vattensågverk i Bastubäcken, som idag heter Martinsbäcken. Bägge sågarna hade ett enda sågblad. Den tillåtna tillverkningen var 200 tolfter, vilket 1774 ökades till 400 tolfter för de två sågarna tillsammans. År 1783 ville man minska till 50 tolfter. När avvitringen genomfördes i Kusmark 1787 sägs att den ena sågen var alldeles ”ödelagd”, medan den andra var obrukbar, men det verkade som att den var möjlig att reparera. Byborna fick betala taxa till kronan för sågverken.⁴⁹²

HÄBBERSFORS

Jon Larsson från Kusmark ansökte 1767 hos landshövdingen om få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen väster om Kusmark vid Häbbersfors. Landshövdingen förordnade om en syn av marken som genomfördes den 9 september samma år av länsmannen Sven Sundström, med biträde av nämndemännen Anders Andersson i Frostkåge och Nils Persson i Storkåge.

Åkermark fanns på norra sidan av Kågeälven cirka en och en halv mil väster om Kusmark. Jordmänen bestod av god sandmylla som var passande till åker. Åkermarken var tillräcklig för ett nybygge.

Platsen var bevuxen med tall- och björkskog, och låg ungefär en mil från Storkågeträsk och lite över 3 eller 3,75 mil från den tilltänkta koppargruvan i Storkågeträsk. En passande gårdstomt fanns intill åkern.

Foto 123. Nils och Jakobina Holmgrens familj i Häbbersfors, 1920-30-talet.
Foto: Edla Wiklund.

Ängar fanns 1/8 mil väster om nybygget på norra sidan av älven och kallades Bondbergsmoran, som efter röjning kunde ge sex skrin-dor hö. Nära åkern fanns röjningsland som beräknades avkasta tre skrin-dor. På södra sidan av älven fanns på en kvarts mils avstånd en liten myr där man kunde bärga 12 skrin-dor hö. Intill myren fanns en bäck där man kunde slå två skrin-dor. 1,75 mil från myren fanns en granmor, där man efter röjning kunde få tre skrin-dor hö. På ömse sidor om Tarsmyrbäcken fanns ett röjningsland som skulle bli kostsamt att röja, och avkastningen kunde inte uppskat-tas. Johan Andersson i Kusmark, som bärgade fyra skrin-dor hö i området, hade för tio år sedan satt upp två lador. Något öster om

åkerstället fanns på ömse sidor om älven näs och uddar som kunde ge fyra skrindor hö. En fjärdedels mil nedströms nybygget på norra sidan av älven låg Klösan, där Per Andersson i Kusmark bärgade två skrindor hö. Han hade även satt upp en lada. Intill denna plats hade Olof Nilsson från Kusmark en äng med lada, och han slog två skrindor hö. Vid Lillträskbäcken som låg i nuvarande Sandfors bärgade Johan Svensson i Kusmark en skrinda hö. Efter röjning av samma ställe kunde man få ytterligare två skrindor. Platsen vid Lillträskbäcken låg cirka tre och en halv kilometer från åkerstället.

Nybygget hade tillräcklig timmerskog och nävertäkt till husbyggnad, gott mulbete men inget fiske. Kvarnställe fanns i Tarsmyrbäcken.

Bönderna i Kusmark ville behålla sina ängar i området, men fick avslag av rätten. Ängarna låg för långt från byn, nämligen en och en kvarts mil bort. Bönderna hade inte brukat ängarna någon längre tid.

Även intressenterna i Kågeträsk koppargruva hade invändningar mot insyningen, eftersom det kunde finnas kopparförekomst i markerna. Men skulle nybygget godkännas ville intressenterna, med sin talesman fänrik Fredrik Holmström, att nybyggaren skulle förbinda sig att uträtta kolningsarbete och körslor till den tilltänkta gruvan. Det sägs att åtskilliga ståndspersoner och personer ur allmogen stod bakom försöket med gruvan. Kopparförekomsten vid Kågeträsk verkar ha varit känd, och företaget hade fått mutsedel av bergmästaren. Intressenterna ställde också frågan till häradsrätten om nybyggen skulle tillåtas på allmänningen intill gruvan om gruvintressenterna gjorde ansökan om brytning. Det verkar som att intressenterna ville ha allmänningen lagd till bruket, men ännu hade inte företaget fått några privilegier. Häradsrätten avslod deras protest, eftersom de inte kunde visa att allmänningen hade upplåtits åt kopparbruket. Häradsrätten sade att dessa protester inte kunde hindra Jon Larsson från att få tillstånd till nybygget.⁴⁹³

HÄBBERSLIDEN (BJÖRKBERGET)

Synen genomfördes 5 augusti år 1800 efter en syneremiss från

landshövdingen som var daterad 24 december 1799. Nybyggaren Anders Jonsson i Nyträsk ville inrätta ett nybygge vid Björkberget eller Liden. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Per Ersson i Åbyn och Johan Johansson i Frostkåge. Vid synen deltog även bokhållaren vid Nasafjälls silververk Lars Johan Wisell, samt soldaten Anders Berggren.

Tomten och bostaden utsynades mellan Flakaberget och Häbbersbäcken på norra sidan om bäcken, 3/4 mil sydost om Nyträsk och kallades Häbbersliden. Nedanför bostaden fanns åkermark som bestod av sand- och lermylla. Marken, som uppgick till fem tunnland, vette mot söder och var bevuxen med asp, björk och tall. Den ansågs bördig men kanske något frostaktig.

Foto 124. Gotthard och Alma Kågströms familj i Häbbersliden, 1920-30-talet. Foto: Edla Wiklund.

Vid röjningslandet Nymyrsløen fanns äng som kunde ge en skrinda hö. Nymyrmoran kunde ge fyra skrindor, och Åmoran på västra sidan av Kågeälven beräknades ge två och en halv skrinda. Spadaland på sydvästra sidan av Björkliden uppgick till fyra tunnland. Efter det att man fällt storskogen och tagit upp åker, kunde marken förädlas till gräsbärande lägda. Avkastningen gick inte att uppskatta. Röjningslandet efter Bäckmyrbäcken från översta änden av Bäckmyran till Häbbersbäcken beräknades ge två skrindor hö. Totala antalet skrindor blev nio och en halv, utöver de ängslägenheter som enligt landshövdingens resolution av den 15 maj 1798 blivit lagda under sökandens nybygge Nyträsk. Synen hade hållits den 13 september 1797. Sökanden Anders Jonsson ville nu lägga dessa ängar under Häbbersliden. Ängarna värderades till 16 skrindor hö. Bäckmyran kunde ge fem skrindor hö. Morland och röjningsland i väster beräknades ge tre skrindor, och röjningslandet vid Inre Bäckmoran beräknades ge åtta skrindor hö. Totala höavkastningen blev nu 25 och en halv skrinda. Ängarna ansågs vara av någorlunda bördighet och var tjänliga för den utsynade bostaden.

Nära bostaden fanns timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand. Kvarnställe fanns i Häbbersbäcken nära bostaden. Det fanns gott om mulbete nära de utsynade ängarna.

Bokhållaren Lars Johan Wisell ville att nybygget skulle läggas under Nasafjälls silververk som ett bruksnybygge. Soldaten Anders Berggren, som var nybyggare i Nyträsk och granne till Anders Jonsson, menade att avkastningen på de ängar som Anders Jonsson låtit utsyna 1797 inte var korrekt återgiven. Anders Berggren gjorde en egen utsyning, se under Nyträsk.

Anders Jonsson (1757-1830) kom från Skråmträsk 2 och var gift med Katarina Larsdotter (1753-1806) från Skråmträsk 3.⁴⁹⁴

HÄBBERSNÄS

Nybyggaren Nils Gabrielsson i Bastunäs lät den 20 juni 1801 utsyna ett nybygge som skulle kallas Häbbersnäs. Han hade landshövdingens syneremiss av den 24 december 1799. I nybygget skulle även ingå de lägenheter som Bastunäs utsynade enligt landshöv-

dingens resolution av den 21 februari 1798. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Anders Olofsson i Krångfors och Carl Stenlund i Sunnanå. Till synen kom inga grannar, utan endast bruksbokhållaren Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk.

Tomt och bostad utsågs på norra sidan av Häbbersbäcken, tre kvarts mil norr om Bastunäs nybygge. Sökanden begärde att nybygget skulle få namnet Häbbersnäs. Åkermark fanns vid bostaden och bestod av sandmylla med lerbotten på en halv alns djup. Marken var mestadels bevuxen med gran och lutade mot söder. Området uppgick till tre tunnland. Ovanför den förra platsen fanns på flera ställen efter Häbbersbäcken lämplig mark till åker som hade samma jordmån som den förra åkern och uppgick till två tunnland. Åkrarna ansågs kunna bli någorlunda bördiga men var frostaktiga.

Äng fanns på Storhäbbersmyran, som låg söder om bostaden, och den beräknades avkasta tio skrindor hö. Thorbergsmýran kunde ge tre skrindor, och röjningsland efter Häbbersbäcken väster om bostaden, med början från Brattfallet och sedan 1/8 mil, kunde ge åtta skrindor hö. Nedanför de sistnämnda ängarna fanns längs Häbbersbäcken näs och uddar som kunde avkasta fyra skrindor. Öster om bostaden, med början från Abraham Olofssons i Häbbersfors äng och sedan mot bostaden, fanns äng som kunde ge en och en halv skrinda. Långsmalmyran i söder kunde ge en och en halv skrinda, och Båskärmyran likaså en och en halv skrinda. Totalt fanns 37 och en halv skrinda hö under nybygget. Ängarna ansågs bli någorlunda bördiga, och synemännen tillstyrkte att de lades under nybygget.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns nära bostaden. Kvarnställe fanns i Häbbersbäcken, men nybygget saknade fiskevatten. Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk ville att nybygget skulle läggas som ett bruksnybygge under verket. Nils Gabrielsson gick emot Wisells anspråk.⁴⁹⁵

År 1805 ägdes nybygget av Nils Gabrielsson, som bodde kvar i Bastunäs.

HÖGDAL - LILLTRÄSK

Gruvfogden Anders Larsson Markstedt från Kusmark ansökte 1780 om att få ta upp ett nybygge av några åkrar och ängar. En syn hölls den 30 augusti samma år av kronolänsmannen Sven Sundström, med biträde av nämndemännen Nils Persson och Anders Andersson.

Ena åkern låg 3/8 mil från Kusmark i Högdalen och var bevuxen av tall- och björkskog. Jordmånen bestod av sandmylla. Åkern låg ungefär vid nuvarande Nylunda, nordväst om Kusmarkskläppen inom Kusmark. Den andra åkern låg vid Vidmyrrödningen och hade samma beskaffenhet som den förra åkern, men hade ett mera frostaktigt läge.

Ängar fanns 1/8 mil från Vidmyran där Kusmarks byamän hade vardera en teg efter sina respektive skattetal. På området fanns en mindre björkskog, som efter röjning kunde ge 23 skrindor hö. Norr om Vidmyran fanns på ömse sidor om Bjurmorbäcken morland och röjningsmark som var bevuxna med grov gran- och björkskog. Området var täckt av villtuvor. Efter röjning kunde man på området, som sträckte sig från rået till Norra Bastuträsk till Vidmyrrödningen, bärga tio skrindor hö. Norr om Bjurmorbäcken hade Jon Andersson i Kusmark satt upp en lada och röjt lite mark. Denna mark samt ett sly kunde ge en och en halv skrinda hö. Öster och söder om Bastubäcken hade bönderna Olof Nilsson, Jon Andersson och Per Johansson satt upp en lada samt röjt ett område som gav två och en halv skrinda hö. Sydväst om denna plats hade bonden Abraham Olofsson röjt på ömse sidor om bäcken, och området gav en och en halv skrinda hö. Väster om denna plats hade Lars Andersson röjt och bärgat ett skrindland hö på en hässja. Mellan Vidmyran och Roddet vid Bastubäcken fanns det efter röjning tre skrindor hö. Vidmyrrödningen som låg lite österut kunde ge en skrinda. Nordväst om den sistnämnda platsen på Brumyrmoran hade bonden Johan Larsson i Kusmark röjt ängar och satt upp fyra skrindor i hässjor. På den platsen gick det ännu att bärga en och en halv skrinda hö. Väster om Bastubäcken och norr om Vidmyrrödningen hade Johan Larsson och Per Johansson röjt till en skrinda. På norra och södra Rismyrorna, som låg sydväst om Vidmyran, kunde man bärga två skrindor hö. Den totala höbärgningen var 52 skrindor.

Anders Markstedt menade att Kusmarks bönder nyligen hade lagt under sig ängarna och inte behövde dem, och därför ville han bärga och uppodla dem. Kusmarksbönderna protesterade genom sitt ombud kaptenen Fredrik Holmström. De menade att ängarna låg på Kusmarks bys utmark och länge hade nyttjats under byns hemman. Ängarna behövdes till redan gjorda och kommande hemmansdelningar. Kusmarks byamän fick behålla ängarna, tills avvittningen hade genomförts.⁴⁹⁶

Foto 125. Jakob Berglunds gård i Högdal, 1920- eller 1930-talet. Foto: Edla Wiklund.

Vid avvittningen i Kusmark 1787 sägs att byn var i tvist med Anders Larsson Markstedt om ett nybygge. Markstedt hade även utsynat ett kalkberg. Området vid Högdalen stannade kvar inom Kusmark, och området vid Vidmyran hamnade under nybygget Norrberget 1846.

Den 28 oktober 1797 utfärdade länsstyrelsen en syneremiss för nybygget Högdal. Sökanden var bonden Per Persson i Kusmark, som ville inrätta ett nybygge på kronoallmanningen vid Lillträsket. Häradsrätten genomförde en syn den 10 juni 1799. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Johan Nilsson i Stämmingsgården och Johan

Johansson från Frostkåge. Till synen infann sig bönder från Storkågeträsk och nybyggarna i Häbbersfors och Sandfors.

Tomt och bostad utsågs på nordöstra sidan av Lillträsket, som låg en halv mil sydost om Storkågeträsk. Platsen kallades för Högdalen, och det verkar som att namnet är en uppkallelse från platsen i Kusmark. Vid och nedanför bostaden fanns sandmylla med stadig botten som var lämplig till åker. Marken bestod av två tunnland och 19 kappland. Åkern ansågs bli bärande, men var något frostaktig. Söder om bostaden fanns sandblandad lera som uppgick till 16 kappland. Marken kunde endast brukas som linda eller lägda, det vill säga åker som med jämna mellanrum fick bli äng. På södra sidan om Lillträskbäcken, 600 alnar nära Sandfors nybygges bostad, fanns öster om bostaden lermylla med lerbotten som uppgick till fem tunnland. Denna åker ansågs frostfri.

Äng fanns vid Lillbaskmyrmoran som låg runt bostaden, och där kunde 15 skrindor hö bärgas. På Sandbergsslyet sydost om bostaden fanns två skrindor. Sydost om bostaden fanns Norra Resmyran som avkastade två skrindor. Fogelmyrslyet med intilliggande morland som låg väster om bostaden kunde ge fyra skrindor hö. På röjningslandet efter Mörttjärnmyrbäcken från Gräsbäckkällan till 30 alnar nära Lillträskbäcken i sydväst kunde man bärga 15 skrindor hö. Efter Bondmyrbäcken från Bondmyran till Lillträskbäcken i sydväst kunde man få tio skrindor hö. Sandhedslyet i sydost kunde ge två skrindor, och röjningsland efter Sandhedslybäcken, som låg sydväst om bostaden, kunde ge en halv skrinda. Södra Resmyran med angränsande sly, söder om bostaden, beräknades avkasta två skrindor. Totala antalet skrindor var 52 och en halv skrinda.

Husbehovstimmer, virke till gårdsgårdar och vedbrand fanns nära bostaden. Mulbete fanns intill ängarna.

Synemännen utsynade även platsen för en damm i Lillträskbäcken, enligt en ansökan till landshövdingen den 25 maj 1797. Dammen kunde byggas $\frac{3}{8}$ mil söder om bostaden, nedanför Johan Johanssons i Sandfors äng. Dammen borde byggas tre alnar hög, och på östra sidan av bäcken 24 alnar lång och på västra sidan 78 alnar lång. I själva bäcken skulle finnas en lucka som var nio alnar bred.

På platsen fanns stadigt fäste för dammen. Genom uppdamningen om den genomfördes rätt tid kunde man främja gräsväxten. Vattenet skulle översvämma en mosse som vid synen var ofruktbar, det vill säga Sandhedslyet och Sandhedslybäcken. Dammen kunde dessutom även bevattna Johan Johanssons i Sandfors äng. Johan Johansson ville delta i dammbyggnaden. Ingen skulle lida skada av företaget, som ansågs vara berömligt.

Storkågeträsk byamän protesterade mot utsyningen av Lillbaskmyrmyran och Fogelmyrslyet, som de själva hade sökt att få genom en ansökan från den 14 november 1798 och syneremiss samma dag. Byamännen var i behov av dessa ägor till sitt krononybygge vid Lillträsket, och de ville dika ut Mörttjärn och Lillträsket och omvandla dem till äng. Storkågeträsk byamän menade att dessa ägor tidigare hade legat inom deras byamål. Men byamännen visade inte upp avvitringskartan som bevis för sitt yrkande. Byamännen menade vidare att de genom det nya nybygget skulle lida intrång i sitt mulbete och annat.⁴⁹⁷

År 1805 bodde Jon Markström (1766-1805) på nybygget enligt mantalslängden. Han kom från roten 90 Kuse i Kusmark och dog samma år. Åren 1805-16 ägdes nybygget av Jonas Markströms svåger Erik Brodin från Kusmark 2. År 1810 bodde han dock i Kusmark. År 1816 sålde Erik Brodin nybygget till Johan Johansson. Nybygget köptes 1823 av Nils Abrahamsson från Häbbersfors som sålde det den 28 september 1839 till Anders Andersson Dahlqvist från Kusmark. Den delen var en fjärdedel av nybygget och var på 1/16 mantal. En annan andel om 1/16 mantal i Högdal ägdes samma år av Johan Nilsson, som bytte bort delen till Olof Olofsson från Sandberg.⁴⁹⁸

Nybygget Lillträsk vid sjön med samma namn utsynades 1797 av Storkågeträsk byamän. Nybyggare åren 1799-1806 var Johan Johansson från Storkågeträsk 4 som 1805 bodde kvar i Storkågeträsk. Enligt en resolution av den 11 november 1806 sammanlades nybygget med Högdal. År 1806-1810 bodde Nils Larsson i Högdal och han bodde på denna del, och Erik Brodin som ägde den andra delen bodde kvar i Kusmark. År 1847 var gårdsplatsen flyttad till nybyggets mark nere vid Kågeälven.⁴⁹⁹

KVARNFORSLIDEN

Bonden Per Olofsson i Storkågeträsk fick tillstånd till odlingslägenheterna Kvarnforsliden enligt utslag från länsstyrelsen den 20 december 1808 och den 17 februari 1810. Eftersom området hade brist på ängar, skulle han bruka och uppodla marken under sitt hemman i Storkågeträsk, mot att han lade skatt och ränta till kronan. Den avskedade soldaten Per Johansson Falkman fick 1811 införsel på marken, och genom ett köp av den 10 mars 1812 blev han innehavare av marken. Han sökte 1819 få bilda ett kronohemman av marken, eftersom han funnit flera lägenheter som han ville insynas under ett nybygge. Länsstyrelsen beslutade den 6 juni 1819 att förordna om en syn av området. Synen hölls den 16 september 1819 av kronolänsmannen Nils Clausén, med biträde av nämndemannen Erik Ersson på Norrböle och fjärdingskarlen Erik Åström.

Tomt och bostad fanns på Kvarnforsliden, en halv mil söder om Storkågeträsk, en halv mil norr om Häbbersfors och 5/8 mil öster om Häbbersliden. Platsen låg tre och en halv mil nordväst om Skellefteå kyrka. På alla sidor om tomten fanns det ymnig tillgång till åkermark, cirka 20-30 tunnland. Jordmänen bestod av finare sandmylla blandad med lera. Marken lutade mot söder och ansågs bli någorlunda frostfri.

Till äng och uppodlingsmark fanns sju lägenheter insynade som efter röjning uppskattades ge 11 skrindor. Men vid synen upptäckte man att lägenheterna 6-11 hade blivit lagda till Storkågeträsk i samband med avvitrningen. De odlingslägenheter som nu på nytt insynades var en plats som låg 60 alnar väster om rålinjen mot allmänningen där det fanns odlingsmark som var lämplig till åker och linda. Marken bestod av sand och lermylla och var bevuxen med tall-, gran- och björkskog. Den lutade mot söder och uppgick till åtta geometriska tunnland. Den del av Björkliden som var belägen på västra sidan av Kågeälven och som inte var insynad under Häbberslidens nybygge utsynades också. Marken uppgick till två tunnland, och där växte grov tall- och granskog. Jorden ansågs bördig. Per Johansson Falkman hade avstått från en planerad utdikning av Mörttjärnen, eftersom företaget skulle kosta mera än vad avkastningen skulle bli.

Vid synen berättades att sedan Per Johansson Falkman återkom från kriget 1815 uppförde han några hus vid den utsynade bostaden. Husen värderades till 43 riksdaler riksgälds. Han hade uppodlat 1 800 kvadratfamnar åker för 75 riksdaler. Dessutom hade Per Johansson Falkman röjt i skogen för 15 riksdaler. Under tre års tid hade han genomfört arbete för 133 riksdaler och 32 skilling banco, men han hade inte mer foder än till en enda ko. Lägenheterna ansågs bli medelmåttigt frostaktiga, och eftersom åkermarken var förmånlig och tillräcklig, så ansåg sig synemännen inte kunna avstyrka anläggande av ett nybygge. Men nybyggaren borde få högsta möjliga frihetsår på nybygget, eftersom han var tvungen att ordna hö genom kostsamma odlingar. Detta kunde han endast åstadkomma i den mån han kunde få tillgång till spillning, och det skulle ta lång tid.

Landshövdingen gav nybyggaren tillstånd att ta upp nybygget under namnet Kvarnforsliden. Nybygget fick 50 frihetsår.⁵⁰⁰

NILSLIDEN

Bonden Nils Christoffersson i Kusmark ansökte 1826 om att få ta upp ett nybygge av marker som blivit över i samband med skattläggningsberedningen av Häbbersliden. Länsstyrelsen utfärdade en remiss om syn den 21 augusti 1826 och synen genomfördes den 20 augusti år 1827. Synen hölls av vice kronolänsman Johan Petter Edin, med biträde av nämndemännen Per Salomonsson i Hedensbyn och Jonas Degerstedt i Degerbyn.

Bostaden utsynades mellan Häbbersliden och Kusbergsheden. Marken var till största delen ödelagd genom skogseld och bestod av tall och gran. Åkermarken uppgick till två tunnland och låg i en jämn sluttning mot söder och sydväst. Jordmånen bestod av sandmylla och längre ner lera. Två kappland var redan uppbrukade till åker. Det fanns sju tunnland spadaland, som kunde användas till åker och lindor.

På ömse sidor om Häbbersbäcken fanns röjningsland mellan bostaden och Brattfallforsen. Fem skrindland var redan upptagna, men efter röjning kunde man få ytterligare 15 skrindor hö. Men genom att bygga en damm kunde området senare ge 40 skrindor

hö. Bäckmyran, som låg nordost om bostaden och var en naturlig slog, beräknades ge sju skrindor hö. Ett röjningsland intill myren kunde ge en skrinda hö. Efter ett byte av en sträcka röjningsland mellan Villtuvänget till Mullbergsmyrbäcken hade nybygget fått en äng intill Storslyet, där man kunde bärga en skrinda hö. Nybygget hade genom byte även fått ett röjningsland vid Bäckmyran som beräknades avkasta tio skrindor hö.

Nybygget kunde rymmas inom två skiften. Sökanden ville ha namnet Nilsliden på nybygget, och synemännen föreslog 50 frihetsår. Landshövdingen behandlade ansökan, och ställde sig frågan om dammen skulle hindra den flott- och farled som var inrättad i bäcken. Eftersom man inte visste konsekvenserna av dammen kunde inte landshövdingen ge lov till ett dammbygge. Men nybygget skulle få nio tunnland åker och 39 skrindor hö.⁵⁰¹

NORRBERGET (SANDBERGET)

Drängen och samnen Nils Matsson från Kusmark ansökte den 27 april 1840 och den 1 oktober 1846 om att få upparbeta ett nybygge på kronoallmanningen vid Sandberget som låg väster om Kusmark, öster om Lillträsket samt söder om Rönnberget och Bastuträsk. Vid det senare tillfället ville Matsson som ett alternativ få bilda ett kronotorp. Häradsrätten beslutade om en syn av området som genomfördes den 9 augusti 1847 av kronolänsmannen J.M. Ström, med biträde av nämndemannen Nils Persson och extra nämndemannen Per Carlsson.

Till synen, som tog sin början hos bonden Olof Westerberg i Kusmark, var först nämndemannen Per Olofsson i Kusmark kallad. Men det kom fram att Per Olofsson hade fått sig upplåtit ett kalkbrott samt skog för bränning av kalkstenen på området, och hans intresse av området gjorde att han förklarades som jävig. Senare kom extra nämndemannen Per Carlsson till gården, och synemännen gav sig ut på området.

Tomt och bostad utsynades på södra sidan av Sandberget, där det även fanns åkermark som uppgick till åtta tunnland. Marken bestod av stenfri, mörk sandmylla på fast botten. Nils Matsson hade redan uppodlat åtta kappland. Han hade även satt upp en

stuga och röjt gårdsplanen, där det tidigare växte gran, tall och björk. Stugan var 7,7 meter lång, 5,3 meter bred och 15 varv hög. Taket bestod av rote, näver och takved. Stugan var inredd med spisel och bakugn, och uppförandet av fähuset hade påbörjats. Norr om stugan fanns land till lägdor som uppgick till fem tunnland. Marken bestod av "mera sumpig" sandmylla, som var stenfri och beväxt med gran.

Höfoder kunde man få från ett röjningsland på norra sidan av Vidmyran, som låg mot Bastulidens kronohemmans ingärdade äng och bort mot Kusmarks rålinje. Marken var bevuxen med gran- och lövskog, och röjningsarbetet krävde 56 dagsverken. Efter röjning beräknades området ge åtta skrindor hö. Norr om bostaden fanns naturlig slog och ett röjningsland som tillsammans efter röjning kunde ge fyra skrindor hö. Norr om bostaden fanns ytterligare ett röjningsland som sträckte sig mot en äng som insynats under Rönnerberget, och området kunde efter 72 dagsverken avkasta nio skrindor hö. Hässjeslyet som låg norr om bostaden var en naturlig äng, och där kunde man bärga en halv skrinda hö. Ett röjningsland intill Hässjeslyet beräknades efter röjning ge åtta skrindor. Intill åkermarken fanns ett röjningsland som var bevuxet med gran- och lövskog. Efter 30 dagsverken kunde marken ge fem skrindor hö. Det totala antalet skrindor hö var 34 och en halv.

Det fanns tillräckligt med skog för ett nyhemman om 1/8 mantal. Gott mulbete fanns vid bostaden och vid flera av ängarna. Platsen låg två och en halv mil från kyrkan och staden. Ägorna kunde rymmas inom ett skifte, om Vidmyran och den naturliga slogen norr om bostaden gick över till Bastuträsk och Bastulidens kronohemmans ägor vid Brumyrbäcken.

Jon Olofsson från Bastuliden menade att dessa ägor hade utsynats 1815 under Bastuliden, enligt länsstyrelsens utslag från den 28 september 1815. Den beskrevs då som ett röjningsland på norra sidan av Vidmyran och belägen intill Kusmarks byaområde. Marken gav tre skrindland hö. Nils Matsson menade att åborna från Bastuliden hade tagit i anspråk mera mark än vad utslaget tillät. Synemännen uppskattade också den mark som Bastulidenborna hade inhägnat till 10-12 skrindland. Även bönderna Johan Berglund och Anders

Andersson från Kusmark hade insynat marken, och menade sig ha företräde före Nils Matsson, eftersom deras förordnande om syn kom den 11 december 1845 och Nils Matsson först den 1 oktober 1846. Men Nils Matsson kunde nu visa upp en remissorialresolution från den 27 april 1840, där länsstyrelsen hade förordnat om en syn på samma område, och han menade sig nu vara förste sökande på området. De övriga närvarande vid synen som var Jon Eriksson från Kusmark, Lars Nilsson från Rönnerberget och Nils Östensson från Bastuträsk hade ingenting att invända mot synen. Synemännen föreslog nu länsstyrelsen att ett nybygge skulle anläggas under namnet Sandberget.

Länsstyrelsen resonerade om Vidmyran, och menade att marken gav mera hö nu än 1815 och därför skulle bli kvar i Bastulidenbornas ägo. Nybygget skulle klara sig utan Vidmyran och skulle i alla fall ha 26 och en halv skrinda hö, vilket var tillräckligt för ett nybygge om 1/8 mantal. Dessutom räknade länsstyrelsen med att det gick att få ut ytterligare tio skrindor hö genom uppodling av gräsbärande lindor i anslutning till åkermarken. Nybygget rymdes inom två skiften, och då Nils Matsson visat sig äga god frejd gav länsstyrelsen sitt godkännande till nybygget. Länsstyrelsen bestämde att nybygget skulle heta Norrberget. Orsaken var troligen att det redan fanns ett nybygge som hette Sandberget och att man ville undvika en namnkollision.⁵⁰² Även berget Sandberget bytte namn till Norrberget.

Nils Matsson flyttade snart från nybygget. År 1852 var Carl Olof Enqvist nybyggare i Norrberget. Samma år hade han utan tillstånd avverkat skog på Kusmarks samfällda skog söder om Kågeälven. Parterna gjorde upp i godo, och Enqvist fick betala en avgift på fyra riksdaler riksgälds samt ge ett löfte om att inte besvara byamännen med åverkan på skogen. Carl Olof Enqvist fick underteckna följande försäkran:

*”Att jag Carl Olof Enqvist har hört mig föreläsa förestående protocoll och såsom brottslig till den åverkan som deruti omförmäles, får jag wördsammeligen härigenom aflägga tacksägelse för den milda behandling hvarmed Byamännen mig omfattat, jemte heligt löfte att hädanefter icke förbryta mig”.*⁵⁰³

RÖNNBERGET

Krononybyggaren Johan Rönqvist i Kusliden ansökte 1825 om att få ta upp ett nybygge. Det gällde dels marker som hörde till Kusliden, men som inte kunde bibehållas under det nybygget eftersom de låg för långt från bostaden, dels ta upp åker- och ängstillfällena som var odisponerade. Länsstyrelsen förordnade om en syn enligt en resolution av den 28 februari samma år. Synen genomfördes den 27 juli av kronolänsmannen Nils Clausén, med biträde av nämndemännen Sven Persson i Myckle och Nils Samuelsson från Stämmingsgården.

Bostad utsynades på västra delen av Rösmyrberget mot Lillträskberget, och platsen låg en kvarts mil norr om Kågeälven, trekvarts mil väster om Kusmark, en halv mil i syd-sydväst från Bastuträsk, en kvarts mil nord nordväst från Kusliden, 1/8 mil nord nordost från Högdal och 2 000 alnar norr om Eriksdal. På området växte gran-, asp- och björkskog. Jordmånen bestod till största delen av sand med liten blandning av mulljord. Åkermarken runt bostaden uppgick till fyra tunnland. Marken ansågs något steril och svårbrukad, den lutade mot söder och ansågs bli någorlunda frostfri. Längre ut på liden utsynades två tunnland till läggor, det vill säga åkermark som skulle användas till slättermark.

Ängar fanns på Rösbergslyen som låg öster om bostaden. Där fanns ett röjningsland som kunde förbättras genom att man ledde in en bäck över slyen, och då kunde marken avkasta 1 1/8 skrinda hö. Söder om bostaden fanns Rösbergmorän, där det fanns ett röjningsland som efter röjning kunde ge tre skrindor hö. Morän hade tidigare tillhört Kuslidens nybygge. För att inhägnas bostaden och de två ängsområdena i närheten av bostaden krävdes 1 500 famnar gärdsgårdar. Ett mindre sly, som bestod av en naturlig slog och låg nordväst om bostaden, avstods av Kusliden. Slyet avkastade tre fjärdedels skrinda hö. En röjningsmor som låg nordväst om bostaden beräknades efter röjning avkasta en fjärdedels skrinda. Från slyet fanns ett röjningsland som sträckte sig mot norr och som innefattade Björnmyrbäcken och Björnmyran. Efter röjning kunde området ge sex skrindor hö. Öster om Björnmyran fanns en röjningsmor som tillhört Kusliden, som var inhägnad och försedd med en lada. Moren avstods av Kusliden, och beräknades ge en

skrinda hö. Rönjningslandet mellan Björnmyran och Kalkbergsmoran på båda sidor om Kalkberget samt ett mindre sly beräknades avkasta fyra skrindor hö. Rönjningsarbetet beräknades ta 100 dagar. Kalkbergsmoran, som låg under Kusliden, var inhägnad och försedd med en lada. Marken som avstods av Kusliden gav åtta skrindor hö. Bastumyrmoran, som hade hört till Kusliden, bestod delvis av ett rönjningsland som delvis var röjt. Marken gav två skrindor hö. Strax nordöst om Lillträsket fanns en naturlig slog, som beräknades ge en skrinda hö.

Johan Rönqvist ville även insyna ett rönjningsland som bonden Erik Eriksson i Kusmark hade låtit insyna till ett understöd för sitt hemman. Insyningen ägde rum sommaren 1824 och gällde ett område som låg längst in på Vidmyran. Marken beräknades avkasta fyra och en halv skrinda hö. Tillsammans uppgick antalet skrindor till 33 stycken.

De utsynade ägorna låg inom en kvarts mil från bostaden. Nybygget saknade naturliga ängar, eftersom nybyggarna i närheten hade insynat dessa. Men genom rönjningslanden och ägorna från Kusliden hade nybyggaren fått ihop tillräcklig höslåtter. Johan Rönqvist hade lagt ner ett gott arbete som nybyggare i Kusliden, varför synemännen tillstyrkte nybygget. Inga protester hade kommit mot nybygget. Nybygget låg på norra sidan av Kågeälven nära kärrvägen, och avståndet till Skellefteå kyrka var tre mil. Största delen av timmerskogen i området var avverkad för Holmfors såg i Kåge räkning. Men det fanns ändå tillräckligt med timmer till husbyggnad samt ymnig tillgång på vedbrand och virke till gårdsgårdar. Fiskevatten och kvarnställe saknades, men ovanför Häbbersfors fanns en kvarn som kunde nyttjas.

Landshövdingen gav tillstånd till nybygget, men uteslöt ängarna Rösbergslyen och Rösbergsmoran för att nybygget skulle rymmas inom två skiften. Namnet skulle vara *Rönneberg*.⁵⁰⁴ Senare blev formen Rönneberget den gängse benämningen på nybygget.

Johan Jönsson Rönqvist (1771-1839) från Kusmark var soldat på roten 87 Rönqvist i Kusmark 1789-1805. Han tog 1802 upp nybygget Kusliden, som han ägde till sin död. Johan Rönqvist var

gift med Margareta Andersdotter (1772-1853) från Kusmark, och makarna hade dottern Maria (1813-1813). Margareta Andersdotter hade före äktenskapet dottern Anna Johansdotter (1794-1847), som tog över Kusliden tillsammans med maken Lars Andersson (1794-1845) som var född i Bjurfors.

Den första familj som bodde i Rönnerberget var Olof Olofsson Stenmark (1793-1862) från Gärdsmark och hans hustru Cajsa Östensdotter (1784-1868) från Drängsmark. Makarna som flyttade till Rönnerberget 1832 hade barnen Johan Olofsson Moritz (1823-1889) som bodde i Kusmark och Kusliden, samt Greta Olsdotter f. 1826 som var piga och fattighjon samt bosatt bland annat i Kusliden. Cajsa Östensdotter var tidigare gift med sockenurmakaren Anders Persson Lundmark (1776-1815) i Kusmark, och makarna hade barnen Anna Lundmark (1809-1869) som gifte sig med nybyggaren Olof Persson i Storselet (1805-1890), Cajsa Lundmark (1811-1840) som gifte sig med Per Andersson Wikström (1816-1869) i Ostvik, samt Anders Lundmark f. 1813 som 1845 flyttade till Umeå.

SLYBERGET

Torparen eller inhysesmannen Jon Andersson i Kusliden ansökte 1825 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen mellan Gran och Kågeälven. Länsstyrelsen förordnade om en syn enligt en resolution av den 22 juni 1825. Synen genomfördes den 6 oktober 1825 av kronolänsmannen Nils Clausén, med biträde av Erik Eriksson från Norrböle och Sven Persson från Myckle.

Bostaden utsynades på östra sidan av Kågeälven strax norr om Häbberslidens kyrkväg. Platsen låg 1/8 mil nordväst om Gran, 3/16 mil sydväst om Kvarnforsliden och en halv mil öster om Häbbersliden. Åkermark fanns 500-600 alnar nordost om bostaden, och området sträckte sig mot Mörттjärnslybäcken eller Groven. Arealen var på 24 kappland, och marken bestod av sandaktig jordmylla som var bevuxen med gran, asp och lite tallskog. Marken, som var stenfri, kunde användas till åkrar och lindor. Två tunnland åkermark fanns på ömse sidor om kyrkvägen nära älven. Marken bestod av leraktig mylla, som var bevuxen med små grannar och tallar. Ytterligare åkermark om 16 kappland fanns sydost om bostaden.

Vid Gegålsslyet fanns ängar som var bevuxna med al (skrivs "alder"), björk och tall, och där man efter röjning kunde bärga en skrinda hö. Vid Kågeälven från Bondgroven till Yttersta Åkroken fanns röjningsland där man efter röjning kunde få en halv skrinda hö. Söder om bostaden fanns vid älven, mellan Yttersta och Mitti Åkroken röjningsland, som kunde ge en kvarts skrinda. Åkrok-moran kunde ge sex skrindor hö efter röjning. En plats öster om den förra beräknades ge en skrinda, och lika mycket kunde röjningslandet på bägge sidor om Myrbäcken ge. Röjningslandet vid västra rået av Norrestmyran, som hörde till Kusliden, kunde efter röjning ge en skrinda. En mor öster om förra platsen beräknades ge en halv skrinda hö. Intill fanns ett röjningsland som bestod av två morar som kunde ge tre skrindor hö. Röjningslandet norr om Norra Åkroken beräknades ge en halv skrinda, och lika mycket kunde man få från ett röjningsland på andra sidan av Kågeälven. Slättermarken beräknades ge 15 och en kvarts skrinda hö.

Ingen av grannarna hade något att invända mot utsyningen. Syne-männen menade att hötillgången var för knapp för ett kronony-bygge, men föreslog att ett kronotorp kunde inrättas. Höet var man tvungen att få genom röjning och genom att anlägga lindor. Nybyggaren skulle odla för 13 riksdaler och 16 skilling banco årligen. Husbehovstimmer, virke till gårdsgårdar, vedbrand och mulbete fanns nära bostaden liksom kvarnställe. Fiskevatten saknades helt. Landshövdingen gav sitt tillstånd till ett kronotorp med namnet Slyberg enligt en resolution av den 28 augusti 1826.⁵⁰⁵

STORSELET

Anders Jönsson från Kvarnforsliden ansökte 1827 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen mellan Kågeälven och Björklidbäcken. Länsstyrelsen förordnade om en syn enligt resolution av den 9 augusti samma år. Nybyggaren Per Johansson Falkman i Kvarnforsliden hade redan 1825 ansökt om att få bilda ett nybygge av åtskilliga ängslägenheter på allmanningen. Men dessa låg så spridda att de inte rymdes inom två skiften, och därför avskog landshövdingen ansökan. Synen genomfördes den 4 september samma år av vice kronolänsmannen Johan Petter Edin, med biträde av nämndemännen Jonas Olofsson i Kusmark och Johan Andersson i Kågeträsk.

Bostaden utsynades på västra sidan av Kågeälven, cirka 175 meter norr om kyrkvägen och strax ovanför Häbbersfors kvarnställe. Platsen låg en halv mil öster om Häbbersliden, cirka två kilometer söder om Kvarnforsliden, 1 800 meter norr om Gran samt 5/8 mil sydväst om Kågeträsk. Anders Jönsson hade redan uppfört en stuga som var fyra meter i fyrkant och 14 varv hög. Byggnaden var av talltimmer och hade röste, näver och kluven tallved till tak. Den hade spisel av tegel. Vidare fanns ett fähus som var fyra meter långt och 4,4 meter brett, och byggnaden innehöll även en port och foderlada. Åker och mark som kunde spadas upp fanns dels mellan bostaden och kyrkvägen, dels mellan bostaden och Storselet. Arealen uppgick till cirka åtta till tio tunnland. Marken, som var stenfri, var bevuxen med gran, björk och asp samt lite tallskog. Jordmånen bestod av finare och grövre sandmylla. Anders Jönsson hade redan odlat sex och trekvarts kappland. Synemännen tog endast upp fyra tunnland, eftersom det räckte för ett kronotorp.

Ett röjningsland började vid bostaden intill Häbbersfors kvarnvall och upp förbi Storselet intill Hällarna eller Lillfallet. Efter röjning kunde området ge fyra och en halv skrinda hö. Röjningsland fanns även längs Häbbersbäcken, från bäckens utflöde i Kågeälven och uppströms till Häbbersfors byaområde. Området var på cirka 350 meter och beräknades ge tre skrindor hö. Bortom en liten bäck som rann ner i Häbbersbäcken fanns ett röjningsland, som kunde ge tre kvarts skrinda hö. Björkkärret, som låg på norra sidan av Häbbersbäcken, kunde efter röjning ge två och en halv skrinda hö. Längs Häbbersbäcken väster om Rönnänget, som ägdes av Häbbersfors, fanns på ömse sidor om bäcken röjningsland som kunde ge två skrindor hö. Längre västerut längs Häbbersbäcken hade Häbbersfors en äng som kallades Innerstänget. Väster om den ängen fanns röjningsland som kunde ge en skrinda hö. Röjningsland fanns även efter en bäck som från söder rann in i Innerstänget och Häbbersbäcken och som kunde ge en halv skrinda hö. På ömse sidor om Björklidbäcken fanns röjningsland som beräknades avkasta två skrindor hö. En myräng vid den bäck som låg söder om Häbbersbäcken beräknades ge en halv skrinda hö. Ett röjningsland vid en bäck som rann ner i Björklidbäcken kunde efter röjning ge en skrinda. Den totala mängden hö var 17 och tre kvarts skrinda.

Nybygget kunde rymmas inom ett skifte, där även skogsmarken ingick. Skog fanns för husbyggnad och vedbrand. Dessutom fanns gott mulbete och kvarnställe. Däremot var husbehovsfisket i Kågeälven dåligt. Nybyggaren ville att nybygget skulle heta Svanfors. Nybygget låg 3/8 mil nordväst om Häbbersfors, 3/8 mil sydväst om Kvarnforsliden, tre och tre kvarts mil från sockenkyrkan, samt 11 och en kvarts mil från närmaste köpstad som var Piteå. Synemännen föreslog att ett kronotorp skulle godkännas, trots att hötillgången inte var riklig. Men det fanns gott om spadaland som kunde upparbetas till lindor. Anders Jönsson hade också visat flit och redan hunnit odla en del och uppföra byggnader.

Krononybyggaren Per Johansson Falkman i Kvarnforsliden protesterade mot nybygget liksom inhysesmannen Carl Gustaf Marklund i Slyberget. Marklund kunde inte visa några handlingar, varför synemännen inte kunde ta notis om protesten. Landshövdingen godkände ett krononybygge under namnet Storselet. Det bestämdes att Anders Jönsson skulle odla för 20 riksdaler banco om året.⁵⁰⁶

VÄSTBÄCK

Kronotorparen Johan Johansson från Häbbersliden ansökte 1842 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen mellan Häbbersliden, Brännet, Nybäck och Säljedal. En syn genomfördes den 3 oktober 1843 av kronolänsmannen Olof Bjuhr, med biträde av nämndemännen Johan Ersson i Lund och Per Olofsson i Ersmark.

Tomt och bostad utsynades på södra sidan av Häbbersbäcken vid foten av Häbbersberget. Marken som lutade mot nordost var bevuxen med gran-, tall-, björk- och alskog. Jordmånen bestod av bördig sand på lerbotten. Marken ansågs vara frostfri, samt skulle passa både till åker och till lindor. Arealen uppgick till 14 tunnland.

Vid bostaden fanns ängar där det fanns flera mindre ängar och frodiga dalar, och efter röjning kunde marken ge 18 skrindor hö. Åkern och ängen rymdes inom ett skifte, och hade tillräcklig skog till husbehov samt till mulbete. Synemännen föreslog att nybygget skulle beviljas under namnet Västanbäck.

Länsstyrelsen beviljade nybygget i resolution den 15 mars 1844, men ändrade namnet till *Västbäck*.⁵⁰⁷

4

Några nybyggen i Skellefteå socken

BJURLIDEN

Nybyggaren Erik Jonsson från Dalliden ansökte 1818 om att få bilda ett nybygge av lämpliga lägenheter på kronoallmanningen mellan Bjurvattnet, Bruträsk, Krångfors och Nyholm. Länsstyrelsen fattade ett beslut i en resolution av den 25 april 1818 att häradsrätten skulle genomföra en syn av området. Synen genomfördes den 5 augusti av kronolänsmannen Nils Clausén, med biträde av nämndemännen Carl Stenlund på Sunnanå och Samuel Nilsson från Stämninggården.

Bostaden utsynades på norra sidan av ett sund i sjön Lilla Bjurvattnet. Platsen låg tre och tre kvarts mil från Skellefteå kyrka. Där fanns åkerjord som var bevuxen av tall, gran och lövskog, och jordmånen bestod av rödaktig sandmylla på fast botten. Marken lutade mot söder (sägs att den lutade mot middagssolen) och bestod av tre tunnland. På ömse sidor av åkern fanns mera odlingsland som var stenbundet, men det kunde brukas till lindor. På södra sidan av sundet fanns åkerjord som uppgick till tre tunnland, men denna mark lutade mot aftonsolen. Även intill denna åker fanns det mera odlingsmark. Ett tunnland åkerjord fanns cirka 240 meter nordväst om bostaden intill västra träsket. Dessa åkermarker ansågs vara frostfria, eftersom de omgavs av sjön.

Foto 126. Margareta Lundbergs gård i Bjurliden.

Ängar fanns på västra sidan av Brattmyran, där Brännfors ägor slutade. Där kunde man bärga två skrindor hö. Söder om bostaden fanns flera Brännmyror, som tillsammans med ett röjningsland beräknades ge fyra skrindor hö. Lidmyran, Risåmyran och Lilla Brattmyran som låg öster om bostaden, kunde ge en och en halv skrinda hö. Gamla Bodtjärnen, som låg öster om bostaden omfattade 10-12 tunnland och hade gyttja i botten och stränder där det växte starr och fräken. Tjärnen kunde sänkas cirka 1,20 meter, om man grävde ett dike på 125 meter som gick ner mot älven. Genom sänkningen kunde man vinna en "ymnig avkastning." Åbon i Bruträsket brukade slå stränderna och få tre kvarts skrinda hö. Lomtjärnen i närheten kunde utdikas genom ett 100 meter långt dike och sedan användas till äng. På Lammyran, som låg väster om bostaden, kunde man bärga en skrinda hö. Lika mycket fanns på Långmyran öster om gårdstomten. Bäckmyran och röjningslandet på ömse sidor om bäcken beräknades ge två skrindor. Stora Brattmyran, som låg i norr och nordväst från bostaden, bestod av en naturlig slog och röjningsland, och kunde ge fyra skrindor hö. Storttjärnslyet beräknades avkasta en halv skrinda, och lika mycket kunde man få från röjningslandet i södra änden av Yttre Bjurvattnet.

Röjningslandet på västra sidan av Hötjärnsmyran kunde avkasta en och en halv skrinda hö, och på en myr norr om föregående plats kunde man bärga en skrinda. Av Tjälamyran, som låg norr om bostaden, kunde nybyggaren i Bjurliden slå så mycket som Christier Nilsson i Bjurvattnet inte hade synat in och som låg på den byns skattdöjningskarta. Mängden hö uppskattades till en skrinda. Röjningslandet på Tjälamymoran uppskattades ge två skrindor hö, och den del av Nymyran som inte Christier Nilsson i Bjurvattnet brukade kunde ge en skrinda hö. På västra sidan av Sidtjärnen (skrivs *Sitjern*) fanns en myr med röjningsland på ömse sidor av den bäck som löpte från myren, och här kunde man slå en åttondels skrinda hö. Tillsammans uppgick åkern till sju tunnland och ängen 23 skrindor hö, förutom vad som kunde fås genom utdikningen av tjärnarna.

Skogen var tillräcklig för åbons behov, och ett fördelaktigt kvarnställe fanns i Nymyrbäcken. Mulbetet ansågs vara gott.

Ingen av grannarna hade något att invända mot nybyggesutsyningen. Grannarna var krononybygget Dalliden en kvarts mil i öster, Bruträsk kronohemman tre kvarts mil i söder, Bjurvattnets by en mil i väster, Strömfors kronohemman tre kvarts mil i norr och Brännfors krononybygge, samt Dalfors en och en halv mil i sydost. Synemännen föreslog att Erik Jonsson skulle få tillstånd till nybygget under namnet *Bjurliden*, trots att åtta av ängslägenheterna låg längre bort än en kvarts mil från bostaden.

Landshövdingen godkände nybygget och satte frihetsårens antal till 40, vilket kom sig av att nybygget hade brist på naturliga ängar, som ledde till en större kostnad för odlingen. Bristen på ängar ledde till brist på kreatursspillning, som behövdes för att odla upp åkrarna. Spillningen behövdes dessutom för att odla upp åkrarna som sedan skulle bli gräsväxande lindor. Erik Jonsson hade styrkt sig äga god frejd och hade fått borgen på odlingskostnaderna från bönderna Olof Jonsson i Gummark och Lars Jonsson från Innervik. Erik Jonsson skulle få nyttja ängarna Brattmyran, de flera Brännmyrororna samt Lidmyran, Risåmyran och Lilla Brattmyran, till dess han hade odlat upp lindorna och därigenom fått sig tillräcklig höslätter. I framtiden kunde dessa ängar användas till ett

nytt nybygge, eller också ges till nybyggen som låg inom en kvarts mils avstånd.⁵⁰⁸

Senare fick sjön Lilla Bjurvattnet det nya namnet *Bjurlidträsket*, som togs från nybyggets namn. Under 1500-talet hade sjön hetat Mjödvattnet åren 1553-1555, och hade då nyttjats av en bonde i Varuträsk. År 1556 och framåt hade sjön kallats för *Lilla Bjurvattnet* och hade även då använts av bonden i Varuträsk. Namnbytet kanske var ett sätt att undvika förväxling med sjön och byn Mjödvattnet norr om Burträsk.

BRÄNNVATTNET

Skrämträsk byamän lät utsyna nybygget Brännvattnet under hösten 1799. Samuel Andersson i Brännfors lade ut pengar åt bymännen. Synemännen skulle ha fyra riksdaler och 25 skilling. Egen nedlagd tid och kost för synemännen uppgick till två riksdaler. En resa till Umeå för nybyggesärendet kostade en riksdaler. Resolutionen på synebesiktningen kostade 24 skilling, och lika mycket kostade det att söka remiss hos länsstyrelsen. Totalt åtta riksdaler och 25 skilling.⁵⁰⁹

ERIKSBERG

Eriksberg anlades 1840 av Samuel Samuelsson Lindberg från Norrliden som den 18 februari 1873 gjorde ett byte med den Markstedtska firman. Lindberg bytte bort Eriksberg mot stamhemmanet nr 4 i Stämninggården. Eriksberg lär ha haft 1 100 hektar skog. Gården i Stämninggården hade sålts av de gamla ägarna den 23 november 1872 till en kaptan Govenius. Två dagar senare hade hemmanet tagits över av Anders Markstedt. Govenius lär ha varit bulvan för den Markstedtska firman.

FORSBACKA

Bondsonen Anders Johansson från Krångfors ansökte 1835 om att få upparbeta ett nybygge på kronoallmanningen mellan Medle by, samt Krångsvarvets, Norrströms och Holmfors krononybyggen. En syn hölls den 12 oktober samma år av kronolänsmannen C. J. Moritz, med biträde av Olof Eriksson i Degerbyn och Olof Jakobson i Finnfors. Landshövdingen hade utfärdat en syneremiss den 1 september 1834.

Tomt och bostad utsynades på norra sidan av Skellefteälven mellan Krångsvarvets nybygge och Bomansforsens kronofiske. Platsen låg vid Norsjös sockenväg. Åker fanns vid bostaden och bestod av sandmylla där det växte gran och lövträd. Åkermarken, som uppgick till åtta tunnland, lutade mot söder och öster och ansågs bli tämligen frostfri. Nordväst om bostaden fanns åkermark till åtta tunnland som kunde bli gräsbärande, det vill säga lägdor eller lindor.

Röjningsland fanns intill åkern vid bostaden, och beräknades efter röjning ge tre och en halv skrinda årligen. Nordost om bostaden på Klövermorán fanns sju skrindor hö. Röjningslandet på Vidmorán ansågs kunna ge tre skrindor årligen, och Bäckänget fem och

Foto 127. Jonas Stenlund i Forsbacka sätter ut en mjärde. Foto: Ruben Stenlund.

en fjärdedels skrinda. Stavbäcksmoran låg söder om Skellefteälven mellan Krångfors och Gråbergs områden samt norr om Stävbacken intill Klutmarks avvitrade äng. Där kunde man bärga 15 skrin-dor årligen. Totala avkastningen uppgick till 31 och tre fjärdedels skrinda.

Medle byamän protesterade genom Anders Olofsson mot utsyning-en. De kallade platsen för Svarvet. De menade att nybygget gick för nära Medles skatteområde eller inom deras upphuggna skogslinjer. Anders Olofsson hade inte med några papper som kunde styrka dem som berördes av nybygget. Bostaden var utsynad en och en kvarts mil från Medle, varför synemännen menade att protesten var utan värde, och att de protesterande bara ville bara hindra en nyttig anläggning, som möjligen inskränkte Medles mulbete på allmanningen vid Medles fåbodar som kallades *Klemetsboda*.

Lägenheterna rymdes inom två skiften, varav den huvudsakliga delen låg på norra sidan av Skellefteälven tillsammans med skog och betesmark, och på den södra sidan låg Stävbacksmoran. Kvarn-ställe fanns i Klöverbäcken, mulbetet var tillräckligt, liksom timmer och vedbrand till husbehov. Anders Johansson begärde att få idka husbehovsfiske nedanför Bomansforsen efter sik och harr. Platsen var belägen 2 1/16 mil från sockenkyrkan, 3 1/16 från lastageplat-sen Bockholmen och 10 1/16 mil från staden Piteå. Synemännen menade att tillgångarna var tillräckliga för ett nytt hemman och tillstyrkte ansökan. Anders Johansson begärde att nybygget skulle få namnet *Forsbacka*.

Landshövdingen godkände nybygget i en resolution av den 6 november 1835, och bestämde att nybyggaren skulle odla för minst 18 riksdaler banco årligen. Anders Johansson skulle slå sig ner på nybygget senast 1839.⁵¹⁰

FÅTT

Anders Andersson i Högstliden ansökte hos landshövdingen den 4 oktober 1845 om att få inrätta ett nybygge i Fått. Landshövding-ens tillstånd kom den 4 januari 1848, men då hade Anders Anders-son överfört nybygget på sin bror Per. Per Andersson överförde sedan i sin tur rätten till drängen Jonas Hedlund från Grönliden.

Till nybygget hörde ängslägenheter på kronoallmanningen mellan Högstliden, Myrliden, Finnfors, Lidberget samt Rönjoret.

En syn genomfördes den 9 september 1847 av länsmannen Olof Bjuhr, med biträde av nämndemännen Lars Hansson i Myckle och Anders Jonsson i Klutmark. Vid synen närvarade Jakob Lind i Finnfors som ville bevaka sin fars rätt.

Tomt, bostad och åker utsynades $\frac{5}{8}$ mil ovanför Finnfors och väster om Grannäs nybygge. Marken var jämn och bevuxen med tall, gran och björk. Jordmånen var av god sandmylla. Åkermarken uppgick till sju tunnland.

Ängar fanns vid en myr norr om landsvägen, 200 alnar väster om rålinjen mot Grannäs. Myren var passande att utdika, kyttja (svedja genom att bränna en del av ytjorden som var bearbetad med flåhacka) och bränna för att göras fruktbar. Från myren gick en däld som sträckte sig ett par hundra alnar västerut. Marken kunde efter röjning ge sex skrindor hö. Väster om den förra platsen låg Hulttjärn, som kunde dikas ut och då ge åtta skrindor hö. Nedanför Hulttjärn fanns en myr som kunde ge tre skrindor. Väster om Sörträsk's äng på Källmyran fanns en naturlig slog, som kunde ge en och en halv skrinda hö. Norr om Hällmyrtjärn fanns en naturlig slog, som också beräknades ge en och en halv skrinda. Björkmyran, som låg strax söder om bostaden, hade en naturlig slog som kunde ge en halv skrinda. Öster om bostaden fanns ett myrsly, som även det beräknades avkasta en halv skrinda hö. Totala antalet skrindor hö var 21.

Ingen hade något att invända mot utsyningarna. Synemännen tillstyrkte nybygget, trots att ängslägenheterna inte var av särdeles god kvalitet. Åkerjorden ansågs vara god, och det var tillräckligt utrymme i skog och mark. Nybygget skulle få namnet Fått. Namnet är kanske skämtsamt, och anspelar möjligen på att Jonas Hedlund hade fått nybygget. Synemännen föreslog att nybyggaren skulle åläggas odla för 16 riksdaler och 32 skilling banco årligen. Inom fem år skulle nybyggaren vara bosatt på stället. När landshövdingen behandlade frågan anmärkte man att konsekvenserna av utdikningen av Hulttjärn inte var utredda, och därför kunde

man inte godkänna nybygget. Dessutom hade det vid synen inte utretts om åkrarna och ängarna kunde rymmas inom två skiften. Landshövdingen påpekade att sökanden kunde göra en ny ansökan i ärendet.⁵¹¹ Nybygget godkändes 1851.

FÄLLBÄCKEN

När avvitrningen avslutades i Boviken 1786, avsattes en del av marken till kronoallmänning, bland annat området vid Fällbäcken. Marken var på 143 tunnland och 23 kappland. Bovikens byamän försökte på 1790-talet anlägga ett nybygge på marken. I Fällbäcken hade hemmanen Norrböle 9 och 10 ängar, fäbodar och fäbodgården, som under lång tid legat under dessa hemman. Marken låg inom Bovikens by som en urfjällsjord. Före avvitrningen låg marken inom Bovikens rörlagda rågångar. Hemmanet Böle 10 hade 1786 en femtedel av änget Fällbäcken, och Böle 9 hade en sjättedel av ängtet på södra sidan av Fällbäcken och en tiondedel av ängtet på norra sidan av bäcken. Hemmanen hade även andel i bete och skogsmark från Fällbäcken och till Storkåges byarå.⁵¹²

Hemmanet Böle nr 9 hade köpt marken i Fällbäcken år 1605 av några bönder i Boviken, och Böle nr 10 hade köpt sin andel redan 1577 från en bonde i Boviken.

Bovikens byamän menade att eftersom hemmanen på Norrböle inte betalade jordränta för marken, borde Bovikens byamän få inrätta ett krononybygge på marken. Sökandena menade att ägora i Fällbäcken nu för tiden endast bestod av ängar och inte hade blivit upptagna under deras hemman i Norrböle vid den ägodelning som hade ägt rum i den byn. Ägora kunde därför möjligen anses som oskattlagda. De menade även att Fällbäcken tidigare hade varit ett eget hemman, under vilket dessa ägor hade hört. För länge sedan hade detta hemman blivit öde. Därför ansökte Märta Helena Örnberg, som var änka efter häradshövding Carl Jöran Furtenbach, och ägare till Böle 6, 8 och 10, samt Olof Larsson som var bonde på Böle 9, år 1798 att få uppta ödehemmanet och betala den skatt och ränta som svarade mot marken.

Byamännen i Boviken förnekade att något hemman funnits i Fällbäcken. Däremot hade deras företrädare på hemmanen i Boviken

låt it två bönder i Böle få ha ängstegar och fåbodar i Fällbäcken. Detta var emot förordningar, samt mot 1673 och 1677 års jordepakat. Bovikens byamän hade erbjudit sig att lösa igen marken. De ville inrätta ett nybygge med minst en fjärdedels mantals ränta som de var villiga att betala, trots att hemmanen i Norrböle inte hade lagt någon skatt för marken. Man ansåg att det var bättre att betala skatten för nybygget än att ha kvar det nuvarande sambruket av marken med utombysmän.

Foto 128. Fällbäcken på 1920-talet.

Länsstyrelsen menade att det vore en fördel för kronan om Boviken kunde inrätta ett nybygge, och byamännen tycktes också ha stöd för sin sak i författningar. Bovikens byamän ville inte ta upp det gamla hemmanet, utan de önskade lägga marken till kronoöverloppsmarken. Sökandena ville ta upp det gamla hemmanet, och de redovisade handlingar från 1695 års rotering. Där stod det att den dåvarande innehavaren av hemmanet i Böle, Sven Persson, hade en avhyst rök i Fällbäcken som han skattade för och han kunde

visa upp ett fastebrev från 1582. De tidigare innehavarna hade stöd av äldre domar från åren 1577, 1578, 1605, 1677 samt 1681, som visade att de hade rätt till marken, mulbetet och nyttjandet av skogen. Rättigheten styrktes även av föreningsdomar från den 7 mars 1734 och den 13 april 1750. Dessutom hade rätten slagits fast genom Kungl. Maj:ts utslag av den 6 november 1752.

Boviken hade inte drabbats av någon minskning av jorden efter avvitrningen, och de hade fullt område som motsvarade byns skattetal. De hade inte kunnat styrka att de inom rätt tid sökt få option på kronoöverloppsmarken. Landshövdingens beslutade 1798 att änkefru Märta Helena Örnberg och Olof Larsson skulle få återuppta ödehemmanet i Fällbäcken, till vilket lades kronoöverloppsmarken. Sökandena skulle få 25 frihetsår för att uppodla och sätta i stånd hemmanet.⁵¹³

Här ser vi exempel på att fäbodan övergått till fast bosättning, även om det dröjde innan fastboende personer slog sig ner på nybygget. Fällbäcken redovisas i husförhörslängden först 1836.

År 1867 medgav länsstyrelsen i Umeå att Fällbäcken nr 1 övergick från krono till skatte, det vill säga marken blev bondeägd. Ägare då var Johan Olof Furtenbach, Johan Öhlund d.y., Johan Öhlund d.ä. (han sålde jorden 1860 till sonen August Öhlund på Norrböle, som skaffade sig lagfart först 1894) samt Johan Jakob Boström. Fällbäcken utgjorde tidigare 1/8 mantal, men enligt utslag från länsstyrelsen 1862 fastställdes mantalet till 5/64 mantal.⁵¹⁴

GILLERVATTNET

Förre nybyggaren Anders Andersson från Räftekläppen ansökte 1833 om att få bilda ett nybygge på kronoallmanningen mellan Bastuliden, Gillervattnet och Bastuträsk. Länsstyrelsen beslutade om en syn den 14 april 1833 och synen genomfördes den 30 juli samma år av kronolänsmannen Johan Anders Ström, med biträde av nämndemännen Anders Hansson från Myckle och Olof Ersson från Degerbyn.

Bostad och åkerställe utsynades på norra sidan av Gillervattnet. Platsen låg 3/8 mil söder om Bastunäs, en kvarts mil nordväst om

Bjurvattnet och tre och tre kvarts mil från sockenkyrkan. Platsen, som lutade mot sydost, syd och sydväst, var bevuxen med grov tall-, gran- och lövskog. Marken bestod av mindre stenbunden sandmylla i ett frostfritt läge, och omfattade tre tunnland. En annan åker som omfattade fyra tunnland låg närmare Gillervattnet och var mera sidlänt. Den ansågs vara lämplig för gräsväxt; åkern skulle alltså användas som linda eller lägda.

Ängar fanns vid Drölmyran, som låg på norra sidan av Gillervattnet, och som ansågs kunna avkasta en skrinda hö. På ömse sidor om en bäck som gick mellan Hybäckstjärnen och Gillervattnet kunde man efter röjning och bevattning få tre skrindor hö. Hybäckstjärnen kunde grävas ut, och då kunde man få slåttermark som gav sex skrindor hö. Ett röjningsland som låg söder om bostaden kunde efter röjning ge en tredjedels skrinda hö. Ett röjningsland på Kälamyran, som låg intill den förra platsen, beräknades efter röjning avkasta två skrindor hö. En myr och en strandslog vid Hybäckstjärnens östra ände beräknades ge en tredjedels skrinda hö. Fågeltjärnsmyran, som låg öster eller sydost om bostaden, beräknades ge en och en halv skrinda hö. Röjningslandet norr om Fågeltjärnsmyran beräknades efter röjning avkasta en halv skrinda hö. Norr om röjningslandet låg Långtjärn, som kunde sänkas genom ett 70 famnars dike och som då skulle kunna ge åtminstone två tredjedels skrinda hö längs diket från tjärnen.

Kyrkovägsslyen, som var två till antalet och som låg norr om bostaden, beräknades ge en halv skrinda hö. Vid Långmyrbäcken, som rann ut i Gillervattnet intill bostaden, kunde man röja och få en skrinda hö. Längre upp längs Långmyrbäcken på ömse sidor om Långmyran fanns intill Räftekläppens äng ett röjningsland som kunde ge två skrindor hö. Ett liknande röjningsland fanns på Södra Långmyran, som också uppskattades ge två skrindor hö. Slåttesmyran kunde efter obetydlig röjning ge en fjärdedels skrinda hö. Lika mycket gav Røjmyrorna, som var två myrslogar som låg nordväst om bostaden. Røjmyrslyen med röjningsland uppskattades efter röjning ge en och en kvarts skrinda hö. Højmyrkamhalsen, som beskrevs som en myrvallsäng, kunde också ge en och en kvarts skrinda hö. Lika mycket bedömde man att Hästmoran skulle avkasta. Det totala antalet skrindor hö uppgick till 26.

Nybygget rymdes inom två skiften och låg fyra 3/4 mil från närmaste lastageplats som var Bockholmen, och 11 3/4 mil från närmaste stad som var Piteå. På området fanns tillräcklig skog för husbyggnad, virke till gårdsgårdar och vedbrand. Obetydligt fiske fanns i Gillervattnet och Hybäckstjärnen. Anders Andersson ville kalla nybygget *Grannäs*.

Landshövdingen gav sitt tillstånd till nybygget, men beslutade att namnet skulle vara Gillervattnet, ”under den utaf läget föranledda benämning.”⁵¹⁵ Hybäckstjärnen kallas på generalstabskartan från cirka 1900 för Hübäckstjärnen, och på ekonomiska kartan från 1954 för Häbbiktjärnen. Idag kallas tjärnen för Stor-Häbbiktjärnen på terrängkartan. Myren vid tjärnen kallades 1802 för Hübikmyran.

Området vid Gillervattnet brukades, innan området blev nybygge, av Bjurvattnet. Byn ägde fåboden Gillervattsboden som låg vid sjöns sydöstra strand nedanför Gillervattsbodliden.

GRUNDNÄS

Nybygget utsynades 1799 av bönderna i Varuträsk Olof Eriksson, Erik Eriksson, Anders Andersson och Jon Andersson. År 1810 köptes nybygget av Bondhammars bruk. Nybygget blev sedan skattlagt till 19/64 mantal.

HOLMSELE

Landshövdingen godkände nybygget i ett utslag den 27 juli 1822, och förste nybyggare var Per Olofsson Håman från Medle.

HÄLLBERGET (LONKARRIKE)

År 1829 fick sockenskomakaren och bonden Jonas Markstedt i Kusmark tillstånd att anlägga kronotorpet Hällberget, som låg på kronomarken mellan Kusmarks och Varuträsks byaskogar. Länsstyrelsen hade utfärdat en syneremiss den 1 augusti 1827 och synen genomfördes den 30 september 1828 av länsmannen C.J. Moritz, med biträde av nämndemännen Jonas Degerstedt i Degerbyn och Jakob Nilsson i Skrämräsk. Länsstyrelsens utslag kom den 13 mars 1829 och innebar att ett kronotorp ansågs kunna bildas inom ett skifte, och sökanden hade visat sig äga god frejd och hade ställt borgen för uppodlingarna. Kronotorpet skulle få namnet

Hällberget, och det borde antingen vid allmän avvitrning eller före en sådan förvandlas till ett krononybygge, om ägorna visade sig svara mot 1/8 mantal i skatt. Från det tillfälle då torpet undergått avvitrning och skattläggningsberedning borde åbon genomföra uppbyggnader och odlingar för minst två riksdaler om året. Åbon fick inte använda skogen till annat än husbyggnad, virke till gårdsgårdar, ved samt till annat husbehovsändamål.

Tomt och bostad utsynades på östra sidan av Lilla Hällberget på västra sidan av Røjmyran. Platsen låg $\frac{3}{8}$ mil nordost om Varuträsk och $\frac{3}{8}$ mil sydväst om Kusmark, samt $1 \frac{2}{3}$ mil från Skellefteå kyrka. Jordmånen bestod av sandmylla och var ganska stenbunden. Området uppgick till tre tunnland och var bevuxet med gran-, tall- och björkskog. Marken ansågs vara underkastad frost.

Röjningsland fanns på östra, södra samt västra sidan av bostaden och ansågs efter röjning kunna ge fem skrindor hö. På Långmyran, som låg 800 alnar (470 meter) väster om åkerstället, fanns en naturlig slog som bedömdes avkasta två skrindor hö. Norra Långmyran, som låg mellan Långmyran och åkerstället, bestod av myrgyttja och uppgick till sex tunnland. Genom dikning och odling kunde marken förvandlas till gräsbärande lindor.

Synemännen ville, åtminstone på försök, upplåta marken till Jonas Markstedt, som ansågs vara en skicklig och idog arbetare. Vid avvitrningen kunde man utröna om någon del av Varuträskis urfjällsäng Røjmyran hade intagits för mycket, samt om det gick att få besuttenhet på de utsynade ägorna.⁵¹⁶ Markstedt tycks aldrig ha bott i Hällberget.

Martin Wik (1803-1875), som var född i Innervik, bodde med sin familj i Hällberget 1839-1843. Åren 1850-1853 ägdes nybygget av kronotorparen Jonas Östensson Segerstedt (1828-1881), som bodde på torpet. Han var född i Storbrännan. Åren 1849-1850 bodde på torpet drängen och sammen Johan Efraim Persson f. 1828, som var född i Drängsmark och sedan bosatt i Stämninggården. Samma år fanns här pigan Greta Kajsa Östensdotter f. 1826, som var syster till Segerstedt. Hon gifte sig senare med Nils Nilsson Granlund, och makarna bodde i Boviken och Storkåge.

Åren 1855-1860 ägdes nybygget av Jon Jonsson i Norra Bastuträsk, enligt mantalslängderna, och mantalet var då på 1/64. Jon Jonsson var sannolikt styvfar till Jonas Östensson Segerstedt som tidigare ägde nybygget. Eftersom Jon Jonsson blev mördad 1853 var det sannolikt hans sterbhus som ägde nybygget. Torpet tycks ha varit avfolkat efter 1853. År 1881 fick Nils Viklund och Nikanor Fahlgren i Varuträsk införsel på det första skiftet, som bestod av 9/256 mantal och som benämndes Hällbergssvedjan nr 1. Vid den här tiden hade odlingar upptagits och byggnader uppförts. Nils Viklund och Nikanor Fahlgren fick 1896 skattemannarätt till området.⁵¹⁷ Området finns med på lagaskifteskartan över Hällbergssvedjan från 1902.

På platsen finns idag resterna av ett murröse med stenar och tegel samt stenar upplagda i fyrkant, där en odling har funnits. Platsen kallas idag Hällberget och Lonkarrike. Nybygget har alltså haft två olika namn. Det sistnämnda namnet ska ha kommit från den man som bodde där, och som kallades ”Lonkarn”, det vill säga en person som lunkade.⁵¹⁸

HÄLLBERGSSVEDJAN

Nybygget fick sitt frihetsbrev den 12 november 1806, och nybygget togs upp av Jonas Andersson från Kusmark. År 1809 fick Jonas Andersson två tunnor korn i understöd från kronan som ett odlingsstöd. Vid detta tillfälle kallas nybygget Hällbergsliden.⁵¹⁹

HÖGNÄSFORS (PULSMYRHEDEN)

Nybyggarna Lars Nilsson och Per Tomasson i Holmfors lät den 2 juli 1801 utsyna fler ägor under sina nybyggen. De hade landshövdingens synremiss av den 22 september 1800. Den som genomförde synen var befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Anders Olofsson i Krångfors och Johan Johansson i Frostkåge. Vid synen närvarade nybyggaren Anders Andersson i Selsfors

Åkermark fanns på norra sidan av Skellefteälven, öster och väster om Ytterklingerbäcken, sydväst om sökandenas nyligen anlagda bostad på Pulsmyrheden. Den låg i sydost till syd från den åkerjord som utsynades den 29 augusti 1799 under Selsfors nybygge.

Marken var bevuxen med tallskog, och jordmånen bestod av röd sandmylla som hade mindre fast botten. Ytan var 12 tunnland. Åkermarken ansågs bli mera bördig än den åkermark som sökandena nu hade på Pulsmyrheden, som endast bestod av hedsand.

På stranden mellan Klingerbäcken och Skravelbäcken sydväst om bostaden fanns äng, där man kunde bärga en halv skrinda hö. Några andra ängslägenheter fanns inte i området, vilket gjorde att något nytt nybygge inte kunde anläggas i närheten.

Anders Andersson i Selsfors gick emot utsyningen, och ville att marken skulle läggas till hans nybygge, som därigenom skulle få sammanhängande skog. Han hänvisade till landshövdingens remiss till skogsavfattning av den 4 maj 1800. Sökandena gick emot Anders Anderssons yrkande, och menade att skog till Selsfors nybygge borde tas i närheten av Selsfors gamla område. Men sökandena kunde tänka sig att lämna en tredjedel av det utsynade området till Anders Andersson, närmare bestämt det område som låg i väster. Men Anders Andersson var inte nöjd med detta. Nasafjälls silververk hade lämnat in en skrivelse, där man ville att marken skulle läggas som ett bruksnybygge under verket. Utsyningen skulle granskas på nästa ting.⁵²⁰

JOHANNESTORP

Efter avvittningen 1791 blev Stämninggårdens skogsmark som gränsade mot Storkåge och Prästbordet, avsatt till en kronoöverloppsmark som ägdes av kronan. Tidigare hade området legat inom Stämninggårdens byarå.

Det första försöket att bilda ett nybygge i det område där Johannestorp sedermera blev till, gjordes år 1800, då vice pastor Eric Håkan Mellin och komminister Nils Anzenius ansökte om att få anlägga ett nybygge i området. Om detta inte skulle vara möjligt, ville man nyttja skogsmarken mot erläggande av penningränta, den så kallade savolaxiska skattläggningsmetoden. Närvarande var även bokhållaren Lars Johan Wisell som företrädde Nasafjälls silververksbolag, som ville ha marken till ett posthemman. Nasafjäll hänvisade till sina privilegier från 1774, att man skulle ha rätt till marken. Vid synen den 1 juni framkom att området

endast kunde ge två skrindor hö, Kamtjärnmyran kunde ge en halv skrinda, röjningslandet vid Fällbäcken med intilliggande sly kunde ge en skrinda samt Myckelsmyran en halv skrinda. Det fanns inga odlingsstillfällen, men däremot fanns det någorlunda gott mulbete. Någon timmerskog fanns inte, men skogen dög till ved. Området ansågs vara för svagt för ett nybygge, men däremot var den tjänlig att upplåta till sökandena för mulbetet och tillgången på ved. Stämningsgårdens representant, Olof Karlsson, gick emot att området skulle upplåtas till sökandena, och menade att Stämningsgårdens byamän hade optionsrätt på marken, trots att några sådana handlingar inte kunde uppvisas. Den fortsatta handläggningen skulle ske vid häradsrätten.⁵²¹

Kronotorpet Johannestorp grundades 1827, och landshövdingens utslag kom den 11 september. Postmästaren Johan Magnus Svedberg hade lämnat in en ansökan om att få anlägga ett kronotorp på området. Överstelöjtnant Johan Ulrik Schildt hade också lämnat in en ansökan, men då han var senare ute fick Svedberg tillståndet. Svedberg hade själv ett förslag på namn, nämligen *Johannestorp*, som var taget efter hans förnamn Johan. På den här tiden var Johan och Johannes varianter av samma namn.

Ingen av bönderna i Stämningsgården hade något att invända mot utsyningen. En syn gjordes den 31 juli, och då framkom att det fanns odlingsbar jord till två tunnland åker vid Görjesmyrbäcken. Lämplig ängsmark fanns 1/8 mil åt nordväst vid Myckelsmyran, som senare kom att kallas Gullskrinet. Intill fanns Kamtjärn som till en del var utgrävd. Hela detta område beräknades ge fyra till fem skrindor hö, men avkastningen skulle kunna höjas genom skyddande mot kreaturstramp, röjning och utdikning. Synemännen ansåg att en kronotorpare kunde bli besutten på marken. Kronotorpet kunde sedan förvandlas till ett krononybygge, om området efter skattläggning motsvarade ett hemman på 1/8 mantal. Men åkern var inte berättigad till det odlingsstöd som krononybyggen vanligen brukade få. Skogen skulle inte få brukas till annat än husbyggnad, gårdsgårdsvirke och vedbrand. Torparen skulle verkställa uppbyggnad och odling för minst 12 riksdaler banco om året. Inom två år skulle en åbo sitta på gården, annars kunde Svedberg förlora rätten till området.⁵²²

Svedberg ägde dessutom en del av hemmanet nr 5 i Stämninggården. År 1836 begärdes Svedberg i konkurs och blev åtalad för postbrott. Han hamnade sedan på fästning. Svedberg sålde i november 1828 nybygget till fabrikören Abraham Hæggström på Prästbordet, som fick länsstyrelsens införsel den 22 januari 1829. Han var ägare till nybygget 1830, enligt taxeringslängden över Skellefteå socken men hade samma år en gård på Prästbordet. Den 29 april 1830 beslutade Abraham Hæggströms borgenärer att avstå nybygget till Johan Svedberg, som i sin tur upplät nybygget till kopparslagaren Anders Lindgren på Löten (Gammelstan) på Prästbordet. Anders Lindgren, som fick införsel på kronotorpet av länsstyrelsen den 21 juni 1830, ägde nybygget 1830-1835.⁵²³ År 1831 stämde han bönderna i Storkåge, Ersmark och Stämninggården samt innehavarna på Prästbordet att de skulle tvingas sätta upp stängsel runt Johannestorps ägor. Nybygget led nu intrång av betande kreatur från alla sidor.⁵²⁴ Sannolikt gick rätten med på Anders Lindgrens begäran, för senare under 1800-talet hade man i Stämninggården skyldighet att hålla gårdsgårdar mot Johannestorps mark.

Åren 1836-1839 bodde Abraham Hæggström i Johannestorp. Om hans liv på nybygget kan man läsa i boken *Ett arbetsliv i Skelleftebygden* som är en återgivning av hans dagbok. Hæggström, som hade två drängar på torpet, hade en mängd olika sysselsättningar för att klara sig på den magra marken. Han brände tjära, tillverkade tjärtunnor, framställde pottaska och salpeter, odlade korn, samt gjorde kimrök i en särskild kimrökbastu. Vidare högg han ved till tegelbränning. För att livnära sig och kreaturen köpte han hö och säd - korn och råg. Dessutom arrenderade han mark på Stenbacka. Hæggström sålde även byggnadsdetaljer till skeppsvarven, bland annat grankrokar och granspiror till Strömsörs varv. Vid Kågnäset fiskade han strömming. Strömmingsfisket var fritt och utnyttjades bland annat av torpare och soldater. Vidare vävde Abraham Hæggström skoband. Han åkte även runt i byarna och köpte upp aska, tydligen till pottasketillverkningen. Hemmet i Johannestorp var ett bildat hem. Man läste högt ur böcker och man läste tidningen *Aftonbladet*. Man spelade även instrument i hemmet. Abraham Hæggström hjälpte företagare med räkenskaperna, skrev handlingar som bouppteckningar och byaordningar, och i Kåge drev han en skola. Hustrun Anna Margareta Renhorn

var en så kallad "raidaiersk", det vill säga hon arrangerade stora kalas, som bröllop och gravöl.

Innehavarna växlade flitigt, och de tycks ha haft svårt att klara sig på den magra marken. Flera inhysesmän som bodde på Johannestorps mark uppbar fattighjälp av Stämmingsgårdens byamän.

År 1835 blev samnen Jon Sivertsson från Norra Bastuträsk antagen som inhysesman på kronotorpet. Han skulle få nyttja en kammare som fanns på övre delen av torpet. Men arbetsfolk på torpet skulle ändå ha rätt att nyttja kammaren. Som motprestation skulle Sivertsson utföra sex sommartagsverken och 12 vinterdagsverken på egen kost, eller dubbelt antal dagsverken om torpets innehavare skulle stå för kost. Sommartid skulle han hålla uppsikt över betande kreatur, så att de inte kom in på åkrar och ängar. Sivertsson fick inte göra någon skogsavverkning, och han skulle få uppföra behövliga hus på ett ställe som skulle anvisas. Jon Sivertsson var gift med Botilda Ersdotter, som hade en utomäktenskaplig son med bonden Johan Westermark i Degerbyn, sedermera riksdagsman.⁵²⁵ I folkmun har torpet, som låg vid Gullskrinet, kallats för Botelstorpet.

På en karta över Johannestorp som troligen är från slutet av 1830-talet finns mellan Gullskrinet och Stämmingsgårdens byarå utmärkt en kammare för arbetare, en liten ladugårdsbyggnad för getter samt en smedja. Nere vid torpet fanns en mangårdsbyggnad med två rum, vidare en ladugårdsbyggnad med fähus, port och foderlada. Även på vinden (botten) fanns ett gott foderrum. Vidare fanns en källare med två rum och svale. Ett före detta kimrökhus användes till ria. Dessutom fanns "appartement" (hemlighus?) samt ett sommarfähus. Strax söder om gårdsplatsen fanns en torpstuga och ett fähus. Vid ängarna Gullskrinet fanns en stor och en liten lada.

År 1840 ägdes Johannestorp av kronotorparen och handels-expediten P. L. Janse. Han hade även en dräng och en arbetare anställd. Janse förestod grosshandlare Liljewalchs terpentinfabrik på Prästbordet. Senare blev han tullinspektör och postmästare i Örnsköldsvik. Åren 1842-1850 ägdes Johannestorp av boktryckaren Zachris Hæggström (1787-1869), som var en yngre bror till

Abraham Hæggström. Han bodde i Stockholm och hade grundat ett boktryckeri, och var även grundare till Svenska bokförläggareföreningen.

Zachris Hæggström sålde 1850 nybygget till brorsonen Carl Abraham Hæggström för 700 riksdaler riksgälds. År 1853 sålde denne halva nybygget till sågställaren vid Lejonströms såg Anders Johansson Wik. Köpesumman var 400 riksdaler riksgälds. Åren 1855-1860 var Anders Johansson Wik ägare. Hans familj med dräng bodde på torpet. År 1866 ägdes Johannestorp av Anna Maria Andersdotter. Åren 1856-1880 bodde på torpet Gustaf Andersson Wiklund (1833-1900). Han sålde den 5 januari 1873 torpet till bankkamreren L.U. Larsson och bonden Gustaf Markström på Morön. Köpesumman var 1 500 riksdaler riksmünt. De sålde i sin tur 10 april samma år till konsul Olof Christian Häggbom och Nils Clausén. Olof Christian Häggbom begärde hjälp från kronofogden med att avhysa Gustaf Andersson Wiklund med hustru och barn. Gustaf Wiklund titulerades arbetare. År 1876 sålde Nils Clausén sin andel till Olof Christian Häggbom. Johannestorp avvittrades 1876. Rågångarna utstakades och rörlades. År 1879 fick Häggbom rätt att forsla bort och sälja 60 lass ved, som var upphuggen av vindfälld skog.⁵²⁶

År 1880 bodde det tre personer på Johannestorp. Längre fram bodde här skomakaren Burman. Inhysehjonet Gustaf Andersson Wiklund och hans maka Emma Kristina Karlsdotter Bergman f. 1843 bodde på nytt på Johannestorp åren 1891-1898. Dessutom bodde här sonen Gustaf Fredrik Viklund f. 1863, som titulerades jordarbetare. Han var gift med Ida Erika Lundgren f. 1869, och makarna hade sonen Johan August f. 1890. År 1894 var Nils Emil Häggbom ägare till Johannestorp. Han var bankdirektör för Stockholm-Övre Norrlands avdelningskontor i Umeå. Häggbom ansökte om skattemannarätt till kronohemmanet Johannestorp, vilket beviljades, då byggnader och odlingar hade utförts enligt villkoren för nybygget. Mantalet var nu på 3/32, och nybygget rubricerades som kronoskatte. Han sålde nybygget den 5 oktober 1894 till Skellefteå Ångbryggeri, som ägdes av hans far, konsul Olof Christian Häggbom. I en fyrktalslängd (en längd där personers röst- och skattetal redovisas) från 1895 står Olof Christian Häggboms sterb-

hus som ägare. Som boende på Johannestorp fanns tummaren Gustaf Fredrik Viklund. Viklund, som arrenderade torpet, flyttade sedan till Stämmingsgården. Bryggeriet hade bete för sina hästar vid ängarna Gullskrinet.

År 1932 arrenderade Hjalmar Åman Johannestorp av Skellefteå Ångbryggeri på 15 år. Arrendesumman var 500 kronor per år. Skogsmarken var undantagen från arrendet. På hemmanet fanns mangårdsbyggnad, sommarladugård, loge och lador. Jordägaren skulle riva ner en vinterbonad ladugård, vedbod och hemlighus. Bolaget skulle bygga upp en ladugård med plats för tio kor samt stall med plats för två hästar, hönshus, svinstia, kokrum, vagnskjul, hölider, visthusbod, redskapsbod, vedbod och hemlighus.⁵²⁷

Hjalmar Åmans familj var de sista som bodde på Johannestorp. Barnen gick varje dag till och från skolan på Brännan. Familjen flyttade 1942 till Dalkarlsleden. Bolaget sålde 1938 Johannestorp till Axel Holmström. År 1943 sålde han till Mikael Persson, som 1944 sålde till Västerbottens läns hushållningssällskap.

Byastämman i Stämmingsgården diskuterade 1943 frågan om byn skulle köpa in Johannestorp att användas som allmänning. Intresset var litet, och dessutom fanns det juridiska svårigheter, så frågan föll. Några hemmansägare var dock intresserade av att tillsammans köpa fastigheten, om det var möjligt utan en laga delning. År 1953 köptes Johannestorp av Västerbottens läns landsting. Alla byggnader är numera rivna. Mantalet var på 3/32.

KARSTRÄSK (KARSSELET)

Drängen Gabriel Nilsson i Bastunäs och hans kusin nybyggaren Gabriel Jonsson i Nyholm ansökte 1798 om att få ta upp ett nybygge på södra sidan av Skellefteälven, en halv mil söder om Bjurvattnet vid Njusträsket. Länsstyrelsen utfärdade en syneremiss i april 1798 och 14 september samma år genomförde häradsrätten en syn. Synen genomfördes av Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Johan Larsson Gädda i Degerbyn och Östen Jonsson i Gummark. I synen deltog samtliga byamän i Bjurvattnet. Tomt och bostad utsågs vid Karsbäcken (Karsträskån), öster och söder om Njusträsket. Platsen låg tre kvarts mil söder om Bjurvatt-

Foto 129. Stenlunds hemman i Karstråk. Foto: Ruben Stenlund.

net. Sökandena begärde att nybygget skulle heta Karsselet.

Åkermark fanns nedanför bostaden och bestod av lermylla med lerbotten. Marken lutade mot söder. Den uppgick till sex tunnland. Åkerplatsen ansågs bli frostfri och bärande.

Röjningslandet längs Karsbäcken (Karstråskån) ända från Basutråsk bys ängar, förbi bostaden och vidare till Skellefteå älv, ett område som var en mil långt, beräknades avkasta 40 skrindor hö. Inre Långmyran väster om bostaden beräknades ge tre skrindor, och Yttre Långmyran fyra skrindor. Röjningslandet på södra sidan av Njusteråsket väntades avkasta fem skrindor hö. Nymyran som låg nordost om bostaden kunde bärgas och ge två skrindor. Njusterstjärnbäckmyran samt röjningslandet intill förväntades ge fem skrindor hö, och på platsen fanns en lada och en hässja. En myr väster om Njusterstjärn samt röjningsland kunde ge två och en halv skrinda hö. Njusterstjärn kunde på södra sidan dikas ut med hjälp av ett dike på 800 alnars längd. Totala höavkastningen beräknades till 61 och en halv skrinda.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar, näver och vedbrand fanns nära bostaden samt kvarnställe strax nedanför tomten. Mul-

bete fanns invid de insynade ängarna, och husbehovsfiske i Skellefteälven nedanför Kvarnbäcksforsen.

Bjurvattnets byamän hade ingenting att invända mot nybygget. Men innan Bastuträsks byamän hade hörts angående några ängslägenheter, kunde inte rätten tillstyrka nybygget. Den 7 oktober kom Bastuträsks byamän till tinget och de bestred utsyningen av de ängar som låg nära Bastuträsk. De menade att dessa ängar var gammal skatteäng under Bastuträsk. Länsstyrelsen meddelade immission på nybygget den 24 november 1798, men denna immission gällde inte de ängar som Bastuträsk gjorde anspråk på. Men eftersom övriga ängar var tillräckliga för ett nybygge, gavs tillstånd innan alla tvister var avklarade. Den 23 april 1799 behandlades målet, och Bastuträsks byamän kunde visa upp ett syneinstrument av den 27 oktober 1795. Ansökan till nybygget beviljades i en resolution av den 19 april 1799, och Bastuträsks byamäns krav verkar ha godtagits.⁵²⁸

Gabriel Nilsson (1775-1809) från Bastunäs var ägare till nybygget till sin död 1809. Han var gift med Stina Eriksdotter (1768-1812) från Kusmark 1. Makarna hade barnen Nils (1801-1803), samt Stina (1805-1857) som var gift med Lars Nilsson (1808-1884) från Kusmark och bodde bland annat i Kusmark och Rönnerberget.

Från 1805 bodde även Anders Andersson (1769-1839) från Medle 9 i Karsträsk. Han gifte sig med Kajsa Jakobsdotter (1772-1857) från Medle 4. Makarna hade barnen Anders (1799-1858), Margareta (1805-1881), samt Stina (1808-1892).

KRONOBACKA - KYRKBÄCKEN

Nybygget Kronobacka fick sitt tillstånd den 2 augusti 1803 efter ett utslag av Kammarkollegiet. Den 4 april 1804 kom landshövdingens utslag, och 1805 upprättades en karta över nybygget. Ett nytt utslag från landshövdingen kom den 15 augusti 1806. Den 31 december 1807 sålde förste nybyggaren Jon Olofsson (1747-1826) från Gummark hälften av nybygget till sonen Erik Jonsson. Erik Jonsson fick landshövdingens immission på halva nybygget den 15 januari 1808. Samma år fick han två tunnor korn i spannmålsstöd, och det framgår att han verkligen bodde på nybygget.⁵²⁹ Den

15 februari 1810 övertog Erik Jonsson även den andra halvan från fadern. Det verkar inte som om Jon Olofsson någonsin bodde på nybygget. Erik Jonsson (1771-1841) var gift med Maria Larsdotter (1776-1837) från Innervik 18, och makarna hade barnen Jonas (1809-1809), Anna (1809-1809), Carl (1811-1860), samt Erika (1816-1831).

År 1823 lades Kronobacka ner som nybygge. Det innehades då av häradsskrivaren Erik Lindemark, som ville bli befriad från odlingskyldigheten, eftersom nybygget hade förlorat tre fjärdedelar av ängarna vid en rättegång. Nu fanns endast en äng kvar om sju tunnors och 30 kapplands vidd, vilken beräknades avkasta drygt fyra parmar hö om året. Åkermarken bedömdes vara oduglig. Lindemark ville nu bruka skogsmarken mot ränta till kronan under sitt hemman i Skråmträsk, enligt den metod som kallades savolaxiska skattläggningsmetoden. Länsstyrelsen hade redan den 14 augusti 1819 fattat beslut att Lindemark inte hade ansvar att fullfölja uppodlingskyldigheterna på nybygget, eftersom ingen kunde upparbeta nybygget till ett hemman på grund av det skick som nybygget befann sig i. Länsstyrelsens beslut blev att nybygget lades ner och avfördes från jordeboken. Däremot blev inte skogen upplåten till Lindemark, utan kronan ville behålla skogen.⁵³⁰

År 1831 inrättades nybygget Kyrkbäcken, som övertog Kronobackas ägor. Inhysesmannen Anders Nilsson från Skråmträsk lät insyna området till nybygge. Ägorna låg kring Stenbäcken. På området låg sjön Körkbodträsket, det vill säga Kyrkbodträsket. Sannolikt har sjön namn efter fåbodar som varit uppkallade efter läget vid kyrkstigen från byn Brännvattnet.⁵³¹

KRÅNGFORS

År 1785 genomfördes avvitrningen i Krångfors, det vill säga man bestämde gränsen mellan byns och kronans mark, och hur stor skogsvidd byn skulle få i förhållande till sitt skattetal. I beskrivningen till kartan sägs att de viktigaste näringarna i Krångfors var boskapsskötsel och tjärbränning. Men både betet för djuren och tjärstubbar fanns på kronans allmänning. Bonde i Krångfors var Anders Olofsson, som skattade för 15/64 mantal.

Krångfors låg på södra sidan av Skellefteälven, 2 1/4 mil från Skellefteå, 17 1/4 mil från Umeå, och 10 1/2 mil från Piteå. Åkern bestod av sandig mark som var frostaktig och som medelmåttiga år gav två till fyra gånger kornet. Ängarna bestod mest av starr- och myrvall. Mulbetet var gott, men låg till största delen på kronans allmänning. Vid gården fanns en liten bäckkvarn, som endast gick på våren. Skogsmarken var dels stenbunden och dels hedland och var bevuxen med större och mindre tall, gran och björk. Skogen var tillräcklig för timmer och andra husbehov. Vid det här tillfället ägde Krångfors betet på Anholmarna i Skellefteälven som tidigare ägdes av bönder i Myckle och Medle. Bönderna i Myckle och Medle fick holmarna på 1500-talet som belöning för att de tagit kål på Finnforsrövarna. Under 1770-talet förekom om holmarna en process som troligen vanns av bonden i Krångfors. Krångfors ägde även Krångmyran, som låg på norra sidan av Skellefteälven vid Krångsvarvet. På ömse sidor om Krångfors hade Klutmark ängarna Lilla Krångmyran och Stabäcksmoran.⁵³²

Den 17 september 1800 lät Anders Olofsson i Krångfors utsyna fler ängar, som låg på kronoallmänningen under sitt hemman. Om

Foto 130. Midsommarafton i Krångfors, 1920.

han fick tillstånd till ängarna, skulle skatten ökas. Avsikten bakom utsyningen var att dela hemmanet mellan de bägge sönerna. Anders Olofsson hade landshövdingens syneremiss av den 17 april 1799. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Lilla Jon Jonsson i Storkåge och Stora Lars Andersson i Degerbyn. Vid synen deltog även bokhållaren Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk.

På alla sidor av Krångmyran fanns röjningsland som var bevuxet av skog bestående av mindre björkar och tallar samt ripris. Marken som låg söder och väster om bostaden beräknades ge tre skrindor hö. Vid Nymyran fanns röjningsland som var bevuxet med stor granskog, och som värderades kunna ge en halv skrinda. Röjningsland öster om Bastuänget, som låg vid Skellefteälven norr till väster om bostaden, beräknades ge en halv skrinda hö. Mark på Krångmyran som vid avvitrningen inte blivit räknad under Finnfors by beräknades ge fem skrindor hö. Den totala höavkastningen var nio skrindor.

Bokhållaren Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk ville att marken skulle läggas som ett bruksnybygge under verket. Anders Olofsson gick emot Nasafjälls yrkande. När frågan om utsyningen senare skulle behandlas av tinget, skulle Finnfors byamän höras. Se vidare om Krångfors i samband med gästgivargårdarna ovan.

KRÅNGSVARVET

Medle byamän ansökte under året 1798 om att få anlägga ett nybygge vid Krångsvarvet. Landshövdingen utfärdade en remissresolution den 4 oktober samma år, och den 11 december behandlade Skellefteå häradsrätt frågan. Myckle byamän ville att nämndemannen Anders Olofsson i Krångfors skulle höras, och han hade flera skäl emot ett nybygge. Länsmannen Gabriel Hedlund var med för att bevaka strandplats och byggnadsvirke för kronolaxfisket vid Krången. Anders Olofsson visade upp ett domboksutdrag från 1785, där det omtalades att Medle byamän hade gjort intrång på Krångfors' område genom att deras kreatur hade betat vid Krångsvarvet. Tvisten hade slutat med förlikning. Anders Olofsson visade även upp avvitrningsprotokollet för Krångfors hemman från 1790, där det omtalades att hemmanet hade en höslog som gav starrgräs

på Klövermyran i Krångsvarvet. Marken var på åtta tunnland och fyra kappland. Ängen fanns med i den synebeskrivning som vice befallningsmannen Erik Lindemark hade gjort den 7 augusti 1798 för Medlebornas nybygge i Krångsvarvet och betecknades där som Målabäckkärret, Storklövermyran samt Västermyran. Ängarna gav var för sig fyra skrindor hö, tillsammans 12 hästlass myrhö.

Foto 131. Gård i Krångsvarvet som revs och flyttades bort på grund av dämningen för Selsforsens kraftverk. Foto taget från söder.

Myckles byamän påminde om att det vid avvittringen i Medle och Myckle år 1793 hade påtalats att byarna hade en brist på 1 412 tunnland duglig mark. De skulle kunna få kompensation från allmänningen västerut mot Krångsvarvet och Klemensbodarna. Detta skulle omintetgöras, om Medles byamän fick tillstånd till nybygget. Förslaget om kompensation från allmänningen vid Krångsvarvet hade kommit i en resolution från länsstyrelsen den 4 maj 1796.

Länsmannen Gabriel Hedlund ansåg att kronoallmänningen Krångsvarvet borde finnas kvar för att förse kronolaxfisket Bom-

ansforsen med virke till fiskebyggnaderna. Ett nybygge i Krångsvarvet med fiskerätt till husbehov i älven efter lax och sik skulle även minska kronofiskets fångster av fisk. Detta skulle få stor betydelse, eftersom arrendet för kronofisket varit betydligt och vissa år stigit till 20 tunnor salt lax. Detta skulle jämföras med den ringa skatt som kom från ett krononybygge, och då först efter flera år. Medleborna sade vid detta tillfälle ingenting om dessa invändningar mot ett nybygge. Flera nämndemän tog även upp att soldaten Håman tidigare hade ansökt om ett nybygge i Krångsvarvet och fått avslag. Denna undersökning gick sannolikt tillbaka till länsstyrelsen, som använde den i beslutsunderlaget till tillstånd för nybygget.⁵³³ Krångsvarvet fick sitt tillstånd 1799.

KÅGNÄSET

Den 26 juli 1802 lät hovinköparen Anders Norlund och bonden Erik Eriksson i Böle utsyna ett nybygge på Kågnäset. De hade landshövdingens syneremiss av den 21 maj 1801. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av Johan Johansson i Sörböle och Anders Eriksson i Burvik. Från Bergsbyn närvarade trumslagaren Johan Hedblad, Lars Olofsson, Johan Johansson, Sven Olofsson och Anders Andersson. Från Tuvan kom Nils Persson som även var fullmäktige för Lars Andersson och Erik Jonsson i Morön, som hade fäbodrar vid Ångermanbäcken.

Åkermark fanns sydost om fäbodhusen i Snäckhamnen, där marken var bevuxen med stor granskog och liten björkskog. Jordmånen bestod av grövre sand med svart myrgörja efter förruttnad mossa. Jordmånen fanns ner till mellan en kvarts till en halv alns djup. Sökandena trodde att åkern skulle vara av tillräckligt omfång. Synemännen menade att det inte gick att få marken bördig eftersom marken var för svag. Marken bestod av lös sand utan tjänlig botten.

Ängar fanns vid Skorvörmyran, av Nils Persson på Tuvan kallad Månehålet, som låg väst till nordväst från fäbodhusen. Marken var av svag kvalitet och ansågs inte ge någon avkastning i hö. Røjningslandet efter Randmyrbäcken som låg väster från fäbodhusen kunde ge två skrindor hö. Några små kärr som låg på Tuvanbornas mark bedömdes kunna ge en halv skrinda hö. Totala höslåttern

var två och en halv skrinnda utom sökandenas fäbodgårdor, som de inte ville lägga till nybygget.

Nils Persson i Tuvan protesterade mot att kärren som låg på Tuvanbornas mark skulle läggas under nybygget. Han menade att kärren låg på Furunäs' skog. Bergsbyborna bestred allt som hade blivit beskrivet i synen. Bergsbyns byamän hade fått sig marken upplåten enligt den savolaxiska skattläggningsmetoden utom röjningslandet vid Randmyrbäcken, som låg under Bergsbyns skattemark. Sökandena menade att Bergsbyns byamän inte hade uppvisat råskillnadslinjen mellan byaskogen på överloppsmarken. Sökandena menade att de borde få förmånsrätt till marken, eftersom de sedan uråldriga tider haft fäbodar på platsen. Synen skulle granskas på nästa häradsting. Nybygget kom inte till stånd.⁵³⁴

Marken, som tidigare hade hört till Bergsbyn, hade efter avvittningen blivit kronoöverloppsmark enligt landshövdingens resolution den 28 augusti 1792.

LEJONBERG (LÅNGBÄCK)

Bondhammars bruk fick 1806 tillstånd till nybygget Lejonberg. Nybygget, som var på ett halvt mantal, omfattade 700 tunnland mark, och antalet frihetsår sattes till 20. Nybygget omfattade det område som senare blev nybyggena Långbäck och Frängsberg. Bostaden låg på den plats där nybygget Långbäck fick sin gårdstomt. Under åren 1810-1820 redovisas Långbäck i mantalslängderna och ägs då av Storkåge järnverks intressenter. Under den tid bolaget ägde nybygget tycks det ha bott personer på nybygget. Långbäck blev utsynat som nybygge 1830 samt Frängsberg 1839. Åren 1821-1825 bodde den förre ryske soldaten Daniel Fredman på ett torp som tillhörde Bondhammars bruk. Han torde ha bott i Långbäck. Daniel Fredman var 1824 sågdräng vid Klintforslids sågverk i Stämninggården.

Han bodde som inhyses i Långbäck 1826-1836. Nybyggare och ägare till Långbäck var soldaten Abraham Jakobsson Skilling (1796-1866) i Varuträsk som bodde i Långbäck 1836-1866.

År 1825 genomfördes en syn av Lejonberg och Loholm. År 1827

bjöds bägge nybyggena ut till försäljning, men skattetalet ansågs vara för högt satt, och inga bud kom in. Vid utbudningen ansågs det att byggnader och odling saknades. Erik Brännström och Lars Kågeman, som var intressenter i Bondhammars och Klintfors sågverk, erkände att avsikten med hemmansanläggningen varit att komma över skogen. Skellefteå häradsrätt ansåg därför att de borde förlora skatteköpskillingen och betala ersättning för odlings- och byggnadsbrist. Vid sockenstämma år 1831 ansåg stämman att nyhemmanen Lejonberg och Loholm borde betala pastoralier, det vill säga medel till avlöning av präster och kyrkliga tjänare. I slutet av 1840-talet blev Lars Kågemans och Erik Brännströms sterbhus förpliktade att betala ersättning till kronan.⁵³⁵

LIDBERG

Nils Hansson från Loberg fick den 5 augusti 1842 landshövdingens tillstånd till nybygget Lidberget. Nybygget låg på kronoallmänningen mellan nybygget Loberget och byarna Finnfors och Røj-

Foto 132. Bostadshuset i Lidberg som uppfördes 1873. Foto: Ruben Stenlund.

noret. Nils Hansson sökte om nybygget hos landshövdingen som utfärdade en resolution av den 18 april 1842. En syn genomfördes 29 juli 1842 av kronolänsmannen Olof Bjuhr, med biträde av nämndemännen Jakob Nilsson i Skråmträsk och Olof Andersson i Krångfors. Den sistnämnde, som hade avgått som nämndeman, var med som ersättare för Johan Eriksson i Lund. Vid synen närvarade även Nils Petter Nilsson i Karsträsk och Östen Andersson i Holmsele. Även en Lindemark från Böle kom och menade att han hade ansökt om ett nybygge i området redan 1840, utan att någon åtgärd hade vidtagits. Efter ett samtal med Nils Hansson avstod Lindemark från sina anspråk på marken.

Tomt, bostad och åker utsynades på Boliden som låg 3 000 alnar sydväst om Loberget, en halv mil öster om Röjnoret, tre kvarts mil nordost om Finnfors, 3/8 mil söder om Långsele, 5/8 mil sydost om Karsträsk, fyra mil från Skellefteå kyrka, samt fem och en kvarts mil från närmaste lastageplats. Marken lutade mot syd och sydost och var bevuxen med gran- och tallskog. Marken hade drabbats av skogseld för någon tid sedan. Jordmånen bestod av bördig lerblandad sand på fast botten. Marken, som var mycket stembunden, ansågs kunna bli frostfri. Åkermarken uppgick till tre tunnland. Norr om bostaden fanns söder om Karsbäcken och på östra sidan av Bäckmyrbäcken ett område som kunde ge sex tunnland åker. Området bestod av sandmylla.

Äng fanns vid Fagertjärnsmyran, som låg söder om bostaden. Där fanns en slog som kunde ge sex och en halv skrinda hö. Vid myren fanns röjningsland som kunde ge fyra skrindor hö. I östra änden av Fagertjärnsmyran delade sig myren i två armar, och vid den norra armen hade nybyggaren i Karsträsk uppfört två lador. Men denna myr fanns inte med i synebeskrivningen över Karsträsk. Nils Petter Nilsson kunde inte styrka sin rätt till ängarna. Marken låg över en halv mil från Karsträsk. Östen Andersson i Holmsele berättade att han hade utsynade ängar vid ett röjningsland som låg vid yttersta änden av Fagertjärnsmyran. Den kallades *Hästmorán* i utsyningen över Holmsele. Synemännen kontrollerade mot synebeskrivningen, där inget röjningsland var upptaget vid Hästmorán. Nyttjärn, som låg söder om bostaden, kunde genom utgrävning förädlas till gräsbärande mark. Marken gav nu en halv skrinda, men uppskattades

i framtiden kunna ge tre skrindor hö. Brännmyran, som låg sydost om bostaden, gav nu två skrindor, men genom att leda vatten från Hästjärnbäcken kunde avkastningen höjas till tio skrindor. Östen Andersson i Holmsele var orolig för att hans äng vid Karsbäcken kunde drabbas vid en vattenledning från bäcken. Nils Hansson lovade att Östen Andersson i ett sådant fall skulle bli ersatt. På Rismyran, som låg öster om bostaden, fanns en naturlig slog som gav en halv skrinda hö. Vid västra änden av Rismyran låg Røjmyran, där det fanns ett röjningsland som kunde ge fyra skrindor hö.

Nils Hansson hade redan 1834 begärt att få insyna lägenheten mellan Holmsele och Loberget och att få inrätta ett nybygge. En syn hölls den 22 september 1834, men landshövdingen hade den 20 mars 1835 avslagit ansökan, eftersom ängarna ansågs vara otillräckliga för ett nybygge. Nils Hansson och Östen Andersson hade då begärt att få de insynade lägenheterna under sina nybyggen Loberget och Holmsele. En syn hade hållits den 20 september 1837, då Rismyran hade tagits upp som lämplig att lägga under Holmsele. Men någon åtgärd hade inte vidtagits. Östen Andersson i Holmsele yrkade nu på att få behålla Rismyran, vilket sökanden gick emot. Norr om bostaden låg Bäckmyrbäcken, som rann intill odlingsmarken om sex tunnlands vidd. Den gick i nordost från Tvärmyrberget. Vid bäcken fanns röjningsland, som lämnade naturlig höavkastning, men marken kunde förädlas till gräsbärande äng genom att man ledde vatten från bäcken genom området. Marken kunde ge fem och en halv skrinda hö. Totala antalet skrindor hö uppgick till 32 och en halv.

Nybygget hade skog på södra sidan för nybyggets behov. I väster sträckte sig nybyggets gräns mot Hummelberget, och i söder mot Hageltjälen, samt i öster mot Mörttjärn. Vid bostaden fanns gott mulbete. I Karsbäcken fanns ett gott ställe för en husbehovskvarn. Ängslägenheterna skulle rymmas inom ett eller högst två skiften. Varken Lobergets eller Holmseles marker skulle sträcka sig in på detta område. Det fanns inga hinder mot dämningar och vattenledningar. Anders Lindmark i Båtfors hade frånträtt alla anspråk på lägenheter i området. Karsträsk hade inte kunnat visa någon rätt till Fagertjärnsmyran. Synemännen avtog även Holmseles rätt till röjningslandet vid Hästmoran och Rismyran. Synemännen till-

styrkte nybygget, då det fanns odlingsmark till nio tunnland åker samt 32 och en halv skrinda hö. Dessutom hade Nils Hansson gjort sig känd som en driftig nybyggare. Nybygget skulle heta Lidberg. Synemännen föreslog att Nils Hansson årligen på odlingar skulle lägga 26 riksdaler och 32 skilling banco.⁵³⁶

Nils Hansson (1798-1861) från Rönnbäcken 1 som var bosatt i Loberget från 1831 ägde Lidberg. Han var gift med Anna Karlsdotter (1804-1863) från Hedensbyn 12. Makarna hade barnen Hans (1828-1895) som bodde i Lidberg från 1853, Carl Sundqvist f. 1844 som bodde i Loberget till 1887 då han med sin familj flyttade till Burträsk socken, samt Nils f. 1846 som övertog Loberget. Hemmanet förvärvades senare av den Markstedtska firman.

LOHOLM

Nybygget anlades 1806 och låg tre kvarts mil väster om Bondhammars bruk, till vilket nybygget hörde. År 1807 bestämdes mantalet till ett halvt. Nybygget låg strax väster om Klintforsliden, söder om Lidens område. (Se vidare under Lejonberg).

LÅNGBÄCK

Inhysesmannen Daniel Fredman ansökte 1830 om att få anlägga ett nybygge på kronoallmanningen mellan Liden och Norra Bergfors. Länsstyrelsen hade beslutat om en syn i en resolution av den 7 september samma år. Synen hölls den 6 oktober 1830 av kronolänsmannen Johan Petter Edin, med biträde av nämndemannen och kyrkvärden Johan Löfgren från Degerbyn och förre nämndemannen Nils Samuelsson från Stämmingsgården. I synen sägs att nybygget var tilltänkt redan 1826 under namnet *Lejonberg*. Vid synen närvarade Anders Johansson och Olof Olofsson, från Liden Zackris Andersson, samt från Norra Bergfors Vilhelm Löfmark.

Bostaden utsynades på norra sidan av Långbäcken. Platsen låg 4/36 mil öster om Liden, 1/45 mil väster om Hällbergssvedjan, och en kvarts mil norr om Klintforsliden. Daniel Fredman hade satt upp en inredd bagarstuga som var 4,70 meter i kvadrat och 13 varv hög, ett fähus som var fyra meter i kvadrat och nio varv högt men som saknade röste, det vill säga tak och gavlar, samt en till hälften uppsatt foderlada som fanns intill fähuset. Dessutom hade

Fredman fört fram timmer för en mindre mangårdsbyggnad. Åkermarken, som låg vid bäcken, var stenfri och bestod av sandblandad mylla. Marken, som var utsatt för frost, uppgick till två tunnland. Fredman hade dessutom uppbrukat mark till 8 1/3 kappland samt tre kappland, som ännu inte var gödslade.

Ängar fanns i en röjning intill åkern där nybyggaren lagt ner två dagsverken på röjning, och marken beräknades avkasta en skrinda hö. På Långbäcksmoran, som låg söder om bostaden, hade 12 dagsverken lagts ner på röjning, och den kunde nu ge sex skrindor hö. Nordost om bostaden låg Frängsänget, och intill den fanns en myräng som avkastade en skrinda. Cirka 300 alnar norr om föregående äng fanns Jönsdalbäcken, som Fredman ville leda till ett sankt och mossbelupet land. Genom denna åtgärd kunde man öka höavkastningen, men det var omöjligt att ange hur stor den kunde bli.

På ömse sidor om Frängsängsbäcken och Varuträsk byaområde fanns ängen Frängsänget, som var sju tunnland och tre kappland stor. Efter röjning med 32 dagsverken kunde ängen ge fyra skrindor hö. Sydost om bostaden fanns ett område som efter 16 dagsverken med röjning kunde ge två skrindor hö. Vid åkern och Långbäcken fanns en urfjällsäga som Varuträsk byamän ägde. Där ville Fredman inrätta en damm för att höja avkastningen på ängarna samt bygga en husbehovskvarn på platsen. Han misstänkte även att Varuträsk byamän hade utnyttjat en större vidd än vad avvitringshandlingarna berättigade. Fredman ville insyna mellanskillnaden. Dammen måste bli 100 alnar lång och två och en halv alnar hög. Med ett mindre kvarnhus beräknades anläggningen kosta 233 och två tredjedels riksdaler banco. Höavkastningen gick inte att beräkna. En mindre gårdsbyggnad uppskattades kosta 122 riksdaler och 16 skilling banco. Lador på utängarna och gårdsgårdar beräknades kosta 66 riksdaler och 32 skilling banco.

Varuträsk byamän och Zackris Andersson från Liden gick först emot att Jönsdalbäcken skulle ledas från sitt naturliga läge, men ändrade sig senare. Synemännen ansåg att nybygget hade tillräckligt med skog till husbyggnad, till gårdsgårdar samt till vedbrand. Området ägde tillräcklig nävertäkt och medelmåttigt mulbete. Däremot saknades fiskevatten. Ägorna rymdes inom ett skifte.

Fredman ville att nybygget skulle få namnet *Lejonberg*. Synemännen föreslog 50 frihetsår, och Fredman skulle årligen arbeta för minst 18 riksdaler banco.

Tillståndet från landshövdingen kom i ett tillstånd den 25 november 1830. Ängarna nr 1 och 4 kunde Fredman inte få tillstånd till, utan han måste söka få rätt till dem i laga ordning. Landshövdingen konstaterade att nybygget hade två tunnland åker och ängen uppgick till 38 skrindor efter genomförd odling och annat arbete. Detta var tillräckligt för ett nybygge om 1/8 mantal. Ägorna kunde slutas inom två skiften. Eftersom det inte fanns några invändningar mot insyningen, gav landshövdingen tillstånd till nybygget. Nybygget skulle få namnet Långbäck. Frihetstiden skulle bestämmas, när avvitrningen hade genomförts och området blivit till skattläggning berett.⁵³⁷

Daniel Matsson Fredman (1786-1864) från Polen finns i Skellefteås kyrkböcker från 1818. Han gifte sig 1820 med Greta Nilsson (1786-1867) från Bastunäs. Makarna hade barnen Lovisa Danielsdotter (1819-1901) som gifte sig med Johan Eriksson i Ersmark, Daniel Friman f. 1822 som var sjöman och bosatt i Kusmark, Juliana Danielsdotter f. 1825 som var gift med Johan Häggström och bosatt bl.a. i Degerbyn, Eva (1828-1830), samt Marta (1830-1830).

Daniel Fredman var nybyggare i Långbäck 1828-1836, och familjen flyttade senare till Kusmark. Åren 1821-1825 var Fredman torpare under Bondhammars bruk, och han kan redan då ha bott i Långbäck som tillhörde bruket. Greta Nilsson hade före äktenskapet barnen Gustava (1812-1813), Susanna Danielsdotter f. 1815 som var piga och senare utflyttad till Malmö, samt August f. 1818 som flyttade till Näsberget i Jörns socken.

LÖPARNÄS

Nybygget utsynades 1824 av Adam Ersson från Svanström. Hovkamrer Nils Clausén, som var ägare till Lejonströms såg, köpte nybygget i början av 1850-talet. Landshövdingen beslutade om införsel den 15 september 1853.⁵³⁸

LÖVLUND

Drängen Johan Löfgren lät 1798 utsyna kronomarken mellan Stämninggården, Varuträsk och Ersmark till ett krononybygge. Synen som hölls den 22 juni 1798 genomfördes av kronobefallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Johan Larsson Gädda i Degerbyn och Östen Jönsson från Gummark.

Bostaden utsågs på en stenkläpp mellan Stor- och Lilltjärnsmyror-na, och platsen låg tre kvarts mil nordväst om Stämninggården, en halv mil sydväst om Ersmark och 3/8 nordost om Varuträsk. Platsen låg på östra sidan av Varuträskån, och Johan Löfgren ville kalla nybygget för Lövlund. Nedanför bostaden mot Lilltjärnsmyran fanns stenig mark, som var bevuxen med stor gran- och björkskog. Där kunde man få fyra tunnland åker. Vid älven sydost om bostaden fanns mark av likartad natur, där man kunde få ett tunnland åker. Åkern ansågs kunna bli bördig, men var utsatt för frost.

På Stortjärnsmyran öster om bostaden fanns ängar, som kunde ge en skrinda hö. Intill och ner mot älven fanns röjningslandet Stortjärnsmyrdrävjan, som kunde ge två skrindor. Nedanför bostaden låg Lilltjärnsmyrdrävjan och Lilltjärnsmyran, som tillsammans kunde ge sex skrindor hö. Fogelmyrbäcken från Myran till Träskmyran väster om bostaden uppskattades avkasta tio skrindor hö. Träsk- eller Fågelmyror-na intill Lillträsket kunde ge fem skrindor, och Långmyrhalsen nordväst om bostaden lika stor mängd. Flarkmyror-na som låg i nordväst till väst kunde ge två skrindor. På röjningslandet på ömse sidor om Lillträskbäcken i nordväst, ända från Lillträsket till Ersmarks byarå, kunde man bärga sex skrindor. En myr öster om Lillträsket kunde ge en skrinda, och en myr intill en halv skrinda. Stränderna av Lillträsket uppskattades ge en halv skrinda, och Tjärnmyrstenmyran i norr kunde avkasta en skrinda hö. Totala höavkastningen uppskattades till 35 skrindor.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns nära bostaden. Kvarnställe fanns i Varuträskån, fiske i Inre och Yttre Lillträskan och mulbete vid de utsynade ängarna.

Johan Löfgren ville även insyna Långmyran, som låg 1/8 mil nord-

väst om bostaden. Men eftersom myren hade blivit utsynad 1797 under Lidens nybygge, kunde synemännen inte ta upp myren i insyningen. Stämmingsgården gick emot utsyningen av Stortjärnsmyran, eftersom den låg vid byarået. Ersmarks byamän ville inte avstå den skogstrakt sydväst om byn som de menade att de hade option på. Detta gällde särskilt som rågången mot Frostkåge inte var fastställd ännu. Om Johan Löfgren inte skulle göra intrång på Ersmarks skog, var byamännen beredda att ge honom tillstånd till ängarna.

År 1799 bytte Johan Löfgren till sig Långmyran från nybyggaren Johan Johansson i Liden. I gengäld gav Johan Löfgren till Johan Johansson några myrar som han hade insynat i närheten av Liden, nämligen Rengårdsmoran och den odlingsmark som fanns väster om myren, norr om Granbergsbäcken och stötande mot Kjellmyran samt röjningslandet mellan Rengårdsmyran och Långtjärn. De bägge nybyggarna tecknade ett kontrakt som sedan godkändes av länsstyrelsen.

Foto 133. Gammelgården i Lövlund från 1798. Foto: Seth Jansson/Skellefteå museum.

Johan Löfgren (1775-1850) från Lövånger gifte sig 1799 med Anna Hedenström (1777-1855) från Prästbordet. Makarna hade barnen Daniel Löfgren (1801-1868) som övertog faderns hemman i Degerbyn, Johan Löfgren (1810-1885) som blev bonde i Bodan, Anton Löfgren (1814-1891) som blev bonde i Innervik, samt Anna Löfgren (1819-1877) som var gift med Gustaf Andersson i Skramträsk. Johan Löfgren var 1795-1799 bosatt på Prästbordet och var sågkarl på Lejonströms sågverk. Familjen flyttade 1802 till Lövånger, men bodde i Lövlund åren 1803-1806. Sedan flyttade familjen till Degerbyn, där Johan Löfgren var bonde och kyrkvärd.

Lövlund togs 1802 över av Erik Andersson Ledin (1750-1820), som närmast kom från Kroksjön, men som var född i Burträsk socken. Han var gift med Katarina Jonsdotter (1759-1831) från Storkåge. Makarna hade barnen Fredrik (1783-1806), Anders (1787-1787), Jonas Lundqvist (1789-1860) som var sågverksarbetare och brädstaplare på Lejonströms sågverk och bosatt i Degerbyn, Kajsa Eriksdotter (1791-1848) som var gift med Jonas Johansson (1789-1834) från Ursviken som tog över gården i Lövlund, Magdalena Eriksdotter (1794-1866) som gifte sig med sågkarlen, landbonden och bonden Gustaf Persson i Storkåge, Stina Eriksdotter (1795-1877) som var gift med Carl Gustaf Olofsson (1796-1879) från Finnträsk som blev nybyggare i Lövlund, Erik Lundqvist (1798-1836) vilken var sågdräng och troligen arbetade på Lejonströms såg, Holmfors såg i Kåge samt vid Ytterstfors såg i Byske, barn fött 1799, samt Anders Lundqvist f. 1800 som var sågdräng och utflyttad 1839 till Arvidsjaur.

Den 16 september 1804 kom lantmätaren Lars Wallmark till Lövlund för att mäta nybygget inför beredning för skattläggning och avvittring. Vid tillfället upprättades en karta. Vid gården fanns då en åker som uppgick till ett tunnland och fyra kappland. I samma gärde fanns brukningsland till åker, där skogen var fälld och odlingsarbete hade påbörjats. Den färdiga åkern var på ett tunnland och 28 kappland. Sammanlagda åkern var på tre tunnland. Till nybygget fanns 34 tunnland och 28 kappland myrängar, samt två tunnland och 31 kappland hårdvall. Nere vid ån fanns mer åkermark som kunde uppodlas, men det inte fanns inte mer tillgång på ängar. Enda möjligheten var att bryta upp åker som kunde

läggas igen till lindor eller lägdor. Vidare fanns det asp- och björklöv samt furutäkt. Nybygget kunde ge föda åt en häst, fyra kor, ett ungnöt samt tio får. Innan nybygget kom till, bestod skogen av god timmerskog. Nu fanns tillräcklig skog till husbyggnad, vedbrand och virke till gårdsgårdar, men ingen skog till avsalu. Mulbetet var någorlunda, och skogen var för det mesta inhägnad och fredad från intrång av kreatur från andra byar. I de båda Lillträsken hade man husbehovsfiske efter gädda, abborre och mört, en tillgång som bedömdes ha ett ringa värde. Vid gårdsgården fanns ett fall i ån, där man kunde bygga en kvarn, om nybyggaren mäktade med detta. Annars var det endast 1/8 mil till Varuträsks kvarn.

År 1815 sålde Erik Andersson Ledin gården till mågen Jonas Johansson. Jonas Johansson och Kajsa Eriksdotter hade barnen Per Erik Jonsson f. 1812 som 1832 flyttade till Stockholm men återvände och bodde 1840-1843 i Lövlund men utflyttad från socknen sistnämnda året, Jonas Jonsson f. 1814 som flyttade 1833 till Stockholm, Johan (1815-1815), Johan Jonsson Lindström (1817-1885) som var inhysesman och bosatt i Hedensbyn, Hans (1819-1819), Anna (1821-1821), Gustaf Lindström (1822-1860) som blev nybyggare i Lövlund, Greta Jonsdotter (1824-1877) som gifte sig med sågställaren Jakob Hägglund och makarna bodde i Storkåge, Maria Jonsdotter (1827-1888) som gifte sig med skomakaren Johan Carlsson Nygren och makarna bodde i Böle och i Skellefteå stad, Anna (1829-1832), samt Lovisa Jonsdotter f. 1832 som gifte sig med fältjägaren Nils Nilsson Vikblad, som hade tjänstgjort i Innervik men som hade flyttat ut till Jörn.

Under nästan hela 1830-talet var det missväxt i Västerbotten. Den 22 juli 1831 utkwitterade Jonas Johansson från magasinet vid Skellefteå kyrka undsättningsspannmål som hade förts till Skellefteå av skepparen J.F. Aspgrén. Jonas Johansson skulle betala spannmålen, men kronan och socknen gick in och borgade.

Efter Jonas Johanssons död 1834 övertogs halva nybygget i Lövlund av svågern Carl Gustaf Olofsson som var gift med Stina Eriksdotter. Han fick införsel av länsstyrelsen den 15 oktober 1835 på 7/96 mantal. Carl Gustaf Olofsson och Stina Eriksdotter hade barnen Helena Carlsdotter (1823-1897) som var gift med bonden

Johan Hällström från Falmark och makarna bodde i Kusmark och Storkåge, Carl Anton Carlsson Lundmark (1825-1865) som var dräng och i några år bonde i Lövlund, Olof Reinhold Lundmark (1826-1900) som var bonde i Lövlund, Sara Johanna Carlsdotter Lundmark f. 1832 som var handlerska på Kyrkobordet och 1898 utflyttad till Byske, samt Eric Ulrik Lundmark f. 1836 som var bonde och sågverksägare i Frostkåge.

Nybygget anlades 1798 och fick då 25 frihetsår. Genom ett utslag från landshövdingen 1818 utökades frihetsåren med 15, och nybygget skulle börja skatta 1838. Vid en syn 1838 framkom att odlingar hade genomförts för 723 riksdaler och 26 skilling banco på de bägge andelarna tillsammans. Men arbeten för 1 040 riksdaler banco saknades ännu, varför nybygget fick ytterligare sex frihetsår. Nybygget ansågs vara av sämre kvalitet. Åborna hade skyldighet att odla för minst 25 riksdaler vardera om året under sexårsperioden. I annat fall kunde de förlora rätten till nybygget och bli ersättningskyldiga.

År 1846 förrättades sämjodelning i skogen mellan Carl Gustaf Olofsson och Anders Gustaf Lindström. Skogen hade hittills brukats gemensamt. År 1854 sålde Carl Gustaf Olofsson sin halva av nybygget till sonen Olof Reinhold Lundmark. Han fick införsel av länsstyrelsen på nybygget den 20 december 1854. Han kunde visa upp bevis på att han ägde god frejd och ställde upp borgen för att klara skyldigheterna som åbo på kronohemmanet. Kungörelsen skulle läsas upp i häradets kyrkor, och då kunde personer som var bättre berättigade till nybygget anmäla sig. Kungörelsen lästes upp i Skellefteå härads kyrkor i januari samt 4 februari 1855.

Den 21 januari 1856 skickade Olof Reinholds bror Carl Anton till länsstyrelsen en skrivelse, där han menade att han som äldste son borde ha företrädesrätt till hemmanet. Först säger länsstyrelsen i ett utslag, att efter uppläsningen av kungörelsen i kyrkorna hade ingen hört av sig inom rätt tid, ”inom natt och år” därefter. Länsstyrelsen avlog därför ansökan från Carl Anton Lundmark. Men sedan fann man att Carl Anton hade hört av sig inom ett år. Därför upphävde länsstyrelsen köpeavtalet mellan Carl Gustaf Olofsson och Olof Reinhold Lundmark. Man hänvisade till Kungl. Maj:

ts och Kammarkollegiets kungörelse av den 29 februari 1808. Carl Anton Lundmark skulle få tillträda hemmanet ”fardagen” (när Olof Reinhold flyttade från hemmanet) år 1857.⁵³⁹

MULLBACKA (KAMBACKA)

Nybygget Kambacka fick landshövdingens tillstånd den 21 september 1807. Antalet frihetsår var 20. Nybygget hade två tunnland åkerjord som tillhörde den tredje graden. Eftersom åkermarken ansågs vara svag, den bestod av sandmylla med svag botten, sattes skatten ner från 14 kappar till tio och en halv. Ågoområdet bestod av 171 tunnland och 27 kappland, och nybygget skulle bli på 1/8 mantal. Sökandena till nybygget var Daniel Hedman på Sunnanå 1 och Jon Olofsson från Hjoggböle. Den 24 september 1805 hade landshövdingen avslagit Sörbölebornas protester mot nybygget. Kambacka kunde inte få sitt slutliga godkännande, förrän nybygget Flocktjärn som låg intill hade sina gränser klart fastlagda.⁵⁴⁰

NORRLIDEN

Lars Larsson i Svanström lät den 26 juli 1803 syna ett område till krononybygge. Han hade landshövdingens förordnande av den 18 januari samma år. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Samuel Nilsson i Stämninggården och Anders Norlund i Böle. Vid synen närvarade kronobonden Nils Nilsson i Svanström och bonden Johan Johansson i Sörböle.

Till tomt och bostad utsågs en plats 500 alnar norr om Svanströms byarå, vid Hästliden som låg utmed vintervägen. Öster och väster om bostaden fanns åkermark som uppgick till tre tunnland. Jordmånen bestod av grövre och finare lerblandad sandmylla. Marken var bevuxen med gran- och lövskog och mycket stenbunden. Området lutade mot söder, och ansågs kunna bli drabbat av frost.

Ängar fanns väster om bostaden, från Moränget till en liten bäck. Detta röjningsland kunde ge två skrindor hö. Ett röjningsland från Görjadrävjän till byområdet ansågs kunna ge en skrinda. På ett röjningsland mellan Røjmyran och Johan Johanssons i Liden äng kunde man bärga en skrinda hö. Intill Svanströms byarå fanns ett röjningsland som beräknades avkasta en skrinda. Lilla

Bränntjärnsmyran med röjningsland till Moränget kunde ge tre skrindor hö, och Stormoran med röjningsland som gick i två grenar kunde ge nio skrindor. Långtjärn vid Johan Johanssons i Liden skogslinje beräknades avkasta en skrinda, och röjningslandet vid Lill-Granbäcksmoran kunde ge en skrinda. Röjningsland väster om Källmyrslyet kunde ge en skrinda, och Källåsmyran med intilliggande morland beräknades ge fem skrindor hö. Röjningslandet söder om Grändrävjan ansågs kunna ge en halv skrinda hö, samt en myrslog intill Grändrävjan och ett röjningsland intill Larsmyrbäcken uppskattades kunna ge en skrinda. På ett röjningsland mellan Larsmyran och Storviken kunde man bärga två skrindor. Ett röjningsland längs Granbergsbäcken, mellan Svanströms och Svanfors' ängar kunde ge en skrinda hö, och Innerstmyran en halv skrinda. Gengräsmyrkärret beräknades ge en halv skrinda i likhet med Gengrässlyet. Öster om bostaden på Långtjärnbrännet fanns spadaland, vilket kunde uppodlas till tre tunnland lägdor. Jordmånen bestod av lerjord som ansågs frostländig. Totala höslåttern beräknades till 31 och en halv skrinda.

Timmer, virke till gårdsgårdar, vedbrand samt mulbete fanns på kronoallmanningen. Det fanns inget fiske. Nils Nilsson i Svanström erkände att den utsynade marken låg utanför byaskogen på kronoallmanningen. Nils Nilsson ville i egenskap av granne delta i hälften av de utsynade ägorna till ett krononybygge, vilket Lars Larsson bestridde. Han hänvisade till landshövdingens resolution av den 18 januari. Johan Johansson på Sörböle gick emot utsyningen av Görjadrävjan och Røjmyran, som han menade var utsynade under Lidens nybygge.⁵⁴¹

NYLAND (NYLUND)

Krononybygget Nylund fick sitt tillstånd 1804, och nybyggare var Olof Kåglund från Storkåge. Nybygget köptes 1806 av intressenterna till Bondhammars järnbruk, och järnbruket började anläggas samma år.

År 1847 gjordes ett försök att anlägga ett kronotorp på området. Den 11 augusti år 1847 hölls en syn med anledning av att bonden Olof Andersson Lindfors och drängen Jakob Larsson från Kåge ville anlägga ett kronohemman eller torp på en skogstrakt som var

Foto 134. Nyland med sågen i förgrunden där Bondhammars järnbruk började byggas upp, 1923-24. Foto: Ernst Westerlund.

anslagen till Bondhammars bruk. Länsstyrelsen hade utfärdat en resolution den 13 september 1845. Området, som bestod av en kilformig kronoallmanning som låg mellan Varuträsk och Kusmark, började vid Vänmyran (skrivs *Wänmyran*). Väster om Vänmyran låg Frängsbergs nybygge. Från Vänmyran gick området i en spetsig vinkel mot nordost och bestod av cirka 134 tunnland stenbunden mark som var bevuxen med tall- och granskog. Åkermark fanns till sex tunnland.

Väster om bostaden fanns röjningsland som kunde ge en skrinda hö. Västra Lillträsket, som låg 1/8 mil sydost om bostaden, kunde genom utdikning och uppdämning ge tio skrindor hö. Sjön låg inom Nylands hemmans avvittrade område. För utdikningen krävdes ett 800 alnar långt avloppsdike som var tre alnar djupt. Sökandena hade redan påbörjat arbetet med diket. Arbetet med dikningen skulle kosta 250 riksdaler och dammen 60 riksdaler. Syftet var inte att dika ut hela sjön, utan fyra större vikar där det nu växte säv och fräken. Även vid Östra Lillträsket hade sökan-

dena tagit upp ett avloppsdike, som hade lett till att 14 skrindor hö kunde skördas. Kostnaden för detta dike hade gått på 233 riksdaler och 16 skilling. Avloppsdiket, som nu var något förfallet och inrasat, borde grävas en aln djupare. Diket, som var på 500 famnar (cirka 890 meter), skulle kosta 100 riksdaler att förbättra, och en damm vid sjön skulle kosta 50 riksdaler. Denna förbättring skulle ge ytterligare tio skrindor. Marken, som alltså kunde ge sex tunnland åkermark och 35 skrindor hö, var belägen i tre skiften, skogsmarken och röjningslandet i det första, Västra Lillträsket i det andra och Östra Lillträsket i det tredje.

Timmer till husbyggnad, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns på den utsynade skogsmarken, medan det var sämre ställt med mulbetet. Bönderna Olof Bergman och Olof Degerman från Varuträsk, ville ha ersättning om avloppsdiket från Västra Lillträsket skulle skada deras ängar på Røjmyran. Varuträskbönderna ville även ha rätt att använda vatten från Lillträsket för översilning av Røjmyran. Samma yrkande gjorde Carl Olofsson i Lövlund vad gällde Östra Lillträsket. Olof Bergman menade även att röjningslandet tidigare varit upplåtet under hans nybygge Frängsberg.⁵⁴²

Länsstyrelsens beslut kom i en resolution av den 29 september samma år. Den 19 augusti hade Jonas Markstedt i Kusmark till länsstyrelsen lämnat en skrift vilken man vägde in i beslutet. Man konstaterade att Inre och Yttre Lillträsket tidigare var insynade under Nylands nybygge. Utan rättegång kunde dessa marker inte skiljas från Nyland. De övriga ängslägenheterna hade tidigare utsynats under Jonas Markstedts nybygge Hällberget, förutom röjningslandet vid bostaden som tillhörde Olof Bergman i Varuträsk som ägde Frängsbergs nybygge. Länsstyrelsen ansåg att även om sökandena i en rättegång skulle kunna vinna marken från Olof Bergman och Jonas Markstedt, så var nybygget ändå för svagt. Åkermarken var för svag, och därför avslogs ansökan om ett krononybygge.

År 1857 byter Varuträsk mark med kronan, och får det område där torpet planerades. På en skattläggnings- och avvitringskarta som gjordes 1849 men som innehåller senare uppgifter betecknas området såsom Varuträsk vederlagsmark.⁵⁴³

RISMYRLIDEN

År 1825 ansökte inhysesmannen Johan Johansson från Stenbäcken i Burträsk socken om att få införsel på några ägor, som hans svärfar Mikael Nilsson i Stenbäcken hade upplåtit till honom, enligt en köpeskrift av den 19 december 1822. En äga var det åkerland som låg söder och väster om Frängsbäcken eller mellan denna bäck och Stenbäcken. Dessutom ingick åkerlandet vid Røjmyrliden i upp-görelsen, och marken uppgick till 1/32 mantal. Till ägorna hörde ängarna Södra Frängsmoran, halva Bergmyran och Frängsbäcken ner till halva Bergmyran, Drävimyran, Lilla Frängsmoran med en slätterdrävja intill. Dessutom ingick halva övre Stenbäcken med Stora Kroken. Ängarna avkastade 14 skrindor hö årligen. Landshövdingen gav införsel till Johan Johansson enligt en resolution av den 31 oktober 1825.⁵⁴⁴

Samma dag behandlade landshövdingen en ansökan från Johan Johansson om att få inrätta ett nybygge av dels de ägor han förvärvat från sin svärfar, och dels av obrukade odlingslägenheter på kronoallmanningen nordväst om Stenbäcken. Landshövdingen

Foto 135. Rismyrliden från syd-sydväst. Foto: Pär Hallinder.

hade utfärdat en syneremiss den 14 april 1824, och en syn hölls den 15 juni samma år av kronofogden Abraham Burström, med biträde av nämndemännen Anders Morén från Gammelbyn och Per Larsson från Åbyn.

Tomt och bostad utsynades på västra änden av Røjmyrliden, 5/16 mil nordväst om Stenbäckens krononybygge. Där fanns en tjänlig plats och stadig grund för gårdsbyggnaderna. Ett kvarnställe utsynades i Bjurbäcken 1/16 mil nordost om gårdsplatsen, där en mindre skvaltkvarn kunde byggas. Kvarnen kunde gå några veckor vår och höst efter det att en damm hade byggts. På sydvästra sidan av bostaden utsynades en mer eller mindre stenbunden mark, som var lämplig till åker. Marken, som bestod av fin sandjord med örbotten, hade en obetydlig lutning mot sydväst och var bevuxen med en stor granskog. Marken var mager och fordrade mycket gödsel, men ansågs vara frostfri. Åkermarken uppgick till två tunnland, och uppodlingen som var svårarbetad skulle kosta två skilling per kvadratfamn, som skulle ge en kostnad av 129 riksdaler och 30 skilling och tre runstycken. Dessutom fanns två och ett halvt tunnland lindor, det vill säga åker som kunde läggas igen till äng. Jordmånen var likartad som den föregående åkern, men något mera våt och mossbelupen. Efter odling och gödsling kunde marken ge sju och en halv skrinda hö årligen.

Ett röjningsland fanns på ömse sidor om Bjurbäcken, och efter 24 dagsverken med röjning kunde marken ge en skrinda hö årligen. På Dalmyran fanns en naturlig slog, som kunde ge en skrinda hö. Spikstarrmyran som var stor och vidsträckt, kunde ge en skrinda hö årligen. Men det fordrades sex dagsverken med röjning av småtallar och rupris (dvärgbjörk). Blockbergsmyran, som endast kunde bärgas vartannat år, beräknades ge tre kvarts skrinda hö. Korpmyran, som bestod av en naturlig slog, kunde avkasta en skrinda hö, och Sättmyran en kvarts skrinda. Röjningslandet vid Flarkmyrbäcken beräknades efter 12 dagsverken med röjning av lövskog avkasta en halv skrinda. Brattmyrdrävjan beräknades ge en tredjedels skrinda, och Norra Brattmyran som var en naturlig slog en halv skrinda. Rengårdsmyran, som var en naturlig slog, uppskattades ge en och en tredjedels skrinda årligen, och ett röjningsland mellan bostaden och Ljusvattnets skatteäng Blackmyran kunde efter 12 dagsverken med

röjning av gran och björk ge en skrinda. Röjningslandet på ömse sidor om Stormyrbäcken kunde efter 30 dagsverken med röjning ge två och en halv skrinda hö. Skinmyran, som bestod av en naturlig slog, kunde ge en halv skrinda årligen. Totala antalet skrindor var 19 och en kvarts skrinda som kunde föda en häst och några kor.

Lägdorna vid bostaden fordrade två hölador, och övriga ängar sju mindre lador. Vid gården och åkern fordrades minst 500 famnar gårdsgårdar. Uppodlingarna och byggnaderna skulle kosta 673 riksdaler.

Nybyggaren Anders Andersson Harr på krononybygget Burliden 2 gick emot utsyningen av Rengårdsmyran, som han påstod vara insynad under Burliden. Han hade lämnat nybyggeshandlingen till lantmätaren Stenberg, varför han inte kunde styrka sin sak. Johan Johansson menade att man inte kunde sätta sin tilltro till en obestyrt uppgift, och Rengårdsmyran låg dessutom över två mil från Burliden. Johansson berättade att han i ansökan gjort anspråk på flera av Harrs ängar i närheten av sitt tilltänkta nybygge, men avstått från att insyna dessa. Vid synen kom även fram att Johan Johansson under två års tid hade brukat de åkrar och ängar han år 1822 hade köpt av sin svärfar Mikael Nilsson. Dessa ägor ville nu Johan Johansson sammanlägga med nybygget. Men detta hade Johansson inte tagit upp i sin ansökan, och ingen befallning hade getts om att syna dessa lägenheter. En utredning måste göras för att utreda om Stenbäcken skulle klara sig utan dessa ägor. Synemännen kunde inte göra något åt saken utan ett förordnande från landshövdingen. Synemännen ansåg att de lägenheter som utsynats på kronoallmanningen var för svaga och låg för spridda, och att de därför ensamma var otillräckliga för ett nybygge. Johan Johansson ville då ha anstånd med frågan om ett nybygge, tills en utredning hade gjorts om Stenbäcken kunde klara sig utan dessa ägor. Då skulle även Johansson söka insyna de ängar som Anders Andersson Harr hade i närheten och som låg 2 mil från Burliden. Dessutom skulle han skaffa ytterligare borgen för att klara uppodlingen av nybygget.

Den 18 augusti 1824 anhöll Johan Johansson om att få använda de lägenheter han köpt 1822 för sitt nybygge. Den 30 juni hade

kronofogden Abraham Burström låtit syna lägenheterna, och kommit fram till att de kunde ge 14 skrindor hö. Efter en røjning som skulle gå på 53 riksdaler och 26 skilling kunde dessa ägor tillsammans med ägorna 7 till 13 i den förra synen rymmas inom ett skifte. Ägorna 1-6 kunde rymmas inom det andra skiftet. Totala antalet skrindor hö skulle bli 33 $\frac{1}{3}$. Med hjälp av fångfoder kunde man underhålla en häst, fyra kor och några får. Synemännen ansåg att det var möjligt att anlägga ett nybygge och helst som ängarna kunde öka i framtiden efter avvitrting, eftersom Burliden tills vidare skulle nyttja ängar i närheten. Dessutom fanns det tillgång på åkermark som kunde läggas igen till lägdor, vilka kunde ge mera hö.

Landshövdingen bestämde att ett nybygge kunde inrättas av de utsynande lägenheterna, utom Rengårdsmyran som Johan Johansson fick fortsätta att tvista om med Anders Andersson Harr. Nybygget skulle få namnet *Rismyrliden*. För den del som Johansson köpt från Stenbäcken skulle han skatta för $\frac{1}{32}$ mantal. Odlingen skulle åstadkommas för minst 13 riksdaler och 16 skilling banco årligen.

Per Anton Boström sålde i november 1851 sin stuga i Rismyrliden med full inredning till bonden J.G. Lundmark från Skrämräsk. Övriga byggnader var ett fähus med foderlada. Någon mark ingick inte i försäljningen. Han sålde även en del andra persedlar. Per Anton Boström flyttade sedan till Norsjö.

Köparen betalade genom en revers, som han hade köpt på auktion. Lundmark skulle ha kvar den lösa egendomen tills vidare hos säljaren Boström. J.G. Lundmark förde över köpeavtalet till Jakob Lind i Finnfors den 20 november 1853. I november 1853 lånade Per Anton Boström 186 riksdaler av Jakob Lind.

RÖJNORET

Den 24 juli 1801 lät nybyggaren Nils Nilsson i Røjnoret utsyna fler ängar under nybygget, eftersom han hade frostaktig och mager åkermark. Han ville även utsyna ny tomt och bostad samt fler ängslägenheter. Nils Nilsson hade landshövdingens syneremiss av den 11 juni 1800. Den som utförde synen var befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Anders Olofsson

i Krångfors och Carl Stenlund i Sunnanå. Vid synen närvarade även grannen, bonden Lars Larsson i Bastuträsk.

Till ny bostad utsågs ett ställe i norr till ost troligen 5 500 alnar från den gamla bostaden. Den nya platsen låg på sydöstra sidan av Sternsliden. Vid bostaden fanns åkermark som var bevuxen med gran- och tallskog. Marken var stenbunden och bestod av grov sandmylla med stadig botten. Ett och ett halvt kappland åker var redan upptagen, och ytterligare åker kunde tas upp. Åkermarken ansågs bli mer bördig och mindre frostfri än vid den gamla bostaden. Platsen låg även närmare de ängar som tidigare hade insynats.

Äng fanns i Thyggmyran som låg norr om den nya bostaden, och där kunde två skrindor hö bärgas. Genom att dämna Kvarnmyran via Pesarnbäcken kunde man få ut någon avkastning. För närvarande gav den ingenting. Kvarnmyran låg söder om den nya bostaden. Vid Damtjärnsbäcken fanns ett röjningsland som genom dämning kunde förbättras. Området låg öster om bostaden. Summan av de nya utsynade ängarna blev två skrindor hö.

Lars Larsson i Bastuträsk hade ingenting att invända mot synen. Lars Johan Wisell från Nasafjälls silververk hade skickat en skrivelse, där han ville att utsyningarna skulle läggas som ett bruksnybygge under verket. Sökanden gick emot Nasafjälls begäran. Nils Nilsson ville att frihetsåren skulle utökas på grund av husflyttningen. Synemännen föreslog en utökning med fem år.⁵⁴⁵

SANDBERG

Nybygget fick sitt tillstånd genom länsstyrelsens resolution den 16 november 1803, då nybygget tilldelades 20 års frihet från grundskatten. De som lät insyna nybygget var Olof Andersson och Jon Persson i Svanfors. År 1810 tog krukmakaren Johan Björkman i Piteå stad över besittningsrätten, men bosatte sig aldrig i Sandberg, och han utförde inte heller något arbete, varför nybygget blev öde.

Nils Gabrielsson från Bastunäs övertog 1813 nybygget utan någon som helst betalning. Villkoret var att han odlade och byggde på nybygget för 11 riksdaler och 20 skilling banco om året. Vid synen

1813 konstaterades att manbyggnaden var utan fönster, dörrar och inredning, medan det fanns en spisel och en väggfast säng. Värdet var tio riksdaler. Dessutom fanns ett fähus med felaktigt tak och en påbörjad foderlada som värderades till sex riksdaler och 32 skilling. Åkern ansågs vara värdelös, och ängarna i samma skick som när de utsynades. Vid samma tillfälle lät Nils Gabrielsson utsyna flera ängar. Rödmosamyran kunde efter röjning ge en skrinda, och Tarsmyrbäcksljet en sjättedels skrinda. Svartuddsljet uppskattades ge en skrinda, och Svartudden kunde efter en röjning av fyra tunnland ge tre skrindor. Efter en mindre röjning beräknades Svartuddmyran ge en skrinda, och Rørslymyran lika stor mängd hö. Smalmyran med ett röjningsland kunde ge en skrinda, och norra änden av Lapptjärnsmyran likaså en skrinda. Långmyran vid Tarsmyrbäcken uppskattades avkasta en halv skrinda, och den totala avkastningen blev nio och två tredjedels skrinda. Nils Gabrielsson fick förlängd frihetstid med ytterligare 20 år.⁵⁴⁶

År 1817 överlät Nils Gabrielsson nybygget till soldaten Olof Johansson Blylod (1790-1860) från Bjurvattnet, som den 9 april samma år fick införsel från länsstyrelsen, det vill säga länsstyrelsen accepterade honom som åbo på nybygget. I juli 1818 genomfördes en avträdes- och tillträdessyn på nybygget.

På nybygget fanns då en manbyggnad, som ansågs vara värd 20 riksdaler, ett gammalt stall som 1814 hade rubricerats som fähus och som då hade fått ett värde av sex riksdaler och 32 skilling banco. Åkern bestod av fem och en fjärdedels kappland, var överväxt med mossa och saknade gårdsgårdar. Åkern ansågs vara värdelös. Nils Gabrielsson hade inte lagt ner något arbete på åkern och ängarna. Däremot hade Olof Blylod under sitt år på nybygget flyttat husen till ett lämpligare ställe. Flyttningen hade kostat tio riksdaler. Olof Blylod hade satt upp ett nytt fähus som var 5,9 meter långt och 5,3 meter brett. Det var hopbyggt med ett stall av bräder och bakar. Fähuset var inrett med golv, bås, mur och dörr. Intill fähuset fanns en foderlada, som var 5,3 meter i fyrkant och var värd 15 riksdaler banco.

Den kostnad som var nedlagd på nybygget var 51 riksdaler, eller 25 riksdaler mer än vad som var nedlagt 1814. Nils Gabrielsson

ansågs inte ha uträttat något på nybygget och kunde inte räkna sig till godo någon värdeökning. Han hade slagit ängarna och använt höet på sin gård i Bastunäs. Synemännen ansåg att Nils Gabrielson skulle betala för att han inte odlat och byggt på nybygget som han skulle. Den årliga odlingskostnaden var 11 riksdaler och 40 skilling, och denna summa skulle han betala för fyra år, tillsammans 57 riksdaler och 16 skilling banco. Kronofogden Dyhr skulle ta ut summan när domen vunnit laga kraft, och överlämna pengarna till Olof Blylod som skulle använda dem till att förbättra nybygget. När Nils Gabrielson avstod från nybygget hade han i avtalet förbehållit sig sex skrindor hö från nybygget i sin livstid, vilket synemännen förklarade vara olagligt.⁵⁴⁷

Den gamla gårdsplatsen låg strax väster om det nutida Hammarströmsberget, som i början av 1800-talet kallades *Lapptjärnsberget*. 500 alnar från den nya boplatsen fanns åkern, som uppgick till fyra tunnland. Vid synen utsynades några nya ängar, nämligen Franksmoran som gav en skrinda hö, sjöfoder från Lapptjärn som likaså gav en skrinda, samt röjningslandet i västra delen av Långmyran som gav en skrinda. Den nya utsyningen gav tre skrindor hö.

Olof Blylod blev den som satte nybygget i stånd efter en rad innehavare som inte hade nått någon framgång med uppodlingen och uppbyggandet av hus och gårdsgårdar.

STAVBÄCK

Nybygget anlades 1829 av Johan Andersson från Krångfors. Sonen Olof Johansson bodde på nybygget 1832-1834. Hans bror Sven Johansson Forssell (1810-72) ägde nybygget åren 1836-39. Han hade fått införsel på nybygget den 28 november 1836. Sven Johansson sålde nybygget den 8 februari 1839 till kofferdiskepparen Nicanor Sandström på Strömsör i Norrböle för 120 riksdaler riksgälds. Möjligen ville Sandström använda skogen till skeppsvirke. Sven Forssell blev bonde i Lund.⁵⁴⁸

STÖVERFORS

Lars Nilsson från Holmfors sökte 1797 utsyning på utgrävningen av Stöversjön, samt ville dessutom utsyna ängar till ett särskilt

hemman. Länsstyrelsen utfärdade en remiss den 24 maj 1797, och 9 oktober samma år höll häradsrätten en syn. Utsyningen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Johan Larsson Gädda i Degerbyn och Anders Olofsson i Krångfors. Från Medle deltog fyra bönder.

Bostaden låg 1/8 mil öster om Holmfors och en och en kvarts mil nordväst om Medle. Åkermark fanns vid en kläpp intill bostaden och bestod av sandmylla. Den uppgick till fyra skäl. I nordväst vid Lillstövermyran fanns sandjord med lerbotten som uppgick till två skäl.

Ängar fanns vid Stöversjön som man ansåg kunde grävas ut på östra sidan, där Medle byamän menade att rålinjen mellan byn och kronomarken gick. Det skulle krävas 80 dagsverken utöver de 24 dagsverken som Medle sade sig ha nedlagt. Sjön beräknades i framtiden avkasta 40 skrindor hö och för stunden 12 skrindor. Sjön låg sydost om bostaden. Stränderna omkring sjön ansågs kunna ge fyra skrindor hö. Där fanns nu en gammal lada som hade fallit omkull. På röjningslandet på ömse sidor om Stöverbäcken vid Stöversjön fanns två skrindor hö. Två myrar vid Stöverbäcken samt röjningsland på norra sidan av bäcken beräknades kunna ge två skrindor hö. På Nymyran som låg öster om bostaden fanns tre skrindor hö, och röjningsland omkring myren kunde ge en skrinda. En röjningsmor i sydost beräknades efter mycket arbete kunna avkasta sex skrindor. Röjningslandet norr om Lillstövermyran i nordost kunde ge en skrinda. Tillsammans beräknades ängarna avkasta 59 skrindor gott hö, varav den viktigaste lokalen var Stöversjön.

Husbehovstimmer, gärdslevirke och vedbrand fanns nära bostaden. Mulbete fanns nära de utsynade Ängslägenheterna. Frihetsåren sattes till 25 år, och inom de första fem åren skulle det grävas 20 famnar diken kring åkrarna, och 40 famnar kring ängarna. Dessutom skulle det röjas mark som gav fyra skrindor i avkastning. Nybyggaren skulle vidare i mangården sätta upp en stuga med förstuga och bod, samt i ladugården ett fähus med foderlada.

Byamännen från Medle gick emot utsyningen av stränderna kring Stöversjön, Nymyran och röjningslandet kring myren samt röj-

ningslandet norr om Lillstövermyran, eftersom dessa hade ingått i storskiftesdelningen i byn. Byamännen bestred vidare hela nybyggesinrättandet, eftersom byn vid avvitrningen hade brist på skog och lovades ersättning av allmanningen vid Krångsvarvet och Klemensbodarna. Byamännen ansåg att den marken inte svarade mot den brist på skog som byn hade, utan byn ville ha den aktuella marken.

Lars Nilsson f. 1766 fick immission på nybygget 1802. Han flyttade 1808 till Lycksele lappmarksförsamling. Johan Eriksson (1778-1857) från roten 104 Pipare i Tjärn bodde i Stöverfors 1808-09 samt 1812-13. Johan Eriksson var gift med Lisa Andersdotter (1779-1809) från Storkåge 9, och makarna hade sonen Erik (1809-1810). Johan Eriksson gifte om sig med Beata Olofsdotter (1776-1849) och makarna fick dottern Johanna (1812-1890).⁵⁴⁹

SVANSTRÖM

Svanström fick sitt tillstånd 1767, och förste nybyggare var Alexander Gabrielsson från Frostkåge, enligt länsstyrelsens resolution den 12 augusti. Redan i maj 1768 delades nybygget, och sockenskomakaren Per Bengtsson från Prästbordet blev ägare till Svanström 2.

År 1805 anmälde landshövdingen att nybyggarna Lars Larsson och Nils Nilsson i Svanström sökte skattebrev på sina nybyggen, som var på en fjärdedels mantal vardera. Landshövdingen hade i ett utslag 1804 bestämt ägora och mantalet till hemmanen. I utslaget hade bestämts att impediment, det vill säga oduglig mark som myrar och mossor, berg, sjöar och vattendrag, skulle disponeras av kronan med tanke på att de kanske skulle gå att odla. Marken uppgick till 1 050 tunnland och 30 kappland. Båda nybyggarna i Svanström hade i september 1804 betalat skatteköpspenningen, som uppgick till 16 riksdaler och 32 skilling banco. Summan svarade mot tio års grundränta. Kammarkollegiet gick med på begäran.

Lars Larsson, som var från Svanfors, hade fått införsel eller immision på sitt nybygge 1793. Han hade förvärvat nybygget samt andelarna i sågkvarnen och Tarsmyran från Marta Larsdotter som var änka efter Johan Persson. Nils Nilsson hade förvärvat sitt nybygge 1775 genom en avhandling med Alexander Gabrielsson i

Svanström. Nils Nilsson hade fått länsstyrelsens införsel på nybygget 1776.

Enligt en karta som lantmätaren Per Novander gjort 1797 hade nybyggena fyra tunnland och ett och ett halvt kappland åker, 321 tunnland 27 7/9 kappland äng, uppodlingsmark och betesmark, samt 374 tunnland 2 13/18 kappland skog, tillsammans 699 tunnland 31 11/18 kappland duglig mark. Impediment uppgick till 1 050 tunnland och 30 kappland. Jordmånen skulle vara förmånlig, om den inte var utsatt för frost. På varje hemman kunde en häst, åtta till nio kor, samt 20 får utfordras. Hemmanen kunde förbättras ytterligare. Inom gårdsgärdet fanns en husbehovskvarn. Jordmånen bestod av grundlera. En del av åkern var åborna tvungna att lägga i träda, eftersom marken var oduglig till åker. Varje bonde kunde så något över tre tunnor säd. Kronobefallningsmannen jämförde dessa nybyggen med hemmanen i Kroksjön, som hade tilldelats högsta tunnlandstalet efter avvitringsinstruktionen. Mulbetet ansågs vara tillräckligt, medan fiske saknades. Eftersom nybyggena hade svaga åkrar, fick de 1 400 tunnland per mantal, det vill säga 350 tunnland på en fjärdedels mantal.⁵⁵⁰

SÖRTRÄSKET (SÖRTRÄSKBERGET)

Hans Olofsson från Finnforsbodarna ansökte 1810 om att få upparbeta ett nybygge på allmanningen. Länsstyrelsen hade utfärdat en syneremiss den 16 april samma år och en syn hölls den 4 augusti av kronolänsmannen Carl Olof Westermark, med biträde av nämndemännen Per Larsson i Myckle och Samuel Nilsson i Stämninggården.

Tomt och bostad utsynades på södra sidan av Sörträsket, som låg cirka en halv mil nordost om Finnforsbodarna samt en kvarts mil söder om Finnfors by. Nybyggaren ville kalla nybygget Sörträskberget. Åkern fanns intill bostaden mot sjön och bestod av lerblandad sandmylla på hård stenbotten där det växte tall, gran och lite björk. Åkern uppgick till tre tunnland. Åker fanns även en kvarts mil sydväst om bostaden vid Myrträskliden. Marken bestod av röd och vit sandmylla på stenbotten, och på platsen växte grova granar. Åkern uppgick till två tunnland. Ytterligare en halv mil i samma väderstreck, på södra sidan av Orrträsket, fanns jord av

Foto 136. Mangården och sommarstugan i Sörträsk 1952. Foto: Ernst Westerlund.

samma egenskaper som förra stället. Marken, där det växte gran och tall, uppgick till två tunnland. Åkern uppgick tillsammans till sju tunnland.

Äng fanns vid Myrträsket som låg en kvarts mil från bostaden, där det fanns en naturlig slog som beräknades ge en halv skrinda hö. Sjötjärnsmyran kunde efter röjning ge sju skrindor, och Smalmyran två skrindor. Ängar på bägge sidor om bäcken som rann från Orrträsket till Storbäcksängen samt två mindre myrar på norra sidan om bäcken kunde tillsammans ge fem skrindor hö. Längs Rantjärnsbäcken och på Rantjärnsmyran, bland de ängar som inte Bastuträsk by hade utsynat, kunde det bärgas fyra och en halv skrinda hö. I det området ingick även Stortjärnen, som skulle dikas och röjas. På en myr norr om Rantjärnsmyran kunde man bärga en skrinda hö. Genom att tappa ur Gåvatjärnen kunde man få land som beräknades ge en skrinda hö. Myrträsket kunde dikas ut genom en bäck som rann ut på östra sidan. På ömse sidor om bäcken fanns röjningsland, som kunde ge två skrindor hö. Lillröd-

ningsmyran kunde efter dikning ge en halv skrinda hö. Ränkhålet som låg söder om Hästmyran kunde ge en halv skrinda, och hal-sen mellan Hästmyran och Myrträsket som bestod av gammal äng kunde avkasta en halv skrinda. Inre Hästmyran på bägge sidor om fåboden samt två halsar som låg väster om detta ställe kunde ge en skrinda. Bergmyran samt två mindre fläckar som låg en halv mil nordväst om bostaden uppskattades ge en skrinda. Skackelbacken kunde efter röjning och odling ge en halv skrinda hö, och lika mycket kunde bärgas på Gråbergsmyrans. Kärrmyran, Brattmyran och Syltmyran beräknades ge två skrindor. Långträskbäcken på bägge sidor om Kroktjärnen samt intilliggande Kroktjärnsmyrarna vid Kroktjärn och Finnfors' hemmans skattlagda äng, som samtliga var naturliga slogar, kunde ge fyra skrindor hö. Sjöfoderslå-tern i Kroktjärnen beräknades ge två skrindor efter röjning, odling och dikning. Totala antalet skrindor hö var 36.

Det fanns riklig tillgång på timmer till husbehov, virke till gärds-gårdar samt vedbrand vid bostaden. Det fanns gott om mulbete och fiske till husbehov i Kroktjärn och i Sörträsket. En kvarn kunde anläggas i Myrträskbäcken.

Landshövdingen gav tillstånd till nybygget, eftersom det inte fanns några protester. Nybygget skulle få 3/16 mantal, och eftersom åkern var svag sattes frihetsåren till 35. De första fem åren skulle nybyggaren sätta upp en stuga som var 4,7 meter i kvadrat och förse den med inredning, odla upp 24 kappland åker samt röja bort skog på två tunnland. Vidare skulle Hans Olofsson röja fem skrindland ängar vid Orrträskbäcken, dika 267 meter vid ängarna, 178 meter diken i åkern samt bygga 267 meter gårdsgårdar. De följande fem åren skulle han bygga ett stall som var cirka 3 meter i kvadrat med ett foderlider som var 4,7 meter långt och cirka 3 meter brett, vedlider som var 4,7 meter i kvadrat, dessutom hemlig-hus och hölador. Nybyggaren skulle vidare uppodla en åker på ett tunnland, röja undan skog på två tunnland, gräva 267 meter diken i åkern, uppföra 267 meter gårdsgårdar samt röja fem skrindland ängar på Stortjärnsmyran samt gräva 267 meter diken.⁵⁵¹

TARSMYRAN

I boken *Skellefteå socken 1650-1790* står att Tarsmyran blev

nybygge 1773. Detta är inte riktigt, utan Tarsmyran blev då en kronoängeslägenhet. Konungens befallningshavande hade kommit med ett utslag den 22 april 1766, som gav major Daniel Lagerbom tillstånd att nyttja allmänningstrakten Tarsmyran. Detta beslut hade överklagats av kaplanerna, klockaren och ett antal bönder. År 1773 kom Kammarkollegiets utslag som avlog besvären, då man menade att majorerna hade haft rätt till marken långt innan Daniel Lagerbom år 1762 fick tillstånd att nyttja Holmsmyran som slätteräng, en myr som dittills hade varit obrukad. Lagerbom hade fått det tillståndet den 6 mars 1762.

Lägenheten skattlades 1811, och då upprättades en karta. Delägare i ängen var Lars Larsson i Svanström som hade 2/9, Olof Andersson i Svanfors 3/18, Jon Persson i Svanfors 1/9, Christier Nilsson i Nyholm 1/18, avskedade soldaten Per Ersson From i Nyholm 1/9, Per Andersson i Strömfors 3/72, Anders Andersson i Strömfors 3/72, avskedade soldaten Anders Olofsson Polack i Tarsnäs 1/9, samt avskedade korpralen Johan Lundström på Sunnanå 1/18.

Daniel Lagerbom hade Kammarkollegiets utslag av den 14 februari 1772, då han fick rätt att nyttja ängen mot skatt och ränta. Efter Lagerboms död hade dottern Anna Katarina Lagerbom och mågen Petter Anton Fjällström ärvt ängen. De hade sålt en andel 1788 till häradsskrivaren Erik Schalén, som i sin tur sålt till Johan Persson i Svanström. År 1792 hade Johan Perssons änka sålt andelen i ängen samt hemmanet i Svanström till Lars Larsson. Han fick landshövdingens brev på brukningsrätten den 9 augusti 1793. År 1798 lades andelen under nybygget i Svanström. Nybyggarna i Svanfors köpte sina andelar i Tarsmyran den 5 juli 1783 samt 16 mars och den 14 juni 1792. De fick landshövdingens resolution av den 8 mars 1792 och en remissorialresolution av den 1 augusti 1803. Anders Olofsson Polack hade köpt sin andel i Tarsmyran den 12 mars 1808 av Lars Larsson i Klockträsk. De övriga delägarna hade inga papper på sina andelar.

År 1804 hade lantmätaren Lars Wallmark upprättat en karta över ängen i samband med en delning. Ängen uppgick då till 139 tunnland och fyra kappland. Men enligt Kammarkollegiets utslag skulle marken uppgå till 257 tunnland och 22 kappland. Ett syfte

med kartläggningen var att undersöka vart de saknade tunnlanden tagit vägen. Men ett syfte var även att klarlägga varje delägars ägor efter en delning som varit.

Vid synen framkom att myren blev mindre för varje år, eftersom mossa, dvärgbjörk (rupris) och vide samt annan småskog trängde in från skogsbrynen. Men den största minskningen berodde på att nybyggare runt omkring hade fått andelar av Tarsmyran vid utsynningar under sina nybyggen. Nyholms hemman hade det mesta, och hade dessutom myrens bördigaste delar. Men kronan hade dock inte lidit men av detta, eftersom de flesta nybyggens frihetsår snart var till ända och nybyggena skulle skattläggas. Tvärtom var dessa utsynningar till gagn, eftersom gårdarna som delarna var utsynade under blev bärkraftigare.

Ägorna mättes ut, bördigheten och avkastningen utröntes. Sedan delades myren. I protokollet antecknades att myren i äldre tider varit en bärande äng, men den hade vanvårdats genom för många tidiga bärgningar och försummelse med att avtappa vatten. Detta hade lett till att den var så försämrad och svag att på vissa platser motsvarade inte avkastningen de nedlagda ansträngningarna. På södra änden fanns ett bra utlopp, och genom en fullständig utdikning kunde ängens naturligt bördiga tillstånd återkomma. En utdikning skulle dock bli kostsam. Myren kunde då vattnas under våren och hösten med kallt vatten. Under sommaren skulle det då varma vattnet som var rötande avtappas. På grund av den årliga försämringen skulle ängen med tiden sluta att bära gräs, om inte en snar förbättring skulle komma.

Över hela ängen fanns hölador uppsatta, men inga stängsel som skyddade ängen från betande djur.⁵⁵²

Tarsmyran blev nybygge 1818, och förste nybyggare var Per Ersson From som närmast kom från Grundnäs som var född i Storkågeträsk. Han hade tidigare ägt ett hemman i Nyholm.

ÖRLIDEN

Drängen Carl Wilhelm Lindskog i Bjurån (skrivs *Bjurmyrå*) och torparen Olof Larsson i Stövernäs ansökte 1829 om att få anlägga

ett nybygge vid Storliden, som låg väster om Bjurån. Häradsrätten genomförde en syn den 30 september 1829 genom kronolänsmannen Johan Petter Edin, med biträde av nämndemännen Olof Andersson i Krångfors och Jonas Sundqvist i Sunnanå.

Bostad utsynades på östra änden av Storliden, och marken lutade mot norr, öster och söder. På platsen växte blandskog som mest bestod av gran. Jordmånen bestod av grövre sand- och sandinblandad mylla, och synemännen trodde att marken inte var utsatt för frost. Däremot krävde marken noggrann dikning eftersom det fanns en "bergsega", det vill säga grundvatten sipprade nerför sluttningen. Marken uppgick till två tunnland, dessutom fanns en lika stor yta av likartad jordmån som kunde användas till gräsbärande lunda. Den marken var utsatt för "vattensega".

Ängar fanns vid Lars-Hansänget (eller Bjurmyråänget) som vid utsyningen gav 12 skrindor hö och där det fanns sex hölador. Ett röjningsland kunde efter röjning ge ytterligare två skrindor hö. Kyrkvärden Johan Löfgren i Degerbyn hade fått tillstånd till hälften av ängen 1826 mot erläggande av grundränta i pengar och smör in natura. Lindskog och Larsson hade 1828 köpt brukningsrätten av Löfgren. Latmyrmoran, som låg nordost om bostaden, kunde efter röjning ge 11 skrindor hö. Ängsmark fanns även längs bäcken från Spikstarrmyran till Bäckmyran och vidare till Holmfors' krononybygges område, och dessutom ett röjningsland längs en bäck mellan Bäckmyran och Sösmyran. Detta område kunde totalt ge 15 skrindor hö. Den totala åkermarken var 4 tunnland, och antalet skrindor hö var 40.

Den 7 maj 1831 sålde nybyggarna nybygget till sågverksägaren Lars Kågeman i Stämninggården för 350 riksdaler riksgälds, varav Olof Larsson fick 183 riksdaler och Carl Wilhelm Lindskog 220 riksdaler. I köpet ingick ett fähus som Olof Larsson hade i Stövernäs, och som Kågeman skulle flytta till Örliden.

Lars Kågeman i Stämninggården, som var delägare till Klintfors såg, fick tillstånd till nybygget den 14 november 1832. Det kan tänkas att han var intresserad av att komma över skogen på nybygget. I länsstyrelsens resolution räknas dessutom följande ägor upp:

Byxdrävjan, Rörmyran, Alexmoran, Røjmyran och Lappmyran. Länsstyrelsen fastställde namnet Örliden.⁵⁵³

Samma år bosatte sig Anders Hansson (1784-1851) från Ersmark på nybygget med sin familj. Han var gift med Maria Johansdotter (1775-1859) från roten 41 Lokatt i Falmark. Hon hade tidigare varit gift med Nils Carlsson (1765-1813) i Ersmark och hade barnen Olof Nilsson (1800-1861), Anna Nilsson (1801-1843), Abraham Nilsson (1802-1851), Isak (1804-1822), Kajsa Nilsson (1806-1859) samt Lovisa Nilsson f. 1812. Anders Hansson och Maria Johansdotter hade barnen Erik Andersson (1815-1897) som 1856 flyttade till Finnforsberget samt Sara Fredrika Andersdotter f. 1817 som var nybyggare i Norra Grundfors. Anders Hansson med familj bodde i Ersmark till 1832, i Örliden 1832-1843, samt i Norra Grundfors 1843 och framåt. De bodde i Norra Grundfors hos Maria Johansdotters son Olof Nilsson

Anders Hansson skrev 1839 ett brev till sin bror Gabriel Marklin i Uppsala.

Efter så många denna tid har jag alltid sträfvat att kunna berga mig och min omgivning, men nu har ett svår(t) missöde träffat mig, men innan jag derom berättar vill jag omnämna i korthet, såsom hörande till min nu framställande jerimiad, hvad jag uträttad sedan jag flyttat från Ersmark. För sju år sedan köpte (jag) ett nyss upptaget nybygge Örliden kallat, derest jag första gången icke hade större widd att beså än 2ne(?) kappland och till boningsrum en stuga uppförd till väggbandet. Sedan har jag förfärdigat denna och äfven en bagarstuga, stall, fähus och foderlada 2ne källare m.m. samt uppbrutit 3ne(?) tunnland till åker, hvilken har i senare miss växt åren i förhållande till andra omkring liggande ställen gifvit någorlunda äring, dessutom har jag å detta ställe födt fyra (?) kor, en och stundom 2ne hästar, 5 grisar och 5 a sex får.

När jag var i ... söka (immission) hos Landshöfdinge Ämbetet så gaf broder Johan mig det förslaget att det skulle i sons namn sökas för att undwika den dubbla utgiften emedan han i framtiden en dag skulle bekomma det af mig. Jag kunde

ej förutse hvad som nu hänt, att han mig ovetande försålt nybygget utan något förbehåll åt sine fattige och nu genom detta skändliga missbruk af föräldrars förtroende, bringat oss till tiggare stafven. Ibland annat som äfven bekymrar mig är att jag för ..år sedan tog af H. Hofpredikanten Nordlander en tunna sädeskorn, hvilken skulle vid salpeter uppbörden likvideras. Denna commission lemnade jag till son att gottgöra men hans löfte uteblef. Gossen har varit till 2 år nära ganska beskedlig och nyckter, men vid samma tid inflyttade i grannskapet en wiss skojare och på skälmstycken förslagen man. Till denne har han sällat sig, och vi arma föräldrar har nu skördat frukten af detta umgänge på ett sätt som bringat oss nära till förtwiflan.

Men jag will söka wara större än mitt ... och därför har jag nu i sinnet att å nyo gripa an werket, ehur tungt det än faller sig att börja ... bryta upp ett nybygge, men som blottad på allt skall det nog blifva svårt då medel och credit saknas hvarföre jag nu hos min goda bror bönfaller att bispringa mig med litet brödföda, eller min goda bror täcks gifva... att lätta min bekymmersamma ställning.

Jag will hellre arbeta än tigga, men nöden har ingen lag och det lättar mig äfven att jag tillskrifver en öm god och öfverseende broder, som jag hoppas ej skall lägga tyngd på bördan. Lef wäl önskar en trogen broder

*Anders Hansson
i Örliden*

Pehr Hansson Marklin skriver i ett brev den 6 april 1848 till Gabriel Marklin att

"farbror Anders måste begagna träben. Hans ena knä är sönderbultat."

5

Några nybyggen i Norsjö socken

BJURSELE

Nybyggaren Lars Larsson fick den 3 maj 1800 landshövdingens remissorialresolution på sin ansökan att få utsyna fler ängar under nybygget för att i framtiden kunna dela det. Häradsrätten höll den 15 juli 1801 en syn som genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Anders Olofsson i Krångfors och Carl Stenlund i Sunnanå. Vid synen närvarade bonden Tomas Andersson i Pjäsörn.

Åker fanns på södra sidan av Mossavikheden, söder om bostaden, där det fanns mark som tidigare varit bevuxen med granskog, men som numera var bränd och där större delen av träden var fällda. Marken, som lutade mot söder och sydost, hade en jordmån som bestod av sandmylla och som uppgick till tre tunnland. Åkern ansågs bli någorlunda bördig och kanske frostfri.

Ängar fanns på ömse sidor om Embetsbäcken från tjärnen till Pjäsörnbornas äng, Dranumyran, samt röjningsland intill som kunde ge fyra skrindor hö. Röjningslandet vid Långmyrbäcken samt en träskstrand kunde avkasta en skrinda hö. Långmyran kunde ge en och en halv skrinda hö, och Vilbäckmyrarna med röjningsland kunde ge en skrinda. Röjningslandet efter Långmyr-

bäcken från myren till dammen beräknades avkasta tre skrindor hö. Småmyrarna och Frömyran, som var fyra stycken, kunde ge två skrindor. På röjningslandet vid Flintbäcken kunde man bärga två skrindor hö. Nymyran kunde ge två skrindor, och den del av Bjurselänget som inte redan låg under Bjursele beräknades ge fem skrindor. Hedudden och Matviken ansågs kunna ge en skrinda.

I Bjurselbäcken hade Lars Larsson tänkt bygga en damm, som enligt synemännen borde vara minst 80 famnar lång mellan två hedkläppar och fyra alnar hög för att vattnet skulle nå alla myrslyn som låg runt Bjurseltjärnen. Efter dämning kunde marken bli någorlunda bördig, men avkastningen kunde inte uppskattas. Röjningslandet vid Tjärnmyrbäcken ansågs kunna avkasta en skrinda hö. Näverkåtrasket kunde grävas ut på östra sidan med ett 70 famnar långt dike, som skulle göra sjöns yta en aln lägre och därmed förbättra sjöfoderslåttern. Totala höslåttern kunde bli 20 och en halv skrinda, utom Svartbäcken som genom landshövdingens utslag av den 8 april 1800 genom en förening med Gustaf Andersson i Gumboda blivit lagd under Lars Larssons nybygge. Tanken hade varit att bilda ett nybygge, men det hade inte kommit till stånd i brist på ängar. Marken hade värderats till sju skrindors avkastning.

Bruksbokhållaren Lars Johan Wisell i Nasafjälls silververk anhöll om att marken skulle bli ett bruksnybygge och läggas under verket. Lars Larsson protesterade mot Wisells anhållan. Tomas Andersson i Pjäsörn hade ingenting att invända mot. Synen är skriven i Kläppbodarna, som låg vid Holktjärn.⁵⁵⁴

BJURTRÄSK

Bjurträsk var det äldsta nybygget inom Norsjö socken, grundlagt 1758. De första nybyggena i området hade vidsträckta marker som de kunde ta i anspråk. Under 1800-talet blev det stor konkurrens om marken, när fler nybyggare grundade nybyggen som kom allt närmare de äldre bosättningarna. Under mitten och senare delen av 1800-talet genomfördes avvitrningen, där man drog en gräns mellan kronoallmanningarna å ena sidan, och byar och nybyggen å den andra. I detta sammanhang kom äldre bosättningar att förlora mark.

År 1855 ansökte nybyggaren Nils Stefansson i Tjärnberg om att få utöka åkern och ängen vid sitt nybygge, samt om att få utsyna en ny gårdsplats. Dessutom ville han grunda nybygget Böle i närheten av Kedträsket och Bjurträsk område. Byamännen i Bjurträsk protesterade mot utsyningen, och menade att det formellt inte gått rätt till, eftersom förrättningsmannen fanjunkare Ludvig Enberg inte hade biträde av två nämndemän, utan av en före detta nämndeman och en skollärare. När Enberg kungjorde synen i kyrkan hade han inte specificerat exakt alla områden som synen omfattade. Bybon Olof Andersson hade varit med vid synen i Tjärnberg och där fått veta den exakta omfattningen och hade då protesterat. Efter synen inlämnade byamännen i Bjurträsk en protestskrivelse. De menade att Enberg hade utsynat mark för Nils Stefansson som Bjurträsk fått vid skattläggningsberedningen i Bjurträsk. I sin skrivelse berättar byamännen att nybygget Böle skulle få sin bostad på Snömyrbäcksheden, och att Rödningsbäcken eller Frängsbäcken hade utsynats som en ny vattenledning, där vattnet från Västra och Östra Snöbergstjärnarna skulle ledas bort. Byamännen berättade att nybyggaren i Bjurträsk 1775 hade lett om bäcken in på en oduglig mossmyr som hette Björnmyran och som därefter fick en god gräsväxt. Vid bäcken hade man byggt dammar som ledde in vattnet på myren. Den myren hade Bjurträsk byamän rätt till, enligt ett utslag av länsstyrelsen 1786. Men nu hade ängar och höslogar runt myren utsynats till Böle nybygge. Den vattenledning som utsynades för Böle nybygge var Rödningsbäckens gamla fåra, och om den färdigställdes skulle det innebära att Björnmyran förlorade sin gräsväxt. Vattnet skulle rinna ut i Kedträsket under en otjänlig tid. Bjurträsk byamän hade 1854 fått tillstånd att sänka Kedträsket, och ledningen av vattnet skulle försvåra uppodlingen vid sjön. Byamännen berättade att de 1839 hade sökt att få använda Långröjningsmyran och ängar vid Malån, som hörde till Bjurträsk för att grunda ett nybygge. För att de avstod dessa ängar ville de som kompensation få outnyttjade ängar som låg närmare byn. Efter hörande av lantmätare Tunell som handhade avvitringsarbetet i Norsjö avstyrkte länsstyrelsen protesten från byamännen i Bjurträsk.⁵⁵⁵

BOLIDEN (NORSJÖ-BOLIDEN)

Nybygget fick sitt tillstånd genom länsstyrelsens resolution den

14 augusti 1802. En syn över marken hade hållits den 27 oktober 1795, och en ytterligare syn den 4 september 1799. Nybygget fick 25 frihetsår. På platsen hade Bastuträsk sannolikt haft fäboddar, men förlorat dessa i samband med avvitrningen i byn. Avvittringskartan hade upprättats 1785. Nybygget skattlades den 31 maj 1814, och ägdes då av unga och gamla Lars Larsson i Bastuträsk. Nybygget låg norr om nuvarande stationssamhället Bastuträsk.

Åkermarken var utsynad i Fäbodliden, och överst på berget hade åker upparbetats ur stenbunden mark, som under stenvarvet bestod av sandmylla som var någorlunda frostfri. Medelmåttiga år kunde åkern avkasta tredje kornet. Vid skattläggning beslutades att en del ängar skulle uteslutas. Ängarna Røjmyrmoran och Gröt-moran fanns med på Bastuträsk avvitrtingskarta och skulle därför höra till den byn. Innehavarna av nybygget ville att ett antal ängar som fanns med i beskrivningen till nybygget nu skulle uteslutas, eftersom de var så svaga och nästan odugliga fastän de vid synen hade uppskattats kunna ge åtta skrindor hö. Ängarna var Kammyran, Røjmyran, Fängesmyran, Røjmyrtjärn, sjöfoderslättern i Jonträsket samt Rödningsmoran utanför Lillmyran som låg norr om Häbbersliden. Avkastningen svarade inte mot kostnaden att bärga dem, och de låg dessutom spridda på allmanningen.

Nybyggets ängar var Lill-Rentjärnsmyran, Vägamyran, myrslyet mellan Røjmyran och Grundröjnoret, en tredjedel av sjöfodret i Grundröjnoret som bestod av fräken, Hästmoran, som var en naturlig myrslog som endast kunde bärgas vartannat år och då gav myrgräs, Örrösmoran, röjningslandet vid Stormyrbäcken som till största delen var uppröjt och som kunde slås varje år och då gav finare starr och ängshö, Jonträskmyran, som till mesta delen var en naturlig myräng som slogs vartannat år och då gav svagt myrgräs, Tomasbäcken, som slogs varje år och gav ängshö, röjningslandet efter Rävlsbäcken där det växte gran och björk och ansågs efter röjning kunna ge ängshö och vid bäcken fanns även äng och sjöfoder, Rävamyran samt vid sjön Storräveln, som var en naturlig myräng som kunde slås vartannat år och ge vitstarr. Vidare fanns ängar vid Rävamoran, samt ett röjningsland där det växte gran och björkbuskar och som efter röjning kunde ge starrhö, Björkmoran som var ett röjningsland med samma utseende som det förra stället,

Björntoet, Lill-Nymyran, Svanumyran, Stenänget, Mossahedmyran, Njustersmyran, Nymyran, Gammelmyran samt Björnmyran.

Nybygget låg $5 \frac{3}{8}$ mil från Skellefteå kyrka och $6 \frac{3}{8}$ mil från närmaste lastageplats som var Bockholmen. Boliden hade tillräckligt timmer till husbyggnad samt skog till tjärbränning som dock inte skulle räcka till i längden. Husbehovsfisket var svagt och bestod av gädda, småmört och abborre. Åkerjorden var mycket kostsam att uppodla, och ängarna var spridda på allmanningen och var dessutom sankta. Ängarna var svåra att bärga och svaga, så att man i längden inte kunde räkna med en jämn avkastning. Därför skulle nybyggets areal räknas på 1 400 tunnland per mantal. Nybyggets skattetal var tre daler, 13 öre och 23 penningar silvermynt eller $11/64$ mantal. Arealen uppgick till 240 tunnland och 20 kappland, men av detta skulle 82 tunnland och tio och ett halvt kappland dras bort. Nybyggets skog skulle bli 158 tunnland och nio och ett halvt kappland. Den 17 maj 1814 höggs rålinjerna upp mot angränsande kronoallmanning.⁵⁵⁶

Lars Larsson (1754-1821) och sonen Lars f. 1776 var födda i Burvik, och flyttade 1802 till Bastuträsk. Sonen Lars, som blev nämndeman, fanns skriven i Boliden från 1810.

På 1703 års karta över Norsjötrakten kallas Häbbersberget för *Degerberget* och Fäboberget kallas för *Renkälsberget*. Spångtjärnen kallades *Rentjärnen*, och sydväst om denna invid Norsjövägen fanns *Rentjärnsmyran*.

När järnvägsstationen i Bastuträsk uppfördes i början av 1890-talet uppstod en bebyggelse runt stationen. Strax norr om stationen hade Boliden mark som kom att bebyggas.⁵⁵⁷ Invånarantalet i Boliden var 1880 17 personer och 1948 hela 171 stycken. Den gamla bosättningen blev avfolkad under 1900-talet.

BOMARSUND

Kronobönderna Gustaf Boman och Per Eric Olofsson i Lillholmträsk ansökte 1854 om att få ta upp ett nybygge på norra stranden av Lilla Holmträsket. Länsstyrelsen förordnade om en syn enligt en resolution av den 27 juli 1854. Synen genomfördes den 28

augusti samma år av tillförordnade länsmannen fanjunkaren Ludvig Enberg, med biträde av förre nämndemännen Lars Jakobsson i Bjursele och Elias Burström i Norsjö by.

Tomt, bostad och åker utsynades på norra sidan av Lilla Holmträsket på Tallberget, som låg cirka 1/8 mil från Lillholmträsk. Marken lutade mot söder och var bevuxen med tall och gran. Åkerjorden bestod av grövre sandmylla och uppgick till två tunnland och 16 kappland. På Storön, som låg ute i Lilla Holmträsket en bit ut från bostaden, utsynades tre tunnland och 16 kappland odlingsjord som bestod av grov sandmylla som var mindre stenbunden. Platsen var bevuxen med gran, tall och björk. Åkermarken uppgick till sex tunnland.

Ängar fanns vid myrar och morar intill Morbäcken på västra sidan av Lilla Holmträsket. Området beräknades ge tio skrindor hö. Intill fanns Trälmyran, där man kunde bärga sex skrindor hö. Myren hade upplåtits 1819 till Holmträskes byamän mot erläggande av

Foto 137. Gården i Bomarsund som uppfördes 1877 av Karl Boman.
Foto: Peter Gustafsson/Skellefteå museum.

smörränta. Men byamännen var nu beredda att avstå myren, om de slapp räntan. Hanskmyran, som låg 3/8 mil nordväst om bostaden, bestod av en naturlig slog och beräknades ge sju skrindor hö. Även denna myr var upplåten till Holmträsk's byamän mot smörränta, men de var villiga att avstå myren. Intill låg Dalmyran som ansågs ge två skrindor hö. Det totala antalet skrindor hö uppgick till 25.

Runt om bostaden fanns skog till nybyggets behov, och där fanns även gott mulbete. I Norrbrännbäcken fanns ett lämpligt ställe för en husbehovskvarn, och fiske fanns i Lilla Holmträsket. Markerna rymdes inom två skiften, trots att de var skilda åt genom ett sund som var 1/16 mil brett. Ingen skulle lida intrång genom nybygget. Synemännen föreslog landshövdingen att tillstyrka nybygget under namnet Bomarsund. Sedan kom Gustaf Boman och Per Eric Olofsson överens med inhysesmannen Anders Johansson i Holmträsk om att han och hans hustru skulle äga rätt till nybygget och skulle söka införsel hos länsstyrelsen. Landshövdingen godkände nybygget i en resolution av den 25 januari 1855, och bestämde namnet Bomarsund.⁵⁵⁸

Namnet är identiskt med namnet på den ryska fästningen Bomarsund på Åland, som var aktuell denna tid då Krimkriget pågick. Bomarsund besköts och förstördes delvis av engelska och franska flottstyrkor den 21 juni 1854. Franska trupper landsattes i augusti samma år, då fästningen bombarderades på nytt samt kapitulerade den 16 augusti, alltså 12 dagar före synen av nybygget. Men namnet anspelar även på Gustaf Boman, som var en av sökandena till nybygget. Nybyggets ägor delades dessutom av ett sund, så namnet hade en saklig koppling till platsen.

BÅTFORS

Nybygget utsynades 1796 av Bjurvattnets byamän. En tredjedel av nybygget ägdes av Anders Andersson, men hans del blev 1801 ett eget nybygge under namnet *Långselet*. Han utsynade samtidigt mera mark till nybygget. År 1805 ägdes nybygget av bönderna Anders Jonsson och Anders Nilsson i Bjurvattnet. Året därpå ägdes en tredjedel av nybygget av Olof Persson, men den 19 november samma år fick Johan Larsson Gädda från Degerbyn införsel på

nybygget. Han tycks vara den förste som bor i Båtfors. År 1798 säger Bjurvattnets byamän i en tvist att till byns nybygge Båtfors hörde en tredjedel av fisket i Storselet.

BÅTFORS 2

Nybygget anlades 1841 enligt utslag från landshövdingen den 18 januari 1841. Nybyggare var Johan Jonsson, som 1842 anlade nybygget Finnbo, och Båtfors 2 övertogs av Anders Andersson Lindmark. Nybyggena Båtfors 1 och 2 kallades för Södra Båtfors eftersom det fanns ett annat nybygge som hette Båtfors vid Åbyälven.

Åker och odlingsland vid bostaden uppgick till fem tunnland. Vid bostaden på norra sidan av Skellefteälven fanns ängar, som tillsammans med röjningslandet vid Lillängesbäcken kunde ge sex skrindor hö. Den del av Bastuträskmyran som inte tillhörde Bjurvattnet beräknades ge en skrinda hö. Frängsänget kunde likaså ge en skrinda, och Hembergstjärnen med omkringliggande myr och röjningsland ända ner till Karsbäcken, sydväst om bostaden,

Foto 138. Båtfors nr 2 från öster år 1960. Foto: Ernst Westerlund/Skellefteå museum.

uppskattades ge tre skrindor. Njusträsktjärnbäcken vid föregående ställe, från myren ned till Karsbäcken, kunde ge tre och en halv skrinda hö. Stenladumyrn, som låg sydväst om bostaden, beräknades ge en halv skrinda. De delar av Hömyran som inte fanns med på Bjurvattnets karta kunde ge en avkastning av sex skrindor hö. På norra sidan av Skellefteälven, lite ovanför bostaden, fanns mot övre änden av Åkerbärsholmen en liten bäck som kunde dämmas. Då kunde vattnet ledas över ett röjningsland ner mot älven. Området beräknades ge fem skrindor hö. Intill röjningslandet vid Lillängsbäcken rann Lobäcken, som efter röjning beräknades ge en skrinda hö. Nordost om bostaden fanns Rörmyran, och där fanns röjningsland som efter röjning kunde ge 15 skrindor hö, sedan åtta tunnland och 23 kappland som hörde till Skärudden dragits bort. Totala antalet skrindor hö var 56. Detta efter det byte av ängar som genomfördes 1842 med Finnbo.

Anders Andersson Lindmark f. 1800 kom från Gummark 5, och var gift med Stina Jonsdotter (1810-1874) från Klutmark. Makarna hade barnen Anton Lindmark f. 1828 och Eufrosyna (1834-1900) som var bosatt i Sunnanå, Norsjö socken.

BÖLE

Bonden Nils Stefansson i Tjärnberg fick 1856 tillstånd av länsstyrelsen till nybygget Böle. En syn hölls den 11 augusti 1855 av fanjunkare Ludvig Enberg i Skellefteå, med biträde av förre nämndemannen Olof Jakobsson i Finnfors och skolläraren H. Westerlund i Norsjö. Tomt och bostad utsynades på Snöbergsmyrheden, och platsen var bevuxen med tall, gran och något lövskog. Gårdsplatsen låg en halv mil nordost om Tjärnberg. Jordmånen bestod av grov sandmylla och uppgick till drygt fyra tunnland. Intill bostaden fanns lämplig mark till lägda som uppgick till fyra tunnland. Lägda och åker fanns även vid Kedträsket och öster om Kedträskmyran och uppgick till fyra tunnland.

Ängar fanns intill bostaden på Snöbergsmyrn där det växte ris, men efter dikning och översilning kunde marken ge sex skrindor hö. Intill dessa ängar fanns Östra och Västra Snöbergstjärnarna, som Nils Stefansson till en del hade avtappat, men som efter ytterligare sänkning kunde ge sex skrindor hö. Vattnet från tjärnarna

kunde ledas in på ett myr- och morland intill och därigenom ge en avkastning på tre skrindor. Nils Stefansson hade redan lagt ut 60 riksdaler banco på arbetet med sänknigen. I östra änden av Snöbergsmyrans fanns en naturlig äng, som Nils Stefansson hade nyttjat sedan 1825 mot erläggande av smörränta. Ängen gav en fjärdedels skrinda hö. Fågelvinstjärnen kunde efter utgrävning eller sänkning ge fyra skrindor hö. Mellan tjärnen och Kedträskmyran fanns mossa och morland som genom översilning av vatten från Fågelvinstjärnen kunde ge tre skrindor hö. I västra änden av Kedträskmyran fanns en naturlig slog, som Nils Stefansson nyttjat sedan 1825 mot erläggande av smörränta. Ängen gav tre kvarts skrinda hö. Den del av Kedträskmyran som inte låg under Tjärnbergets avvitrade mark men som var röjd kunde ge 20 skrindor hö. Intill åkerlandet vid Kedträsket fanns ett röjningsland som kunde ge en skrinda hö. Vid Kedträskmyran låg Trinnsmyran, som också kunde ge en skrinda hö. Vid Torbäcksmyrans fanns röjningsland och naturlig slog som kunde ge 2 skrindor hö. Marken hade upplåtits 1825 till Tjärnbergets nybygge. Intill Frängsträskbäckens utlopp genom Snöbergsmyrans hade Nils Stefansson röjt en äng som hade upplåtits till honom 1839. Ängen gav två skrindor hö. I slutet av synen förklarade Nils Stefansson genom sitt ombud lanthandlaren E.M.J. att han avstod från insyningen av Frängsträsk och Nyängsbäcken. Åkern uppgick till tio tunnland, och ängen gav 48 och en halv skrinda hö.

Olof Andersson från Bjurträsk protesterade mot att Nils Stefansson skulle få rättighet att utdika Östra och Västra Snöbergstjärnarna samt Fågelvinstjärnen, eftersom vattnet skulle rinna ut i Kedträsket som Bjurträsk höll på att dika ut. Bjurträsk byamän ansåg också att bostaden låg för nära deras by.

Timmer till husbehov, vedbrand och gott mulbete fanns i närheten av bostaden. Ett kvarnställe fanns inom det utsynade området, vilket kunde rymmas inom ett enda skifte. Kronomarken hade dessutom undergått avvitringsberedning. Synemännen ansåg att ett hemman om minst 1/8 mantal kunde anläggas utan att orsaka intrång för någon annan. Namnet på nybygget skulle bli *Böle*. Synemännen menade att utdikningen av tjärnarna inte skulle medföra någon större skada. Nils Stefansson fick landshövdingens god-

kännande för nybygget, trots protesterna från Bjurträsk's byamän. På nybygget bodde 1870 Nils Stefansson från Tjärnberg med sin familj.

FINNBO

Johan Jonsson, som var nybyggare på Båtfors nr 2, ville 1842 utsyna några nya ängar under nybygget. Han hade tillstånd till nybygget i Båtfors den 18 januari 1841. Men vid synen förändrades planerna, och nu ville Johan Jonsson, av en del nya ängar samt en del odlingar och ängar som låg under hans nybygge i Båtfors, inrätta ett särskilt nybygge med namnet *Finnbo*. Vidare skulle Johan Jonsson tillträda nybygget Finnbo, medan Båtfors 2 skulle övertas av Anders Andersson Lindmark från Gummark.

Johan Jonsson skickade en ansökan till landshövdingen den 5 oktober 1841, och ville då utsyna alla ängar på kronoallmänningen mellan Båtfors, Karsträsk, Boliden, Holmträsk, Mörttjärn, Bjurvattnet och Långselet. Landskontoret i Umeå utfärdade samma månad en resolution, där kronolänsmannen fick i uppdrag att genomföra en syn. Vid synen som genomfördes den 21 juli 1842 deltog kronolänsmannen Olof Bjuhr, med biträde av nämndemännen Jakob Nilsson i Skråmträsk och Olof Andersson i Krångfors. Vid synen deltog även förgångsmannen Lars Larsson från Bastuträsk som skulle bevaka krononybygget Bolidens rätt samt Per Andersson från Karsträsk. Redan när synen började ville Johan Jonsson att ängarna skulle bli ett särskilt kronohemman, som han ansåg kunde äga bestånd. När Per Andersson fick veta vilka ängar som Johan Jonsson ämnade utsyna, förklarade han att han inte hade något att invända, och lämnade synen. Synemännen ville bifalla ansökan om ett särskilt kronohemman.

Tomt, bostad och åker utvisades på Finnberget som låg på norra sidan av Njusträsket. Platsen låg 1/8 mil söder om Båtfors, tre kvarts mil öster om Mörttjärn, 1/8 mil norr om Karsträsk, och tre kvarts mil väster om Loberget. Marken lutade ner mot Njusträsket och var bevuxen med tall, gran, björk och asp. Jordmänen bestod av grövre lerblandad sandmo som mestadels var stenfri. Marken ansågs vara bördig, och man trodde att den skulle bli någorlunda frostfri. Åkermarken uppgick till sex tunnland. Öster om bostaden

och över Njusträskbäcken fanns ett större stenfritt odlingsland som passade till lindor. Området, som omfattade tio tunnland, lutade jämnt mot norr.

Ängar fanns öster om bostaden, där Njusträskbäcken rann ut ur Njusträsket. Bäckens kunde dämmas och vattnet leddas över ett röjningsland och en myrtrakt. Bäckens sträckte sig från träsket och fram till rådet mot Båtfors. Området kunde efter röjning och dämning ge tio skrindor hö. Efter Långmyrbäcken väster om bostaden fanns ängsmark mellan Långmyran med omgivande gräsbärande backar till rådet mot Båtfors. Dessutom fanns röjningsland fram till Njusträsket. Området kunde efter röjning ge sex skrindor hö. Vidare ville sökanden till nybygget lägga följande ängar som var utsynade under Båtfors: Bergmyran som låg väster om bostaden uppskattades ge en skrinda hö. Röjningslandet från Bergmyran till Njusträsket skulle även innefatta ett röjningsland som låg på södra och västra sidan av Njusträsket, intill Karsträskkliden. Dessutom två små bäckar som rann ut i Njusträsket. Området beräknades ge 14 skrindor hö. Långmyran beräknades ge tre skrindor hö. Totala antalet skrindor hö var 34. Synemännen meddelade att alla ägorna kunde rymmas inom ett enda skifte.

Det fanns god tillgång på skog, mulbete samt passande kvarnställe vid dammen i Njusträskbäcken. Fiske fanns i Njusträsket och i Skellefteälven, nedanför Båtfors 1/4 mil på vardera sidan av älven. Nybygget låg 4 5/8 mil från Skellefteå kyrka och 5 3/4 mil från Bockholmens lastageplats. Nybygget skulle inte innebära något intrång för Båtfors nr 1. Synemännen tillstyrkte nybygget, och Johan Jonsson ålades att årligen genomföra odlingar för minst 26 riksdaler och 32 skilling banco. Landshövdingens utslag och tillstånd kom den 5 augusti 1842. Nu bestämdes att familjen skulle bosätta sig på nybygget före slutet av år 1847.⁵⁵⁹

Johan Jonsson (1817-1878) kom från Klutmark och var en bror till Anders Andersson Lindmarks hustru Stina Jonsdotter. Johan Jonsson var gift med Lena Eriksdotter (1811-1892) från Varuträsk. Makarna hade barnen Jonas Johansson (1841-1922) som övertog nybygget, Carl Stenmark f. 1844, Lovisa (1846-1884), Emma f. 1849, samt Klara f. 1852.

GUMBODA

Nybyggaren Anders Matsson från Petiknäs fick tillstånd till nybygget 1781. Gårdsplatsen anlades intill sammanflödet av Skidträskån och Petikån. Eftersom åkermarken var frostaktig, flyttades gårdsplatsen 1820 fyra och en halv kilometer till norra stranden av Skellefteälven. Gumboda kallades i folkmun men även i handlingar under 1800-talet för Långselheden, bland annat 1848 när Rålund utsynades. Namnet syftar sannolikt på nybyggets nya boplats som låg på en sandhed. Nybyggaren tänkte använda den gamla gårdsplatsen till fäbod.⁵⁶⁰ Platsen har i senare tid kallats för Bogärden.

Namnet kan vara en uppkallelse efter bynamnet *Gumboda* i Nysätra socken. Det finns en känd koppling till Gumboda. Erik Mellin, som senare blev komminister i Skellefteå, var ägare till Petiknäs nr 1 år 1780 och hade efterträtt Anders Matsson som ägare, vilken i stället tog upp Gumboda. Erik Mellin blev samma år bataljonspredikant vid Västerbottens regemente, vars övningsplats var Gumboda hed. Anders Matsson kan då ha blivit inspirerad av Erik Mellin till detta namn.

En alternativ tolkning är att namnet är en uppkallelse från Gumboda i Nysätra socken, men att huvudleden *-boda* kan ha inspirerats av att det faktiskt fanns fäbodar i området där Gumbodas (i Norsjö socken) gårdsbyggnader uppfördes. Platsen låg vid de ängsrika områdena intill Petikån, och nybygget Petiknäs eller Hornsträsk kan tidigare ha haft en fäbod på platsen. Att det funnits fäbodar i området visar namnet *Gammelbodbäcken*, som fanns i närheten av gårdsplatsen på 1820 års skattdokument.

HOLKTJÄRN

Bönderna Zackris och Anders Zackrisson i Norsjö ansökte 1801 om att få ta upp ett nybygge av befintliga odlingslägenheter vid sin fäbod Holktjärn, som låg på kronoallmanningen. Länsstyrelsen utfärdade en resolution om syn den 10 december samma år. Synen genomfördes den 28 augusti 1802 av likvidationskommissarien Gabriel Hedlund, med biträde av nämndemännen Anders Olofsson från Krångfors och Samuel Nilsson från Stämninggården.

Tomt och bostad utsynades på Nymyrliden, som låg tretusen alnar

Foto 139. Mangårdsbyggnad i Holktjärn som brann ner 1955. Foto: Ernst Westerlund/Skellefteå museum.

(1,7 kilometer) sydost om sökandenas fäbodställe Holktjärn. Där fanns även möjligheter att uppodla två tunnland åker, och jordmånen bestod av grov sandjord där det växte grov gran- och tallskog. Norr om Holktjärnen, nordväst om bostaden, fanns ett halvt tunnland åkermark av samma slag.

Vid Stamtjärnmyran fanns ängar som beräknades ge en halv skrinda hö. På västra sidan av Gråbergsmyrans fanns på ömse sidor om en bäck ett odlingsland som kunde ge två skrindor hö. På stränderna av Gråbergstjärnen, där det växte svagt myrgräs, kunde man bärga två skrindor hö, samt tre skrindor sjöfoder i själva tjärnen. På ett

röjningsland på ömse sidor om den bäck som rann ut ur tjärnen kunde man slå två skrindor hö. Norr om Holktjärnen fanns ett morland, där sökandena grävt ett 30 alnar (17,7 meter) långt dike, som var en och en halv aln djupt (0,9 meter). Genom diket bevattnades området som nu gav en skrinda hö, men som efter röjning kunde ge mera. På alla sidor av Sidvartjärnen (skrivs idag *Segutjärnen*) fanns en myrslog som gav en skrinda hö. Öster om tjärnen fanns en oduglig myr, som sökandena förbättrat genom att leda dit en bäck efter grävning. Nu kunde man bärga en och en halv skrinda på myren. Öster om myren fanns Lövrotstjärnen (skrivs idag *Livrottjärnen*), där en myrslog gav en halv skrinda hö. Sydost om tjärnen fanns röjningsland på ömse sidor om Långbäcken fram till dess skatteänget Totjärnmyran tog vid. Röjningslandet uppskattades ge fyra skrindor hö.

Även på norra sidan av Totjärnen fanns röjningsland som beräknades ge en skrinda hö. På Inre Lövbrännmyran fanns ett röjningsland som kunde ge en skrinda hö. På ömse sidor om Kvarnbäcken fanns ett röjningsland där det växte grov granskog, och marken uppskattades kunna ge fyra skrindor hö. På norra sidan av Sankmoran fanns en myr som kunde avkasta en halv skrinda hö, och på södra sidan av Kvarnbäcken fanns lika mycket hö. Samma mängd fanns på södra sidan av Holktjärnsmyran. Sökandena ville också till nybygget använda de lägenheter som de fått utsynade under sina hemman den 27 november 1799. Dit hörde Lövbrännmyran, som kunde förbättras till äng genom att man grävde och ledde dit en bäck. Vidare Godmyran, som var en naturlig slog som gav en halv skrinda hö. Mjödttjärnen kunde likaså ge en halv skrinda. Röjningslandet vid Gråbergstjärnbäcken kunde genom dämning och ledning av vatten på odlingslandet bli dugligt till äng. Holmänget, som låg på östra sidan om en bro som gick över Braxenån, kunde genom en dammbyggnad däckas över. Dammen skulle vara 60 meter lång (108 alnar) och 1,7 meter hög (3 alnar). Vattnet skulle ledas bort genom ett dike som var 71 meter långt (120 alnar). Dessutom krävdes ytterligare en damm och ett långt dike. Avkastningen kunde inte uppskattas. Totalt fanns på nybygget 25 och en halv skrinda hö. Virke till gårdsgårdar och vedfång fanns nära bostaden. Det fanns inga protester mot nybyggesinsyningen. Synemännen beviljade därför nybygget, som skulle uppgå

till 1/8 mantal, och sökandena föreslogs få 20 frihetsår. Halva skatten på 1/8 mantal skulle man börja ta ut efter 15 år. Länsstyrelsen beviljade nybygget i en resolution av den 9 februari 1805.⁵⁶¹

HÖGBERGET

Kronohemmansåbon Per Svensson från Gallejaur i Arvidsjaurns socken ansökte 1827 om att få ta upp ett nybygge mellan Dragnäs och gränsen mot Arvidsjaur. Länsstyrelsen utfärdade en resolution om syn den 18 december samma år. Synen genomfördes den 8 oktober 1828 av kronolänsmannen Per Bjuhr, med biträde av nämndemännen Zackris Norén och Jon Gabrielsson i Norsjö.

Tomt, bostad och åker utsynades på Högberget, som låg cirka 1 000 alnar norr om Dragnäs. Marken lutade mot sydöst och var bevuxen med grov tall- och granskog. Jordmånen bestod av stenbunden sandmylla på fast botten och uppgick till fyra tunnland.

Vid Alträsket (skrivs *Ahlerträsket*) fanns strand- och myrslogar och dessa tillsammans med ett litet röjningsland intill två bäckar som rann ner till Alträskets västra ände kunde ge nio skrindor hö. Röjningslandet sträckte sig upp till Norra Källmyran. Bäckarna skulle däckas med en damm som skulle bli 32 meter lång. Ett röjningsland fanns på ömse sidor av Alträskbäcken mellan Alträsket och Strömyran där bäcken förenade sig med Bredträskbäcken. Ett annat röjningsland låg längs Bredträskbäcken upp till Carl Svenssons i Rörträsk skatteäng, och bägge dessa områden beräknades ge fyra skrindor hö. Vattumyran med omgivande myrhalsar och röjningsland uppskattades ge sju skrindor hö. En myr intill Vattumyran beräknades ge en skrinda hö. Det totala antalet skrindor hö uppgick till 21 stycken.

Synemännen menade att nybygget skulle kunna rymmas inom ett eller två skiften. Genom däckning skulle man kunna öka höavkastningen, men det gick inte att uppskatta denna. Vid slutet av synen avstod Per Svensson nybygget till grannen Johan Danielsson från Dragnäs.

Länstyrelsen gav sitt tillstånd till nybygget under namnet Högberget.⁵⁶²

KLOCKARLIDEN

Jonas Östensson Klockare (1807-1868) fick landshövdingens tillstånd till nybygget Klockarliden den 4 oktober 1843. Han hade tidigare anlagt nybygget Steninge. Klockare överlät nybygget den 31 december 1852 till hovkamrer Nils Clausén, som var ägare till Lejonströms sågverk. Köpeskillingen var 700 riksdaler riksgälds. Landshövdingen fattade beslut om införsel den 15 september 1853.⁵⁶³ År 1855 ansökte Nils Petter Nilsson i Karsträsk om att Jon Jonsson, som var äldste son till Jonas Östensson Klockare, skulle få överta nybygget, eftersom ett fel hade gjorts vid köpet. Jonas Östensson Klockare förklarade att hans avsikt inte varit att sälja nybygget, utan endast att lämna sina åtkomsthändingar till Clausén, som en säkerhet för en skuld som Klockare hade hos Clausén. Skulden uppgick till cirka en tredjedel av vad han skulle kunna få för nybygget. Klockare menade att det var rättvist att hans barn kunde vinna tillbaka nybygget. Länsstyrelsen visade att Jonas Östensson Klockare hade innehaft nybygget utan klagomål. Länsstyrelsen gick på sökandens linje och överförde åborätten till Nils Petter Nilsson, som var förmyndare för Klockares omyndiga barn. Han skulle upprätthålla och förbättra nybygget, till dess att Klockares barn kunde överta det.⁵⁶⁴ Det är oklart varför Klockares barn hade förmyndare.

MAURSELE

Kronobonden Olof Nilsson i Mensträsk ansökte 1829 om att få ta upp ett nybygge dels av ängar som han sedan 1826 innehade på kronoallmanningen och för vilka han betalade smörränta till länsstyrelsen, dels av åker- och ängeslägenheter som var outnyttjade. En syn genomfördes den 13 september 1832 av kronolänsmannen Johan Westermarck, med biträde av nämndemännen Zackris Norén och Jon Gabriellsson från Norsjö.

Tomt och bostad utsynades vid Sandheden, som låg på norra sidan av Yttre Stormyran, strax söder om Skellefteälven och Mauricelet. Marken lutade mot söder, och jordmånen bestod av fin sandmylla som var röd och vit. Marken, som uppgick till två tunnland, var stenfri, men antogs bli utsatt för frost. På Hästkläppen öster om Stormyran fanns stenfri jord som uppgick till fem tunnland, med

liknande jordmån som vid gårdsplatsen. Marken var låg och flat och lutade mot norr. Denna vackra "slinda" ansågs vara för frostländig för att användas till åker, men passande till lindor. På norra sidan av Petträskets östra ände fanns ett halvt tunnland stenbunden åkerjord, som ansågs vara någorlunda frostfri.

Öster om bostaden på norra sidan av Stormyran fanns en naturlig slog, som beräknades ge en sjättedels skrinda hö. På sydöstra sidan av Stormyran, där Lilltjärnsbäcken rann ner, fanns både naturliga slogar och röjningsland som uppskattades ge en och tre kvarts skrinda hö. På västra sidan av Stormyran kunde man bärga fyra skrindor myrgräs. Röjningslandet på ömse sidor av Petträskbäcken mellan Petträsket och forsen kunde ge åtta skrindor hö, om man byggde en damm i bäcken. Röjningslandet bestod av björk- och videskog och villtuvor. Vid Petträskstranden i västra änden av sjön kunde man bärga en skrinda hö. De sista två ängslägenheterna

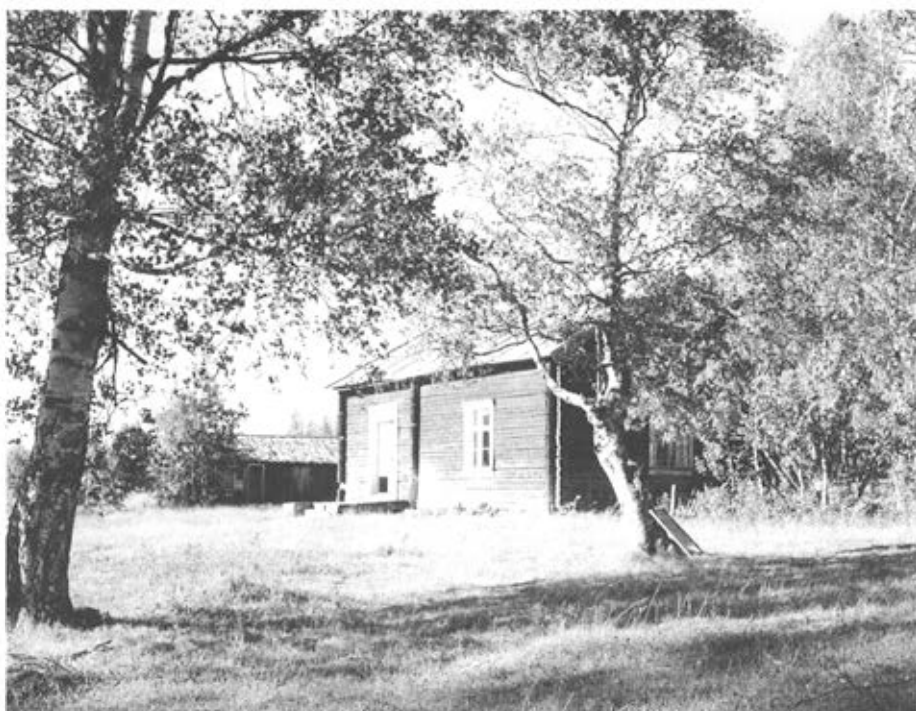

Foto 140. Boningshus i Mauricele som var uppfört på 1850-talet av Jonas Fredrik Westerlund.

samt Häffuslogen vid Storstenklippan var villkorligt utsynade under nybygget Mensträsk 3. Sjöfodret i Petträsket beräknades ge en skrinda hö. Söder om Petträsket fanns en myrslog från Lappvisten upp till Petträsk Hedtjärn, och tillsammans med ett moras eller röjningsland kunde detta bevattnas genom att man ledde vatten från tjärnen. Avkastningen gick inte att uppskatta. Norr om Petträskbäcken fanns en naturlig slog som kallades *Stenkärret* och som kunde bärgas i likhet med en kallkälldrävja där intill. Hö kunde även fås från Kallkällmyran, som låg väster om Petträsket. Norra Kallkällmyran kunde ge en skrinda, liksom Grönhålet.

I närheten fanns söder om en liten tjärn ett röjningsland som kunde ge foder till sto och häst. Västra Håpmyran och på ömse sidor om Lappvägen från Petträsket fanns en naturlig slog som kunde ge två skrindor hö. Den del av Görjmyran som låg nedanför lappmarksgränsen kunde ge en halv skrinda hö. Brännbergsbäcken mellan lappmarksgränsen och Skellefteälven kunde efter röjning och dämning ge två skrindor hö. De två sistnämnda lägenheterna var tidigare upplåttna till krononybygget Grundträsk i Arvidsjaurs socken. Eftersom marken låg nedanför lappmarksgränsen, och dessutom låg i anslutning till Mauriceles övriga ägor, borde lägenheterna överföras till det nya nybygget. Hans Persson i Grundträsk var också villig att avstå marken mot ersättning för nedlagt arbete och för en hölada. Olof Nilsson lade en tunna korn i ersättning. Den del av Inre Stormyran som inte var utsynad under Mensträsk beräknades ge en skrinda hö. Vid Råkälen fanns ett röjningsland som bestod av vide och större granskog. Efter röjning beräknades marken ge en halv skrinda hö. Källkolvmyran ansåg man kunde ge en tredjedels skrinda hö. En drävja på nordvästra änden av Stenhedmyran kunde ge en skrinda hö. Vidare kunde man få hö från en hässjeslog på östra änden av Stenhedmyran, liksom av en myrslog vid Lapptjärn. Gräsväxten på ett röjningsland längs Nordvikbäcken kunde genom dämning förbättras. Hö fanns vidare på en myrslog vid Nordviken. Man kunde leda vatten in på ett röjningsland vid Snältjärnbäcken samt på Finnmyran, och på dessa ställen skulle man kunna bärga en skrinda hö. På två mindre områden intill kunde man också få lite hö. Det totala antalet skrindor hö uppgick till 31 stycken.

De fem sistnämnda ägorna bytte Olof Nilsson bort till åborna Anders Eriksson och Anders Olofsson i Mensträsk i utbyte mot de ängar som Mensträsk hade disponerat. Orsaken var att de ägor som byttes bort från Mauricele inte kunde rymmas inom nybyggets två skiften. Nybygget skulle nu få 28 skrindor hö årligen.

Husbehovsfiske fanns i Petträsket och i Skellefteälven. Kvarnställe fanns i Petträskbäcken. På nybygget fanns god tillgång på timmer. Länsstyrelsen gav tillstånd till nybygget under namnet Mauricelet.⁵⁶⁵

MÖRTTJÄRN

Den samiske inhysesmannen Olof Nilsson från Stämninggården ansökte 1826 om att få ta upp ett nybygge på kronoallmanningen vid Rengård. Länsstyrelsen hade utfärdat en syneremiss den 21 november 1825 och en syn hölls den 4 juli 1826. Synen genomfördes av kronolänsman Olof Bjuhr från Bjurträsk, med hjälp av nämndemännen Zackarias Eriksson i Norsjö och i brist på en ojävig nämndeman deltog krononybyggaren Johan Persson från Hedträsk.

Tomt, bostad och åker utsynades en kvarts mil sydost om Rengård vid den så kallade Mörttjärn. Marken lutade mot söder, och var bevuxen med grov gran-, tall- och björkskog. Jordmänen bestod av lerblandad sandmylla på lerbotten och omfattade tre till fyra tunnland.

Ängar fanns 600 meter väster om bostaden, omfattade fyra till fem tunnland och bestod av lerblandad sandmylla som var stenfri. Marken var för sumpig för att passa till beständig åker. Mörttjärnen kunde dämmas upp genom en 20 meter lång och 1,7 meter hög damm och på så sätt kunde man göra så att myrarna runt tjärnen avkastade mera gräs. Även Brännbergstjärnen kunde dämmas upp för att öka gräsväxtligheten, men det var svårt att uppskatta den framtida tillgången. Intill tjärnen fanns längs en bäck som gick från Nymyran ner till Skellefteälven ett röjningsland, som kunde ge fem skrindor hö. Från Nymyran gick även en bäck till Karsbäcken, och längs bäcken fanns ett röjningsland som beräknades ge nio skrindor hö. Genom att dika ut Stora Mörttjärn, som låg

en kvarts mil väster om bostaden, kunde man få mera gräsbärande mark, men avkastningen var svår att beräkna. Sjöfoder från Frängstjärnen kunde ge en halv skrinda hö. Längs Bredselsbäcken fanns ett röjningsland, som efter röjning kunde ge två skrindor hö. Eftersom Bredselsbäcken låg en halvmil från bostaden och dessutom inte kunde innefattas i det antal skiften som var tillåtna för ett nybygge, ville nybyggaren Anders Nilsson i Rengård byta till sig ängarna mot Lidmyran, som låg under hans nybygge och som hade samma avkastning. Totala höavkastningen uppgick till nio och en halv skrinda.

Husbehovsfiske fanns i Skellefteälven och ett kvarnställe i Mörttjärnsbäcken. De utsynade lägenheterna ansågs kunna rymmas inom två skiften. Däremot ansågs tillgången på hö vara så dålig att synemännen föreslog att Olof Nilsson bara på försök skulle få tillstånd till nybygget. Senare skulle man vid en syn eller vid avvittlingsarbetet utröna om uppodlingen hade lyckats. Landshövdingen beslöt att Olof Nilsson under sex års tid skulle försöka arbeta upp nybygget, som skulle få namnet Mörttjärn. Olof Nilsson bodde i Mörttjärn till 1830, och flyttade då till Burön vid Bureå.⁵⁶⁶

NORRESTTRÄSK (MITTILIDEN)

Bonden Lars Johansson i Långträsk fick den 31 mars 1800 landshövdingens syneremiss för ett krononybygge väster om byn. En syn hölls den 22 juli 1801 av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Anders Olofsson i Krångfors och Carl Stenlund på Sunnanå. Vid synen deltog bönderna i Långträsk Anders och Jakob Olofsson, nybyggarna Johan Hermanson i Frautjälen och Lars Larsson i Bjursele.

Tomt och bostad utsågs på norra sidan om Mittiträsket, mellan denna sjö och Norrträsket. Platsen låg 3/4 mil väster om Långträsk och 3/8 mil öster om Bjursele, och skulle kallas *Mittiliden*.

Åkermark fanns kring bostaden, och den var bevuxen med tall-, gran- och björkskog. Marken var stenbunden och bestod av sand med stadig botten. Arealen uppgick till fyra tunnland och 16 kappland. Marken ansågs kunna bli bördig och ganska frostfri.

Äng fanns efter Görjmyrbäcken, där det fanns röjningsland från Kvarnbron till Kyrkobron, vidare Görjmyran norr om bäcken. Området beräknades avkasta fem skrindor hö. Söder om bostaden vid Hjölmyran, som låg norr om Görjbäcken, fanns en halv skrinda hö. Röjningslandet längs Görjbäcken från Kyrkobron till Slåttestjärnstranden med två små myrar på norra sidan beräknades ge två och en halv skrinda hö. Röjningslandet efter den bäck som löper mellan Slåttestjärnen och Brönstjärnen med Frängsmyran beräknades avkasta två skrindor hö. Lillfelasmyran, som låg sydväst om bostaden, väntades ge en halv skrinda hö, samt Bäckmyran med röjningsland och med en myr i norr beräknades avkasta två skrindor. Kallkällmyran med röjningsland efter bäcken i väst kunde ge en skrinda hö, och Ängesmyrtjärnen med stränder beräknades ge en halv skrinda. Röjningslandet efter bäcken från Vittjärnen till Norrträsket samt Norrträskets stränder och sjöfoder beräknades ge en och en halv skrinda hö. Norrträsket kunde förbättras genom utgrävning. På Spikstarmyran kunde man bärga en halv skrinda. Söder om Sillartjärnen fanns en mor som kunde röjas, och vidare fanns det mark efter Norrträskbäcken till Skattänget, och alltsammans kunde ge två skrindor hö. Röjningsland efter bäcken ovanför Sillartjärnen mot Lars Larssons äng kunde förbättras genom dämning. Någon avkastning kunde inte uppskattas. Bjärntjärnlidänget beräknades ge en halv skrinda hö. Två morar norr om Sikträsket som kunde röjas samt röjningsland vid Kvarnbäcken, nedanför kvarnen, beräknades ge fyra skrindor. Sillartjärnen kunde grävas ut på nordöstra sidan på en sträcka av 130 famnar längs bäcken. Tjärnen kunde vidare däckas vissa tider utan att göra skada. Avkastningen kunde inte beräknas. Ljustjärn var mindre förmånlig att dika ut, utan synemännen tyckte det var bättre att förbättra slåttern genom dämning. Totala höavkastningen beräknades bli 22½ skrinda.

Husbehovstimmer, virke till gårdsgårdar samt vedbrand fanns nära bostaden. Kvarnställe fanns i Norrestträskbäcken och husbehovsfiske i Mittträsket och Norrestträsket. Mulbete fanns vid de utsynade ängarna.

Ingen hade något att invända mot utsyningen, men Långträskborna menade att de skulle bli trängda av utsyningen vad gällde

mulbetet. Nasafjälls silververk hade skickat en skrivelse, där de ville att nybygget skulle läggas som ett bruksnybygge under verket. Nybyggaren protesterade mot skrivelsen.⁵⁶⁷

Lars Johansson fick landshövdingens tillstånd, som var daterat den 16 april 1802. Han överlät nybygget Mittiliden till sonen Mårten Larsson den 12 mars 1810. Mårten Larsson fick immission av länsstyrelsen den 30 juli 1810.⁵⁶⁸ Norrestträsk kallas på dialekt Sillarliden, "seillarlia".

NORRLIDEN

Nybygget Norrliden grundades 1861 av Jakob Jakobsson Ask f. 1835 som ägde nybygget till 1873, då han bytte bort det till en bulvan åt handelsmannen och sågverksägaren Anders Markstedt i Skellefteå. I stället fick Jakob Jakobsson Ask ett gott jordbruks-hemman i Grimsmark i Nysätra socken. För Jakobsson torde bytet ha varit mycket gott. I Norrliden bodde sedan inhysespersoner i gården, och den användes även som bostad för timmerhuggare som arbetade i närheten.⁵⁶⁹

RENGÅRD

Gabriel Jonsson i Petiknäs ansökte 1798 om ett nybygge i Rengård, som låg på södra sidan av Skellefteälven, mittemot Petiknäs. Länsstyrelsen utfärdade en syneremiss och en syn gjordes av häradsrätten den 2 oktober samma år. Vid synen deltog grannarna från Petiknäs, Klockträsk, Bjurvattnet och Bastuträsk. Den som genomförde synen var Erik Lindemark och nämndemännen Johan Larsson Gädda i Degerbyn och Johan Johansson på Sörböle. Platsen låg en mil väster om Bjurvattnet, 3/4 mil sydväst om Klockträsk och 3/8 mil sydost från Petiknäs.

Intill bostaden fanns mark till åker som bestod av fin sandmylla med lös botten som omfattade fyra skäl. Sydost om platsen fanns mark bestående av fin sandmylla med stadig botten som uppgick till två skäl. På Älgön, som låg öster till syd från bostaden, fanns åker till ett skäl. På norra sidan av älven fanns åkermark om två skäl. Åkermarken uppgick sammantaget till nio skäl.

Ängar fanns väster om bostaden vid det röjningsland, som kalla-

des *Storåmyran*, på vilken man kunde slå fyra skrindor hö. Väster om bostaden fanns en strand, Klösan, som kunde ge tre skrindor. Röjningslandet söder om Abborrtjärn beräknades kunna avkasta två skrindor. Abborrtjärn kunde dikas ut genom ett 100 famnars långt dike från östra sidan av tjärnen och vidare över myrland. För närvarande gav tjärnen en skrinda hö, och marken ansågs kunna bli någorlunda bärande efter en utdikning. På Älgön fanns röjningsland till två skrindor hö. Långstranden samt bäcken i sydost till ost ansågs kunna avkasta två skrindor hö. På platsen fanns gamla hässjeställningar. Nyänget, som låg på norra sidan av älven, bedömdes kunna ge tre skrindor. Gäddträskmyran kunde ge en skrinda hö, och röjningslandet Långbäcken från Lars Larssons dalgrubba till Klockträsk nybyggares insyning bedömdes ge 34 skrindor hö. Den sistnämnda platsen låg 1 200 alnar norr om Gabriel Jonssons åkerhage, som låg norr om bostaden. Röjningslandet vid Morbäcken kunde ge fyra skrindor hö. Röjningslandet från Anders Anderssons i Holmträsk insyning vid Karsbäcken och ända till slutet av bastuträskbornas hässejänge, en sträcka på 2 000 alnar som låg i sydväst från bostaden, bedömdes kunna ge tre skrindor. Från den sistnämnda platsen och till bastuträskbornas gamla skatteäng kunde man bärga 16 skrindor hö. Nymyran sydost om bostaden kunde ge fem skrindor hö. Bredselmyran kunde ge en och en halv skrinda hö. Ängarna skulle totalt ge 84 och en halv skrinda hö.

Husbehovstimmer, gärdslättimmer och vedbrand fanns nära bostaden. Mulbete fanns kring de utsynade ängarna, och husbehovsfiske fanns i Långselet och Storselet emot 12 skilling banco i årlig taxa.

Bastuträsk bestred rätten till de ängar som låg nära Bastuträsks marker samt Nymyran. Bjurvattnets byamän gick emot rätten till Långstranden och Nyänget, som de menade var avvitrade från kronan till byn. Byn menade att en tredjedel av fisket i Storselet hörde till byns nybygge Båtfors. Klockträsk by hade inget emot nybyggesinsyningen. Gabriel Jonsson förklarade att hans granne Anders Jonsson skulle bruka halva nybygget. Något namn på nybygget sattes inte vid utsyningen.

Nybyggarna Gabriel och Anders Jonsson i Petiknäs lät stämma bönderna Anders Andersson i Bjurvattnet samt Anders Nilsson

och Lars Larsson i Bastuträsk för att de skulle visa med vilken rätt de innehade ängarna vid Karsbäcken och Nymyran. De skulle även styrka vilken rätt de hade till Storstensforsen i Skellefteälven. Kärandesidan visade upp ett protokoll från den 3 november 1798 samt syneinstrumentet över Gabriel Jonssons upprättade nybygge. Kärandena sade sig nu vilja avstå lägenheten nr 11, röjningslandet från Anders Anderssons i Holmträsk insyning vid Karsbäcken ända till slutet av Bastuträskbornas hässjeängar, som sträckte sig 2 000 alnar från bostaden. Men Bastuträskborna menade att ängen låg vid en bäck med ringa uppodlingsland på en hed som låg intill. De menade att de inte ägde ängen. Beträffande Nymyran visade Lars Larsson i Bastuträsk upp ett synebetyg och hävdade att han hade förmånsrätt till ängen. Regementsskrivaren Gustaf Esaias Winblad von Valter, som var ombud för Anders Andersson i Bjurvattnet, berättade att byamännen i Bjurvattnet vid avvittringen på kronoallmanningen hade ängar som beräknats till 383 tunnland och sex kappland, enligt avvittringsprotokollet av den 30 juli 1790. Byamännen hade även ett stadfästelseutslag från landshövdingen av den 24 december 1791. Avvittringskartorna över Bjurvattnet och Bastuträsk fanns inte med vid målet. Därför beslöt man att skjuta upp tvisten till nästa ting.⁵⁷⁰

År 1805 ägdes Rengård av Nils Andersson som bodde i Petiknäs, enligt mantalslängden. Erik Andersson f. 1770 från Bastuträsk 1 blev 1805 nybyggare i Rengård. Han var gift med Marta Jonsdotter f. 1771 från Medle 12, och makarna hade barnen Anders f. 1807, Kajsa f. 1809, Lovisa (1811-1893), Britta f. 1813, Sara (1815-1855), samt Fredrika (1817-1874).

RISLIDEN

Nybygget hade grundats 1767 av Herman Olofsson från Lidsträsk i Burträsk socken. Nybygget fick 35 frihetsår enligt länsstyrelsens besittningsresolution av den 5 januari 1768. Risliden hade kyrkorätt i Lycksele socken 1768-1817. Drängen Jon Jonsson från Risåträsk i Burträsk socken köpte halva nybygget den 13 oktober 1782. Den andra halvan köptes av Zackris Olofsson, som fick länsstyrelsens immissionsbrev av den 9 maj 1786. Nybygget klövs officiellt 1793 i två lika stora delar enligt länsstyrelsens resolution av den 4 maj. Den 20 januari 1802 sålde Jon Jonsson sin halva till Zackris Olofs-

son, som i sin tur sålde delen den 9 mars 1803 till Anders Nilsson. Nybygget skattlades 1805, och vid förrättningen konstaterade man att det inte fanns någon lagfart. Åren 1786 och 1792 lät nybyggarna utsyna åtskillig mark som kunde odlas upp. År 1800 utfärdade länsstyrelsen besittningsresolutioner för de bägge nybyggena, som nu fick ytterligare 25 frihetsår.

Rågängen mellan byarna Norsjö och Hemmingen i Skellefteå socken och Granträsk i Burträsk socken fastställdes 1758. Rået gick från råpunkten Björnstavaren i en rät linje till berget Maratjärnliden som låg i rået mot Lycksele socken. Dessa råpunkter var 1805 utmärkta med femstenarösen. Äldre män uppgav vid skattläggningen att sockenrådet gick på den plats där gårdarna och åkern i Risliden låg. Nybyggarna tyckte att det vore bekvämare att få höra till Burträsk socken, eftersom avståndet till den kyrkan var två och en halv mil kortare än till Skellefteå. Dessutom var det bättre land till Burträsk kyrka, och de kunde färdas över sjöar. Nybyggarna hade ansökt om att få tillhöra Burträsk socken, men något utslag hade inte kommit från länsstyrelsen.

Zackris Olofsson bodde i södra delen av byn, i den gård som Herman Olofsson hade uppfört 1767. Åkrarna låg runt gården och bestod av sand och mojord som var något stembunden. Åkern lutade mot söder och hade gott avlopp med djupa dälder som i äldre tid blivit uppskurna med vatten. Åkern var någorlunda frostfri, men besvärades av källvatten (benämns källsåg), som gjorde säden senmatad och åkern ”brukningsgirig”. Medelmåttiga år gav utsädet tredje kornet.

Anders Nilsson bodde i norra delen av byn. År 1800 hade de bägge nybyggarna utsynat var sin ny tomt med åker för nya nybyggen.

Risliden hade nio mil väg till kyrkan i Skellefteå, och vägen bestod av två mil kärrväg, fem mil by-, släp- och ridväg samt två mil över ödeland, mark och moras som var obanad väg. Från Risliden gick dels en väg till Norsjö och dels en väg till Hemmingen. (Se vidare under kapitlet ”Vägar”). Till Burträsk kyrka var det sju mil, varav tre mil utgjordes av kärrväg, två mil allmän släp- och byaväg samt två mil obanad väg över ödeland, och någon del av sträckan kunde

Foto 141. Forsbergs gård i Risleden år 1953. Foto: Ernst Westerlund/Skellefteå museum.

man åka båt på sommaren. Till Lycksele kyrka var det fem mil, och man färdades dels med båt och dels på gångvägar.

Nybygget hade inga förmåner förutom åkerbruk och boskapsskötsel. Byn hade torftigt fiske i Stora och Lilla Kipträskan samt i Stor- och Lillträskan som låg 7/16 mil i nordväst. I sjöarna fiskade man med nät och krokar och fick abborre, gädda och mört. Nybygget hade en mindre skvaltkvarn i Lillträskån som låg 3 000 alnar (1,7 kilometer) nordväst om byn.

Manbyggnaden för gamla nybygget var ny, rymlig och i gott stånd till både mangårdar och ladugårdar. Vid gården fanns en loge för tröskning med häst. På byns alla ängar fanns hölador med tak av

näver och pinnar som var i gott skick. Hägnaderna runt bostäderna och åkrarna ansågs vara försvarliga. Jordbruket och särskilt boskapsskötseln krävde mycket tid, inte bara för att ängarna hade mindre bördighet jämfört med deras vidd, utan även för att ängarna låg utspridda åt alla håll vid bostäderna och på kronoallmänningen. Åkerbruket ansågs vara "brukningsgirigt" beroende på "vattensåg", det vill säga källvatten och lös botten. men åkern var någorlunda frostfri. Därför hade åborna lagt åkern i växelbruk. Betet var gott och tillräckligt, och närmaste grannarna fanns på ett långt avstånd, Norsjö på en och en halv mils avstånd och Hemmingen på två mils avstånd. Skogen ansågs vara svag för vedbrand och endast "nyttjebär" för att timra lador och tillverka gårdsgårdar. För att underhålla de gamla gårdarna och upparbeta de nya nybyggena måste nybyggarna årligen underhålla sex arbetsföra hjon.

När man vägde ihop byns förmåner och olägenheter med dess betydliga avstånd från det bebodda landet, kyrka, ting och stämmor, så ville lantmätaren föreslå att nybyggenas områden skulle räknas 400 tunnland på varje mantal. De två gamla gårdarna hade vardera tre tunnland öppen och någorlunda säker åker. Med hjälp av skav, löv och renmossa kunde de vardera utfodra en häst, sju kor och åtta småkreatur. Hömängden motsvarade 22 parmar bättre och sämre hö. Vardera hemmanet svarade mot $\frac{3}{8}$ mantal skatt. De två nya nybyggena hade vardera ett tunnland arbetad och oarbetad åker och åkerland av bättre beskaffenhet. Med tillskott av fångfoder kunde de underhålla vardera två kor och fem småkreatur, och hömängden svarade mot sju parmar bättre och sämre starr och myrgräs. De kunde nyttja lika stor del av fisket, kvarnstället samt andra befintliga förmåner som de gamla gårdarna. De två nya nybyggena kunde därför vardera räknas till $\frac{1}{8}$ mantal. Hela byn hade ett skattetal på ett helt mantal.

När skattläggningsberedningen lästes upp för nybyggarna fick de höra att åkrar och ängar vid de gamla nybyggena som hade utsynats till de nya nybyggena i skattläggningsförslaget ändå hade förts till de gamla nybyggarna som skulle betala skatt för marken. De nya gårdarna skulle inte ha någon förmån med frihetsår att vänta. Därför begärde nybyggarna att de nya nybyggena skulle

sammanläggas med de gamla, som fortfarande hade frihetsår kvar. Genom detta ville man komma undan byggnadsskyldigheter på de nya nybyggena åtminstone under frihetsåren och till dess jorden var uppodlad, eller tills en klyvning mellan nybyggarnas barn och arvingar kunde ske. Frågan skickades över till länsstyrelsen, och lantmätaren ansåg att två gårdar till skulle kunna rymmas i byn utan att skapa trängsel.⁵⁷¹

I mantalslängden från 1807 står Zackris Olofsson som ägare till hela Risliden, och i längden står att invånarna i byn vistas i Burträsk enligt ett utslag.

Zackris Olofsson f. 1747 gifte sig 1773 med Margareta Persdotter f. 1742. Makarna fick barnen Per f. 1775 som gifte sig 1799, Anna (1776-1791), Margareta f. 1778, samt Olof f. 1783. De äldsta barnen var födda i Holmträsket i Umeå landsförsamling som då hade kyrkorätt i Burträsk. Zackris Olofsson är möjligen identisk med den person med detta namn som på ett annat ställe uppges vara född 1749-05-09 och son till en soldat på roten 31 Trana i Kalvträsk.⁵⁷²

Jon Jonsson f. 1758 från Risåträsk i Burträsk socken flyttade in 1786, och han var gift med Margareta Nilsson (1763-1789). Makarna fick barnen Sara Margareta f. 1784, Anna Catharina (1785-1786), Magdalena f. 1787, Johannes (1788-1788), samt Natanael f. 1789. Jon Jonsson gifte om sig 1791 med Anna Maria Persdotter som var en dotter till soldaten Per Skyndsam i Mjöd-vattnet i Burträsk socken. Anna Maria och Jon Jonsson fick barnen Catharina f. 1791, Per f. 1792, samt Fredrik f. 1797.

Anders Nilsson blev ny ägare på gården, och han var gift med Marta Olofsdotter. Per Zackrisson gifte sig 1799 med Christina Persdotter f. 1771 från Burträsk och makarna fick barnen Per f. 1801, Anna Christina f. 1805, Margareta Cajsa f. 1807, samt Maria Fredrika f. 1809. Per Zackrisson tycks även ha haft dottern Maria Catharina f. 1790 som kan ha varit en fosterdotter.

STENINGE

Jonas Östensson Klockare fick den 25 november 1836 landshöv-

dingens tillstånd till ett nybygge mellan Karsträsk och Røjnoret. En syn hölls den 29 augusti samma år. Jonas Östensson Klockare (1807-68) var från Kusmark 7, och flyttade 1833 till Karsträsk.

Häradsrätten höll den 16 juni 1836 en syn som genomfördes av kronolänsman Olof Bjuhr, med biträde av nämndemännen Anders Hansson från Myckle och Olof Jakobsson från Finnfors. Nybygget låg vid Brännträsket. Vid synen deltog Isak Jakobsson från Røjnoret och Johan Nilsson från Abborrtjärn.

Tomt, bostad och åker fanns på norra sidan av Brännträsket vid Norrliden. Platsen låg en kvarts mil nordnordväst om Røjnoret, en åttondels mil nordost från Boliden och en kvarts mil i sydväst från Abborrtjärn. Marken som lutade mot söder och ner till Brännträsket var bevuxen med tall, gran, björk och asp. Jordmånen bestod av stenbunden men bördig sandmylla som uppgick till tre tunnland och 16 kappland. Åkern ansågs bli frostfri, och odlingskostnaden uppskattades till minst två skilling och åtta runstycken per kappland.

Ängar fanns vid Dalmyrmorarna, som låg norr om bostaden och på södra och västra sidan av Dalmyran. De kunde ge sex skrindor hö. Synemännen ansåg att røjningslandet kunde förbättras genom byggande av en damm över Dalbäcken, så att røjningslandet kunde sättas under vatten. Öster om sistnämnda ställe låg Svartlidmyrmoran, som kunde ge en halv skrinda hö. Orrkärret som låg norr om föregående plats beräknades ge en fjärdedels skrinda. Naturlig slog och røjningsland fanns efter Brännträskbäcken, och detta område uppskattades kunna ge en skrinda. En damm kunde byggas i bäcken varigenom tidigare beskrivna plats, liksom odugliga mossar på ömse sidor om bäcken kunde sättas under vatten. Vattnet kunde även ledas vidare för att bevattna en större mossamyrsområde som nu var oduglig. Väster och söder om bostaden låg Björntomorran som med omgivning kunde ge åtta skrindor hö, förutom den äng som hörde till Boliden. På södra sidan av Brännträsket kunde marken ge 12 skrindor hö. Totala mängden hö var 27 och tre kvarts skrinda. Synemännen uppgav att det inte fanns några hinder för dämningar och avledningar av vatten. Sökanden ville att nybygget skulle heta Steninge, vilket synemännen ville tillstyrka. Genom dämningar

kunde avkastningen av hö utökas betydligt. Vidare fanns god skog för husbyggande, gott mulbete samt fiske i Brännträsket. Synemännen ville tillstyrka nybygget.

Landshövdingen uppgav att marken kunde upparbetas till ett hemman om 1/8 mantal. Ängarna och åkrarna kunde brukas i två skiften.⁵⁷³

Jonas Östensson Klockare var gift med Maria Margareta (Maja) Nilsson f. 1802 från Granfors. Makarna hade barnen Jonas (1833-1835), Jonas (1836-1857), Greta f. 1837, Eva f. 1838, Maja f. 1840, samt Lovisa (1842-1878). Jonas Östensson Klockare var soldat på roten 89 Klockare i Kusmark 1828-34.

STENSLIDEN

Bonden Nils Andersson i Hemmingen lät den 21 juli 1801 utsyna ett nybygge på kronoallmanningen vid Hemmingen. Han hade landshövdingens syneremiss av den 6 november 1799. Synen genomfördes av befallningsmannen Erik Lindemark, med biträde av nämndemännen Anders Olofsson i Krångfors och Carl Stenlund i Sunnanå. Vid synen närvarade grannen Jon Larsson i Hemmingen, både i egenskap av bonde i Hemmingen och ägare till nybygget Stensborg.

Tomt och bostad utsågs på Stensliden norr om Stensträsket, tre åttondels mil nordväst om Hemmingen samt 1 600 alnar norr om Stensborg. Vid bostaden fanns en gammal svedja, Innerstsvedjan, som bestod av stenbunden mark som sluttade mot söder och var bevuxen med liten björkskog. Jordmånen bestod av grov rödsandsmylla med skenaktig botten. Ytan var 200 famnar på längden och 107 famnar på bredden. En fjärdedels kappland jord var redan upparbetad, men hela åkern kunde upparbetas till fem tunnland. På Inre Hemmingsliden fanns en gammal svedja som nyligen var bränd. Marken var stenbunden och bestod av samma jordmån som den förra åkern. Åkern kunde bli ett tunnland och 16 kappland stor. Åkrarna ansågs bli någorlunda bördiga och kanske frostfria.

Äng fanns på norra sidan av Stensträsket, där en röjningsmor kunde ge en halv skrinda hö. Stranden längst västerut vid träsket kunde

de ge en sjättedels skrinda, och röjningslandet efter Rålkbacken en skrinda. Vid den avvitrade delen av Yttersta Gammelänget fanns en skrinda hö, och vid en myrhals nordväst om Hässjeänget fanns en halv skrinda. Ett röjningsland efter Mellanbäcken som löpte i Godtjärn samt ett morland som låg västanför och som sträckte sig från Godtjärnstranden till Översta Gammelänget gav sex skrindor hö. Vid Mittimyran fanns tre skrindor hö. Gammelängesmyran med röjningsland beräknades avkasta två skrindor hö. Norr om Gammelängesmyran fanns flera myrhalsar som skiljdes åt genom små myrkläppar, och detta område kunde ge en och en halv skrinda. Västra Hässjeänget beräknades ge en halv skrinda, och ett litet myrsly med röjningsland norr om Brattmyran kunde också ge en halv skrinda. Brattmyran med röjningsland kunde ge fyra skrindor hö, och Spikstarrmorän med röjningsland som låg norr och nordväst om Godtjärn beräknades avkasta två och en halv skrinda hö. På röjningslandet efter bäcken som löpte till Godtjärn kunde man bärga två skrindor hö. Röjningslandet efter Vittjärnbäcken beräknades ge en halv skrinda hö.

Nils Andersson ville dika ut Vittjärnen med ett 70 famnars långt dike. Men synemännen bedömde att avkastningen inte skulle bli förmånlig. Lillmyran, som låg söder om Svartlidmyran beräknades ge en skrinda hö, och röjningslandet från kyrkvägen till Stormyran kunde avkasta en halv skrinda. På Hemmingsriset på ömse sidor av kyrkvägen fanns mark där man kunde anlägga lägdor genom spadning. Marken som var sumpig bestod av mylla och var bevuxen med björkskog. Liknande mark fanns även på Norsudden, norr om Noret. Tillsammans kunde marken ge en halv skrinda hö. Sjöfodret i Inre Hemmingen kunde ge en halv skrinda, och röjningslandet efter Kvarnbäcken till Granträsket beräknades avkasta två skrindor. Brännmyran och Starrmyran med alla angränsande myrhalsar beräknades ge fem skrindor, och oavvittrad mark vid Förgångsänget kunde ge en halv skrinda. Röjningslandet utanför Förgångstjärnen kunde avkasta en skrinda, samt en röjningsmor norr om Yttre Bjärnstavatjärnen med fräkenskörd ansågs ge tre skrindor. Gubbträskklintmyran samt två myrar hitom Rålidsvedjan beräknades avkasta två skrindor. Oavvittrat land på Yttre Stormyran samt röjningslandet vid Stormyrbäcken beräknades ge tre skrindor. Sydost om Ängesmyran fanns en myrslog där det

fanns en lada, och på det området kunde man bärga en skrinda hö. En myrhals mellan övre och undre Lidmyrarna beräknades ge en halv skrinda hö. Röjningslandet mellan Bäckängarna kunde ge en skrinda, och Bäckmyran som låg norr om övre Bäckänget beräknades avkasta två skrindor. Stränderna kring Gulltjärnen och röjningslandet kring bäcken som rann ut ur tjärnen kunde ge en skrinda hö. Lilltjärnmyran eller Åbrändmyran beräknades ge en halv skrinda hö. Almyran med röjningsland beräknades ge två skrindor, och Björklidmyran två och en halv skrinda. På röjningslandet efter Klintbäcken upp till mötet med Trehörningsbäcken kunde man bärga en skrinda hö. Nils Andersson ville dika ut Trehörningen genom ett 100 famnar långt dike på östra änden av sjön. Sökanden trodde att en utdikning kunde ge tio skrindor hö. Nils Andersson tog på sitt ansvar att inte försämra gamla skatteänget Klösan och inte heller Jon Larssons slätter under Stensborgs krononybygge. Röjningslandet som låg söder om Trehörningen mot norra Stormyran beräknades ge en skrinda hö. På röjningslandet efter Stålmyrbäcken till Braxenån kunde man bärga en och en halv skrinda, och röjningslandet som var oavvittrat vid Braxenån kunde ge en skrinda. Åmyran beräknades ge en skrinda. Totala höslåttern beräknades bli 58 och en halv skrinda utom röjningslandet vid Braxenån från dammen till en äng, som synemännen inte hade kunnat besikta.

Timmer till husbehov, virke till gårdsgårdar, vedbrand samt djurfångst med flakar fanns nära bostaden. Fiske fanns i Trehörningen, Vittjärnen samt Bjärnstavatjärn. Kvarnställe fanns i Kvarnbäcken ytterst i Stensträsket. Mulbete fanns vid de utsynade ängarna.

Grannen Jon Larsson menade att röjningslandet vid Braxenån hörde till hans nybygge Stensborg, enligt landshövdingens utslag av den 31 december 1799, vilket Nils Andersson bestred och menade att det var ett område längre upp efter Braxenån som var utsynat under Stensborg. Jon Larsson bestred även bostaden och åkern som låg bredvid, som han menade var utsynade som fäbodställe under Stensborg. Han vände sig även mot utsyningen av Gammelängesmyran, som han menade var utsynad under Stensborg i likhet med myrhalsarna norr om Gammelängesmyran, Västra Hässjeänget, Brattmyran, myrslogen ovanför Brattmyran, all mark runt Godtjär-

nen, Vittjärnen, Kvarnbäcken, Hemmingsriset och Trehörningen. Nybyggaren Johan Gustaf Andersson från Grantjälen kom nu och gick emot utsyningen av Bjärnstavatjärn, men han hade inte med några handlingar som styrkte hans anspråk på tjärnen. Jon Larsson hade en syneremiss av landshövdingen den 4 september 1800, och Jon Larsson ville då uppta en äldre syneremiss som var ställd på soldaten Jakob Renfors. Nils Andersson gick emot Jon Larssons anspråk och berättade att soldaten Jakob Renfors hade tagit tillbaka sin ansökan, när han fick veta att Jon Larsson hade en ännu äldre syneremiss. Men enligt Nils Andersson hade de lägenheter som utsynats under Stensliden inte utsynats under Stensborg.

Nasafjällsbolaget hade genom bruksbokhållaren skickat in en anhållan att nybygget skulle läggas som ett bruksnybygge under verket.⁵⁷⁴

SUNNANÅ

Nybygget grundades 1867 av Anders Lindmark från Båtfors. På 1880-talet ägdes nybygget av Karl Karlsson som blev mer och mer skuldsatt hos Markstedts affär i Skellefteå. Markstedt ville ta hemmanet från Karl Karlsson, men denne lyckades byta bort Sunnanå mot hemmanet nr 1 i Stämninggården, som var bebyggd med herrgården Stenbacka. Karlsson fick betala en hel del i mellanskillnad. Det sägs att det var Karlssons hustru Euphrosyna som vantrivdes i Sunnanå och ville komma bort därifrån.⁵⁷⁵

SVARTLUND

Svartlund anlades som nybygge 1802 av Nils Nilsson i Kvammarn. År 1813 blev Jon Nilsson införd som ägare till nybygget. Han lyckades 1816 få en utökning i antalet frihetsår med ytterligare 15 år. År 1818 skattlades nybygget av lantmätaren Håkansson. Lantmätaren konstaterade att Svartlund låg nio mil från moderkyrkan i Skellefteå, en halv mil från Norsjö kapell samt 11 mil från marknadsplatsen i Storkåge.

Åkern bestod av grov sandjord med inblandad sten, och säden skadades ofta av skjen.⁵⁷⁶ Åkermarken lutade mot söder mot Norsjön och säden mognade mycket sent (var senmatad), vilket sades bero

på att åkern låg så högt över vattenytan. Åkern uppgick till ett tunnland och 24 kappland och bedömdes tillhöra fjärde graden. Ången bedömdes uppgå till 110 tunnland och 25 kappland och gav 12 parmar hö. Mulbetet ansågs vara medelmåttigt, och varken mulbete eller humlegård fanns på gården. Nybyggaren hade en kvarnlott i Kvarnån som låg en kvarts mil väster om nybygget.

På nybygget hade man en häst, fyra kor samt några småkreatur. På nybygget bodde även nybyggarens far och mor samt två bröder, som inte kunde livnära sig av åkern, utan nybyggaren var tvungen att sätta sig i skuld för deras uppehälle. Svartlunds skattetal bestämdes till 11/64 mantal. Den totala marken uppgick till 240 tunnland och 24 kappland.

År 1830 ägdes nybygget av lantmätaren Jonas Olof Widestedt. Han fick samma år länsstyrelsens tillstånd till husbehovsfiske i i Kvarnån (nuvarande Norsjöån) som nybyggets utmark gränsade mot. Dessutom i den del av Norsjön som nybyggets ströängar gränsade mot. Widestedt skulle betala taxa till kronan för fiskena. Vid synen konstaterades att fisket i Norsjön nyttjades av Norsjö byamän med not och nät. Fångsten bestod av sik, löja, gädda och

Foto 142. Den ursprungliga gården i Svartlund, år 1920. Foto: Harnesk i Norsjö.

abborre. Widestedt kom överens med Norsjö byamän att han deltog i avgiften till kronan och skulle då få samma fiskerätt som Norsjö byamän. I Kvarnån fångades obetydligt med gädda, abborre, sik och stenbit med nät och krokar. Synemännen föreslog att Widestedt skulle lägga 12 skilling banco i årlig taxa till kronan. Maria Jakobsdotter, som var åbo på Brännlidens nybygge, meddelade genom sin bror Jon Jakobsson att Brännliden också hade fiskerätt i Kvarnån. Tillståndet för Kvarnån gällde 1831-1838. Sedan skulle fisket auktioneras ut. När Widestedt sedan sålde nybygget, överklagades år 1852 fiskerätten i Norsjö av bönderna i Norsjö, som menade att rätten var personlig och inte skulle gå över till Svartlunds nybygge. Kammarkollegiet beslöt att inte ta upp frågan.

I februari 1830 gjordes en överenskommelse om att sätta ut råmärken i terrängen mellan de ängar som tillhörde Svartlund och Norsjö. Detta gjordes särskilt vid Nymyran. Dessutom skedde ett ägoutbyte mellan Svartlund och hemmanen 8 och 11 i Norsjö. De ängar som Svartlund bytte bort låg på södra sidan av Norsjön vid hemmanens bostäder, som sannolikt låg i Finnäs.

Senare samma år ville lantmätare Widestedt under nybygget utsynna flera ängar som låg på allmanningen. Under sommaren hade häradsrätten hållit en syn, och länsstyrelsen beslutade i juli samma år att ängarna nr 3, 6, 7 och 10 i synehandlingen, som tillsammans gav fyra och tre fjärdedels skrinda hö inte kunde godkännas under Svartlund, eftersom Norsjö byamän räknades som ägare vid storskiftet 1811. Men vid avvitrningen i slutet på 1700-talet hade ängarna inte räknats under byn. Vid synen hade det begåtts ett formellt fel, eftersom inget allmänt ombud hade bevakat predikantboställets rätt. Därför ville inte länsstyrelsen godkänna utsyningen av dessa ängar under Svartlund, trots att Norsjö byamän hade tagit tillbaka sin protest. När det gällde ängarna nr 4 vid Hvalpselbäck- en som beräknades ge två skrindor hö hade Maria Jakobsdotter som var nybyggare i Brännliden protesterat och menat att en del av marken var utsynad under hennes nybygge. Men Widestedt hade inte brytt sig om att motbevisa hennes ståndpunkt, och därför kunde inte länsstyrelsen godkänna Widestedts utsyning av dessa ängar. Ängen nr 7, som beräknades ge sju skrindor hö, hade år 1819 upplåtits till bonden Zackris Jakobsson på Norsjö 9. Wide-

stedt överklagade länsstyrelsens beslut till Kammarkollegiet, som fastställde det tidigare beslutet.

I mars 1832 sålde Jonas Olof Widestedt åborätten till Svartlund till gamle ägaren Jon Nilsson som då bodde i Stensliden. Nybygget hade förvärvat fiskerättigheter som också ingick i köpet liksom "hus med dörrar och lås, tre sty. kakelugnar oberäknad kakelugnen i östra salsrummet" som skulle förbehållas köparen med 1/15 del i en skvaltkvarn och 1/32 del av en grovbladig såg, en kilnot samt en håp, det vill säga en båt. Köpesumman uppgick till 1953 riksdaler och åtta runstycken. Från köpesumman drogs fordringar av som Hans Andersson i Norsjö och Lars Larsson i Bjursele hade hos Widestedt. Sedan skulle Jon Nilsson gottgöra dessa personer. Jon Nilsson fick anstånd med betalningen tills han hade sålt Stenslidens nybygge och skulle under tiden betala fyra procent i ränta. Jonas Olof Widestedt skulle få nyttja mangården, ena boden, fårhuset och rum för en häst i stallet till och med januari 1833. Jon Nilsson skulle anmäla sig till länsstyrelsen för införsel på nybygget.

Jonas Olof Widestedt (1804-1862) var född på Robertsfors bruk och son till predikanten Jonas Widestedt. Han gifte sig med Margareta Katarina Klingberg (1798-1876) som var en dotter till lantmätaren Per Klingberg i Hedensbyn. Jonas Olof Widestedt och Margareta Katarina fick barnen Anna Widestedt f. 1826 som 1852 flyttade till Nederkalix, Olof Walfrid Widestedt (1827-1896) som blev lantmätare och var bosatt i gården Alhem på Norrböle och herrgården Stenbacka i Stämmingsgården, Carolina Widestedt (1829-1894) som gifte sig med Lars Sundström och makarna bodde i Boviken och Ursviken, August (1835-1836), Johanna (1837-1837), samt Margareta Widestedt f. 1839 som 1860 flyttade till Nederkalix socken. Jonas Olofs far Jonas Widestedt (1770-1836) bodde också i Svartlund. Han hade varit komminister i Burträsk, men blev avsatt 1825.

Jon Nilsson sålde hemmanet 1848 till sonen Carl Johan och mågen Jakob Jonsson Dunder. Carl Johan Jonsson sålde sin del 1849 till Jon Persson från Nyklinten i Lycksele socken, som i sin tur 1850 sålde till nybyggardottern Magdalena Christina Jonsdotter från Storselet, som 1851 avyttrade hemmanet till sin bror Jon Jonsson Höglund.

Jakob Lind från Finnfors köpte halva Svartlund den 7 oktober 1854 av Jon Jonsson Höglund för 900 riksgälds sedlar. Kronoskattehemmanet var på 5/64 mantal, och i hemmanet ingick även en tredjedel av den andel som Jon Nilsson tidigare innehaft i Norsjö bys kvarn och husbehovssåg, samt hälften i gården på Svartlund. Någon andel av gamla mangården och bagarstugubyggnaden var undantagen i köpet. Däremot skulle Jakob Lind ensam få äga den nya mangården samt byggnadsmaterial som fanns vid den. I köpet ingick inbärgad gröda som korn, halm, hö och potatis, men inte det som Jon Jonsson redan hämtat, nämligen tre och en halv tunna korn samt höet från Nymyran. Jakob Nilsson skulle ordna förgånga till hälften för gamla ägaren Jon Nilsson och hans hustru. Med hemmanet följde en förgångsko som skulle få nyttjas tillsammans med två får i Jon Nilssons och hans hustrus återstående livstid.

För att tillträda kronohemmanet måste Lind få införsel på hemman av länsstyrelsen i Umeå, vilket beviljades den 20 oktober 1854. Lind lämnade in ett intyg om god frejd och skaffade sig borgen på åboskyldigheterna på kronohemmanet.

Tabell 17. Jakob Linds affärer med Jon Jonsson Höglund.

Jon Jonson Höglund		Debet	Summa	
1854	An in September oktober November och December jämte januari och februari 1853	Riksdaler	skilling	skilling
	7½ Tunna korn a 18 rd per Tunnan hvarifrån afgår 3½ Tunna à Samma pris och återstår 4ra Tunnor à 18 Rd	72		
	8 Tunnor Potatis à 3 Rd Tunnan	24		96
	ifrån gamla Ladumoran 2ne Skrindor bärgat Hö a 6 Rd Skrindan	12		
	ifrån Bromyran 1. skrinda	4		
	hälften av Betesmyran som är Svartlund beräknad togs till medelafkastning 3 Skrinder à 4 Rd	12		
	dito från Krok Moran 2 Skrinder bärgat hö	12		
	dito västra Storselmyran 1 Skrinda	4		

	dito från Storlidbäcken 1 Skrinda bärgat hö	6		
	dito 2ne Skrinder inbärgat vallhö à 10 Rd	20		70
1855				
23 junii	Contant lån till Hanlanden Malm	2	6	
	dito för Hästbete och dervid transport och oskadat åkergrödan i et för alt	1	24	
	dito hos Madam Brita Grene i Norsjö Contant		4	3 34
	Summa Rd RGs			169 34

Norsjö och Svartlund den 23die Augusti 1855
J. Lind

åm stående Räckning är för ___under Teknar Jon Jonsson Höglund Svartlund Upp Läst Som Till alla Dellar god Tjänas Såd Säm Debet Ethundrade Säk Thiionie =169= Rd= 34S RGs med ränta; ifrån dato

Norsjön å Svartlund Den 5te Januari 1856

Jon Jonsson Höglund i Svartlund

Wittnar Martha Johanna Johansdåter och Olof Biuhr
1861 den 27de April är åm stående och åfwan stående
upläst som godtjänas nu i Mensträsk

I november 1854 tecknade Jakob Lind kontrakt med Jakob Jonsson, som skulle uppföra en ny timmerbyggnad som skulle ha vanlig röte, näver och takved. Jakob Jonsson skulle vidare förse byggnaden med yttertak, tälja både utvändigt och invändigt, förse huset med knutar ("knyta"), och slutligen förse taket med sådana fästen som fanns på gamla manbyggnaden. Arbetet skulle vara klart innan nästa Andersmässomarknad, och lönen skulle vara 20 riksdaler riksgälds och ett skålpund kaffe. Jakob Lind betalade den 3 november 1856.

År 1855 reglerades i ett kontrakt mellan Svartlund och Storselet innehavet av Betesmyran. Vid avvittringen 1818 hade en gräns dragits över området, så att Storselet ägde östra delen och Svartlund den västra. Nu hade man märkt ut den kronoöverloppsmark som fanns vid den västra delen av myren och som hade räknats under Storselet vid utsyningen. Vid den östra delen fanns ingen

sådan mark. Fortsättningsvis skulle Svartlund bruka den östra delen av myren och Storselet den västra. Åborna i Storselet ville ha ersättning för det omfattande röjningsarbete de hade vidtagit på den östra delen, och parterna kom överens om 30 riksdaler riksgälds som skulle erläggas med tio riksdaler de kommande tre åren. Hälften av den summan skulle Jakob Lind betala.

Pigan Eva Carolina Mellström (1845-1875) stämde 1858 sin husbonde Jakob Lind i Svartlund och ville ha ut sin piglön för åren 1856 och 1857 samt ha bidrag till föda och uppfostran av deras dotter. Jakob Lind valde att inte infinna sig på tinget. När det gällde piglönen skulle Eva Carolina få 26 riksdaler för 1856 och dessutom fyra alnar lärft som var värt en riksdaler. Under året 1857 skulle hon få 12 riksdaler samt ett par kängskor som var värda två riksdaler och 12 skilling, samt två skålpund ull som var värt en riksdaler och 43 skilling. Eva Carolina hade en bunt bomullsgarn som var värd 16 riksdaler och 24 skilling. Jakob Linds skuld var 26 riksdaler och 24 skilling.

Eva Carolina Mellström födde den 20 maj 1857 tvillingar, av vilka Maria Jakobina överlevde. Eva Carolina berättade på tinget att Jakob Lind hade lägrat henne under löfte om äktenskap. När hon fick veta att han hade rest ner till kyrkplatsen för att viga sig med en annan kvinna hade hon "upprest" honom, och då hade han lovat att ge 20 riksdaler årligen i underhåll. Vittnen kunde styrka Eva Carolina Mellströms uppgifter. Uppfostringsbidraget skulle utgå till dess att flickan hade blivit 15 år gammal. Om modern skulle dö hade fadern lovat att ta flickan till sig och uppfostra henne. Jakob Lind hade varit nöjd med att Eva Carolina Mellström hade skickat efter honom och inte själv kommit till Finnfors. Eftersom Lind inte kom till rätttegången, uppsköts målet till 1858, men Lind kom inte då heller. Vittnet Olof Anton Sellberg i Holktjärn, som hade tjänat dräng i Svartlund, hade sett Jakob och Eva Carolina i samma säng vid ett flertal tillfällen. Något avgörande föll inte heller på detta ting, utan saken sköts upp till vårtinget 1859. Då blev saken på nytt uppskjuten, eftersom Lind ville styrka att Sellberg var fientligt inställd mot honom. På hösttinget 1859 hade Lind med sig skrivelser, i vilka Olof Anton Sellberg utpekades hysa agg till Lind och hade uppträtt berusad och provocerande vid olika tillfällen.

Skrivelserna var undertecknade av Linds grannar. Lind ville även nu uppskjuta förhandlingen för att höra nya vittnen, vilket rätten inte gick med på. Men då förklarade Lind jäv mot vittnet Sellberg och ville höra det frånvarande vittnet. Detta var rätten tvungen att gå med på. Lind förlorade sedan målet vid nästa ting, men den handlingen saknas i arkivet. Jakob Lind överklagade utslaget till Svea hovrätt, som i en dom av den 21 maj 1860 beslöt att inte ta upp fallet. Lind skulle betala Eva Carolinas lösen av handlingarna som uppgick till tre riksdaler och 50 öre riksmünt. Maria Jakobina dog 1867.

Under vintermarknaden i Skellefteå 1861 köpte byaåldermannen i Norsjö, Anders Jonsson Hällgren, och Jakob Gran in ett par kvarnstenar. Jakob Lind fick i uppdrag att hämta stenarna på Lejonströms såg vid Skellefteå kyrka och transportera dem till Norsjö.

Våren 1864 var den kallaste våren i mannaminne enligt Jakob Lind, och foderbristen var svår. På Svartlund kunde han först den 1 juni så en halv tunna korn som han lånat. Den 1 september 1865 skrev Jakob Lind att det snöade kraftigt i Svartlund, och dagen före hade de gjort klart med kornskörden.

År 1864 borgade Jakob Lind för sin granne Olof Olofsson i Brännliden, som hade lånat 37 riksdaler och 75 från handelsmannen Anders Markstedt i Skellefteå. Olof Olofsson kunde inte betala, och i februari 1865 blev Jakob Lind och Olof Olofsson genom en resolution från länsstyrelsen förpliktade att betala summan samt ränta och lagsökningskostnad. De skulle svara inom fjorton dagars tid eller förlora all talan i målet. Olof Olofsson hörde inte av sig och blev dömd att betala summan samt lagsökningskostnad på sju riksdaler och 75 öre. När kronolänsmannen C.H. Westerlund besökte Olofsson för att utmäta summan, fann han att Olofsson inte hade några tillgångar. Därför blev Jakob Lind tvungen att betala summan.

Jakob Lind lånade ut pengar till ett stort antal personer, och var ofta inblandad i rättsliga processer för att få tillbaka lånen. Han stämde personer till tinget, och fick länsstyrelsen att utfärda inkallelser till tinget för låntagaren. Jakob Lind övertog från de skuld-

satta egendomar som såldes på auktion. Jakob Lind bodde i Svartlund 1854-59, och brodern Jonas bodde där 1855.

År 1853 lånade P.A. Boström i Norsjö 186 riksdaler riksgälds från Jakob Lind i Finnfors. År 1855 vände sig Jakob Linds bror Jonas i Svartlund till häradsrätten för att försöka få ut summan från P.A. Boström.⁵⁷⁷

TJÄRNBERGET

Drängen Nils Nilsson från Kvavisträsk ansökte den 16 oktober 1801 om att få ta upp "åtskilliga" lägenheter på kronoallmänningen under hans fars hemman i Kvavisträsk. Den 29 december samma år förändrade han ansökan, så att han i stället ville ta upp ett nybygge på marken. Länsstyrelsen lämnade ärendet till häradsrätten, som beslöt att genomföra en syn som sköttes av kronolänsmannen Gabriel Hedlund, med biträde av nämndemännen Carl Stenlund från Sunnanå och Samuel Nilsson från Stämmingsgården. Synen genomfördes den 19 juli 1802.

Tomt och bostad utsynades på södra sidan av Hästberget, och platsen låg en kvarts mil i väst till sydväst från Kvavisträsk. Vid tomtens fanns åkermark som uppgick till fyra tunnland, och som ansågs vara frostfri.

Ängar fanns på Björkbergsmyrans med en mor som gick ner till bäcken där det fanns röjningsland. Platsen som låg nordost från bostaden ansågs efter röjning kunna ge tio skrindor hö. Vid Bergtjärnen kunde stränder och sjöfoder ge tre skrindor. Längs Nyängsbäcken fanns från en fors till Kvavisträsks skatteängar röjningsland, som kunde ge fyra skrindor. På Stormyrans, som låg mellan Kvavisträsks skatteängar och Bjurträskes avvittrade område, kunde man bärga fem skrindor. På Norra Stormyrans kunde man slå en skrinda hö. Norr om Södra Frängsträsket fanns ett röjningsland som kunde ge en skrinda. Öster om Södra Frängsträsket fanns röjningsland längs den bäck som rann ut ur sjön. Röjningslandet som sträckte sig till Johan Gabrielssons från Norsjö insyning beräknades ge två skrindor hö. Nordväst om Kalltjärn fanns en myr med röjningsland och morland, som efter dämning kunde ge åtta skrindor. Kedträskmyrans samt en myr bredvid och ett röjningsland uppskattades ge

sex skrindor hö. Erik Svensamyran som låg i samma väderstreck kunde ge två skrindor, och vid Krokbacken kunde marken ovanför och nedanför dammen ge en halv skrinda. Den andra delen av denna mark tillhörde Hans Johanssons änka i Kvavisträsk. Långmyran, Långsvallmyran och ett litet röjningsland uppskattades ge en skrinda hö. Ängarna beräknades tillsammans efter röjning och odling ge 45 ½ skrinda.

Till nybygget utsynades husbehovsfiske i Storsillartjärnen och kvarnställe i Sillarbacken. Tillgång till timmer, virke till gårds gårdar samt ved fanns på kronoallmanningen vid gårdsstället. På nybygget fanns någorlunda gott mulbete. Eftersom ingen protesterade mot insyningen av nybygget, beslutade landshövdingen den 28 augusti 1802 att Nils Nilsson skulle få tillstånd till sin ansökan. Nybyggaren skulle få 25 års frihet från jordskatten.

Nils Nilssons far, bonden Nils Johansson i Kvavisträsk, ansökte 1801 tillsammans med sin bror Hans om att få utsyna några myraktiga områden. Avsikten var att genom dikning och vattenledning upparbeta några odugliga sankta områden till gräsbärande ängar. År 1805, då Hans Johansson var avliden, ansökte Nils Johansson om att få utsyna sin del i ängarna under sitt nybygge Tjärnberget, som han tycks äga tillsammans med sonen Nils. Han ville dessutom utsyna ytterligare ängar under nybygget. En syn genomfördes den 2 september samma år av länsmannen Gabriel Hedlund, med biträde av nämndemännen Carl Stenlund i Sunnanå och Lars Johansson i Långträsk. Nils Johansson ville söder om Hästbäcksmoran utsyna en uppräjd äng som gav en halv skrinda hö och oröjda ängar som gav två skrindor hö. Vidare tillsammans med Johan Hermansson i Bodberget, ett röjningsland i Brännmyrbäcksmoran, som gav fem skrindor hö. En onyttig myr intill Brännmyrbäcksmoran tänkte sig Nils Johansson dika ut, och genom vattnets återuppvärmning växelvis skulle myren i framtiden ge två skrindor hö. Vid Nabben fanns på norra sidan av Brännrödningsbäcken ett röjningsland som kunde ge en skrinda hö. Västra Snöbergsmyran, som var en oduglig myr, utsynades för att genom dämning kunna bli en gräsbärande myr. Östra Snöbergsmyran kunde efter dämning ge fem skrindors avkastning. Söder om Kvavisberget fanns ett röjningsland längs bäcken mellan dammen till Norsjöböndernas

skatteäng vid Kvavistjärn. Röjningslandet utsynades tillsammans med Johan Hermansson i Bodberget, och gav nu två skrindor, men efter röjning beräknades det ge 17 ½ skrinda hö. I en resolution av den 26 mars 1806 godkände länsstyrelsen att ängarna utsynades under Tjärnberget.

Nils Nilsson tog sedan över sin fars hemman i Kvavisträsk. År 1810 sålde Nils Nilsson nybygget till Stefan Matsson, som fick immision på nybygget samma år, det vill säga han fick länsstyrelsens tillstånd att tillträda nybygget.

År 1814 genomfördes i Tjärnberget en ägosyn som genomfördes av nämndemännen Lars Larsson i Bastuträsk och Olof Persson i Norsjö. I Tjärnberget fanns då en bagarstuga som var 8,3 meter lång, 5,3 meter bred och 12 stockvarv hög. I stugan fanns bakugn med spisel. Vidare fanns ett fähus som var 6,5 meter i fyrkant och hopbyggd med en foderlada. Byggnaderna som var uppsatta 1809 bestod av grantimmer. En tröskloge eller kornlada var 8,8 meter lång och 4,4 meter bred samt i någorlunda gott tillstånd. Dessutom fanns ett sommarfähus som var 6,5 meter långt och 4,7 meter brett. En stolpbod var 4,1 meter i fyrkant och 12 stockvarv hög. På gården fanns även en bastu med innanrede som var 3,8 meter i fyrkant samt ett hemlighus. Samtliga hus hade tak av näver och takved, utom bastun och foderladan som hade odugliga tak av granbark, och som måste lagas. Det som saknades på gården var en mangårdsbyggnad som skulle vara 14,8 meter lång, 5,9 meter bred och 16 stockvarv hög. Byggnaden, som skulle placeras på högsta stället, skulle stå på en stenfot som var 0,3 meter hög, och byggnaden skulle indelas i två större rum samt förstuga och kammar. Vidare saknades en stallbyggnad med plats för två hästar, ett fårhus som skulle vara 4,1 meter i fyrkant, ett vedhus samt en källare med bod ovanpå.

Åkermarken ansågs vara ofruktbar och utsatt för torka, som gjorde att det inte fanns något hopp om en godtagbar skörd. När det gällde ängarna var Björkbergsmyrans röjd till en fjärdedel och gav nu två skrindor hö. Nybyggaren hade lagt ner tio dagsverken. Vid Bergtjärnen gav stränderna och sjöfoder tre skrindor hö. Mellan Stora och Lilla Frängsträskan fordrades det åtta dagsverken med

röjning. Vid Kalltjärnen som var utsynad till uppdamning fordrades 40 dagsverken. Vid Kedträskmyran behövdes 20 dagsverken med röjning. Mellan Kvavismyran och dammen fordrades 12 dagsverken. En tredjedel av Brännmyrbäcksmoran var röjd, och till detta arbete hade det gått åt tio dagsverken. Ängarna gav vid detta tillfälle 13 och en halv skrinda hö.

På gården kunde nu födas en häst och tre kor, men när nybygget var fullständigt satt i stånd beräknades att det kunde föda en häst, fem kor och 16-17 får. På gårdsgärdet och på ängarna hade nybyggaren satt upp 21 hölador och vardera ladan var värd en riksdaler och 36 skilling. Men två lador borde byggas nya. Runt gårdsgärdet och åkern hade nybyggaren satt upp cirka en kilometer gårdsgårdar, men lika mycket till behövdes för att inhägna ängarna.

Synemännen berättade att bonden Nils Nilsson i Kvavisträsk var den förste nybyggaren i Tjärnberget, men han hade det endast en kort tid och hade lagt ner föga arbete på att arbeta upp nybygget. Den nuvarande nybyggaren Stefan Matsson ansågs vara en idog och flitig arbetare. Eftersom nybygget låg nära Lappland och besvärades av en svag åker som var utsatt för torka, föreslog synemännen att nybygget skulle få ytterligare tio frihetsår. Nybygget gav dessutom endast 13 och en halv skrinda hö. För de kommande tre åren föreslog synemännen att nybyggaren skulle bygga stall, foderlada och fårhus, uppodla 16 kappland åker samt röja sex skrindland äng. Efter denna tid skulle nybyggaren under de följande tre åren arbeta på mangårdsbyggnaden, odla upp 16 kappland åker samt röja 16 skrindland äng.

Den 21 juni 1818 kom lantmätaren J.G. Håkansson till Tjärnberget för att kartlägga nybygget inför skattläggning. I samband med förrättningen ville Nils Nilsson och Johan Hansson i Kvavisträsk göra ett markutbyte med Tjärnberget. Bönderna i Kvavisträsk ville avstå Hästmyran och en strand vid Stora Frängsträsket som kallades Gaukattissan (skrivs senare Gökattisänget, lever ännu i muntlig tradition).⁵⁷⁸ Marken som Kvavisträsk hade fått sig tilldelad vid avvitringen 1790-1791 uppgick till tre tunnland och 18 kappland. I stället ville bönderna i Kvavisträsk ha ängar på nordöstra sidan av bäcken som rann in i Stora Frängsträsket. I närheten hade bön-

derna uppfört en damm för att få bättre gräsväxt. Nybyggaren Stefan Matsson var välvilligt inställd till bytet, men ville inte avstå hela området vid Kvavisträsk's gamla skatteängar, utan menade att rågången mellan Tjärnberget och Kvavisträsk borde gå mellan skogsholmar på en myr norr om ängen. Detta gick Kvavisträskbönderna med på.

Nils Nilsson f. 1776 från Kvavisträsk var nybyggare i Tjärnberget 1802-1810, och övertog sedan faderns hemman. Han gifte sig med Maria Persdotter f. 1781 från Burträsk socken, och makarna fick barnen Kristina (1809-1896) som gifte sig med Fredrik Nilsson Lindblom och makarna bosatte sig i Bjurån, samt Margareta f. 1811.

Stefan Matsson (1781-1862) från Mårtensboda i Lövångers socken blev nybyggare i Tjärnberget 1810. Han gifte sig med Kristina Nilsson (1781-1877) från Kvavisträsk, och makarna fick barnen Margareta (1803-1804), Nils Stefansson (1804-1862), Kristina (1806-1806), Mattias (1807-1807), Kristina Katarina (1810-1885) som gifte sig med Lars Larsson Hällgren (1820-1884) från Norrestträsk som blev bonde i Tjärnberg, Anna Greta (1824-1899) som gifte sig med bonden Per Anton Wilhelm Bjuhr i Bjurträsk, samt Marta Lena f. 1827 som gifte sig med bonden Johan Johansson Hedlund i Medle.

År 1830 sålde Stefan Matsson halva nybygget till sonen Nils Stefansson för 333 riksdaler och 16 skilling riksgälds. Eftersom Nils Stefanssons arvslott var 55 riksdaler, 26 skillingar och åtta runstycken, blev den sammanlagda skulden 277 riksdaler, 37 skillingar och fyra runstycken. Försäljningen skedde med förbehållet att om något av Stefan Matssons barn skulle bli så sjukt att det inte skulle kunna försörja sig, skulle barnet få underhåll på livstid på de bägge hemmanen i Tjärnberget.

Nils Stefansson ansökte 1835 om att få utöka nybyggets frihetsår som skulle gå ut 1837. Nils menade att jorden var av mindre bördighet än vad som antagits vid grundläggningen. På nybygget hade det genomförts odlingar för 823 riksdaler och 16 skilling, medan arbete för en kostnad av 273 riksdaler och 44 skilling återstod. I

handlingarna framkom att Nils Stefansson hade foder för två hästar, åtta kor och några småkreatur. I ett brev som är underskrivet av kungen Karl XIV Johan går kronan med på ytterligare tio frihetsår. Visserligen menar man att nybygget kunde föda ett stort antal djur, men på grund av den dåliga bördigheten och närheten till Lappland gick man med på en utökning av frihetsåren.

Nils blev 1840 av länsstyrelsen införd som kronobonde på marken som samtidigt bröts ut till en särskild rök eller hemman. År 1848 köpte Nils Stefansson till ytterligare en sjättedel av nybygget som slogs samman med det tidigare hemmanet och som nu omfattade två tredjedelar av Tjärnberget. Nils Stefansson och Stefan Matsson uppförde i mitten av 1840-talet en kyrkstuga vid Norsjö kyrka.

Nils Stefansson gifte sig med Maria Nilsson (1807-1848) från Långnästräsk. Makarna fick barnen Kristina Margareta (1837-1884) som gifte sig med Per Jakobsson från Petikträsk och makarna tog över Nils Stefanssons hemman, Anna Kajsa (1838-1875) som gifte sig med Olof Carlsson från Stensträsk i Jörns socken och de tog över Lars Larssons och Kristina Katarina Stefansdotter hemman, Marta Lena f. 1841 som gifte sig med bonden Jonas Johansson i Stensträsk i Jörns socken, Carl Johan (1842-1842), Maria Eufrosyna f. 1844 som gifte sig med Olof Lindblom från Kvavisträsk som blev ägare till ett hemman i Tjärnberg, samt Britta Johanna (1847-1847). År 1848 avled Nils Stefanssons hustru Maria Nilsson, och en bouppteckning förrättades. Nils Stefansson ägde då två tredjedelar av Tjärnberg, varav 2/64 mantal hade köpts till från föräldrarna under våren samma år. På gården fanns två ston, ett föl, nio kor, en kviga, 14 får samt sex lamm. På gården fanns tre järnplogar (kallades vältar), två grävlar, varav en med 12 gräv och en med åtta gräv, en gammal harv med 21 pinnar, en knival med fem knivpinnar, en potatisharv samt en klabbkärra med flake. På gården fanns även en liten båt som användes till att slå sjöfoder. I gården fanns 323 riksdaler och 16 skilling i kontanter, och fordringar i reverser uppgick till 209 riksdaler och 33 skilling.

Nils Stefansson gifte om sig med Anna Magdalena Natanaelsdotter (1815-1891) från Kvammarn.

År 1852 ägde Stefan Matssons måg Lars Larsson Hällgren en tredjedel av hemmanet. Mellan parterna upprättades ett födorådskontrakt, där Stefan Matsson och Kristina Nilsson skulle få bruka förstugukammaren i gamla gården till boningsrum, som skulle förses med huggen ved och värme. Om föräldrarna hellre ville vistas i köket, hade de förbehållit sig att få använda den "sängbyggning" som fanns där. Föräldrarna skulle dessutom få bruka den västra boden vid gamla gården som visthus. Nils och Kristina skulle dagligen få ett halvt stop söt mjölk. Dessutom skulle de få två tunnor korn, en halv tunna råg, sex får att klippa och tre får att slakta, ett lispund smör, 15 skålpund kaffe samt tre karduser årligen. I klädesväg skulle föräldrarna årligen få en ylle- och en lärftskjorta, ett ylle- och ett lintyg samt två par mans- och två par kvinnoskor. Föräldrarna skulle få skjuts till kyrkan i Norsjö samt skjuts till Skellefteå när så behövdes. Om någon av föräldrarna blev sjuk och sängliggande, skulle sonen och mågen avlöna och föda en piga som skötte om sjuklingen. Om sonen eller mågen skulle sälja hemmanet till någon utanför slakten, skulle villkoren i förgångskontraktet fördubblas!

Nils Stefansson och Lars Larsson Hällgren delade hemmanet, och av tomten fick Nils Stefansson västra delen och tomten delades av ett råskillnadsskifte.

Nils Stefansson lät 1855 utsyna fler ängar under nybygget samt lät utsyna nybygget Böle. Nils Stefanssons hemman var på 3/32 mantal. Bakgrunden är att år 1851 var avvitrningen avslutad i Kvavisträsk, och byn förlorade då ängarna vid Frängsträskan och Nyängesbäcken. Samma år ansökte Stefan Matsson och Nils Stefansson i Tjärnberg samt Sara Johansdotter i Bodberg om att få insyna marken under sina hemman. De ville även insyna mer mark på kronoallmanningen, och om all mark inte kunde läggas till deras hemman ville de använda marken till ett nytt nybygge.

Nils Stefansson fullföljde ansökan om att få utsyna ängarna 1855 och ville då att fanjunkaren Ludvig Enberg i Skellefteå skulle leda synen, eftersom länsmannen i Norsjö J.F. Isaksson var inblandad i en tvist med Stefanssons förra medsökande Sara Johansdotter i Bodberg.

Synen genomfördes den 9 oktober 1855 av Ludvig Enberg, med biträde av förre nämndemannen Olof Jakobsson från Finnfors och Johan Andersson från Holmträsk. Eftersom Nils Stefansson planeerade att klyva sitt hemman, utsynades en ny gårdsplats. Man hann påbörja synen, men på grund av ett kraftigt snöfall fick den avbrytas och återupptogs sommaren därefter. I samband med synen upprättades en handling, möjligen av Nils Stefanssons ombud, där han konstaterade att nära gårdarna i byn låg impediment som bestod av hållberg och vatten. Man var tvungen att söka två tunnland ny åkermark väster om gårdarna. Timmer, hö och ved fanns mest nordost om gårdarna, och därför utsynades en ny gårdsplats i den riktningen samt tre tunnland åker.

I Bergstjärnen, som låg intill gårdarna i Tjärnberg, hade Nils Stefansson och svågern Lars Larsson en damm. Dammens uppgift var att samla upp vatten under våren för att vid midsommartid bevattna ängarna och odlingarna som låg mellan tjärnen och Frängsträsket. Detta område kallades vid utsyningen 1801 för Björkbergsmyrän. Vid detta område kunde man ta upp ett röjningsland som kunde ge sex skrindor hö. Arbetet med dämningen beräknades ta 120 dagsverken i anspråk. Vid västra änden av Nyänget kunde man efter 20 dagsverkens röjning höja avkastningen med en skrinda hö. Genom röjning på båda sidor av myren samt dikning och ledning av vatten kunde man få ytterligare tre skrindor hö. Arbetet skulle kräva 70 dagsverken och måste ske i samråd med bönderna i Bastutjärn. Vid Stormyrarna kunde man efter 30 dagsverkens röjning få ytterligare två skrindor hö. Norr om Frängsträsket fanns en äng, där en skogsholme utgjorde hinder för gräsets växtlighet. Efter 12 dagsverken kunde området förbättras och ge en halv skrinda hö. På norra sidan av ängen låg en myr som efter dikning och bränning beräknades ge två skrindor hö, men då krävdes 200 dagsverken. Norra delen av myren bestod av en naturlig äng som gav en skrinda hö vartannat år. Vid den här tiden var Stora Frängsträsket utgrävt, och vid synen sägs att dämning var oundgänglig för att få en bra avkastning av ängarna vid träsket som var Gökattisänget, Träskstranden och Stormyrän. Därför behövdes en överenskommelse med grannarna från Kvavisträsk, Bastutjärn och Bodberget för att bygga till och hålla i stand den förfallna dammen öster om Lilla Frängsträsket. Dammen var även viktig för de ängar som låg

nedanför dammen - Överstänget, Brännrödningen och Snöbergsmyran - samt Bjurträsk's mesta ägor. Byborna i Tjärnberget menade att vattnet behövde stå ett tag för att förädlas i Frängsträsket, dels av värmen och dels av träskets frodighet. Vid Krokänget fanns röjningsland som kunde ge två skrindor hö efter 50 dagsverken. Byamännen säger att Snöbergsmyran hellre kunde förbättras genom att förändras i sin helhet än genom fläckvisa åtgärder. I myren fanns övervuxna vattenmassor och vattendrag som inverkade menligt på de odlade fläckar som fanns i myren. På den del som inte blivit bättre genom vattenledning skulle nu torven brännas. Vid Västra och Östra tjärnen kunde man efter 250 dagsverken få ut ytterligare tio skrindor hö. Östra tjärnen hade Nils Stefansson grävt ut och dämt redan vid avvitringsberedningen.

I oktober 1856 fick Nils Stefansson rätt till utökning i ängar under nybygget, en utökning som skulle ge ytterligare 23 skrindor hö. År 1859 hade Nils Stefanssons hemman sex skäls skatt och Lars Larsson hade tre skäl. Nils Stefansson bodde 1870 på nybygget Böle.⁵⁷⁹

TAVLE

Nybygget grundades 1860 av Aron Johansson Nord f. 1829 intill sjön Bredträsket. Det övertogs sedan av Johan Ulrik Gabrielsson från Norsjö, som 1870 bytte bort Tavle till firma Anders Markstedt och söner, och i stället fick ett hemman i Hemmingen.

ÖRTRÄSK

Olof Nikodemusson (1739-1813) från Myckle 4 tog upp nybygget 1778. Han hade varit soldat på roten From i Norsjö 1762-1786. Sannolikt lärde han känna trakten i samband med sin soldattjänstgöring. Det kanske är mindre troligt att kunskapen om trakten funnits kvar på hans hemgård i Myckle, där man så sent som 1703 fiskade i Kedträsket. Ännu längre tillbaka i tiden hade gården även fiskat vid Malåns utlopp i Skellefteälven, vid Svansetlet, Bjurträsket och Fäbodträsket. Olof Nikodemusson var gift med Sara Andersdotter f. 1739 från Pjäsoörn. Dottern Sara f. 1774 gifte sig med Johan Persson f. 1770 från roten 60 Lax i Långträsk. Johan Persson tog över halva nybygget 1803 och hela 1810. Nybygget hade vid anläggningen blivit provisoriskt tilldelat 1/4 mantal och skulle börja skatta 1807. Johan

Persson överklagade beslutet och fick det ändrat till 1/8 mantal.

Vid skattläggningen 1818 omtalades att nybygget hade svaga åkrar och var utsatt för frost. Detta berodde på kalla myrstränder runt Örtjärn och Örträsket. Storstensmyran bestod enligt synen av mineraliska källor, där vattnet samlade sig och gav ifrån sig en frostaktig ånga, som förenade sig med kölldraget från stränderna kring Örtjärn. Detta hade man försökt förekomma genom att dämna upp vattnet i Örtjärn, men med klen resultat. Den mesta marken bestod av hedar med renmossa och var därför mager som åkermark. Ängarna låg spridda och var av svagaste kvalitet både vad gällde hösort och avkastning. De var dessutom sank och svåra att bärga. För att nybygget skulle kunna äga bestånd måste man få behålla ängar som låg mer än en kvarts mil från bostaden.

Husbehovsfiske fanns i Örträsket och Örtjärn. Mulbetet var svagt, eftersom marken bestod av hedland och sank mossar. Nybygget hade förmånliga tjärtillgångar, som dock sällan nyttjades på grund av långa transporter. Ett kvarnställe fanns nära gården, medan man ännu inte hade anlagt någon humlegård.

På nybygget bodde tio personer, men endast mannen och hustrun var arbetsföra, de övriga var små barn. Nybyggaren måste årligen köpa säd och annat till föda. På nybygget fanns en häst och fem till sex kor. Nybyggaren var tvungen att köpa flera skrindor hö årligen. Eftersom nybygget var så svagt, fick man extra tilldelning av skog. Man skulle få 1 400 tunnland per mantal, och eftersom nybygget skulle få 9/64 mantal blev skogsarealen 196 tunnland och 28 kappland, det vill säga knappt 100 hektar.⁵⁸⁰

6

Några nybyggen i Bureå socken

KROKNÄS

Bonden Nils Johansson på Bäck 10 i Daglösten eller Övre Bäck lät utsyna nybygget 1798. Han sålde nybygget 1806 till soldaten Lars Brännare i Östanbäck. Lars Brännare skulle betala lösen till Nils Johansson för nedlagt arbete för odling och husbyggnad som uppgick till 106 riksdaler och 32 skilling banco. Lars Brännare menade att det fanns flera brister på nybygget. I en stuga fattades näver och varmtak, golv, dörrar, spisel, fönster samt innanrede. Dessutom skulle Lars Brännare själv ordna ett fähus med foderlada för sex kor, kornlada med loge som var 11 alnar i fyrkant (6,5 meter), odla en åker på ett tunnland och röja skog på två tunnland, gräva 70 famnar diken i åkern, röja tre och ett halvt tunnland äng samt gräva 100 famnar diken i ängen. Nils Johansson menade att han hade sålt nybygget som det såg ut vid den tidpunkten. Han hade haft flera kostnader när nybygget utsynades och kartlades, men aldrig fått något understöd från kronan, vilket andra nybyggare hade erhållit. Nils Johansson menade att köpesumman svarade mot hans kostnader, och han var villig att låta köpet återgå. Länsstyrelsen menade att det var svårt att bestämma hur mycket pengar Nils Johansson hade lagt ner på nybygget, men om han ville ta tillbaka det skulle han betala tillbaka köpesumman samt ersätta Lars Brännare för den husbyggnad och odling denne hade utfört.⁵⁸¹

SANDVIKEN

Nils Nilsson från Fjälbyn i Lövångers socken lät utsyna nybygget Sandviken den 13 juli 1796. Tomten låg vid Sandviken, som var en vik av Holmsvattsträsket, belägen en kvarts mil väster om Holmsvattnets by. Lämplig mark till åker, som bestod av finare och grövre sand med lerbotten, fanns vid gårdsstället. Den skulle uppgå till ett tunnland. Ett lika stort åkerland fanns öster om gårdsstället. Efter mycket arbete kunde marken bli en god åker, som dessutom torde vara frostfri eftersom den låg nära sjön.

Äng fanns mellan tomten och sjön samt i väster från bostaden ända till Sidbergsmyrän. Detta rödningsland kunde ge sju skrindor hö. Sidbergsmyrän som redan var inhägnad med 335 famnars gärdsgårdar kunde ge fem skrindor myrgräs. Strax väster om nyssnämnda rödningsland fanns en och en halv skrinda hö, och sydväst om bostaden fanns rödningsland för två skrindor hö. Ytterligare en myr intill kunde ge en skrinda hö. En annan myr i samma väderstreck kunde ge tre skrindor hö. En myr intill ansågs avkasta en halv skrinda hö, och Ladumyrän kunde utan röjning ge tre och en halv skrinda hö. Röjningsland öster om bostaden ansågs kunna ge fyra skrindor. En myr i närheten som var bevuxen med tall- och björkskog kunde efter röjning ge en skrinda hö. Sandmyrän beräknades avkasta en halv skrinda hö. Röjningsland kring Sandmyrbäcken kunde ge tre och en halv skrinda. Totalt kunde nybyggaren slå 32 och en halv skrindor hö.

Husbehovstimmer, gärdselstimmer och vedbrand fanns nära bostaden. Fiske fanns i Holmsvattsträsket och kvarnställe i Sandmyrbäcken. Erik Persson i Hjoggböle protesterade å sin brors, Lars Perssons i Hjoggböle, vägnar. Han ville att Lars Persson skulle få behålla den andra åkermarken som synades in. Före avvitrningen hade den ägan hört till Lars Perssons hemman. Lars Persson hade sedan insynat lägenheten. Erik Persson hade dock ingen fullmakt att föra sin brors talan. Om nybygget skulle få tillstånd av landshövdingen, skulle frihetsåren från skatt bli 35 år.

Utsädet på det utsynade nybygget skulle uppgå till 16 kappland, och nybyggaren skulle gräva tio famnar diken runt åkern samt 50 famnar runt ängarna. Han skulle dessutom sätta upp 350 famnar

gärdsgårdar. Nils Nilsson skulle vidare sätta upp en stuga med förstuga och en ladugård med fähus och foderlada.⁵⁸² År 1798 anklagade bönderna i Holmsvattnet Nils Nilsson för att ha byggt hus på deras skog samt även odlat åker och tagit upp ängar på böndernas utmark. Rätten förbjöd Nilsson att fortsätta med detta, tills Kammarkollegiet hade kommit med sitt utslag.⁵⁸³

Nils Nilsson (1770-1843) kom från Fjälbyn 4 i Lövångers socken, och gifte sig 1795 med Anna Tomasdotter Vikberg (1774-1848).

7

Ett nybygge i Lövångers socken

BRATTJÄRN

Erik Persson var född 29 januari 1822 i Hökmark och son till bonden unga Per Jonsson och Margareta Ersdotter. Han gifte sig den 26 september 1847 med Sara Fredrika Holmqvist i Brattjärn som var född den 27 juni 1826.

Makarna övertog hustruns barndomshem som hade ägts av fadern Gustaf Persson Holmqvist (1797-1868) som var född i Bölesvik i Skellefteå socken och modern Fredrika Jonsdotter (1806-1889) som var född på gården och var en dotter till nybyggaren Jon Andersson f. 1776 och hans hustru Sara Maria Andersdotter (1779-1860).

Sara Maria Andersdotters död kommenteras i Erik Perssons dagbok. Hon dog på gården och sörjdes enligt dagboken av barn och barnbarn.

Erik Persson och Sara Fredrika Holmqvist fick tillsammans barnen Lisa Fredrika den 21 november 1849 som gifte sig den 12 oktober 1871 med bonden Per Ersson i Daglösten men hon dog redan den 3 december 1872, Margareta Gustava född 1 juli 1848 som gifte sig med bonden Jonas Andersson i Holmsvattnet, Johan född den 7 september 1851 och han gifte sig den 23 november 1882 med Anna Margareta Persdotter från Hökmark, August född den 6 augusti 1860 som blev bonde på en del av gården och gift 1889 med Anna Sofia Brännare f. 1860 i Hökmark, samt Carl Erik född 11 juli 1866 som blev bonde på en del av gården.

Bilagor

BILAGA 1. BRANDORDNING FÖR SKELLEFTEÅ KYRKSTAD.

Utdrag af Protocollet, hållet i 14 dagar förut pålyst allmän Sockenstämma med Skellefteå Sockenmän den 6 October 1844.

3 §

Till förekommande af eldsvåda i Kyrkostaden hade Socknemännen ansett nödigt, att en brandordning skulle uppgöras. Och hade Socknemännen, 14 dagar förut blifwit behörigen inlyste, för att ett uppgjort förslag till brandordning nu granska, och efter nödige anmärkningar, tillägg och rättelser, om sådant erfordrades, förslaget till efterrättelse godkänna och antaga; Varandes detsamma af följande lydelse:

”Förslag till Brandordning för Skellefteå Kyrkostad”

1 §

Med Skellefteå kyrkostad skall förstås ej allenast den egentliga kyrkostaden, utan äfwen Allmogens och Ståndpersoners kyrkobynhus i Kläppen på Brännan och Löten; kommandes alltså alla på Skellefteå Prestebord belägna kyrkobynhus, som redan äro eller framdeles blifwa uppförde, att ställas under denna brandordning.

2 §

Alla husen skola underhållas i godt skick, taken väl sopas, takträn eller bräder alltid hållas rena och fria från röta; Wäggarna, jämte allt annat af huset utvändigt, bewaras från murkenhet och röta och höra de ställen, der sådant finnes, antingen tätt brädfodras eller ock det förmurknade borttagas. Fogningarne i väggarne böra jämväl rensas från mosse utvändigt. När detta Stadgande icke iakttages af husegaren, ega Synemännen, att förelägga wiss tid för fullgörandet häraf med äfwentyr, att verkställigheten derefter besörjes af någon, som Synemännen derom anmoda på den tredskandes bekostnad.

3 §

Alla eldstäder och skorstenar böra vara så ställda och förwarade

att eldskada förekommas må. Därtill hörer, att eldstäderne böra vara försedde med tillräckligt tjocka, täta och väl rappade murar, att skorstenarne böra likaledes vara täta och väl rappade samt – så widt ske kan – skiljda från väggarne, särdeles der flere pipor sammanbindas så att deras beskaffenhet kan noga undersökas och eldfarliga brister upptäckas. Hwarje skorsten eller pipa, hwarhelst den uppgår på taket, skall hålla en längd af minst en aln öfwer kropp åsen. Den som wid syn finnes hafwa så bristfällig mur, medelst sprickor eller andra skador, att uppenbar våda för eldskada synes, varde af synemännen ålagd, att de anmärkte bristerna innom visst förelagd kort tid bota vid äfventyr att den bristfällige muren eljest på hans bekostnad nedrifwes; Och bör emedlertid en sådan mur eller spisel af synemännen göras obrukbar, till dess reparation skett.

4 §

Halm, Spån, Sopor och ris samt andre lätt antändbare ämnen få icke finnas under eller inwid husen på gator eller gränder eller på vindar i hus, der eldstäder äro, utan skall det åligga husegarena, att besörja renhållning hwar och en wid och i kring sitt hus. Och ega Synemännen, att förelägga wiss kort tid för fullgörande af detta stadgande med äfventyr, att verkställigheten eljest sker på den tredskandes bekostnad.

5 §

Öppningar utifrån in på vindar eller mellan tak böra alltid vara stängda, så att gnistor ej kunna genom dem kastas in på vindarna och mellantaken; börandes äfven stenfoten under husen vara tätt tillmurad eller i dess ställe öppningen med bräder tillstängd; Och ega Synemännen, att befordra till verkställighet häraf genom föreläggande af lämplig tid och vid den påföljd, att arbetet sedan fullgöres på husegarens bekostnad.

6 §

Alla kyrkostugor och stallar, som äro i den egentliga Kyrkostaden belägne, böra till reda och lättnad wid Synen åsättas den Nummer, de i Kartbeskrifningen öfwer Kyrkostaden innehafwa, eller som i afgifne ändamålet tjenlig anses. Likaledes böra de öfriga i Kläppen, på Brännan eller Löten befintliga kyrkostugor af enahanda orsak med Nummer förses.

7 §

Den som beträdes med vårdslöst handhafwande af eld, såsom han bär ut brinnande ljus utan lykta, eld i stickbloss, gör eld i spis eller ugn och den ej vårdar, eller bär eld i uthus, der lin, hampa, hö, spån eller annat slikt, deri eld snart taga kan, eller kastar ut på gata eller andra ställen inom Kyrkostaden glödande kol och bränder och mera dyligt, som till uppenbar vårdslöshet hänföras kan, hwarom vid brandsyn alltid efterfrågas och undersökas bör, en sådan vara förfallen till ett vite af 3 Rdl 16 skilling banko och gälde dessutom den skada, som genom en slik vårdslöshet möjligen inträffar.

8 §

De Kyrkostugor jämte stallar, som finnas kvar af gamla Kyrkostaden och som till största delen redan äro förmurknade, skola, när Synemännen anse dem eldfarlige innom förelagd tid af egaren bortskaffas wid äfwentyr, att Synemännen eljest ega, att på offentligen utlyst auction utbjuda den till den, som will bortskaffa desamma emot rättighet att husen för kostnaden behålla. Skulle wid sådan auction någon erbjudas öfwer flyttningskostnaden, skal sådant med afdrag af auctionsumgälderna, redovisas husegaren; Men kan flyttningen icke verkställas för husets värde, gälde egaren bristen.

9 §

Innom kyrkostaden skola twenne brunnar upptagas på de ställen Synemännen utsätta och med nödig omtimring samt med vind och embare eller ock pump förses.

10 §

En större och mindre spruta, ett större och mindre brandsegel, fyra st större och fyra st mindre brandhakar, en med järnband försedd vattentunna, stående på en för dess forsling passande kärra, fyra vattenämbare, och 2 ne större samt 2 ne mindre brandstegar, skola anskaffas för Socknens gemensamma räkning, och Socknefullmäktige tillse att denna brandredskap behörigen vårdas och hålles i brukbart skick.

11 §

Brandsyn skall årligen hållas i senare hälften af Juni Månad och vara förrättad före månadens slut; Och skall det åligga hwarje egare af kyrkstuga, att då sjelf eller genom ombud vara tillstädes,

för att lemna tillträde i husen wid påföljd, om sådant försummas, att Synemännen sjelfwe, på sätt tjenligt synes, sig detta tillträde förskaffa.

12 §

Brandsyn bör ock genom kungörelse från predikstolen minst en månad förut tillkännagifwas och denna Brandordning wid samma tillfälle uppläsas. Utom den Brandsyn, som i Juni månad hållas bör, ega Synemännen om de nödigt finna, att äfwenledes utsätta en ny syn höstetiden, hwilken ock på enahanda sätt som den förra utlysas skall.

13 §

Synemännen är 1o Ordföranden i Socken Nämnden; 2o En af Socken Nämndens ledamöter, som Nämnden sjelf dertill utser; 3o Å Socknemännens wägnar den dertill af Socknemännen i allmän Sockenstämma walde. Egande Synemännen, att tillkalla en murare och en timmerman, att wid Synen biträda.

14 §

Ordföranden i Socken Nämnden skall föra Protocollet wid Brandsyn, och alltid wid Synens slut tillkännagifwa, när protocollet kommer att justeras, samt tillika utsätta stället hwarest och timmen när sådant sker, då hwarje husegare vore berättigad närwara och göra sig underrättad, emot hwilkas hus eller handlingar anmärkning under syn blifwit gjord.

15 §

Sedan protocollet på sätt föregående § innehåller, blifwit behörigen justerat, skall detsamma till vederbörandes underrättelse i Sockenstämma kungöras och derefter hos Brandsynens ordförande förvaras.

16 §

Husegare, som inrymmer annan person i sin stuga, eller hus, skall sjelf answara för inhysingens åtgärder.

17 §

De bötesmedel, som i och för vårdslöst omgående med eld utdöm-

mas, och som emottagas och redovisas af brandsynens ordförande, skola först och förnämligast användas till brandredskapens vård och underhåll; Och hwad dessutom till samma ändamål erfordras Socknemännen gemensamt bekostas. Deremot skall hela omkostnaden för brandsyn och brunnarnes upptagande och vidmakthållande ensamt af Tomt och husegare bestridas, Börandes derföre wid synen en tillförlitlig och fullständig förteckning å alla husegarena uppgöras och granskas, hwilken derefter jemte räkning öfver syneomkostnaden till sockneskrifwaren eller den person, som för ändamålet särskildt i allmän sockenstämma utses, öfwerlämnas med åliggande för honom, att mot nöjaktig wedergällning för sitt beswär, omkostnaden mellan vederbörande fördela och densamma sedan uppbära och redovisa.

18 §

Brandsynens ordförande, som ansvarar för protocollets riktighet och håller detsamma verderbörande tillhanda, äfwensom om dess uppläsande i sockenstämma besörjer, erhåller för hwarje spild dag vid syn 2 riksdaler samt åtta skilling i lösen för protocols utdrag. De öfrige synemännen bekomma i dagspenning 40 sk allt banco.

19 §

Den, som icke nöjes med synemännens beslut, eger att inom 14 dagar efter deraf erhållen del, sig deröfwer hos Konungens Befallningshafwande beswära; men försummas denna tid, hafwe sedan ingen rätt, att öfwer beslutet klaga. Dock skall klagan icke hindra verkställigheten så vidt ej beswären derigenom göras onyttige.

20 §

Jemte det denna brandordning, på sätt förskrifvet är, årligen från predigtstolen uppläses, skall ett exemplar deraf finnas anslaget i Skellefteå socknestuga wederbörande till efterrättelse.

Efter noggrann och ljudelig läsning af föregående förslag till brandordning för Skellefteå kyrkostad blef detsamma med de tilllägg och rättelser, som nu finns deri intagne, af Socknemännen till efterlefnad enhälligt godkändt och antaget; och skulle detsamma till stadfästelse hos Konungens Befallningshafwande med första anmälas, hwarom ordförande ville draga behörig omsorg.

Dag som ofwan

In fidem

N Nordlander

Vidimeras

Ex officio

Mgn Wilh. Sygnander

Ofwanstående Sockenstämmobeslut, som fattades i allmän Sockenstämma med Skellefteå Socknemän den 6te october 1844, blef, efter derom skedd pålysning i sockenstämma godkändt och justeradt den 13de i samma månad samt från predikostolen i Skellefteå kyrka uppläst med åtföljande besvärshänvisning den 20de i nyssnämnde october månad; betygar Skellefteå den 29de Mars 1845.

N. Nordlander

Vidimeras

Ex officio

Mgn Wilh Sygnander

Uppläst från predikostolen i Skellefteå kyrka den 22 juni 1845 av Magnus Hultin.

Uppläst den 14/6 1863 af N.A. Mallmin.

BILAGA 2. BRANDSYN I KYRKSTADEN 1847.

Protocoll hållit vid brandsyn i Kyrkostaden, Löten, Kläppen samt Brännan, den 14 de och 15 de Junii 1847.

(Först kommer uppenbarligen den centrala kyrkstaden).

S:D: No brädfordrar gården.

Hedåker Anders Jönsson påmurar kransen,

596, 612, 597, 599 reparera kransarna på murarna,

564 påmuras 1 aln,

577 påmuras ofvan taket,

554, 552 öppna större gluggar för uppgång på vinden, hvilka sedermera igenslås med bräder eller tillsätter fenster,

557 påmuras ofvan taket,

Flocktjern Olof Jonsson förspikar stenfoten,

594, 585 befinnes murarne bristfällige,

578, 515 påmuras ofvan taket,

514 förspikar stenfoten,

457, 581 öppna större gluggar för uppgång på botten hvilka förspikas med bräder eller tillsättes fenster,

Ytterviks Byamän och Marklund i Renbergsvattnet förbättra muren,

453 förspika en glugg,

Sjöbotten Holmgren mfl påmure ofvan taket,

Fahlmark Anders Stephansson förse stenfoten,

Frostk. (åge) Gästgif. Lundmark mfl reparera muren ofvan taket,

Storkåge Johan Lindberg mfl igenspika gluggarne å ömse sidor af Byggningen,

Norrlångträsk Joh. Andersson upptager större glugg som sedan tillstänges,

Gummark Jon Strandberg lappar muren mellan taken,

Kusmark Per Jonsson och St. Jon Jonsson reparera murarna som till en del är rifna,

Storkåge Fru Brännström låter fylla stenfoten och bortskaffar boss och spohn, 14 brädfordra stenfoten å norra sidan,

Åbyn Stegart (ev. felläsning för Inspektor) Lundström inställer sig med nycklar till nästa syn, en skada å dörr eller luckor skall...

Klintforslid Byamän likaledes No 77 stänga (eller?) fylla stenfo-
ten,

Ersmark Jon Nilsson lappar murstoken, Joh. Johansson fyller sten-
foten,

Kusmark Jon Olofsson upphugger väggen som är ... på muren,

Waruträsk Jon Andersson och Olof Olofsson infinna sig vid nästa
syn, om våld skal undvikas å dörrar eller lucker,

Storkågeträsk Pehr Olofsson reparerar muren,

Innerwik NN Åman reparera muren,

Boviken 614 Jon Jonsson inställer sig vid nästa syn vid stadgad
påföljd,

Kusmark Joh Olofsson reparera muren mellan taken

Drängsmark Eric Westerlund fyller stenfoten.

Löten

Bastuträsk Eric Olofsson reparerar muren,

Åsele Jon Jonsson och Anders Nilssons Enka, muren utdömd,

Afwan N P Wikström muren bristfällig,

Kusmark Jon Brännströms stalltak casserat,

Kusmark Olof Östenssons stuga utdömd, stalltaket förbättras,

Hjoggböle Lars Erss mfl skall utdöm(as)

Tåme Gabr Gabrelss. mur bristfällig – Enkan ...bergs bodtak
utruttet,

Bergliden Sam Larsson mfl taket casserat,

Stensjön Nils Andersson anlägger ut...taket,

Åbyn Jonas Augustinsson påmurar,
...liden Anders Carlssons stall utdömmes,
Tåme Gabr Gabrelss skall rifvas

På Brännan

Mullberg Anders Olofss (kam)mare utdömmes
Sandfors (?) åboers stall utdöm(mes)
Gagsmark Lilla Jon Jonsson har muren bristfällig äfwen stalltaket

Kläppen

...fehus utrifves,
Myckle Pehr Larsson mfl rappa muren,
Myckle Per Christiersson mfl stalltake casserat,
Waruträsk Anders Johansson stalltake casserat

Bastunäs ... Gabrielsson Bodtake bristfälligt, och böra alla
anmärkte bristfälligheter vara förbättrade och de utdömde husen
rifne och afflyttade innan den 13 de i nästa månad, vid äfventyr
att sådant sedermera verkställes på den försumliges bekostnad.

Dag som ofvan C. Westermärk (?), sockneombud: A G Bohman,
murare, Lars Fahlgren i böle

Uppläst på predikstolen i Skellefteå kyrka den 27 juni 1847; bety-
gar N. Nordlander.⁵⁸⁴

Noter

- 1 Lundström 2004, s. 18-24.
- 2 Nyström 1931, s. 137.
- 3 Natur- och ortnamn i Skelleftebygden 1975-76, Lövånger, Studieförbundet Vuxenskolan, Skellefteå 1976, s. 52. I skriften sägs att vägen skulle ha gått över Kåsböle till Bäck och sålunda inte gått på åsen. Men på Geddas sockenkarta från 1664 går vägen från Uttersjön till Risböle och går alltså uppe på åsen. Här har kartan företrädde som källa.
- 4 Gummark 1991, s. 20-25.
- 5 Karta Z24 72:4 laga skifte över Gummark av J.O. Widestedt 1843-47, Lantmäteriverket i Gävle.
- 6 Gallén 1998, s. 147.
- 7 Edlund 1999, s. 41.
- 8 Lundström 2004, s. 56.
- 9 André 1999b, s. 36-37.
- 10 Ett sekel i Skelleftebygden 1969-70, Brännbacka cirkel, s. 239. Duplic.
- 11 Lundström 1996, s. 62.
- 12 Lundström 2004, s. 632.
- 13 Lundström 2004, s. 632.
- 14 Lundström 2004, s. 632.
- 15 Lundström 2004, s. 632.
- 16 Lundström 2004, s. 635.
- 17 Ett sekel i Skelleftebygden, Bureå socken, Östra Falmarks cirkel, C A Falkman, 1969-70, s. 220-221. Duplic.
- 18 Skellefteå museums fornlämningsregister, ekonomiskt kartblad 22L Rönnskär, 7a Innervik, 7b Skelleftehamn, 6a Yttervik, 6b Örviken.
- 19 Intervju 1962 med Ser Viklund i Bureå f. 1881. Intervjuare Ernst Westerlund. Skellefteå museums bandarkiv SML 8.
- 20 Uppgifter från Rolf Bengtsson i Bureå.
- 21 Renhorn 1924, s. 68.
- 22 Viklund 1948. Skrивelsen från Burviks byamän var daterad 25 februari 1819 och ställd till landshövdingen. En kopia av skrivelsen finns i Bure arkiv, handlingar vid Bureå no 3. Händelsen med renarna togs som argument för Burviks byamän då de ville ha en väg mellan Bureå och Burvik. Händelsen omnämns även i F W von Schuberts reseberättelse från 1817 och händelsen sägs ha ägt rum "för några år tillbaka". Beda Viklunds fars farmor som dog 1867 vid 80 års ålder berättade att renhjorden uppehöll sig på Bureheden i trakten mellan Bureå och Burvik. Återfärden till hemorten företogs över isen i riktning mot Rönnskär, men renarna hade då blivit alldeles vilda och givit sig iväg österut. En storm hade uppkommit som bröt upp isen och hjorden hade drivit till havs och omkommit. Efter denna händelse var strömmingsfisket mycket givande och det sades att "havet gav igen". I Arvidsjaur finns en tradition om Rik-Maja i Mausjaur som hade en renjord på flera tusen djur. En ättling till henne hade förlorat hela hjorden när de var på flyttning ner till kusten. Beda Viklunds farfar hade 26 mars 1854 köpt en renko med kalv av Lars Nilsson i Arvidsjaur för 11 riksdaler. Händelsen med renhjorden omnämns även av Melsbäck, K. S., "Något om Burvik genom tiderna, i: Bureå skoltidning 9, våren 1951, s. 3.
- 23 Jonas Hansson Wikstens räkenskapsbok 1843-1869, Skellefteå museums arkiv.
- 24 Muntliga uppgifter i min egen släkt, även hos Anselm Andersson (1893-1998) från Sjön, Hjöggböle.
- 25 Wennstedt 1988.
- 26 I Ola Wennstedts uppsats har namnet lästs Låpphamnen från 1716 års karta. Detta kan vara en felläsning eftersom namnet på kartan är skrivet på havet utanför hamnen. I denna del av havet finns några små runda holmar markerade på kartan. Tydligt är det en av dessa holmar som har missuppfattats som ringen över ett å. Namnet Låpphamnen lever fortfarande bland lokalbefolkningen.
- 27 Viklund, Barbro, 2003, s. 6-8.
- 28 Viklund, Karin, 2003, s. 9-10.
- 29 Namnet *Bureå* har tolkats som nordiskt och ursprungligen betecknat vattendraget Bureälven, **Bura*, som är bildat till ett ljudord **bura*, besläktat med *burra* 'surra', 'bullra', och dalmålet *burra* 'vara trumpen', 'tjura'. En undersökning om namnet *Bura* kunde ha en samisk koppling vore kanske önskvärd. I Tärna socken finns vid Stor-Stalofjället öster om Yttervik namnen *Burejaure* och *Buretjåkke*. Vid Södra Storfjället i samma socken finns söder om Mosekälla *Burejukke*. I Sorsele socken finns namnen *Bure* och *Bursjön*. I Kalls

- socken i Jämtland finns *Burestjajke* som ligger i Skäckerrfjällen.
- 30 Skellefteå museums fornlämningsregister, ekonomiskt kartblad 22L Rönnskär, 5c Södra Bergfors, 5d Burvik Norrbyn, 4c Nedre Bäck, 4d Burvik Sörbyn.
- 31 Broadbent & Storå 2003:1, s. 3-6.
- 32 Skellefteå häradsrätts dombok VT 1826. Stämningen undertecknad 25 mars 1826.
- 33 Arkiv för Svartlunds by i Norsjö socken, Skellefteå museums arkiv.
- 34 Erik Svensson kan vara identisk med Erik Svensson f. 1706 från Keppejaur (Skeppträsket) lappskatteland i Arvidsjaurs socken, nuvarande Malå.
- 35 Paulus Månsson är troligen identisk med den person med detta namn som var född 1850 och bosatt i Tjulträsk i Grans sameby. Han var född i Mavas inom Arjeplog men gifte sig i Gran.
- 36 Wiklund 1921, s. 10.
- 37 Intervju med Ludde Stenlund i Grundnäs, Malå, okänt år. Intervjuare Ernst Westerlund. Skellefteå museums bandarkiv SML 160.
- 38 Muntlig uppgift från Lars Lindqvist 20030124.
- 39 Norra Västerbotten 1932-02-13. Med tack till Lars Lindqvist, Skellefteå. Några samer var Svante Frank och Kristina Högborg i Sorsele.
- 40 Andersson & Strömberg 1968, s. 47.
- 41 Lundström 2004, s. 635.
- 42 Lövångers dombok 1722, i: Olofsson 1994, s. 29.
- 43 Kenneth Mossbergs sammanställning om befolkningen i Burträsk socken, s. 613. Kunskapskällan vid Skellefteå museum.
- 44 Lindgren 1995, s. 47.
- 45 Bureus, Johannes, Om Bura namn och ätt, Uppsala universitetsbibliotek X 36, SVAR:s mikrokort S0572, 2/2, ruta R.
- 46 Se vidare i Lars-Erik Edlunds uppsats *Getjokk, blajokk, rabbox och andra benämningar på sikar i svenska dialekter* som är under utgivning.
- 47 André 1999b, s. 33-34 samt Ossian Egerbladh, Sorsele 1671-1821, s. 100-103.
- 48 Intervju med Viktoria Markgren f. 1884, Bureå, år 1975. Intervjuare Peter Gustafsson. Skellefteå museums bandarkiv SML 94.
- 49 Artikel i Norra Västerbotten 1985-03-02 av Gerd Raattamaa.
- 50 Lindblom 1983, s. 16 samt dagboksanteckningar s. 7 samt 9-10.
- 51 Hennes namn var Lapp-Maria, och enligt uppgift från Erland Ceder, Ursviken, gick försäljningen av rotkorgar till en början bra, men när folk hade köpt en korg köpte de aldrig mer. Det berättas att hon svalt ihjäl. Hon skulle ha bott i en stuga där folkparken ligger idag.
- 52 Lundström 2004, s. 362.
- 53 Lövångers dombok 1754. Med tack till Gunda Lundström, Bygdeträskliden.
- 54 Natur- och ortnamn i Skelleftebygden 1975-76, Lövånger, s. 85.
- 55 Kenneth Mossbergs avskrifter av Lövångers dödböcker, Kunskapskällan, Skellefteå museum.
- 56 Holm 1949, s. 144.
- 57 Andersson 1968, s. 48.
- 58 Uppgift från Jan-Erik Granström i Åsen.
- 59 Lövånger tingslag, bouppteckning efter Ingrid Östensdotter, 1739 Fil:1, nr 18.
- 60 Lundström 2001, s. 26.
- 61 Folkrörelsearkivet i Skellefteå, Medle byarkiv, stämning 12/3 1840.
- 62 Avmätning 1821 av D. Engelmark och A.K. Strinnholm. Charta öfwer odlings- och ängesland anslagit till lotsarne på Skelleftenäs, Z24:187:3. Lantmäteriverket i Gävle.
- 63 Broadbent 1982, s. 17. André, 1985.
- 64 Muntlig uppgift från jägmästare Per André i Skellefteå.
- 65 Uppgift från John Stenman f. 1909 i Furuögrund. Han har uppgiften från sin farmor, som kan vara född ca 1850. Intervju 1982 av Peter Gustafsson vid Skellefteå museum. Enligt John Stenman har Björnudden på Romelsön sitt namn efter två samer som på 1700-talet dräpte en björn på platsen.
- 66 Lundström 1996, s. 64-65.
- 67 Westerdahl 1988-89, s. 187-188.
- 68 Sandnes 1988, s. 81-90.
- 69 "Charta öfwer Rå- och Gräntzeskillnaden emellan Piteå Sochn, och en del af Arfwid-sjaurs och Jochmoks Lappmarker, uti Västerbottns andra Fögderie, uprättad åren 1752 och 1753 af Joh. Åsström".

- 70 Norrländsk uppslagsbok 3, 1995, s. 24.
- 71 Uppgifter från Hugo Lundmark och Verner Åström i Gagsmark.
- 72 Uppgift från Runo Andersson i Svensbyn i Piteå. Han håller på att forska om denna inre väg. Se även Lundgren, Helge: "Om hertig Karls resa genom Pitebygden år 1602", i: Ått och bygd : Pitebygdens forskarförnings medlemsblad, 78, s. 10-12.
- 73 Lundström 2004, s. 144.
- 74 Andersson & Lundgren 1999, s. 10. Piteå lfs historiska anteckningar, odaterat 1700-tal P:2 Nb, Härnösands landsarkiv.
- 75 Borgarknabben ligger längs Pitestigen strax norr om Gagsmarks byaområde på kronoparken Finnskogen. Knabben är en flatsten där borgarna från Piteå brukade rasta. Uppgifterna kommer från Östen Lundmark i Gagsmark som förgäves försökt hitta igen platsen.
- 76 Broadbent 1982, s. 165-166 samt 170.
- 77 Edlund 1989, s. 159-161.
- 78 Wennstedt, Britta, 1989, s. 28-29.
- 79 Natur- och ortnamn i Skelleftebygden 1975-1976, Byske, Studieförbundet Vuxenskolan, Skellefteå 1976, Byske studiecirkel s. 10.
- 80 Manker 1968, s. 98-102.
- 81 Artikel av Per André "Mordet vid Kusån och vad som sedan följde", i: Norra Västerbotten 1991-07-04. Bygger på Skellefteå häradsrätts protokoll, urtima ting 26 januari och 10 februari 1826.
- 82 Schück 1933, s. 229-255. Hesselman 1930, s. 1-53.
- 83 Strid 1993, s. 87.
- 84 Hallström 1949, s. 89.
- 85 År 1826 hade nybyggarkulturen vuxit sig stark i Pite lappmark. Det året färdades samen och nybyggaren Sivert Nilsson från Arjeplog med häst och släde efter vintervägen till Skellefteå för att sälja fisk. Nu hade vägen en annan sträckning och verkar ha följt lägre partier. I Jörnsområdet gick vägen över Storträsk, Långnästräsk, Högheden, Nyträsk och vidare till Storkågeträsk och Kusmark. André 1991.
- 86 Aronsson 1991.
- 87 Västerbotten. Ett bildverk, 1969, s. 78-90.
- 88 André 1998, s. 22-23.
- 89 André 1999b, s. 37-38.
- 90 Länsräkenskaper för Västerbottens län, 1799, andra fögderiet, s. 617, Riksarkivet i Stockholm.
- 91 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1795, nr 43.
- 92 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1827, nr 735.
- 93 Fahlgren 1958, s. 111-112.
- 94 Lövängers dombok 20-21/8 1696.
- 95 Skellefteå renoverade dombok, 1723, 311r.
- 96 André, 1999, s. 28-40.
- 97 Egerbladh 1967, s. 100-103. André 1999a, s. 10.
- 98 Lundström 2004, s. 68.
- 99 Från Skogsvårdsstyrelsen har erhållits tillgång till ett digitaliserat fornlämningsregister som nyttjats till slutsatserna. Tyvärr är inte registret komplett utan täckningsgraden för olika områden varierar kraftigt.
- 100 Enligt utredning av Svein Hamran, Fauske, Norge.
- 101 Namnledet *-vattnet* verkar här vara ungt. Ännu under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet kallas sjön *Fågeltjärnen*. Intill tjärnen fanns under 1800-talet en ofast samisk befolkning.
- 102 Korhonen 1984, s. 107-128.
- 103 Uppgifter från hemmansägare Johan Bergström i Kartisberg, Norsjö socken.
- 104 André 1999b, s. 30-32.
- 105 Sköld 1992, s. 150.
- 106 Edlund 1989, s. 170-171.
- 107 Gunnar Pellijeff 1988, s. 49. Korhonen 1982, s. 109.
- 108 Widmark 1958, s. 41-42.
- 109 Manker 1953, s. 169-171.
- 110 Åström 2002, s. 8.
- 111 Uppgift från Peter Gustafsson, Skellefteå.
- 112 Bygdeträsk från Gustav Vasa till 1989, 1989, s. 380-382.
- 113 Egerbladh 1967, s. 100-103. André 1999b, s. 28-40.
- 114 Broadbent 1982, s. 180.
- 115 Broadbent 1982, s. 166-168.

- 116 Lundström 1997, s. 392.
- 117 Magnusson 2002, s. 257-258.
- 118 Lassila 1972, s. 80.
- 119 Zackrisson 1984, s. 24.
- 120 Magnusson 2002, s. 258-259.
- 121 Handlingar från Lars Fahlgren, född 1779, och hans son Lars Fahlgren född 1827, Sörböle, Skellefteå. Nr 19, domstolsprotokoll om väg-läggning från Skellefteå till Norsjö och Jörn, Skellefteå museums arkiv.
- 122 Skelleftebygdens historia 1, s. 111.
- 123 Forskningsarkivet i Umeå, kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå dombok 1815 s. 491v och 1816 den 25 november.
- 124 Skellefteå sockenstämma 5 november 1843.
- 125 Lassila, s. 56 och 101.
- 126 Hällängd för Skellefteå socken 1786, kopia i volymen Om gästgiverier och skjutsstationer d. 2, PASSM – Personhistoriska arkivet vid stiftelsen Skellefteå museum 22:2, Kunskapskällan vid Skellefteå museum.
- 127 Avvittringskarta över Risliden 1805 av Pehr Klingberg, lantmäteriverket Norsjö socken 131:1.
- 128 Renoverad dombok, Skellefteå socken, 1782 361r.
- 129 Karta LMV Z14, nr 118:1, Andre 1987:122.
- 130 Renoverade domböcker, Skellefteå socken 1782 361 v.
- 131 Karta LMV Z14, nr 81:1.
- 132 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbotens län, 1845, s. 696.
- 133 Renhorn 1945, s. 204-205.
- 134 Varuträsk genom 500 år, s. 241.
- 135 Långvikens byhandlingar 1766-1814, avskrifter gjorda av Krister Lundmark, nr 34 överenskommelse om vintervägen över Falmarksträsket och Ökvattnet den 1 mars 1805. Kunskapskällan vid Skellefteå museum.
- 136 SM. Svartlundsarkivet.
- 137 Skellefteå sockenstämma
- 138 Bovikens byarkiv, F XVI vägar och broar, övrigt 1832-1947.
- 139 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbotens län, 1819, s. 193-199.
- 140 Riksarkivet, Landskapshandlingar, Västerbotten 1602:7, SVAR:s mikrokort S1120 1/7.
- 141 Finns som volym i PASSM - Personhistoriska arkivet vid stiftelsen Skellefteå museum, och har nummer 132, Kunskapskällan vid Skellefteå museum.
- 142 Skellefteå landskommun, vallängd 1918, Skellefteå kommuns arkiv.
- 143 Handlingar från Bäcks by, s. 60-62 och 67.
- 144 Visitation av Skellefteå församling år 1800.
- 145 Indelningen är hämtad från sockenstämmo-protokoll Skellefteå den 31 augusti 1834. Med tack till Elisabeth Engberg.
- 146 Skellefteå Nya Tidning 1881-07-13.
- 147 Nordfelth, John, artikeln ”Jörns stationssamhälle – några minnen och synpunkter”, i: Skelleftebladet 1923-08-25. Återgiven i Öster-Jörn, s. 178-180.
- 148 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, grosshandlare Svante Lundells arkiv.
- 149 Samtal med Stefan Löfstedt i Övre Bäck 2005-06-28.
- 150 Västerbottens länsräkenskaper, verifikationer, andra fögderiet, längd över alla taxerade fiskerier i Västerbottens läns andra fögderi, folio 627-628 1799 och folio 88 samt 911820, Riksarkivet.
- 151 Namnet har troligen samma ursprung som sjöarna Stora Skeppträsket i Malå socken och Klippträsket eller Kippträsket vid Risliden i Norsjö socken. Stora Skeppträsket heter på samiska Giehpejávrrie.
- 152 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbotens län, 1813, nr 157.
- 153 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbotens län, 1830, s. 691.
- 154 HLA, Skellefteå tingslag, extra förrättningar 1801.
- 155 André 1995, s. 71.
- 156 Lantmäteriet i Umeå, avvittringskarta av Lars Wallmark över Bjurvattnet år 1787, BB:13.
- 157 Westerlund, Ernst, Från Finnsele till Dragnäs, s. 111-112.
- 158 Folkrörelsearkivet i Skellefteå, Bovikens byarkiv, FV juridiska handlingar 1672-1855, utdrag ur domboken vid vårtinget den 17 maj 1825.
- 159 Handling i Bureälvens nedre fiskevårdsområdes arkiv. Med tack till Stefan Falkman, Östra Falmark.

- 160 Intervju på band med Frits Stenberg i Furunäs, den 24 augusti 1976. Intervjun gjord av Folke Fahlgren.
- 161 Skellefteå dombok 1853 vårtinget, den 2 februari, nr 64, § 60. Mikrofilm 3325. Med tack till Göran Jordung i Luleå.
- 162 Forskningsarkivet i Umeå, Höijers arkiv, avskrift ur Skellefteås dombok 1809, s. 177.
- 163 Med tack till Lester Wikström, Uppsala för uppgiften.
- 164 Folkrörelsearkivet i Västerbotten, Medle byarkiv, Hh 28 utdrag av Skellefteå dombok den 30 november 1816.
- 165 Riksarkivet, länsräkenskaper, verifikat, Västerbottens län 1799.
- 166 Gabriel Marklins brev, G170a, nr 67, 1848-10-13.
- 167 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1839, nr 254.
- 168 Renoverade domböcker, Skellefteå socken, 1782 353v.
- 169 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1827, nr 683.
- 170 Forskningsarkivet i Umeå, grosshandlare Svante Lundells arkiv, 2:18.
- 171 Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv J:8, skrivelser, protokollsutdrag, utslag 1844-1881, utslag om översilningsånger 1847. Kopia i Kunskapskällan i Skellefteå PASSM 327.
- 172 Forskningsarkivet i Umeå, Höijers arkiv, under ämnet diverse seder, avskrift ur Skellefteås dombok.
- 173 Skellefteå dombok, småprotokoll, inteckningar, hösttinget 1827, nr 34.
- 174 Folkrörelsearkivet i Skellefteå, Medle byarkiv, Dombokutdrag från Skellefteå häradsrätt den 27 april 1838, den 22 oktober 1866 med utslag av den 21 januari 1867 samt utslag den 20 juni 1867. Skattläggningskartan över Krångsarvet upprättad av E.A. Holst 1848, Z24, 102:1.
- 175 Jakten förr och nu, s. 1:18. Mannen omtalas även av Allan Holmqvist i Hedensbyn vid en intervju 031021.
- 176 Skellefteå Nya Tidning 1865-10-04 och 1865-06-19.
- 177 Natur- och ortnamn i Skelleftebygden 1975-1976, Lövänger, Studieförbundet Vuxenskolan i samarbete med Skellefteå museum, Skellefteå 1976, s. 76. Uppgifter berättade av Valfrid E. Vallgren f. 1874. Bland annat höll hans far på med svedjebruk.
- 178 Dödsruna över Leonard Burlin skriven av Don José i Norra Västerbotten 1947-06-17.
- 179 Nybygget Löflund, Skellefteå 1798-1895, s. 15.
- 180 Skellefteå dombok 1796. Höijers arkiv.
- 181 Folkrörelsearkivet i Västerbotten, Karlgårdsarkivet, köpebrev från 1825.
- 182 Fridner 1999, s. 80, 94-95, 174-175.
- 183 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802, 7/2.
- 184 Skellefteå museums arkiv, Pehr Åbergs arkiv.
- 185 Gabriel Marklins brev, G170a, nr 66, 1848-06-26.
- 186 Storkågeträsk – Kågedalens pärla, s. 229-232.
- 187 André 2002b, s. 19-22.
- 188 Boberg 1977, s. 4-7.
- 189 Landsarkivet i Härnösand, Skellefteå norra länsmandsdistrikts arkiv.
- 190 Skellefteå kommunarkiv, Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Västerbottens läns utslag om utstakande av barlastuppläggningsplatser inom länet, 15 februari 1856.
- 191 Lantmäteriverket i Gävle, Z5 nr 21:3, avmätning av Banken av lantmätare P. Klingberg 1827.
- 192 Lantmäteriverket i Gävle, Z5 nr 34:6, karta över storskiftet i Frostkåge, upprättad av P. Klingberg 1824-1830.
- 193 André 2002a, s. 19-21 samt 26.
- 194 Folkrörelsearkivet, Anders Markstedts arkiv, juridiska handlingar, domstolshandlingar 1846-1847.
- 195 Krigsarkivet, Annotationer förda under recognosering i Skellefteå socken 1811, af Lemke, Kjellin & Platen. Återgivet i Skelleftebygden 1992, s. 48.
- 196 Skellefteå nya tidning 1865-10-13.
- 197 Dyhr-Sylvin 1991, s. 142-145. Skellefteå museums arkiv, gårdsarkivet från Ytterursviken 4.
- 198 Skellefteå renoverade domböcker, 1783, 405r.
- 199 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1803, 15/3.
- 200 André 1995a, s. 55-60.

- 201 Bure arkiv, patron Johan Marklunds arkiv, handlingar 1849-1895 F01, volym 1 1849-1894, avräkningsedel för Pehr Wänström i Bursiljum 1867-1868, brev den 24/7, 22/8, 24/8, 26/8, 31/8 och 22/9 1869.
- 202 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, brev den 16 maj 1825 från Johan Wirström på Skarpö till Johan Sandström.
- 203 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, brev den 10 mars 1828 från Johan Bäckström i Umeå till Johan Sandström.
- 204 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, brev den 6 april 1839 från A. Westerberg i Göteborg till Johan Sandström.
- 205 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, brev den 18 december 1818 från Östen Sandberg i Stockholm till Johan Sandström.
- 206 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, brev den 26 november 1833 från J.G. Hallenborg i Stockholm till Johan Sandström.
- 207 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet.
- 208 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, odaterad kladd till skrivelse till generaltullstyrelsen.
- 209 Kunskapskällan, avskrifter av Beda Wiklunds i Bureå efterlämnade handlingar.
- 210 Skellefteå museums arkiv, Brev från Sävenäs m.m., kopior av brev som ägs av Per-Erik Nilsson, Spånga.
- 211 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1813, §. 165. Med tack till Per André för uppgift om målen.
- 212 Krigsarkivet, Topografiska kåren IX, nr 36.
- 213 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1826, § 284.
- 214 Boberg 1977, s. 28.
- 215 Wirsell, K.G., Bergsbyn, Skellefteå, aktsamling 1800-1850, 2, nr 30 och 31.
- 216 Andre 2003, s. 22-24.
- 217 Brandförsäkringsverkets arkiv, Brandförsäkringar, Skellefteå landsförsamling, försäkringsnummer 19791, Strömsör, Franzén, Seth Michael, år 1850, kortnummer B19791.
- 218 Lindgren 1940, s. 99. Uppgift om Mörviken från Arvid Hägglund, Skellefteå.
- 219 Landsarkivet i Härnösand, Skellefteå norra distrikt länsmans-landsfiskalsarkiv, III Protokoll över syner, besiktningar och uppskattningar 1-2.
- 220 Skellefteå häradsrätt, extra förrättningar 1802-1833, 1834-1851, nr 11-12. Mikrofilm GH 1614.
- 221 Skellefteå museums arkiv, Svartlundsarkivet, protokoll 13/12 1856.
- 222 Avskrift av en avräkningsbok i Anttis av Maja Lundbäck, Byske.
- 223 Bure arkiv, Bureå sågverksintressenter, D2, Dagsverksjournal för flottningsarbete, 1. Annotationsbok för Anders Jonsson Melander öfver 1816 års Timber-Flåtning.
- 224 Kunskapskällan, Ytterstforsverken 1794-1894, s. 6-21.
- 225 Riksarkivet, jordeböcker, Västerbottens län, andra fögderiet 1825, SVAR:s mikrokort S21613.
- 226 Bure arkiv, handlingar om Risbölenorets såg.
- 227 Bäckman 2007, s. 23-24.
- 228 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1858, nr 508.
- 229 Skellefteå museums arkiv, gamla brev rörande Sävenäs sågverk 1845-1888, kopierade ur Per Erik Nilssons i Spånga brevsamling.
- 230 Skellefteå museums arkiv, gårdsarkivet från Ytterursviken 4.
- 231 Lamm 1944, s. 253-258.
- 232 André 1997a, s. 47-64.
- 233 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1819, s. 248.
- 234 Skellefteå museums arkiv, gamla brev rörande Sävenäs sågverk 1845-1888, kopierade ur Per Erik Nilssons i Spånga brevsamling.
- 235 Skellefteå museums arkiv, gamla brev rörande Sävenäs sågverk 1845-1888, kopierade ur Per Erik Nilssons i Spånga brevsamling.
- 236 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, under ämnet Diverse seder, avskrift ur Skellefteå häradsrätts dombok.
- 237 Lantmäteriverket i Gävle, Z24 nr 87:1, stor-skifte på inägor 1807 av J.W. Ottonius och H. Barkström.
- 238 André 1996, s. 75. Lantmäteriverket i Gävle, Z24 nr 121:2, storskifte på inägor och nybruksmark i Morön 1802 av A.M. Strinholm. Z24 nr 121:5, laga skifteskartan över Morön 1871-1872 av L. Zettræus.
- 239 Lantmäteriverket i Gävle, Z24 nr 60:1, skattläggnings- och avvitringskarta över Gran från

- 1822 av J. Lundberg.
- 240 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1839, nr 789.
- 241 Riksarkivet, Kammarkollegiets arkiv, Advokatfiskalkontorets handlingar, nr 29 1844.
- 242 Häbbersfors 2001, s. 110-118, 163-167, 171-172.
- 243 Skellefteå museums arkiv, Svartlundsarkivet, brev 24/6 1860, 31/7 1860.
- 244 Strotz & Haggarsson 1994, s. 18-20.
- 245 André 2002a.
- 246 André 1997b, s. 20-33.
- 247 Skellefteå Nya Tidning 1873-10-01.
- 248 Brandförsäkringsverkets arkiv, brandförsäkringar, Skellefteå landsförsamling, försäkringsnummer 15810, färgeriinnrättning i Byske, Lindemark, Eric, 1831, mikrokortnummer B15810.
- 249 Landsarkivet i Härnösand, Kronofogden i Skellefteå fögderi arkiv, F.X.a. handlingar angående femårsberättelser 1817-1905.
- 250 Dyrh Sylvin 1991, s. 145-147.
- 251 Pamp 1992, s. 27-29.
- 252 Lantmäteriverket i Gävle, Z21, nr 114:1, geometrisk avmätning över Norsjö 1703 av Per Haggström.
- 253 Lundmark 1984, s. 33-45.
- 254 Syneinstrumentet är läst och tolkat av Per André i Skellefteå och finns återgivet i Gunnarsson & Larsson 1992, s. 36-38.
- 255 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1819, s. 829-830.
- 256 Skellefteå dombok, hösttinget 1798, § 177.
- 257 Skellefteå dombok, hösttinget 1801, § 138. Karta över Orrbyströmmen uppmätt vid häradsrättens syn den 29 augusti 1804 av Pehr Klingberg. Efternamnet Fjällström finns i en dombok från 1822.
- 258 Skellefteå dombok, hösttinget 1829, nr 491.
- 259 Skellefteå dombok, hösttinget 1801, s. 138. Mikrofilm GH 1559.
- 260 Skellefteå dombok, hösttinget 1821, nr 372.
- 261 Bure arkiv, dagsverksjournaler 1810.
- 262 Uppgift från Johan Åström i Stämmingsgården.
- 263 Uppgift från John Söderström, Stämmingsgården, förmedlad av Folke Andersson.
- 264 Skellefteå dombok, urtima ting 5 november 1832. Mikrofilm GH 1613.
- 265 Studieförbundet Vuxenskolan, Vårt dagliga språk, Strömfors studiecirkel.
- 266 Runmark 1979-80, s. 5-13. Med tack till Peter Ericson i Härnösand.
- 267 Muntlig uppgift från Ove Lundqvist i Frostkåge som hört uppgiften av Tomas Marklund i Ostvik, 2005-04-12.
- 268 Uppgift från Ernst Eriksson i Ostvik 2005-11-30, som uppger att hans morfar brukade använda namnet.
- 269 Per André, opublicerad artikel som bygger på domboken 1805.
- 270 Västerbottens landskontors resolutionskoncept AII:12 S06857, 1819-12-13. Med tack till Kjell-Åke Lundström i Stensele.
- 271 Uppgift från Karl-Bertil Stenmark i Gummark.
- 272 Ursviken förr och nu, s. 169.
- 273 Se även Hälleberg 2000, s. 78-79.
- 274 Mårten Olofssons familj har utretts av Carl-Oskar Lundström i Kiruna. Med tack till honom.
- 275 Landsarkivet i Härnösand, Handlingar rörande avvitrningen i Drängsmark 1845-1846, litt D, nr 8. Med tack till Ingela Öhlin i Kåge.
- 276 Skellefteå häradsrätts dombok vårtinget 1824, nr 14 och 16. Svea hovrätts utslag den 24 maj 1824, s. 976. André 1999a, s. 20-21.
- 277 Med tack till Ingela Öhlin i Hemmistjärn.
- 278 Drängsmarks byaarkiv, Drängsmarks folkets hus, fattigvårdshandlingar 1867.
- 279 Skellefteå häradsrätt, bouppteckning 1841, FII:16, nr 158.
- 280 Bure arkiv, dagsverkslängder 1811.
- 281 Avmätning 1821 av D. Engelmark och A.K. Strinnholm. Charta öfver odlings- och ängsland anslagit till lotsarne på Skelleftenäs, Z24, nr 187:3. Lantmäteriverket i Gävle.
- 282 Muntlig uppgift från Gunnar Hedlund i Skelleftehamn. Han har den från sin moster Hanna Granlund, som i sin tur hade den från sin mor Anna Granlund, som var en dotter till Salomon Granlund d.ä. f. 1841. 2005-04-12.
- 283 Paulus Månsson är troligen identisk med den person med detta namn som var född 1850 och bosatt i Tjulträsk i Grans sameby. Han

- var född i Mavas inom Arjeplog men gifte sig i Gran.
- 284 Jonas Hansson Wikstens räkenskapsbok 1843-1869, Skellefteå museums arkiv.
- 285 Johan Hortelius räkenskapsbok, Skellefteå museums arkiv.
- 286 Renhorn 1960, s. 173.
- 287 Svartlundsarkivet, Skellefteå museums arkiv.
- 288 Westerlund 1984, s. 282.
- 289 Folkrörelsearkivet, Bovikens byarkiv, F V juridiska handlingar 1672-1855, utdrag ur Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1823, 15/11.
- 290 Folkrörelsearkivet, Bovikens byarkiv, F XVI vägar och broar, övrigt 1832-1947, brev till bystämman från Olof Häggboom den 30 april 1852 och den 1 maj 1853.
- 291 Lantmåteriverket i Gävle, Z24 nr 72:4, lagaskifteskartan över Gummark 1843-1847 av J.O. Widestedt.
- 292 Skellefteå museums arkiv, Svartlundsarkivet.
- 293 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, handlingar rörande soldatrotten 19 Lekatt.
- 294 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1798, nr 27.
- 295 Uppsala universitetsbibliotek, Gabriel Marklins brev, G170d, nr 781, 1812-08-22. G170d, nr 782, 1814-10-13.
- 296 Storkågeträsk Kågedalens pärla, s. 212-215, Storkågeträsk byarkiv samt Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1809.
- 297 Folkrörelsearkivet, Medle byarkiv, Hh 27 domboksutdrag från Skellefteå häradsrätt den 30 april 1812.
- 298 Skellefteå Nya Tidning 1880-04-17.
- 299 Skellefteå kommuns arkiv, Skellefteå landskommun, kommunalstämman kungörelser 1870-1875 BI:1.
- 300 Uppsala universitetsbibliotek, Gabriel Marklins brev, G170a, nr 66, 1848-06-26.
- 301 Skellefteå häradsrätt, bouppteckning, 1832, FII:13, nr 86.
- 302 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1841, nr 45.
- 303 Skellefteå museums arkiv, Tingsskrivare Bergqvists dagbok.
- 304 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, 73:23, Skellefteå häradsrätts dombok 9/5 1809, s. 1v.
- 305 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 27/11 1809, s. 74.
- 306 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 6/6 1810, s. 110.
- 307 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 9/12 1809, s. 140v.
- 308 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 4/12 1809, s. 97.
- 309 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 20/12 1809, s. 243.
- 310 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 29/5 1810, s. 45.
- 311 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 4/6 1810, s. 81v.
- 312 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 16/12 1809, s. 208v.
- 313 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 22/6 1810, s. 214.
- 314 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 27/11 1809, s. 47 samt 1/12, s. 83.
- 315 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, Skellefteå häradsrätts dombok 1/12 1809, s. 85v.
- 316 Hausböl är sannolikt Högsböle som ligger intill Pitsund. I den troliga kopian av reseräkningen som har ett mera riksspråkligt uttrycksätt står angivet Pitsund i stället för Högsböle.
- 317 Anumark är något svårläst, men bonden Olof Olofsson gör en resa mellan Bergsskåret och Umeå och därför vore Anumark en rimlig tolkning.
- 318 Kågedalens församlings arkiv, Kusmarks byarkiv.
- 319 Krigsarkivet, Västerbottens regementes arkiv, regementschefens expedition, utmönstringsrullor för Lövängers och Skellefteå socknar 1812.
- 320 Forskningsarkivet vid Umeå universitet,

- Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå häradsrätts dombok 1819, s. 256.
- 321 Folkrörelsearkivet, Bovikens byaarkiv, bystämmoprotokoll den 17 september 1865 samt protokoll från mötet den 1 maj 1866.
- 322 Folkrörelsearkivet, Medle byaarkiv, v66 överenskommelse om förhyrning av skolhus och antagande av lärarinna, den 30 oktober 1870.
- 323 Andra komministerboställets i Skellefteå gårdsarkiv, brev till Mallmin 1856.
- 324 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå häradsrätts dombok 1816, s. 326v.
- 325 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå häradsrätts dombok 1818, s. 399.
- 326 Landsarkivet i Härnösand, Skellefteå stad, magistratsprotokoll AIII:2. Lantmåteriverket i Gävle, Z24 nr 33:15, ägoutbyte i anledning av stadsplan av C.E. Sandström 1844.
- 327 Uppsala universitetsbibliotek, Gabriel Marklins brev, G170c, nr 635, 1849-03-27.
- 328 Skellefteå museums arkiv, gamla brev rörande Sävenäs sågverk 1845-1888, kopierade ur Per Erik Nilssons i Spånga brevsamling.
- 329 Skellefteå museums arkiv, Folkminnen från Skellefteå, s. 83-90.
- 330 Skellefteå museums arkiv, Anna Hortelius arkiv, volym 2, kassabok 1847-1886.
- 331 Læstadius 1831, s. 101.
- 332 Norrländsk uppslagsbok, bd 4, s. 159, uppslagsordet *stapelstad*.
- 333 Skellefteå Nya Tidning 1881-07-13. Tabellen kommer från Skellefteå stads historia, s. 111.
- 334 Sjöström 1997, s. 57.
- 335 Sjöström a.a., s. 31-32.
- 336 Gustafsson 2002, s. 243-248.
- 337 Bure arkiv, Patron Johan Marklunds arkiv, handlingar 1849-1895 F01, volym 1 1849-1894, brev den 6/5 1849.
- 338 Folkrörelsearkivet, Dagbok för sjömannen Gustaf Holmström, s. 109-111.
- 339 Skellefteå museums arkiv, Gamla brev rörande Sävenäs sågverk 1845-1888, kopierade ur Per Erik Nilssons i Spånga brevsamling.
- 340 Boberg 1977, s. 37.
- 341 Ahnqvist 1972, s. 23-25 och s. 36. Gaunitz 2002, s. 106-107.
- 342 Lindmark 2004, s. 210-223.
- 343 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå häradsrätts dombok 1825, s. 888v.
- 344 Norrländsk uppslagsbok, bd 4, s. 16, uppslagsordet *risströmare*.
- 345 Greta Dahlkvists dagbok, i: Storkågeträsk Kågedalens pärla, s. 231.
- 346 Greta Dahlkvists dagbok a.a., s. 238.
- 347 Landsarkivet i Härnösand, Kronofogden i Skellefteå fögderi arkiv, FXIX:1.
- 348 Uppsala universitet, Gabriel Marklins brev, G170c, 1846-03-10, brev från Per Marklin till farbrodern Gabriel Marklin i Uppsala.
- 349 Schubert 1825, Resa II, s. 99 och 190.
- 350 Hæggström 1944, s. 97, 109-110.
- 351 Skellefteå nya tidning 1894-08-09.
- 352 Skellefteå nya tidning 1881-07-03.
- 353 Jirlow 1921, s. 232-236.
- 354 Tore Burlins brevsamling, brev från Zachris Wilhelm Burlin den 5 januari 1867.
- 355 Susanne Andersson i Edsbruk, Bokhållaren Anders Ohlssons brevsamling.
- 356 Kunskapskällan, Skellefteå museums klipparkiv, Renhorn, Gustaf, Skellefteå stads äldsta bebyggare – personhistoriska anteckningar för Skelleftebladet, d. 16.
- 357 Folkrörelsearkivet, Dagbok för sjömannen Gustaf Holmström.
- 358 Tore Burlins brevsamling.
- 359 Åbyn en by vid Bureälven 1995, s. 268-269.
- 360 Storlappstinta är Christina Catharina Larsdotter (1819-1854) från Malå som hade den imponerande längden av 210 cm och därför visades upp på marknader och spektakel i Sverige och utomlands. Åke Lundgrens roman Långa lappflickan handlar om henne. Eva Lovisas notis visar att hon var känd efter sin död.
- 361 Gipe 1955, s. 484-486.
- 362 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, brev skrivna av Jonas Widestedt.
- 363 Landsarkivet i Härnösand, Kronofogden i Skellefteå fögderi arkiv, F XIX:1.
- 364 Uppsala universitetsbibliotek, Gabriel Marklins brev, G170a, nr 66, 1848-06-26.

- 365 Uppsala universitetsbibliotek a.a., G170a, nr 67, 1848-10-13.
- 366 Uppsala universitetsbibliotek a.a. G170a, nr 68, 1848-11-02.
- 367 John Nordfelths brev till föräldrarna. Kopia i Skellefteå museums arkiv.
- 368 Skelleftebladet 1923-08-25, Nordfelth, John, artikeln "Jörns stationssamhälle – några minnen och synpunkter". Återgiven i Öster-Jörn – Jörns kyrkby – glimtar ur byns historia, Jörn 1997, s. 178-180.
- 369 Advokatfirman Ihre AB, marint uppslagsverk, <http://www.ihrelawfirm.se/index.html>
- 370 Skellefteå museums arkiv, Sjömannen Lars Fahlgrens personarkiv 1841-1848.
- 371 Skellefteå museums arkiv, Ytterursviken 4, gårdsarkiv, SM 1057.
- 372 Skellefteå museum arkiv, Svartlunds by i Norsjö socken, kopior, SM 1000, F1AG:3.
- 373 En kopia av gårdsarkivet finns i Skellefteå museums arkiv.
- 374 Skellefteå tidning den 9 november 1853. Mikrofilm på Kunsapkällan vid Skellefteå museum.
- 375 Renhorn 1960, s. 172-175.
- 376 Artikel i Norra Västerbotten 1958-07-14 av Peo/Stieg som handlar om Carl Öhlund och den gamla gården. Tidningsklipp, Skellefteå stad, Kunsapkällan, Skellefteå museum.
- 377 Folkrörelsearkivet, Karlgårdsarkivet, handlingar rörande familjen Widestedt.
- 378 Brandförsäkringsverkets arkiv, Brandförsäkringar, Skellefteå landsförsamling, försäkringsnummer 17764, Nr 12 Böhle, Widestedt Jonas Olof, 1840, kortnummer B17764. Kunsapkällan i Skellefteå.
- 379 Fadernskapet finns inte omnämnt i kyrkoarkiven, men däremot i Landskontoret i Västerbottens resolutionskoncept 1845, nr 269, kort 13/26, där grundläggningen av Klöverberg behandlas.
- 380 Forskningsarkivet, kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift ur Skellefteås dombok 1824. Muntliga uppgifter från Per André.
- 381 Forskningsarkivet i Umeå, kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå dombok 1818, s. 638v.
- 382 Forskningsarkivet i Umeå, Svante Lundells arkiv, kontrakt den 11 september 1813 samt syn 15 oktober 1845.
- 383 Forskningsarkivet i Umeå, kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå dombok 1818, s. 733.
- 384 Folkrörelsearkivet, Medle byarkiv, Anders Markstedts arkiv, juridiska handlingar 1826-1847, domstolshandlingar 1844.
- 385 Forskningsarkivet i Umeå, kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå dombok 1828, s. 520v.
- 386 Landsarkivet i Härnösand, Kronofogden i Skellefteå fögderi arkiv, F.X.a. handlingar angående femårsberättelser 1817-1905.
- 387 Tjärns by, s. 89-90.
- 388 Anders Ohlssons brevsamling, cd-skiva.
- 389 Brandförsäkringsverkets arkiv, Brandförsäkringar, Skellefteå landsförsamling, försäkringsnummer 19219, Prästebordet, Ytterst- o Karlsfors brukssägverksintressenter, år 1847, kortnummer B19219. Kunsapkällan, Skellefteå museum.
- 390 Skellefteå kyrkoråds och sockenstämmoprotokoll 1725-1799, KIII a:1, s. 129.2-132.1. Kopia i Kunsapkällan, Skellefteå museum.
- 391 Hjalmar Ekerots artikel "Ett och annat om Skellefteå – intill och vid slutet af 1700-talet" som publicerades i Skellefteå nya tidnings julnummer 1906. Ekeroth återger där Abraham Hülphers' text om Skellefteå kyrkstad från hans bok Samlingar till en beskrivning över Norrland, femte samlingen, Västerbotten som gavs ut 1789.
- 392 Brandförsäkringsverkets arkiv, brandförsäkringar, Skellefteå landsförsamling, nr 05974, hemmanet i Skellefteå kyrkstad, Berg Lisa, år 1806, SVAR:s mikrokort B05974, Kunsapkällan, Skellefteå museum.
- 393 Forskningsarkivet i Umeå, kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå dombok 1810, s. 28v.
- 394 Bovikens byarkiv, F1 brandskydd.
- 395 Landshövdingens utslag den 21 juni 1852, i: Skrivelser, protokollsutdrag, utslag 1844-1881, nr 171, Skellefteå landsförsamlings arkiv, Landsarkivet i Härnösand. Kopia finns vid Kunsapkällan, Skellefteå museum, PASSM 327. För att få uppföra nya kyrkstugor krävdes länsstyrelsens tillstånd, och även flyttningar av kyrkstugor till den nya kyrkstaden krävde detta. Men alla resolutioner som har att göra med kyrkstaden tycks inte finnas kvar i länsstyrelsens arkiv, trots att övriga resolutioner finns där. Kanske har materialet gallrats nära i tid efter utfärdandet av resolutionerna. Några

- enstaka resolutioner finns dock kvar i Skellefteå landsförsamlings arkiv, byaarkiv och gårdsarkiv.
- 396 Bodan – Orrbäcken en by i utveckling, s. 20. Handlingen finns i Bodans byaarkiv.
- 397 Skellefteå museums arkiv J3AH, karta Skellefteå kyrkstad, kyrkobyhusen, upprättad av I. Atterman 1942, kompletterad av L-G Kindström 1944. Skellefteå museums arkiv J3AH, karta över Skellefteå kyrkstad upprättad år 1929 av Ernst Westerlund, kompletterad 1939 av Folke Gårding, Skellefteå museums arkiv, topografiska ordnade handlingar, Skellefteå kyrkstad och diverse handlingar. Skellefteå nya tidning 1884-07-23, 1888-07-19, 1891-07-02, 1891-07-16.
- 398 Livet i våra kyrkstäder, studiecirkelredovisning Studieförbundet Vuxenskolan i Skellefteå 1986/1987, s. 49-50.
- 399 Utdrag av inteckningsprotokoll Skellefteå häradsrätt den 18 oktober 1848, i: Skrivelser, protokollsutdrag, utslag 1844-1881, nr 163, Skellefteå landsförsamlings arkiv, Landsarkivet i Härnösand. Kopia finns vid Kunskapskällan, Skellefteå museum, PASSM 327.
- 400 Andra komministerboställets i Skellefteå gårdsarkiv, arrendekontrakt 14 maj 1869.
- 401 Lamm 1942, s. 251. Schubert, Reise II, s. 99 och 190.
- 402 Handlingar från Johan Lundströms konkurs, enligt utredning av Eskil Tåg i Skellefteå.
- 403 Brandförsäkringsverkets arkiv, brandförsäkringar Skellefteå socken, fnr 20188.
- 404 Brandförsäkringsverkets arkiv, brandförsäkringar, Skellefteå landsförsamling, nr 17635, Sunnanå by 2:ne särskilda hemman, H N Lagerlöf, år 1840, SVAR:s mikrokort B17635, Kunskapskällan vid Skellefteå museum.
- 405 Övre Norrland förr i tiden, del 1, s. 39.
- 406 Muntliga uppgifter om gården från Sigvard Holmlund.
- 407 Linder 1991, s. 21.
- 408 Linder 1991, s. 21.
- 409 Gästgivar dagbok från januari 1844 för Daglöstens gästgiveri. Kopia i Kunskapskällan, Skellefteå museum, PASSM 22:2.
- 410 Övre Norrland förr i tiden, d. 1, s. 39.
- 411 Furtenbach 1958, s. 100-103.
- 412 Skellefteå museums arkiv, gårdsarkiv från Yrterursviken 4.
- 413 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1804, nr 44.
- 414 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1795, nr 7.
- 415 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1799, nr 1.
- 416 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1847, nr 346. Forskningsarkivet i Umeå, kyrkoherde Gustaf Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå häradsrätts dombok 1816, s. 326v.
- 417 Folkrörelsearkivet, Medle byaarkiv.
- 418 Skellefteå dombok, småprotokoll, inteckningar, hösttinget 1824, § 1.
- 419 Enligt handlingar i domänverkets arkiv i Skellefteå, nu i Landsarkivet i Härnösand.
- 420 Skellefteå museums arkiv, Svartlundsarkivet.
- 421 Brev från Per André 20021215.
- 422 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1815, nr 587.
- 423 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1804, nr 44.
- 424 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1795, nr 7.
- 425 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802, nr 32.
- 426 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1805, nr 13.
- 427 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1842, nr 473.
- 428 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1800, nr 10 och 11.
- 429 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1831, nr 128.
- 430 Boken om Furuögrund, s. 15.
- 431 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1843, s. 594.
- 432 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1806, nr 21.
- 433 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802, nr 9.
- 434 Folkrörelsearkivet, Tord Hartmans gårdsarkiv i Tvååfors.
- 435 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1804, nr 42.
- 436 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1830, nr 336.

- 437 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1842, nr 2082.
- 438 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1803, nr 132.
- 439 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1810, nr 357.
- 440 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1810, nr 10.
- 441 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802,
nr 36.
- 442 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1810, nr 380.
- 443 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1826, nr 354.
- 444 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1840, nr 352.
- 445 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1805, nr 17.
- 446 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1819, nr 595.
- 447 André 1987, s. 26-27.
- 448 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1836, nr 91.
- 449 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802,
nr 24.
- 450 Lantmäteriverket i Gävle, Z24, nr 1:4, karta
över Skellefteå socken 1803 av A.M. Strinn-
holm.
- 451 Lantmäteriverket i Gävle, Z14, nr 58:1, skatt-
läggning 1774 av Olof Clausén.
- 452 Renoverade domböcker, Skellefteå socken,
1783 404r.
- 453 Renoverade domböcker, Skellefteå socken,
1782 354r.
- 454 Lantmäteriverket i Gävle, Z14, nr 65:1, skatt-
läggning 1821 av Daniel Engelmark.
- 455 Enligt länsstyrelsens resolution den 8 april
1800. Synen hade hållits den 31 juli 1799.
Lantmäteriverket i Gävle, Z14, nr 67:1, skatt-
läggning 1823 av J. Lundberg.
- 456 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1808, s. 82-83.
- 457 Uppgift från Bert Wikblad, Österjörn. Odal
Johansson i Stavaträsk säger att han aldrig
hört namnet Lapphälet. Ytterligare en gård
skulle ha funnits där. Se även Lantmäteriverket
i Gävle, Z14, nr 49:1, avvittring 1866 av J.W.
Lidblom över Halliden med flera nybyggen.
- 458 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1821, 9 mars.
- 459 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1845, nr 459.
- 460 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1853, nr 576.
- 461 Uppgift från Jan-Erik Granström, Åsen, Bur-
träsk.
- 462 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1840, nr 487.
- 463 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802,
nr 31.
- 464 Forskningsarkivet i Umeå, kyrkoherde Gustaf
Höijers arkiv, avskrift av Skellefteå dombok
1814, s. 216v.
- 465 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1800, nr 5.
- 466 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1800, nr 4.
- 467 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens läns, 1808, nr 529.
- 468 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1842, nr 166.
- 469 Storkågeträsk Kågedalens pärla, s. 233.
- 470 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1800, nr 7.
- 471 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1836, nr 1187.
- 472 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1823, nr 967.
- 473 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1842, nr 609.
- 474 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1836, nr 65.
- 475 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1831, s. 1292.
- 476 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1848, nr 7.
- 477 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1849, s. 672.
- 478 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1839, s. 920.
- 479 Landsarkivet i Härnösand, mantalslängder för
Skellefteå socken 1798 och 1799. Riksarkivet,
Kammararkivet, Tredje provinskontoret, rust-
tjänst och rotering, förteckning på kronohem-
man och nybyggen i Skellefteå socken 1823.

- 480 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1828, nr 509.
- 481 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1860, nr 101.
- 482 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1842, nr 608.
- 483 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1813, nr 157.
- 484 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1816, nr 269.
- 485 Söderwall 1891-1900, bd 2, s. 443.
- 486 Uppgifter om Smöuwun från Göran Marklund
i Jörn och Odal Johansson i Stavaträsk. Upp-
gifter om Anton Johanssons familj från Birger
Westermärk i Skellefteå.
- 487 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1844, s. 515.
- 488 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1818, s. 473.
- 489 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1827, nr 2108.
- 490 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1808, s. 424.
- 491 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1831, nr 915.
- 492 André 1995, s. 36. Lantmäteriet i Umeå,
avvittringskarta över Kusmark från 1787 av
Lars Wallmark.
- 493 Skellefteå renoverade dombok, 1767, s. 426v.
- 494 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1800, nr 6.
- 495 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802,
nr 33.
- 496 Skellefteå renoverade dombok, 1780, s. 339.
- 497 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1799, nr 85.
- 498 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1839, nr 260 och 263.
- 499 Lantmäteriverket i Gävle, Z24, nr 7:2,
skattläggnings- och avvittringskarta av O.O.
Drake, 1847-1850.
- 500 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1820, s. 185.
- 501 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1827, s. 469.
- 502 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1847, nr 585.
- 503 Kägedalens församlings arkiv, Kusmarks
byaarkiv, 4/5 1852.
- 504 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1825, nr 369.
- 505 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1826, s. 1054.
- 506 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1827, s. 1054.
- 507 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1844, s. 166. Med tack till Lars
Gustafsson i Ersmärk.
- 508 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1818, s. 495.
- 509 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1799, nr 40.
- 510 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1835, nr 703.
- 511 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1848, nr 6.
- 512 Lantmäteriverket i Gävle, Z24 nr 33:6, avmät-
ning för avvittring över Norrböle by 1786, av
lantmätare Fredrik Sundström.
- 513 Folkrörelsearkivet, Bovikens byaarkiv, F1
juridiska handlingar 1672-1855, utslag från
konungens befallningshavande i Västerbottens
län den 11 augusti 1798.
- 514 Skellefteå museums arkiv, kopia av Axel
Öhlunds gårdsarkiv från Norrböle.
- 515 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1835, nr 76.
- 516 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1829, nr 88.
- 517 Birger Fahlgrens i Varuträsk gårdsarkiv.
- 518 Birger Fahlgren i Varuträsk kallar platsen både
Hällberget och Lonkarrike.
- 519 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1809, nr 25.
- 520 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802,
nr 33.
- 521 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1800, nr 4.
- 522 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget
1827, nr 471.
- 523 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbot-
tens län, 1830, nr 215.
- 524 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1831,
nr 12.

- 525 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1835, nr 93.
- 526 Företagsarkivet i Westerbotten, Skellefteå ångbryggeris arkiv, FIII:1, lagfartshandlingar.
- 527 Företagsarkivet i Westerbotten, Skellefteå ångbryggeris arkiv, FVII:1, kontrakt 1931-1945.
- 528 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1799, nr 69.
- 529 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1808, nr 27.
- 530 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1823, nr 615.
- 531 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1831, nr 627.
- 532 Carin Forssells gårdsarkiv i Krångfors, protokoll från avvittringen den 20 juni 1785.
- 533 Folkkrörelsearkivet, Medle byaarkiv, utdrag ur Skellefteå häradsrätts dombok den 11 december 1798, § 132.
- 534 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1802, nr 14.
- 535 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1827, nr 22 och 478. Sockenstämmoprotokoll för Skellefteå socken den 31 oktober 1831. Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1848, nr 87 samt vårtinget 1849, nr 544. Med tack till Per André för uppgifterna.
- 536 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1842, nr 439.
- 537 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1830, nr 546.
- 538 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1853, nr 577.
- 539 Kunskapskällan vid Skellefteå museum, Nybygget Löflund, Skellefteå 1798-1895, kopior av avskrivna handlingar utförda av Rudolf Lundmark – ingående i Knut Lundbergs släktforskararkiv, PASSM 62.
- 540 Riksarkivet, Kammarkollegiets arkiv, advokatfiskalkontorets handlingar, 17 januari 1820.
- 541 Skellefteå häradsrätts dombok, hösttinget 1803, nr 109.
- 542 Synen finns i Lövlunds byaarkiv. Med tack till Birger Fahlgren, Ulf Mannberg, Guy Nordström och Hans-Olof Steinwall. Synen och beslutet finns i länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1847, nr 604.
- 543 Lantmäteriverket i Gävle, Z24 nr 81:3, skattläggnings- och avvittringskarta över Hällbergssvedjan med flera byar av O.P. Drake, 1849-1877. Varuträskis byte av mark med kronan år 1857 finns under lantmäteriet Z24 nr 1:10, s. 11. Där finns även beskrivning till kartan ovan.
- 544 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1825, nr 459.
- 545 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802, nr 34.
- 546 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1813, s. 269.
- 547 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1818, s. 344.
- 548 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1839, nr 46.
- 549 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1798, nr 30.
- 550 Riksarkivet, Kammarkollegiets arkiv, tredje provinskontorets handlingar den 20 december 1805 rörande Svanström, samt handlingar som hör ihop med detta mål.
- 551 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1810, s. 353.
- 552 Lantmäteriverket i Gävle, Z24, nr 177:1, karta vid skattläggning 1811 av P. Klingberg.
- 553 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1832, nr 546.
- 554 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802, nr 41.
- 555 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Grosshandlare Svante Lundells arkiv, handskrift 8:1, dokument 1:6.
- 556 Lantmäteriverket i Gävle, Z21, nr 15:1, skattläggningskarta över Boliden i Norsjö socken 1814 av D. Engelmärk.
- 557 100 år med Bastuträsk stationssamhälle, s. 16-17.
- 558 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1855, nr 27.
- 559 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1842, nr 437.
- 560 Lantmäteriverket i Gävle, Z21, nr 54:1, skattläggningskarta 1820 av J. Lundberg.
- 561 Folkkrörelsearkivet, Norsjö byaarkiv.
- 562 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1828, nr 504.
- 563 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1853, nr 575.

- 564 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1855, nr 30.
- 565 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1832, nr 585.
- 566 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1826, nr 296.
- 567 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802, nr 30.
- 568 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1810, nr 244.
- 569 Kulturavtryck från Mensträsk och närliggande byar, s. 17-18.
- 570 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1799, nr 6 och nr 13.
- 571 Lantmäteriverket i Gävle, Z21 nr 131:1, avvittningskarta från 1805 av Pehr Klingberg.
- 572 Mossberg, Västerbottens regemente, 1667-1762, Lövångers kompani 1720-1762, rote 31.
- 573 Länsstyrelsens resolutionskoncept, Västerbottens län, 1836, nr 460.
- 574 Skellefteå häradsrätts dombok, vårtinget 1802, nr 42.
- 575 Släkttradition enligt Håkan Karlsson, Stämninggården.
- 576 Skjen innebär att säden torkade av för mycket väta eller av att solen brände upp den. Lindgren 1940, s. 118.
- 577 Skellefteå museums arkiv, Svartlundsarkivet.
- 578 Namnet antyder att på platsen har legat en katsa, dvs. en fångstanordning för fisk, vilken är gjord av spjälor som är nedstuckna i botten av sjön. Fisken går in genom en trång öppning och kommer sedan inte ut. Katsan kan ha ägts av en person med efternamnet Gök (uttalas på Skelleftemål *gawk*). På Norsjö 12 fanns 1640-1693 soldaten och bonden Jon Olofsson Gök som kan ha varit ägare till katsan. Namnet lever ännu i muntlig tradition i Bodberg. Se Ett sekel i Norsjöbygden – några anteckningar gjorda av Studieförbundet Vuxenskolas studiecirkel inom Norsjöbygden under åren 1971-1973, s. 162.
- 579 Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Grosshandlare Svante Lundells arkiv, juridiska handlingar från 1700- och 1800-talen, 8:1.
- 580 Lantmäteriverket i Gävle, Z21 183:1, skattläggningskarta över Örträsk i Norsjö socken 1818 av J. Lundberg.
- 581 Kunskapskällan, Handlingar åren 1750-1865 från Bäck 10 i Bureå socken, Konungens befallningshavandes utslag den 5 november 1806 på soldaten Lars Brännares ifrån Skellefteå socken gjorda ansökan om att Nils Johansson måtte åläggas att fullgöra eftersatta skyldigheter under besittningstiden av krononybygget Kroknäs i Skellefteå socken.
- 582 Skellefteå häradsrätts dombok, höstterminen 1796, nr 2 bland synerna.
- 583 Skellefteå häradsrätts dombok, höstterminen 1798, nr 57.
- 584 Kunskapskällan, Skellefteå museums klipparkiv under Prästbordet, kyrkstaden. Protokollet återgivet i Norra Västerbotten, troligen på 1970-talet. Jag har tolkat förkortningen mtl. som används i tidningsartikeln som m.fl., dvs. med flera, och syftar på att vissa kammare ägdes av flera personer. Det finns ingen anledning i detta protokoll att använda förkortningen mtl., dvs. mantal.

Källor

OTRYCKA ARBETEN

André, Per. Opublicerad artikel om samer i Kusmarksliden.

Folkminnen från Skellefteå, sammanställning på grundval av bagarmästare Johan Landströms manuskript, Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala 1944.

Lindblom, Nils, 1983. *Den gamla kyrkstigen. En studie.*

Mossberg, Kenneth, Västerbottens regemente 1667-1762, CD-romskiva, Vårby 1998.

ANDRA KOMMINISTERBOSTÄLLETS I SKELLEFTEÅ GÅRDSARKIV

Bokhållaren Anders Ohlssons brevsamling, Susanne Andersson i Edsbruk

BRANDFÖRSÄKRINGSVERKETS ARKIV

Brandförsäkringar, Skellefteå landsförsamling, försäkringsnummer 15810, färgeriinnrättning i Byske, Lindemark Eric, 1831, mikrokortnummer B15810.

Brandförsäkringar, Skellefteå landsförsamling, försäkringsnummer 20189, nr 1 i Byske by, Ytterstfors och Carlfors werks intressenter 1852, mikrokortnummer B20189.

BURE ARKIV

Bureå sågverksintressenter, D2, Dagsverksjournal för flottningsarbete, 1. Annotationsbok för Anders Jonsson Melander öfver 1816 års Timber-Flättning.

Dagsverksjournaler 1810-1811.

Handlingar om Risbölenorets såg.

Handlingar vid Bureå nr 3.

Patron Johan Marklunds arkiv, handlingar 1849-1895 F01, volym 1 1849-1894.

BUREÄLVENS NEDRE FISKEVÅRDSOMRÅDES ARKIV

Viktor Wahlbergs beskrivning om fisket i Västerbotten 1891.

FOLKRÖRELSEARKIVET I VÄSTERBOTTEN, FILIALEN I SKELLEFTEÅ

Anders Markstedts arkiv, juridiska handlingar, domstolshandlingar 1846-1847.

Bovikens byaarkiv. F XVI vägar och broar, övrigt 1832-1947. FV juridiska handlingar 1672-1855.

Dagbok för sjömannen Gustaf Holmström.

Karlgårdsarkivet.

Medle byaarkiv. Stämning 12/3 1840. Hh 28 utdrag ur Skellefteå dombok den 30 november 1816.

Norsjö byaarkiv.

Tord Hartmans i Tväråfors gårdsarkiv.

FORSKNINGSARKIVET VID UMEÅ UNIVERSITET

Grosshandlare Svante Lundells arkiv, handskrift 8.

Kyrkoherden Gustaf Höijers arkiv (1849-1898), handskrift 73.

FÖRETAGSARKIVET I WESTERBOTTEN

Skellefteå ångbryggeris arkiv.

KRIGSARKIVET

Västerbottens regementes arkiv, regementschefens expedition, utmönstringsrullor för Lövångers och Skellefteå socknar 1812.

Topografiska kåren IX, nr 36.

KUNSKAPSKÄLLAN VID SKELLEFTEÅ MUSEUM

Andersson, Johnny och Strömberg, Lennart, 1968. Skogssamerna i Malå lappby, PM för trebetygsseminarium i sociologi den 28 mars 1968. Umeå universitet.

Gästgivar dagbok från januari 1844 för Daglöstens gästgiveri. Kopia i Kunskapskällan vid Skellefteå museum, PASSM 22:2.

Handlingar åren 1750-1865 från Bäck nr 10 i Bureå socken, renskrift av B. Nerström.

Långvikens byhandlingar 1766-1814, avskrifter gjorda av Krister Lundmark.

Jakten förr och nu, 1990. Hur jakten och området har förändrats under 50 år inom Bergsbyn – Hedensbyns jaktvårdsområde, Bergsbyns-Hedensbyns JVO. Skellefteå.

Karta Skellefteå kyrkstad, kyrkobyhusen, J3AH, upprättad av I. Atterman 1942, kompletterad av L-G Kindström 1944.

Karta över Skellefteå kyrkstad upprättad år 1929 av Ernst Westerlund, J3AH, kompletterad 1939 av Folke Gårding.

Kenneth Mossbergs avskrifter av Lövångers dödböcker.

Kenneth Mossbergs sammanställning om befolkningen i Burträsk socken, s. 613.

Livet i våra kyrkstäder, studiecirkelredovisning Studieförbundet Vuxenskolan i Skellefteå 1986/1987.

Natur- och ortnamn i Skelleftebygden 1975-1976, Byske, Studieförbundet Vuxenskolan, Skellefteå 1976, Byske studiecirkel.

Natur- och ortnamn i Skelleftebygden 1975-76, Lövånger, Studieförbundet Vuxenskolan, Skellefteå 1976.

Nybygget Löflund, Skellefteå 1798-1895, kopior av avskrivna handlingar utförda av Rudolf Lundmark – ingående i Knut Lundbergs släktforskararkiv, PASSM 62.

Ett sekel i Norsjöbygden - några anteckningar gjorda av studieförbundet Vuxenskolans studiecirkel inom Norsjöbygden under åren 1971-73, s. 162.

Ett sekel i Skelleftebygden, Bureå socken, Östra Falmarks cirkel, C A Falkman, 1969-70, s. 220-221. Duplic.

Ett sekel i Skelleftebygden 1969-70, Skellefteå socken, Brännbacka cirkel, s. 239. Duplic.

Om gästgiverier och skjutsstationer d. 2, hållängd för Skellefteå socken 1786, PASSM 22:2.

Skellefteå kyrkoråds- och sockenstämmoprotokoll 1725-1799, KIII a:1, s. 129.2-132.1. Kopia.

Skellefteå landsförsamling, Skrivelser, protokollsutdrag, utslag 1844-1881, kopia vid Kunskapskällan, PASSM 327.

Skellefteå landsförsamling, sockenstämmoprotokoll 1845-1849, PASSM 196.

Tidningsklipp, Skellefteå stad.

Topografiska ordnade handlingar, Skellefteå kyrkstad och diverse handlingar.

Wiklund, Beda, u.å. Avskrifter av Beda Wiklunds i Bureå efterlämnade handlingar. Originalen finns i Bureå hembygdsgård. Sammanställning.

Wirsell, K.G., Bergsbyn, Skellefteå aktsamling 1800-1850, 2.

Ytterstforsverken 1794-1894, en historik. Original hos SCA:s arkiv Merlo. Kopia.

KÅGEDALENS FÖRSAMLINGS ARKIV

Kusmarks byarkiv.

LANDSARKIVET I HÄRNÖSAND

Domänverkets arkiv i Skellefteå.

Handlingar rörande avvitrningen i Drängsmark 1845-1846, litt D, nr 8.

Kronofogdens i Skellefteå fögderi arkiv, F.X.a. handlingar angående femårsberättelser 1817-1905.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, resolutionskoncept 1808-1860.

Lövånger häradsrätt, bouppteckning efter Ingrid Östensdotter, 1739 FII:1, nr 18.

Lövångers häradsrätt, domböcker, 1754.

Mantalslängder för Skellefteå socken 1798 och 1799

Piteå lfs historiska anteckningar, odaterat 1700-tal, P:2 Nb.

Skellefteå häradsrätt, domböcker, 1798-1860.

Skellefteå häradsrätt, bouppteckningar, 1841.

Skellefteå landsförsamling, J:8 skrivelser, protokollsutdrag, utslag 1844-1881, utslag om översilningsängar 1847.

Skellefteå landsförsamling, KI:4 sockenstämmoprotokoll 1839-1844. SVAR:s mikrokort S10083.

Skellefteå norra distrikts länsmans-landsfiskalsarkiv, III Protokoll över syner, besiktningar och uppskattningar 1-2.

Skellefteå stad, magistratsprotokoll AIII:2.

LANTMÄTERIET I UMEÅ

Avvittringskartor över byar i Skellefteå socken från 1780-talet.

LANTMÄTERIVERKET I GÄVLE

Lantmäterikartor från området. Finns på rullfilm vid Kunskapskällan vid Skellefteå museum.

NILS NILSSONS GÅRDSARKIV I BODBYSUND

Jon Jonssons räkenskapsbok 1824-1838.

RIKSARKIVET, KAMMARARKIVET

Kammarkollegiets arkiv, Advokatfiskalskontorets handlingar.

Jordeböcker, Västerbottens län, andra fögderiet 1825, SVAR:s mikrokort S21613.

Landskapshandlingar, Västerbotten, 1539-1629, SVAR:s mikrokort S01041-S01155.

Länsräkenskaper för Västerbottens län, verifikationer, andra fögderiet, 1799-1820, SVAR:s hemsida scannat material.

Renoverade domböcker, Västerbotten, 1635-1794.

SKELLEFTEÅ KOMMUNS ARKIV

Kungl. Majts befallningshavandes i Västerbottens läns utslag om utstakande av barlastuppläggningsplatser inom länet, 15 februari 1856.

Nödhjälpshandlingar 1867.

Skellefteå landskommun, kommunalstämman kungörelser 1870-1875 BI:1.

Skellefteå landskommun, vallängd 1918.

SKELLEFTEÅ MUSEUMS ARKIV

Anna Hortelius' arkiv, volym 2 kassaböcker 1847-1886.

Gamla brev rörande Sävenäs sågverk 1845-1888, kopierade ur Per Erik Nilssons i Spånga brevsamling. SM 1000, F1AI:6.

John Nordfelths brevsamling, kopior.

Jonas Hansson Wikstens räkenskapsbok 1843-1869.

Lars Fahlgrens handlingar på Sörböle. SM 1000 F1AH:24.

Per Åbergs arkiv.

Sjömannen Lars Fahlgrens personarkiv 1841-1848.

Skellefteå museums fornlämningsregister, olika ekonomiska kartblad.

Svartlunds by i Norsjö socken. Kopior. SM 1000, F1AG:3.

Tingsskrivare Bergqvists dagbok.

Tore Burlins brevsamling. Brev till Zachris Zachrisson Burlin och Magdalena Sofia Andersdotter i Åbyn. Breven finns i kopia i Skellefteå museums arkiv.

Ytterursviken 4, gårdsarkiv. SM 1057.

SKELLEFTEÅ MUSEUMS BANDARKIV

SML 8, intervju 1962 med Set Viklund i Bureå.

SML 94, intervju 1975 med Viktoria Markgren, Bureå.

SML 160, intervju okänt år med Ludde Stenlund i Grundnäs, Malå.

SML 350, intervju 1982 med John Stenman i Furuögrund.

STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN

Vårt dagliga språk, Strömfors studiecirkel.

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK, HANDSKRIFTSANDELNINGEN

Bureus, Johannes, Om Bure namn och ätt, X 36, SVAR:s mikrokort S0572, 2/2, ruta r.

Gabriel Marklins brevsamling. Med tack till Lennart Kågedal i Uppsala som låtit mig ta del av hans avskrifter av ett urval brev. Med referens till Lennart Kågedals föredrag i Kusmark 2005-10-01.

MUNTLIGA UPPGIFTER

- Andersson, Anselm, 1994. Samtal 1994.
- Andersson, Folke, 2002. Samtal 2002.
- André, Per, 2002. Samtal 2002.
- Bengtsson, Rolf, 1990. Samtal 1990.
- Bergström, Johan, 2000. Samtal 2000.
- Ceder, Erland, 2006. Samtal 2006-08-19.
- Eriksson, Ernst, 2005. Samtal 2005-11-30.
- Granström, Jan-Erik, 2006. Samtal 2006.
- Gustafsson, Peter, 2004. Samtal 2004.
- Hedlund, Gunnar, 2005. Samtal 2005-04-12.
- Holmlund, Sigvard, 2004. Samtal 2004.
- Holmqvist, Allan, 2003. Samtal 2003-10-21.
- Hägglund, Arvid, 2006. Samtal 2006-10-30.
- Johansson, Odal, 2004. Samtal 2004.
- Lindqvist, Lars, 2003. Samtal 2003-01-24.
- Lundmark, Östen, 2000. Samtal 2000.
- Lundqvist, Ove, 2005. Samtal 2005-04-12.
- Marklund, Göran, 2005. Samtal 2005.
- Stenmark, Karl-Bertil, 1985. Samtal 1985.
- Westermark, Birger, 2005. Samtal 2005.
- Wikblad, Bert, 2003. Samtal 2003.
- Åström, Johan, 1975. Samtal 1975.

LITTERATUR

- Advokatfirman Ihre AB, marint uppslagsverk, <http://www.ihrefirm.se/index.html>
- af Lemke, Kjellin & Platen, 1992. Annotationer förda under recognosering i Skellefteå sockn 1811. *Skelleftebygden. Årsskrift utgiven av Föreningen för Skellefteforskning – SKEFO*. Skellefteå. S. 39-52.
- Ahnqvist, Manny Johannes, 1972. *Nyläsarväckelsen 1815-1923*. Umeå.
- Andersson, Kent & Anderö, Henrik, 1997. *Ordbok för släktforskare*. Västerås.
- Andersson, Olof och Lundgren, Helge, 1999. *Piteå församlings äldsta historia 1300-*

1700-talen. Artiklar om Gamla Kyrkobyns, Öjebyns, Piteå gamla stads och Piteå församlings historia. Piteå.

André, Per, 1985. *Lämningar inom Skellefteå efter 1600-talsvägen till Nasafjäll*. Skellefteå. Duplic.

- 1987. *Nasafjällsvägen 1771-1810. En undersökning av delsträckan från Skellefteå till Glommerträsk*. Skellefteå.

- 1991. Mordet vid Kusån och vad som sedan följde. I: *Norra Västerbotten 1991-07-04*.

- 1995a. En handelsresa till Stockholm 1807. I: *Skelleftebygden. Årsskrift utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO)*. Skellefteå.

- 1995b. Grovbladiga sågar i Skellefteå före 1830. I: *Skelleftebygden. Årsskrift utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO)*. Skellefteå.

- 1996. Moröns silvergruva. I: *Skelleftebygden. Årsskrift utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO)*. Skellefteå.

- 1997a. Pottaska i Skellefteå. I: *Skelleftebygden. Årsskrift utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO)*. Skellefteå.

- 1997b. Silver i Finnforsberget. I: *Lilla Skelleftebladet* 28, december 1997. Skellefteå.

- 1998. *Skogshistoriska studier i Skelleftetrakten. Sex uppsatser om Skellefteskogens och den tidiga skogsindustrins historia*. Kulturens frontlinjer 14. Umeå.

- 1999a. Oäkta barn, lagt å lönn. I: *Lilla Skelleftebladet* 32, mars 1999. Skellefteå.

- 1999b. Samer i Skelleftetrakten under 1700-talet. I: *Skelleftebygden. Årsskrift utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO)*. Skellefteå.

- 2002a. *Järngruvorna i Näsberget - vid Byske älv 1832-1908*. Skellefteå.

- 2002b. 1806 blev ett dystert år för skeppare Degerman i Degerbyn. I: *Skelleftebygden* 2002/2. Utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO). Skellefteå.

- 2003. Skeppsbyggen vid Kinnbäck. I: *Skelleftebygden* 2003/1. Utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO). Skellefteå.

Aronsson, Kjell-Åke, 1991. *Forest Reindeer Herding A.D. 1-1800*. Umeå.

Boberg, Kurt, 1977. *Västerbottensk skeppslista*. Acta bothniensia occidentalis/skrifter i västerbottensk kulturhistoria 3. Umeå.

Bodan – Orrbäcken - en by i utveckling, 1996. Red. Ruth Marklund. Skellefteå.

Boken om Furuögrund, 2004. Red. Barbro Lingdén. Skellefteå.

Broadbent, Noel D., 1982. *Den förhistoriska utvecklingen under 7000 år*. Skelleftebygdens historia 3. Skellefteå.

- & Storå, Jan, 2003. Björngraven i Grundskatan. I: *Populär arkeologi* 2003:1. Bureå skoltidning, 1943-1952. Bureå.
- Bygdeträsk från Gustav Vasa till 1989, 1989. Bygdeträsk.
- Bäcklund, Lars, 1986. *Släkten Steinwall från Västerbotten*. Linköping.
- Bäckman, Åke, 2007. *Breven hem. Arbetaren Frost Lars Persson Bäckmans brev hem till Älvdalen från Skellefteå och Clemensnäs åren 1861-1910*. Skellefteå.
- Dyhr Sylvin, Ingeborg och Hèrnod, Eva, 1991. *Gamble Leutnanten och hans släkt. 400 år med familjen Dyhr-Hèrnod. En släktrönik*. Esbo.
- Edlund, Lars-Erik, 1989. Några perspektiv på ortnamn och kulturområden i övre Norrlands kustland. I: *Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs akademis årsbok* 1989. Uppsala.
- 1999. Kulturgräns norr. I: *Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs akademis årsbok* 1999. Uppsala. S. 27-52.
- Getjokk, blajokk, rabbox och andra benämningar på sikar i svenska dialekter. Under tryckning.
- Egerbladh, Ossian, 1967. *Sorsele 1671-1821*. Ur Lappmarkens bebyggelsehistoria 5. Umeå.
- Fahlgren, Karl, 1945. *Skellefteå stads historia. På uppdrag av Skellefteå stad skriven till 100-årsjubileet*. Uppsala.
- 1958. Jakt och fiske. I: *Byske socken. Bidrag till en bygdeskildring*. Red. Ernst Westerlund. Umeå.
- Fridner, Gustav, 1999. *Folkliga växtnamn i Västerbotten*. Utgivna av Sigurd Fries, Jan Nilsson och Margit Wennstedt. Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie E Växtnamn 2. Umeå.
- Furtenbach, Börje, 1958. *Furtenbachska släktboken*. Stockholm.
- Gallén, Jarl, 1998. *Finland i medeltidens Europa. Valda uppsatser*. Helsingfors.
- Gaunitz, Sven, Danell, Torbjörn & Lundström, Ulf, 2002. *Industrialismens Skellefteå. Kulturens frontlinjer* 37. Umeå.
- Gipe, Jonas, 1955. *Burträsk. En sockenkrönika fram till omkring 1870*. Uppsala.
- Gummark, 1991. Red. Göran Wahlberg. Skellefteå.
- Gunnarsson, Alf & Larsson, Gustav, 1992. *Kåtaselet – Hemberg från forntid till nutid. Med Garaselet, Lappviken, lapps kattelandet Kåtesoen, nybyggarepoken*. Stockholm.
- Gustafsson, Linnea, 2002. *Novation i norr. Nya dopnamn och namngivningsmönstrer i Skelleftebygden 1791-1890*. *Anthroponymica Suecana* 12. Kulturens frontlinjer 39. Umeå.

Hallström, Gustaf, 1949. Lövängers sockens forntid. I: *Lövängers socken. En sockenbeskrivning under medverkan av flere fackmän*. 2. Umeå.

Hæggström, Abraham, 1944. *Arbetsliv i Skelleftebygden. Journal skriven 1836-1839*. Folklivsskildringar utg. av Kungl. Gustav Adolfs akademien 3. Uppsala.

Hesselman, Bengt, 1930. Långheden och Hälsingskogen. I: *Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning*. Lund. S. 1-53.

Holm, Gösta, 1949. Ortnamnen i Lövänger. I: *Lövänger. En sockenbeskrivning under medverkan av flere fackmän*. 2. Umeå. S. 90-157.

Häbbersfors - befriande vidsträckta utsikter, 2001. Skellefteå.

Hälleberg, Thea, 2000. *Sorsele – släkter från nutid till 1600-talet. Bok 1, samesläkter i Ammarnäsområdet med rötter i Tärna och Arjeplog*. Linköping.

Jirlow, Ragnar, 1921. Nattfrierier i Skellefteådalen. I: *Till Nils Edvard Hammarstedt. På hans sextioårsdag den 3 mars 1921 från vänner och lärjungar*. Föreningen för svensk kulturhistoria 2. Stockholm. S. 232-236.

Korhonen, Olavi, 1982. *Samisk-finska båttermen och ortnamnelement och deras slaviska bakgrund*. Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A, dialekter 3. Umeå.

- 1984. Ledvattnet, ett sel i Skellefteälven. I: *Fenno-ugrica suecana. Tidskrift för finsk-ugrisk forskning i Sverige*. 7. Uppsala.

Kulturavtryck från Mensträsk och närliggande byar, 2002. Uppsala.

Læstadius, Petrus, 1977. *Petrus Laestadius journaler. Faksimiletext och kommentarer 1. Journal för första året af hans tjenstgöring såsom missionaire i Lappmarken*. Faksimile av 1 upplagan 1831. Umeå.

Lamm, Carl Johan (utg.), 1944. *C.J.F. Plagemanns resor i Norrland, Dalarna och Västmanland samt på Gotland åren 1833-1856*. Utgivna och kommenterade av Carl Johan Lamm. Bd1, text. Uppsala.

Lassila, Mauno, 1972. *Vägarna inom Västerbottens län. Kommunikationernas utveckling mot bakgrund av befolkning och näringsliv*. Umeå.

Linder, Fredrika, 1991. *Dagbok öfver min resa från födelse-bygden till Westerbotten och Norsjö år 1814*. Utg. av Karin Snellman. Urkunden 14. Umeå.

Lindgren, Gunnar, 1995. *Kolonisationen av Umbyn – Lyckselebyar i Vindelådalen med biflöden*. Lycksele.

Lindgren, J.V., 1940. *Ordbok över Burträskmälet*. Utgiven av D.O. och Margareta Zetterholm. Skrifter utgivna genom landsmålsarkivet i Uppsala. Ser. A:3. Uppsala.

Lindmark, Daniel, 2004. *Reading, Writing and Schooling. Swedish Practices of Education and Literacy, 1650-1880*. Kulturens frontlinjer 49. Umeå.

- Lindmark, Elof, 1979. *Tre sekler ur Hjoggböle bys historia*. Skellefteå.
- Lundgren, Helge, 2002. Om hertig Karls resa genom Pitebygden år 1602. I: *Ått och bygd: Pitebygdens forskarförenings medlemsblad*, 78, december 2002.
- Lundmark, Lennart, 1984. Fattiglappar. I: *Den dolda historien. 27 uppsatser om vårt okända förflutna*. Red. Ronny Ambjörnsson och David Gaunt. Stockholm.
- Lundström, Ulf, 1996. Medeltida laxfisken i Skellefteå socken. I: *Skelleftebygden. Årsskrift utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO)*. Skellefteå.
- 2004. *Bönder och gårdar i Skellefteå socken 1539-1650*. Kulturens frontlinjer 3. 2 uppl. Umeå.
- Magnusson, Lars, 2002. *Vandra i Sverige*. Stockholm.
- Manker, Ernst, 1953. *The nomadism of the Swedish mountain lapps. The siidas and their migratory routes in 1945*. Acta lapponica 7. Stockholm.
- 1968. *Skogslapparna i Sverige*. Acta lapponica 18. Stockholm.
- Melsbäck, K. S., 1951. Något om Burvik genom tiderna. I: *Bureå skoltidning 9, våren 1951*. S. 3.
- Norra Västerbotten*. Skellefteå. Spridda nummer.
- Norrländsk uppslagsbok*, 1993-1996. *Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund om den norrländska regionen*. 1-4. Höganäs och Umeå.
- Nyström, Carl H., 1931. Bure kloster. I: *Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok*. Umeå.
- Olofsson, Agneta, 1994. *Burträsk 1640-ca 1720. Komplement till Isak Grapes kyrkoberok*. Härnösand.
- Pamp, Johan Persson, 1992. *Pamps dagbok 1834-35. En indelt soldat i Norrbotten*. Utgiven och kommenterad av Lars-Gunnar Boman. Bothnica – skrifter utgivna av Norrbottens museum 14. Luleå.
- Pellijeff, Gunnar, 1988. *Ortnamnen i Norrbotten län. 11 Piteå kommun, A bebyggelsenamn*. Umeå.
- Renhorn, G[ermund], 1938. *Skellefteå skyttegille 1863-1938*. Skellefteå.
- Renhorn, Gustaf, 1924. En samling folkminnen från Västerbotten. I: *Västerbotten - Västerbottens hembygdsförenings årsskrift*. Umeå.
- 1945. *Gamla stadsbor. Ett bidrag till Skellefteå stads personhistoria*. 1. Skellefteå.
- 1960. *Gamla stadsbor. Ett bidrag till Skellefteå stads personhistoria*. 2. Skellefteå.
- Runmark, Bo, 1979-80. Kammarherre i kåta och pörte. En liten 'kulturkrock' för 200 år sedan. I: *Bland Sveriges samer 1979-80*. Umeå.

Sandnes, Jørn, 1998. Uppsala, Bjørkøy og Rosenborg. Oppkalling og mønsterstyrt navngiving i Skandinavia. I: *Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning*. Lund. S. 81-90.

von Schubert, F.W., 1825. *Resa genom Sverige, Norrige, Lappland, Finland och Ingermanland, åren 1817, 1818 och 1820. 2, Resa genom norra Sverige och Lappland*. Stockholm.

Schück, Adolf, 1933. Sveriges vägar och sjöleder under forntid och medeltid. I: *Nordisk kultur* 16. Stockholm.

Sjögren, Thore, 1999. *Öst på stan. Staden som hembygd Skellefteå*. Skellefteå.

Sjöström, Lars Olov, 1997. *Bönder och borgerlighet i festseder och matvanor. En etnologisk studie i kulturgränser*. Kulturens frontlinjer 4. Umeå.

Skelleftebladet. Skellefteå. Spridda nummer.

Skellefteå Nya Tidning. Skellefteå. Spridda nummer 1860-1919.

Skellefteå socken 1650-1790, 2001. Red. Ulf Lundström. Kulturens frontlinjer 24. Umeå.

Sköld, Peter, 1992. *Samisk bosättning i Gällivare 1550-1750*. Center för arktisk kulturforskning rapport 22. Umeå.

Stenfelt, Gustaf, 1920. *Svenskt nautiskt lexikon. Praktisk uppslagsbok för sjömän och maskinfolk, skeppsredare, konsulatpersonal, sjöassuradörer, skeppsmäklare, jurister m.fl.* Stockholm.

Strotz, Håkan & Haggarrsson, Jan-Erik, 1994. *Pottasketillverkning i Sverige under historisk tid, Sveriges lantbruksuniversitet*. Institutionen för skoglig vegetationsekologi. Rapporter och uppsatser 1994:6.

Strid, Jan Paul, 1993. *Kulturlandskapets språkliga dimension. Ortnamnen*. Uppsala.

Storkågeträsk. Kågedalens pärla, 1995. Red. Seved Lindgren. Skellefteå.

Svenska akademiens ordbok (SAOB) . (12.12.2005). <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/head.shtml>.

Sävenäs, 1985. *Folkliiv och berättelser*. D. 1. Skellefteå.

Sävenäs, 1987. *Folkliiv och berättelser*. D. 2. Skellefteå.

Söderwall, K.K, 1891-1900. *Ordbok öfver svenska medeltids-språket*. Lund.

Tjärns by, 1993. Red. Kerstin Lindgren. Skellefteå.

Ursviken förr och nu, 1989. Skellefteå.

Varuträsk genom 500 år, 1999. Skellefteå.

Wennstedt, Britta, 1989. Kultplatser i övre Norrlands kustland, i: *Oknytt: Johan Nordlandersällskapetets tidskrift* 3-4 1989. Umeå.

Wennstedt, Ola, 1988. *Jungfruhamn och Dödmansskär. En studie över ortnamn i Lövångers sockens kustområde*. Center för arktisk kulturforskning rapport 10. Umeå.

Westerdahl, Christer, 1988-89. *Norrlandsleden I. En handbok i marinarkeologisk inventering = The Norrland sailing route I. Sources of maritime cultural landscape. A handbook of marine archaeological survey*. Arkiv för norrländsk hembygdsforskning 24. Härnösand.

Westerlund, Ernst, 1961. *Från Finnsele till Dragnäs. Bidrag till Skellefteadalens bebyggelsehistoria och etnologi*. Umeå.

- 1973. *Kolonisation, uppodling och utveckling. Seder och bruk, skrock, sägner och folktro*. Skelleftebygdens historia 1. Skellefteå.

- 1984. *Byar och folk. Ett bidrag till kännedom om byarnas uppkomst, bebyggelse och utveckling samt arbetsliv, seder och bruk*. D. 2-3. *Ragvaldsträsk, Yttervik*. Skellefteå.

Widmark, Gusten, 1958. Ortnamnen - en översikt. I: *Byske socken - bidrag till en bygdeskildring*. Umeå. S. 39-69.

Viklund, Barbro, 2003. Sältran och järn i sandtäkten - om fynden i Harrsjöbacken i Bureå. I: *Skelleftebygden 2003/2*. Utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO). Skellefteå.

Viklund, Beda, 1948. En spådom och hur den gick i uppfyllelse. I: *Bureå skoltidning* 6.

Wiklund, K.B., 1921. Etnografiska anteckningar från skogslapparna i Malå. I: *Västerbotten. Västerbottens hembygdsförenings årsskrift*. Umeå.

Viklund, Karin, 2003. Vikingatida samer vid Fågelsvattnet? - om datering av tomtningar norr om Bureå. I: *Skelleftebygden 2003:2*, utgiven av Föreningen för Skellefteforskning (SKEFO). Skellefteå.

Västerbotten. Ett bildverk, 1969. Text Hans Christiansson, Ernst Westerlund, Per-Uno Ågren. Allhems landskapsböcker. Malmö.

Zachrisson, Inger, 1984. *De samiska metalldepåerna år 1000-1350 i ljuset av fyndet från Mörträsket, Lappland = The Saami metal deposits A.D. 1000-1350 in the light of the find from Mörträsket, Lappland*. Archaeology and environment 3. Umeå.

Zetterstedt, Johan Wilhelm, 1822. *Resa genom Sveriges och Norriges Lappmarker. Förrättad år 1821*. Stockholm.

Åbyn. En by vid Bureälven, 1995. Burträsk.

Åsström, Joh., 1752-1753. *Charta öfwer Rå- och Gräntzeskillnaden emellan Piteå Sochn, och en del af Arfwidsjaurs och Jochmoks Lappmarker, uti Västerbottns andra*

Fögderie.

Åström, Ella, 2002. *Samer vid Stavaträsk. I: Lilla Skelleftebladet. Medlemsblad för Skellefteå hembygdsförening* 41. Skellefteå.

Öster-Jörn – Jörns kyrkby, 1997. *Glimtar ur byns historia*. Jörn.

Övre Norrland förr i tiden, 1957. D. 1 *Färdmän förtäljer*. Umeå.

100 år med Bastuträsk stationssamhälle, 1993. Red. Arne Bergström. Skellefteå.

Sakregister

- Amerika 211, 298ff., 303f., 570f., 581, 596, 626, 670, 672f., 692
- Amsterdam 462
- Anderstråk 745f.
- Antholmen 223, 647
- Antkläppen 123, 125
- Antwerpen 271, 541
- Arjeplog 31, 53, 58, 71, 76f., 80, 82, 84, 86, 359, 361, 363f., 450, 684f., 808, 972f., 978, 995
- Arjeplogs lappby 31
- Arnräsket 154
- Arvidsjaur 29, 32, 39, 50ff., 62, 66, 69, 71, 74, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 99, 292, 341, 355ff., 361ff., 365, 367, 369f., 372f., 450, 453, 684f., 752, 767, 804, 879, 918, 971
- Aspliden 124f., 130, 728, 746f., 780
- Avan 43, 45f., 104, 122f., 125, 127, 137, 178, 181, 234f., 277, 391, 569, 588f., 640, 653, 658, 738f.
- Avandershem 178, 179
- Avaviken 23, 53, 77, 85, 778
- Backa 11, 123, 125, 127, 624, 713, 715
- barlast 232, 236, 460, 501, 507
- barnmörska 366, 515, 518
- Bastuliden 92, 124, 126, 128, 138, 140, 280, 358f., 747f., 835, 852
- Bastunäs 92, 101, 123f., 126, 128, 139, 280, 328, 356, 396f., 419, 747f., 788, 826f., 852, 862, 864, 876, 890, 892, 969
- Bastutråk 12, 37, 39f., 74, 77, 84, 90, 95ff., 99, 124, 126, 128, 138, 140, 152, 155, 222, 318, 353, 359, 467, 539, 639, 708, 775, 778, 792, 828, 834, 835ff., 852, 856, 860, 863f., 890, 896, 906f., 913, 925ff., 946, 968, 984
- Bergen 271, 541
- Bergfors 107, 124, 126, 128, 171, 173, 178, 428, 874, 972
- Bergliden 124, 126, 130, 640, 729, 968
- Bergnäs 92, 101, 748ff., 758f., 809f.
- Bergsbyn 123f., 126, 129, 132, 134, 140, 165, 253, 266, 276, 325f., 382ff., 395f., 410, 419, 446, 450, 462, 474, 499, 501, 542f., 553, 658, 664ff., 690f., 706, 869f., 976
- beväring 400, 687
- birkarl 26, 30, 37f., 42, 45f., 48, 55, 63, 69, 74, 76, 86
- Bjurfors 23, 123f., 126, 130, 132, 280, 573, 584, 839
- Bjurliden 12, 124, 126, 128, 765, 843ff.
- Bjurlidträsket 78, 158, 846
- Bjursele 903f., 908, 923, 939
- Bjurselet 127, 153, 713f., 729f.
- Bjurträsk 37, 39, 156, 904f., 912, 922, 948
- Bjurvattnet 58, 75, 78, 91, 99ff., 118, 124, 126, 128, 132, 139, 158, 168, 214f., 221, 396, 547, 700, 704, 747f., 771, 794ff., 800, 843ff., 853f., 862, 891, 909f., 913, 925ff., 974
- Bjurån 95, 124, 126, 128, 131f., 139, 193, 572, 581, 899f., 948
- Bjuröklubb 27, 33, 35, 141, 247, 454, 500, 504, 510ff.
- Bjurön 23, 33, 289, 506, 510
- bjälkar 232f., 247, 266, 269, 274, 311, 322, 497f., 501, 509ff.
- Björkberget 703, 749, 794, 815, 824f.
- Björkdal 128, 328f., 815f.
- Björkedun 167

Björkträsket 160
 Björkön 27, 38, 47f., 57f.
 Björneborg 250, 334
 Björnmyrberget 327f.
 Björnträsket 154
 Blankelet 59, 750, 752, 801
 Blanktjärnselet 750, 752
 Blekinge 253
 Bockholmen 13, 58, 101f., 173, 242f., 266, 848, 854, 907
 Bockholmsvägen 101
 Bodal 124f.
 Bodan 24, 123f., 126, 139, 158, 181, 197, 222, 228, 249, 323f., 387, 396, 411f., 568, 572, 621, 642, 647, 686, 767, 879, 981
 Bodaträsket 25, 107, 109, 158, 180, 284f., 323f., 391, 693
 bokhållare 300, 306f., 320, 450, 452, 493, 495, 518, 535, 660, 670
 Boliden 40, 222, 354, 677, 872, 905, 907, 913, 932, 984
 Bomansforsens kronofiske 167, 847
 Bomarsund 12, 907ff.
 Bondmyrberget 328, 820
 Borås 536f., 637
 Boviken 9, 52, 102, 110f., 123f., 126, 130, 132, 138, 146, 172ff., 178, 182f., 197, 201, 218, 229, 255, 275f., 301, 379f., 397, 402, 418, 425, 467, 491, 543, 557, 559, 595f., 599ff., 605, 627, 637, 665, 774, 850ff., 855, 939, 968
 brandvakt 637
 Brattliden 124, 126f., 360, 367, 432
 Braxträsket 153f.
 Braxträsktjärn 154
 Bredträsket 158, 813, 952
 brev 103, 111f., 364
 brevbärning 99
 brigg 234f., 262, 264, 511
 Brodin, Erik 326, 816ff., 831
 Brumyrberget 326
 Brunnsgården 314, 445
 Bruträsk 118, 124, 126, 128, 139, 215, 843, 845
 bräder 151, 231, 233, 239, 264ff., 269, 278, 280, 287, 289, 424, 460, 494, 497, 501, 506, 510, 610, 662, 815, 891, 961f., 967
 Brännan 11, 94, 125, 130, 202, 227f., 301, 348, 399, 406, 421, 440f., 467, 488, 500, 618, 626, 629ff., 636, 639f., 642f., 645, 655, 664, 754, 862, 961f., 966, 969
 Brännet 128, 328, 387, 842
 Brännfors 9, 124, 127, 130, 132, 178, 233, 236, 264, 266, 270, 287f., 298f., 368, 418, 704, 844ff.
 Brännfors såg, Åbyn 368
 Brännliden 126, 938, 943
 Brännlund 125, 127, 565
 Brännvattnet 37, 40, 77f., 124, 126, 130, 701, 846, 865
 Brännvikstjärnen 159
 Brännäs 64, 103ff., 123, 125, 560f., 734ff., 738ff.
 Buffeloxen, fartyg 494
 Bureheden 23, 31, 33, 35, 971
 Bure kloster 28
 Bureå 7, 9f., 13, 22ff., 30ff., 37f., 42, 46, 48, 50, 58, 78, 80, 86, 121, 123f., 126, 129, 132, 139f., 146, 169, 177, 181, 188, 197, 208f., 233, 244f., 247, 251ff., 256f., 259f., 275, 281ff., 285, 287, 289, 311, 333, 340, 347, 359, 361f., 368f., 382, 395, 445, 447, 450, 454, 459, 461, 472, 475, 478, 501, 505ff., 509ff., 568, 572, 574, 576, 580, 582ff., 643, 659, 668, 670f., 673, 699, 706, 923, 955, 971f., 976, 985

- Bureå hamn 11, 13, 244, 501, 506, 509, 511
- Bureälven 22, 26, 37, 45, 85f., 89, 109f., 177, 204, 251, 282, 285, 971, 979
- Burlin, Emma Christina, piga 518
- Burlin, Erik Gustaf, arbetare 522
- Burlin, Eva Lovisa, barnmorska 515
- Burlin, Johan, rättare 214, 428f., 459, 520ff.
- Burlin, Zachris, folkskollärare 141, 428f., 512f.
- Burträsk 154
- Burträsk socken 40, 75, 79, 83, 109, 112, 141, 211, 213, 249, 250, 329, 335, 352, 394, 402, 428, 459, 465, 483, 515, 523, 548ff., 568ff., 588f., 621, 625, 647, 670, 874, 879, 886, 927f., 931, 948, 972
- Burvik 27, 32f., 73, 123f., 126, 130, 132, 140, 173, 235, 245, 273, 275, 289, 381, 392, 395, 400, 468, 475, 500, 572, 574, 580, 582, 672f., 687, 694, 869, 907, 971f.
- Burön 27, 31, 175, 340, 347, 358f., 362, 368f., 375f., 923
- Buskön 178f.
- Butjärn 715
- Buträsk 158
- Bygdeå 38, 45ff., 61, 348, 406, 477, 577, 660, 670
- Byske 7ff., 13, 18, 53f., 57, 62, 64ff., 70ff., 75, 81, 85, 113f., 121ff., 125, 127, 132, 137, 146, 169, 171f., 177f., 191, 230, 237f., 246, 249, 253, 275, 287f., 292, 301, 304, 306ff., 311, 319, 334, 358, 365, 372, 392, 406, 410, 414, 418, 447, 466, 476, 478, 491, 547, 559, 576, 578, 580, 582, 586, 588f., 595, 608, 642f., 654ff., 663, 683, 706, 709, 713, 719, 725f., 729ff., 780, 786, 879, 881, 973, 976f.
- Byske hamn 237
- Byske handelsaktiebolag 319
- Båtfors 12, 64, 123ff., 221, 560, 732, 734, 873, 909f., 913f., 926, 936
- Båtvik 9, 13, 25, 107ff., 202, 228, 305, 321, 323f., 391, 450, 693
- Bäck 23ff., 33, 73, 123f., 126, 130, 132ff., 140, 146, 192, 213, 251, 263, 289, 356, 395, 412, 418, 552f., 581, 585, 645, 671ff., 694ff., 955, 971f., 974, 985
- Bäckerbodträsket 158
- Bäckström, Johan, repslagare, Umeå 263, 976
- Böhmen 304, 306
- Böle 26, 61, 118, 123f., 139f., 163f., 169, 174, 232, 235, 248, 269, 300, 356, 368, 387, 393, 396f., 419, 425, 437, 439, 442, 450, 525, 552, 560, 574, 577, 579f., 588, 595, 611, 620f., 625, 628f., 633, 647, 687, 699f., 715, 721, 747, 773, 801, 850f., 869, 872, 880, 882, 905, 911f., 950, 952
- Bölesvik 124, 126, 139, 582, 959
- bössmed 368
- Böviken, Frostkäge 57
- Celais, brigg 541
- Ceres, briggskonert 233
- Clausén, Nils 105, 113, 168, 186, 199, 233ff., 239, 277, 280, 333, 365, 382f., 423f., 434, 438, 444, 463, 467, 613, 659, 714, 732, 755, 762, 767, 782, 790, 796, 802, 817, 832, 837, 839, 843, 861, 876, 919
- Daglösten 24f., 133f., 146f., 192, 204, 289, 383, 395, 403, 417, 483f., 671f., 694f., 955, 959
- Daglöstens gästgivargård 404
- Dahlkvist, Greta, dagboksskriverska 229, 282, 468, 482, 492, 979
- Dalbäck 124f., 130, 722
- Dalfors 124, 126, 130, 139, 279, 404, 668, 845
- Dalgrubban 167
- Dalkarlsleden 345, 352, 399, 402, 647, 862

- Dalliden 124, 126, 128, 279, 577, 583, 754, 765, 774, 843, 845
- Danmark 232, 274, 305, 494f., 511
- Degerbyn 10, 52, 92, 94f., 105f., 110, 123ff., 130, 132, 134f., 138, 198, 218, 231, 235, 254, 274, 277, 297, 299, 312, 314, 323, 334f., 343ff., 348, 353, 359, 361, 363, 379, 391, 393, 397, 412, 420, 437, 442, 444, 448ff., 467f., 495, 547, 553, 567, 571, 576, 579, 592, 612, 619, 624, 627, 648, 670, 704, 725, 734, 743, 764, 781, 784, 794, 801f., 818, 821, 833, 846, 852, 854, 860, 862, 867, 874, 876f., 879, 893, 900, 909, 925
- Degerfors 70, 314, 316, 450, 523, 720
- Degerfors järnbruk 450
- Degernäs 752, 754
- Degerträsket 84, 158
- Dickson, James, grosshandlare 262, 264, 270
- Djupfors 350
- djurläkare 393
- Drängsmark 27, 52f., 55, 59, 66, 69, 74, 78, 80ff., 123, 125, 127, 132, 137f., 140, 146, 173, 179, 193, 202, 220, 239, 252, 281, 299, 314, 340, 342, 353, 356, 358ff., 363ff., 383, 389, 424f., 554, 557, 559, 619, 623, 653, 657, 666, 690, 701, 716, 723, 729f., 743, 745, 750, 754, 768, 788, 807, 819, 839, 855, 968, 977
- Dömanstjärn 154
- Eggeliden 25, 29, 340, 350, 362, 368f., 709
- England 232, 254, 266
- Eriksberg 846
- Eriksdal 124, 126, 128, 816ff., 821, 837
- Eriksliden 361, 363, 818f.
- Ersmark 58, 92, 123f., 126, 128, 132, 135, 138, 189, 220, 281, 335, 387, 391, 397, 407, 419, 466f., 478, 508, 561, 573, 644, 657, 666, 773, 842, 859, 876f., 901, 968, 983
- Fahlgren, Lars, bonde 396, 400, 597, 612, 639, 655, 687
- Fahlgren, Lars, sjöman 231, 540f., 578, 686f.
- Falkström 754, 755
- Falmark 23, 26f., 30ff., 37, 45, 50, 77, 86, 107, 109f., 123f., 126, 129f., 132, 136, 139, 180, 188, 195, 200, 212, 228f., 283ff., 299f., 324, 388, 393, 396, 398, 411, 424, 431, 475, 478, 557, 559, 567, 574f., 577, 582, 584ff., 592, 617, 620, 627, 647, 687, 694, 700, 739, 750, 799, 814, 881, 901, 974
- Falmarksforsen 107, 108f., 228, 284, 507, 620, 623
- Falvik 124, 126
- Finland 85, 249f., 255, 303f., 306ff., 333f., 387, 401f., 443f., 666, 673, 773
- Finnbo 910, 911, 913
- Finnfors 6, 17f., 23, 35, 77, 84, 95f., 99, 123f., 126, 128, 131f., 152, 155, 168f., 191, 314, 318, 330, 396, 547, 549f., 677, 707, 725, 776, 846, 849, 867, 871f., 889, 895, 897, 911, 932, 940, 942, 944, 951
- Finnforsberget 333, 901
- Finträsk 62ff., 71, 84f., 123, 125, 130, 132, 137, 139, 220, 307, 558, 560f., 595, 716, 721, 723, 879
- Finnäs 615, 938
- Fjällboda 12, 66, 222, 755ff., 791, 807
- fjällträskfiske 44, 46, 85f., 152, 159, 160
- fjärdingsman 22, 111, 117, 348, 625
- Flakaberg 791f.
- Flocktjärn 124, 126, 129, 139, 570, 639, 882
- flottning 237, 514, 724
- Floxnet 163, 164
- Fogman, Carl Johan, handelsman 323, 444f.

Forsbacka 12, 29, 99, 130, 846ff.
Forsliden 124f., 127, 715
Forssell, Olof, brukspatron 435, 439, 440f., 444f., 447, 602
Forssell, Sven Johansson 892
Franzén, Seth Michael, handelsman 253, 323, 442f.
Fredman, Daniel 420, 870, 874, 876
Frostkåge 27, 50, 52f., 57f., 66, 69, 112, 114, 123f., 126, 136, 138, 146, 194, 198, 223, 233, 238f., 249, 289, 333, 356, 383, 387, 391, 404, 419, 432, 499, 501, 503, 554, 563ff., 577, 639, 657, 663f., 717, 719, 723, 728f., 731, 750f., 754, 768, 778, 783f., 786, 793, 798, 822, 825, 830, 856, 878, 881, 894, 975, 977
Furtenbach, Carl Fredric, häradshövding 288, 683ff.
Furtenbach, Carl Olof, possessionat 173f., 333, 437, 440, 764, 801f.
Furunäs 6, 17f., 124, 126, 129, 140, 249, 266f., 379, 384f., 543, 551ff., 574, 581, 628, 778, 806, 870, 975
Fått 848, 849
fäbod 24f., 197f., 222, 615, 725, 777, 915
Fällbäcken 12, 124, 126, 130, 140, 174, 218f., 426, 596, 598, 601f., 850ff., 858
Fällfors 8, 57, 66, 71, 75, 84, 109, 122, 124f., 127, 132, 137, 146, 156, 169, 177, 179, 220f., 553, 557f., 715ff., 719, 721, 727ff., 786ff.
Fällforsliden 124, 125, 127
Fällviken 173, 174
färgeri 629
Gagsmark 6, 9f., 17f., 61f., 64f., 103ff., 122f., 125, 127, 132, 137, 187, 378, 419, 424, 557ff., 640, 651, 734ff., 806, 969, 973
Gammelboliden 124f.
Gammelstaden 11, 390, 620f.
Gammelstället, Bureå 31
Gammelsundet 166
garvare 227, 242, 249, 318, 321, 530f., 621
Gebhardt, Didrik, handelsman 253, 321, 445
Gerva 758ff., 809
Gillervattnet 78, 85, 124, 126, 128, 215, 852ff.
Gilta 29
Gissträsket 157
Glommersträsk 58, 416, 794, 808
Gnabbskatagården 166
Gobbesberget 328, 329, 354
Gocktis 51, 344
Gomtjärnsberget 707
Gran 43, 76, 79, 109, 124, 126, 128, 267, 326, 328, 352, 363, 418, 819, 839, 841, 943, 972, 976, 978
Gran, sameby 29, 31
Granberg 10, 53, 494, 706, 804
Granbergsträsk 99, 100, 550, 708, 771, 792, 811
Granbergsträsket 157
Granfors 124, 126, 333, 933
Granholt 128
Granholmen 285
Granhult 239, 709
Granliden 375, 805, 811f.
Granlund 197, 372, 508f., 760, 855, 977
Grannäs 128, 849, 854
Grannäs, Släppträsk, Malå 39
Grannäsgården 166
Grannäsudden 293f.
Gransele 39, 375
Gransele lappby 375

Grans sameby 29, 31, 42f., 52, 73, 76, 79f., 83f., 340, 343, 347, 350ff., 362, 972, 977
Grantjälén 936
Granträsk 40, 928
Granträsket 86, 153, 934
Granå 128, 327, 358f., 808, 821f.
Granön 83
Graven 717, 719
Gravlund 12, 123, 125, 127, 281, 717ff.
Grundnäs 39, 92, 124, 126, 128, 297, 854, 899, 972
Grundträsket 153f., 746f., 771
Gråberg 124, 126
Grålidén (Klösan) 387
Grånäset 124, 126
Grönnan 460, 626, 633f., 648
Gumboda 10, 29, 145, 392f., 459, 474, 904, 915
Gumboda hed 10, 392, 459, 474, 915
Gumbodaholmen 260, 329
Gummark 23, 25f., 29ff., 107, 111ff., 121, 123f., 126, 129, 132, 139f., 216f., 263, 298f., 340, 350, 362f., 368, 380f., 387, 396, 431, 467, 472f., 475, 478f., 534, 567f., 570ff., 574ff., 655, 667, 693, 699ff., 709, 769, 845, 862, 864, 877, 911, 913, 967, 971, 977f.
Gustav Vasa 29, 973
Gäddträsket 157f., 762, 797f.
Gårdsmark 111f., 121, 123f., 126, 129, 132, 139, 217, 396f., 406, 412, 478, 570, 574, 579, 664, 668, 693, 701, 839
gästgivare 96ff., 133, 527f., 570, 612, 651, 653ff., 657f., 663ff., 670f., 674f.
Gävle 40, 262, 323, 444, 541, 622, 637, 664, 971f., 975ff., 982ff.
Göteborg 4, 9, 231, 253, 255, 260, 262ff., 269f., 287, 304, 323, 399, 418, 472, 514, 520, 541, 655, 750, 976
Hallenborg, C.G., grosshandlare 264f., 269f., 976
Halsögrunds ångsåg 9, 290f.
Hamburg 259, 272, 655
handelsman 10, 43, 163, 321, 323, 372, 434, 442f., 493, 496, 534, 633, 658
hattmakare 226, 318
haxe 235, 251, 663
Heden 25, 528, 615f., 809
Hedensbyn 45, 52, 101, 109, 123f., 126, 129, 132, 140, 165, 174, 197, 220, 226, 234f., 249, 256, 266ff., 320, 384f., 395ff., 437, 448, 459, 461, 467, 542, 548, 561, 583, 589, 600, 602ff., 619, 636, 664f., 683, 700, 818, 833, 874, 880, 939, 975
Hedström 18, 101, 179, 266ff., 395ff., 450, 478, 489, 572, 584, 589, 632, 638
Hedträsk 12, 758ff., 763, 809, 922
Hedåker 124, 126, 139, 582, 639, 966
Hej 764f.
Helgeandshuset, Stockholm 57
Helleday, David, häradshövding 200, 318, 487ff.
Helsingör 541
Hemberg 59, 765
Hemmingen 96, 99, 153, 655, 928, 930, 933f., 952
Hemmistjärn 10, 127, 360, 363f., 366, 977
Hernod, Carl Magnus 94, 234, 237, 335, 531
Hjelm, Carl Erik 479, 534
Hjoggböle 6, 17f., 123f., 126, 129, 132, 139, 194, 200, 283, 285, 386f., 396, 402, 411, 431, 475, 478, 550, 552, 554, 567ff., 611, 640, 686, 694, 882, 956, 968, 971, 996

Hjort, Abraham, kapten 271
 Hoberget 767, 801
 Hobergsliden 54, 767ff., 779, 781, 788f.
 Holktjärn 12, 222, 904, 915f., 942
 Holland 274, 541, 645
 Holmbom, Anna Larsdotter, barnmorska 481
 Holmfors 102, 124, 126, 130, 139, 198, 256, 266, 279, 287, 290, 320, 461, 838, 846, 856, 879, 892f., 900
 Holmfors såg 256, 266, 279, 290, 320, 461, 838, 879
 Holmsele 854, 872f.
 Holmstrand 124f., 127, 717, 721, 806
 Holmström, Martin, skeppare 242, 260f., 274, 462, 506f., 541, 666
 Holmsund 18, 250, 517
 Holmsvattnet 77f., 123f., 126, 139, 205, 396, 483, 670, 957, 959
 Holmträsket 152, 907ff., 931
 Holmvarpet 162
 Holmön 87, 265
 Hornsträsk 58, 90f., 99f., 188, 214, 221, 629, 758, 769ff., 782, 798, 803, 805f., 915
 Hornträsket 100, 158f., 771
 Hortelius, Hanna, handlerska 450f.
 Hortelius, Johan, handelsman 374, 442, 449f., 452, 978
 Hortlax 262, 276, 449, 559, 684
 Huddinge 424, 444
 Hudiksvall 309, 514, 631
 humle 186
 Hundberget 356
 Hyttliden 196
 Hæggström, Abraham, nybyggare 182f., 200ff., 235, 248f., 255, 269, 277, 318ff., 332, 336, 423, 459, 471, 482, 484, 487ff., 624, 859, 861
 Häbbersbäcken 819, 825ff., 833, 841f.
 Häbbersfors 12, 53, 59, 92, 124, 126, 128, 138, 326, 328, 416, 466, 470, 700, 819, 821ff., 827, 830ff., 838, 841f., 977
 Häbbersliden 12, 124, 126, 128, 281, 756, 791, 793, 807, 818, 824ff., 832f., 839, 841f., 906
 Häbbersnäs 826, 827
 Häggdal 124, 126, 140, 581, 583, 699
 Häggnäs 124, 126, 572
 Häll, Olof Olofsson, bödel 750
 Hällan 11, 619, 620
 Hällberg, Johan, handelsman 125, 234ff., 256, 259, 273, 314, 322, 331, 461f., 496, 531
 Hällberget 854,ff., 885, 983
 Hällbergssvedjan 124, 126, 128, 138, 856, 874, 984
 Hällfors 8, 70, 123, 125, 127, 137, 721
 häradsskrivare 342, 633
 Härnösand 256, 308, 323, 387, 425, 442, 497, 512, 520, 538, 660, 670, 709, 975ff., 979ff.
 Högberget 918
 Högdal 12, 124, 126, 128, 190, 326, 328, 815ff., 828f., 831, 837
 Högfors 732, 735
 Högheden 12, 66, 575, 735, 771f., 776f., 799f., 973
 Högliden 124, 126, 774, 777f.
 Högnäsfors 124, 126, 130, 856
 Högstliden 128, 798, 848f.
 Iltoberget 55
 Innerursviken 124, 140, 702

Innervik 11, 26, 107, 109, 123f., 126, 129, 132, 140, 223, 228, 231, 234f., 242, 260, 267, 355, 372, 381, 383f., 391ff., 395, 401f., 406, 408, 410, 414, 417f., 424, 431, 435, 462, 481, 500f., 503, 506ff., 551f., 554, 568, 576, 591, 622, 645, 647, 654, 658f., 666ff., 680, 693, 696, 701f., 706, 750, 760, 845, 855, 865, 879f., 971
Inre Ljusvattnet, Degerfors socken 78
inspektör 167, 270, 280, 424, 472, 620, 670
Islandsbäck 123, 125, 127, 565
Istermyrliden 123f., 126
Johannesfors såg 10, 130, 272, 294, 297, 299, 447, 660
Johannestorp 130f., 140, 182, 200, 235, 248, 269, 318, 332, 336, 353, 423, 459, 471, 487, 489, 624, 701, 857ff.
Jonsträsket 154
Jungfruhamnen, Bjuröklubb 33
Jungfruviken, Burvik 33
Jämtland 80, 85, 335, 424, 972
Jänkenviken 33
Järvesjaure 22
Järvträsk 32, 372, 373, 374
Järvträsk, Arvidsjaurs socken 32
Jörn 7, 54, 58, 90, 92f., 102f., 106f., 118, 142, 362, 368, 450, 535ff., 574, 576, 586f., 642, 752f., 755ff., 790f., 798f., 810, 880, 974, 980, 983
Jörnsträsket 92, 106, 158f.
kakelugnsmakare 225
kalk 202, 325ff., 354, 375
Kalkberget 326, 328f., 354, 838
Kallviken 247, 261, 311, 329, 331
Kalvträsk 86, 353, 931
Kalvträsk, Burträsk socken 86, 353
Kambacka 882
Kamsån 708f.
Kankgrubban 161
Kapellskär 52, 276
Kappelskär 57, 173
Karlgård 9, 13, 163f., 213, 262, 265ff., 270, 272, 277, 288f., 312, 403, 467, 630, 658, 683ff.
Karlholmen 173
Karsbäcken 12, 154, 707f., 862f., 872f., 910f., 922, 926f.
Karsselet 862, 863
Karsträsk 12, 123f., 126, 130, 707, 862ff., 872f., 913, 919, 932
Katrineberg 12, 778f., 790
Katthällgården 166
Kattisholmen 57, 238f., 333
Kattisträsk 47, 74, 145, 152, 154, 220, 626
Kaxliden 59, 780, 781, 782, 790
Kedträsket 39, 153, 156, 905, 911f., 952
Kinnbäck 64, 122f., 125, 127, 132, 137, 169, 173, 179, 181, 236, 277, 301, 403, 406, 470, 557, 562f., 565, 651f., 717, 719f.
Kinnman, Erik Johansson, gästgivare 651f.
Kipträsket, Norsjö socken 99
Klemensbodarna 91, 198f., 868, 894
Klemensnäs sågverk 292, 495f., 676
Klemetsboda 848
Klemmetsnäset 702
Klintforsliden 123f., 126, 128, 139, 219, 584, 874
Klintfors såg 124, 344, 348, 350f., 419, 446, 460, 577, 634, 900
Klintforsån 83, 94, 105f., 280, 344, 354, 648
Klintå 782, 783

klockare 632
 Klockarliden 919
 Klockträsk 91, 99ff., 358f., 758ff., 783f.,
 795, 797f., 809f., 898, 925f.
 Klubbidun 162
 Klubbliden 615
 Klum, Anders, handelsman 446f.
 Klutmark 10, 23, 25, 27, 29, 78, 123f.,
 126, 130, 132, 139, 217, 220, 272, 280,
 289, 297ff., 340, 348, 350, 353, 362ff.,
 396, 447, 475, 534, 550, 573, 580, 607,
 627, 660, 709, 849, 866, 911, 914
 Kläppen 11, 13, 94, 125, 222, 462, 618,
 625ff., 639ff., 645, 704, 786, 961f., 966,
 969
 Klösan 128, 387, 824, 926, 935
 Klöverberg 611, 980
 Klöverfors 124f., 130, 137f., 727f., 787
 Kopparbergs län 307
 Koppisbäcken 30
 Koppismyran 30
 Koppsele 39, 375
 Korsbäcken 164
 Kristinestad 249f.
 Kroknäs 33, 123f., 126, 695, 955, 985
 Kroksjön 111, 121, 123f., 126, 129, 139,
 217, 396, 467, 687, 879, 895
 Krokvattnet 78f., 81, 394
 Kronobacka 124, 126, 864f.
 kronofogde 112, 365
 kronolänsman 104, 411, 423, 665, 673,
 714, 764, 805, 818, 833, 922, 932
 kryddgård 646, 648
 Krångedun 167
 Krångfors 11f., 29, 50, 95ff., 99, 123f.,
 126, 130, 132, 139, 156, 160, 166ff., 318,
 414, 548, 626, 637, 674ff., 783, 827, 843,
 846, 848, 856, 865ff., 872, 890, 892f.,
 900, 903, 913, 915, 923, 933, 984
 Krångsvarvet 12, 124, 126, 130, 166f.,
 198f., 866ff., 894, 975
 Kurjoviken 13, 52, 295, 297, 371
 Kusliden 123f., 126, 128, 387, 821f., 837ff.
 Kusmark 53, 55, 59f., 84, 92, 123f., 126,
 128, 132, 138, 192, 213, 220, 249, 254ff.,
 281, 326ff., 340, 342, 347, 349, 357ff.,
 363ff., 368, 387, 397, 405, 416, 419f., 445,
 478, 530, 532, 576, 640, 644, 687, 704,
 706, 752, 754f., 757ff., 772, 774, 790f.,
 793, 806, 809, 815ff., 819, 821ff., 828ff.,
 833f., 836ff., 854ff., 864, 876, 881, 884f.,
 932f., 967f., 973, 983
 Kusmarksliden 10, 53, 239, 357, 365
 Kvarnforsliden 124, 126, 128, 818, 832f.,
 839ff.
 Kvavisträsk 95, 145, 153, 195, 944ff.
 Kyrkbäcken 130, 864f.
 Kyrkobordet 124, 136, 140, 180, 202,
 227f., 249, 252f., 297, 299, 320f., 334,
 347f., 419, 424f., 442, 495, 530, 534, 552,
 554, 568, 573, 585, 619, 621, 623, 625ff.,
 700, 704, 788, 881
 kyrkstad 7, 11, 43, 102, 143, 319, 346,
 372, 519, 625, 638, 696, 961, 980f.
 Kågeman, Lars, sågägare 213, 335, 399,
 410f., 637, 704, 871, 900
 Kågeman, Sofia Charlotta 441
 Kågeträsk 59, 123f., 126, 128, 132, 136,
 138, 157, 281, 332, 467, 771, 778, 780,
 802, 806f., 824, 840f.
 Kågeträsktjärnen 158
 Kågnäset 169, 175, 182, 595f., 859, 869
 Kågnäsets fäbodan 199
 kåta 357
 Kätaselet 53f., 59, 71, 84, 341, 764ff., 780,
 804

Källbomark 61, 64, 105, 122f., 125, 127,
 132, 137, 173, 323, 326, 418, 551, 557,
 560, 653, 717, 736f., 739, 794
 Källingsholmen 57
 Kärringgrubban 167
 Köpenhamn 11, 233, 262, 272, 462, 499,
 501f., 541
 Körran 252, 318ff., 322, 330, 384, 433ff.,
 441, 444f., 602, 638, 645ff., 680
 Lagerlöf, Henrik, gästgivare 323, 528
 Lainejaure 615
 Lapp-Neck 51, 343, 346
 Lappberget 30, 31, 52, 55, 368
 Lappbäcken 42
 Lappgatun 51, 345
 Lappgårdan 40, 56, 356
 Lapphamnen 33, 971
 Lappheden 60
 Lapphugget 51
 Lapphällan 30, 51
 Lappkåtabacken 33, 44
 Lappkåtagället 63
 Lappkåtakläppen 29, 47f., 63, 376
 Lappkåtakläppen, Forsbacka 29
 Lappkåtakläppen, Kälfors 63
 Lappkåtamyran 29, 30, 42ff., 389
 Lappkåtamyran, Klutmark 29
 Lappkåtamyran, Lappvattnet 42
 Lappkåtamyran, Lund 29
 Lappkåtatjärnen, Uttersjön 33
 Lappkåtaängen 52, 344
 Lappmorrådningen 51, 345
 Lappmyran 51, 818, 901
 Lappmyran, Stämninggården 51
 Lappojken, spelman 348
 Lappraningen 52
 Lappsanden 33, 43
 Lappselet, Burträsk socken 44, 46f., 86
 Lappsjön 40, 48
 Lappskatan 41
 Lappstan 52, 344, 357
 Lappstranden, Uttersjön 33
 Lappstrupen 52, 371f.
 Lappstryckgrundet 52, 371f.
 Lapptjärnen 86, 329, 354
 Lappvattnet 37, 42, 44ff., 74, 77f., 86, 283,
 570
 Lappviken 33, 52, 55, 56f., 59, 64
 Lappviken, Bjurön 33
 Lappviken, Kåtaselet 59
 Lappviken, Ursviken 52
 Lappviken, Östanbäck 55
 Lejonberg 138, 870f., 874, 876
 Lejonströms såg 122, 140, 167f., 272, 280,
 351, 399, 438, 448f., 568, 625, 660, 693,
 699, 782, 798, 861, 876, 879, 943
 Lejonströms sågverk 9, 11, 95, 110, 188,
 288, 351, 568, 571, 575, 620, 623ff., 628,
 634, 879, 919
 Lidbacken 124f., 130, 722, 787
 Lidberg 12, 871, 874
 Lidträsk 41, 86, 331, 588, 927
 Lidsträsket 86, 153f.
 Liljevalch, C F, grosshandlare 271, 332
 Lill-Bergsgården 166
 Lilla Bjurvattnet 78, 158, 843, 846
 Lilliduvarpet 161
 Lillkyro, Finland 334
 Lillkågeliden 124f., 130, 722, 821
 Lillkågeträsk 8, 53, 59f., 74, 124f., 130,
 137, 140, 160, 220, 300, 611, 768

Lillträsk 66, 347, 348, 362, 828, 831
 Lind, Jakob, bonde 190, 281, 314ff., 330f.,
 375, 548, 707, 849, 889, 940ff.
 Lindalmström 9, 52, 344, 347, 353
 Lindberg, Johan, handelsman 200, 250,
 253, 314, 317, 320, 460f., 639, 967
 Lindemark, Erik, bruksägare 233f., 332,
 424, 435, 447, 471, 715, 717, 720f., 723,
 731, 747, 752, 760, 783f., 786, 793, 825,
 827, 829, 856, 862, 865, 867ff., 877, 882,
 889, 893, 903, 923, 925, 933
 Lissabon 269, 444
 Liverpool 514, 520
 Ljusträsket 154, 159f.
 Ljusvattnet 23f., 33, 35, 37, 39ff., 74, 78ff.,
 121, 124, 126, 211, 298, 512f., 548, 673
 Ljusvattnet, Bureå socken 23, 24, 33, 78
 Ljusvattnet, Burträsk socken 35, 37, 39f.,
 42f., 74
 Ljusvattnet, Drängsmark 78
 Ljusvattnet, Östanbäck 78
 Loedun 166
 Loholm 138, 750, 870f., 874
 Lonkarrike 854, 856, 983
 Lugnet 272
 Luleå 48, 61, 81f., 226, 255, 292, 309, 318,
 335, 386f., 417f., 453, 455f., 530f., 579,
 618, 629f., 632, 660, 685, 704, 975
 Lund 9, 123f., 126, 129, 132, 139, 162,
 217, 222f., 275, 288, 298, 300, 363, 381,
 390, 396, 399, 420, 462, 466f., 501, 571,
 612, 646, 703f., 798, 806, 842, 872, 892
 Lundbacka 754, 793
 Lundbäck 123, 125, 367, 976
 Lundfors 123, 125, 127, 557, 560, 721
 Lundgren, Lorentz, skräddarmästare 524,
 610
 Lundåker 130, 722f.
 Lübeck 460, 495, 501
 Lycksele 41, 76, 83, 86f., 98f., 346, 351,
 370, 428, 462, 530, 588, 621, 684f., 701,
 894, 927ff., 939
 Långbäck 128, 420, 870, 874, 876
 Långelet 124, 126, 550, 909, 913, 926
 Långsjön 608, 723, 786
 Långträsk 37, 39f., 74, 95, 152ff., 778,
 923, 945, 952
 Långträskån 751, 780, 782, 789
 Långvattnet 48, 78, 80, 154, 353
 Långviken 23, 25, 123, 129, 132, 402
 Långviks glasbruk 303ff., 309
 Löparnäs 124, 126, 128, 876
 Löten 618, 621, 639f., 642f., 645, 859,
 961f., 966, 968
 Lövlund 12, 17, 105f., 124, 126, 130f.,
 140, 213, 363f., 367, 410, 619, 645, 657,
 785, 877ff., 885
 Lövånger 17, 24, 26f., 33, 35, 37f., 42,
 44, ff., 69, 73, 76, 80f., 90, 121, 136, 146,
 208, 233, 247f., 319, 401, 434, 500f., 535,
 542, 573, 575, 577, 581f., 660, 664, 668,
 671ff., 686, 695ff., 703f., 713, 879, 971f.,
 975
 Malbäck 123, 125, 127
 Malmö 262, 272, 277, 287, 300, 420, 501,
 541, 659, 876
 Malå 10, 29, 31, 38f., 42, 44, 47, 71, 76ff.,
 83, 86, 102f., 357, 410, 452, 615, 972, 974,
 979
 Malån 23, 28, 37, 39, 71, 80, 85f., 154,
 905
 Marklin, Gabriel, vetenskapsman 229,
 242, 387f., 398, 469, 530ff., 901f., 975,
 978f.
 Marklin, Pehr Hansson, garvare 388. 398,
 441, 469, 530f. 621f. 902

Marklund, Johan, patron 93, 256f., 259ff., 395, 447, 454, 459, 461, 478, 499, 506ff., 542, 653, 690, 976, 979
Markstedt, Anders, handelsman 90, 125, 240, 288, 322, 326, 424, 444, 462, 625, 655, 829, 846, 925, 943, 952, 975, 980
Marseille 271, 444
Maskaur 31
Matsson, Stefan, nybyggare 143f., 946ff.
Mattesbäcken 358f., 808
Maursele 12, 919f., 922
Mausjaur 31, 66, 67, 74, 84, 971
Maximo 419
Medle 23, 27, 29, 45, 50, 72, 91, 95ff., 118, 123, ff., 130, 132, 138f., 161, 171, 187, 193, 198f., 220, 299, 340, 348, 350, 358, 396f., 426, 457, 468, 478f., 483, 548, 569, 576, 578, 619, 623, 668, 694, 700, 702, 704, 708, 750, 775, 846, 848, 854, 864, 866ff., 893, 927, 948, 972, 975, 978ff., 984
Melsträsk 746, 784f., 799
Mensträsket 30, 85, 153
Metsträsket 29f.
Mittiliden 786ff., 923, 925
Mjödvattnet 77, 79, 282ff., 394, 512, 514, 580, 582f., 846, 931
Mjölabäcken 164
Mjölkhällan, Bjurön 33
Mo, Västernorrland 250
Morön 123f., 126, 129, 132, 140, 164, 197, 245, 248f., 252, 325f., 387, 396f., 448, 479, 527ff., 583, 600f., 604, 608f., 611, 629, 670, 861, 869, 976
Moröns kalkberg 329
Mullbacka 123f., 126, 129, 139, 575, 750, 882
Mullberget 124f., 611, 640, 722
Mulltjälen 124, 126, 128, 328, 747f.
Myckle 26, 72, 84, 90, 93, 95, 97, 105, 123ff., 130, 132, 138, 156, 161f., 171, 181, 193, 198, 231, 240, 276, 298, 300, 322, 325, 397, 424, 462, 478, 483, 540, 576, 589, 613, 625, 627, 640, 655, 700, 732, 749, 764, 796, 801, 837, 839, 849, 852, 866ff., 895, 932, 952, 969
Myrheden 57, 348, 779f., 788f., 790
Myrträsk 755ff., 790
myrättika 202
Månsträsket 153f., 156, 160
Mörttjärn 347, 796, 831, 873, 913, 922f.
Mörviken 278, 976
Nasafjälls gruva 58
Nasafjällsvägen 99, 101, 778
Nederkalix 197, 226, 248f., 304, 939
Nederluleå 255, 299, 306
Nedertorneå 320
Nettingholmen 163
New Haven, Connecticut 514
New York 271, 300, 442, 514, 520
Nide 124., 130
Nilsliden 103, 279, 536f., 539, 833f.
Nilsson, Carl Gustaf, nybyggare 103ff., 734ff., 741f.
Njusträsket 862f., 913, 914
Nora 273, 305f., 308, 630
Norborg, Efraim, trumslagare 611
Nordendahl, Johan August, soldat 611
Nordendahl, Olof, soldat 219
Nordfelth, John 103, 142, 534ff., 980
Nordlund, Nils, skeppare 232
Norge 68, 76f., 80, 82f., 85, 99, 274, 304f., 307, 341, 346, 348, 391, 554, 973
Norra Bastuliden 124, 126, 138
Norra Bastuträsk 77, 84, 140, 353, 359, 792, 828, 856, 860

Norra Bergfors 124, 126, 128, 874
Norra Båtfors 123, 125, 127, 560, 732
Norra Grundfors 128, 901
Norrberget 128, 326f., 359, 829, 834, 836
Norrböle 6, 11, 13, 17, 126, 129, 132, 173f., 196, 219, 226, 262, 278, 314, 379, 393ff., 401, 405, 413, 415, 435, 437f., 440, 442, 444, 446, 448, 457, 484, 581, 593ff., 602ff., 607ff., 614, 621, 624, 647, 683, 714, 755, 764, 767, 790, 832, 839, 850ff., 892, 939, 983
Norrköping 446, 459, 610
Norrlandskvarnen 102
Norrliden 124, 126, 128, 846, 882, 925, 932
Norrångstråk 10, 66, 122ff., 130, 132, 137, 146, 187, 220, 314, 320, 427, 557, 722, 727f., 806, 967
Norrström 124, 126, 130
Norsjö 6ff., 11f., 28, 38f., 41, 50, 75, 90f., 93, 95ff., 118, 121, 142ff., 152f., 155ff., 185, 220ff., 298, 314f., 317f., 330f., 340, 347, 372, 375, 419, 434, 516, 525ff., 548, 550, 588, 609, 615f., 621, 626, 642, 663, 707f., 713, 769, 776, 778, 796, 798, 800, 804, 809, 812, 889, 903ff., 908, 911, 915, 918f., 922, 928, 930, 936ff., 943f., 946, 949f., 952, 972ff., 977, 980, 984f.
Nyborg 124, 126, 384, 401, 631, 645, 680, 693, 702, 705
Nybäck 791, 842
Nyfors 123, 125, 709, 727f.
Nyheden 124, 128
Nyholm 124, 126, 128, 131f., 139, 280, 396f., 583, 747f., 798, 843, 862, 898f.
Nykarleby 444
Nyland 12, 124, 126, 128, 210, 347f., 362, 388, 514, 520, 883ff.
Nyliden 125
Nylund 883
Nysätra 37,ff., 47f., 58, 80, 255, 260, 318, 329, 394, 525, 617, 621f., 633, 660, 665, 673, 691f., 915, 925
Nyträsk 12, 736, 752ff., 775, 792ff., 806f., 825f., 973
Näsbergets gruva 57, 239, 764, 801
Offerdal 255
Ohlsson, Anders, handlare 273, 318, 493ff., 497f., 632, 979f.
Orrbyströmmen 9, 52, 343f., 479, 602, 680, 977
Orrbäcken 30, 124, 126, 981
Orrliden 124, 126, 130, 573f.
Orrtjärn 123, 125, 130, 137, 467
Orrträsk 124, 126, 128, 262
Ostvik 53, 55f., 74, 76f., 80, 83, 123, 125, 127, 132, 138, 177, 193, 238, 289, 305, 314, 320, 340, 342, 355ff., 367, 370, 381, 418, 461, 467f., 564, 568, 571, 583, 655, 700, 769, 792, 795, 839, 977
pata 163
Petiknäs 23, 29, 80, 771, 795ff., 915, 925ff.
Petikträsket, Norsjö socken 28
Petikån 28, 80, 708, 771, 797, 915
Pitebasaren 446, 450
Piteå 26, 45, 47, 61f., 71, 76, 81f., 113, 141, 145, 169, 175, 178f., 234, 247ff., 252f., 256, 262, 272, 276f., 288f., 298, 303ff., 307ff., 311, 314, 318ff., 322f., 334, 341, 356ff., 362ff., 368, 372, 382, 405, 408f., 415, 419f., 433f., 436f., 441f., 446f., 449f., 452f., 455f., 460, 463, 466, 468f., 474, 489, 491, 493, 495, 497f., 500, 531, 540, 558ff., 565, 570, 595, 620, 628, 630f., 635, 637f., 651, 653, 655, 659, 664f., 684, 715, 720, 736, 743, 751f., 768, 773, 779f., 789, 797f., 803, 806, 813, 842, 848, 854, 866, 890, 972f.

Pjäsoern 97, 153, 903f., 952
Polen 418f., 876
Portugal 266, 269
postförning 99
Prins Carls varv 272, 493
Prästbordet 6, 13, 17, 51f., 89, 123, 125f., 163, 180, 189, 195, 226f., 229, 255f., 272, 274, 288, 321, 323, 336, 390f., 396, 398f., 406, 421, 434, 441, 457, 469, 473, 475, 487ff., 500, 532, 611, 617, 619ff., 626, 629, 631, 636, 641, 648, 659, 664, 680, 683, 696, 857, 859f., 879, 894, 985
Raggselet 152f., 158
Ragvaldsträsk 40, 111f., 121, 123f., 126, 130, 132, 139, 194, 202, 298, 396, 472f., 475, 478, 569, 573ff., 586, 603, 686, 754
Rannerskåret 173
Reinius, August, färgare 471, 488, 490, 624, 629
renar 8, 10, 31ff., 36, 39, 42ff., 51, 63, 69ff., 83f., 340f., 372ff., 452, 538, 781
Renfors 12, 213, 396, 794ff., 936
Rengård 30, 40, 48, 63f., 72, 798, 922f., 925, 927
Rengårdsheden 63
Rengårdsmoran 878
Rengårdsmyrn 40, 63, 878, 88ff.
Rengårdsudden 796
renhorn 227, 265
renmärke 39
Renström 32, 42, 345, 347ff., 353, 361f., 395f., 490, 550, 642, 647, 693, 795ff.
Renström, Johannes, spelman 348, 353
Renänget 770
repslagare 620
Ribbfors 142, 709, 750, 798f., 802
Riga 541
Risböle 23f., 26f., 33, 133ff., 289, 588, 672, 697, 971
Risliden 9, 12, 41, 98f., 145, 159, 190, 317, 686, 927ff., 931, 974
Rismyrliden 12, 40, 130, 281, 886, 889
Risåträsk 47, 49, 75, 160, 927, 931
Risön 124, 126, 140, 379, 395, 399, 551, 580
Robertsfors bruk 57, 300, 523, 659, 769, 939
Romelsön 9, 83, 169, 175, 238, 247f., 290, 408f., 972
Ronneby 254, 536
Rotterdam 541
rullstensås 21, 23f., 30, 34f., 37, 53, 55, 62f., 67
ryss 33
Ryssland 102, 401f., 415, 418, 494f., 700, 725
Räftekläppen 124, 128, 221, 798, 852
räkenskapsbok 14, 107, 317, 329, 693, 971, 978
Rävlarna 154
Röjnoret 95ff., 124, 126, 128, 139, 155, 221, 547, 775, 778, 849, 871f., 889, 932
Rönnerberget 128, 387, 774, 815, 834ff., 864
Rönnbäcken 123f., 126, 139, 222, 396, 547, 553, 557, 562, 664, 779, 789, 874
Rönnskär 8, 64, 66, 179, 247, 472, 971f.
Rösnäs 725f.
S:t Petersburg 355
Sala 320
same 29, 31f., 41ff., 54, 83, 85, 343, 345, 351f., 354f., 361, 368f., 376, 709, 782
Samuelsbacken 94, 95
Samuelsson Degerman, Lars, handels-man 231, 254, 612f.,

Sandberg 123f., 126, 128, 220, 264, 280, 305, 328f., 354, 450, 651, 673, 831, 890, 976
 Sandberget 60, 326f., 834, 836
 Sandheden 819, 919
 Sandliden 387, 776, 782f., 799, 814
 Sandström, Johan, skeppsbyggmästare 213, 233, 253, 262ff., 269ff., 277, 280, 289, 312, 461, 684, 976
 Sandström, Nicanor 270ff., 293f., 493, 534, 602, 892
 Sandträsk 66, 571
 Sandviken 182f., 582, 59f., 599, 956
 Sandö glasbruk 304ff., 308
 Segerberget 727ff.
 Selet 8, 62, 66, 75, 122f., 125, 127, 132, 137, 284, 286, 390, 585f., 673, 713f., 723ff., 743f., 761
 Selsliden 799f.
 Sickelsliden 729
 Sidberg 126
 Sikedun 167
 Sillhovet 264
 Situträsk 40
 Sjulsmyran 762, 770, 784
 Sjulänget 63
 Själevad 251, 626, 670
 sjöman 229, 248f., 252, 255, 298ff., 306, 320, 356, 368, 419, 496, 499ff., 518, 530, 541f., 596, 600, 625, 630, 664, 690, 700, 876
 Skanör 259, 309
 Skarpö 262, 976
 Skataudden 218f., 595f.
 Skatbo 11, 495, 617f.
 Skelleftenäset 175, 247
 Skellefteå skarpskytteförening 474
 skepp 231, 235, 262f., 272f., 277, 461
 skeppare 26, 38, 231, 246, 251f., 254, 255f., 262, 273, 312, 320, 411, 462, 531, 667f.
 Skeppsholmen 244, 275
 skeppsvarv 242, 262, 275, 277, 322, 663
 skomakare 348, 391, 554, 618, 623, 626
 skonert 11, 234f., 540
 Skråmträsk 37, 42f., 78, 121, 123f., 126, 130, 132, 139, 188, 220, 280, 289, 298, 381, 391, 396, 411, 465, 475, 547f., 573, 687, 701, 774, 778, 793, 798, 821, 826, 846, 854, 865, 872, 879, 889, 913
 Skråmträsk såg 289
 skräddare 108, 514, 537, 581, 621, 794
 skräddargesäll 575, 620
 skuta 256, 273, 278, 322, 498, 541, 663
 Skåppargården 165
 Skäret 173, 244, 275f.
 Skärudden 124, 126, 800, 911
 Skönvik 304
 slup 235
 Slyberget 128, 839, 842
 Släppfallberget 29
 smed 59, 82, 297, 300f., 308, 368, 579, 630
 Smälödja 770
 Smöuwun 814, 983
 Snesviken 175
 snickare 259, 423, 581, 588, 700
 Snipp 801f.
 Snäckhamnen 169, 175, 276, 869
 snöbult 107
 sockenskrivare 626
 Sorsele 23, 29, 31, 37, 39f., 42f.3, 46, 52, 73, 76f., 80, 83f., 86, 87, 102f., 340, 351, 362, 366, 370, 428, 450, 452, 971f.

Spanien 269, 463
 spelman 626
 Stadsbacken 648
 stakagård 165
 Stavalund 8, 67, 783, 802f.
 Stavbäck 892
 Stavträsk 91, 160, 803
 Stenbacka 10, 199ff., 318, 401, 409, 431, 487f., 602, 859, 936, 939
 stenbrott 612, 687
 stenhuggare 608
 Steninge 307, 798, 919, 931f.
 Stenmark, Jonas Fredrik 107, 109, 180, 202, 227f., 320ff., 329f., 391, 421f., 481, 693
 Stensjön 66, 123, 125, 127, 137, 173, 177, 193, 563, 714f., 729f., 968
 Stensliden 933, 936, 939
 Stensund 124, 126, 128
 Stensvedjan 218, 344, 359, 361, 379
 Stockbridge, Massachusetts 514, 520f.
 Stockholm 26, 38, 57, 68, 114, 229, 231ff., 235, 249ff., 259, 261f., 264ff., 270ff., 277, 287, 294, 306, 309, 315, 319, 322f., 333f., 366, 388, 398f., 403f., 442, 444, 459, 461ff., 472, 478, 488, 494ff., 499ff., 504, 507, 513ff., 517, 520, 522, 524f., 527, 530ff., 534, 536, 539ff., 568, 572, 575, 577, 610, 618, 620, 622, 629, 631, 633, 651, 653, 655, 657, 659f., 664, 673, 676, 683, 685, 690, 692, 701, 861, 880, 973, 976
 Stolen 173
 Stomvarpet 162
 Stor-Bergsgården 166
 Stor- och Lillsnäckhamnen 57
 Storberg 803, 805
 Storbrännan 123, 125, 130, 727f., 855
 storhässja 610, 662
 Storiduarpet 161
 Storkåge 9f., 27, 50, 52, 55, 57f., 84, 102, 124, 126, 128, 132, 138, 169, 192, 197f., 220, 223, 235, 239f., 247ff., 251, 253ff., 276, 288, 319f., 326f., 357, 381f., 386, 390f., 397, 402, 405, 410f., 417f., 420, 423f., 461, 541, 548, 561, 565, 579, 581f., 630f., 639, 658, 679, 687, 694, 715, 721, 723, 725, 771f., 794, 799, 813, 822, 855, 857, 859, 867, 870, 879ff., 883, 894, 936, 967
 Stormyran 92, 647, 714, 717, 721, 726, 749, 773, 783, 797, 806, 808, 811, 813, 820, 919ff., 934f., 944, 951
 Storselet 10, 128, 189, 357, 839ff., 910, 926, 939, 941f.
 Storsundet 154
 Storträsket 74, 78, 154, 157f., 760
 Storvattnet 78, 79, 157
 Storvik 124f., 127
 Storån 33
 Storön 33, 124, 126, 163, 721, 908
 Strinne 805f.
 Strycksele 779, 789, 799f., 806, 811f.
 Stryckträsket 158f.
 Strömbäck 303f., 306f., 309
 Strömbäcks glasbruk 303, 307ff.
 Strömfors 100f., 124, 126, 128, 139, 396f., 677, 755, 845, 898, 977
 Strömsör 272, 415, 440, 442, 444, 493, 593, 602f., 605, 632, 683, 892, 976
 student 27, 28, 254, 255
 styrman 254, 256, 501, 541, 657, 666
 Stämmingsgården 9f., 51f., 58, 84, 105, 123f., 126, 130ff., 138, 140, 187, 197, 199ff., 213, 222f., 335, 340, 343ff., 350ff., 359, 361ff., 367f., 396f., 399ff., 410, 419f., 431, 445f., 460, 467, 479, 487f., 490, 494,

568, 602, 622ff., 629, 633, 637, 658f., 680,
704, 714, 747, 749, 762, 780f., 829, 837,
843, 846, 855, 858f., 862, 870, 874, 877f.,
882, 895, 900, 915, 922, 936, 939, 944,
977, 985

Stöverfors 124, 126, 725, 892, 894

Stövernäs 124, 126, 128, 468, 899f.

Sundgrundet 295, 504f.

Sundling, Per, bonde, Gummark 111, 112

Sundsvall 249f., 259, 273, 308, 314, 320,
335, 398, 429, 513ff., 520f., 536, 582,
620, 651

Sunnanå 11, 90, 110f., 123f., 126, 129,
132, 136, 139, 163, 171, 187, 194, 222,
234f., 251, 262, 272, 289, 298, 320, 323f.,
362, 381, 384, 396f., 402, 404f., 407,
414f., 417, 448, 457, 462, 493, 526ff.,
568, 571, 576, 585, 631f., 646, 655, 658f.,
663f., 679f., 683, 685, 702, 705, 719, 729,
760, 762, 796, 817, 827, 843, 882, 890,
898, 900, 903, 911, 923, 933, 936, 944f.,
981

Sunnanå tullkvarn 663

Svanfors 92f., 123f., 126, 128, 139, 220,
354, 396f., 763, 842, 883, 890, 894, 898

Svanström 8, 91, 93, 124, 126, 128, 139,
396f., 876, 882f., 894f., 898, 984

Svartbäck 123, 125, 731

Svarthällandet 173

Swartling, Lars Magnus, handelsman 446,
610

Swartling, Olof Henrik, handelsman 246,
446, 459, 633, 648

Svartlund 12, 17, 189f., 281, 314f., 317,
330, 375, 526f., 548, 609, 707, 776, 778,
936ff.

Svartå 68, 124f.

Svedun 124, 126, 130

Svinviksgården 166

sågverksägare 124, 290, 437, 440, 724,
727, 786, 881

Sälgdal 806f.

Sävar 58, 78ff., 83, 86f., 308, 314, 408,
439, 441, 444, 495, 602f.

Sävenäs 9, 13, 123, 130, 132, 240, 293ff.,
423, 503f., 506f., 512, 581f., 670, 814,
976, 979

Sävrotjtjärn 154

Söderhamn 250, 276, 391, 660, 690

Södra Bergfors 972

Södra Båtfors 124, 126, 910

Sölvesborg 254

Sörböle 51, 126, 129, 132, 262, 267, 288,
348, 400, 402, 448, 612, 630, 639, 655,
658, 683, 686, 869, 882f., 925, 974

Sörträsk 12, 124, 126, 128, 550, 591, 896

Sörträskberget 895

Sörträsket 895, 897

Tammerfors 334

Tarjan 165

Tarsmyran 124, 126, 128, 894, 897ff.

Tarsnäs 124, 126, 128, 139, 329, 898

Tavle 952

terpentinfabrik 860

timmerhage 738

Timrå 253, 323, 347, 523

tjära 109, 151, 208, 231ff., 239f., 242,
260f., 265f., 269f., 274, 311, 314, 322f.,
329ff., 444, 461f., 499, 503f., 533, 724,
773, 859

tjärflotte 504

Tjärn 123f., 126, 129, 132, 139, 222, 284,
289, 298, 382, 394ff., 401f., 548, 569, 572,
575, 578, 592, 619, 630, 657, 665, 683,
703, 708, 796, 798, 812, 894

Tjärnberget 944ff., 952

Torrevilja 463
Tryserum 320
tullvaktmästare 248ff., 253, 306, 518, 665
Tuvan 123f., 126, 129, 132, 140, 165, 223, 234f., 266ff., 276, 320, 396, 462, 485, 501, 504, 585, 600, 636, 658, 665f., 690, 764, 801, 869, 870
Tväråfors 17f., 64, 103ff., 123, 125, 127, 398, 560, 732ff., 792, 981
Tvärålidén 774ff., 778, 782, 786f.
Tvärån 64, 124f., 130, 289, 585, 723f., 728, 732ff., 737, 743f., 775
Tyskland 232, 304, 505, 507, 509, 511
Tåme 46, 60ff., 71, 82ff., 122f., 125, 127, 132, 137, 169, 237, 381, 389, 640, 651, 658, 731f., 779, 789, 968f.
Tällholmens hamn 13, 241, 494
Uleåborg 64, 334, 413, 443, 541
Ullbergsträsket 157
Ulriksberg 59, 780, 808
Umeå 4, 10, 18, 26f., 35, 69, 74, 76, 79, 81, 86f., 97, 103, 141, 145, 197, 199, 208, 210, 212, 214, 225f., 234, 246, 248f., 255, 263, 272, 292, 295, 300, 303f., 306ff., 311, 317f., 322, 359, 363, 365, 394, 401ff., 406, 413ff., 417ff., 422, 429, 433ff., 439, 441f., 444ff., 453f., 456, 459, 477, 487f., 494, 496, 498, 513ff., 517ff., 527ff., 535, 540, 601, 617, 621f., 626, 629, 631, 635, 637f., 655, 660, 670, 685, 707, 742, 839, 846, 852, 861, 866, 913, 931, 940, 974ff., 978ff.
Uppland 29
Uppsala 18, 27f., 45, 47, 68, 229, 253, 387, 398, 469, 514, 520, 530ff., 534, 621f., 901, 972, 975, 978ff.
Urikberget 764, 808f.
Ursvikens hamn 11, 243ff., 274, 460, 501, 504f., 508, 543
Ursviksvägen 101
Uttersjön 23f., 26, 33, 289, 971
vadmal 265f., 376, 598
vadmalstamp 335, 353, 479, 648
Valburträsket 154
Vargbacken 163
Varuträsk 92, 94, 105ff., 123f., 126, 128, 131f., 136, 138, 188, 328, 353, 362, 396, 401, 424, 640, 750, 846, 854ff., 870, 875, 877, 884f., 914, 974, 983
Vasa 29, 306, 403, 775, 973
vattufar 94
Venjan 304, 306
Westermärk, Fabian, kvarnägare 335, 352f.
Widestedt, Jonas Olof, lantmätare 174, 216, 446, 526, 608ff., 937, 939
Widestedt, Jonas, f.d. komminister 523f., 526ff., 939, 979
Widestedt, Olof Walfrid, lantmätare 608, 939
Vikdal 124, 126, 228, 351, 670, 758
Vikmyran 124, 126, 130
Wiksten, Jon Hansson, handlare 32, 228, 314, 372f.
Wikström, Nils, handelsman 250, 314, 318, 330f., 495ff., 542, 618, 690
Willan 163
vinterväg 25, 98, 107, 217, 597
Vitberget 196, 462, 612
Vänträsk 760, 763, 809, 811
Västbäck 128, 842
Västerlandet 173
Västra Ålidén 811
Ytterstfors 5, 9, 65, 123, 125, 140, 233, 237, 250, 253, 259, 277, 287ff., 301ff., 319, 332ff., 372, 392, 405, 423f., 447, 471, 473, 475f., 478, 583, 585, 631, 683, 715, 724, 726, 729, 786, 798, 804, 879

Ytterstfors finbladiga såg 65
 Ytterstfors glasbruk 5, 301, 303, 305f.,
 308, 332, 372, 471, 585
 Ytterstfors skarpskytteförening 473, 478
 Ytterursviken 12, 17, 124, 140, 165, 182,
 243, 250, 293ff., 329, 395, 485, 542f., 687,
 691f., 706f., 975f., 980f.
 Yttervik 9, 25, 32f., 107f., 123f., 126, 129,
 132, 140, 165, 180f., 202, 212, 227f., 233,
 235, 240, 242, 251f., 277, 311, 314, 320f.,
 323f., 329, 372, 375f., 391f., 395, 402,
 407, 421, 461, 481, 494, 501, 503, 508f.,
 512, 530, 559, 577, 581f., 588f., 621, 636,
 668, 686f., 693f., 798, 971
 Yttre Ljusvattnet, Burträsk socken 40
 Yttre Ljusvattnet, Degerfors socken 78
 Yxgrundet 506, 510f.
 Åbo 334, 403, 495
 Åbyn 8ff., 18, 41f., 44, 61f., 64, 104f., 113,
 122f., 125, 127, 132, 134, 136f., 141, 178,
 191, 211, 230, 237, 249f., 264, 266, 275,
 277, 287, 298, 303, 305, 307, 311, 323,
 368, 406, 417f., 428, 459, 483, 491, 512ff.,
 523, 561, 563, 568, 571, 653ff., 717, 719,
 731, 734, 738f., 752, 775, 784, 786, 793,
 825, 887, 967, 969, 979
 Åkerberget 124, 125
 Åland 233, 909
 Åliden 124, 126, 128, 362, 811f.
 Ålsliden 812, 814
 Ålsån 54, 789, 804f.
 Ålund 8, 90, 123, 125, 127, 130, 137, 281,
 563, 653f., 736, 776, 814
 Åselet 71, 158, 221, 625, 639, 750, 798f.,
 805f.
 Älgräsket 23, 33, 158
 Älgön 797, 925f.
 Ävslunda 11, 446, 595, 609f.
 Äppelböle 647
 Öregrund 253, 312, 460
 Ören 173
 Örliden 128, 899ff.
 Örnsköldsvik 352, 428, 515, 523, 626,
 660, 860
 Örträsk 8, 23, 28, 39, 168, 952, 985
 Östanbäck 8, 53, 55ff., 74, 78, 83, 123,
 125, 128, 132, 136, 138, 146, 177f., 194,
 248, 290, 300, 304ff., 408f., 551, 571,
 583, 643, 653, 666, 687, 695, 725f., 732,
 955
 Östbäck 123, 125, 128
 Österbotten 303, 391, 636
 Östergötland 320, 632
 Östersund 253, 626, 671
 översilning 885, 911f.
 Övre Bäck 24, 33, 133, 146, 192, 694f.,
 955, 974

Kulturens frontlinjer

1. Kulturgräns norr: Förändringsprocesser i tid och rum. Presentation av forskningsprogram jämte en uppsats om tvärvetenskap. Umeå 1997.
2. Kartan i kulturforskningens tjänst. En artikelsamling redigerad av Lars-Erik Edlund. Umeå 1997.
3. Ulf Lundström: Bönder och gårdar i Skellefteå socken 1539–1650. Umeå 1997.
4. Lars Olov Sjöström: Bönder och borgerlighet i festseder och matvanor. En etnologisk studie i kulturgränser utifrån Skellefteå. Umeå 1997.
5. Kurt Genrup: Germania och Moder Svea: Kulturella möten och gränser. Umeå 1997.
6. Daniel Lindmark: Puritanismen och lättsinnet. Fem föredrag om folkläsning och folklig fromhet. Umeå 1997.
7. Olavi Korhonen & Birger Winsa: Språkliga och kulturella gränser i Nordskandinavien. Umeå 1997.
8. Carina Rönqvist: Var går gränsen? Metoder vid kartläggning av kulturgränser i immigrantsamhällen. Umeå 1998.
9. Torbjörn Danell: Skelleftebygden som kulturgräns för företagande. En studie av företagsutvecklingen i Skelleftebygden under 200 år. Umeå 1998.
10. Jörgen Björklund: Den nordeuropeiska timmergränsen i Sverige och Ryssland. Umeå 1998.
11. Lisa Eriksson & Gunvor Flodell: Mål i norr. Två artiklar om nutida dialektförhållanden i norra Sverige. Umeå 1998.
12. Kristina Kram (red.): ”Vi” och ”dom” i norra Sverige. Nutida identifikationsmönster och moderniseringsstrategier speglade i ord och sak 1. Umeå 1998.
13. Peter Sköld & Kristina Kram (red.): Kulturkonfrontation i Lappmarken. Sex essäer om mötet mellan samer och svenskar. Umeå 1998.
14. Per André: Skogshistoriska studier i Skelleftetrakten. Sex uppsatser om Skellefteskogens historia. Umeå 1998.
15. Ulf Lundström: Traditionella bruksbåtar i Västerbotten. Om båttypen och deras gränser. Umeå 1998.
16. Bertil Marklund: Skogssamiska studier. Möten i kultur och näringar 1650–1800. Umeå 1999.
17. Christer Nordlund: Natur i norr. Historiska studier i gränser, vetenskap och miljö. Umeå 1999.
18. Daniel Lindmark (ed.): Swedishness Reconsidered. Three centuries of Swedish-American identities. Umeå 1999.
19. Anders Brändström & Birger Winsa: Två uppsatser om nordsvenska giftermålsmönster. Umeå 2001.
20. Andrea Amft: Sápmi i förändringens tid. En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur

- ett genus- och etnicitetsperspektiv. Umeå 2000.
21. Kjell-Arne Brändström (red.): Bilden av det samiska. Samerna och det samiska i skönlitteratur, forskning och debatt. Umeå 2000.
 22. Kulturgräns norr. Studier av kulturella förändringsprocesser på nord-skandinaviskt område sammanställda av Lars-Erik Edlund och Anna Karolina Greggias. Umeå 2000.
 23. Lars-Erik Edlund & Anna Karolina Greggias (red.): Kontinuitet och förändring i regionala rum. Umeå 2000.
 24. Ulf Lundström: Skellefteå socken 1650–1790. Umeå 2001.
 25. Christer Karlsson: Vetenskap som politik. K.B. Wiklund, staten och samerna under 1900-talets första hälft. Umeå 2000.
 26. Lena Sandberg: "Anders Andersson hade eld i sin tjärddal". En analys av Jonas Åströms dagböcker 1868–1891. Umeå 2000.
 27. Lars-Göran Tedebrand & Lars-Erik Edlund: Tre kulturer i möte. Umeå 2001.
 28. Birgitta Roeck Hansen: Gårdsgårdar och tegskiftesåker. Resursutnyttjande och kulturellt inflytande i det gamla landskapet Västerbotten. Umeå 2002.
 29. Daniel Lindmark (ed.): Education and Colonialism. Swedish Schooling Projects in Colonial Areas, 1638–1878. Umeå 2000.
 30. Anders Häggström: Levda rum och beskrivna platser. Former för landskapsidentitet. Umeå 2000.
 31. Torbjörn Danell: Entreprenörskap i industrialismens gränsområde? En studie av lokala förutsättningar och företagarnätverk i Skelleftebygden under 1800- och 1900-talen. Umeå 2000.
 32. Patrik Lantto: Tiden börjar på nytt. En analys av samernas etnopolitiska mobilisering i Sverige 1900–1950. Umeå 2000.
 33. Anna-Lena Axelsson: Forest Landscape Change in Boreal Sweden 1850–2000 – a multi-scale approach. Umeå 2001.
 34. Lars Elenius: Både finsk och svensk. Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850–1939. Umeå 2001.
 35. Lars-Erik Edlund & Anna Karolina Greggias (red.): Kulturmöten i Lappmarken. Förhandlingar från ett symposium i Vilhelmina den 28–29 september 2000. Umeå 2001.
 36. Gunvor Flodell: "De verkar te å gå bakåt" – Språk, etnicitet och identitet belyst utifrån emigrant- och dialektmaterial. Umeå 2002.
 37. Torbjörn Danell, Sven Gaunitz & Ulf Lundström: Industrialismens Skellefteå. Med intervjuer av Lars Westerlund. Umeå 2002.
 38. Kristiina Karppi & Johan Eriksson: Conflict and Cooperation in the North: States and the Saami People. Umeå 2002.
 39. Linnea Gustafsson: Novation i norr. Nya dopnamn och namngivningsmönster i Skelleftebygden 1791–1890. Umeå 2002.

40. Phebe Fjellström: *Kvinnoliv och måltidsglädje. Kosthåll och resurser inom det nordliga rummet*. Umeå 2002.
41. Lennart Lundmark: "Lappen är ombytlig, ostadig och obekvä..." Svenska statens samepolitik i rasis-
mens tidevarv. Umeå 2002.
42. Daniel Lindmark (ed.): *Religious Education in History: Confessional and Inter-Confessional Experiences*. Umeå 2003.
43. Ulf Drugge: *Kriminalitet i gränsland. Om synliga och mindre synliga gränser samt två grova våldsbrott*. Umeå 2003.
44. Heidi Hansson, Raija Kangassalo & Daniel Lindmark (red.): *När språk och kulturer möts. Festskrift till Tuuli Forsgren 2 november 2002*. Umeå 2002.
45. Eeva Andersen: *Teaterspridningen till Skellefteå 1852–1911*. Umeå 2003.
46. Torbjörn Danell, Sven Gaunitz & Martha Hellgren: *Entreprenörskap i ett lokalt perspektiv – Några teoretiska överväganden och empiriska exempel. Studying entrepreneurship in a local context – Some theoretical considerations and empirical observations*. Umeå 2003.
47. Patrik Lantto: *Att göra sin stämna hörd: Svenska Samernas Riksförbund, samerörelsen och svensk samepolitik 1950–1962*. Umeå 2003.
48. Carina Rönnqvist: *Svea folk i Babels land. Svensk identitet i Kanada under 1900-talets första hälft*. Umeå 2004 (diss.).
49. Daniel Lindmark: *Reading, Writing, and Schooling. Swedish Practices of Education and Literacy, 1650–1880*. Umeå 2004.
50. Lars Östlund et al.: *Gränser i skogslandskapet. Tolkningar av samiskt och industriellt skogsbruk*. Under utg.
51. Richard Pettersson: *Blick för kultur. idéhistoriska aspekter på etnologisk och arkeologisk kulturforskning under 1900-talet*. Umeå 2004.
52. Daniel Lindmark: *Ecclesia Plantanda. Swedishness in Colonial America*. Umeå 2005.
53. Ann-Catrine Edlund: *Ett rum för dagen. En studie av två kvinnors dagboksskrivande i norrländsk jordbruksmiljö*. Umeå 2007.
54. Lundström, Ulf: *Människor och miljöer i Skelleftebygden under 1800-talet*. Skellefteå 2008.
55. Sjöström, Lars Olov: *Modernitet i det traditionella – kulturbyggen och gränser inom ett nordsvenskt område*. Umeå 2007.

Abstract

People and environment in the Skellefteå district in the 19th century. A contribution to Skellefteå's history.

The monograph gives an account of some parts of this eventful century in Skellefteå, in the northern part of the Swedish province of Västerbotten. Industries are described, e.g. agriculture, fishing, forestry, handicraft, lime mining, sawmills, shipbuilding. The modern sawmills created a new social group in society; the sawmill's workers and the export of wood led to increased shipping, which provided opportunities for young men to work as sailors. There was an expansion of shipbuilding and a development of harbours, lighthouses and pilotage work. Many of the new industries were based on the exploitation of forests in one or another form, like production of tar and potash, sawing of boards, small square timber and barks together with floating of timber. In the old villages there was extensive land reclamation and the landscape was reshaped through draining of lakes and bogs. Farming was developed on a large scale, among other things through partition of parcels, and as a result a large number of people could be sustained. In this transformation soldiers and crofters also took part by cultivating their parcels and by doing day work for the farmers. But crop failures continued to be a recurrent curse. The war against Russia in 1808–1809 led to a short setback and caused impoverishment and many deaths of diseases. The Skellefteå district was entirely changed when the town was founded in 1845. Burghers and craftsmen moved to the new town both from the parish of Skellefteå and from other areas in Sweden. The burghers created totally new social patterns. They gave new personal names to their children in order to differ from other social groups. They had parties of their own which were not open to other groups. In the middle of the century a public school was organized as well as an improved medical service. The book also describes the Sami's use of the area from the 16th century up to the end of the 19th century. We get to know some persons from this period thanks to preserved sources like letters, diaries and account books.

We can follow the expansion of the medieval settled country through the establishment of a large number of new farms in the western parts of the parish, which were earlier on were almost uninhabited. In the book about 130 new farms are described. Most of these farms later on developed into villages. A few of the medieval villages are described with most of their inhabitants. We can also follow the inhabitants of the inns, officers' residences, some crofts and some farms where there are good sources.

MÄNNISKOR OCH MILJÖER I SKELLEFTEBYGDEN UNDER 1800-TALET DEL 2

I den andra delen får vi följa utvidgningen av den medeltida bygden mot inlandet genom anläggandet av ett stort antal nybyggen i socknarnas västra utkanter, "opp i fjälla". I boken beskrivs ca 130 nybyggen som alla har sin historia. Några nybyggen där det finns gott om källor beskrivs mera ingående såsom Johannestorp, Lövlund, Svartlund, Tjärnberg och Tväråfors. De flesta, men inte alla, utvecklades till byar. Befolkningen i några medeltida byar porträtteras: Finnfors, Furunäs, Gagsmark, Hjoggböle samt Prästbordet. Byn Norrböle, som blev platsen för Skellefteå stad, skildras utifrån hur staden påverkade den gamla byn. Vidare beskrivs befolkningen på gästgivargårdarna, några militärboställen, några torpbebyggelser samt för några bondgårdar där det finns ett gott källmaterial.